VARLIK YILLIĞI • 1970

VARLIK YILLIĞI 1970

VARLIK YILLIĞI 1970

VARLIK YILLIĞI 1970

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

VARLIK YILLIĞI : 11

Yılın düşünceleri bölümü dışında bu ciltteki bütün yazıların hiçbir yerde çıkmamış olması asıldır. Ancak bazı şiir ve hikâyeler, bizde bekledikleri süre içinde, yazarlarınca başka bir yerde çıkarılmış ve gözümüzden kaçmışsa özür dileriz.

Varlık Yayınları, sayı : 1531
İstanbul'da Ekin Basımevi'nde basılmıştır
Aralık, 1969

1969 A TOPLU BİR BAKIŞ

Yaşar NABİ

DIŞ DÜNYA

Hep aynı kararsız, çekişmeli umutsuzluk havası içinde günü gününe yaşayarak ve çıkan anlaşmazlıkları hep geçici hal çarelerine bağlamaya çalışarak geçti bir yıl daha. Görünüşte barış içinde yaşıyoruz sözde ya, dünyanızın neresine baksanız, içiçe geçmiş kavgalar, gürültüler, hırıltılar içinde tedirgin hep insanlar, ister tarafsız ister şu yada bu taraftan olsunlar. Kenarda köşede, ufak ufak umut ışıklarının yanmasına yol açan hayırlı gelişmeler göze çarparken onların yanında çok büyük kaygılar doğuran tehlikeli birtakım olaylar patlak vermekte gecikmiyor. Bahar havasında birdenbire kopan buzlu bir kuzey rüzgârı, taze taze belirmeye başlayan umut tomurcuklarını kurutu kurutuveriyor.

Geçen yıl da böyle olmadı mıydı? Sovyetler Birliği'nin dünyamız barışı ile sıkı sıkıya ilgili tutumunda, hoşgörü ve ılımlılığa doğru sezilen bir eğilim tam yüreklere su serper gibi olurken hiç umulmadık bir anda Çekoslovakya'nın Rus birlikleri tarafından işgal edilivermesi, büyük bir düş kırıklığı yaratarak yeni bir karamsarlık dalgası estirmişti dünyamızın üstünden. O günden bugüne, bu saldırının etkileri ne kadar silinir gibi görünse de belleklerde bıraktığı acı tortu, bu ülkedeki gerçekten acıklı gelişmelerin ışığında, daha da koyulaşmaktan geri kalmadı. Ulusun oylariyle işbaşına gelmiş ve onun sevgisiyle çevrilmiş önderlerin dış baskı ve yıpratma metoduyla ezilerek bir yana atılmaları bloklar içi devletlerin başındakileri bağımsızlık yolunda yeni aşamalar elde etmek sevdasından vazgeçirmiş olsa gerektir. Zaten Rusların, büyük itibar kaybını göze alarak böyle bir serüvene sürüklenmelerinin altında da böyle sert

bir çıkışla peyklerine gözdağı vermek amacı yatmaktaydı. Bu yoldan, Sovyet ulusları içinde hızla yayılan özgürlük yönelimlerine de kesin bir set çekmiş olacaklardı. Nitekim bu olaydan sonra gerek peyk ülkelerde gerekse Sovyetler Birliği'nde Prag darbesine kadar sürmüş olan bahar havası birden bir karayele çevrilivermiş, daha önce alınır gibi görünen birtakım haklar ortadan kalkıvermiş, pasaportlar daha güç verilir olmuş, sansür her bakımdan daha sertleşmiştir. Çekoslovakya'dan sonra Sovyetler Birliği'nce Romanya ve Yugoslavya'ya çevrilmiş olan baskının günün birinde bu ülkeleri ciddi bir durumla karşı karşıya getirmesi ihtimali bu iki ülkenin halkları gibi dünya barışı için yürekleri çarpan bütün insanları da kaygıya düşürmüştür.

Sovyetler Birliği, bu sert tedbirlerle Batı sınırlarını sağlamlaştırırken, Doğuya da dönmüş ve Ho Şi Minh'in ölümü fırsatından yararlanarak Komünist Çin'le ilişkilerini hiç değilse geçici olarak güvenlik altına alabilecek bir anlaşmaya varmak için çabalar harcamaya başlamıştır. Bu çabaların beklenen sonucu verip vermeyeceği şu girdiğimiz yıl içinde ortaya çıkacaktır sanırım.

Daha çok Rus parti yöneticileriyle komutanlarının ağır basmasiyle bu yöne çevrilen şiddet politikasının yalnız peyk ülkelerin değil, Sovyetler Birliği'nin aydınları arasında da hoşnutsuzluk yarattığını belirten çok işaretler göze çarpmaktadır. Polis baskısı eskisi kadar güçlü olmadığı için bu tepkileri kendileriyle temasa gelen yabancılara açıkça belirtmekten de çekinmemektedirler. Gitgide güçlenen bu hoşnutsuzluk tehlikeli bir hal almaya doğru giderse Sovyet yöneticileri Stalin'in, bunca yıl ülkesine nefes aldırtmayan ağır baskı metodlarını yeniden diriltmeye de gidebilirler mi? Giderlerse, daha önce aralanmış pencerelerden dünyayı görmeye başlamış olan gençlik bu gidişe dur demeye kalkmayacak mı? İşte size bir sürü soru ki hiç şüphesiz Sovyet parti prezidyumunu da derin derin düşündürse gerektir.

AMERİKA DAR BOĞAZDA

Sovyet Rusya'nın, savaş ertesinden bu yana en büyük rakibi ve düşmanı durumuna girmiş olan Amerika Birleşik Devletleri de buna benzer güçlüklerin gitgide dört bir yanını sardığını görmenin şaşkınlığı içindedir. O da, Sovyet

peykleri derecesinde değilse bile, gene de Amerika'nın sıkı kontrolü altında bulunan irili ufaklı birçok devletin ittifaktan da öteye giden elbirliğiyle sağlamaktadır savunma sistemini. Ancak bu devletlerden büyük bir kısmında halk, türlü sebeplerden, en başta Amerikan düşmanlığının yayılmasına yardım eden kapitalist sömürüden dolayı, yavaş yavaş, hattâ bazı yerlerde hızlı hızlı Amerika'ya karşı tepki göstermektedir. Bu tepkiler yer yer Amerika aleyhtarı bir cuntanın ayaklanarak yurt yönetimini ele almasına kadar gidiyor kimi zaman. Son yıl içinde Bolivya ile Sudan ve Libya'da patlak veren ayaklanma ve darbeler, Amerika'ya karşı açıkça direnmek azminde hükümetler getirmiştir bu ülkelerin başına.

Yalnız yirmi yıl öncesine göre değil on yıl öncesine göre de Birleşik Devletler çok puan kaybetmiştir politika arenasında. Kore'de Birleşmiş Milletler'in açık desteğini ve pek çok ülkenin maddî yardımını elde eden Amerika, Vietnam kavgasında hemen hemen yalnız kalmış ve bu iç savaşa müdahalesi uzayıp şiddetlendiği ölçüde de en yakın müttefiklerinde bile açık bir hoşnutsuzluk havasının esmekte olduğunu görmüştür. Savaş ertesinde, tıpkı ilk dünya savaşı sonunda olduğu gibi Amerika'yı sömürgeciliğin başdüşmanı, hak ve hürriyetlerin şampiyonu gibi görmek eğilimini duyanlar zamanla bu hak ve hürriyetleri korumak bahanesiyle kurulan heybetli silâh gücünün daha çok Amerika'nın emperyalist heves ve amaçlarını korumaya yöneldiğini görerek ondan soğumuşlardır.

Daha garibi, bu yayılma ve dünya egemenliğini elde etme politikasının Amerika'nın kendi içinde de gitgide büyüyen bir hoşnutsuzluk dalgası yaratması ve Johnson'u başkan adaylığından vazgeçmek zorunda bırakacak kadar güçlenmesidir. Sağcı ve emperyalist güçlerin yardımı ve desteği ile kendini seçtirmiş olan Nixon'un bugün iki ateş arasında kıvranan perişan hali de Amerika'nın iç ve dış güçlükler karşısında klâsik politikasına nasıl devam edebileceğini, bundan sapmaya kalkarsa aynı güçlükler karşısında bunu nasıl başarabileceğini herkese merak ettirmektedir.

Birleşik Devletlerin komünist Vietkong saldırısını Vietnam'da heybetli savaş gücü ile pek kısa bir süre içinde yok etmek, böylece de sol maceralar yaratmak heveslileri-

ne unutulmaz bir ders vermek düşüncesiyle girişmiş olduğu hareketler yarım milyondan fazla Amerikalıyı Vietnam bataklıkları içinde perişan ve rezil etmekten öteye bir sonuç vermemiş, sadece bir avuç çeteci dedikleri düşmanın, gerçekte, kendi topraklarını beyaz emperyalistlerin saldırısından kurtarmak için seve seve canlarını veren yurtseverlerin ölüm-kalım savaşı olduğu gerçeğini, yalnız dünyaya değil, bir kısım Amerikalılara bile kabul ettirmiştir.

A.B.D. hükûmeti bu baskı karşısında Paris'te onlarla bir pazarlık masasına oturmak zorunda kalmıştır. Bu pazarlığın alabildiğine uzaması Vietnam hareketini tasfiye edebilmek için Amerika'ya vakit kazandırmak ve kamu oyunun tepkilerini yatıştırmak amacına dayandığı hissini vermiştir.

Ama bu kronikleşmiş yaraya kesin bir neşter vurmayı daha beceremeden Amerika Ortadoğu'da başına yeni bir belâ açmıştır, Arap-İsrail savaşiyle. 2 milyonluk İsrail büyük ve zengin koruyucusu Amerika'nın desteği olmadan yüz milyonluk Arap yığınına karşı bu derece korkusuz ve cüretli bir saldırı politikasını göze alamazdı. Gerçi İsrail, bu desteğin bile açıklamaya yetmeyeceği bir cesaret ve imanla o koca Arap kitlesini pamuk atar gibi savurmuş, pek tiz perdeden yükselen seslerini kıstırmış, kısa zamanda akıl almaz başarılar kazanmıştır. Ama bunu başarırken Arapların yüzyıllardır uyuyan ulusçuluk ve dayanışma duygularını da uyandırmaktan geri kalmamıştır. Bugün savaş alanında, teknik üstünlüğe ve bilgiye dayanan egemenliğini sürdürse bile İsrail, devamlı bir seferberlik havasının kendi ulusunu Araplardan çok yıprattığını farketmeye başlamıştır. Fedai Bedevilerin cüretli gerilla hareketleriyle İsrail'in ta içlerine kadar uzattıkları tehlikeli saldırılar bütün İsrail ulusunu devamlı olarak tetikte bulunmaya zorlamaktadır. Araplar bu taktiğe uzun yıllar dayanabilirler, ama daracık coğrafî çemberi içinde İsrail bu gücü gösteremeyecektir.

Araplar arasında bugünkü bitmez tükenmez geçimsizlikler sona erdiği gün İsrail o pek güvendiği modern silâhların kendisini korumaya yetmediğini görerek çok daha ağır şartlarla bir barış yapmak zorunda kalabilir. Bu duruma düşmemesi için, Amerika'nın onu hemen pazarlık masasına oturmaya zorlaması gerekir. Nitekim A.B.D.'nin, bu an-

laşmazlığı elbirliğiyle bir hal çaresine bağlamak için Sovyetlerle gizli görüşmelerde bulunduğu söylenmektedir. Pek yakınımızdaki, bizim için de tehlikeler yaratan bu kanlı kavganın kısa zamanda ortadan kalkmasını can ve yürekten isteriz tabiî.

AMERİKA'NIN İÇ DURUMU

Öte yandan sözlerine güvenilir gözlemcilerin anlattıktıklarına bakılırsa, Amerika'nın iç durumu da, dışarda karşılaştığı başarısızlıklardan aşağı kalmayan, tehlikeli bir gelişme içinde bocalamaktadır. Raymond Cartier'nin Paris-Match'ta çıkan yazısı bu bakımdan şaşırtıcı bilgiler veriyor. Değil geniş A.B.D. topraklarının kenar köşesinde, hükûmet merkezi Washington'da bile âsâyiş diye bir şey kalmadığını anlatan yazar, karanlık bastıktan sonra parkları yada boş arsaları bir yana bırakın, ana caddelerde bile dolaşmanın tehlikeli hale geldiğini, bu yüzden birçok yüksek memurların banliyöde oturmayı tercih ettiklerini anlatıyor. Washington'da nüfusun yüzde elliden fazlasını zencilerle Porto-Rikoluların teşkil ettiğini, sırf beyaz ırktan oldukları için yabancı diplomatların bile sokakta nasıl vurulduğunu tasvir ediyor. Bunun dışında gittikçe korkunç oranlarda güçlenen Mafia teşkilâtının senatör ve milletvekillerinden koruyucuları olduğu, baştan çıkarma yollarının inanılmaz bir hızla geliştiğini ve ülkenin geleceği için kaygılar yarattığını söylüyor. Ak ve kara ırklar arasındaki gerginliğin de en iyimser kişileri bile ciddî ciddî düşündürecek ölçülerde arttığı da bir gerçek.

Amerika, böylece, bütün dünyada uyanan Amerikan düşmanlığının karşısına çıkardığı sorunlarla uğraşırken bir yandan da kendi içinde kangren olmaya yüz tutan yaralarını sarmaya yetişememektedir. Bu durum, Amerikan aydınlarından çoğunu, şimdiye kadar sermaye klânının baskısı altında yürütülmekte olan Amerikan dış politikasının yurtlarına gerçekten yararlı olup olmadığı hakkında ciddî düşüncelere sevkederken bir yandan da Birleşik Devletler halkı arasında Birinci Dünya Savaşından sonra moda haline gelen kendi kabuğuna çekilme politikası taraftarlarının sayısı hızla artmaktadır.

Amerika'nın nükleer bir savaşı kabil olduğu kadar uzaktan karşılamak için dünya çerçevesinde kurmuş olduğu geniş savunma örgütünü, Sovyetler Birliği'nde meydana gelecek gerçekten barışçı ve ılımlı bir politika akımı bir anda yıkmaya yeterdi. Ne var ki Sovyetler Birliği bu yıkılmayı pek de ister görünmemektedir. Çünkü o zaman yıkılış iki yanlı olacak ve dünya barışı iki büyük imparatorluk arasında karşılıklı çıkarlara saygı ilkesine dayanan denge sistemi ortadan kalkacaktır. Şimdilik can düşmanı görünen iki büyük devlet, böyle bir gelişmeyi önleme isteğinde, candan bir anlaşma havasına girivermektedirler.

ELLER AYA

Geçirdiğimiz yıl içinde uzay yarışmasında A.B.D. şaşırtıcı bir hamle yaparak büyük ve tek rakibi Sovyetler Birliği ile arasındaki mesafeyi kapatılması güç bir farkla açıverdi. İki Amerikan astronotu, insanlığın pek eski bir hayalini gerçekleştirerek, temmuz sonunda aya ayak bastı. John Kennedy'nin kızağa koyduğu Apollo projesi, hesapsız milyarları peşinden sürükleyen bir füze halinde Cap-Kennedy'den havalanarak hedefine ulaştı. Ayın toprağı, taşı ilk defa olarak yeryüzünde elden ele dolaştı, tartıldı, incelendi, ölçülüp biçildi. Dünyamızın, ayın ve evrenin niteliği hakkında yeni bilgiler edinilmesini sağladı.

Şu satırları yazdığımız sırada Apollo-12 de aya gidip görevini tamamladıktan sonra geri dönmüş bulunuyor. İlk büyük başarının bir tekrarı olan Apollo-12'nin seferi onu tamamlayacak şüphesiz. Böylece de ay yolu dünyalılara artık kesin olarak açıldı diyebiliriz.

Buna karşılık, Sovyetler Birliği, içinde adam olmayan bir uyduyu Apollo-11'den önce aya indirmek girişimini başarıya ulaştıramayınca aya gitmeyi bir süre ertelediğini bildirdi ve dünya yörüngesinde üç uyduyu birbirine kenetleyip ayırarak ve uzayda soğuk kaynak denemelerini başarıya ulaştırarak bir uzay laboratuarı kurma yolunda ilk adımı atmış oldu. Buna bazı gözlemciler ilk uzay üssü denemesi dediler. Hiç şüphe yok ki her iki rakip, cömertçe harcadıkları milyarları sadece bilime yararlı olmak düşüncesiyle böyle har vurup harman savurmakta değillerdir. Her ikisinin de gönlünde yatan arslan, birbirlerine yada kendilerine kafa tuta-

cak herhangi bir güce karşı hazırlanmış kara, hava ve deniz kuvvetlerine yardımcı olarak bir de uzay ordusu yaratma kaygısıdır. Bu uğurda şu aç dünyamız insanlarının boğazlarından kesilen daha nice milyarlar ve trilyonların bu uğurda yakılıp kül edildiğini görmeye şimdiden kendimizi hazırlamalıyız.

YA ÇİN?

İki büyük imparatorluk arasında pazarlıklı çekişme ve anlaşmalar böyle kararsız bir ortamda sürüp giderken her ikisinin de büyük kâbusu olan Çin gitgide büyüyen atom gücü ve içine kapanık esrarlı tutumu ile son sözünü söyleyeceği gün ve fırsatı bekler görünmektedir. Amerika'nın açık cephe alışı ve peyklerine aldırışı ile Sovyet Rusya'nın bu politikaya sözde karşı korken el altından yardımı sayesinde bugüne kadar Birleşmiş Milletler arasına alınmamış olan bu dev ulusun yarının politika ortamında oynayacağı rolü küçümsemek mümkün görünmüyor.

Sovyet-Çin ilişkileri, iki devlet arasında çıkan sınır çatışmaları ile Çekoslovakya sorununda Çin'in çok sert tepkisinden sonra en çetin safhasına girmişti. Eylül sonunda birdenbire beklenmedik bir anda Kosigin'in Pekin'e gitmesi ve gizli görüşmelerin başlamasiyle meydana gelen yeni ve beklenmedik durum gözlemcileri şaşırtmakta devam ediyor. Bu, sadece iki taraftan birinin öteki aleyhine bir oyalama taktiği midir, yoksa gerçekten karşılıklı çıkarların yenibaştan gözden geçirilmesi sonucunda bulunan bir uzlaşma yolu mudur? Bugünden kestirilemez. Vereceği sonuçlar üzerinde de henüz bir tahmin yürütülemez. Herhalde Amerika'nın Uzakdoğu politikasında temelden bir değişiklik yapması, Çin'in Birleşmiş Milletler teşkilâtı içine alınmasını baltalamaktan vazgeçmesi ve üç büyükler arasındaki ilişkilerin bu değişmeler açısından yeni birtakım gelişmelere gitmesi kimseyi şaşırtmamak gerekir.

AVRUPA AÇMAZI

Bu arada Avrupada neler oluyor? Fransa'da De Gaulle'ün çekilmesi ve beklenen zelzele yerine bu memleketin iç işlerinde hafif de olsa bir ferahlama hissedilmesi bir mit'in daha sönmesine yol açmıştır. Fransa'da işlerin De Gaulle'-

süz de pekâlâ yürüyebileceği artık anlaşılmış bulunuyor. Şimdi Pompidou, belki de, bağımsızlığına zarar vermeden, hem Birleşik Amerika, hem de Sovyet Rusya'yla daha sıkı bir dostluk kurmayı başarabilecek, Fransız dış politikasına daha büyük bir açıklık getirebilecektir.

Almanya'da ise Sosyal-Demokratlar'ın zaferi ve Willy Brandt'ın iktidara gelmesi sosyalist ülkeleri olduğu kadar öteki Avrupa uluslarını da sevindirmişe benziyor. Bu zaferin ardından Avrupa barışı için bir konferans toplanması fikri Ruslarca teklif edilmiş ve ciddî taraftarlar bulmuştur. Ulaşılması güç bir hayal olsa da, Avrupa barışının gerçekleşmesi üzerinde ciddî ciddî tartışılan bir sorun haline gelmesi bile düne göre bir gelişme olarak kabul edilmek gerekir.

Bu yazıya ayrılan dar çerçeve içinde dünyamızın politik ortamına bu kısa göz atış şimdilik ne aşırı bir iyimserliğe, ne de dünkünden daha büyük bir karamsarlığa hak verdirecek bir sonuca götürüyor bizi. Dünya barışını öteden beri etkisi altında tutan aşılmaz güçlükler gene bütün heybetiyle karşımızda dikili durmaktadır.

İÇ OLAYLAR

SEÇİMLER

1968 bir seçim öncesi atmosferi içinde geçmişti Türkiye'de. 1969 tam anlamiyle seçimlerin etkilediği bir yıl oldu.

Geçen Yıllık'ta, yapısındaki çok taraflılık ve birbirine aykırı türlü görüş ve çıkarların temsilciliğini yapma iddiası yüzünden Adalet Partisinin karşılaştığı -gitgide ağırlaşan- güçlükleri saydıktan sonra şöyle demiştik: **"Bu koşullar ve zorluklar Adalet Partisi'nin yeni seçimleri kazanmasını engelleyebilir mi? Hiç sanmıyoruz. Oy oranı azalsa bile seçim sonunda gene Adalet Partisi'ni iktidara getirecek kadar oy çıkacaktır sandıktan. Ne var ki bu, A.P.'nin türlü çıkar guruplarına yapacağı vaitlerle bir hayli borçlanması karşılığı elde edilmiş olacaktır. Bu borçlar ödenmesi kolay cinsten olmayacağı için, Adalet Partisi'nin gelecek dönemde durumu bugünkünden daha ağır olacaktır."**

Bu tahminimiz tıpatıp gerçekleşmiştir. Adalet Partisi bir önceki seçime göre daha az oy almış, ancak Seçim Kanunu büyük partiler lehine değiştirilerek "millî bakıye" usulü kaldırıldığı için oy oranına göre sandalye sayısında meydana gelen artışla açığı kapamıştır.

Herkesin sorduğu ve pek çok aydınları ürküten asıl soru şuydu: "Adalet Partisi üçte iki çoğunluğu sağlayarak Anayasayı tek başına değiştirebilecek duruma gelecek midir?" Bu sonuç gerçekleşmemiş, gerçekleşmediği de isabet olmuştur. Çünkü bu üçte iki çoğunluk A.P.'yi Anayasayı parti çıkarlarına göre değiştirmeye itecek, yeni Anayasanın getirdiği özerk denetim müesseseleri kaldırılacak ve bu tutum memleketi 1959-60 ortamına benzer bir gerginliğe sürükleyebilecek, belki de bu aşırılık D.P. gibi A.P.'nin de başını yiyebilecekti. Seçimlerde A.P. başarısının bu dereceye varmış olmaması memleket için olduğu kadar Adalet Partisi için de hayırlı olmuştur denilebilir.

Millî bakıye usulünün kaldırılması küçük partileri Meclisten hemen hemen tasfiye etmiş, bu yüzden Meclisin yapısı sandıktan çıkan oy oranına göre daha az adaletli olmuştur.

Bu seçimlerde asıl dikkati çeken nokta, halkın seçim propagandalarına ve radyo konuşmalarına gösterdiği ilgi azlığının seçimlere katılma oranında da kendini göstermiş olmasıdır. 1961 seçimlerine katılma oranı % 81 ken 1965 seçimlerinde % 71 olmuş, son seçimlerde ise % 64'e düşmüştür. Bu sonuçlar demokratik düzenin halk arasında itibarını gitgide kaybettiği sonucuna yol açtığı için üzüntü ile karşılanacak niteliktedir.

İKTİDARI BEKLEYEN GÜÇLÜKLER

Adalet Partisi bu seçimlerden milletvekili sayısı bakımından güçlü görünmesine karşın, kendi içinde epey bölünmüş olarak çıktı. Bu parti içinde Yeminliler ve Bilgiççiler diye anılan ayrılık, içten içe işleyen bir yarayken, yeni kabinenin seçiminde Başbakanın Bilgiççiler gurubundan tek kişiye yer vermemiş olmasıyla birdenbire açığa vurdu. Böylelikle de Demirel'in öteden beri ağzından düşmeyen "Adalet Partisinde ayrılık var diye kim demiş?" sözü bizzat Bilgiç taraftarlarının tutum ve sözleriyle cevaplandırılmış oldu.

Şu satırları yazdığımız sırada henüz açıklanma ve iki tarafın güçlerini tartmakla uğraşmaları döneminde bulunan bu ayrılık, ilerde nasıl bir gelişmeye adaydır? Bu konuda bir tahmin yürütecek kadar veriden yoksunuz bugün için. Bununla birlikte, artık iki tarafça da zarlar atılmış, meydan okunmuş olduğu için, anlaşmazlığın öyle kolay kolay tatlıya bağlanacağı pek umulmaz. Bu çatışma, sonunda, Halk Partisi Meclis grubundan bir Güven Partisi doğmasına benzer bir serüvene dönüşebilir mi? Buna ihtimal veren gözlemciler varsa da henüz onların tahminleri de kanıttan yoksundur. Herhalde Adalet Partisi'nin iç durumundaki gerginlik önümüzdeki aylar ve yıllarda meraklı olaylara gebedir denilebilir.

Bilgiççilerin temsil ettiği Erbakan'vari Batı düşmanlığı ve koyu gelenekçiliğe dayanan şeriatçı düzeni, Türkiye'de başarıya ulaşması güç olduğu için Amerikalıların pek de tutacaklarını sanmıyoruz. Onlara karşı mücadelede Demirel böylece en güçlü silâha kavuşmaktadır. Bu sayede, ta partinin kuruluşundan bu yana devam eden çıban başını yeni bir muhalif parti yaratmak ve Meclisteki çoğunluğunu küçültmek pahasına tasfiye etmek cesaretini gösterebilecek midir? Böyle bir hareket A.P.'ye aydın çevrelerde itibar sağlasa bile, artık affa kavuşmuş olan eski Demokrat Partililerin tümü ile birlikte A.P.'nin sağ kanadını saflarına alacak yeni bir partinin, bu seferki Yeni Türkiye Partisi denemesinden pek farklı sonuçlar sağlayarak A.P. den büyük ölçüde oy koparması beklenebilir gelecek seçimlerde. Ama diyeceksiniz ki, gelecek seçimlere daha dört yıl var, o zamana kadar kim öle kim kala? Haklısınız, ama politika alanında yıllar çabuk geçer ve Meclis'in yapısında meydana gelecek büyük değişiklikler yeni seçimlerin tarihini de umulmadık bir şekilde yaklaştırabilir.

Bu durum gözönünde tutulunca Halk Partisi'nin bu seçimlerden Adalet Partisi'ne göre daha sağlam bir bünye ile çıktığı söylenebilir. Güven Partisi bu seçimlerde beklediğini bulamamış, bir kısım A.P. oylarını almışsa da C.H.P. den pek az oy koparabilmiştir. Bu koparılan oylar G.P. başındakilerin geçen Mecliste Halk Partisi'nden kopardıkları milletvekili ve senatör oranının çok altında kalmış, dolayısiyle bu ayrılma hareketinin C.H.P.'lilerce yerinde bulunma-

dığı gerçeği açıkça ortaya çıkmıştır. Bu durum Güven Partisi'ni, yeni parlâmentoda, bir yandan muhalif görünürken bir yandan da "olumlu muhalefet" maskesi altında A.P. paralelinde bir tutuma sürükleyecek ve gelecek seçimlerde büsbütün silinmesini hazırlamış olacaktır.

P.D.M.

Gurup teşkil edemeyen küçük partiler ve hele TİP için artık Mecliste oynanacak önemli bir rol kalmadığı söylenebilir. TİP'e büyük umutlar bağlamış olan sosyalist eğilimli aydınlar, şimdi ortaya yeni bir fikir atmışlardır. Bugünkü toplumsal ve ekonomik düzen içinde parlâmento ve demokrasi yoluyla sosyal eylemin yürütülmesi imkânı kalmadığı açıkça ortaya çıktığına göre, bu yoldaki çalışmalardan umudu kesip parlâmento dışı muhalefete ağırlık kazandırmak gerekir, diyorlar. Seçim sonrasının ağır hezimet havası içinde epey taraftar toplar görünen bu görüş, hemen P.D.M. (Parlâmento dışı muhalefet) diye adlandırılmış ve üstünde fikir yürütülmeye başlanmıştır. Bu harekete bağlanmış umutları pek sağlıklı bulduğumuzu söylemekten çekinmeyeceğiz. Çünkü parlâmento dışı toplumcu eylem son iki yılda, hattâ biraz aşırı bir şekilde, denenmiş ve bir sonuç alınamamıştır. Daha doğrusu alınmış ve bu, aşırı sola karşı halktaki sempatinin azalması şeklinde belirmiştir. Bugün hemen tüm kadrosu ile aşırı solun karşısında bulunan bir parlâmento ile bu yolda girişilecek bir çatışmanın ancak edinilmiş birtakım özgürlük ve hakların kısıtlanması sonucunu doğurabileceği ortadadır. Eylem yalnız aydınlatma çabalarının arttırılmasına bağlanacaksa, ona bir diyeceğimiz yok, ama tedhiş hareketleri de bu eylemin içinde görülüyorsa sola karşı örgütlenmiş güçlerin büyüklüğü karşısında bu yoldaki çabaların o güçleri biraz daha güçlendirmekten başka bir sonuca varamayacağı öne sürülebilir.

AFTAN SONRA

Seçimler sonrasının en önemli olayı Yüce Divan ve Anayasa ile siyasî haklarından yoksun bırakılmış olan Demokrat Partililere bu haklarını geri veren af kanununun kesinleşmesidir. Bilindiği gibi bu kanun, geçen dönemin sonunda

büyük bir aceleyle Meclisten geçirilip Senatoya sevkedilmiş, sonra nerden estiği belli olmayan ve büyük tartışmalara yol açan bir elçabukluğuyla hemen Meclisler tatil edilip kanunun Senatodan geçerek kesinleşmesi önlenmişti. O zaman buna ordu başındaki generallerin karşı koymaları sebep olarak gösterilmişti. Bu iddia doğru muydu, doğru idiyse o zamandan bu yana ortada önemli bir değişiklik bulunmadığına, aynı generaller gene iş başında bulunduklarına göre onların tutumu değişmiş midir? Bütün bu noktalar merak konusu olmakta ve tartışılıp durmaktaydı. İnönü seçimlerden sonra inadından vazgeçmemiş, ve bu kanunu mutlaka çıkararak görevini yerine getireceğini açıklamıştı. Tabii hal böyle olunca Demirel, kanunun gerçekleşmesine karşı koyamazdı. Nihayet beklenen oldu, kanun Millî Birlik Grubunun bütün uğraşı ve tehditlerine rağmen Senatodan geçerek kanunlaştı.

Bu kanuna bütün aklı başmda aydınlarla Paşanın kaprisine boyun eğmek zorunda bırakılmış C.H.P li senatör ve milletvekillerinden çoğunun karşı olmaları şundan ileri geliyordu: Aslında eski Demokratların politika hayatımızda yeniden büyük bir güç kazanmaları ihtimali zayıf olsa da bu kanunla Anayasada bir gedik açılmada ve Yüce Divan'la kamu oyunun tasdikinden geçirilmiş bir yargı iptal edilmekle bizzat 27 Mayıs İhtilâli ile o ihtilâlin getirdiği Yeni Anayasa düzeninin meşruluğunu tartışanlara daha da ileri gitme fırsatı verilmiştir. Bu açılan gedikle Anayasanın özerk kuruluşlarla, Meclisten çıkan kanunları denetleyen Anayasa Mahkemesiyle, hükûmetin kararlarını kanunlar açısından denetleyen kuruluşların yetkileriyle ilgili maddelerin de günün birinde Anayasadan çıkarılması imkânı sağlanmıştır.

EKONOMİ ÇIKMAZI

Ama A.P. yöneticilerini ve yeni hükûmeti bekleyen güçlükler hiç şüphe yok bundan ibaret değildir. Dış ticaret dengesinde gittikçe artan tehlikeli gidiş, önümüzdeki yıllarda en keskin noktasına varmış bulunacaktır. Devamlı dış ticaret açıkları şimdiye kadar hep dış bağışlar yada yeni borçlanmalarla kapatılagelmiştir. Ama sağlanan yardımlarda bir süredir azalış göze çarpmakta, borç alma imkânları da-

ralmaktadır. Yakında kendi yağımızla kavrulmamız gereken bir duruma da girebiliriz. Gerçi Amerikan yardımındaki daralışı hükûmet bir süredir Sovyet Rusya'dan sağlanacak kredilerle kapamak yoluna gitmiştir, ama ancak mal ve fabrika karşılığı olarak sağlanan uzun vadeli krediler, her piyasada istediğiniz malla değiştirilebilecek dolarların yerini tutmaktan uzaktır şimdilik. Rusya'dan dolar kredisi edinmek de söz konusu olamaz tabii. Bu şartlar içinde baskısı ekonomimizde zaten kuvvetle hissedilen döviz sıkıntısının gerek dış harcamalarda, gerekse lüks istihlâk mallarının ithalinde yapılacak kısıntılarla örtülmesi gerekirken böyle tedbirlere başvurulmaktan kaçınıldığından en gerekli endüstri hammaddeleriyle yedek parçalar için döviz bulamamak ve endüstrimiz potansiyelinin bu yüzden düşmesi gibi durumlarla karşılaşıyoruz. Piyasada birçok yabancı kaynaklı mallar ve yedek parçalar şimdiden, banka kredisine dayanan birtakım tüccarlarca, toplanıp depo edilerek geniş ölçüde bir karaborsa yaratılmıştır. Transferlerin güçlüğü ve geçliği yüzünden zaten maliyet fiyatlarında meydana gelen artışa bu karaborsa kârı da eklenince fiyatlarda akıl almaz yükselmeler görülüp gitmekte, dolayısiyle bu akım yerli malları da etkisi altına almaktadır. Bir yandan da likit para darlığı birçok ticaret ve endüstri dallarında kriz olmaya doğru giden sıkıntılar yaratmıştır. Ortam yavaş yavaş 1956-1957 yıllarının devalüasyonla sonuçlanan krizine çevrilmektedir. Pek çok iktisatçımız derhal bir devalüasyona gitmenin şart olduğu kanısındadırlar. Yeni hükûmetin başkanı Demirel, eski hükûmet başkanı Demirel kadar kesin konuşmamıştır bu konuda. Sorunun henüz tartışma konusu olduğunu söylemekle böyle bir ihtimal bulunduğunu ifade etmiştir. Devalüasyon hemen mi, bir süre sonra mı, bilinemez ama, mutlaka yapılacaktır sanırız. Bunu geciktirmek ekonomimizdeki dar boğazı daha da daraltmaktan başka bir sonuç vermez. Gerçi devalüasyonun pek çok zararları, tehlikeleri vardır, ama kaçınılmaz hale geldiği zaman bu tehlikeleri görmemek için gözlerini kapamak insanı sağlam bir hedefe götürmez ve yarar sağlamaz.

Ortak Pazarla ilişkilerimizde de birinci dönemin süresi

sona ermiş ve geçiş dönemine girilmesi için görüşmeler başlamıştır. Bu konuda yetkili kişilerin kanısı, daha uzun zaman bizim Ortak Pazar üyesi olarak Avrupanın zengin ve kurt devletleriyle aşık atacak hale gelemiyeceğimiz merkezindedir. Amaç sadece onları oyalayıp ihraç mallarımıza bu geçiş döneminde birtakım çıkarlar sağlayarak süre dolunca, "benim sayım suyum yok!" demekse bu alaturka kurnazlığa bir diyeceğimiz yok, zaten olmayan itibarımızdan büyük bir kayıpta bulunmuş sayılmayız. Ama gerçekten Pazar'a girmek niyetiyle davranılıyorsa o zamana kadar karşılaşacağımız güçlüklerin bizi bu sevdadan vazgeçirmeye yeteceğine şüphe yok.

GERİCİLİK OLAYLARI

Farkında mısınız gericiliğin son yıllarda ne kadar büyük bir hızla geliştiğini Türkiye'mizde? 1969 bu bakımdan bir rekor yılı oldu denebilir.

Bu gelişme Yargıtay birinci başkanı rahmetli İmran Öktem'in cenazesinin kaldırılması olayında en yüksek doruğuna çıktı. Yargıtay, Sayıştay gibi Anayasa Mahkemesi gibi yüksek devlet örgütlerinin tarihimizde görülmemiş büyüklük ve önemde bir protesto yürüyüşüne yol açan bu olay hükûmetçe her zamanki gibi hiç umursanmadı. Ardından Kayseri'de TÖS kurultayını basmak için gericilerin camiye bomba koyup bunu kışkırtma diye kullanmaları, pek kanlı olaylara yol açmak ve belki de demokrasimize son vermek kertelerinde bir tehlike yaratmış olduğu özgür basının topladığı bunca delillerle ortaya konduğu halde hükûmet gene seyirci kaldı ve bu tutumu ile Sükan'ın bu ayaklanmaların düzenleyicisi olduğu hakkında yapılan suçlamaları bir dereceye kadar haklı çıkarmış oldu.

Gericilik hareketlerindeki gelişmenin Erbakan'ı özel teşebbüsün en yüksek örgütü olan Odalar Birliği'nin başkanlığına getirecek, böylece de bizzat Demirel'in mevkii için bir tehlike yaratacak kadar azıtması üzerine hükûmetin bu seçime cephe alması, onun gericileri korumaktan vazgeçmesi anlamını taşımaz. Sade bu korumanın hizayı bozmamak ve iktidarın paralelinde kalmak şartına bağlandığını açıklar.

Adalet Partisi içinde yeminlilerin başarılı bir çıkışla harekete geçmiş olmaları da bu bakımdan ilerisi için bir teminat sağlamaz. Ancak tehlikeli aşırılıkların önlenmesi yada teşvikinden vazgeçilmesi sonucunu doğurursa bunu da bugünkü ortamda bir kazanç saymak gerekecektir. Yalnız memleket hesabına değil, Adalet Partisi'nin geleceği hesabına da.

Nurullah Berk

1969 DA SANAT HAYATI

Mehmet Alan Desen

1969 DA ROMAN VE HİKÂYEMİZ

Rauf MUTLUAY

1960 dan bu yana çıkan "Varlık Yıllığı"nın, artık hemen hemen alışılmış ve kesinleşmiş biçiminde yılın sanat olaylarına toplu bakışlar yer alır. 1961 Yıllığı'ndan başlayarak roman ve hikâyeyi hep Tahir Alangu yazmıştı gereğince; geçen yıl Adnan Binyazar aldı bu görevi, şimdi ben. Ömrümüzde üç beş yılın önemi çok, zaman ve toplum bakışıyla hiçbir şey değil. Onun için Alangu'nun tutumuyla işe başlıyor, bir yıl içindeki roman ve hikâye kitaplarını, önceki yılların verimlerinin sayısıyla karşılaştırarak bir toplam ölçüsüne ihtiyaç duyuyorum. Hem böylece bütün bu Yıllıklardaki yazıların hepsi birden, birbirine zincirlenen belli bir tutumun açısı olabilir belki.

1960	yılında 9 roman	— 10 hikâye kitabı		Toplam	19 kitap
1961	" 11 "	— 4 " "		"	15 "
1962	10	— 20		—	30
1963	6	— 11		—	17
1964	5	— 9		—	14
1965	4	— 15		—	19
1966	12	— 8		—	20
1967	8	— 8		—	16
1968	10	— 13		—	23
1969	12	— 18		—	30

Elbette sanata saygı duyan edebiyat uğraşının sayılarıdır bunlar. Hem ilk yayınlanış tarihleri ilke alınarak, hem piyasa kurallarının edebiyat dışı baskılarına boyun eğmemiş örnekleri seçilerek varılır bu sayılara. Basım-yayın hayatının zaman zaman okuyucu aldatan, sömüren, kolayma ve ucuzuna giden, sipariş ve sömürü düzenine göre sürdürülen daha nice ölçüsü var. Bu sayfalar, Türk edebiyatına dil ve sanat alanında olumlu katkılarda bulunan dürüst yazarla-

rına ayrılacaktır elbette. Piyasa kalabalığının ise kendine özgü yayın araçları yığınla.

HİKÂYE VE ROMAN OLAYLARI İLE 1969

● 1968 yılında yayınlananlar arasında isteyenlerin katıldığı Türk Dil Kurumu Roman Ödülü, bu yıl kimseye verilmedi. Yaşar Kemal'in "Ölmez Otu" da yeterli dört oyu sağlayamamış olmalı. Ödüllerin, -hepsi hepsi kaç tane ki?- tüzük çıkmazlarının sınırlarına sıkıştırılıp verilmeyişi tutumu, olumlu bir yol değil bence. Herhalde bir çabanın, bir emeğin değerlendirilmeyişi, değerlendirilişinden daha ters bir ölçü olmalıdır.

● Sait Faik Hikâye Armağanı'nı Orhan Kemal (Önce Ekmek) ve Faik Baysal (Sancı Meydanı) ile bölüştüler. Armağanın bu iki kıdemli yazara verilişi genç sanatçıların çoğunda açık bir tepki yarattı. Bir soruşturmanın düzenlenişini fırsat bilen nice yazar döktü içini; yargıcılar kuruluna güvensizliklerini, yapılan haksızlıkların kendilerince doğru görünen gerekçelerini.. ve birkaçı da bir daha bu armağana aday olmayacaklarını kesinlikle açıklayarak bir protesto tavrında birleşmek istediler. (Yeni Dergi 57, Haziran 1969). Oysa Sait Faik Hikâye Armağanı'nın eski tüzüğünü değiştiren tekliflerim arasında, hiçbir sanatçının yada yayınevinin katılma zorunluğunda bulundurulmaması maddesini de ileri sürmüştüm ben. Bir yazar, armağana aday olmak koşuluyla sınırlandırılmadan alabilmelidir her armağanı. Kabul edilmedi o teklifim; ama bir ödülü kazanamayan herkesin kendi değersizliğine yargı verilmişcesine küskün bir tavır almasının gerekçesi ne? Hem önemli olan aslında ödüllere aday olmak, katılıp katılmamak değil elbette; eser vermek, yazmada direnmek, çalışmak ve adı üstünde kendi inancı kadar başkalarının güvenini de tartışmasız toplamak değil mi? Öncü ve genç sanatçılar kendilerini yapacaklarına göre değerlendirme tutumundalar kendilerince; yargıcılar yaptıklarına bakarak. Bütün ayrım burada işte.

● 26 Eylülde açıklanan Türk Dil Kurumu Hikâye Ödülü'nün gene Orhan Kemal'e verilişi, birçoklarına göre kasıtlı, bana göre hoş bir raslantı oldu. Bir yazarlık iradesinin, bir edebiyatçılık çalışkanlığının, Türkiye koşulları içinde bütün çilelerden geçmiş onurlu bir sanatçılığın birikim

değerlendirilişiydi bu. Her zaman olmaz tabii, ama güzel ve zamanlı bir bileşim oldu kendiliğinden.

● May Yayınevinin düzenlediği yarışma bu yıl içinde sonuçlandı. Roman ödülünü Mehmet Seyda'nın "İhtiyar Gençlik" (Cumhuriyet'te tefrika edildi) eseri ile Kemal Bilbaşar'ın "Yeşil Gölge" romanı (Milliyet'te "Şu 1945 Yılı adıyla tefrika edildi) paylaştılar. Romanın bir yatkınlık, bir ustalık, bir deneyler zenginliğinin başarılı türü olabileceğini doğrulayan bir sonuç oldu bu.

● May hikâye ödülünü Bekir Yıldız kazandı. Böylece "Reşo Ağa"dan sonraki ikinci kitabıyla onurlandırıldı Bekir Yıldız: "Kara Vagon", May Yayınları arasında basıldı.

● Geçen yıl büyük yankılar uyandıran "Devlet Ana" dolayısiyle Mehmet Seyda'nın düzenlediği bir açık oturumun tutanakları, küçük bir kitap biçiminde basıldı. Kemal Tahir'in açıklamalarının da yer aldığı bu oturum, bir romancının başka bir romancıyı usulünce sorguya çekmesi yöntemiyle dikkati çekti. (Türk Romanı, Tekin Yayınevi, 84 sayfa, 5 lira).

● Akşamı güzelesinde Hayati Asılyazıcı, hikâyeciliğimizle ilgili bir soruşturma düzenledi. "1 — Hikâyeciliğimizin genellikle bir bunalıma girdiği ve gitgide okurunu yitirdiği söylenyor. Bu görüşe katılıyor musunuz? Nedenlerini: A — Hikâyeciliği bırakıp romana geçişlerinde mi? B — Batılılık yabancılaşmamız içinde taklit edilmesi kolay bir tür gibi görünüp kendi gerçeklerimizden uzaklaşan bir alan haline gelmesinde mi aramak gerekmektedir?" Eylül içinde bazı yazarlarımızın cevapları yayınlandı; sonra, tiyatro ve sinema, konser ve sergi mevsiminin başlamasıyla soruşturma tavsadı biraz. Oysa birkaç kişinin değil, toplu cevapların sınıflandırılıp değerlendirilişiyle ölçülebilir bir soruşturmanın sonucu. Bunu yapabilmek için bir süre daha beklemek gerekecektir.

● Hüseyin Rahmi Gürpınar, Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun yeni baskılarla tazelendikleri, külliyat tamamlığına gittikleri 1969 da, son dönem yazarlarının da eserleri yeniden sürüldü. Görebildiklerim şunlar oldu: Faik Baysal - Rezil Dünya (Set), Halikarnas Balıkçısı Ötelerin Çocuğu (Remzi), Aziz Nesin - Mahallenin Kısmeti, Zübük, Namuz Gazı (Bilgi), Kemal Tahir - Göl İnsanları (Bilgi), Orhan Kemal - Küçücük (Var-

lık), Avâre Yıllar (Varlık), Devlet Kuşu (Ok), Mustafa Niyazi Pazar Ekmeği (Yeditepe), Fakir Baykurt - Efendilik Savaşı (Bilgi), Oktay Akbal - Suçumuz İnsan Olmak (Varlık), Cengiz Dağcı - Onlar da İnsandı (Varlık), Attilâ İlhan - Sokaktaki Adam (Öz Kitaplar)...

● Türk hikâyesini ve romanını basıp yaymayı gerekli bir iş ve görev edinen bellibaşlı bir yayınevinin bulunmayışı dikkati çekti. Bu alanda çok sayıda eser sürer görünen iki yayınevi (Yeditepe ve Set) ise, bilindiği gibi, ya özgeçişiyle, ya yazarın yatırım yardımiyle sürdürüyorlar bu çalışmayı. Bunun dışında tektük ilişkiler. Örneğin bu yıl yayınlanan kitapların hangi kitabevlerinin dizileri içinde yer aldıklarına dikkat etmek ilginç bir gözleme fırsat verir: Romanların biri Tekin, biri Remzi, biri Habora, biri Bilgi, biri Atlas, biri Altın Kitaplar, biri Ant, ikisi Cem, biri Öncü, biri Ülkü yayınevlerince basıldı. Hikâye kitaplarının ikisini Bilgi, ikisini Öncü, dördünü Yeditepe, birini Dost, birini Nil, birini May, birini Cem, birini Set, birini Yankı, birini Hür, birini İmbat, birini E yayınevi çıkardı. Ne çıkar bu durumdan? Bana göre iyimser ve karamsar iki ayrı tahmin: Ya yayınevlerinin hepsi Türk yazarlarından eser basmakta yarış halindedirler, bulduklarını elden kaçırmak istemez, hiç olmazsa birer birer paylaşırlar. Bu birinci durum ve doğru değil. İkinci şık, yayınevlerinin de yazarların da bahta çalıştıklarıdır. İnsanî ilişkiler, tanışma fırsatları, dürtüler, dilekler, özgeçiler yada yayınevlerinin geçerli hesaplariyle nerede bulursa orda yayınlar eserini edebiyatçı. Bu yanlış olmayan tahmin. Bu arada Varlık Yayınevinin, bu öncü kuruluşun görev almak istemeyişi; kendi hesabıma benim hiç anlamadığım, açıklaması yetersiz bir özüre dayanan bir vazgeçiş tavrı oldu.

● Kitap olmadan önce gazete tefrikası, hem yayın organlarının, hem eserlerini bir oranda daha değerlendirip yankılatmak isteyen yazarların alıştığı bir tutum. İnce Memet'in ikinci cildi Hürriyet'te iyice etkili bir yer aldı. Yukarda andıklarımdan başka Melih Cevdet Anday'ın çok ilginç eseri "Gizli Emir" şimdi Cumhuriyet'te; Tarık Buğra'nın tatlı eseri "İbişin Rüyası" Milliyet'te yayınlanıyor.

● Ya kitaplarının çıkış günlerinde ya görüşlerinin açıklanmasını gerekli gösteren zamanlarda hikâyeci ve romancılarla konuşmalar yayınlandı dergilerde. Bir insanın kendi

hakkında söylediklerinin en inanılır doğru olması gerekliğine dayanarak anıyorum gördüklerimi: Varlık'la Mahmut Makal, Bekir Yıldız'la konuştu (735), Adnan Binyazar, Sevgi Sabuncu (741) ve Talip Apaydın'la (743); Yeditepe'de H. Beyhangil'in Behiç Duygulu'ya soruları vardı (152); Yeditepe'nin sorduklarına Necati Tosuner'in (158), O. Zeki Özturanlı'nın (159), Mehmet Seyda'nın (163) cevapları yayınlandı. Dost Dergisi Aziz Nesin'in 53. yaşında 53 eser saldı oluşunun güzel vesilesini bir dizi yazı ve soruşturma cevapları ile kutladı; derginin 50. sayısından başlayan bu yayın, ilginç yazı ve anıların çokluğu yüzünden 57. sayıya kadar sürdü. Nesin'le yapılmış bir konuşmanın metni ile birlikte. Nisan'dan bu yana görebildiğim Güney dergisinde Nevzat Üstün'ün (20), Leylâ Erbil'in (21), Ayhan Hünalp'ın (22), Tarık Dursun'un (24), Âfet Muhteremoğlu'nun (24) cevap ve açıklamaları yer aldı.

● Küçük notlarla tanıtacağım yılın kitapları üzerindeki çalışmalardan başka hikâye ve romanlarımızla ilgili inceleme ve eleştiriler yayınlandı. Bu dergiler taramasının, sürekli izleyiciliği görev edinen bu dikkatin, başkalarının da işine yarayabileceğini umarak anıyorum başlıcalarını: Talayhan Öztürk Sabahattin Ali'nin öykücülüğüne bir değiniş (Yeni Ufuklar, 203), Selim İleri - Leylâ Erbil üzerine (Yeni Ufuklar, 206), Selim İleri - Sabahattin Ali'nin Hikâyeleri (Yeni Dergi, 53), Naci Çelik - L. Erbil, Başkaldıran Hikâye (Yeni Dergi, 62), Attilâ Özkırımlı Buyrukçu'nun hikâyesinin özü üstüne (Papirüs, 31), Attilâ Özkırımlı Cemo'nun Kuruluşu (Papirüs, 33), Selim İleri - A. Muhteremoğlu, Toprak İnsanları (Papirüs, 33), Muzaffer Uyguner - Sait Faik Hikâyesinde insansız doğa (Varlık, 740), Hikmet Dizdaroğlu Sait Faik Hikâye Dünyası (Varlık, 741), Attilâ Özkırımlı - 1968'den 4 hikâye kitabı (Papirüs, 37), Naci Çelik En Yeni Hikâyemiz (Soyut, 17).

● Vedat Saygel'in "Ortalık Neden Karıştı?" mizah hikâyelerini, Sabahat Emir'in "Öküz Kafalı Şaban Bey Destanı" kitabını, Seçkin Gündüz'ün "Bir Yığın Sevgi" derlemesini; Fikret Ürgüp'ün "Kısa Lodos Hikâyeleri" eserini maalesef görüp okuyamadım. Herhangi bir görüşüm yok tabii.

DERGİLERDE HİKÂYE

● Varlık, Türk Dili, Yeni Ufuklar, Yeditepe, Dost, Yeni Dergi, Papirüs, Soyut, Güney ve Yeni Edebiyat dergilerini kolleksiyon merakı yanısıra günü gününe okuyarak izledim. Hisar'ı, İmece'yi, Yelken'i, Yeni İnsan'ı, Yordam'ı raslantılarla gördüm. Bu arada hiç görmediğim, bilmediğim dergiler de var: Ankara Sanat, Sanat Dünyası, Çaba, Ilgaz, Hareket, Çağrı, Bizim Pınar, Defne, Emre, Eflâtun, Güvercin...

● Yılın en çalışkan yazarı Necati Cumalı idi gene; Yeni Ufuklar'da, Yeni Dergi'de, Türk Dili'nde, Papirüs'te, Varlık'ta, Yeni Edebiyat'ta hikâyeleri çıktı. Bu birikim kasımda yayınlanan kitabının habercisiydi. Bekir Yıldız'ın Varlık'ta (736 - Kuma), Yeditepe'de (155 Deli Miço, 161 - Mikroplarımı Arıyorum, 163 Düşman Birlikleri) yeni hikâyeleri vardı. Başaran'ın Yeni Ufuklar'da (209 Söğüt Ağacı), Varlık'ta (732 Çakırın Öfkesi, 737 Tavşan, 746 Sürgün); Talip Apaydın'ın Yeni Ufuklar'da (200 Köstebek), Türk Dili'nde (218 Sular), Varlık'ta (736 Define, 740 Garson, 733 - Polüm Osman, 745 - Fesleğen); Tarık Dursun'un Yeni Ufuklar'da (201 Maceralar Kralı), Dost'ta (50 Dünyanın bin türlü hali), Varlık'ta (739 - Vahşi Koşu) hikâyeleri çıktı. "36 Kısım Tekmili Birden" adı konacağı duyurulan yeni kitabı henüz yayınlanamadı. Sait Faik Hikâye Armağanı tartışmaları sırasında adı çokça geçen Selim İleri, Yeni Dergi'de (60 - Kılıç Artıkları), Papirüs'te (36 - Hicran Yarası), Soyut'ta (11 - Üzgün Türkü, 12 - Kavaklar Yeşerirken) çalışmalarını sürdürdü. Yankı Yayınları arasında yeni bir kitap çıkarmağa hazırlanıyor. Sevgi Sabuncu, Tante Rosa'daki özgün hikâyelerine devam ediyor: Yeni Dergi (52 - Cellât Fuchs, 56 Deli Tank ve Çocuk), Papirüs (31 - Mal Ayrılığı ve Şampanya), Dost (54 Nasıl Öğreteceğim Köpeğe Aportu, 58 - Kötü Şarkılar); Orhan Duru, Yeni Dergi'de (55 - Bir Kentin Tarihçesi, 56 - Tutku, 61 - Kaplumbağa Taşıyan Çocuk), Türk Dili'nde (Tutanaklar) hikâyelerini yayınladı, yeni bir kitaba hazırlık çalışması içinde görülndü; Tomris Uyar, Yeni Dergi (59 - Evin Sonu, 61 - Ovasız) ve Papirüs'te (30 - Uzaktan Yoldan, 33 Biraz Daha) dört hikâye çıkardı; eski yıllardaki birikimiyle güzel bir kitabı daha da geciktirmemesi beklenir. Muzaffer Hacıhasanoğlu da öy-

le: Türk Dili'nde (216 - Dışarda Kar Yağıyordu), Papirüs'te (33 Acımak), Varlık'ta (736 - Evlenmek, 741 - Feleğin İşleri, 745 - Bir Büyük Palto), Dost'ta (56 - Dedemin Bıyıkları). O kadar hazır olduğu halde Zeyyat Selimoğlu kitap çıkarmadı bu yıl da; oysa nicedir birbirinden güzel, birbirini tamamlayan hikâyeleri okunmakta: Varlık (732 - Kara Bir Şey Denizde, 735 - İki Torba Karanlıkta, 738 - Beş Kepçe Üzüm Hoşafı, 743 Gemiye Gelen Bayan). Bunlardan başka Nedim Gürsel'in (5), Demir Özlü'nün (3), Ayşe Arpad'ın (4), Adnan Ardağı'nın (3), Selçuk Baran'ın (3), Naci Girginsoy'un (3), Kemal Işık'ın (3), Tahsin Yücel'in (2), Âfet M. Çırakman'ın (2), Ayhan Sarıismailoğlu'nun (2), Nahit Eruz'un (1 ve gezi notları), Fikret Ürgüp'ün (aynı adla iki), Metin İlkin'in (2), Abdullah Aşçı'nın (2) hikâyesi çıktı dergilerde. Yalnız birer tane yayınlayanların adlarını anmıyorum.

ROMANLAR

30 kitaplık bir roman - hikâye yılının on beş yirmi sayfalık Yıllık yazısında eleştirisi düşünülemez. Elbette her edebî eserin hakkı olan inceleme yazıları ayrıca yazılmalıdır. Burada konu özü, kişileri, sorunu, bibliyografik künyesi ve hakkında söylenenlerle kısaca anılacaklardır.

ÖLMEZ OTU

Yaşar Kemal'in bu eseri 1968 aralığında çıktı ve geçen Yıllık yazısında anılamadı (Ant Yayınları, 454 sayfa, 15 lira). "Ortadirek" başarısını onu tamamlayan "Yer Demir Gök Bakır"la sürdüren Yaşar Kemal, "Ölmez Otu"nda konusunun da anlatımının da eksiksiz tamamlığına ulaştı. Üç romanın da Toros'lardan Çukurova'ya inen -ama nasıl inen-, pamuk sıcağında çalışan, birbiriyle çatışan Yalak köylüleri arasındaki yaşamadan doğan efsaneleri anlatışı, onları bütünlükle bağlar birbirine; Meryemce'nin, Uzunca Ali'nin, Koca Halil'in, Taşbaşoğlu'nun, Sefer'in yanına Memidik ve onun müthiş tutkusu katılır. Yalak köyünün yalnızlığında Meryemce'nin yaşama inadı, Memidik'in, bu horlanan önemsenmeyen kişinin kendine yeni bir değer katmak için direnmesi ve Taşbaşoğlu'nun ermişlikten gerçeğe dönüşen kaderi apayrı konulardır. Bana öyle gelir ki, her romancının ayrı bir roman yapısı, kendine özgü ancak kendisinin yaratabileceği

bir roman dünyası ve dili vardır; tabii büyük romancıların. Yaşar Kemal bu ilkenin en inandırıcı yazarlarından biridir. Onun yazdığını onun gibi başkası yazamaz. Burada her gerçek sanatçının belirleyici özelliği olan kişisel özellik ortaya çıkar: romancı bakışı ve üslûbu. (Ölmez Otu üzerine Muzaffer Uyguner'in bir eleştirisi çıktı Türk Dili'nde: 217, ekim 1969).

İNCE MEMET (ikinci cilt)

Yankılı bir sunu ile Hürriyet'te tefrika edildikten sonra kısa zamanda ikinci baskıya ulaştı (Ant Yayınları, mayıs 1969, 590 sayfa, 15 lira). İlk "İnce Memet"in 9. baskıya gelişi ve senaryosuna izin verilmeyişinden ötürü konunun gazete sütunlarında yer alışı Yaşar Kemal'in yaygın ünüyle birleşince daha da etkili bir sonuç yarattı. İnce Memet, sorunlara gerçek çözümler bulunamayan bir değişim döneminin yarattığı kahramanlık hikâyesiydi önce; yetişmesinden gelen ilkelerle Abdi Ağa'ya kin duyan Memet'in oluşumu, başkaldırışı, hak arayışı, öç alışıydı. Bir eşkıya tipinin çevresinde yarattığı izlenimler toplamıyla sunuluşu bazı çevrelerde tepkiler yaratmıştı ama, bizim eski halk hikâyelerinden gelen toplum umuduna da denk düşmüştü. İkinci İnce Memet ne getirir? Abdi Ağa yerine Kel Hamza'lar, Ali Safa'lar geçince Memed nedir? Gene bir toplum umudu. Bir türlü son çözüme ulaşamayan yakın bir güven. Elbette onu besleyen düşler toplamı ve sevgi odaklariyle birlikte. Bu kez düzeni sağlanacak köyler çoğalmış, çevre genişlemiştir. Cumhuriyet döneminin başedemediği ağa-eşraf baskısı gene sürmekte, üstelik yönetim güçleri ve jandarma ile işbirliği yapmaktadır. Memed ne etsin? Hadi öldürsün Ali Safa ile Kel Hamza'yı (Akhilleus'un öfkesiyle), Arif Sami ne olacak? Herhalde Seyran Kız'la Memed'in kankardeşi İdris Bey'in yeniden görünecekleri bir üçüncü cilt de çıkacaktır. Bir destan havası içinde toplum çıkarcılığını ve bireylerin çözümsüz çabalarını kendi şiiriyle dile getiren bu dizi de "Ortadirek" üçlüsü gibi tamamlanmış olacaktır. Çünkü Memed sağdır ve Hürü Ana'dan helâllık dileyip "Alidağı'ndan yana bir kara ok gibi akar, bir anda da gözden ırayıp kaybolup gider... (ama) doruğunda bir top ışık patlar. Dağın doruğu üç gece ağarır, apaydınlık gündüz gibi olur." Bir

yandan halk hikâyeciliğimizin sürekli anlatımına, bir yanıyla destansı niteliğine tutunmuş İnce Memed dizisi, çağdaş bir zevkin biçiminde özgünlüğüyle sürer. (Türk Dili'nde Muzaffer Uyguner'in -215- bir eleştirisi ve Güney'de Etem Olgunel imzasiyle kısa bir tanıtımı çıktı İnce Memet'in).

SOKAKLARDAN BİR KIZ

1967'de Milliyet'te tefrika edilen roman, aralık 1968'de Ötüken Yayınevince basıldı ve geçen Yıllık'ta bu yüzden sözü edilemedi. 1969'un kasım on beşinden sonra çıkacak kitapların bu yazıda anılamayacağı gibi.

Hikâye ve roman ustası Orhan Kemal'in yeteneğini kolaya kaçarak sürdürdüğü bir sıra romanı bu ve ona inanıp güvenenlerin üzüntü kaynaklarından biri. Senaryo ve tefrika ucuzluğunun çektiği acele çalışmalarda böyle yüzlerce yazabilir Orhan Kemal; ama adına, Türk edebiyatında aldığı önemli yere, onuruna zarar getirmeyeceğine inanı varsa. Konsomatris Leylâ ile kılıbık kocası Cemal'in (başlangıcı Duvarcı Celâl hikâyesinde), erkeklere güvensiz ev mutluluğu düşlerindeki namuslu Nuran'ın ve eşi Cevat'ın cinayet ve hapishane günleriyle sonuçlanan serüveninde yazara yeni bir değer katacak şey yok; şüphesiz ki karşıt ihtimal daha etkili. İmzasını taşıyan eserlerin satış ve sürümünden faydalanabildiğini sanmıyorum Orhan Kemal'in; bu yüzden romancılık değerinin büyüklüğüne güvenerek, birçok teklife hayır demek görevini yüklenmelidir zorunlulukla.

KÖTÜ YOL

Orhan Kemal'in ikinci romanını Öncü Kitabevi bastı (Şubat 1969, 272 sayfa, 10 lira). Bu da başka bir Nuran'ın hikâyesi; bütün ölçüleriyle Yeşilçam dokusunda hızlı ve hareketli bir yerli film senaryosu, bilmiyorum çekildi mi? Çukurova körfezinden İstanbul ufkuna yıldız olma düşleriyle koşuşan temiz kızların kaderini daha önce "Yalancı Dünya"da ve birçok hikâyesinde anlatmıştı tadıyla Orhan Kemal. Bu kez İhsan Ağabey'in kaçakçılar arasından kurtaracağı Nermin'le birlikte kurdukları mutluluk düşüne kurtarılmış Nuran'ı da katarak yeni bir iyimserlik yolunda iyice ilerliyor Orhan Kemal. Bu, incelenmesi gereken ayrı bir konu

olmalı. Kaçakçı-kız ardında dolanan yakışıklı erkekler tipinin buradaki örneği Reşat'ın kesinlikle cezalandırılması da öyle. Kaçakçı Osman tipi ve onun kovalanışının sayfaları romanının zararına çalışan bir tutumun kesin ölçüsü. Orhan Kemal, bir yılda üç tane basılan romanlarının edebiyat-sanat dergilerinde hiçbir eleştiri yansıması bulmadığına biraz dikkat etse, bu sessizlikte eserine ve adına duyulan köklü saygının anlamlı bir işaretini bulacaktır. Bu ortak bir umuttur paylaşılan ve bazı dileklerle dolu olan.

MURTAZA

1. ve 3. bölümlerini yeniden yazarak genişlettiği Murtaza romanı, nisanda Cem Yayınevince basıldı. Yakın dostlarının bu emeği gerekli bulmadıklarını söylemesine karşın gene de çalışmak gerektiğine inanan Orhan Kemal, "Asıl şimdi roman oldu kanısıyla" ve "kuzguna yavrusu şahin görünürmüş" alçakgönüllüğüyle sunuyor eserini. Şüphesiz iyi niyetli bir çaba bu. Yukarda andığım iki yetersiz örnek bir yana, Orhan Kemal'in dönüp dönüp eski yazdıklarına bakmasında hiçbir sakınca bulmuyorum; ama keşke biz Murtaza'yı o yüz seksen sayfalık yoğunluğunda tanımamış olsaydık. Edebiyatımızın bu en etkili ve güçlü tipi, tip olarak kabul edilen en iyi örneği, onu besleyen sayfalarda yeni bir kişiliğe, daha zengin bir bileşime kavuşmuyor. "Elimde hâlâ yığınla malzeme var. Bu malzemeyle bir Murtaza II yapar mıyım? Henüz bilmiyorum ama, Murtaza galiba istiyor bunu. Dürtüp duruyor. Neden olmasın?" diyor önsözünde. Buna da katılıyorum. Bu biçime geldikten sonra Murtaza'nın bir devamı olmalı artık. Oyununun son sahnesinde omuzları çöken, belki de yeni bir bilince yönelen Murtaza'nın daha iyimser ve uyanık bir yaşaması olmalı; bu yakışır da Orhan Kemal'in son tutumuna, "aydınlık gerçekçilik" dediği iyimser ve doğru tutumuna. (351 sayfa, 12.5 lira - kitap üzerine Yeni Ufuklar'da Nedim Gürsel'in, 206 ve Yeditepe'de Hasan İzzettin Dinamo'nun yazıları çıktı, 160).

KÖROĞLU

Dileğine ve ustalığına uygun biçimde Yaşar Kemal'in Anadolu efsanelerini yeniden yazış yoluna Mehmet Seyda da yetkiyle katıldı. Radyolarda "Arkası yarın" yayınında il-

ğı gören bu yeni deneme, Seyda'nın kimbilir kaç yılda olu-gan anlatı yetkinliğiyle yeni bir biçime girdi. Altın Kitaplar Yayınevinin bastığı "destan" (mart 1969, ciltli, 282 sayfa, 12.5 lira), Seyda'nın hem araştırıcı kişiliğini, hem yorum gerçekçiliğini belirtiyor. Başarılı bir çalışma. (Güney'de Etem Olğunel'in kısa notu, 26).

SULTAN DÖŞEĞİ

Bu olumlu yargıyı Seyda'nın Atlas Kitabevince basılan ikinci çalışması için tekrarlamak mümkün değil. Vaktiyle bir magazinde takma adla yayınladığı (Nurbanu Siz) bu tarihi roman çalışmasını neden kendi adıyla ve sakınmadan yayınlattı Mehmet Seyda diye çok düşündüm, buldum diyemem gerekçesini. (Ekim 1969, 239 sayfa, 7.5 lira). Yazılmış, yayınlanmış her şey şeref verir mi bir edebiyatçıya? Çeşitli dürtülerle girişilmiş nice çalışma, vakti gelince reddedilip yada ayıklanıp temizlenmemeli mi? Bunları pek iyi bilir Mehmet Seyda. Bâbıâli piyasasının insafsız kuralları içinde kaç yıl sömürüldü. Bu bir öç mü şimdi? Adının kazandığı ün ve onura güvenerek, eksik ve yanlış, gereksiz ve gerçeksiz bir kalem ürününü kendi adı ve sanıyla yayınlamak gereği nerden geliyor? Üstünde çalıştığı, tutarsız sayfaları arasında iyice belli olan bir 19. yüzyıl araştırısından böyle bir eserle mi çıkmalı hikâye-roman çilekeşi Mehmet Seyda? Kısaca her şeyiyle yanlış ve yersiz bir tutum.

GÜRÜLTÜLÜ BİRKAÇ SAAT

Muzaffer Buyrukçu'nun ilk romanı mı demeli acaba; çünkü daha önceki bazı hikâye denemelerinde romansı bir bütünlüğe çoktan yönelmişti. Burada bir hikâyelik konudan bir roman çıkarma ısrarıyla bu yolun iyi bir uygulamasını yakalıyor. Bir gecelik ve yedi kişilik bir kesik yaşantı bu. Altı arkadaş ve Nermin (bir göktaşıdır, Ankara'dan İstanbul'a düşen - Bu sözü Attilâ Özkırımlı'nın Papirüs'ün 34. sayısındaki yazısından güvenle aktarıyorum; bir kitabı bu kadar iyi anlayıp anlatan eleştirme yazılarına sık raslanmaz. Attilâ Özkırımlı'nın yazısı, arkadaşlık sevgisiyle yaklaşılmış

yazarı ve onun bu romandaki dünyasını yazılabilecek en iyi biçimde anlatıyor). Gürültülü Birkaç Saat (Habora Yayınevi, Şubat 1939, 264 sayfa, 10 lira). Dizilişi, düzelti ve okunuşunda yorgunluk veren yapısına karşın, sabırlı ve dikkatli okuyucusuna birçok şey getiriyor. Büyük şehir yaşantısını ve aydınlar katını konu edinen yılın bu tek romanı, Türk okumuşunun arkadaşlık bağları içinde nasıl çürükçe birbirine yaslandığını, kadın ve cinsel açlık alanında nasıl anlatılmaz bir bunalım içinde kıvrandığını, sözümona ülkücü düşlerle nasıl oyalandığını, sonra nasıl çözülüp darmadağın olduğunu, ayrıntılar bolluğu içinde iyice anlatıyor. Ne var ki bu bir gecelik ölçü ve kadın açlığı konusunun fazla kullanımı kitabı zedeleyen bir ilke yanlışlığıdır. İnsan bir gecelik izlenimi ile ölçülmez ki. Bunun için roman yapısına giden yolda Buyrukçu'nun ayrıntılar dikkati kadar sorunların bir süreç içindeki oluşumunu da izlemesini dilerim.

MEMO (1. - 2.)

Cemo'nun gördüğü büyük ilgi mi getirdi Memo'yu, sanmıyorum. Kemal Bilbaşar, Doğu sorununu işleyip kotarmağı düşündüğü bu diziye nicedir hazırlanmış olmalıydı. Cemo'nun da çıkışı bu mayalanmanın bir ürünüydü. Gerçi "bir deriden üç post çıkmaz" diyenler çıktıysa da Memo'nun yazılışı bir gereklilikti bana göre. Aslında kitap biçimlerinin yapısına da aldanmamak gerek. Bu da bir "ambalâj" işi. Yaşar Kemal'in, Orhan Kemal'in uğradığı eleştiriler de gösteriyor ki, günü gününe yapılan eleştirilerde sürekli bir yanılma vardır. Biraz zaman geçse, sözgelimi külliyat yapma fırsatları bulunsa, yazarlara kendi kendilerini bütünleyip tanıtma olanakları verilse ne şekle girer acaba bu yayınevi kitaplarının aslı. Memo, Tekin Yayınevince basıldı (1. cilt 356 sayfa 12.5 lira - 2. cilt 240 sayfa, 10 lira, İstanbul 1969). Cemo-Memo-Sanem üçlüsünün Doğu isyanı ve bastırılışı ile sonuçlanan aşk serüvenleri, yurt gerçeğinin el atılmamış bir yanına ışık tutmak görevini de yüklenmişti. Anlatısının tadına doyum olmaz özgünlüğü, bu romanı edebiyatımızın en çok sürülen, bilinen eserlerinden biri yapacaktır. (Papirüs'te Ahmet Ada'nın, 33; Yeditepe'de Hasan İzzettin Dinamo'nun notları, 159).

DENİZ GURBETÇİLERİ

Geçen yıl Cumhuriyet'te yayınlanan Halikarnas Balıkçısı'nın son romanını Remzi Kitabevi bastı (Ağustos 1969, 244 sayfa, 10 lira). Geçen yıl çıkan Tarık Dursun'un "Denizin Kanı" -bu hakkı iyi duyurulmamış güzel roman- gibi Deniz Gurbetçileri de, Bodrum süngercilerini, Ege kısmetini, deniz ağası Karakulak'la çatışmalarını konu edinir; her iki kitapta ortak özelliklerini gördüğümüz şiirsel bir anlatımla. Halikarnas Balıkçısı'nın savruk, ama coşkun ve sıcak dili, doğa ve insan sevgisi, mitologyadan kopup gelmişcesine zengin yorumlarla canlanan sorunlara bakışı... hep kendine göre. Bu da ayrı bir roman yapısıdır, eserine damgasını vurur. "Deniz Gurbetçileri" yılın en etkili kitaplarından biri sayılmalıdır. (Papirüs'te Mehmet Doğan'ın güzel yazısı - 38 "Balıkçının Son Şiiri" ve Varlık'ta Konur Ertop'un dikkatli eleştirisi 744).

KURT KANUNU

Alışılmış değerlere aykırı düşen, tedirginlik getiren yorumlarla her romanında bir teklifin görevini yüklenen Kemal Tahir, "Devlet Ana"dan sonra en çok bu eseriyle tepki görecektir. Bilgi Yayınevince basılan Kurt Kanunu (Temmuz 1969, 404 sayfa, 15 lira), İzmir suikastini ve izlenen Abdülkadir - Kara Kemal ikilisini konu edinmektedir. Haklarının yendiğine inanan son İttihatçıların "Sarı Paşa"yı ortadan kaldırmak için düzenlenen bir suikast döneminde içten içe hesaplaşmaları; "İstiklâl Mahkemesi"nin kuralı kendine uyan kararları içinde girişilen temizlik; bu arada Kara Kemal açısından Kurtuluş Savaşı sonrasının "muhasebe"si. Bazı yazarların Atatürk'e karşı suçlamalar aramakta gayretkeşliğe düştükleri bu konu, dolaylı yoldan gerçekten Kemal Tahir'e bazı olanaklar getirmektedir. Açıktan açığa bir eleştirinin yolu bulunmadığı zaman bazı sözcülerin düşüncelerine sığınılacağı tabiidir. Romancı, çok düğümlü bir dramı konu edindiğini söyleyerek savunabilir kendini; ama bu seçimde bir yan tutma, bir fırsat arama yolu da vardır kendiliğinden. Abdülkadir'in hovarda kişiliğinde romanına hızlı ve tahrik edici sayfalar eklemek olanağını kullanan yazar, Kara Kemal kimliğine de aslında olmayan olgunluklar, üs-

tünlükler, derinlikler yükleyerek ölçüsünü kaçırır. İntiharda bir büyüklük vardır belki; ama kendine yakışan jestiyle birlikte olursa, herhalde kümeste değil. Kurt Kanunu en çok yankı ve tepki uyandıran kitap oldu bu yıl; Kemal Tahir adının çektiği alışılmış yıldırımlar gibi. Bu arada Tahsin Yücel'in Varlık'ta (Atatürk'ü Küçültmenin Yolları, 746) yayınlanan yazısının dozuna katılmadığımı, bu tutumla bir romancının eserinin eleştirilemeyeceğini belirtmek isterim. Tarık Dursun'un Milliyet'teki yazısı da özüyle olmasa bile sunu biçimiyle ölçülü değildi. (Kurt Kanunu üzerine başka yazılar: Fahir Onger - Türk Dili, 218, kasım; Rauf Mutluay - Yeni Ufuklar, 208, eylül).

KARADENİZ'İN KIYICIĞINDA

Sessiz sedasız çıktı ve sessiz sedasız karşılandı Rıfat Ilgaz'ın romanı (Cem Yayınevi, 351 sayfa, 12.5 lira). Okumakta ve sevmekte ben de geç kaldım. Oğuz Akkan'ın dostları ve tanışları için o kadar cömertçe ve yumuşaklıkla yaptığı vakitli dağıtma karşın "Karadeniz'in Kıyıcığında" ilgimden ve görevimden kaçtı nasılsa. Oysa yılın en güzel romanlarından biri. Başlangıcına aldanmayın; Akçakoca kasabasının dilim dilim tanıtımıyla gireceğiniz kitapta belki çok sürükleyici bir tempo göremeyip sabırsızlanacaksınız. Okuyup bitirdikten sonra da, "Ne var ki?" diyecekler bulunacaktır belki, ne olsun hayat; hayat ve toplum; Anadolu gerçeğinin bir katı ve önemli sorunları. Ne var ki abartılmamış ölçülerde, bir kasaba hayatının ekseninde ona benzer nice toplum karakteristiğinin bütün ana çizgilerini yansıtarak; hem batmayan bir gerçekçilik yöntemi, hem umutsuzluğa düşürmeyen insan güveniyle. Dalgalardan çıkan Recep'in; emeği ve çaresizliği böylesine sömürülen o deniz işçisinin umduğu mutluluğu bulmasına olanak var mı? Şemsi'nin, Zeynel'in, Şekip Onbaşı'nın, Hüsnü'nün karşısında işe yarayan Ahmet kabadayılığının Hacı Dursun ağalığı, dâvavekili Raşit Efendi düzeninin karşısında değeri nedir? Orhan Kemal, "Gurbet Kuşları"nda gecekondu ülküsünün kırılışını anlatmıştı; Rıfat Ilgaz, orman yakıp açma kazanmaya uğraşan çaresiz Karadenizlinin yurt ölçüsünde önem taşıyan amacına yönelmiş gereğince. Polisle gençliğin çatışması gibi yasa düzenini koruyan jandarmayla halk hakkının çarpışması acık-

lı bir dramdır. Rıfat Ilgaz, yaptığı işin bilincinde ve bütün hikâyelerin düşebileceği romantik iyimserliklerden tam ölçüsünde uzakta. Çözülmemiş düğümler durmaktadır, ama umut beslenecek başlangıçlar da vardır. "Karadeniz'in Kıyıcığında", 1969'un iyi bir başarısı. Okumayanlar, bu sade ve ılık romanın getirdiği ölçülü değerden yazık ki yoksun kalacaklardır.

SONUÇLAMA

Yukarda andığım on iki yeni romanı konu ve sorunlarına göre ayırırsak ne görürüz? Nicedir Türk romanının ilgisini çeken başlıca odakları. Ölmez Otu, İnce Memed, Memo, Deniz Gurbetçileri, Karadeniz'in Kıyıcığında kümesi, yurt gerçeklerinin çeşitli yönlerinden roman yoluyla haberler getiriyorlar: Doğunun, batının, kuzeyin, güneyin emekçilerinden; pamuk ırgatından sünger dalgıcına, motor tayfasından aşiret adamına kadar uzanan çeşitliliğinden insan kaderleri. Bu, Anadolu'ya, "memlekete" bakan gerçekçi yeni edebiyatın ilk temelidir. Sokaklardan Bir Kız, Kötü Yol, hattâ Murtaza şehir makinesine kapılmış küçük insanların mahkûm kaderlerini anlatıyorlar. Düşürenler, düşenler, kurtulmaya çalışanlar ve görev kapanında sıkışanlar. Bu da ayrı bir sorun aynı değerde. Büyük şehir kadar kasaba gerçeği de. Köroğlu "destan" çalışması ile "Sultan Döşeği" tarih romanı merakını bir yana bırakırsak iki roman kalıyor geride. Toplumun yakın tarih dönemindeki önemli aşamalarını sorguya çeken bir eleştiri romanı: "Kurt Kanunu". Ve aydın katın büyük şehir hayatındaki sıkışık ve yalancı ülkücülüğünün sınırlarını araştıran "Gürültülü Birkaç Saat". Görüldüğü gibi hepsi, insanımızın ve toplumumuzun özelliklerine bakmakta birleşen bir görev sorumluluğunda. Bizim gibi ülkelerde sanatın sırtlaması zorunlu olan çağdaş gerçekçiliğin izinde, sağlıkla.

HİKÂYE KİTAPLARI

TANTE ROSA

Sevgi Sabuncu'nun kitabı aralık 1938'de çıktı (Dost Yayınları, 14 hikâye, 72 sayfa, 5 lira). Görünüşte bu adı taşıyan, sürekli dilek ve mutluluk ardında koşuşan bir kadı-

nın serüvenleri. Çok zeki buluşlarla, en sert ahlâk yargılarını yumuşatan tatlı bir alayla Tante Rosa'nın bütün yaşamı. Ama Rosa'nın kişiliğinde doyumsuz ve uyumsuz bütün kadınlığın istekleri ve içgüdüleri yatabilir. Fark şu ki Tante Rosa, adının da belirlediği gibi yabancı bir ülkenin, başka bir dinin, başka bir eğitim ve görgü düzeninin ürünüdür; yazar elverişli uyarlamalardan bile bile yararlanmaksızın bu ortamda anlatır, yaşatır kahramanını; bütün paralelliklerin ona uygun düşeceğini sezdirircesine. Yılın en özgün kitaplarından. (Adnan Binyazar'ın dikkatli eleştirisi Türk Dili'nde - 213, Muzaffer Uyguner'in yazısı Varlık'ta -745- çıktı).

UNUTULMAYAN

Hakkı Özkan'ın 22 hikâyesi bu adla Nil Yayınlarınca basıldı (111 sayfa, 5 lira, Şubat 1969). Bu kitabında da geçen yılki "Bakışların" çizgisinde yazar. Genellikle büyük şehrin sokak, çarşı, park, taşıtlarında edinilen küçük gözlem buluşlarını değerlendirmeğe çalışan bir emek. Sanırım çevresine hep hikâye bulmak için bakan bir dikkat; yanısıra sabırlı ve inatçı bir yazma çabası.

KARA VAGON

May Hikâye Ödülünü kazanan Bekir Yıldız'ın ikinci hikâye kitabı (May Yayınları, Nisan 1969, 18 hikâye, 155 sayfa, 7.5 lira). Hemen her şeyiyle Urfa'dan geliyor Yıldız; o gösterinceye kadar gerçeğini pek az bilmiş olduğumuz değişik bir yurt köşesinden. Gücünü de buradan alıyor. Çarpıcı, sarsıcı gerçeklerin çıplaklığı; ayıptan, müstehcenden korkmadan, çıkarsız bir içtenlikle anlatıldığı için. Etkisi kolay kolay unutulmuyor hikâyelerinin. Zamanla daha incelikler kazanacağı muhakkak. (Yeditepe'de Süleyman Üstün'ün yazısı, 158).

TABANCA

Başarılı 'Batak Göl" oyunuyla "Mühür"deki çalışmasının bitmediğini belirten O. Zeki Özturanlı'nın 8 hikâyesi (Yeditepe Yayını, Mayıs 1969, 102 sayfa, 5 lira). Yeditepe'de Muzaffer Hacıhasanoğlu'nun yazı başlığı iyi belirler konularını: "Kasabayı tanımak gerek". Ayrıca Ahmet Köksal'la

(Papirüs, 38) Hasan İzzettin Dinamo da yazdılar (Yeditepe, 103). Söke'de avukat olan yazar, çocukluğundan bu yana değişen görüntüler zincirinde çeşitli gözlemlerini hikâyeleştiriyor. Hukukçuluğunun verdiği bazı fırsatlardan yararlanıyor; bana etkili görünmedi. "Oğlak Sesi" hikâyesindeki babalık tutkusuyla, "Ağlayan Yargıç" (adının hiç yakışığı yok) dalkavuk köy çatışmalarının sertliği dikkat çekici. Biraz zorlanmış, uzatılmış çalışmalar.

ÇIKMAZDA

Necati Tosuner'in ikinci hikâye kitabı (Yeditepe Yayını, Nisan 1969, 8 hikâye, 95 sayfa, 5 lira). İçli bir duyarlığın, örkeli göründüğü zaman da kinsiz, mutluluk hakkı arayan bir tutumun içten anlatımı. Yeditepe'nin 160. sayısında Hasan İzzettin Dinamo'nun notu ve Papirüs'ün 36. sayısında Asım Bezirci'nin "Yeni bir ses, yeni bir insan" başlıklı yazısıyla duyuruldu.

HİÇOĞLUNUN SERÜVENLERİ

Feyyaz Kayacan'ın 8 hikâyesi temmuzda yayınlandı (Yeditepe, 108 sayfa, 5 lira). Büyük şehir savrukluğunda gönüllerince ve tutkularının sürüklemesinde yaşayıp bunalanların yergili ve bilinçsiz başkaldırışı. Pek tadına varamadığım, amacını anlayamadığım hikâyeler.

BÜYÜK YOLCULUK

Cem Yayınevince basılan Kâmuran Şipal'ın hikâyeleri (6 hikâye, 115 sayfa, 5 lira). Hepsi yalnızlık üstüne. Özel bir mizacın, bir sakınışın, sonsuz bir mutluluk özleminin, ama ona ulaşmaya yetmeyen bir irade eksikliğinin bunalımı. Dikkatli bir yazış emeği, dünyayı özel bir yorumlama, yalnızlık karamsarlığı, tekil ve kapalı bir dünyanın sesi. (Yeni Edebiyat - 1'de Rauf Mutluay'ın yazısı).

ÇUVALIN YANINDAKİ ADAM

Elverişli bir konu ve düzgün bir anlatımla hikâye yapılabileceğini sanır birçok kişi. Bu yüzden şiir kadar meraklı başlangıcı vardır hikâye hevesinin. "Ben hikâye yazmadım, şiirle işe başlamadım" diyebilen pek az kişi vardır sa-

Memiş Özer

nırım; ilk durak bu. Eski defterlerde sararmış yapraklarla kurumuş çiçekler gibi nice gizli umut. Nahit Eruz'un hikâyeleri bu aşamanın biraz ilerisinde. Çeşitli gözlem dikkatleri olan bir aydının yazı merakları sınırını da fazla geçmiyor tabii (Öncü Kitabevi, 13 hikâye, 102 sayfa, 5 lira).

GÖL İNSANLARI

Kemal Tahir'in o unutulmaz kitabı: Arabacı, Göl İnsanları, Gelin Kadın Oyunu, Çoban Ali. Hemen aynı yıllarda yazılmış başka dört hikâye ile birlikte: Fermanlı Hoca, Bir Kodoşluk Hikâyesi, Nam Uğruna, Kondurma Siyaseti. (Bilgi Yayınevi, 403 sayfa, 15 lira). Kemal Tahir "okunurluğunun", "aranırlığının" ve sekiz hikâyenin ancak 403 sayfaya "sığdığı" boyutun gerektirdiği bir fiyatla yeni baskı. Uzun konuşmaların, bazan tek başına, bazan geniş bir girişten sonra tatlı tatlı mübalâğalarla sürdürüldüğü özel bir yöntem. Kemal Tahir romancılığının hep kullandığı bir yapı özelliği.

DERİN SULAR

Adını yeni duyduğum bir yazarın, M. Ertuğrul Şener'in 17 hikâyesi Set Yayınları arasında çıktı (Eylül 1969, 124 sayfa, 5 lira). Zarif ve dikkatli bir bakışı var Ertuğrul Şener'in: Duyguların yoğunlaştığı anlara ve psikolojik derinliklere; iyi de bir anlatım özeni. Özentilerden sıyrılıp gitgide yalınlaşıp arınacak, bir ustalığa gidecek bu tutum, belli. Felsefe yapmak ve genellemelere gitmek gibi gereksiz bir çabaya düşmese; yazılarının fazlalıklarını, tasvir bolluğunu atabilecek kadar fedakârlığa alışsa...

SANCHO'NUN SABAH YÜRÜYÜŞÜ

1954'ten bu yana hikâye yayınlamamış olan eski ustalardan Haldun Taner'in yeni eseri; ama eski ustalardan dememi gerektiren sebeplerden biri de kitaptaki 6 hikâyenin ikisinin 1956, birinin 1964, birinin 1965, birinin 1938 tarihli, birinin tarihsiz oluşu (Bilgi Yayınevi, 6 hikâye, 111 sayfa, 5 lira). Nicedir tiyatroya emek harcayan Taner'in kendine özgü mizah bakışı, zekice dikkatleri, zaman zaman yergiye kadar ulaşan umut kesmişliği birkaç alanda özellikle yoğunlaşıyor: "Salt İnsana Yöneliş"te edebiyat ve sanat

meraklarının nasıl köksüz heveslerden oluştuğu, "Rahatlıkla" da üniversite çevrelerinin akıl almaz boşluğu güldürücü bir karamsarlıkta. Zevkle ve bir çırpıda okunuyor tabii; ardında pek de iz bırakmayan bir teknik. (Varlık'ta Muzaffer Uyguner'in yazısı, 746).

ÖLÜ EKMEĞİ

Dursun Akçam'ın yeni kitabı (Öncü Yayınevi, Ekim 1969, 11 hikâye, 175 sayfa, 7.5 lira). Ardahan dolaylarından çok etkili köy gerçekleri. Büyük çoğunluğunda sağlam bir hikâye tekniğinin ölçüleriyle birlikte. İnanılmaz bir yoksulluğun çok başarılı ve unutulmaz anlatımı. Kolay kolay kaybolmayan bir anı bırakarak, okuyucuda tedirgin bir sarsıntı da yaratır. Bazılarının sonunda bir devrimcilik düşünün gayretkeş yorumları, hikâyelerin gerçeğini bozmasaydı ne iyi olacaktı.

YAŞADIKTAN SONRA

En az on yıldır hikâye yayınlamakta çok tutumlu davranan Tahsin Yücel'in yeni kitabı (Yankı Yayını, Ekim 1969, 108 sayfa, 5 lira). Bana öyle geldi ki Tahsin Yücel bilinçlenmenin hemen çok zaman çok geç oluşan doğal aşamalarını anlatmak istiyor. Çocukluk günlerinin anılarına yeniden dönen, ama bu kez gittikçe ayrıntılara, sanı ayrıntılarına dalan hikâyelerde yeni bir arayış var. Olaydan çok anılar açıklamasına dalan ve olgun yaş tutumunu elden bırakmayan bu yazılarda bulanık ve belirsiz bir yorumlama çabası. Bazı sayfaları tekrar tekrar okuyarak dikkatsizliğinizi cezalandırmak gereğini duyuyor, bu kez de bir şey atlamadığınızı görerek rahatsız oluyorsunuz. "Ötesi" hikâyesi çok etkiledi beni, hâlâ unutamıyorum.

ANAHTARCI SALİH

Mehmet Seyda'nın altıncı hikâye kitabı (Yeditepe Yayınevi, Kasım 1969, 6 hikâye, 134 sayfa, 5 lira). "Baba" hikâyesini Varlık'ta okuduğum zaman duygularımı nasıl ifade edeceğimi bile şaşırmıştım; öylesine etkili, güçlü, çıplak, ama alabildiğine işlenmiş bir kusursuzluktaydı. "Hastalar" hikâyesinde sonuca çabuk giden bir tip çizme tutumu, "Satıcının Ölmezi"nde bir tasvir keskinliği, "İçki, Kumar,

Fulmış"ta gizli bir öç alma hıncı, "Anahtarcı Salih"te nicedir olgunlaştırdığı yeni yönteminin; bir gerçeği çeşitli açılardan yorumlama ve aynı olaylar içinde çeşitli insanların özelliklerini yansıtma gücü var. Ama tümüyle kitap bir gizli tutarsızlık içinde. Bana göre bir hikâyecinin belirli bir zamandaki gelişme aşamasına işaret eden bütünlüğü göstermiyor; biraz gizlide kalmış örneklerle yeni yazılmış usta işi ürünlerin karışımı. Kitap olarak aceleci gibi.

AY BÜYÜRKEN UYUYAMAM

Necati Cumalı'nın 23 hikâyesi İmbat Yayınları arasında bugünlerde çıktı (232 sayfa, 10 lira). Bu yılın dergilerinin hemen hepsinde hikâyeler yayınlayan Cumalı, olgun bir hazırlık içinde görünmüştü. Kitapta dikkati çeken yan, hikâyelerinin hepsinin bir ortaklıkta birleşmeleri, cinsel sıkıntılarla mutlulukların konu alınışı. Genellikle bu sorunda daha "geniş" olduğu göze çarpan Batı Anadolu'nun gözlem ürünü. Bir bölüğü çocukluk anılarına, bir bölüğü gençlik özlemlerine, bir bölüğü gözlem sınırına giren olaylara dayanıyor. Arınmış bir anlatımın yalınlığı, tam hikâye sınırında duran bir ayrıntılar gerekliliği, hiçbir şeyi trajik yanıyla ele almama, tersine sade ve gizli bir incelikle işleme, cinsel hakkın varlığına inanıştan doğan bir rahatlık... başlıca özellikler. Benim unutamadıklarım ve tam da Necati Cumalı'nın, ancak onun yazabileceğine inandığım aydınlık ve insancıl hikâyeler, "Hovarda", "Vasfiye", "Acı".. "Bayırda Bir Çardak"la "Dertli", yazarı hikâyesinin son ihtimallerine sürükleyen bir zorlama gibi geldi.. "Tanrının Kırlarında" ise, insan çaresizliğinin bütün acısı.. Bazı yerlerde de gerçeksiz, fazla bir iyimserlik: "Göz Açmak"ta olduğu gibi. Keşke gerçek olsa, cinsel yoksulluk, korku, bu kadar dramsız, kolaycacık, çabucak çözülse, "Kerim Ağabeyler" böyle anlayışlı, bu kadar ince olabilseler.. ama kolay değil tabii. Cumalı'nın bazı hikâyelerinin alabildiğine damıtılmış olgunluğu yanında bazılarının çabucak yazıldığını gösteren işaretler var, üstelik yanyana gelen bu benzerliklerde birbirinin değerini çoğaltmayan bir toplam. Gene de en tutarlı kitaplardan.

TARZAN ÖLDÜ

Oktay Akbal'ın 10 hikâyesi ve 5 "hikâyecik"i, E Yayın-

ları arasında kasımda çıktı (100 sayfa, 5 lira). Bilirsiniz Akbal'ı, tabii bilmelisiniz anlamında söylüyorum. 1946'nın "Önce Ekmekler Bozuldu"sundan bu yana değişmez bir tutumu sürdürür: Hep geçmişe dönük, şimdiyi yaşarken anılarla dünün içinde; her olayı, her insanı, her görüntüyü belleğinin ve bilincinin izlenimleri içinde bulup değerlendirerek öyle tatlı bir içtenlikle anlatır; bir sır verir gibi dertleşir okuyucusuyla. Her anını yaşayan bir bakışın her şeye bakışı. Hep kendini arar gibi yoklayarak, kendinde bulduklarına okuyucusunu yürekten ortak ederek. Siz de Tarzan'la birlikte ölür, "Hayri Beyle Üsküdar"ı arar, "Benden Kurtulmak"ta anlattığı gelip geçici anlaşmazlıklar içinde varlığınızı yoklar, "Meliha Öğretmen"i görür, "Akşam Kuşları"nın sesini duyarsınız. Bu ayrı bir anlatımdır. Yanısıra bir ortayaş bunalımı. Ama sondaki "Hikâyecikler"; kimbilir kaç yılda erişilmiş bir anlatı ustalığının o unutulmaz sayfacıkları.. "İnsan Hayvanı", yıllardır hatırladığım bir yazı; tez elden Oktay Akbal'ın kimbilir kaç yıldır yazdığı fıkralarını derleyip seçerek ayrı bir kitap yapmasını dilerim; -elimden gelse- zorlayacak kadar.

DİRİLER MEZARLIĞI

Fahri Erdinç'in Bulgaristan'da Türkçe basılan hikâyeleri aynı adla Hür Yayınevince çıkarıldı (16 hikâye, 224 sayfa, 10 lira, Kasım 1969). Önsözünde, on beş yıldır yurt dışında yaşadığı halde bunları nasıl yazabildiğini açıklamak istiyor Erdinç: "Biricik kaynağım, memleketimin ve halkımızın kafamda ve yüreğimdeki yaşantısı, özlemleri, umutları, amaçlarıdır. Ben bu amaçları gerçekleştirme kavgasına, bunları kanımca kaderince dile getiren sanatçı sözüm ve gücümle katılmağa çalışıyorum." Bu amaçla her gün nice gazete okuduğunu belirten yazar, özellikle fotoğraflardan esinlendiğini, yazdıklarının "yazıya çevrilmiş fotoğraflar" diye adlandırılabileceğini belirtiyor. Her hikâyenin başında da bir gazete haberi. Bu yöntemle yazılmış hikâyeleri hayli geride bıraktığımız iyice belli. Onun için Erdinç'in hikâyeleri bir eski anı gibi okunabilir ancak. Tabii hüzünlerle.

SONUÇLAMA

Görünüşte bir fazlalık var hikâye kitaplarında. Oysa bu

bir kitapların basılmamasından, sürülmemeslnden, hikâyenin bir çıkmazı, bir bunalıma girişinden yakınma genel bir tutumdu. Benim gördüğüm on yedi kitabı, konularına ve sorunlarına göre sınıflarsak yurt gerçeklerini dile getirmeyi amaç edinenler: Ölü Elmeği, Kara Vagon, Tabanca, Diriler Mezarlığı.. Bu ortamla birlikte bireyin iç sorunlarını, içgüdüler doyumu ve mutluluklar özlemini anlatanlar: Tarzan Öldü, Ay Büyürken Uyuyamam, Büyük Yolculuk, Hiçoğlunun Serüvenleri, Tante Rosa, Çıkmazda, Derin Sular, Anahtarcı Salih...

Hikâye kitaplarının çoğalmasının nedeni; nesnel bir ölçüyle, okur ilgisi, piyasa isteği, bu türün gördüğü sevgi değil gene de: Yazarların birikimi. Bu birikim bir yerde kendi parası ve emeğiyle kitap bastırmaya, bazan dost bir yayınevine bedava kitap vermeye, bazan yeni kurulmuş bir yayınevinin kitap basma gücünü ucuzundan genişletmeye yarıyor. Sonuçta yazılıp da bir köşede bekletilen yazılar, ne yapıp yapıp ortaya çıkmak istiyor. Bu dileğin gerektirdiği fedakârlığa da sürüklüyor yazarını. Bu yılın hikâyesinde yurt ve insan gerçeğinin çözüm bekleyen dramlarına belli bir dönüş var. Son yıllarda yeni yöntemleri ve anlatımları deneyen genç yazarların arattığı bir geriye dönüş ihtiyacı. Kıdemli yazarların hikâyeyi bırakmamış olmaları da ayrı bir özellik. Ne olsa edebiyatımızın bir döneminde övündüğü büyük atılım, "eski ve ilk göz ağrısı".

Son Söz

12 roman, 18 hikâye kitabı toplamındaki bir edebiyat yılını öteki olay özetleriyle birlikte bu kadar kısa bir yazı içinde değerlendirmenin şaşmaz bir yöntemi var mı? Her kitap için hakkı olan eleştiri ve tanıtma yazılarına emek vermek niyetinden başka. Sanırım kasım ortasında biten bu yazıdan sonra bağımsız incelemelere vakit bulunacaktır.

1969 DA ŞİİRİMİZ

Doğan HIZLAN

Bir yılın şiirini özetlemek amacıyla bu yıl içinde çıkan kitapları kısaca tanıtacağım size. Birkaç yıldır dile dolanan bir slogan var: Şiirimiz durgun, çünkü okuyucusu yok. Dünyanın birçok yerinde bu böyle, bize özgü bir ilgisizlik gibi göstermemeli. Çoğunlukla bir yılın edebiyatı dergilerde soluk alıp verir, ama dergilerdekileri de ayrıntılarıyla yazarsanız, kitaplardan söz etmemeniz gerekir. Biz geleneği sürdürerek ağırlığı kitaplara verdik.

Şiirimizde önemli atılımlar olmadı geçen yıl içinde diyeceğim. Edebiyatı her yıl bir atılımın eşiğinde görme anlayışına da karşıyım. Yıllarca böyle gider. Birdenbire bir değişim olur. Şiir gibi uzun yılların yoğurduğu bir sanatın ise hemen bir yıllık ayrımını, bilânçosunu çıkaramayacağım.

Gene de genç kuşağın yayınladıkları kitaplarla şiirimize taze bir hava verdiklerini sözlerimize ekleyelim.

Gün Ola... — Süreyya Berfe

Genç kuşağın önde gelen şairlerinden Berfe'nin şiirleri F.K.F.'nin yayını olarak çıktı. Berfe, kuşağı içinde açık açık, şiirsel oyunlara sapmadan söyliyeceğini söyleyen, bu amacına uygun bir biçimi uygulayan şairlerden. Şiirlerinde bir açıklığı sağlamağa çalışırken çoğu zaman bir düzyazı dilinin düzeyine iniyor.

"Gün Ola"daki Türküler'de 1945 kuşağının türkü formlarından yararlanarak yazdığı şiirlerden pek öteye geçememiş... Köye Giderken şiirinde görüldüğü gibi, Berfe bir düzyazı eseri de koyabilirdi ortaya. Ayrıca tema'sı da bir gerçeklik duygusu uyandırmadığı gibi inandırıcılık da taşımıyor. Berfe toplumcu öz uğruna, şiiri harcamaktan çekinmiyor, eğer amacı da buysa, amacını gerçekleştirmiş sayılır. Anlattıkları kentten gelen bir çocuğun dilekleri midir, üs-

lelik bu kanılarında içten midir, içten de olsa bulunduğu, uzun süre birlikte yaşadığı köylüleri buna inandırabilmiş midir? Bir yerde kınadığımız kuşağın köycülüğüne yaklaşıyor. Evet bu şiirsiz dili insana sıcak bir hava getiriyor, bir şiir dili değil de yanınızda sakin sakin konuşan ya da türkü mırıldanan biri... Berfe'nin bu özü şiirine daha ustalıkla da yerleştirebileceğine neden inancı yok, ya da ille de sorunun böyle söylenince anlaşıldığı önyargısı neden?

Bu şiirler bir aydının köye gidişinin, köy ve köylüyle ilişkilerinin olağan sonuçlarıdır, mutlaka bir Türk şairi için geçirilmesi gereken br deneydir de diyelim, ama koskoca bir şiir kuramını doldurmuyor. Berfe'nin şiirleri bana hep Cemal Süreya'nın "Folklor Şiire Düşman" sözünü hatırlatıyor. Gerçekten folklor Berfe'nin şiirinin düşmanı. İlk okuyuşta bu içtenlik, bu yalınlık insanı sarıyor, ama şiir gücünün zayıflığı etkinin hemen yitip gitmesine sebep oluyor. Üstelik onun, kuşağının içinde imaj yapısı en yalın, en az mekanik olmak gibi de ayrıcalı bir üstünlüğü var. Türkü uyarlamalarının bir bölümü (s. 29) kişilikli, kişilikli olduğu için de başarılı.

Berfe'nin şiir kaynağı olarak, insan olarak, bir yurttaş, bir toplumcu olarak ana kaynağı bulduğuna, bunu halkına içtenlikle iletme dileğinde olduğuna biz de yürekten inanıyoruz. İşte bulduğu bu güzel kaynağı daha bir gelişmiş, daha bir işlenilmiş şiir diliyle aktarsa çok daha başarılı olacak. Ama gene yineleyelim: Berfe'nin amacı, şiirden de önce bazı sorunların önemli olduğu görüşüne yönelmişse o zaman şiirleri fonksiyonlarını yapıyorlar. Yok bizim dilediğimiz gibi genç kuşağın başarılı bir şairiyse, özün getirdiği biçimin de önemli olduğunu unutmamalı.

Karadut 69 — Bedri Rahmi Eyuboğlu

Eyuboğlu'nun şiiri üzerine okuyucuya yeni bir bilgi ve yeni bir yorum sunacağımızı sanmıyorum. Eyuboğlu belli bir ustalık düzeyine gelmiş, buradaki yerini sürdüren, biraz da kalınlaştırarak sürdüren bir şair. Bilirsiniz Eyuboğlu, halk şiirinin duyarlığını kendine özgü bir şiir diliyle yansıtır. Resimlerindeki, mozaiklerindeki çarpıcı renk dünyasını burada sözcüklerle yansıtır. Karadut 69'un büyük bölümü onun şimdiye kadar yayınlanan şiir kitaplarının yeni baskısı. Ki-

taba yeni eklenen şiirler "Bigüzel" başlığı altında toplanmış.

Bigüzel'de yeni bir Bedri Rahmi yok karşınızda. Yeni bir Bedri Rahmi yok derken yalnızca alışılagelmiş ustalığını tekrarladığını, kendi ustalığını düz bir çizgi halinde sürdürdüğü için demiyorum, aynı çarpıcılıkta sürdürdüğünü söylemek amacıyla kullanıyorum. Bedri Rahmi halk şiiri biçimini kendi potasına döküp - halk şiirinin yalnızca biçimsel yanından yararlanıp- toplumsal bir şiir anlayışıyla çıkar karşımıza. Bu tür bir şiirin bugünkü düzeye erişen şiir ortamımızda özgün, ama pek de önemli olmayan bir yeri var: Toplumculukla biçimsellik arasında gidip gelme. "Lorca'ya" şiirinde olduğu gibi bu anlayışın dışına çıktığında da iyi şiirler yazabileceğini göstermiş, "Körpe Gelin"de şiir diliyle düzyazı katına düşmeden nasıl bir hikâye anlatılacağının usta bir örneğini vermiş. Körpe Gelin, bilgisizler yüzünden ölüp giden nice Anadolu gelininden biri, ama Berfe türü bir şairi sevenler bunu hafif, modası geçmiş bir toplumculuk sayacaklar. Hattâ toplumculuk bile değil, toplumsallık diyecekler.

Eyuboğlu'nun şiirinin belirgin niteliklerinden biri ressamın sözcüklerle yaptığı tablodur. Gönen Yollarında yaptığı gibi bir halk şiirinin biçimine kendini yaslayıp size ürpertici bir köy tablosu çizer. Halk şiirinden yararlanmak yolunu benimseyenler, bu türde neler yapılabileceğini öğrenmek dileyenler Bedri Rahmi'nin şiirlerinde kendilerine iyi örnekler bulacaklardır. Ama gene de söylemek gerekir ki kendini aşmayan, yenilenmeyen ustalık, dura dura fire veriyor.

Şiirimizdeki duyarlığı ve halkçılığı birleştiren usta bir şairin yeni kitabı.

Kahramanlar — Yaşar Nabi

"Yedi Meşaleciler"in edebiyatımıza yaptığı olumlu katkıları edebiyat tarihçilerine bırakalım da o gruptan bir şairin, Yaşar Nabi'nin şiir kitabını tanıtmağa çalışalım. Genç kuşaklar Yaşar Nabi'nin bir zamanlar şiir yazdığını antolojilerden öğrenmişlerdir. Bugün usta bir düzyazıcının, usta bir çevirmenin kalemini tanırlar da antolojilere geçmiş birkaç parça dışında onun nasıl şiirler yazdığını merak ederler. Ya-

gar Nabi de kitabının girişinde şiirlerini toplamasının nedenini bunu yakın sözlerle açıklıyor.

"Kahramanlar"da Yaşar Nabi "Onar Mısra" ve "Kahramanlar"daki şiirleriyle dergi yapraklarında kalmış şiirlerini bir cilt halinde toplamış.

1927 ile 1935 arasındaki şairlik dönemini kapsayan bu kitaba yazdığı "Birkaç Söz"de, kendisinin şiirden uzaklaştığını, şiirlerinin kendine bile yabancı geldiğini söylüyor. Evet otuz yılı aşkın bir süredir şiir yazmayan birinin ilginç sunumu. Yaşar Nabi'nin şiirleri 1927 ile 1935 arasının edebiyat beğenisini ortaya koyan ürünler. Kırk yıl bir şiir için az bir süre değil, okununca bunların zamana karşı direnebildikleri görülüyor. Ayrıca bunca yıl sonra okuduğumuz bir sanat eserini bugünün beğenisine göre değerlendirmemeliyiz. Yazıldığı yıllarda edebiyat dünyasında bir yeri varsa o şiirin hâlâ bugün bile bir önemi vardır. Bu önem edebiyat tarihi açısından da olabilir bugün hâlâ okunabilirliği bakımından da.

Yaşar Nabi'nin şiirlerinde duygululuk sürekli olarak usun, bilincin kontrolü altındadır (s. 13). Ölçülü, uyaklı yerli ya da yabancı şiir kalıplarını kullanan şair, öz olarak da 1969 da bile şiirselliğini yitirmemiş. İmaj yapısı sağlamlığını koruyan mısralara raslarsınız (s. 23). Şiirler karamsar bir hava taşırlar, burada insan gücünü değil de insan "acz"ini bulursunuz.

Kahramanlar'ın başarı çizgisi aşk şiirlerinde kendini sürdürür. "Yıllardan Sonra Bir Gün..." onun en başarılı aşk şiirlerinin başında sayılmak gerekir. "Madencinin Şarkısı" gibi toplumsal özü olan şiirler de bulunur, ama bu Ateşçinin Şarkısı'nda adamakıllı bireyselliğe kayar. Böylece de şairin en belirgin yanı, ortaya çıkar. Biz, Yaşar Nabi'nin şiirlerini tek başına tanıtmağa, kısaca değerlendirmeğe çalıştık, hiç kuşkunuz olmasın bu, eksik bir yöntemdir. Çünkü onun şiiri üzerine doğru yargılara varmak için 1927'den 1935'e kadar edebiyat dünyamızın yönsemelerini saptamak (tesbit etmek), bu ortam içinde Yaşar Nabi'yi belirlemek, "Yedi Meşaleciler" in amaçlarını değerlendirmek şarttır. Böylece elimizde doğru ölçütler bulunabilir.

Şiirimizin hangi özden, içerikten kalkıp nereye geldiğini de simgeler onun şiiri. Yaşar Nabi'de "hazin bir ney" olan

"kağnı gıcırtıları" Dağlarca'da Kurtuluş Savaşımızın cephanesini taşır. Bu bireysel amaç taşıyan şiirimizin topluluğa doğru açılma serüvenidir. "Onar Mısra" antolojilerde Yaşar Nabi adıyla birlikte anılır. Onar Mısra bize Fransız şiirini, özellikle ünlü Lamartine'in ünlü Göl şiirini hatırlatır.

Kahramanlar'ı bugünün genç kuşağı, 1969 yılının şiir okuyucusu mutlaka okumalı. 1927 yıllarının edebiyat ortamının bir örneği olarak, bir akımın içinde bulunan bir şairin şiir anlayışını öğrenmek için. Belki bugün için ona biraz fazla bireysel, biraz fazla duygulu gelecek ama, yazıldığı yılları düşününce daha hakbilir bir yargıya varacak.

Halk Orduları — Şükran Kurdakul

İzmir'in İçinde Amerikan Neferi'nden sonra Şükran Kurdakul yine toplumdaki aktüeli işleyen bir şiir anlayışıyla karşımıza çıkıyor. İlk bölümü "Açık alana çıkan şiirler" de topluluğun heyecanlarını dile getiren, ya da onları heyecanlandıracak nitelikte şiirler. Ülkesinde olup bitenleri bir tarih çerçevesi içine yerleştiren, dile getirmeye çalışan bir toplumcunun çalışmaları. "Halk Orduları" Kurdakul'un bu tür şiirlerine bir örnek: yalın, vurucu, coşkun, ama şiir bakımından asgari ilkeleri bile taşımıyor. Bu şiirlerde Kurtuluş Savaşlarının yaratıcısı, onları başarıya ulaştıran halk ordularına bir sesleniş var, ama ne ölçüde şiire yaklaştıkları tartışılabilir. "Sağdıcım"da olduğu gibi, çoğu zaman düzyazıyla söylenecek şeyler şiirle söylenmiş. Belki bu türde daha çarpıcılık kazanıyor, belleklerde daha iyi yerleşmesi sağlanıyor ama... Hele "Partim" şiiri bir şiir kitabından çok, açık alanlarda dağıtılacak bir broşürde yer alacak nitelikte. Marş havasında yazılmış manzumeler. Bunların birtakım mısralaştırılmış beylik sloganlardan öte hiçbir özelliği yok.

Halk Orduları kitabının ikinci bölümü olan "İçten içe" de Kurdakul, açık alanlardakileri coşturma yerine, kendi toplumcu serüvenini, baskılarını, ülkemizde bu uğurda katlanılanları ve çekilenleri dile getirmiş ve asıl Kurdakul şiirine ulaşabilmiş. "Yirmi İki Yıl Sonra" nice mısraları bu uğurda savaş veren bir şairi bütün trajedisiyle ortaya koyuyor. "İstanbul Penceresinden Bakarken"de aynı başarı çizgisini sürdürüyor.

Kurdakul, çoğunlukla neyi söyleyeceğini kestirmiş, hesaplamış, ama bunu nasıl söyleyeceğine aldırış etmemiş. Söylediğine yükleniyor, bu arada bunu şiir düzeyinde verebilmek için nelere dikkat etmesi gerektiğini gözden kaçırıyor. Bu yüzden de daha iyi, daha başarılı bir toplumcu şair olma olanağını güdülkleştiriyor. Kurdakul, şiirin kapalı anlamından bıkan topluluklara eylem ve anlam bakımından düz ve anlaşılır bir ses. Şiirin sayfalardan alanlara geçmesini gerekli görüp orda daha önemli fonksiyonu olacağını sananlar -ki böyle bir şeyden yana değilim- Kurdakul'u (İçten içe'nin dışındaki) sevecekler.

Kiraz Zamanı — Özdemir İnce

Özdemir İnce denince, başarı yolunda çok ağır ilerleyen, çalışmalarını biçimde yoğunlaştıran bir şair gelirdi aklıma. Gerçekten İnce, şiire başladığı ilk yıllarda bu tutumdaydı. İkinci Yeni'nin parlak ilkeleri onu da etkilemişti.

İnce, geçen yıl Mehmet Karabulut'la birlikte "Kiraz Zamanı" adlı şiir kitabıyla May Şiir Ödülü'nü aldı.

Artık, biçim sorununu çözmüş, güzel bir şiir dili kurmuştu: "Katık, s. 14" "Kiraz Zamanı" İnce'nin az zamanda şiirde dev adımlar attığını gösteren bir çalışma. Genç kuşak içinde deyimleri, halk deyimlemelerini kendi şiiri içinde eritebilen, eski metinlerde aldığını çağdaş bir ustalık ve havayla kullanan, yararlandığını kişilik potasına dökebilen bir şair. Sanırım bu söylediklerimi "Ey oğul yazıcı olursan" (s. 16) şiiri belgitler, biçim yönünden söylediklerimize ek olarak şiirin gelecek kuşaklara olan umudu gösteren bir özelliği de vardır. İnce, bununla da kalmaz, günlük masal türünün içeriğine toplumcu bir öz yerleştirir, böylece özde değişiklik yapmış olur (s. 17, 18).

Özdemir İnce'de Ahmed Arif'in o dağları çınlatan söyleyiş edasıyla, Uyar ve Cansever'in usta ve ince özellikleri birarada yer alıyor. İşte bunları kendi kişiliğinde eritmiş, ama bu ölçüde de bozulabilir güç bir şiir dengesi kurmuş. Bu dengeye en güzel örnek: "Adıyla Başlarım Onun".

Kiraz Zamanıyla İnce, 1939'un ilgi çeken şairlerinin başında gelecek sanırım: Cılız biçim denemeleriyle yola çıkıp bu noktaya varabilmek, böylesine bir aşama yapmak gerçekten övgüye değer bir çaba. Bu çabayla da şiirin bir ye-

tenek işi olmaktan çok bir çalışma, bir uğraş olduğu savını belgitlemiş oluyor.

Önemli bir gelişim çizgisine ulaşan şairin kimi şiirlerinde, Nâzım Hikmet'ten Attilâ İlhan'a, Attilâ İlhan'dan Ahmed Arif'e kadar süren geniş bir etki çizgisinin gölgeleri var. Bunlar ancak bir zaman kendi sesini kısmıyor, ama "Sıla" da olduğu gibi varlığını duyuruyor.

Türk şiirinin beğenilecek ve yararlanılacak yanlarıyla Batı şiirinin -özellikle Fransız şiirinin- işe yarar bölümlerini bir bireşime kavuşturabilmiş. İnce, şiirinde ironiyi kullanmakta da ustadır "Bir Yüreğin Enlem ve Boylamı"nda şiir dilini düzyazıya indirgeyen, ama gene de düzyazı olmayan bir anlatıma ulaşabilmesi, dediklerimizi kanıtlar.

"Faydalı Öğütler"de kentsoylularla güzelce alay eder. Yaşamada ve şiirde -ikisi birbirinin aynasıdır onda- "güzel nedir, gerçek nedir, doğru nedir" ortaya koyar. "Savaş ve Barış" gibi çok raslanılan bir tema'yı, çok beylik bir anlatımla sunmasını İnce'nin sanatına çok aykırı buldum.

1969'un bize kazandırdığı İnce, dileyelim ki etki gölgelerini de silsin, tam bağımsız bir şiir ülkesinin sahibi olsun. Umarız ki hızlı gelişim çizgisi bizi haklı çıkaracaktır.

Şimdi Haberleri Veriyoruz — Mehmet Karabulut

May Şiir Ödülü'nü İnce'yle bölüşen Karabulut, ne yazık ki ödüldaşı kadar hızlı bir gelişmenin temposuna varamamış. Karınca kaderince bir gelişmenin ardında. "Marçal Akşamları"ndan bu yana biçim uğraşını olumlu bir yola sokmuş.

"Şimdi Haberleri Veriyoruz"... Bu ad kitabın içindekileri veriyor. Şiirlerin neyi anlatmak istediğini betimliyor. Bu klişeyi Karabulut yerinde kullanmış. Eugünün haksızlıklar, savaşlar dünyasında, yoksullar dünyasında vereceği haberler nedir spikerin?.. Açlık ve savaşlar. Karabulut'ta Vietnam üzerine olan izlenimlerini şiirleştirmiş. Şair, toplumcu özü bize aktarırken tam kişisel, kendine özgü bir yapıya, şiire kavuşamamış. Genç kuşağın kimi şairlerinde olan bir olumsuz yanı saptıyalım burada: Nedense ortak bir şiir kurgusunu, ortak bir şiir anlayışını paylaşıyorlar. Böylece birbirinin şiirini diğerinden ayırmak da zor. Bu yüzden devrimci ruh, anonim bir söyleyiş var. Birçok şiirleri, özellikle

"Grevci Sevinç Gülsuna'nın Dedikleri" beni bu kanrya vardırdı.

"Deprem Ölüleri" bize Ceyhun Atuf Kansu'yu hatırlattı. Ölçülü uyaklı bir yapıya devrimci, halkçı, savaşçı özü başarıyla yerleştiren Kansu'dan öğreneceği çok şey var Karabulut'un, yalnız Karabulut'un değil, bütün devrimci genç şairlerin.

Karabulut, içinde yaşadığı gerçekleri, geldiği sınıfı doğrudan doğruya anlatıyor, ama bunda şiirin aracılığının önemini unutuyor. Toplumcu öze, doğa fonunu katınca şiiri kişilikleşiyor. Aslında doğayı yansıtan şiirlerinde her zaman başarılıdır o.

Karabulut, şiirindeki fazlalıkları atar da şiirlerinde bir yoğunlaştırma işlemini uygularsa, kendi içindeki gelişmeye başarılı bir adım atmış olur.

Karakılçık — Rıfat Ilgaz

Bedri Rahmi için söylediğimizi burada yineleyelim: 1959 yılında Ilgaz'ın şiiri üzerine yeni bir şeyler söyleyecek değiliz. Ama iki yıldır Ilgaz adı okuyucuların belleğinde yeniden varlığını duyuruyor. Romanlar, hikâyeler, piyesler ve şiirler.

1945 toplumcu kuşağının özellikleri Ilgaz için söylenecek ilk tanımlayıcı yargıdır: Vuruculuk ve toplumcu öze katılan duygululuk. Bir öğretinin şiire uygulanmış disiplini yerine, insanları haksızlıkla, eşitsizlikle savaşa çağıran, yeni bir toplumu yeni yeni inanışların kuracağına inanan umut dolu şiirler. Halkın gelişmesini, bilinçlenmesini dileyen Ilgaz'ın aydına da ne görev düştüğünü belirtmesi ilginç. O da kuşağındakiler gibi düşüncelerini şiirle verir, düzyazısı olmasına rağmen bu yaygın, ortaklaşa kuşak anlayışından o da kurtaramamıştır kendini. "Aydın mısın?" (s. 14-15) buna örnektir. Eğer topluma katkıda bulunmazsa, söylenecek, salık verilecek tek şey vardır: "Aç kollarını iki yanına - Korkuluk ol."

Şiirlerinin altına yazıldığı tarihleri koymuş, o zaman şiirinin hangi çizgiyi izlediğini rahatça inceleyebilirsiniz. 1952 ile 1958 arasında Ilgaz'ın şiirinde bir değişme yok, gelişme demiyorum, değişme'yi kullanıyorum. Biçim endişesinden çok söyleyeceklerini daha kolay iletebilme özelliği Il-

gazda'da kendini gösterir. Yalnız kuşaktaşlarından ayrı olarak o şiirinde mizahı, ironiyi, hattâ hattâ alayı da kullanır. "Denge-Düzen" Ilgaz'ı belirleyen bu konudaki örnektir. Onda diğerlerinin ciddî, çatık kaşlı toplumcu özü mizahî bir yan da kazanır. "Mangal" şiiri tek başına şairin şiir geleneğinde bir özellik taşır, söz sanatlarına raslanır bu şiirde. Bir pirinç mangalla duvardaki bir mangal tablosu arasında paralellik kurarak, yoksul evde geçen bir serüveni dile getirir. Evet, verilen gene yoksul bir evin dramıdır, ama kara mizahla.

Ilgaz'ın okuyucuyu saran şiirlerini okuduktan sonra şöyle bir düşünceyi silip atamıyorum: Düzyazı sanatçısı Ilgaz, şair Ilgaz'dan daha mı çekici?

Pıtraklı Memleket — Başaran

Başaran da Köy Enstitülü arkadaşları gibi geldiği sınıfın dertlerini, acılarını, sıkıntılarını, ezilmişliklerini dile getirdi. İçlerinden çıkan sağlam tanıklardan biri de oydu. Destansı bir havada yazdığı şiirlerinde halk şiiri havasına öykünmemiş, onun en yararlı özelliği olan dil kıvraklığını ve anlam duruluğunu almış.

Başaran'la Ilgaz'ı arka arkaya tanıtırken okuyucu bir niteliğe dikkatini yoğunlaştıracaktır. 1945'lerin toplumcularıyla Köy Enstitülü toplumcuları arasında bir ayrım ortaya çıkar. Köy Enstitülerinde okuyanlar küçük yaştan beri birlikte yaşamayı, birlikte savaşmayı, birtakım ortak değerler için ortak savaşmayı öğrenmişlerdir. 1945 toplumcuları ise, teki tekine bir toplumculuk savaşı vermişler, çıkışlarını da kendi bireyleri acılarını çekerek cezalandırılmışlardır. İşte Başaran'la Ilgaz'ın -iki toplumcu şairin- karşılaştırması ana çizgileriyle bu sonucu verir. Aynı anlayışta iki kanadın bireysel yaşamalarından gelen bu farklılık şiirlerinde de yansır. Başaran'ın "İmececi" şiiri bunları düşündürdü: "Biliyorum Köroğlu olunmaz bu çağda Ama yedi rengin imecesi bu aydınlık - Kutsal bir imecedir yaşamak". 1945'in açık anlamla anlatımını Başaran simgeleştirir, bu toplumcu öze, şiir katına yüceltir: (Vuruk, I. Bölüm, s. 19).

Başaran'ın ustalığını gösteren şiirlerin başında "Kar Suyu" geliyor. Fikret Otyam'a adadığı bu şiirde imaj yapısıyla dikkati çekiyor. Kar Suyu 1969'da yayınlanan şiir ki-

tapları içinde, toplumcu özü şiirde nasıl anlatılacağına örnek gösterilmeli. Doruğa çıkan bu şiiri "Günbaşı" gibi, "Edremit" gibi başarısız şiirler izliyor. Başaran'da halk şiiri, halk edebiyatı bir tad olarak vardır, edebiyatın süzgecinden geçtikten sonra yer alır. Onda bu geleneğin gelişmemişliğinin, işlenmemişliğinin izleri yoktur.

Başaran, 1969'da da aynı türü yazanların içinde sivrilmiyor, üstün bir ayrılık taşıyor.

Bakış Kuşu — Hilmi Yavuz

A Dergisi çevresinde ün yapan şairlerin içinde Hilmi Yavuz adını hatırlayacaksınız. Yavuz, başarılı şiirlerini bir kenara atıp gazeteciliğin o günlük çarkı içinde döner olmuştu. Şimdi ilk şiir kitabını çıkardı. Son yıllarda şiirlerinin yanısıra, denemeler, çeviriler de yayımladı.

Yavuz, eski şiir geleneğimizin yaşayan yanlarını sanatında kullanan, bunu çağına, ortamına uygun bir niteliğe bürüyen, geleneği kendi şiirinde yenileyen bir sanatçı. Yazdığı rubailer bu kanımızı destekler. Kendi yaşamasını, serüvenini şiirine ironik bir dille aktarır: "Hilmi Yavuz", "Hilmi'nin Çocukluğu" gibi.

Yavuz, şiirin kurallarını, disiplinini boşlamıyor. Ölçünün, uyağın kazandırdıklarını iyice kullanıyor. "Sömürge"de şiirin yalnızca bir biçim sorunu olmadığını ortaya koyuyor. "Devrim'de Yavuz'un şiir diline örnek verilebilir "Bir gülün açılması devrimdir - Bildiğin anladığın bir devrim."

Şiirlerinde Latin ve Yunan şiirinin klâsik ağırbaşlılığı, anlam gücü ve dil yalınlığı var.

Geleneğin yenilenmesine başvuran sanatçılar, onu çağdaş bir öze kavuşturmak zorunluluğundadırlar. Yazdığı kasideler, rubailer bu işin üstesinden geldiğini göstermektedir. Ne biçim ne de öz bakımından klâsik ölçüde değildir bunlar, ama taşıdığı hava böylesine bir türü yaşatıyor okurken.

Hilmi Yavuz'un şiirleri A kuşağından bir kişiyi daha okuyucu çoğunluğuna iletecektir.

Kuruluş ve Fetih Destanı — Cahit Tanyol

Tanyol'un destanına yazdığı önsöz bir şiir kitabından çok bir bilim kitabının girişini andırıyor. İlk okuyuşta şaşır-

tıcı bir tavır. Bu düşünceleri neden dilzyazıyla değil de nazımla vermiş? Garip bir kuruluş düzeni var kitabın. Devlet kuramıyla ilgili bazı açıklamalar, savlar ortaya atılıyor, arada da İstanbul'un fethinden önceki ve fetih sırasındaki şeyler şiirleştirilliyor. Eğer anlatacaklarını, diyeceklerini okuyucuya iletmede şiir yeterli değildiyse de neden onu kullanıyor? Verilen açıklamaların biimsel niteliği üzerinde durmayı, bu savların tartışmasını yapmayı -bu köşenin alanı dışında kaldığından- yapamıyacağız. Bu açıklamalarla destanın -asıl şiir bölümünün- de çoğu zaman birleşmemiş ayrı ayrı parçalar halinde kaldığını söyleyeceğiz.

Bazı mısralarda göze çarpan bir özellik parıldayıp sönüyor. Bunların yanında eski şiirimizden aktarılmış klişeler, deyimler var. Daha da öte bir söylenecek söz yok. Tanyol'un önceki şiirlerinin çoğu lirikti ve ağırlık da sevi şiirlerindeydi, birdenbire epike geçişi başaramamış, yapılması gereken dengeli kuruluşu sağlayamamış. Kuruluş ve Fetih Destanı bilimsel tezlerin ve şiirselliğin kucaklaştığı karmaşık bir kitap. Bilmem şiir kitapları arasında anmak bile gerekli mi, gereksiz mi?

Taş Kilim — Arif Coşkun

İkinci Yeni bir söyleyişe toplumcu bir öz ve devrimci bir hava yerleştirin, işte Arif Coşkun.

Coşkun, kendi şiirinde büyük atılımları başaramamış, belli bir ustalığa da ulaşamamış. Coşkun, şiirlerinin dili olan İkinci Yeni şiir dilini kendine örnek almış, ama buna ayrı bir kişilik de katamamış. İyi şiirle başarısız şiir birarada onda. "Picasso" şairin kendi kişiliğini bulduğu, neyin üstesinden gelebileceğini gösterir bir örnek. Resimden bolca sözeder, bir noktada anlattıklarının yükünü sözcüklere değil de resimlere bırakır. Bir Picasso tablosu der, Dufy'nin fırçasından söz eder.

Coşkun'un aşk şiirleri toplumcu olanlarından çok daha başarılıdır. "Özgürlük Çanı" ile "İstanbul'dan Esinler"i karşılaştırırsanız yargımızı doğrularsınız. Sanatçı, nedense her şiirini aynı düzeyde kuramıyor. Aralarında değer bakımından öylesine büyük ayrımlar var ki, bir şairde raslanan bu kadar dalgalı bir başarı çizgisi değerlendiriciyi şaşırtıyor. "Vallah Billah", "İstanbul Çağırıyor" en başarısız şiirleri.

André Derain Gravür

Kısaca söyliyelim, Coşkun nerede başarılı olduğuna karar verip o yanını geliştirirse bir şeyler yapabilir; toplumcu şiirlerinde ısrar ederse yeteneğini boşa harcamış olacaktır.

Uyurgezer — Osman Türkay

Osman Türkay, uzay çağı insanının dünyasını yansıtmak çabasına girişmiş. Böyle bir çağdaki insanla eski insan arasında kökten bir değişiklik olacağını düşünmüş. Çıkış noktası ilgi çekici olan Türkay'ın bu noktadan sonra yaptıklarını değerlendirmeğe çalışalım. Şair, bugünün makine dünyasında insanın yerini belirlemeğe kalkışıyor "Ben uzay çağında Spartakus."

Türkay, aya çıkılan bir çağda, dev makineleşmenin dar boğaza soktuğu insanın bu çıkmazdan nasıl kurtulacağının kendi kendine tartışıyor. "Atom Çıkmazı"nda görülen tema budur. "Biz yeni Ergenekon'dayız". Dağınık mısra kuruluşunun ilgi çeken yanı, imgelerle kurduğu örgüdür.

Türkay, ilgi çekici bir yere çeviriyor gözlerimizi. İnsanın düşünülmesi gereken geleceği, yarını. Demek ki o da yarınların insanını aramağa çalışıyor. İyi güzel de, bu aramayı yalnızca alışageldiğimiz bir şiir biçimiyle çözecek mi? Üstelik bu kadar çapraşık bir konunun altından kalkabilmesi için sorunun daha köküne inmek gerekmez mi?

"Bakışımlı Resmindeki Çizgi", "Bir Savaş Kaçağının Gözüyle Devrim" Türkay'ın başarıya yaklaşan şiirleri sayılabilir. Uzay çağının şiirini yazma yolunda şiirin gereklerini de ihmal etmezse daha yerinde bir yol tutmuş olacak.

Kuytu Sular — Eray Canberk

Şair ve çevirmen Eray Canberk 1962'den bu yana yazdıklarını bu ad altında topladı. Ustalığa yaklaşan duru bir anlatımı, sağlam bir şiir dili var. Bu dengeli yapıya koyduğu öz de onu kolayca iyi şiire ulaştırmış.

Canberk, kendini ne dış dünyanın "yaşama kavgasına" kaptırmış, ne de kapalı bir yapı, anlaşılmaz bir imaj yapısıyla toplumcu şiir yazdığını sananlardan. O, İkinci Yeni'nin karanlık anlatımı yerine daha açık, daha belirgin, daha düz bir anlatımı yeğlemiş. Bu özelliği onu kuşağından çok önceki kuşaktan Aksal'a ve Necatigil'e bağlıyor. "Kaçak Yaşamak", "Yaşamayı Göze Almak" şiirleri onun kuşağı

içinde Kemal Özer'in yerini almağa aday olduğunu gösteriyor. Canberk, toplumcu bir bireyin en güzel şiirlerini yazmış, hem de klâsiğin ölçülerine sırt çevirmeden, onun da şiirine katkılarda bulunacağı gerçeğini kulak ardı etmeden. Kendi kuşağı şiiri elinde bir silâh gibi kullanıyor, bu silâhı elinde taşıyanın da bir an da olsa insancıl bir ürperme geçirmesini hoş görmüyor. Canberk, insanın bu çelişik durumunu, açıkçası asıl insan gerçeğini veriyor.

O duygululuğu gözyaşına indirgemeden, toplumculuğu alanlara dökmeden devrimci alabildiğine de duygulu bir şiiri başarıyor. 1969 yılının size en sıcak, en yakın gelecek bir şairini, Eray Canberk adını bundan sonra dikkatle izleyin.

Güneş Kavgası — Tahsin Saraç

Saraç, şiirimize yeni bir özgünlük getiriyor. Açık, duru bir dil, batı şiirinden gelen sağlam bir şiir kuramı, ülkesinin gerçeklerini düpedüz söyleyen bir yüreklilik. "Gök gök olalı tanık," ki Saraç nerede olursa olsun Anadolu'sunu unutmamış. Saraç'ın şiir dili bütünüyle öz türkçedir, o bu dili şiir düzeyine çıkarmış ender kişilerden biridir. Doğu Anadolu'nun güneyinden Avrupa'ya, hem de Paris'e giden bir kişinin karşıt izlenimleri Saraç'ta göze çarpar. Kafa ve duygu dengesini batı ve doğu dengesi kadar ustalıkla kurar. Evrensel sevgiyle bezediği şiirleri üzerine biçim bakımından yöneltilecek olumsuz eleştiri yoktur. Devrimin, savaşların şiirini yazar. Bu deyim için diyebilirsiniz ki, birçok şairin yaptıklarını böyle özetleyebilirsiniz. Evet ama, işte Saraç'ta bu batı şiirinin teknik sağlamlığı, Dağlarca'dan başka bir şairde raslanmayan arı dille yaptığından ayrı bir özellik taşımaktadır. Kitabın en başarılı şiiri olarak, "Bir kıl boyunlunun yersiz ölümü için"i gösterebilirim. Babasının ölümünü betimlediği bu şiirde Saraç, en güzel örneklerinden birini verir. Yalnızca toplumcu şiiriyle varolmaz. Sevi şiirlerinde de aynı şiir gücü vardır. Saraç'ın Dağlarca'yı çok sevdiği, ona Türk şiir geleneğinde özel bir değer verdiği anlaşılıyor.

Umut Dolayları — Yüksel Pazarkaya

Pazarkaya, şiirden poetikaya değil de poetikadan şiire gitme yolunu benimsemiş, ama bunu da başaramamış. Ki-

tabının başında şiirle ilgili birtakım savlar ortaya atıyor, ondan sonra da kendi şiirinde bunları uyguluyamıyor. Biçim denemelerinin yenilikler yapmanın kısır döngüsü içinde kalmış. Mekanik bir şiir dili ve kurgusundan başka bir şey elde edememiş. Pazarkaya'nın şiirleri üzerine başarısız demekten başka yapacak ve yazacak bir şey yok. Her yeniliğin güzellik olmadığını, her değişikliğin başarıya götürmediğini bilmesi gerekli.

Yüzünün Bir Yanında — Berin Taşan

Orhan Veli üçlüsünün şiir anlayışını kendi kişiliğinde yürüten bir şair. Alışılagelmiş kurulmaların dışına çıkmıyor. Öz olarak onların kente değgin konularına karşılık, Taşan Anadolu'nun şiirini yazıyor. Düzgün ve eksiksiz şiirlerinde büyük bir çarpıcılık, gözalıcılık yok, ama söylediği meseleyi enine boyuna bilen, bildiğini de şiirle aktarmasını başarabilen bir güven duygusu var. Şiirlerindeki yergi dozu, o toplumculuktan çok toplumsallığa yaklaşan eğilim, kendinden sonraki kuşaklara verilen güven, bağlanan umutlar... "Kızımın elindeki kalem" onun bu tür şiirin okunur şairi olduğunu kanıtlayacak ölçüde. "Memleketin Hali" sanatçının 1945'lerin şiirine biçim bakımından olan bağlılığını açıkça gösteriyor. Halk dilinin sözcük dizimini de özüne uygun bir biçimde kullanıyor.

"Tuzpazarı Hamamı", Taşan'ın adım adım Anadolu'yu tanıdığını, tanıdığı yeri de destansı bir şiir havasında verebileceğini gösteriyor. Kendi sanatını kendi temeli üzerinde pekiştiren bir şair.

Kedinin Yeni Görevi — Doğan Işıksaçan

Şiirin imgeden kurulu, ama yalnızca ondan kurulu bir tür olduğu kanısında Işıksaçan. Anlamın yalnız düzyazıya vergi, anlaşılmazlığın da şiir için ille de şart olduğu bu şiirlerden çıkıyor. Işıksaçan, İkinci Yeni'nin imge yapısını kullanmak istemiş, ama bunun da bir nedeni, ardında bir poetikası olduğunu hiç düşünmemiş. Şiirimize de, şairine de yararı dokunmayan karalamalar.

Irgatın Türküsü — Cahit Irgat

Cahit Irgat, Bu Şehrin Çocukları'ndan bu yana yayınla-

dıklarını tek cilt halinde topladı bu yıl içinde. İlk şiirlerinde Irgat'ın toplumculuğu romantizmin boyunduruğundadır. Zaten 1945 toplumcularının ağır basan yanlarından biridir bu. Irgat'ın vurucudur şiiri. Ölçü ve uyak bunun abartılmasında yardımcı olurlar. Okuyanı kamçılayan bu şiirler karamsar bir dünyanın tablosunu çizerler. Evet, kendi omuzdaşlarından biraz farklı olarak Irgat'ta umut belirtileri görülmez, kapılar kapalı, yollar çıkmazdadır. "Harp Meydanı" ve "Nafile" şiirleri bu kanımızı destekler. İnsanoğlu için yaptığı bütün çabaları nafile bulur. Öyle bir şiir dünyası yaratır ki içine mutluluk sızamaz, bahar giremez. Irgat ezilen insanı dile getirir, ama Nazım Hikmet'te, A. Kadir'de olduğu gibi ezilen insanın yaşama sevincini, umudunu hiç ele almaz. Yalnızca ona acır, kendi kendine kahreder. Bu yüzden de insana sevgisi de, somutluktan çıkıp soyut ve evrensel bir hümanizmaya dönüşür. Rüzgârlarım Konuşuyor'da Irgat, romantizmden uzaklaşmış, gerçekçi özün biçimini bulmaya çalışmıştır. Irgat daha sonraları toplumcu ve romantik gerçekçiliğini bir senteze ulaştırmıştır.

Ortalık'ta artık Irgat nasıl söyleyeceğini ustaca bilen bir kişilikle çıkar okuyucunun karşısına. Şair, kitabının son bölümlerinde, birey olarak çöken, güvenini yitiren bir kişidir. Artık o meydan okuyan, rüzgârlar estiren kişi, şiir imajlarının ardına sığınmıştır.

Şiirimizdeki bir dönemin ilgi çekici temsilcilerinden birini, Cahit Irgat'ı bu kitabıyla bir bütün olarak tanımak olanağını bulacaksınız.

DERGİLERDE

Bu yıl önemli dergilerde çıkan, dikkati çeken şiirlerin de kısa bir dizisini vermeğe çalıştık. Tanınmış şairlerin yanısıra yeni kuşağın şiirlerini de izledik.

İsmet Özel, kendi kuşağı içinde kendini geliştiren ve ustalık yolunda dev adımlar atan biri kimliğindeydi: Yagatan (Yeni Dergi, eylül), Şiirler (Yeni Dergi, ocak), Yıkılma Sakın (Yeni Dergi, haziran). Örnek: "dağlarda gürbüz bir ölümdür bizim arkadaşlarınki - pusmuş bir şahanız şimdilik, ne kadar şahan olsak."

Oktay Rifat'ta aynı çizgiyi sürdürdü: Ağzımın Tadı (Yeni Dergi, ocak), Köylü ile Kentli (Yeni Dergi, eylül), Oktay Rifat Yeni Dergi'nin hemen her sayısında gözüktü. Mayıs Girer (Yeni Dergi, nisan).

Behçet Necatigil için de 1969 yılı aynı başarı çizgisinde, değişmelere ve etkilemelere aynı kaya dayanıklığıyla karşı gelen bir yıl oldu: Küskün Yolcunun Türküsü (Yeni Dergi, ekim), Orman, Yazı, Burç (Yeni Dergi, nisan) çalışmaları arasında bir ayrıcalık kazanıyor.

Edip Cansever, bu yılki çalışmalarıyla şiirini kimi zaman düşen mekanik imaj yapısından kurtararak daha somut bir yapıya ve açıklığa kavuşturmuş: Ha Yanıp Söndü Ha Yanıp Sönmedi Ateş Böceği (Yeni Dergi, ocak), Bir Yitişten Sonra (Yeni Dergi, ocak), Düş Suda (Yeni Dergi, mayıs).

Turgut Uyar, yılın ilk ayından son ayına kadar çeşitli dergilerde şiirlerini yazdı, artık düzyazının da olanaklarını kullanmağa çabalıyor: Acının Coğrafyası, Acının Tarihi (Yeni Dergi, ağustos), Kazı, Kalmak İçin Bir Yazı (Yeni Dergi, eylül).

İlhan Berk, gene biçim uğraşlarındaydı: İstanbul (Yeni Dergi, mart), Şenlikname (Yeni Dergi, mayıs).

Ülkü Tamer, Ay Yolunda (Yeni Dergi, haziran) yı yazdı yalnızca.

Ataol Behramoğlu'nun şu şiiri de dikkati çekti: Yıkılma Sakın (Yeni Dergi, haziran).

1960 kuşağı da bu yıl kendi şairliklerini geliştirdiler, ustalık yolunda ilerlediler. Kendi dergileri kurmak istedikleri edebiyat ortamının arenası olma bakımından da ayrıca ilgi çekici.

Seçtiğimiz şürlerin adını sıralamakla yetindik:

Haluk Aker, Haydi, Terman'da Gün Işırken (Yordam, 2/22, 6/26), **Hüseyin Peker**, Titrek Kavak (Yordam, 1/21), **Güven Turan**, Sızısız (Yordam, 1/21), Yorgunluk (Yordam, 2/22), **Yücel Ulu**, Kasım Sen (5/25), Hemşehrim (Yordam, 5/25).

Cemal Süreya, Sevda Sözleri'nde (Papirüs, 38), Yeraltı'da (Papirüs, 40), Çay Bahçesi (Papirüs, 35), Mardin'de (Papirüs, 30) aynı usta işçiliğini, vuruculuğunu gösterdi.

Ahmet Oktay, son yıllarda başta gelen şairlerden biri olduğunu Konuşmalar'ıyla ortaya koydu (Papirüs, 33, 37).

Sabahattin Kudret Aksal, Doludizgin (Papirüs, 31), Şiirler (Papirüs, 35) güçlü örnekler verdiler.

Salâh Birsel, Aganta'da (Papirüs, 33), Kuzu ile Ölüm (Papirüs, 32), Yunus Emre'de (Papirüs, 35) çalışmasını sürdürdü.

Metin Eloğlu'nun şiirlerini de kısaca, Değe (Papirüs, 32), Doğacal dörtlemeler (Papirüs, 34) olarak sayabiliriz.

Yakında şiirlerini kitap halinde çıkaracak olan **Sedat Umran** toplu şiirleriyle daha büyük ilgi uyandırır umarım. Onun, Pencere, Kapı (Soyut, 6), ve bir arada üç şiiri (Soyut, 7) dikkatimizi çekti.

Genç kuşağın kendine özgü sesi **Refik Durbaş**, Ağıtlar'ında (Soyut, 6, 7) kendini gösterdi. Hayatımızın Bir Anlatımı'nı da bu listeye ekleyebiliriz (Soyut, 17).

Said Maden'in Hiçlemeler'i (Soyut, 8), Hiçleme'si (Soyut, 10) bu türdeki iddiasını ortaya koyması bakımından önemli.

Sıddık Elbistan'ı, Güz İşte'siyle (Soyut, 6), **Halil İbrahim Bahar**'ı Şiirler'iyle (Soyut, 11) analım.

1969'un çalışkan sanatçısı **Necati Cumalı** şiiri de ihmal etmedi bunca uğraşısı arasında. Esirgedin Benden (Varlık, 744), Kar Aydınlığında (Varlık, 742), Aşkın En Güzel Yönü (Varlık, 740). Cumalı bu çalışmalarında sıcak, insansı şiir duyarlığını yeni biçim denemelerine girişmeden veriyor.

Varlık ve Türk Dili dergilerinde yayınlanan şiirleri izleyenler **Fazıl Hüsnü Dağlarca**'nın da 1969'da başta gittiğini farketmişlerdir. Artık Dağlarca adı yalnız şiirde değil, bir tür toplumculuk anlayışında da bayrak olmuş sanatçı varlığını da simgeliyor. Bu dergilerdeki şiirleri yanısıra her sayı Devrim'de (Haftalık Siyasî Dergi) açık ve çoğunluğun anlıyacağı, ama buna karşılık şiir düzeyinden de fedakârlık etmeyen şiirler yazıyor.

Dağlarca bu yıl da antenlerini bütün olaylara, insanlığa açık bıraktı. Seçtiklerimizden birkaçının adını ve sayısını size de iletelim: Uzay Çağı (Varlık, 744), Gözyaşı Eylemi (Varlık, 743), Puşkin Bildirisi (Varlık, 742), Atalan'la Güllüce'den (Varlık, 741).

Toplumcu şiir deyince şiir okuyucularının son yıllarda belleğine ilk gelen ad **Ceyhun Atuf Kansu**, biçimle özün na-

sıl birbirine yapışık iki öğe olduğunu ikisini birlikte düşünmek gerektiğini bu yıl yazdığı şiirlerle âdeta poetikasını kurdu. Kansu, halkımızın sesini süslemelerin ardına saklanmadan, şiirin oyunlarına sapmadan veren en usta sanatçı bence. Kurdular Kentlerini (Varlık, 743), Serüven (Varlık, 741) i okuyanlar yargımıza katılacaklar.

Usta şair kimi zaman tek şiiriyle de ustalığını nasıl sürdürdüğünü ve kendi kişiliği içinde yenilediğini gösteriyor. **Melih Cevdet Anday**'ın uzun ve ilginç şiiri Göçebe Denizin Üstünde (Varlık, 741) buna örnek gösterilebilir.

Attilâ İlhan, Tutuklunun Günlüğü'nde (Varlık, 741) vurucu, sürükleyici şiir dilinin yeni bir usta yapısını sunuyor.

Hasan İzzettin Dinamo'nun, Makina Metafiziği (Yeditepe, 154) de yılın salık verilecek şiirleri arasında sayılmak gerekir.

Picasso Desen

1969 DA DENEME - ELEŞTİRME - İNCELEME

Adnan BİNYAZAR

1969, **deneme, eleştirme** ve **inceleme** ürünleri yönünden verimli bir yıl oldu. Kimi yazarlarımızın değerli çalışmaları da kitap biçimine geldi bu yılda. Bunların üzerinde ayrı ayrı duracağız. Yılın önemli sayılabilecek olayları arasında şunlar var: May Edebiyat Ödülü Seçiciler Kurulu, **Edebiyat İnceleme, Eleştirme ve Deneme** dalında ödül vermedi. Türk Dil Kurumu da bu yıl, **Deneme-Eleştiri-Gezi** türlerinde ödül vermemiştir. Yeni Dergi'nin düzenlediği eleştiri yarışmalarının bundan böyle sürdürülemeyeceğini sanıyoruz. Dergi, bu konuda bir açıklama yapmadı ama.

Türk Dili, Papirüs, Varlık, Yeni Dergi, Yeni Ufuklar, Yorum, Dost gibi sanat ve edebiyat dergilerinde ilginç yazıların çıktığını belirtmeliyiz. Sayfaların sınırlılığı nedeniyle bu yazıları bir bir değerlendiremeyeceğimizi açıklamalıyız. Bu yazıların belli başlılarını sayıp dökmenin de bizi bir sonuca ulaştıracağını sanmıyoruz. Ancak, bu yazılarla gelen birkaç soruna değinmek zorunluğunu duyuyoruz.

Sait Faik Hikâye Armağanı'nın yerli yerinde verilmediğine değinen Naci Çelik, bir soruşturma düzenledi. Soruları, Sait Faik Hikâye Armağanı Yargıçlar Kurulu üyelerine (Vahit Turhan, Oktay Akbal, Tahir Alangu, Vedat Günyol, Rauf Mutluay, Behçet Necatigil, Haldun Taner), bu üyeliklerinde önceden bulunmuşlara (Fazıl Hüsnü Dağlarca, Memet Fuat, Kemal Tahir), bu armağanı kazananların bazılarına (Faik Baysal, Muzaffer Buyrukçu, Tarık Dursun K.) ve bu armağana katılanların birkaçına (Sevim Burak, Leylâ Erbil, Selim İleri, Mübeccel İzmirli, Âfet Muhteremoğlu, Hakkı Özkan, Bekir Yıldız) yöneltti. (Yeni Dergi, haziran 1969). Verilen yanıtlar, bir tartışma ortamı yarattı. Armağan çeşitli yönlerden eleştirildi. Atillâ Özkırımlı, Naci Çe-

lik'in düzenlediği soruşturmayı eleştirdikten sonra, Leylâ Erbil'in tutumunu söz konusu etti (Papirüs, sayı: 36). Leylâ Erbil, kişisel yargılarla oluşmuş bir cevap yazdı (Papirüs, sayı: 37). Derginin aynı sayısında gene Özkırımlı, Erbil'in **Gecede**'sini eleştirdi. Rauf Mutluay'ın, Yeni Ufuklar'da çıkan yazısı (temmuz 1969) duygusal ve dostçaydı. Uyarılarında çok haklıydı Mutluay. Naci Çelik'in düzenlediği ikinci soruşturma (Gençlerden Beklenen), gençlerdeki çıkışı saptaması, gençlerin çabalarını edebiyattaki yerine oturtma isteği yönünden yararlı oldu (Yeni Dergi, eylül 1969).

Kemal Tahir'in Atatürk konusundaki yorumları tepkiyle karşılanmıştı. Bu yıl bu konuya Tahsin Yücel (Varlık, kasım) ve Fahir Onger (Türk Dili, kasım) de değindiler. Özellikle Tahsin Yücel'in yazısı, devrimcilerce olumlu karşılandı. Eleştirel yönden de tutarlı bir yazıydı. Daha önce Kemal Tahir'in romancılığı üzerine Murat Belge de tutarlı bir yazı yazmıştı (Yeni Dergi, mart 1968). Tarık Dursun'un Milliyet'teki yazısı (14 ekim 1969) ise eleştirel bir ortam yaratamadı. Belki doğruydu söyledikleri, ne var ki söyleme biçimi bu konuda bir inanç uyandırmıyordu. Oktay Akbal'la Tarık Dursun, Kemal Tahir romancılığının tutarsızlığına ilk parmak basanlardandır. Bu tartışmanın genişleyeceğini sanıyoruz. Bu soruna değinmişken, Kemal Tahir üzerine yapılmış bir açık oturumdan da söz açalım. Mehmet Seyda düzenlemiş açık oturumu. Kemal Tahir, Sabahattin Selek, Gülçin Kasaroğlu, Semiha Demir, Ahmet Oktay, Özcan Ergüder, İsmet Bozdağ, Yaşar Trak katılmış açık oturum adındaki bu "dost sohbeti"ne. Tutarsızlık her şeyden önce kitabın adından da geliyor (Kitap biçiminde de çıktı bu açık oturum). **Türk Romanı** adını vermiş kitaba Seyda. Seyda, Kemal Tahir romanının, **Türk Romanı** olmadığını çok iyi bilir. Belki, **Kemal Tahir'in Devlet Ana'sı Üzerine Açık Oturum** denebilirdi bu kitaba.

Bu yılın sonuna doğru kimi gazetelerde edebiyata bir yönelim görüldü. Cumhuriyet gazetesi, pazar günleri bir ek verecek bundan böyle. Bu ekte edebiyatla ilgili bilgiler de olacak. İlk ekte Necati Cumalı, Rauf Mutluay, Romain Roland, Elif Naci gibi adlara rasladık. Edebiyat hareketlerinin topluma ulaşmasını sağlayacak, gazeteler böylece. Olumlu bir atılım bu. Aynı zamanda (kasımın başlarında) Milliyet

de salı günleri bir yayın eki vermeye başladı. Oktay Akbal, Tarık Dursun, Tahir Alangu var belirli adlardan, Milliyet'in ekinde. Ekim sonlarında çıkan devrimci dergi Devrim de edebiyata ağırlık veriyor. Oktay Akbal, Metin And, Cevdet Kudret, Rauf Mutluay, Doğan Hızlan, Konur Ertop, Güngör Dilmen sürekli olarak yazacaklar Devrim'de. Gazeteden açılmışken bir soruna daha değinelim. Akşam'da Hayati Asılyazıcı, hikâyeciliğimiz üzerine bir soruşturma düzenledi ağustosun ortalarında. Soruşturma, hikâyeciliğimizdeki bunalım üzerineydi. Orhan Hançerlioğlu, Kemal Tahir, Fakir Baykurt, Orhan Kemal, Gün Zileli, Adnan Özyalçıner, Mehmet Seyda, Afet Muhteremoğlu, Sabri Soran, Orhan Duru, Metin İlkin, Behiç Duygulu, Mustafa Niyazi, Fikret Ürgüp, Bekir Yıldız, Demir Özlü, Samim Kocagöz katıldılar soruşturmaya. Orhan Hançerlioğlu, Fakir Baykurt bu bunalımı, hikâye alanının dışında da görüyorlar. Bunların birbirlerini etkilediklerini savunuyorlar. Kemal Tahir, küçük insanın bunaltısından, Batılılaşma sorununa değin... bu bunalımda etkili olan nedenleri belirtiyor. Mehmet Seyda, okur-hikâyeci kopukluğunu, hikâyecinin ara dil sürecine katkılarda bulunmasını, Afet Muhteremoğlu ise eleştirmenlerin, hikâyecileri tanıtma görevlerini yerine getirmeyişlerine bağlıyor. Demir Özlü de, iyi hikâyeci bulunmayışıyle açıklıyor bunalım gerçeğini. Adnan Özyalçıner, hikâyeciliğimizin olumlu bir yolda geliştiğini savundu. Samim Kocagöz, bu durakamayı, yeni atılımların hazırlığı gibi gördü. Özetle denebilir ki, Akşam'ın soruşturması pek ilgi görmedi. Bir yerde kesildi çünkü. Bir sonuca da varılmadı. Sürecek mi, sürmeyecek mi, bilinmiyor. Soruşturmada bir tutarsızlık da şuradan doğmaktadır. Bizce, sorular eleştirmenlere de yöneltilmeliydi. Böylece, hikâyecinin bakışıyla eleştirmenin bakışı arasındaki ayrım da belirecekti.

Aşağıda ayrıntılarıyla tanıttığımız yapıtların hepsinin salt eleştiri-deneme-inceleme olduğu savunulamaz kuşkusuz. Kimi yapıtların bu bölüme girmemesi de gerekirdi belki. Sözgelimi, **Gençlik ve Edebiyat Hatıraları** (Yakup Kadri Karaosmanoğlu) ile **Mavi Gözlü Dev** (Zekeriya Sertel) adlı yapıtlar birer **anı**'dır aslında. Ama yazarlar bir edebiyat dönemini ve o dönemdeki yazarları belirlemek için denemelere, eleştirmelere girişiyorlar. Kimi yazarlar da tüm alanlardan yararlanıyorlar. **İzdüşümü** (İbrahim Balaban), bir yö-

nüyle deneme, bir yönüyle eleştirme, hattâ bir yönüyle öyküdür, anıdır. Bunun için şöyle bir sonuca vardık: **Kendimle Konuşmalar** (Salâh Birsel), **İnsan Açısından Edebiyat** (Nermi Uygur), **Güneşle** (Nermi Uygur), **İşte İnsan** (Azra Erhat)'a salt deneme dedik. **Şiir Üzerine Düşünceler** (Suut Kemal Yetkin), **Eylem ve Düşünce Açısından Çağımız 20. Yüzyıl** (Necip Alsan)'a eleştirme; **Geleneksel Türk Tiyatrosu** (Metin And) ve **Darülbedayi'in Elli Yılı** (Özdemir Nutku) adlı yapıtları da inceleme saydık.

Ayrı ayrı üzerinde duramadığımız yüz soruda dizisinden **Mitologya** (Behçet Necatigil), **Türk Edebiyatı** (Rauf Mutluay), **Türk Halk Edebiyatı** (Pertev Naili Boratav), **Tasavvuf** (Abdülbaki Gölpınarlı) gibi çalışmalar, bilgileri bir araya getirmeleri ve bunları soruya bağlamaları yönünden yararlıdır. **Hikmet Dizdaroğlu'nun Halk Edebiyatında Türler** adlı yapıtı, bu alandaki çalışmaların en yöntemli ve yararlı olanlarındandır. Yazarın ayrıntılı ve belgeli çalışması, kitaptaki dipnotlardan anlaşılmaktadır. Cahit Öztelli'nin **Kul Neslmi** üzerine incelemesi ise bir makale oylumunda, ama örnekler yönünden zengin. Emin Özdemir'le Adnan Binyazar'ın yazdıkları **Yazmak Sanatı** adlı kitap, kompozisyon öğretimine yeni bir yöntem getiriyor. Düşünceleri, duyguları derli toplu anlatmakta iyi bir araç.

1969'un, üzerinde durulması gereken yapıtları ise şunlardır. Yapıtları bir bir eleştirmeye geçelim.

★

GENÇLİK VE EDEBİYAT HATIRALARI (Yakup Kadri Karaosmanoğlu)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi, son elli yıllık sanat ve edebiyat gelişmesinin yanında politikayı da izlemiş bir sanatçının anıları kuşkusuz büyük önem taşır. Her şeyden önce yazarın bakışından ve olayları yorumlayışından doğar bu önem. Çünkü sanatçı bakışı, iki yönlü bir durumu saptamaktadır. Birincisi, yazarın, çevresine ve çevresindeki kişilere bakması, ikincisi ise kendisine bakmasıdır. Birlikte yaşanılmış bir sanat ve düşünce ortamı, ancak bu yöntemle, bir yönüyle nesnel, bir yönüyle de öznel biçimde değerlendirilebilir. Böylesine bir bakıştan yararlanarak bundan elli

yıl öncesinin sanat ve edebiyat ortamında beliren düşünsel çekişmeyi izleyebiliyoruz Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun özgün anlatımından. Süleyman Nazif'in yenileşen dil karşısındaki bağnazlığından, Yahya Kemal Beyatlı'nın eskimiş bir sesi ve beğeniyi diriltme çabalarına değin genişliyor bu düşünsel ortamın alanı. Hattâ, Abdülhak Hâmid'in, Cenap Şahabettin'in çok renkli yaşamalarına değin...

Anılar içinde gelişen doğal ve rahat bir anlatımla, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, bazı gerçekleri de dile getiriyor. Sözgelimi, **Türkçe düşünmek** konusundaki şu görüşleri, bugün içinde bulunduğumuz dil ortamına bir yenilik getirmektedir. "Şu halde ne yapmamız gerekiyordu? Türkçe yazmak için her şeyden önce Türkçe düşünmemiz. Aksi takdirde dilimizi sadeleştirelim, ya da özleştirelim derken onu sadece başka bir dilin, yani Osmanlıcanın tercümesi şekline sokmuş oluruz. Halbuki bir dilin özelliğini sözlüğünde değil ruhunda, dehasında aramak gerekir. Ben, bu ruhu, bu dehayı da Osmanlılıktan önceki Türkçe metinlerle halk edebiyatımızda bulacağıma inanıyorum." Türkçe düşünmek isteğinin sadeleştirme ve özleştirme akımını hızlandırdığı bir dönemde Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun görüşlerinin büyük önemi vardır.

Şunu da özellikle belirtmek gerekir: Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Gençlik ve Edebiyat Hatıraları** içinde eleştirel bir ortam da yaratmakta, çevresindeki yazarlar hakkında yorumlarda da bulunmaktadır. Ahmet Haşim ve Yahya Kemal'le ilgili yorumları, bugünün düşünme ortamı açısından bile ilginçtir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun yapıtı, bir edebiyat dönemindeki sanatçıları anılar içinde değerlendirmekle birlikte, onların sanatları hakkında önemli gerçekleri de yansıtmaktadır.

ŞİİR ÜZERİNE DÜŞÜNCELER (Suut Kemal Yetkin)

Suut Kemal Yetkin'in şiir konusundaki eleştirilerinden seçmeler, **Şiir Üzerine Düşünceler** adı altında toplandı. Böylece yazarın, 1944'ten bu yana, şiir üzerine söylediklerinin bir bölüğü bir araya gelmiş oldu. Bununla, yirmi beş yıllık bir şiir serüvenimiz saptanmış oluyor. Bu yirmi beş yıl içinde neler olmuş, neler geçmiş? Şiirimizdeki bu inişi-çıkışı da, Suut Kemal Yetkin'in değinmelerinde, eleştirilerinde gö-

rebiliyoruz. Sözgelimi, 1940'tan sonra gelişen şiirimizi, İkinci Yeni deneyini ve anlamsız şiir sorununu, bu yazıların kapsamında izlemek olanağını buluyoruz. Hattâ şiir alanındaki gelişmeler içinde, ozanlarımızdaki değişmeyi ya da ilerlemeyi de saptayabiliyoruz. "Çağımızın temelden değişiklik geçirdiği" bir dönemde, şiirin, bu gelişmenin dışında kalamayacağı gerçeğini de nedenleriyle belirtiyor Suut Kemal Yetkin. Ama bugün, okurun şiirden kopmasını, genellikle anlamsızlık sorununa bağlıyor: "Bu yazıları bir arada toplamak için gözden geçirirken onları yazdığım sıralarda duyduğum heyecanı yeniden yaşadım. Ama okuyucudan, hem de aydınından gittikçe kopan son yılların şiirlerini düşününce içim burkuluverdi. Şüphesiz bu durumu hazırlayanlar arasında, sığlıklarını, boşluklarını perdelemek için, kelimeleri ve tümceleri çıkmaza sokanların payı büyüktür." Kelimeler üzerinde oynamaların şiirdeki anlamsızlığı doğurduğunu da savunan yazar, "Anlamsız şiir olsaydı, hiç bilmediğimiz bir dille yazılmış şiirlerden de zevk almamız gerekirdi." yargısına varmaktadır. Bu anlamsızlık sonucunda şiir ne olacaktır? Önemli bir soru olarak beliriyor bu. Suut Kemal Yetkin, "Şiir ölüyor mu?" sorusu üzerinde duruyor önsözde. Şu yargı, günümüzün ozanlarını ve eleştirmenlerini uzun uzun düşündüren bir yargıdır: "Hayır, şiir ölmüyor; yeter ki yazılan şiir olsun!.. Ama şiir diye ortaya sürülenler, yetersizlikleri perdelemek için soyut veya anlamsız dedikleri cinsten olursa, bunlar zaten ölü doğmuşlardır." Bu anlamsızlık kavramını somutlaştırmak için Behçet Necatigil'in ilk şiirleriyle son şiirlerinden örnekler vermektedir. Bu son durumuyla Necatigil'i anlamsız bir şair olarak nitelendirmektedir. Kuşkusuz bazı şiirlerini söz konusu ederek varmaktadır bu yargıya.

Şiirin toplumcu açıdan yorumlanması gerektiği bir dönemde, Suut Kemal Yetkin'in şiir konusundaki görüşlerinin aydınlatıcı olduğu kanısındayız. Böylece okurla ozan arasındaki kopukluğun gerçek nedenleri de çıkacaktır ortaya.

KENDİMLE KONUŞMALAR (Salâh Birsel)

Salâh Birsel, şiir düşünmek eylemini kişiliğine sindirmiş bir ozandır. Şiir düşünmeği, şiirin olanaklarını sanat dallarına uygulamak olarak alırsak, Birsel'in "espri"si de

çıkar ortaya. Şiirindeki sözcük seçme, sözcüğü değerlendirme özenini, öteki yazılarında da uyguluyor Birsel. Yazarın son denemeleri **Kendimle Konuşmalar**'ı bu açıdan görmek gereksinimi duyuyoruz. Bu açıdan bakılınca, Salâh Birsel'in yalnızca dili kullanışı değil, sanat kişiliği de yansıtılmış olur.

Salâh Birsel'in bir sözcük ustası oluşu, hangi özelliğinden ileri geliyor? Sözü dolaylamadan, çelişik söylemeye kaçmadan anlatmasından. Bu anlatımla, yazarın yaratıcılığı birleşince, sanatsal kişiliği de beliriyor. "Şiir alanından televizyon"a değin genişleyen konu alanına sanatçının bu yaratıcılığı ve özgün anlatımıyla giriyoruz. Daha doğrusu yazar, böyle bir yoğunluğa sokuyor bizi. Böylece, değindiği her konu üzerinde yeniden düşünmek gereksinimi de duyuyoruz, ya da yazar bize duyuruyor kimi yenilikleri, güçlü bakış açısı aracılığıyle. Böyle bir ortamda, "Yazarın kendine özgü alaycı, taşlayıcı ve iğneleyici üslûbu toplum konularında olduğu kadar sanat yazılarında da kendini belli etmekte ve okurları eğlendirdiği oranda düşündürmektedir." Bu denemelerinde de **Günlük**'ündeki çarpıcı, iğneleyici, gerçekçi, çizgiyle belirleyici bakışını sürdürüyor Birsel. Hoş bir zaman da geçiriyor insan, Birsel'in denemelerini okurken.

Kendimle Konuşmalar, adının uygun biçimdeki denemelerden oluşmuş. Yazar, sanat ortamında bir yargılayıcı gibi davranmıyor. Kimi yerde kendini yargılıyor, kimi yerde de sanat yanıltıcılarını. Şöyle belirtiyor kimi tutarsız çırpınışları: "Benim gördüğüm, sağa saldırsalar da, sola saldırsalar da, kişioğullarının doğru düşünce ipliklerini bir türlü ele geçiremedikleridir. Ama fıkralarının, yakıştırmalarının çoğu, doğru düşünmeyi beceremeyen insanlarla alay etmeye dayanıyor." Bir yönüyle ağırbaşlı, bir yönüyle alaycı, iğneleyici anlatımını yukarıdaki küçücük bölümde de görüyoruz. Kimi yerlerde eleştirel bir sorun da atıyor ortaya Birsel. Sözgelimi, "Temelinde yalan bulunmayan günlük! Gerçekleri korkmadan bağıran günlükçüler bile, gerçekleri çokluk okurlarından kaçırmışlardır. "Bunu yazarsam ne derler acaba?", "Filan bu sözüme alınır mı?", "Bununla falanın düşmanlığını mı çekerim?" Usa bu sorular düştükçe insan günlük yazabilir mi? Gelgelelim bu sorular daha çok, günlüklerini yazar yazmaz yayınlayan yazarların tepesine dikiliyor.

Ötekiler daha bir dudu dilli, daha bir korkusuz oluyorlar." düşüncesi bir edebiyat ortamının yerinde gözlenmesidir.

Bir ölünün (Camus'nün ölümü) çağımıza getirdiğinden, değersiz şiirin tutarsızlığına değin çeşitli konulara değiniyor Birsel. Karanlık, karışmış, kapitalist görüşün insanı ezdiği bir dönemde, Birsel'in denemeleri; aydınlık, insanca ilişkilerin "espri"leştiği bir yepyeni dünyaya götürüyor bizi, Camus'lerin, Max Jacob'larm, Epiktetos'ların, Sara Bernhardt'ların dünyasına...

İNSAN AÇISINDAN EDEBİYAT (Nermi Uygur)

Edebiyat türlerinin birbirine karıştığı böylesine bir dönemde Nermi Uygur, **denemeci** olarak kalmasını bilmiş ustalardan biridir. Bu, her şeyden önce, yazarın, edebiyata saygısından, onu önemli görmesinden ileri gelir. Bu nedenle dir ki her şeyi edebiyat açısından değerlendirir Nermi Uygur. Ama tutarlı, inandırıcı bir edebiyat yönünden, onsuz edilemeyen bir edebiyat yönünden. "Tutarlı, inandırıcı, onsuz edilemeyen" dedim edebiyata. Edebiyatın hangi özelliğinden ileri gelir bu?

Uygur'un denemelerine seçtiği konuların özgünlüğünü bir yana bırakalım. Çünkü önemli olan, **konu**'dan çok, onun işlenişidir, ya da konuya getirilen **bakış açısı**'dır. Biz de, yazarın, konuyu işleyişi, ona getirdiği bakış açısı üzerinde duralım. Bilgi kümeleri arasında bocalamaz Uygur, denemelerinde. Her bilgi öbeğine yaşanırlık kazandırmayı dener. Bu yaşanırlığı da sözcükleri ve onların kapsadığı anlamı yüze çıkararak gerçekleştirir. Bu yönteminden ötürü Nermi Uygur'a, bir **anlam araştırıcısı** denebilir. Çünkü bilgilerin ardındaki **anlam**'dır onun sanatını var eden. Böylesi bir araştırıcı yöntem, bilgilerin belirmesini de sağlar. Belirmiş bilgiler arasındaki ilişkilerin kurulmasına da yönelir yazar. Çağımızın insanı, bilgiler arasındaki birleştirici odaklaşmaları arayıp durmaktadır. Yazarın görevidir bir bakıma bu odaklaşmaları saptamak ve onları okura göstermek. Bunu nasıl sağlıyor Nermi Uygur?

Her şeyden önce, yüreğinde bir okurun merakını ve coşkunluğunu duyarak. "Edebiyat okuyucusuyum ben. Dilediğim gibi bir okuyucu olmadıysam da, büyük yeri var gecemde gündüzümde okumanın. Yazılı ya da sözlü insan

ürünlerini işleyen bir emekçiyim. Belli yöntemlerle çözümleyerek bilince kavuşturmaya çalışmak benim görevim bu ürünleri. Bütün bu varlıkça ilişkiler edebiyat sorularıyle dolduruyor yaşamamı. Çepeçevre bir edebiyat kuramına götüren bir yolda, bazı çözüm-denemelerine eriştiğim kanısındayım." diyerek de yazar, bu yargımızı doğruluyor. Bu coşku ve merak, kavramları belirlemeye, yoğun tanımlamalara yöneltiyor yazarı. Bu tanımlamaların özgünlüğü de, basmakalıp olmayışlarından ileri geliyor. Kendi yaratıcılığının ürünüdür bu. Sözgelişi, "Yığın Edebiyatı" adlı yazısını ele alalım Uygur'un, bunları görebilmek için. Her şeyden önce, **yığın** ve **edebiyat** sözcüklerinin kavramsal değerini belirliyor. Daha sonra bu kavramlar arasındaki ilişkiyi kuruyor; bu, birbiriyle ilişkili kavramların (yığın edebiyatı) toplum açısından anlamını saptıyor. Araştırıyormuş gibi görünüyor Nermi Uygur, sonuca vardığında bile. Yazılarının sürekliliğini de bu niteliği sağlıyor. Çünkü Nermi Uygur'un yazısı, kendi kendini oluşturuyormuş gibi bir etki de bırakır okurda. Bu da, yazarın yargılarının, birbirlerine sıkıca bağlılıklarından doğar. Bu ortamda, yazarın, konuları görüş gerçeği belirler. Sözgelişi, **bilgi**, bildiğimiz anlamından başka anlamlar da kapsar edebiyat açısından bakılınca. Çünkü, **bilgi kavramı**, yazarın bakışına ve yorumuna göre oluşmuştur.

Kendine özgü, sürekli bir devrik cümleyle anlatımını akıcılaştırmayı amaçlar Nermi Uygur, denemelerinde. Yer yer tekdüzeleşen bu anlatımın, gene de Salâh Birsel'in Adalet Cimcoz için söylediği gibi, "buruk bir tadı" vardır.

Edebiyatın gerçek sorunlarını yansıtması, bu alanda önemli "çözüm-denemelerine" girişmesi yönünden **İnsan Açısından Edebiyat'ın** yılın en önemli deneme kitaplarından biri olduğu yargısını doğal buluyoruz. Hem, insan açısından **edebiyat'ı**; hem de edebiyat açısından **insan'ı** yansıtıyor Nermi Uygur, anlatma olanağı çok olan, arı, duru bir Türkçeyle. Bu yönden, kendi deyimiyle bir "dil sanatçısıdır" Nermi Uygur, Türkçenin saygıdeğer bir ustasıdır.

GÜNEŞLE (Nermi Uygur)

Nermi Uygur, "kendimden", "hepimizden", "tanıdıklardan", "kitaplardan" genel başlıkları altında 31 denemesini

toplamış **Güneşle**'de. "Güneşle" sözcüğü, Nermi Uygur'un aydınlık bakışını niteliyor burada. Kavramlar, olaylar, durumlar, kişiler aydınlık ölçülerle değerlendiriliyor. Bu, aydınlık bakışı, şu açıklamadan da anlıyoruz: "Bu kitaptaki denemelerin ortak yönlerinden biri, günün yalnızca güneşli saatlerinde yazılmış olmalarıdır." Konuların çeşitliliği, La Bruyére'in "güneş altında söylenmedik söz kalmamıştır" sözünü de ansıtıyor. **Güneşle**'de Uygur, konu sınırlandırmasına gitmemiştir. Çocukluğundan, gençliğinden bu yana baktıklarını, gözlemlediklerini bir araya getirmiştir. Bir yerde bu değişik ve ilginç konular, Uygur'un yaşantısının parçaları olmuş. Bu şöyle de anlaşılabilir: Nermi Uygur, bu konuları yaşantısıyla değerlendirmiştir. Sözgelimi, her şeyden önce Shakespeare genel anlamlı bir sözcüktür. Onun toplumda, kişinin yaşantısında ayrıca bir anlamı vardır. Bir bakıma bunu da saptıyor Uygur. Ayrıca, kitaplar üzerine, daha çok da kitaplardaki kişiler üzerine düşüncelerini, yorumlarını da toplamış bu denemede. Bir Yunus'u, bir Shakespeare'i, Don Quijote'yi değişik, çok yanlı bir yöntemle tanıtıyor Uygur.

Özetle denebilir ki, **-İnsan Açısından Edebiyat** için söylediklerimizi de katalım- Nermi Uygur, anlam derinleşmelerini sağlamak yönünden edebiyatımızda önemli bir yer tutar. Bu derinliğe de dil yoluyla ulaşıyor. Bizi, inanılır bir yargıya ulaştırıyor Uygur: Yöneldiği, değindiği kavramlara aydınlık bir görüşle yaklaşır, onlara anlaşılırlık kazandırır. Günümüzdeki kavram karmaşasında bu da az şey değildir. Bu kavramsal aydınlık bir yerde birbirimizi aydınlıkla anlamamızı sağlıyor. Duygusal, düşünsel anlaşım bu yolla doğar. Kavramlara aydınlık getirmekle, Nermi Uygur bu güç işi başarıyor denemelerinde.

İŞTE İNSAN - ECCE HOMO (Azra Erhat)

Azra Erhat, sözcüklerin kavramsal bir anlam kazanmasını Homeros'un destanlarına bağlıyor. İnsanı veren sözcüklerin biçimlenişini o anlatımda buluyor. Böyle bir dayanak, başlangıç oluyor Erhat'a. "İnsanım, seni sana söylemek istiyorum." diyerek de sözcüklerden doğan kültürü, evrensel bir açıdan değerlendirmeye yöneliyor. Bu nedenle **İşte İnsan**'da insanlığın serüvenini saptamaktadır Erhat, özellikle

kültürel ve düşünsel alanda. Homeros, insan, Anadolu, din, Eflâtun, kadın gibi kavramlara özellikle değinerek bir yola çıkış yöntemi buluyor. Bu yöntem, düşünsel ortamda çok geçerlidir. Çünkü görüşlerini, birtakım tutarlı terimlerle doğrulamaya çalışıyor. Böylece, kavramsal bir anlatımı geliştiriyor Erhat. Sözgelimi bir **eidos, bir psykhe,** bir **thymos,** bir **menos** sözcüğü, bir düşünceyi, insanlığın gelişim çizgisini yansıtan bir öyküyü de dile getiriyor. Bu terimsel anlatım, Azra Erhat'ın yapıtına gerçekçi bir yön de kazandırıyor. Buna bağlı kalınarak bir dizge (sistem) de kuruyor Erhat. İnsanlığın, başlangıcından bu yana kavramlarla açıklanması dizgesidir bu. Homeros'un, Yunus'un, Atatürk'ün, kadının, köy enstitüleri deneyinin derin anlamına götürmektedir bu dizge bizi. Bu anlam yönünden açıklamayla, insanın bedensel, duygusal, düşünsel, ruhsal yapısına yöneliyoruz. Tıbbın, teknolojinin bunca geliştiği bir dönemde insana bu çoklu bakış, insanı bütünüyle tanımamızı da gerçekleştiriyor. Ne var ki, Azra Erhat'ın yer yer kullandığı aşırı içtenlikli, duygusal, coşkulu anlatım, bizi, insana bu bütünsel ve gerçekçi bakıştan uzaklaştırıyor. Özellikle de karşılıklı konuşturma bölümlerinde. Bu coşkulu anlatımı da, yazarın, insanı belirlemeye gönül vermişliğine bağlıyoruz. Kimi yerde kendinden geçercesine bir anlatım yoğunluğu yaratıyor Azra Erhat.

İşte İnsan, bu yılın ilgi çekici bir denemesi. İnsanın kendini aradığı böylesine kopuk bir çağda, Erhat'ın dedikleriyle sınaylamalıdır insan kendini.

DARÜLBEDAYİ'İN ELLİ YILI (Özdemir Nutku)

Tiyatro, bir ulusun duyarlığını, toplumsal düzeyini belirten önemli bir kültürel kurumdur. Bu kurum, bizde, Tanzimat döneminden sonra Batı teknik ve anlayışıyle gelişme olanağı bulmuştur. Bugünse, nerdeyse Batı ölçülerine ulaşmış bir tiyatromuz var. Tiyatromuzdaki bu aşamaya varışımızın evrelerini yetkili yazarlarımız saptamışlardır. Bu saptanışlara göre, tiyatro alanındaki gelişmeler, kültürel yapımızın da bir gelişmesidir.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tiyatro Bölümü Doçenti Dr Özdemir Nutku, **Darülbedayi'in Elli Yılı** adlı incelemesinde bir yandan Darülbedayi'in yapısını, kuruluşunu, geliş-

mesini belirtirken, bir yandan da ulusal tiyatromuzun gelişememesinin nedenlerini araştırıyor. Özdemir Nutku, tulûat tiyatromuzun bir yana itilip, Batı tiyatrosunun geliştirilmesi sorununa değinerek şu sonuçlara varıyor: "Darülbedayi, Türk tiyatro tarihinde bir dönüm noktası olması yanısıra, kuruluşu sırasında geleneksel Türk tiyatrosuna üvey evlâtmış gibi baktığı için eksik ve kusurlu bir başlangıçtır. Bugün tiyatromuzda hâlâ bir Türk üslûbu bulamıyorsak bu çok yıllar önce elimize geçen fırsatları iyi kullanamamış olmamızdandır. Biz bir Türk üslubundan söz ederken ne Karagöz'ü sahneye çıkaralım, ne de bütün oyunlarımızı Ortaoyunu biçiminde ele alalım, diyoruz; tiyatro kaynaklarımızın özelliklerini gözönünde tutarak ve çağdaş yöntemlere eğilerek kendi karakterimize uygun bir bireşim ortaya çıkartalım. Eğer Darülbedayi kurulurken Tiyatro Bölümü de iki kesimde düşünülmüş olsaydı ya da tiyatro dersleri içine kuramsal ve deneysel çalışmalar getirilseydi, herhalde tiyatromuzun bugünkü kişiliksizliği tamamen yok olmasa bile önlenmiş olurdu. Yöntem Batı'dan alınırken, kaynak için kendi özelliklerimize başvurmak gerekirdi diye düşünüyoruz."

Yönetim, oyun seçimi, oyuncu kaynakları, teknik açıdan gösteriler, basın ve seyirci, çocuk tiyatrosu, turneler ve yurt çapında eylem, tiyatro yapıları gibi genel bölümleri kapsayan kitap, belgeler ve resimler yönünden de ilginçtir. Gene, yapıtın ilginç yönlerinden biri, **Muhsin Ertuğrul**'un tiyatro alanındaki başarı ve savaşlarını, o günlerin basınından belgeler ve örneklerle ele almasıdır. Bu yönüyle, yapıta, **Darülbedayi'in Elli Yılı ve Muhsin Ertuğrul** adı bile verilebilirdi. Bir yandan da, Özdemir Nutku'nun şu yargılarının ve yorumlarının Türk Tiyatrosu'na bir tartışma getireceği kanısındayız. Ulusal tiyatronun doğması konusunda Özdemir Nutku'nun uyarıları üzerine uzun uzun düşünmek gerekir. Nutku, şu sonuçlara varıyor: "Batı anlamında tiyatronun kabul edilmiş olması, tiyatromuzu geliştirmiştir. Ancak bu gelişim, kendi kökümüz ve özelliklerimizden çıkmayıp yalnızca Batı'ya öykünmekle ortaya çıktığı için bir Türk Tiyatrosu var olamamıştır." "Darülbedayi, yöntem, disiplin ve değer yönünden, Türkiye'nin ilk örnek topluluğudur. Ama halk tiyatrosu değildir."

GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU (Kukla-Karagöz-Ortaoyunu) (Metin And)

Bir ülkede yenileşme hareketleri başlarken eskidenberi gelmekte olan sanatların çoğu, unutulmuş gibi olur bir süre için. Aslında yeni sanılan sanatların çoğunda yer yer, **eski**'nin etkilerine raslanır. Bu eskimezlik, o sanatın özgünlüğünden gelmektedir. Çünkü, toplumun düşüncesini, duygusunu, gerçeklerini yansıtan sanatların ölmezliği, o sanatların, çağ çağ belirişlerinden anlaşılır. Toplumun "yürek vuruşu"nu yansıtan bir sanat dalı olarak tiyatronun önemi büyüktür. Bir tiyatronun da her zaman **eski**'yle bağlantısı olmuştur. Eski sanılan sanat kaynaklarının, zaman zaman yenileşmeyi sağladıkları da bir gerçektir. Metin And da son araştırmasında, tiyatromuzun eski kaynaklarına, geleneksel Türk tiyatrosuna eğiliyor, **kukla, karagöz, ortaoyunu** türlerinin herbiri üzerinde ayrı ayrı durarak. Bu incelemesinde And, yorumlarını, çok ayrıntılı belgelerle doğrulamaktadır. Bu nedenle de **Geleneksel Türk Tiyatrosu**, inandırıcılık yaratmak yönünden büyük bir önem taşıyor. Kukla, karagöz, ortaoyunu gibi türlerin tarihi gelişimi, toplum açısından değeri üzerinde duruluyor. Özellikle bu oyunların kişilerinin, toplumca değerlendirilmesinden, değişik yorumlar çıkmaktadır. Bu eğlendirici ve eleştirici oyunlar hakkında Şeyhülislâm fetvalarının nasıl bir ortamı yarattığı sorununa da değinilmektedir. Bu belgeleri, ulusallaşma duygularımızın daha bilinçli olduğu bir dönemde gözden geçirmemiz, ulusal tiyatromuzun kurulması yönünden de yararlı olacaktır.

Geleneksel Türk tiyatrosu konusunda ilginç görüşlerin doğmasında Cevdet Kudret'in, Karagöz metinlerini derleyip toplamasının etkileri büyük olmuştur. Cevdet Kudret, karagöz oyunlarını bolca sunmuştur topluma. Karagöz'ün bunca önem kazanması, "ithal malı" bir tiyatronun bir süre sonra toplumun bütün katlarının isteğini karşılayamaması gerçeğine de bağlıdır. Tiyatrolarımızda geleneksel Türk tiyatrosu ürünlerine eğilme, onları işleme de bunun kanıtıdır.

Derinliğine bir araştırma olan **Geleneksel Türk Tiyatrosu**, yazarının da değindiği gibi, toplumu, bazı noktalara ve sorunlara yöneltecektir. Sözgelimi Metin And'a göre: "Tanzimat'ta Batı tiyatrosunun Türkiye'ye girişiyle Ortaoyununun gelişmesi yakın bir koşutluk gösterdiğinden, ilk yazılan

oyunlarda Batı taklitçiliği yerine geleneksel tiyatromuzla, Batı tiyatrosundaki yazılı metin anlayışı arasında bir bileşime varılmış olunsaydı Türk ulusal tiyatrosunun temelleri daha o zamandan atılmış olacak, ve günümüze değin büyük bir gelişme gösterebilecekti." Görülüyor ki, bu türlü yapıtlar, ulusal tiyatromuzun oluşması konusunda yeni öneriler getirmek savmdadırlar. Toplumsal eleştirinin doğduğu bir dönemde bu önerilerin değeri büyük olacaktır kuşkusuz.

EYLEM VE DÜŞÜNCE AÇISINDAN ÇAĞIMIZ 20. YÜZYIL (Necip Alsan)

Necip Alsan'ın **Çağımızı Hazırlayan Düşünce** adlı incelemesi, 19. yüzyılın bilimsel, teknolojik, düşünsel ve toplumsal ortamını belirliyordu. Bu belirleme biçiminin nesnelliği, Alsan'ın incelemesini ilginçlendirmişti. Çünkü Alsan, bu incelemesinde bir bileşime varıyordu. Bilimler, düşünüler ve teknikler arasındaki bağı kuran bir bileşimdi bu. Böyle bir bileşimle, yaşadığımız çağ olan 20. yüzyıla geçmenin gerçek nedenlerini araştırıyordu Alsan. Bu yıl çıkan **Eylem ve Düşünce Açısından Çağımız 20. Yüzyıl** adlı yapıtında bu başlangıcın uzantısını sürdürüyor. Her çağın yeni bir yorum gerektireceği gerçeğini doğruluyor yazar, 20. yüzyılın başından beri gelişen bilimsel, teknolojik ilerlemeyi göstererek.

Çağımızda bilim, felsefe, teknoloji ve toplumsal değişim arasında sürekli bir ilişki vardır. Bu sürekli ilişkiler nedeniyledir ki, bilimdeki bir gelişme felsefeyi, felsefedeki bir gelişme de teknolojiyi etkilemektedir. Necip Alsan, **Çağımız 20. Yüzyıl**'da bu ilişkiyi, nesnel bir yöntem uygulayarak saptamaktadır. Bunu yaparken, kavramların ve olayların kesin anlamlarını araştırmaktadır. Yazarın anlatım yöntemiyle ilgilidir bu. Bir emperyalizm, bir sosyalizm, bir sömürgecilik... kavramı somut örneklerle belirtilmektedir. Tarihsel gelişim içinde bu kavramlar, Türkiye gerçekleri yönünden de ilginç görüşler ve yorumlar getirmektedir. "Silâhlı barış"tan söz edildiği bir dönemde insanlığın, içine düştüğü büyük bunalım, büyük savaşlara yol açmıştır. "Yirminci yüzyıl insanlığı için bilimin en verimli yıllarına geldiği bir dönemde, 1914 yazında, top sesleri bütün başka seslerin üzerine çıkıyor; emperyalizmle bilenmiş pırıl pırıl

kılıç çekilerek; savaşın ağzında süngüler parlıyordu." Bir yanda bilimlerin gelişmesi, bir yanda savaş. Bu çelişkili çağın niteliklerini başarıyla yansıtıyor Alsan. Einstein'dan Camus'ye uzanan dünya gerçekleri, Necip Alsan'ın anlatımında bir süreklilik kazanıyor.

Türk Dil Kurumu dil ödülünü de alan yazar, her iki yapıtında da bir bilim dili yaratmanın çabasını sezdiriyor. Böylesine yoğun bir yapıtın kolaylıkla, beğenilerek okunmasının bir nedeni de Necip Alsan'ın yarattığı dilin etkilerine dayanmaktadır.

MAVİ GÖZLÜ DEV (Zekeriya Sertel)

Mavi Gözlü Dev, Nâzım Hikmet'in bir şiirinin adı. Zekerlya Sertel, Mavi Gözlü Dev diye Nâzım'a diyor. Şiirdeki gücünü, yaşamdaki direnişini belirtmek için bu niteliği uyar buluyor. Bilindiği gibi, Türk ozanları arasında önemli bir yer tutar Nâzım Hikmet'in adı. Yaşamındaki değişiklikler, onun serüvenini daha da ilginçleştirmiştir. Bu nedenle yaşamı ve düşüncesi üzerinde çeşitli yorumlar yapılmıştır. 1938'in Türkiyesi, Harb Okulu Olayı, 28 yıla tutuklanma, açlık grevi, af kanunundan yararlanarak tutukluluktan kurtulma, Rusya'ya kaçış... Nâzım'ın yaşamını sürekli olarak değiştirmiştir. Kuşkusuz, bu değişiklikler, toplumda merak uyandırmıştır. Bu değişikliklerin ünlü bir şairin başından geçmesi, duyulan merakı daha da arttırmıştır. Nâzım Hikmet'in şiirlerinin yeniden basılmasıyla, başka bir deyişle, 1961 Anayasasının sağladığı özgürlükle, şairin çeşitli yönleri açığa çıkmıştır. Özellikle genç kuşak, Nâzım'ı anlamakta büyük yarar görmüştür. Onun şiirleri kısa sürede dilden dile dolaşır olmuştur. Kimi, "Ulusal ozanlığı" yakıştırırken Nâzım Hikmet'e, kimi de "vatan haini" diyerek onu kötülemiştir. Bu çelişkiyi ortadan kaldırmak için Nâzım'la ilgili gerçeklerin ortaya çıkması zorunluluk kazanmıştır. Bizde Nâzım üzerine ayrıntılı bir eleştirme olmadığı için, onu anlatma işi yakın arkadaşlarına düşmüştür. Özellikle anılarla yenilenen bir Nâzım edebiyatı doğmuştur. Bunlardan en önemlisi Vâlâ Nurettin'in **Bu Dünyadan Nâzım Geçti** adlı yapıtıdır. Nâzım'ın genç kuşaklarca tanınmasında etkili olmuştur bu anılar. **Mavi Gözlü Dev**'in yazarı Zekeriya Sertel de Nâzım'ın yakın arkadaşıdır. "Nâzım Hikmet'i mem-

Besim Abacılar Desen

lekete ve dünyaya ilk tanıtan **Bu Dünyadan Nâzım Geçti** kitabıyla Vâlâ Nurettin oldu. Vâlâ, Nâzım'ın en yakın dostu, en çok sevdiği arkadaşıydı. Nâzım'ın şiirdeki büyük kabiliyetini ilk keşfeden de Vâlâ oldu. Onların çocuklukta başlayan arkadaşlıkları Nâzım Hikmet memleketi bırakmak zorunda kaldığı tarihe kadar uzanır. Gençliklerinde ikisi de şairdiler. Gece-gündüz hep beraberdiler. Fakat Vâlâ, Nâzım'ın şiirdeki dehasını keşfettikten sonra artık şiir yazmağa cesaret edemedi. ... Şu var ki, Vâlâ Nurettin, Nâzım'ın sosyalist memleketlere geçtikten sonraki hayatını izleyemedi. O tarihten sonraki bütün bildikleri kulaktan kapmadır. Zaten o da kitabında Nâzım'ın hayatının Türkiye'den ayrılıncaya kadarki kısmını anlatır ve orada bırakır. Nâzım Hikmet'in sosyalist dünyasına geçtikten sonraki hayatını izlemek ve yakından tanımak fırsatı bana düştü." diyerek bir arkadaşlık görevini yerine getirdiğini belirtmektedir Zekeriya Sertel. Aslında daha çok da Nâzım'ın Anadolu'daki hayatıyla ilgili ayrıntıları yansıtmaya çalışmıştır. Çünkü kitabın yarısından çoğu, Nâzım'ın **Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim** adlı romanından alıntılarla doldurulmuştur. Bu roman, Nâzım Hikmet'in notları gibidir. Sertel'in anılarının ilginç yanı şudur: Sertel, Nâzım'ın, şiirlerini nasıl bir ortamda yazdığını belirtmektedir. Buna karşın, belki haklı olarak, Memet Fuat, **Mavi Gözlü Dev**'de yanlış bilgiler verildiğini ileri sürdü. Ama yanlışlıkların neler olduğunu göstermedi. Bu konuda bir açıklama yapması gerekirdi. Memet Fuat'ın bu uyarısı, Sertel'in anlattıklarında kuşku uyandırdı.

Yalın, süssüz anlatımıyla ilgi çekicidir **Mavi Gözlü Dev**. Ama, Nâzım Hikmet konusunda yeni bir görüş getirmediği için kitabın eleştirel bir ortam yaratabileceğini sanmıyoruz. Dostça, arkadaşça bir bakışı saptıyor Zekeriya Sertel. Böylece, Nâzım Hikmet'le ilgili anılara, bir başkası da katılmış oluyor.

İZDÜŞÜMÜ (İbrahim Balaban)

İbrahim Balaban'ın, Anadolu'yu salt bir gerçekçilikle yansıtan resimleri, özellikle aydınlarca tanınmaktadır. Yoksul, emekçi köylüler, mezarlar, iskeletler, öküzler, karasa-

banlar... Türk köylüsünün toprakla savaşını simgelemektedir. Kendine özgü bir "üslup"la yarattığı bu öyküsel resimler, Balaban'ın kişisel yaşantılarının izlerini de taşımaktadır. Bu yaşantıya bağlı etkileşimle Balaban, sanatı, yaşantının "izdüşümü" sayar. Böyle bir tanım, Balaban'ın, sanata yüklediği toplumcu anlayışı da içermektedir. Yazara göre, genellikle resim için söz konusu olan bu "izdüşümü", bir yerde, yazının da aracı olmaktadır. Resmi, yaşantımızın izdüşümünü en çok yansıtan bir biçim oluşması olarak da tanımlar Balaban. Resimdeki biçim oluşmasını sağlayan "teknik"le "el"in ortadan kalkması sonucu, resimle "yazın"ın (edebiyatın) birbirlerine yaklaşacağını savunur. Resmin dışındaki bir alandan, neden yararlandığını da şöyle açıklar: "... konuların sanatlara aktarıldığı bir durumda resimin öykünme kapsamı, yazından daha yetersizdir. Ayrıca; resimin yazından ayrı olan yanı, ölçüsüne bir el-emeği ve göznuruna dayalıyken, yükümlendiğim yaşantılar yıllardan beri içimde biriktiği halde, birçoğu tablolarımın yüzeyine iz-düşüp sûretlenemediler. Çünkü resim sanatında öykünmek, biçim aracılığıyla yankılandığından, yaşantımızın tüm öyküsü resime giremezdi: Öyle olsaydı, ortada resim sanatı diye bir şey kalmazdı zaten. İşte; yıllardan beri içimde depreşen acı tatlı yaşantıları, resimlerime sığdıramayınca, ikinci bir ustalığıma sarılarak, onları içimden dışıma, kâğıtlarıma seriyorum."

Şöyle bir sonuç çıkıyor bu açıklamalardan: Yıllarca içinde depreşen yaşantılarını, resimle biçimlendirip izdüşüremediği için yazıya, başka bir anlatım aracına başvuruyor Balaban. Büyük bir savla da çıkıyor ortaya: "İkinci bir ustalığıma sarılarak" diyor. Balaban, gerçekten, bir ustalık gösterebilmiş midir bu denemelerinde? Yaşadığı, resimde yaşadığı (izdüşürdüğünü de) her şeyi yazıya dökmeyi amaçlamış Balaban. Bu nedenle de yazdıklarında bir yoğunlaşma olmamış. Neden yoğunlaşma yok Balaban'ın "İzdüşümü"nde? Kendince bir biçim denemesiyle; eleştiri, inceleme, deneme, günlük, anı, öykü... karışımı bir türle çıkıyor okurlarının karşısına da ondan. Bir bakıma önemlice de bir çelişkiyle. Bir bakıma resmi yok sayarak, resim ortamında bunalarak. Şöyle bir soru çıkarıyor ortaya Balaban, bu yargılariyle: Balaban'ın, resim alanında gerilemesinin ka-

nıtı mıdır bu yazılar? Yoksa yazı alanında bir kişilik denemesi mi?

İzdüşümü'nün ilginç yanı, Balaban'ın resim evrenini yansıtması. Bunun yanında, resmin toplumsal gelişimini ve diyalektiğini de tutarlı görüşlerle saptıyor; toprakla, emekle ilişkisini kuruyor. İçtenlikli anlatımıyla ilgiyi çekiyor Balaban'ın **İzdüşümü.**

Muammer Vatansever Desen

1969 DA DİL ÇALIŞMALARI

Derleyen : Sami N. ÖZERDİM

Geçen yıl içinde dil çalışmaları, öncelikle Türk Dil Kurumu'nda, bir program içinde yürütülmüştür. Kurum dışında, Kurum'a tepkiler ya da Kurum'u destekleyen hareketlerle belirmiştir. Bu arada, üniversitelerin, yayınevlerinin, kişilerin yayınları, yazıları görülmüştür.

A. TÜRK DİL KURUMU'NDA

Türk Dil Kurumu, Temmuz başında 12. Kurultay'ını toplamıştır. Geçen yıldan Kurultay'a değin geçen zaman içinde; konferanslar, dersler; derleme-tarama, dilbilgisi çalışmaları, terim ve sözlüklerin hazırlanması; yayın işleri önceki yıllardan ileriye doğru yürütülmüştür. Yazının sonunda bu çalışmaların yayın haline gelmiş ürünleri görülecektir. Yürütülen, önümüzdeki üç yıllık dönem içinde tamamlanacak ya da hazırlıkları gelişecek olan çalışmalar, şöylece özetlenebilir:

Kol Çalışmaları :

Derleme ve Tarama Kolu Tarama Sözlüğü'nün 5. ve 6. ciltleriyle bu büyük yapıtın ikinci ve genişletilmiş basımı tamamlanacaktır. Derleme Sözlüğü'nün (G) harfine değin ulaşacak iki yeni cildi hazırlanmaktadır. Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Yeni Sözcükler Sözlüğü, Halk Sanatları Terimleri Sözlüğü (derleme ve basıma hazırlama); yurdun çeşitli bölgelerinden ses alma derlemeleri; yer adları, soyadları; Türkiye dışındaki Türklerden söz derlemeleri; Türkiye Türkçesi ağız atlası konusu, 1969-1972 döneminin yapılacak işleri arasındadır.

Dilbilgisi Kolu : Yeni İmlâ Kılavuzu ile Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü'nün yeni basımları hazırlanacak; Kononov'un Türk Dili Grameri çevirisi basılacak; bir temel Türk Dil Bilgisi ile başka incelemeler üzerinde çalışılacaktır.

Sözlük Kolu : Türkçe Sözlük'ün yeni basımı, Okul Sözlüğü, Türkiye Türkçesi Tarihsel Sözlüğü, Sade Türkçe Kılavuzu'nun yeni basımı, Azeri Türkçesi Sözlüğü, Çağatay Türkçesi Sözlüğü, İngilizce-Türkçe Sözlük (tamamlanmıştır), Fransızca-Türkçe Sözlük'ün yeni basımı, Batıdan dilimize giren sözlükler için karşılıklar sözlüğü, Farsça-Türkçe Sözlük üzerinde hazırlama ve basıma verme çalışmaları sürdürülecektir.

Terim Kolu : İncelenmekte olan terim sözlükleri: Kimya, Yerbilim, Sınai İyelik, Ceza Yargılama Yöntemi Yasası, Ceza Hukuku, Telif Hakları, Cimnastik, Ayaktopu, Bisiklet, Teknik Resim, Müzik, Askerlik terimleri sözlükleri... Tamamlanacak olan terim sözlükleri: Edebiyat, Felsefe, Ruhbilim, Toplumbilim, Din, Tarih, Arkeoloji, Etnoloji, Halkbilim, Eğitim, Matematik, Fizik, Biyoloji ve Botanik, Medenî Hukuk, Medenî Yargılama Hukuku ve İcra-İflâs Hukuku, Borçlar Hukuku, Asalakbilim, Gümrük, Atletizm, Eskrim, Dağcılık, Okçuluk terimleri sözlükleri... Meslekî ve teknik öğretim terimleri sözlüklerinden: Otomobil ve Motor, Demirişleri, İşletme İktisadî, Ticaret-Maliye-Muhasebe-Sigorta terimleri sözlükleri. Bütün bu terimler üzerinde, uzmanlar çalışmaktadır.

Yayın ve Tanıtma Kolu : Tanıtma Yayınları dizisinde Atatürk'e ayrılmış bir yapıt; halka ve çocuklara yönelmiş yayınlar; Batı'dan ölmez yapıt çevirileri; tezkere-menakıpname-sefaretname-seyahatnamelerden seçmelerin bugünkü dile aktarılması; bir Çağdaş Türk Edebiyatı Dizisi düzenlenmesi; Ataç'ın Günce'sinin yayınma başlanması; tanıtma çabaları arasında: Kitap sergileri açmak; konuşmalar, dil açık oturumları düzenlemek; tanıtma çabalarında basın, halkevleri, gençlik örgütleriyle işbirliği yapmak; ayrıca Türk Dili Dergisi ile Belleten'i yayınlamak, özel sayılar hazırlamak gibi çalışmalar plânlanmıştır.

Bu yıl yabancılara Türkçe dersleri verilmiştir.

Törenler, Konferanslar :

Türk Dil Kurumu, 1968-1969 döneminde de bir dizi konferans düzenlemiş, bilim ve sanat adamları Türk dili ve başka konularda düşüncelerini açıklamışlardır.

Türk Harflerinin kabulünün 40. yılı dolayısıyle 3 kasım

1968 günü Kurum merkezinde bir tören yapılmış; ayrıca İstanbul'da Fatih Halkevi'nin işbirliğiyle başka bir anma töreni düzenlenmiştir.

37. Türk Dil Bayramı, 26 eylül 1969 günü Kurum merkezinde kutlanmış, konuşmalar yapılmış, bu yıl ödül alan sanatçıların ödülleri verilmiştir. Törene Orhan Kemal ile Necati Cumalı katılmıştır.

Ödüller :

Bu yıl Edebiyat Ödülleri Seçici Kurulu: Orhan Hançerlioğlu, Cemal Süreya Seber, Hikmet Dizdaroğlu, Enver Naci Gökşen, Baha Dürder, Behçet Necatigil, Sabahattin Kudret Aksal'dan kurulmuş, 37 yapıt incelenmiş; Hikâye Ödülü'nü Orhan Kemal'in **Önce Ekmek** (Yeditepe yayını); Şiir Ödülü'nü Necati Cumalı **Yağmurlu Deniz** (Varlık yayını); Çeviri Ödülü'nü ise, Daniel Defoe'den çevirdiği **Robinson Crusoe** ile Akşit Göktürk kazanmıştır. Roman-oyun-deneme-eleştiri-gezi türlerinde hiçbir yapıt gerekli oyu sağlayamamış, bu türde yapıtlardan ödül kazanan olmamıştır.

Bilim Ödülü Seçici Kurulu: Ord. Prof. İlhami Cıvaoğlu, Tahir Nejat Gencan, Agâh Sırrı Levend, Ord. Prof. Enver Ziya Karal, Orhan Şaik Gökyay, Prof. Dr. Yusuf Ziya Binatlı, Doçent Dr. Doğan Naci Aksan'dan kurulmuştur. Ancak, bilim ödülüne aday üç yapıttan hiçbiri ödül için gereken oyu sağlayamamıştır.

Kurultay :

Türk Dil Kurumu'nun 12. Kurultay'ı bu yıl 4-8 temmuz günlerinde toplanarak çalışmış; son gün yapılan seçimlerde aşağıdaki üyeler Yönetim Kurulu'nu oluşturmuşlardır:

Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu, Prof. Dr. Hasan Eren, Tahir Nejat Gencan, Ömer Asım Aksoy, Prof. Macit Gökberk, Orhan Şaik Gökyay, Orhan Hançerlioğlu, Sabahattin Kudret Aksal, Prof. Fahir İz, Prof. Dr. Samim Sinanoğlu, Agâh Sırrı Levend, Ceyhun Atuf Kansu, Prof. Dr. Gündüz Akıncı, Ord. Prof. İlhami Cıvaoğlu, Prof. Dr. Sadettin Buluç, Necati Cumalı, Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu, Doçent Dr. Doğan Naci Aksan, Oktay Akbal, Salâh Birsel, Enver Naci Gökşen, Tahsin Saraç, Kemal Demiray, Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu, Uluğ İğdemir, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Prof. Bahri

Savcı, Haldun Taner, Hikmet Dizdaroğlu, Behçet Kemal Çağlar, Emin Özdemir, Baha Dürder, Haydar Edıskun.

Kurum Başkanlığına Prof. Macit Gökberk; İkinci Başkanlığa Ord. Prof. İlhami Cıvaoğlu; Genel Yazmanlığa Ömer Asım Aksoy; Gramer Kolu'na Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu; Sözlük Kolu'na Kemal Demiray, Terim Kolu'na Hikmet Dizdaroğlu; Yayın ve Tanıtma Kolu'na Salâh Birsel seçilmiş; Derleme ve Tarama Kolu'nu da yine Ömer Asım Aksoy üzerine almıştır. Muhasebeci üyeliğe Uluğ İğdemir getirilmiştir. Kol başkanları arasmda değişiklik olmamıştır.

Kurum'un parası sorunu :

Cumhuriyet Halk Partisi, Mazhar Levendoğlu adlı eski bir Kurum üyesinin geçen yıl yayınlanan **Atatürk'ün Vasiyeti** adlı kitabına dayanarak; kendisinin de Türk Dil ve Tarih Kurumlarının Atatürk hisselerinden aldığı kârda hakkı bulunduğunu ileri sürmüş, Kurumların direnmesi üzerine iş mahkemeye vermiştir. Genel Yazman Ömer Asım Aksoy'un 2 temmuz 1969 günlü gazetelerde yayınlanan basın toplantısı, hem bu sonuyu aydınlatmakta, hem de Kurum çalışmaları üzerinde açıklamaları içermektedir.

Yayınlar :

Kurum, 1963 ekim - 1969 kasım ayları arasında şu kitapları yayınlamıştır:

Sözlükler :

Türkçe Sözlük. Dr. Mehmet Ali Ağakay'ın yazdığı sözlüğe dayanılarak hazırlanmış 5. basım.

Yeni İmlâ Kılavuzu. 4. basım.

XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan **Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü.** 4. cilt: K-N.

Cahit Öztelli: **Resmi Yazışmalar Sözlüğü.** Genişletilmiş 2. basım.

Terim Sözlükleri :

Prof. Dr. Abdullah Kızılırmak: **Gökbilim Terimleri Sözlüğü.**

Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu: **Dilbilim Terimleri Sözlüğü.**

Abdullah Battal-Taymas: **Kazan Türkçesinde Atasözleri ve Deyimler.**
Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler.
Şemsettin Kutlu: **Türkçede Kadın ve Erkek Adları.**

Yıllık :
Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten. 1968.

Tanıtma yayınları, Türk diline hizmet edenler, çeşitli konular
Emin Özdemir: **Öz Türkçe Üzerine**
Emin Özdemir: **Erdemin Başı Dil**
A. Dilâçar: Türkiye'de Dil Özleşmesi
Turgut Özakman: **Bizi Dinler nüsiniz?** Dil Üzerine Konuşmalar.
Agâh Sırrı Levend: **Şemsettin Sami**
Atatürk'e Saygı
Prof. Dr. Bedia Akarsu: **Atatürk Devrimi ve Yorumları**
Hikmet Dizdaroğlu: **Halk Şiirinde Türler.**

Türk Dili özel sayıları :
Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı. 207. sayı, aralık 1968.
Türk Kısa Oyunları Özel Sayısı. 214. sayı, temmuz 1969.
Atatürk sayıları: 1968 ve 1969 kasım sayıları.

B. KURUM DIŞINDA

Türk Dil Kurumu dışında dil çahşmaları, dil konusunda yayınlanan kitaplar, çeşitli dallarda sözlüklerle; dergilerde, gazetelerde çıkan yazılarla sürmüştür.

Bilimsel çalışmalardan öte; her yıl olduğu gibi bu yıl da dil özleşmesi tutucu çevrelerde ve yayın organlarında, aynı yalınlık içinde sürüp gitmiştir. Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu'nun Atatürk mirasından aldıkları paranın C.H.P.'ce paylaşılmak istenmesi, bu türlü gazete ve dergilerde sadece C.H.P. aleyhine bir konu olarak işlenmiştir. Bu yazıları, Türk Dil Kurumu lehinde saymaya -elbette ki- olanak yoktur.

Kitap yayınlarını aşağıda vereceğiz. Bundan önce, bir iki olaya değinelim:

Karaman'da Dil Bayramı: Her yıl olduğu gibi, kentin

turizm çabaları çerçevesinde yinelenmiş, 6 haziranda başlayarak törenler ve konuşmalar yapılmıştır.

TRT'nin Dili Konusunda Soruşturma: TRT Haber Merkezince hazırlanan haber bültenleri ve programları ile ilgili bir soruşturmanın sonuçları, dinleyicilerin haber dili üzerindeki düşüncelerini yansıtmıştır. 54 ilin merkez ve ilçelerinden alınan altı bin yanıt fişinden, TRT'nin haber dilini dinleyicilerin yüzde elli dördünün "iyi", yüzde otuz ikisinin "orta", yüzde onikisinin "çok arı" buldukları, yüzde dördünün ise daha arı bir dil istedikleri anlaşılmıştır.

Yayınlar :

Sözlük yayınları :

Âkil Aksan: **Hukuk Terimleri ve Yardımcı Deyimleri Sözlüğü.**

Rușen Alaylıoğlu - Dr. A. Ferhan Oğuzkan: **Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü.**

Şahin Altay - Veli Keskin: **Hukuki ve Sosyal Terimler Sözlüğü.**

Hüseyin Atay Mustafa Atay - İbrahim Atay: **Arapça-Türkçe Büyük Lûgat.** 2. cilt. 2. fasikül.

Yusuf Ziya Bahadınlı: **Türkçe Deyimler Sözlüğü.** 3. basım.

Meftun Baykal: **İş Hukuku Sözlüğü.**

Beşir Göğüş - Hamdi Olcay: **Orta Dereceli Okullar İçin Türkçe Okul Sözlüğü.** 1068.

Reşat Ekrem Koçu: **Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü.**

A. Sedat Oksal: **Küçük Türkçe Sözlük. Yeni basım.** 1968.

Rifat Oral: **Resimli Tabiatbilgisi ve Biyoloji Sözlüğü.** 1968(?)

Nuri Özbalkan: **Fransızca-Türkçe Teknik Terimler Lûgati.**

Turgut Özuş - Özdemir Beyce - Cemalettin Gücer: **Topraksu Terimleri.** İngilizce-Türkçe, Türkçe-İngilizce. 1967. 2. basım.

Şaban Sezgin: **Ortaokullar İçin Deyimler ve Kelime Grupları Sözlüğü. Yeni basım.**

Adnan Halet Taşpınar: **Taşpınar's Technical Dictionary. English-Türkish.** 1968.

Adnan Turani: **Sanat Terimleri Sözlüğü.** 2. basım.

Abdullah Yeğin: **İslâmî, İlmî, Edebî, Felsefî Yeni Lûgat.** 1968.

Ansiklopediler :

Fransa'da Larousse kuruluşunun yayınlamış olduğu on ciltlik **Grand Larousse Encyclopedique,** Türkiye'de Meydan Yayınları'nca Türkçeye uygulanarak yayınlanmaya başlamıştır.

Meydan Larousse. Büyük Lûgat ve Ansiklopedi.

Aynı zamanda Türk dilinin bir sözlüğü olan yapıt, 1969 başından beri çıkarılmaktadır. Beş yılda tamamlanacaktır.

Cumhuriyet Ansiklopedisi. Arkın Yayıncvi'nin fasiküller halinde yayınladığı bu gençlik ve ev ansiklopedisi (E) harfine ulaşmıştır.

Hayat - Küçük Ansiklopedi. Hayat dergisinin geçen yıl fasiküller halinde yayınlamaya başladığı bu tek ciltlik ansiklopedi, bu yıl içinde tamamlanmıştır.

Türk Ansiklopedisi, İslâm Ansiklopedisi. Reşat Ekrem Koçu'nun **İstanbul Ansiklopedisi** de fasiküller halinde yayınlanmaktadır. İlki (G), ikincisi (Ş), üçüncüsü (E) harfindedir.

Başka yayınlar :

N. Arıklı - N. Tunçdoğan - B. Vardar: **Semantik Akımları.**

Besim Atalay: **Çeşitli Halk Fıkraları ve Deyimleri.** 1968.

Prof. Dr. Süheylâ Bayrav: **Roman Dillerinin Doğuşu ve Gelişmesi.** 1967.

Sefer E. Berzeg: **Adige-Çerkes Alfabesinin Tarihçesi.**

Beşir Göğüş: **İlkokullar İçin Türkçe Öğretimi Kılavuzu.** 1968.

Faruk K. Timurtaş: **İkinci Dil Kongresi ve Akademi.**

Adnan Ötüken: **İki Yılda 600'den Fazla Yazı.** (Bibliyografya). Öztürkçecilik - Uydurmacılık - Arı Dilciliğe Karşı 1937-1938 Yıllarında Gazete ve Dergilerde Yayınlanmış Yazıların Bibliyografyası. Yüzlerce Gerçek Dilci, İlim, Fikir ve Edebiyat Adamı Haksız, Akılsız ve Gerici de Dil Kurumu ve TRT'nin Dil Fukaraları mı Doğru Yolda? 1968.

Adnan Ötüken: **Yeniden 645 Yazı.**

Prof. Dr. Zafer Taşlıklıoğlu: **Grekçe Gramer ve Syntaks I.** 1968.

1969 VE PLASTİK SANATLAR

Nurullah BERK

Okuyucu dikkat ederse bu yılki yazımı, "1969 da plâstik sanatlar" olarak değil de "1969 "ve" plâstik sanatlar" diye başlıyorum. Yani "da" yerine "ve". Aşağıdaki satırların tümünde belirecek kötümserlik kafamda az daha yaygın olsaydı eski "ve", yeni "ve" yerine bir "malûm" koyar, işe biraz da hiciv karıştırırdım. Şimdi okur sorar: "da" yerine "ve" gelince fark büyük mü olur? Nedir bu ince "nüans"ın sırrı? Anlatayım: 1969 "da" plâstik sanatlar başlığı konulunca o yıl plâstik sanatlarda olan biteni anlatmak zorunluğu var. Halbuki, "ve" deyince 1969 yılı bir yana, plâstik sanatlar bir yana geliyor, ikiye ayrılıyor. Ayrılınca da aktüaliteye uyma zorunluğu kalkıyor.

İnce fark, "nüans" burada. Bu "ve" den ötürü her yıl yaptığım gibi eksik gedik bir tarihçesini düzenlemeyeceğim 1969 plâstik sanatlarımızın. Eski yazılarımı okudum: temcit pilâvına benziyorlar. Bir yıldan öbür yıla ne değişir, köklü? Hep belli sanatçıların her yıl tekrarladıkları sergileri, hep belli eğilimler, son moda izleyicileri, hep eleştiri yoksunluğu, dünya sanatına kendimize özgü bir şeyler katamayışımız. Eski hamam, eski tas.

Bir şey daha var: öteden beri hep özür dilemişim okuyuculardan, kötü bir kronikciyim diye. Sergilere gitmeyen bir adamım. İlkin işlerimin çokluğundan, sonra sergilerin yüzde doksanından içim burkularak çıktığımdan. Kimi zaman da düpedüz kızarak. Bu tutumum salt Türkiye'miz için değil, hemen söyliyeyim bunu da sergilere gitmeyişimi kendimi beğenmişliğime vermesin okuyucu. Avrupada da ne sergilere giderim, ne de galerilere. Bir şeyler bellemişim, sevmişim, hep onları seyre giderim müzelere. Örneğin Paolo Uccello'nun "San Romano savaşı" karşısına altı ay oturtabilirler beni. Eski kafa mı diyeceksiniz, öyle değil. Bir Cezanne, bir Braque, daha ileri bir Klee, bir Kandinsky karşısına da oturabilirim öylece. Ama bugün ne yapılıyormuş, tasalan-

mıyorum. Hem de bugün yapılanı izleyip işimi ona göre ayarlayacak yaşta değilim artık. Ne de başta.

Kişisel tutumum böyleyken nasıl yapayım bir yıllık bilânçoyu? Falanca ressamın, heykeltraşın, süslemecinin yaptığından, filân galeride açılan sergiden söz edeceğime genel durumu kuşbakışı seyredip bir sonuç çıkarmak daha ilginç değil mi? Açılan fabrikaları bir bir saymak mı ilginç, yoksa memleketin ekonomisini, bu ekonominin ne durumda olduğunu mu anlatmak? Sanat hareketlerini, daha doğrusu sanat dünyamızı, açılıp kapanan sergilerden değil, genel olarak gidişinden, renginden, anlamından ele alıp incelemek bir problem. Bu nedenle başlığa "1969 da plâstik sanatlar" derken "da"yı kaldırıp bir "ve" koydum. Koydum da içim rahatladı, koca bir yük kalktı üstümden.

"Kemiyet" nicelik, "keyfiyet" de nitelikmiş dilimizde. Kullanalım bu yeni sözcükleri. Bana öyle geliyor ki, sanat dünyamız niteliği bir yana atıp hep nicelik'le uğraşıyor. Yargılarımız da bu uğraşının etkisi altında. Şöyle ki: tiyatro salonlarının ve truplarının kabarması, dergilerin çoğalması, yeni yeni galerilerin açılması, hele sanatçıların her yıl biraz daha kalabalıklaşması bir gelişme gibi geliyor çoğunluğa. Üstünkörü bir bakışta öyle gelmesi de normal: sanat gösterilerinin çoğalması, kuşkusuz, bir çeşit gelişme, ama nicelik bakımından bir gelişme, nitelik bakımından değil. Dahası var: sınırsız çoğalma soysuzlaşmaya yol açıyor, hiç değilse "kalite"nin düşmesine. Örnekleri saymak uzun, sadece sanat tarihi boyunca eğilimlerin, tekniklerin yaratıcılar elinden taklitçilerin eline geçerken -yani işçileri çoğalırken- nasıl soysuzlaşıp kuru birer formül haline gelişlerini düşünmek yetmez mi?

Yaratma Yokluğu

Plâstik sanatımızın Batı estetik ve tekniklerine uyduğu çağlardan 1969 yılı sonuna kadar geçirdiği değişmeleri gözden geçirdiğimizde -çok az sayıda ayrılıklar -istisnalar- bir yana- devamlı bir izlemcilik içinde geliştiklerini görürüz. Bu izlemciliğin çeşitli örneklerini zaman zaman yazdığım için tekrarda fayda görmüyorum. Doğu resmi, minyatürü bırakıp -daha doğrusu artık yapamayıp- Batı işçiliğine yönelişimiz-

den bugünlere modellerimiz hep Batılı sanatçılar, akımlar, işçilikler oldu. Ondokuzuncu yüzyıl "primitif"lerimiz, "realist"lerimiz, daha sonra "empresyonist-izlenimcilerimiz", çağdaş akımlar, bugünün "non-figüratif" ve soyutları, hep dışardan gelme modellere ayak uydurdular. Hele bu sonuncular için yerinde bulduğum bir deyim kullandım: sanat montajcıları. Yedek parçalar dışardan, monte edilmesi bizden.

Yıllardır yazdıklarımı izleyen tektük okuyucularım var, bilirim. Bunlar şimdi şöyle düşünebilirler: "Kitaplarında, yazılarında Türk sanatını bu kadar öven nasıl oluyor da yeriyor?" Ne yeriyor ne küçümsüyorum, gerçeği söylüyorum, gerçeği söylemek görevim. Plastik sanatlarımız Batılı tekniği benimsediklerinden bugüne hiç bir yaratıcı sanatçı yetiştirmediler. Bu, plastik sanatlarımızın kötü oldukları anlamına mı gelir? Size birkaç memleket sayayım ki ne resimde, ne de heykelde büyük sanatçı yetiştirmedi. Yunanistan, Bulgaristan, Romanya -Brancusi'den başka-, Macaristan, Çekoslovakya, İsviçre, Portekiz. Hele Doğu memleketlerini saymak abes, bizden fersah fersah geri hepsi.

Sekiz yıl İstanbul Resim ve Heykel müzesinin müdürlüğünü yaptım. Eski ve yeni sanatçılarımızı daha da değerlendirmeye çalıştım, üstlerine titredim tabloların, heykellerin. Kişi, küçümsediği, beğenmediğini sevebilir mi, bu tabloları, bu heykelleri sevdiğim kadar? Türk plastik sanatı temiz, zevkli, bayağılığa düşmeyen, teknik bakımdan hayli ustalıklı yapıtlarla dolu. Balkan memleketlerininkine eş, belki de üstün, orta Avrupa seviyesinde bir plastik sanatımız var. Ama bunun yaratıcılıkla ilgisi yok, bu, Avrupa sanatına bize has bir akımla katılabileceğimiz, milletlerarası çapta sanatçılar yetiştirdiğimiz anlamına mı gelir?

Resim ve Heykel Müzesi

Madem bu müzeden söz açıldı yukarda, hikâyesini anlatayım. İstanbul Resim ve Heykel müzesi Türkiye'nin tek plastik sanatlar müzesidir. İllerde küçük müze-galeriler açıldı, İzmir'de de şimdi yepyeni bir müze yapılıyor ama 1937'den bu yana İstanbul müzesi eski ve yeni ustalarımızın en değerli yapıtlarını topladı, kurulacak başka müzelerin bu zenginliğe ulaşmaları uzun zaman işi. Bir de o kadar bol

değil eski sanatçılarımızın yapıtları ki bir çok müzeyi besleyebilsinler.

Bu zenginliğine, bu ilginçliğine karşı İstanbul müzesinin durumu yürekler acısıdır. Ne ısıtma, ne ısıyı ayarlama, ne ışık düzenlenişi vardır bu müzede. Kışın üç ay kapatılır, çünkü sıfır altına düşen soğukta gardiyanlar titrer, geziciler de donmamak için kaçar. Ya tablolar? Tabloları kim düşünür? Tuvalleri soğuktan, rutubetten laçka olan tabloları? Bir de yaz gelip derece salonlarda otuza çıkınca o laçka tuvaller bu kez davul gibi gerilir, gerilirken de boya katlarını pul pul döker.

Geçen yaz -1969 yazı- İzmir Arkeoloji Müzesi soyuldu. Gece dünyanın göz diktiği hazineleri koruyan ihtiyar gardiyan öldürüldü. Kıyamet koptu basında, bilim çevrelerinde. Müzelerimizin çoğunun eksikleri bir bir sayıldı. Topkapı sarayının yaratıcısı diyebileceğim sayın Hayrullah Örs şaşırtıcı beyanat verdi gazetelere, sarayı soymak işten bile değildir dedi. Esen havayı fırsat bildim, İzmir soygunları daha yakalanmadan sıcağı sıcağına bir yazı yazıp Cumhuriyet gazetesine verdim. Resim ve Heykel müzesinin acınacak halini söyledim, ikiyüz yıllık plastik sanatımızın bakımsızlıktan yok olma tehlikesinde olduğunu hatırlattım. Hangi ilgisizlikler, kara kuvvetler yüzünden bilinemez, bir türlü çıkamadı bu yazı Cumhuriyet'te, ta ki sayın Doğan Nadi'yi görüp derdimi anlatıncaya kadar.

Yazı çıktı sonunda, ama kimsenin kılı bile kıpırdamadı. Bu toplumun "suret" ve "tasvir" sanatlarını nasıl sevmediğini bir kere daha anladım. Varsın çürüsündü buz gibi, pişsindi hamam gibi salonlarda Türk ressamlarının iki yüz yıllık yapıtları.

Şimdi, otuz yıllık hizmet süremi doldurduğumdan Resim ve Heykel müzesindeki görevimden ayrılmış bulunuyorum. Allahıma emanet iki yüz yıllık plastik sanatlarımız.

Çağdaş Fransız Resmi

Bin dokuz yüz altmış dokuz yılının en ilginç sanat gösterisi yaz aylarında İstanbul müzesinde, Ankara Güzel Sanatlar galerisinde açılan çağdaş Fransız resmi sergisi oldu. Bu sergi daha önce Kahire ve Atina'da açılmıştı, Paris'e dönerken son dakikada Türkiye'de de açılmasına karar veril-

miş. "Nabi"lerden —Emile Bernard, Sérusier, Maurice Denis, Vuillard— başlayan bu ilginç sanat gösterisinde röprodüksiyondan başka şey görmemiş olan İstanbul ve Ankara halkları nihayet bir Picasso, bir Lhote, bir Braque, bir Bonnard bir Léger görebildiler.

Müzemiz sergi süresince dolup taştı. Dolmabahçe sarayının veliaht dairesinin artık köhnemeye başlayan salonları müze kuruldu kurulalı böyle kalabalık görmemişti. Dört bin katalog onar liradan hemen tükeniverdi. Görülmemiş şeydi bu. Dikkatli okuyucu şimdi şöyle düşünecek: "Az yukarda müzeden söz açarken halkın "suret" ve "tasvir" sevmediğini, şimdi de Fransız sergisinin dolup taştığını yazıyor. Hani halk sevmiyordu resmi?"

Ne kadar kolay bu soruya cevap vermek. Halk, tümü olmasa da büyük çoğunluğu, sigortası yüz binleri bulan, her gün on polisin koruyacağı sergiye geldi. Bunu nereden anladım bilir misiniz? Gazetelerden. Gazeteciler hep sorarlardı: kaça sigorta edildi bu tablolar, değerleri nedir —para değerleri tabii—, kaç polis korur bu sergiyi, gündüz kaç, gece kaç polis? Bilmiyorum sigorta parasını, bilmiyorum her tablonun değerini, çok merak ediyorsanız Paris'e gidin ora piyasasınından sorun, ama isterseniz sanat değerlerini anlatayım derdim de dinlemez kaçarlardı. Günlük gazete okuyucuları için "sansasyonel" havadis, sigorta paralarıyla sergiyi koruyan polis kordonu idi. Müze kapısına polislerden başka bir iki makineli tüfek yerleştirse idik gezici iki misline çıkardı.

Fikret Mualla ve Fikret Adil

Fikret Mualla müzedeki sergisinden sonra Türkiye'de en çok adı geçen ressam oldu. Birçok övücü yazı yazıldı geçen yıl Fransa'da ölen bu "bohem" sanatçı için. Kimi onu Toulouse Lautrec'e, kimi Mourice Utrillo'ya benzetti. Dikkat ettiniz mi, Avrupa'da olsun, bizde olsun halkın üstünde durduğu sanatçılar ya bohem'ler, ya alkolikler, afyonkeşler, ya da deliler, yani normalden çıkıp roman kahramanı olacak nitelikte olanlar. Avrupa'da Toulouse Lautrec, Utrillo, Modigliani, Soutine, bizde Neyzen Tevfik, Çallı, Fikret Mualla. Bu normalden çıkanların tam karşıtı derli toplu sanatçılarla ilgilenen çok daha az. Bir Cezanne'ın, bir Seurat'nın içlerine

kapanık, hikâyeye konu olamayacak sessiz yaşantıları yığınları çekmiyor.

Fikret Adil çok severdi Fikret Mualla'yı. Fikret Adil hasta, hastalığı o dinamik yaşantısını kısıtlıyor, eve mıhlıyor. Evinin duvarları resim dolu, bunlar arasında da Fikret Mualla'nın belki en güzel desenleri, sulu boyaları.

Fikret Adil'i öğrencilik hayatımı kapayıp Paris'ten İstanbul'a döndüğüm 1928 yılında tanıdım. Daha sonra fransızca "Le Milliyet" gazetesinde beraber çalıştık. M. Feridun da vardı aramızda, gazeteyi rahmetli Reşat Nuri Drago yönetiyordu. Fikret Adil Babıalinin resimle, ressamlarla ilgilenen tek gazetecisi idi. Resim toplamaya daha o yıllarda başlamıştı. "D Grupu"nun ilk yıllarında —1933-35— bizimle ilgilenen tek yazar Fikret'ti diyebilirim.

Fikret Adil şu satırları yazdığım 29 Ekim 1969 günü doktor paralarını bulmak için evindeki tabloları, bu arada Fikret Mualla'ları satmak istiyor. Sevene, anlayana gitse bari bütün bu resimler. Gitse de, Fikret Adil de doktorlara verip paraları, eski hareketli yaşantısına çabuk dönse.

Darüşşafaka Çemberlitaş'ta güzel bir galeri açtı, böylelikle plastik sanatları "İstanbul tarafı" dediğimiz şehir bölgesine taşımış oldu. İyi, güzel bir şey bu, Darüşşafaka yöneticilerini ne kadar kutlasak yeridir. Yılın ilginç sergilerinden biri bu galeride açılan "Fikret Adil koleksiyonu" sergisi idi. Kırk bir tablo alınmıştı Fikret'in evinden bu sergi için. İsterdim bu sergi bundan sonrakilere formül olarak örnek olsun, yani —eğer varsa— koleksiyoncularımız göstersinler halka ellerindeki sanat yapıtlarını.

Sanat ve Doğu

"Sanat ve Doğu" teması üstüne çalışıyorum. Bu tema bana iki yıl önce Strasbourg'daki Avrupa Konseyinin "Sergiler milletlerarası Komitesi" tarafından verildi. Bu tema incelenecek, ne biçimde bir sergi olabileceği raporlarla açıklanacak, Komitece kabul edilirse 1971 Mayısında Strasbourg'ta açılacaktı.

Bu serginin nasıl tertipleneceğini, serginin anlamını anlatmadan önce adıgeçen komitenin bugüne kadar ne yaptığını açıklayayım. Avrupa Konseyi'ne üye memleketler sanat eksperleri iki yıl önce bu Konsey tarafından çağrılmış-

Rouault : Gravûr

tı. Amaç, her yıl Fransa'nın büyük kültür merkezlerinden biri olan Strasbourg'ta bir seri çağdaş sanat sergisi açmak, bunun yanında da bazı temaları ele alarak ilginç gösteriler tertiplemekti. İki sergi açıldı bundan önce Strasbourg'ta: "1918'de Avrupa Sanatı" ve "Rus Baleleri". 1970'de açılacak sergi "1925'te Avrupa Sanatı", 1971de açılacak olanı da "Sanat ve Doğu" olacaktır.

Gelelim şimdi Sanat ve Doğu'ya. Bu tema, on dokuzuncu yüzyıl ortalarından günümüze Batı sanatında beliren Doğu etkilerini ele alarak özellikle resim sanatının bu etkilerden çıkardığı estetik ve teknik değişimleri bir sergiyle halka gösterecektir.

Aslında Batı sanatında Doğu havası daha on beşinci yüzyılda esmeye başlamıştı. Bu eğilimin önderi bilindiği gibi Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'a çağırdığı Gentile Bellini'dir. Bellini burada kaldığı sürece içinde yalnız Fatih'in resmini yapmakla kalmadı, saray minyatürcülerinin çalışma tarzlarını da inceledi. Venedik'e döndükten sonra meydana getirdiği tabloların çoğunda görülen teknik özellikler bunu açıkça gösteriyor: gölgesiz, ya da az gölgeli biçimler, minyatürlerde görülen saf, karışımsız renkler, figür kümelerinin tablo içinde istifi. Söylendiğine göre Carpaccio da, ya Bellini ile, ya da az sonra gelmiş İstanbul'a. Carpaccio'da Doğu havası Bellini'den daha da belirli. Carpaccio'nun kimi düzenlemesi —kompozisyonu— bir Türk ya da İran minyatürü kadar renkli ve üslûpludur.

On sekizinci yüzyılda Fransa'da Türk modası doğdu. On dokuzuncuda Ingres, Delacroix, Chassériau, Fromentin ve daha birçokları Doğu'yu, estetiği ve tekniği bakımından değil de, konuları bakımından ilginç buldular. Böylelikle Rönesans çemberinden çıkarak yapıtlarına yeni bir hava getirmiş oldular. Ne var ki bunu yaparken yine Rönesans'tan miras geleneksel Hristiyan işçiliği ve sanat tekniğini kullanıyorlardı.

On dokuzuncu yüzyıl sonlarında Batılı sanatçılar Doğu'yu, yeni bir estetik düzeni içinde ele aldılar. Doğulu ve Uzakdoğulu —Çin- Japon, Hint, Arap, İran, Türk— sanatları süslemeci motifleri, minyatürleri, yazılarıyla Avrupalı için el değmemiş bir biçim ve renkler kaynağı oldu. Toulouse Lautrec'den Klee ve Kandinsky'ye, onlardan da bugünün

soyutlarına Batılı sanatçılar Rönesans anılarını bir yana iterek Doğu ile Batı'nın bir sentezini kurmaya çalıştılar.

İşte, 1971'de Strasbourg'ta açılacak sergi bu sentezi gösterecek.

Bankalar ve Sanatımız

Plastik sanatlarımız ve temsilcileri bugüne dek ağırbaşlı, köklü bir bibliyografyaya kavuşamadılar. Aramayınız güzel resimli bir Türk resim tarihini, merak etmeyiniz bir Osman Hamdinin, bir Nazmi Ziya'nın hayat ve sanatlarını. Yok öyle kitaplar, kitap ne demek, on altı sayfalık broşürler.

Güzel Sanatlar Akademisinin, Milli Eğitim Bakanlığının yapmadığını birkaç yıldır bankalar yapıyor, takvimleri, çeşitli yayınlarıyla. Takvimlerin yararı büyük oldu, buradaki renkli röprodüksiyonları sevip çerçeveletenler çok. Ne var ki bankalar ve reklâm ajansları hep eski ressamların yapıtlarını seçtiler, çağdaş sanatçılarımızı "halk sevmez" diye. Bu da büyük kusurdu.

Yapı ve Kredi Bankası —reklamını yapmıyorum— üç ilginç kitap yayımladı: "Şehname ve Minyatürleri", "Türk El Sanatları" ve "Subhatu'l-Ahbâr". Bu kitaplardaki renkli baskılar sanatımızı yabancılara tanıtacak, sevdirecek, bu yüzden de birçok peşin fikri yok edecek nitelikte.

1969 DA TİYATROMUZ

Selmi ANDAK

1969 tiyatro mevsimi, tüm olarak belirli bir çizgiyle "enflâsyonist" bir karakterde gözüktü. Bir süreden beri özellikle herbiri ün yapmış ve kişiliği olan "yıldız" sanatçıların ve yönetıcilerin birbiri arkası kendi başlarına tiyatro kurmaları salgını geçen yıl da etkisini devam ettirdi. Geçen yıllar izlediğimiz Özel tiyatrolara 1968 yılında İstanbul'da ve Ankara'da birkaç sahne daha eklenirken, şimdi içinde bulunduğumuz 1969-1970 mevsiminde de "sahne enflâsyonu" büsbütün hızını arttırdı. Geçen yıl, İstanbul'un tanınmış ve alışılmış Özel Tiyatroları yanısıra kurulan "Erden Ener", "Altan Karındaş", "Muzaffer Hepgüler", "Üç Maymun Kabare", "Pisi-Pisi Kabare" topluluklarından sadece Hepgüler ve Üç Maymun toplulukları faaliyetlerine devam ediyorlar. 1969-1970 mevsimine ise yeni kurulan topluluklar olarak: "Bizim Tiyatro (Haldun Taner yönetiminde Münir Özkul ve arkadaşları)", "Dostlar Tiyatrosu (Genco Erkal ve arkadaşları)", "Gülriz Sururi - Engin Cezzar ve Ortakları Tiyatrosu", "Kadıköy Opera (Ayten Kayalı ve arkadaşları) Tiyatrosu", "Tevhid Bilge (Küçük Tiyatro)", "Nisa Serezli - Tolga Aşkıner (Ümit Tiyatrosu)", "Tiyatro Direklerarası (İhsan Yüce ve arkadaşları)", "Özlem Tiyatrosu" katıldılar. Böylece bu mevsim İstanbul'da çalışmakta olan 23 özel tiyatrodan 9'unun genellikle kurucuları, yöneticileri, birçok oyuncuları tanınmış sanatçılar olmalarına rağmen, gerek yeni sahneleri, gerekse kendilerine özgü bağımsızlıkları(!) bakımından bunlar yeni kuruluşlar sayılırlar. Şehir Tiyatroları da Harbiye, Üsküdar ve Zincirlikuyu bölümleriyle sahnelerini arttırdılar.

Manzaraya bu açıdan baktığımız zaman ortada "tiyatro enflâsyonu" havasında görünen bu durumun, daha ziyade "Sanatçı bölünmesi" olduğu göze çarpmakta. Gerçek ve üleri Türk tiyatrosunun evrensel koşullara ve kurallara uyu-

larak halka ulaşabilmesi bakımından, bu bölünmelerin ne derece yararlı ve olumlu olabileceği ise, repertuarların genellikle "yetersizliği" ve çoğunlukla "hafif" ve "eğlendirici" oyunlardan kurulu oluşu da gözönünde tutularak hiç de iç açıcı görünmüyor ve gelecek için büsbütün kuşku yaratıyor!

OYUN NİTELİKLERİ

Geçen mevsimde olduğu gibi, tiyatrolarımız, ister gişe endişesinden, isterse seyirci kitlesinin isteği budur kanısından hareket ederek, gene daha ziyade "eğlendirici oyunlara" öncelik tanıdılar. Bu yolda "popüler" olduklarını ilân ettikleri, fakat aslında dünya tiyatro literatüründe ve günümüz tiyatro anlayışında popüler olup olmadıkları su götürür bazı çeviri oyunları yanısıra "yerli oyunlara", daha doğrusu "yerli güldürü"lere de salık verdiler. Böylece güçlü yazarlarımızın bir iki "dramatik" veya "ciddî" oyunu yanında, daha ziyade, gene ünlü ve güçlü yazarlarımızın bazısı olumlu "sosyal ve politik taşlama" niteliklerini taşıyan "komedi"lerine, "eğlendirici" oyunlarına sahnelerimiz tanık oldular. Bunların içinde "güldürerek eğitmek" amacını güdenler ve bunda başarılı sayılan örneklere raslandığı gibi, hiçbir şey getirmeyen, olumlu yanı yetersiz olanları da görüldü.

"Müzikal komediler" geçtiğimiz mevsimden bu yana büsbütün hızını arttırmaya ve geniş seyirci kitlesini çekmeye başladılar. Bu yolda oyun yazarları ve sahne koyucularıyla çağdaş Türk bestecileri olumlu yönde sıkı bir işbirliğine yöneldiler. Bu yoldaki başarıların, ancak gerek yazarların, gerekse bestecilerin "taklitlerden uzak", bize özgü ve evrensel sanat kurallarına uygun eserler ortaya koyabilmelerine bağlı olduğu, örneklerin ve denemelerin peşisıra daha iyi anlaşılıyor... "Kabare Tiyatrosu" gösterileri de İstanbul ve Ankara'da devam etti ve ediyor.

Bu türlerin yanısıra, geleneksel tiyatro, orta oyunu ve tulûat biçimlerinden hareket ederek çağdaş ve evrensel kalıplarda eser verme çabaları da göze çarpıyor. "Ulusal bir tiyatroya yöneliş hamleleri de zaman zaman hızını kaybetmesine rağmen gene de geçen mevsim az çok tartışma ve davranış konusu olmuş sayılır.

İLGİNÇ OLAYLAR

MUHSİN ERTUĞRUL'UN 60. SANAT YILI — Büyük tiyatro adamı Muhsin Ertuğrul'un 60. Sanat Yılı'nı kutlamak üzere, Türkiye'nin tanınmış sanatçıları, tiyatro yazar ve eleştirmenleri, tiyatro sahipleri, tiyatrosever aydınları bir araya gelerek bir komisyon kurmuşlar ve Türk tiyatrosunun büyük ustası Muhsin Ertuğrul'un pahabiçilmez değerine lâyık bir program düzenlemişlerdir. Buna göre: İstanbul'da "Kültür Sarayı"nda Muhsin Ertuğrul'u Kutlama Gecesi olarak, Türkiye'de "Hamlet"i oynamış bütün sanatçıların, Shakespeare'in bu ünlü eseri için tekrar sahnede biraraya getirilmeleri programa alınmıştır. "Hamlet" rolünü Kerim Afşar, Engin Cezzar, Müşfik Kenter ve Cüneyt Gökçer bölüm bölüm paylaşmışlardır. Bu geceye dünyaca ünlü sanatçılar da konuk olarak davet edilmişlerdir.

"Muhsin Ertuğrul Haftası"nda bütün tiyatrolar onun sanat emeğini belirterek bir gecelerini Muhsin Ertuğrul için oynamışlardır.

Üniversitelerde, Fikir Kulüpleri Federasyonunda, Edebiyatçılar Birliği ve Türk Tiyatro Yazarları Birliğinde Muhsin Ertuğrul hakkında konuşmalar düzenlenmiştir.

Muhsin Ertuğrul'u insan ve sanatçı yönleriyle yansıtan bir kitap hazırlanmıştır.

Ünlü Türk solist, müzisyen ve opera sanatçılarının katılmasıyla Kültür Sarayı konser salonunda ayrıca bir gece düzenlenmiştir.

Amatör tiyatro çalışmalarını desteklemek üzere her yıl en başarılı topluluğa verilmek üzere bir "Muhsin Ertuğrul Ödülü" kurulmuştur.

Türk Sinematek Derneği, Muhsin Ertuğrul'un filmleri ve sinema çalışmalarıyla ilgili gösteriler düzenleyecektir.

Kültür Sarayı sergi salonunda Muhsin Ertuğrul ile ilgili resim, heykel ve fotoğraf sergisi düzenlenmiştir.

Bütün bu çalışmalar ve gösteriler ITI ve UNESCO kanallarıyla yabancı ülkelerdeki tiyatrolarda da duyurulmaya çalışılacaktır.

İSTENDİ AMMA UNUTULDU! — Türk Tiyatro Yazarları Birliği, Muhsin Ertuğrul'un tekrar Şehir Tiyatroları başındaki görevine getirtilmesine karar aldı ve bu kararını basın

toplantısında kamu oyuna açıklayarak, Şehir Tiyatrolarının bugünkü durumu şiddetle eleştirildi ve bir an önce Yeni Yönetmeliğin kabulü istendi. Bu teşebbüsler, Belediye Meclisi ve Belediye Başkanı tarafından başka açılardan ele alınarak, Muhsin Ertuğrul'un tekrar işbaşına getirilmek isteğine Belediye Başkanı da bizzat katıldığını belirtmesine rağmen, nedense, anlaşılmaz bir tutumla, Muhsin Ertuğrul'un getirilmesi konusu tekrar uyutularak sürüncemede bırakıldı ve polemiklere yol açtı.

HALK OYUNCULARININ BAŞINA GELENLER — "Devri Süleyman" adlı politik taşlama oyununu, ilgi uyandırarak oynamakta olan Halk Oyuncuları (HO)'nın gösterilerini sunduğu Aksaray'daki Küçük Opera Tiyatrosu 27 ocak 1969'da sabaha karşı saat 4 de bazı çevrelerin daha önce ayni tiyatroda seyircilerin de bulunduğu sırada sopa ve asit şişeleriyle yaptıkları saldırıya benzer tarzda, bu sefer gaz ve yağ tenekelerinin tutuşması suretiyle tamamen yanmıştır. Sanat ve ilerici aydın ve devrimci güçler çevrelerinde büyük tepki ve üzüntüyle karşılanan bu durum karşısında Halk Oyuncuları derhal basın toplantıları yaparak, bildiriler yayınlayarak: "Bu olayın bir kundaklama olduğunu ve buna B. M. Meclisinde milletvekili Osman Zeki Efeoğlu'nun tahrikiyle devrimci güçlere karşı hazırlanan tertiplerden biri olduğu belirtilmiş ve mücadeleye devam edecekleri açıklanmıştır." Bu bildirilere ülkemizdeki devrimci öğrenci birlikleri, dernekleri ve diğer örgütler katılmışlardır.

TUNCELİ OLAYLARI — Halk Oyuncularının geçen mevsim başında Aksaray Küçük Opera Tiyatrosunun yanmasıyla uğradıkları engelleyici durumdan sonra, turne için çıktıkları Tunceli'de başlarına daha müessif olaylar gelmiştir. Halk Oyuncuları Erol Toy'un yazdığı "Pir Sultan Abdal" oyununu oynamak üzere gittikleri Tunceli'de, bu oyunun yasaklanması üzerine vahim olaylar meydana gelmiş ve bu olaylarda halktan ve çocuklardan yaralananlar olmuştur. Bunun üzerine Türkiye Tiyatrocular Sendikası (Tİ-SEN) durumu yerinde incelemek üzere hukukçulardan ve sanatçılardan kurulu bir heyet göndererek yaptığı tesbit sonunda İstanbul'da bir basın toplantısı yapmıştır. Bu basın toplantısında Tuncelİ olaylarının nitelikleri ve özellikleri üzerinde durularak özetle: "Son iki yıl içinde tiyatro sanatçılarına ya-

pılan otuzu aşkın saldırı, kapatma, tutuklama, işgal, kundaklama ve benzeri davranışlara bir yenisi eklendiği; Tunceli'de halkın tiyatro sanatçılarını korumak uğruna kitle halinde işkencelere katlandığı, ölenler ve yaralananlar bulunduğu ve bunda siyasî iktidarın ve polisin rolü olduğu" belirtilmiş, "Tunceli'yi idarî yönden kimin ve hangi gücün yönettiği sorularak, bu olaylarda Vali'nin ve Emniyet Müdürünün başsorumlu oldukları; Türkiye Cumhuriyetinin temel prensipleri çiğnenerek, resmî hüviyeti olan kişilerce halkın bir isyana teşvik ve tahrik edildiği, mezhep kavgalarına itildiği ve bu yolda Emniyet âmirinin görünmez bir güce dayanarak planlı ve hedefli tahriklerde bulunmuş olduğu" gösterilmiş; "halka yapılan işkenceler, olayların ardından Baro'nun tutuklanması, avukatların sanık durumuna getirilmesi, tiyatro işvereninin Doğu'ya sanat yoluyla bilinç taşıma istemesi üzerine baskılara uğraması; olaylarla hiçbir ilişiği bulunmayan vatandaşların ve on, on iki yaşlarındaki çocukların insanlık dışı davranışlara çarptırılması, bütün bunlar faşist sadizm'in belirtileridir" denmiştir. Tİ-SEN'in bu açık forumu sonucunda "Türkiye'deki bütün örgütlerden tam bir güçbirliği içinde, olayı ısrarla izlemek üzere ortaklaşa bir eylem geçilmesi" istenmiştir.

Tunceli olaylarının yarattığı yankılara, tepkilere ve yayınlanan bildirilere karşı Tunceli Valiliği ve diğer resmî makamlar tarafından tekzipler gönderilmiş ve Tunceli olayları sert polemiklere yol açmıştır.

ŞEHİR TİYATROLARINDA GREV — Türkiye Tiyatrocular Sendikası (Tİ-SEN) ile İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları arasında Toplu İş Sözleşmesi yüzünden yapılan görüşmeler önce, Belediye temsilcilerinin anlaşmaya yanaşmaması yüzünden askıda kalmış ve anlaşmazlık İş Mahkemelerine aktarıldıktan sonra tarafsız kurulun bulduğu çözüm'e Tİ-SEN olumlu cevap verdiği halde Belediye gene reddetmişti. Bunun üzerine Türkiye'de ilk defa Şehir Tiyatrolarında 300'ü aşkın tiyatro işçisinin sosyal haklarını savunmak üzere Tİ-SEN oybirliğiyle grev kararı almıştır. Grevin uygulanmasından bir süre sonra, anlaşmaya varılarak tiyatrolar perdelerini açmışlardır.

"ŞEHİR TİYATROLARI NASIL KURTULUR?" — Türk Tiyatro Yazarları Birliği tarafından düzenlenen "Şehir Tiyatroları Nasıl Kurtulur?" konulu açık oturuma; Haldun

Taner'in yönetiminde Belediye Meclisi C.H.P. Grup Başkanı Fikret Ayanoğlu, Ayhan Peker ve Sacit Demircan, Avukat Sedat Börekoğlu, Türk Tiyatro Yazarları Birliği adına genel sekreter Recep Bilginer, Tİ-SEN genel başkanı Erol Keskin ve tiyatro eleştirmenlerinden Hayati Asılyazıcı, Günay Akarsu ve Selmi Andak katıldılar. Birçok sanatçının, sanatseverlerin ve gençlerin ilgiyle izlediği bu açık oturumda Şehir Tiyatrolarının "repertuar yetersizliği", "verimsizliği" ve içine düştüğü çıkmaz eleştirilerek, Yeni Yönetmelik tasarısına uyularak Genel Sanat Yönetmeni olarak Muhsin Ertuğrul'un getirtilmesinin şart olduğu ısrarla belirtildi. Aynı zamanda tasarıya göre ayrıca konan "rejisörlük", "teknik ve idari direktörlük" ödevlerinin yararlı olacağına işaret edildi. Öte yandan Konservatuarın tiyatro oyuncusu yetiştirmedeki yetersizliği de gözönüne alınarak "Bir tiyatro okulu açılması" gibi önemli dilekte bulunuldu.

ORHAN KEMAL'E SAYGI HAFTASI — Ankara Sanat Tiyatrosu, edebiyatımıza olduğu kadar sahne sanatımıza da en olumlu yönde emek vermiş olan Orhan Kemal için "Orhan Kemal'e Saygı" haftası düzenlemiştir. Bu hafta süresinde yazarın "72. Koğuş" ve "Eskici Dükkânı" adlı oyunları oynanmakta kalmayıp bu oyunların matine ve suarelerinde Orhan Kemal'in de katılarak seyirciyle izlediği eserleri üzerinde konuşmalar, açık oturumlar yapılmıştır.

YILIN SANATÇILARI — Ankara Sanatseverler Derneği'nin her yıl düzenlediği Tiyatro Armağanları'nın sonuçları, beş dalda verilen ödüllerin dördünü Devlet Tiyatrolarının altı sanatçısına kazandırmıştır. 1 — En iyi rejisör "Kılpayı" oyunuyla Devlet Tiyatrosundan Nuri Altınok, 2 — En başarılı kadın oyuncu "Kılpayı"ndaki rolüyle Devlet Tiyatrosundan Macide Tanır, 3 — En iyi dekoratör "Andromak" ve "Eurydice'nin Elleri" oyunlarındaki çalışmaları için Devlet Tiyatrosundan Tarık Levendoğlu, 4 — En iyi oyun yazarı Devlet Tiyatrosunda sahneye konan "Şerefiye" eseriyle Başar Sabuncu ve "Teneke" adlı oyunuyla Yaşar Kemal. Ayrıca Devlet Tiyatrosu sanatçılarından Gülsen Alnıaçık ve Halûk Kurdoğlu "Andromak", Hepşen Akar "Şerefiye" ve "Gecikenler", Olcay Poyraz "Sular Aydınlanıyordu", Maral Üner "Zoraki Tabib", Macit Filordun "Bedel"deki rolleriyle "övgüye lâyık" görüldüler. Yazar Nezihe Meriç, Devlet Tiyat-

rosunda oynanan "Sular Aydınlanıyordu" eseriyle "en iyi oyun yazarlığı" kategorisinde "övgüye lâyık" sayıldı. "En iyi aktör olarak "Teneke" ve "Pîr Sultan Abdal"daki rolleri için Halk Oyuncularından Tuncer Necmioğlu seçildi. Ankara Sanat Tiyatrosunda oynanan "Otlak" piyesini sahneye koyuşundan ötürü Engin Orbey ve aynı oyundaki rolünden dolayı Rânâ Cabbar övgüye lâyık görüldüler.

12 GENÇ DEVLET TİYATROSUNDA — Devlet Konservatuarı Tiyatro Bölümünü geçen ders yılı sonunda bitiren 12 genç, Devlet Tiyatrosu ailesine katıldı. Bunlar: Bayazıt Gülercan, Cihan Ünal, Çetin Bağcıer, Defne Topkan, Enis Fosforoğlu, Işıl Leki, Işıl Yücesoy, İstemi Betil, Leylâ Tokay, Rümeysa Bozdağ, Tayfun Orhon ve Yücel Erten'dir.

HALDUN TANER "DÜNYA TİYATROSU"NDA — Uluslararası Tiyatro Enstitüsü'nün resmi organı olan **"Dünyada Tiyatro** (Le Théâtre dans le Monde World Theatre)" dergisinin Özel sayısında "Son yirmi yıldaki dramatik akımlar" adı altında ünlü tiyatro yazarı ve Dialog dergisinin yazı işleri müdürü Polonyalı Adam Tarn'ın uzun incelemesinde **Haldun Taner**'i Jordan Raditchkov ve Jens Björnebe gibi yeni akımlar yaratan yazarlar arasında sayarak geniş çapta övmektedir. Haldun Taner'in "Keşanlı Ali Destanı" halktan esinlenen çağdaş epik tiyatro örneği olarak gösterilmekte ve dünyanın her tarafında oynanabileceği belirtilmektedir. Bu önemli dergi bu yazıyla birlikte Gülriz Sürurl ile Engin Cezzar'ın "Keşanlı Ali Destanı"ndaki bir sahneden fotoğraflarını yayınlamıştır.

İŞÇİNİN TİYATROSU — Haldun Taner, Cevat Çapan, Ayla Algan, Beklan Algan ve Mehmet Ulusoy'un yönettiği ücretsiz Tiyatro Kurslarını da içine alan ileri bir tiyatro örgütü 1969-1970 mevsimi başında İstanbul'da kuruldu. Topluluk sokak ve sahne oyunları olmak üzere repertuarına: Vatan Yahut Amerika, Gecekondu, Grevler, Sünger Avcıları, Şeyh Bedrettin Destanı ve Sevdalı Bulut adlı oyunları seçmiş.

KIŞLADA GALA — Lâle Oraloğlu ve arkadaşları bir süredir sessiz sedasız çalıştıkları tarihî Selimiye kışlasında Namık Kemal'in "Vatan Yahut Silistre" piyesini asker ve sivil seyirci karşısında verdiği bir galada oynadılar. Böylece Türkiye'de ilk defa bir kışlada tiyatro galası yapılmış oldu.

MUAZZEZ KURDOĞLU — Devlet Tiyatrosunun değerli sanatçılarından Muazzez Kurdoğlu sanat hayatının 25. yılını bir jübile ile kutladı. Muazzez Kurdoğlu özellikle Cyrano de Berjerac, Elektra, Antigone, Otelci Kadın, Faust, Jül Sezar, Ninna von Barnhlem, Onikinci Gece, Yanlışlıklar Komedisi, Anasının Kuzusu, Paydos, Bizim Şehir, İki Başlı Kartal, Ayrı Masalar, Ay Herkese Gülümser, Küskünler Kahvesi oyunlarıyla tanınmıştır.

MUAZZEZ ARÇAY GECESİ — Uzun yıllar tiyatro ve sinemada emek vermiş aktris Muazzez Arçay'ın 40. sanat yılı bir jübileyle "Muazzez Arçay Gecesi" adı altında kutlanmıştır.

"OSCAR" KARIŞIKLIĞI — Dünyaca ünlü Claude Magnier'nin "Oscar" adlı eseri İstanbul'da Şehir Tiyatrosunda "Daha Bitmeyecek mi?" adıyla, Gazanfer Özcan Gönül Ülkü Tiyatrosunda adaptasyon olarak "Milyonluk Valiz" adıyla, Muammer Karaca'da ise "Hızır" adıyla oynanmıştır. Böylece asıl Oscar'ın hangisi olduğu pek anlaşılamamıştır!

CEMAL REŞİT TEKRAR OPERETTE — Ünlü bestecimiz Cemal Reşit Rey, kardeşi merhum Ekrem Reşit Rey ile birlikte yazdıkları unutulmaz operetlerinin yazıldığı 1941 ve sonrası yıllarından bu yana, tekrar bu mevsim operet dünyasına dönerek, Dormen Tiyatrosunda oynanmakta olan Erol Günaydın'ın "Yaygara 70" adlı müzikal komedisinin müziklerini yazmıştır. Müzik direktörlüğünü aranjör-piyanist Oğuz Zulik'in yaptığı bu oyunu Haldun Dormen sahneye koymuştur.

VAHİ ÖZ'Ü KAYBETTİK — Türk sahne ve perde sanatının 43 yıllık emektarı olan değerli komedyen Vahi Öz geçen yılın büyük kaybı olarak sanat çevrelerini üzmüştür Vahi Öz (1911-1969) İstanbul'da Erenköy'de doğmuş, küçük yaştan itibaren sahneye atılmış, Muhsin Ertuğrul, Raşit Rıza, Sami Koray gibi usta sanatçılarla çalışmış, 400'e yakın piyeste rol almıştır. Onun ölmezleştirdiği "Horoz Nuri", "Madam Roza" ve diğer tipleri kolay kolay unutulamıyacaktır. Kendisi "Vahi Baba" lâkabıyla anılırdı.

ERGİN KOLBEK'İN ÇİLESİ — Türk toplumunun sanat ve kültür yoluyla ilerlemesi için genç yaşta bütün emeğini ilerici bir yolda tüketmekten bir an geri durmayan genç ve idealist sanatçı **Ergin Kolbek**, önce kendi sanatı olan "pan-

domim sözsüz oyun" gösterilerindeki başarısından sonra, doğduğu yer olan Bilecik'te inanılmaz hamlelere girişmiş ve sanat yönünden çok geri kalmış bu bölgede ilk defa **"Bilecik Halk Tiyatrosu", "Bilecik Halk Sineması", "Bilecik Folklor Topluluğu"** gibi olumlu davranışlara girişmiştir. Bölgesinde kısa zamanda büyük hamle yapan bu genç ve idealist sanatçımız, ne yazık ki çektiği maddi sıkıntılara dayanamıyarak bu mevsimin başında bir gün hayatına son vermiştir! Büyük hamleler, kolay doldurulmaz bir kayıp...

REPERTUAR PANORAMASI

DEVLET TİYATROLARI — 1968-1969 mevsiminde 24 eser sahneye koydu. 1609 temsil verildi, 348.837 kişi seyretti. Ankara'daki altı sahneye, Bursa ve İzmir temsillerine, geçen mevsim açılan İstanbul Kültür Sarayı temsilleri de eklendi. En fazla ilgi çeken temsil genc geçen yıllar gibi "My Fair Lady" müzikali olmuştur. Sonra "Dördüncü Henri" piyesini ilgi bakımından "Balıkesir Muhasebecisi, Gecikenler, Bedel, Şerefiye, Kılpayı, Yedekçi, Yaz, Orda Bir Köy Var Uzakta, Han, Olen Hangisi, Eurydice'nin Elleri, Deli İbrahim, Zoraki Tabib, Sular Aydınlanıyordu, Akvaryum, Meçhul Asker ve Karısı, Pof'la Paf, Çınar Dede ile Ihlamur Nine, Sokrates'in Savunması, Kahvede Şenlik Var, Emkem Elden, Andromak" izlemiştir. Devlet Tiyatrolarının oynadığı 24 eserden 13'ünü Türk oyunları teşkil etmiştir.

ŞEHİR TİYATROLARI — İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda geçtiğimiz mevsim oynanan piyesler şunlardır: Büyük Otmarlar (Yazan: Necati Sepetçioğlu, Sahneye koyan: Kemal Bekir), Tilkiler (Yz.: Lilian Hellman, S. K.: Kemal Tözem), Keziban (Yz.: Turan Oflazoğlu, S. K. Engin Uludağ), Allahın Dediği Olur (Yz.: Turan Oflazoğlu, S. K. Ersan Uysal), Ve Birden Bahar Geldi (Yz.: Jack Poplewel, S. K.: Yıldız Serpen), Daha Bitmeyecek mi? (Yz.: Claude Magnier, S. K.: Vasfi Rıza Zobu), Kara Kız (Yz. Tankred Dost, S. K. Çetin İpekkaya), Bir Gelin Geldi (Yz.: Sidney Howard, S. K.: Hüseyin Kemal Gürmen), Ay Battı (Yz. John Steinbeck, S. K.: Hamit Akınlı), Köşebaşı (Yz.: Ahmet Kutsi Tecer, S. K.: Sami Ayanoğlu), Romeo-Jülyet (Yz.: Shakespeare, S. K.: Ergun Köknar), Utanç Dünyası (Yz.: Recep Bilginer, S. K.: Hadi Hün), Son Bahar Fırtınası (Yz.: Daphne

de Murier, S. K.: Perihan Tedü), Ana (Yz.: Maksim Gorki, S. K.: Sami Ayanoğlu), Aynaroz Kadısı (Yz.: Musahipzado Celâl, S. K.: Vasfi Rıza Zobu).

AYFER FERAY — Alkazar Tiyatrosunda temsiller veren Ayfer Feray ve arkadaşları geçen mevsimde: Feliclan Marceau'nun yazdığı ve Birkan Özdemir'in sahneye koyduğu "Yumurta", Hortz Fitzzhum'un yazdığı ve Çetin İpekkaya'nın sahneye koyduğu "Tepetaklak", George de Tervagne'ın yazdığı ve Birkan Özdemir'in sahneye koyduğu "Salonda Piknik", Sadık Şendil'in yazdığı ve Cem Ayata'nın sahneye koyduğu "Yedi Kocalı Hürmüz" oyunlarını oynadı. Bu mevsimi gene "Yedi Kocalı Hürmüz" komedisiyle açtı.

BULVAR TİYATROSU — Geçen mevsim kaybettiğimiz Vahi Öz'ün oynadığı "Ne Şehittir Ne Gazi" komedisinden sonra, bu mevsimi Kenan Büke topluluğunun oynadığı "Mühür Gözlüm" müzikli komedisiyle açtı.

BÜYÜK TİYATRO — Nejat Uygur topluluğunda Molière'in Füruzan Hüsrev Tökin tarafından adapte edilen "Padişahım Çok Yaşa", "Kazanova 69" ve "Allo Orası Tımarhane mi?" oyunuyla geçen mevsimi kapadı ve bu mevsimi "Altı Kaval Üstü Şişhane" ile açtı.

DEVEKUŞU KABARE — Geçen yıl büyük başarıyla oynadığı (Haldun Taner - Adnan Veli Oktay Rifat Aziz Nesin - İsmet Küntay'ın skeçleri ve Nâzım Hikmet'in şiiri ile kurulan ve Selmi Andak'ın bestelerliyle müzikleneu) "Bu Şehr-İ Stanbul ki" oyunu turnede de büyük başarı kazandıktan sonra, bu mevsimi Boris Vian'dan çeviri olarak "Generallerin Beş Çayı" ile açtı.

DORMEN — Franck Marcus'ten Haldun Dormen'in sahneye koyduğu Arkası Yarın, Terrence Rattigon'dan Haldun Dormen'in sahneye koyduğu Derin Mavi Deniz, Bill Naughton'dan Melih Vassaf'ın uyguladığı Altan Erbulak'ın sahneye koyduğu Eski Çamlar Bardak Oldu, Ladislaus Fodor'dan Hale Kuntay'ın çevirdiği ve Haldun Dormen'in sahneye koyduğu Şeytanın Oyunu, Refik Erduran'dan Turgut Boralı'nın sahneye koyduğu Turp Suyu, Charles Dickens'ten Nevra Şirvan'ın çevirdiği, Haldun Dormen'in sahneye koyduğu "Oliver" müzikalini geçen mevsim oynadı. Bu mevsimi Cemal Reşit Rey'in müziklediği "Yaygara 70" operetiyle açtı.

GEN-AR — Gyula Lay'den Ege Ernart'ın sahneye koyduğu "Kır At" ve Serge Feber'den Ersan Uysal'ın sahneye koyduğu "Sizi Seviyorum Madam" oyunlarını oynadı.

GÜLRİZ SÜRURİ - ENGİN CEZZAR — Geçen mevsim devamlı tiyatro çalışması yapmadılar. Sadece Dünya sinemasında kısa süreyle "İttihat ve Terakki" oyununu oynadılar. Bu mevsimi ise Şişli'deki yeni tiyatrolarında İsrailli yazar Efraim Kişon'un "Nikâh Kâğıdı" adlı komedisiyle açtılar. Şimdi ünlü zenci yazar James Baldwin'in Türkiye'de ilk rejisörlük denemesi sayılacak olan bir oyununu hazırladılar.

GAZANFER ÖZCAN - GÖNÜL ÜLKÜ — Azak Tiyatrosu'nda geçen mevsim J. de Letraz'dan Zihni Küçümen'in adapte ettiği "Aşk Çorbası", "Milyonluk Valiz" ve "Ben Çağırmadım" komedileriyle ilgi çekti. Bu mevsimi Suavi Süalp'ın yazdığı "Üsküdarın Karşısında Galata" müzikli güldürüsüyle açtı.

HEPGÜLER TİYATRO — Muzaffer Hepgüler'in kurduğu bu yeni topluluk Ahmet Üstel'in yazdığı "Kiralık Metres' komedisini oynadı. Bu mevsim İlhan Daner'in sahneye koyduğu "Eller Aya Biz Yaya" komedisini oynuyor.

İSTANBUL TİYATROSU — Zihni Küçümen'in adapte ettiği ve sahneye koyduğu "Dişi Gazoz", Yusuf Süruri - Toto Karaca'dan "Kırpıcı", Cem Karaca'nın yazdığı ve Toto Karaca'nın sahnelediği "Kaçıklar Ailesi", Zihni Küçümen'in adapte ettiği "Beşinci Adam" komedilerini oynadı. Bu mevsimi Sadık Şendil'in "Kart Horoz"u ile açtı.

KADIKÖY İL TİYATROSU — Üner İlsever'in yönettiği topluluk Alfonso Passo'dan Hale Kuntay'ın çevirdiği "Ya Beni Öpersin" komedisiyle, Aziz Nesin'in yazdığı ve Ziya Demirel'in sahneye koyduğu politik taşlama "Karagöz Berber Nonoş" güldürüsünü oynadı. Bu mevsimi "Komşularımız" oyunuyla açtı.

KENT OYUNCULARI — Yeni tiyatrolarında parlak bir açılışla Müşfik Kenter'in başrolünü oynadığı ve İngiliz rejisör Denis Carey'in sahneye koyduğu Shakespeare'in "Hamlet"ini oynadı. Bunu Barillet ve Gredy'den Müşfik Kenter'in sahneye koyduğu "Kırk Kırat" ve Ladislaus Fodor'dan Müşfik Kenter'in sahneye koyduğu "Çöl Faresi" temsilleri izledi. Bu mevsimi ise O. Zeki Özturanlı'nın yazdığı ve Yıl-

dız Kenter'in sahneye koyduğu "Batak Göl" ile Sadık Şendil'in yazdığı, Müşfik Kenter'in sahneye koyduğu ve Selmi Andak'ın müziklerini bestelediği "İhtilâl Var" adlı müzikli komediyle açtı.

MUAMMER KARACA — Suavi Süalp'in yazdığı ve Necabettin Yal'in sahneye koyduğu "Adamını Bul" ve George Fedor'dan Necabettin Yal'in sahnelediği "Hoş Geldin Paşa" komedilerini oynadı. Bu mevsimi "Hoş Geldin Paşa" ile açtı.

MÜCAP OFLUOĞLU — Küçük Sahne'de Marcel Franck'ın yazdığı ve Mücap Ofluoğlu'nun başarıyla sahneye koyduğu "Rafadan" ve S. N. Behrman'dan Mücap Ofluoğlu'nun sahneye koyduğu "Öteki Adam" komedilerini oynadı. Bu mevsimi "Doğum Yarışı" adlı komediyle açtı.

ULVİ URAZ — Arena Tiyatrosunda Mehmet Akan'ın yazdığı ve sahneye koyduğu "Hamhum Şaralop" ve Aldo Nicolai'den Orhan Aydınbaş'ın sahneye koyduğu "Yaz Bitti" oyunlarını oynadı. Bu mevsimi Orhan Kemal'in yazdığı ve Ulvi Uraz'ın sahneye koyup başrolünü oynadığı "Bekçi Murtaza" komedisiyle açtı.

YENİ MEVSİMİN YENİ TİYATROLARI — Haldun Taner'in yönetiminde Münir Özkul ve arkadaşları, aralarına konuk sanatçı emektar Refik Kemal Arduman'ı da alarak, Çetin İpekkaya'nın da katılmasıyla "Bizim Tiyatro" adı altında L.C.C. binasında olumlu bir çıkış yaptılar ve Molière'in "Jorj Dandin" komedisini üç ayrı üslûpta oynayarak öğretici anlamda, yeni mevsimi önemli bir hamleyle açtılar.

NİSA SEREZLİ - TOLGA AŞKINER ikilisi Şişli'de Ümit Tiyatrosu'nda yeni bir topluluk kurdular ve tekrar "Tatlı Kaçık" ile ilgi toplamağa başladılar.

GENCO ERKAL ve arkadaşları, Dostlar Tiyatrosu adı altında yeni bir topluluk kurdular. Açılışta başarısız bir yerli politik güldürüden sonra Orhan Duru'nun uyguladığı "Durdurun Dünyayı İnecek Var" adlı müzikli oyuna başladılar.

GÜLRİZ SÜRURİ ENGİN CEZZAR ve Ortakları adı altında Şişli'de Ümit Tiyatrosu sahnesinde "Nikâh Kâğıdı" adlı komedi ilgi çekiyor.

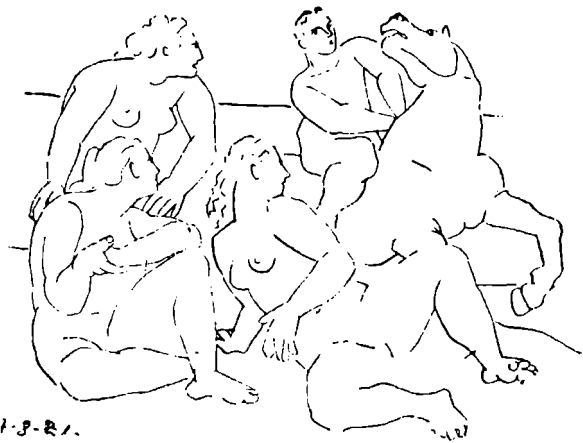
KADIKÖY OPERA TİYATROSU — Ayten Kayalı ve arkadaşları tarafından "Ava Giden Avlanır" oyununu oynuyor.

ÖZLEM TİYATROSU — Adil Şengün tarafından Kocamustafa Paşa'da yeni bir tiyatro topluluğu kuruldu.

DİREKLERARASI KABARE TİYATROSU — İhsan Yüce, İ. Hakkı Şen, Müjgân Ağralı ve arkadaşlarıyla Rıfat Ilgaz'ın "Çatal Matal Oyunu" müzikli güldürüsünü mevsim başında oynamaya başladı.

ANKARA SANAT TİYATROSU TURNELERİ

AST geçen yıllarda olduğu gibi gene Türkiye'nin en güçlü tiyatro topluluğu olarak seyircinin karşısına çıktı ve iddialı oyunlarla kendini gösterdi. 1969 yılında büyük olay sayılan Armand Salacrou'nun "Durand Bulvarı", Erol Aksoy'un "Otlak"ı, Orhan Kemal'in "72. Koğuş" ve "Eskici Dükkânı" yanısıra "Heykel", "Sarıpınar 1914", "Viktor" piyeslerini oynadı. Çocuk oyunları arasında Ali ile Güllü ve Kibarlık Budalası'nı gösterdi.

Picasso Desen

1969 DA MÜZİK HAREKETLERİ

Faruk YENER

"Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü, musikide değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir." demiş Atatürk. Büyük önderin bir gerçeği daha yansıtan düşüncelerinden biridir bu. Diğer düşünce ve sözleri gibi.. Müzik alanında köklü bir değişimin özlemini duydu, ölünceye dek bu amaca yardımcı olacak imkânları aradı ve arattı. Ulusun, çağını ve verimini çoktan yitirmiş "klâsik Türk sanat musikisi" ile tek sesli piyasa iniltilerine bağlı kalmasını kabul edememiş, kaynağı daha çok halk ezgilerine dayanan "çok sesli" bir Türk müziğinin doğmasını istemişti. Yüce devrimci bu değişiklik alınıp kavrandığında kültür ve zevk alanındaki aşamanın ne büyük olabileceğini biliyor, "güzel"in, "iyi"nin yönünü arıyordu. Bu türlü bir çabanın nasıl zorluklar getireceğini de biliyor ve bu görüşünü "En güç devrim, musiki devrimidir." sözleriyle açıklıyordu. Zevk plânındaki köklü alışkanlıkların kolay değişmeyeceğini elbette sezyordu Atatürk. Kendisi de yaşamı süresince gençliğinden başlayarak dinlediği şehir şarkılarına, halk türkülerine bağlı kalmış, ama gerçek anlamda uygar ve ileri müziğin hangi iklimlerden yansıdığını da daima tekrarlamış, bu müziğin süreli tanıtılışıyla tekniğine oturtulmuş bir "Türk sanat müziği"nin doğabileceğine inanmıştı. Günümüzde çok sesli sanat müziği alanındaki hareketlerin tümünü onun bu düşüncelerinden esinli eylemlere borçluyuz.

1969 yılında, ölümünden 31 yıl sonra bu düşünce ve eylemlerin sonuçlarına baktığımızda Atatürk'ün özlem ve umutlarından ne denli uzaklaşıldığını görmememize imkân yoktur. Çok sesli müziği ulusa tanıtma yolundaki çabalar gevşemiş, alınıp kavranması için belirli bir kültür politikası akla gelmemiş, öğretim ve eğitimi plânlanamamıştır. Böylesine bir tutum bu tür müziği sayısı sınırlı bir mutlu

azınlığın tekeline itmiş, beri yanda radyo ve plâk endüstrisi gibi büyük sorumluluğa sahip yayın kolları ulusu daha iyi bir ortamla kendi düzeylerine çıkaracakları yerde, işin kolayına giderek her çağda her yerde hemen iyi kabul görebilmiş olan kalitesizliğe yönelmişlerdir. Müzik öğretimiyle yükümlü kuruluşlar gerekli gözetim ve bakımdan uzak kalmış, yetersizlikler içinde bunalmıştır. Bütün bu nedenler etkisini göstermekte, yeni istidatların sayısı azalmakta, sanat müziği hareketlerinde gelişme bir yana, en iyimser yargıyla duraklama görülmektedir.

1969 yılının müzik hareketlerini gözden geçirdikten sonra geçen yıla oranla belki gerileme görmeyecek, fakat herhangi bir ilerleme, önemli bir hamle de bulamayacaksınız. Biz, gene görevimizi yapacak, bu hareketleri daha sonraki kuşaklar için eksiksiz sıralamaya çalışacağız. O kuşakların yargısına ışık tutabilirsek ne mutlu.

Geçen yılın müzik hareketleri her zamanki gibi gene İstanbul ve Ankara'da yoğunlaşmış, İzmir ufak bir pay almış, diğer illerimizde, kentlerimizde en küçük bir kıpırdanışa rastlanmamıştır.

İSTANBULDAKİ HAREKETLER

İstanbul'un ilk ilginç olayı Radyo Oda Orkestrası'nın 8 ocak günü verdiği stüdyo konseridir. Bu konserde topluluğu Avusturyalı müzikçi Helmut M. Reger yönetmiş, program Mozart'ın "Figaronun Düğünü" adlı operasından uvertürle başlamış, bunu genç sanatçı Reşit Erzin'in solocu olarak katıldığı Haydn'ın "do majör" viyolonsel konçertosu ve Beethoven'in "do majör" birinci senfonisi izlemiştir. Mevsime başarılı bir yorumla giren Erzin, çevresindeki iyi yargıyı pekleştirmiş, umut dolu geleceğini bir daha haberlemiştir. Şehir Orkestrası'nın 12 ocak günlü konserini gene aynı müzikçi yönetmiş, önce Çestmir Gregor adlı Çek bestecisinin "Senfonik Şiir"ini sunmuş, piyanist Hülya Saydam'ın solist olarak katıldığı Grieg'in "la minör" piyano konçertosundan sonra Berlioz'un "Fantastique" senfonisini çaldırmıştır. Hülya Saydam pek bilinen konçertoyu her zamanki yumuşak, zarif üslûbuyla yorumlamış, Berlioz'un ünlü eseri orkestranın bazı gruplarındaki yetersizliği enine boyuna yansıtmış durmuştur. İstanbul'a misafir gelen Yunan

gitaristi Dimitri Fampa 14 ocakta bir resital vermiş, Sanz, Sor, J. S. Bach, Albeniz, Villa-Lobos, Torroba, Pujol'ün eserlerinden kurulu programına kendi verimini de katmış, meraklıların geniş ilgi duyduğu resital bu ilgiyle orantılı bir sonuç getirememiştir. Ayın en önemli müzik olayı 17 nci günü piyanist Ayşegül Sarıca'nın İstanbul Oda Orkestrası eşliğindeki konseri olmuştur. Sanatçı bu konserde J. S. Bach'ın "fa minör", Mozart'ın "la majör" ve Beethoven'in "do minör" konçertolarını çalmış, özellikle son eserde gösterdiği ustalık ve olgunlukla tüm övgülere hak kazanmıştır. Bu arada Hamit Alacahoğlunun yönettiği orkestra da eşlik görevini eksiksiz yaparak ayrıca alkış toplamıştır. Aynı gün piyanist Hans Graf'ın Avusturya Kültür Merkezindeki resitalinde sanatçı, Beethoven, Chopin, Schubert ve Prokofiyef'in eserlerinden düzenlenmiş bir program sunmuştur. 18 ocak günü İstanbul Şehir Operası sanatçılarından Güher Güney, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde bir resital vermiş, bunu 25 ocak günü gene aynı salonda genç piyanist Tuvana Alton'un programı izlemiştir. Şehir Orkestrası'nın 26 ocak günü konserini Ferdi Statzer yönetmiş, program Weber'in "Oberon" operası uvertürüyle başlamış, Haydn'ın "do majör" viyolonsel konçertosuna bu defa misafir sanatçı Vladimir Orlof solist olarak katılmış, program Debussy'nin "Küçük Süit"i ile devam etmiş, Çaykovski'nin "1812" uvertürüyle sona ermiştir. Viyolonselci Orlof, piyanist Hülya Saydam'la Pangaltı Lisesini Bitirenler Derneği salonunda da çalmış, iki sanatçı Boccherini, Brahms, Francoeur ve Şostakoviç'in eserlerini sunmuşlardır. Aynı program 31 ocakta İstanbul Radyosu'nun Ayın Konseri için tekrarlanmıştır. 4 şubat günü piyanist Seta Weber'in resitalinde Scarlatti, Mozart, Beethoven, Schumann ve Stravinski'nin eserleri sunulmuş, Şehir Orkestrası'nın 9 şubat konserini misafir müzikçi Rolf Agop yönetmiştir. Konser, Weber'in "Euryanthe" operası uvertürüyle başlamış, Schumann'ın "la minör" piyano konçertosunda solist ünlü sanatçı Samson François İstanbulluların yakından tanıdığı ustalığı ile alkış toplamış, ikinci yarıda Mozart'ın "Saraydan Kız Kaçırma" operası uvertürü ve Prokofiyef'in "Klâsik Senfoni"si yer almıştır. Orkestra ertesi günü bir akşam konseriyle Samson François'ya bu defa Prokofiyef'in "do majör" konçertosunda eşlik etmiştir. Gene Rolf Agop'un yönettiği konser, Wagner'in

"Lohengrin" operasından birinci perde prelüdüyle başlamış, Mozart'ın "sol majör" senfonisiyle sona ermiştir. Ayın en ilgi çeken müzik olayı İdil Biret'in resitali olmuştur. Değerli sanatçı bu resitalde önce Beethoven'in "Waldstein" sonatını sunmuş, bunu bir Prokofiyef sonatı izlemiş, İdil gecenin doruğuna Skriyabin'in 6 sayılı sonatıyla ulaşmış, bunu Chopin'in "mazurka"ları izlemiştir. Resital, bütünüyle tam bir mükemmeliyet ve ustalığı yansıtmış, özellikle Skriyabin'in sonatındaki değişik yapı, duygusal derinlik İdil'in sanatındaki olağanüstü gelişimin yeni bir delili olmuştur. 16 şubat günü Radyo Gece Konserinde kemancı Gönül Gökdoğan, Corelli ve Beethoven'in bazı eserlerini çalmış, Dikran Jamgoçyan opera aryaları ve şarkılar sunmuş, her iki sanatçıya da piyanist Ergican Saydam eşlik etmiştir. 21 şubat günü Münih Pro Arte Orkestrası'nın konseri müzikseverleri Saray Sinemasına toplamış, Kurt Redel'in yönetimindeki topluluk J. S. Bach, Genzmer, Bartok, Quantz, Mozart ve Telemann'ın eserlerini dinletmiştir. Şehir Orkestrası'nın 24 şubat konserini Demirhan Altuğ yönetmiştir. Bu konser iki yeni ve genç istidadın belirişiyle ilgi toplamıştır. Rossini'nin "Cezayirde Bir İtalyan Kızı" adlı operasından uvertürle başlayan konserde piyanist Ender Ormanlar Haydn'ın "re majör" konçertosunu kolaylıkla yorumlamış, genç Haydn'ın "do majör" obua konçertosunda Taşkın Oray yumuşak ve tatlı tınısıyla alkışlanmıştır. Konser Sibelius'ün "Finlandia" adlı senfonik şiiriyle bitmiştir. Şubat içindeki önemli olaylardan biri de ünlü sanatçı Andor Földeş'in resitalidir. Değerli piyanist bu resitalde Beethoven, Debussy ve Chopin'in eserlerinden düzenlenmiş bir program sunmuştur. İstanbul müzikseverleri 4 ve 5 mart günleri eskidenberi tanıyıp sevdikleri bir topluluğu, Viyana Çocuk Korosu'nu tekrar dinlemek fırsatını bulmuşlardır. Şehir Orkestrası'nın 9 mart günü verdiği konserde topluluk, Demirhan Altuğ yönetiminde önce Cimarosa'nın "Gizli Evlenme" operası uvertürünü sunmuş, Beethoven'in "mi bemol majör" piyano konçertosunda Avusturyalı sanatçı Alfred Brendel'e eşlik etmiş, konserini Haydn'ın "sol majör" 94 sayılı senfonisi ve Sibelius'ün "Finlandia" adlı senfonik şiiriyle tamamlamıştır. 10 mart günü Amerikalı piyanist James Sykes'ın Türk-Amerikan Üniversiteliler Derneği salonunda verdiği resital özellikle Ives ve Cage gibi çağdaş Amerikalı besteci-

lerin eserleriyle ilgi toplamıştır. Aynı günün gecesi Haydn Üçlüsü, Radyonun Gece Konserinde yer alarak Haydn, Smetana, Schubert'in eserlerinden örnekler sunmuştur. Topluluk ertesi günü Devlet Güzel Sanatlar Akademisi salonlarında bu defa Haydn, Ravel ve Dvorak'ın oda müziği verimlerinden bazılarını dinletmiştir. Avusturyalı ünlü piyanist Alfred Brendel ilk resitalini Şan Sinemasında vermiş, Mozart, Schumann, Schubert ve Chopin'in eserlerinden kurulu bir programı büyük başarıyla sunmuş, ertesi gün 15 martta bu defa Avusturya Kültür Temsilciliği salonunda Beethoven, Schubert, Bartok ve Liszt'in eserleriyle büyük ilgi ve alkış toplamıştır. 26 mart günü Hamburg'dan gelen Monteverdi Korosu'nun konseri beklenenden uzak bir program nedeniyle haklı eleştiriler getirmiştir. Dinleyiciler Monteverdi adını taşıyan bir topluluğun türlü Avrupa ülkelerinden halk türküleri söylemesini ciddiyetle bağdaştıramamışlardır. Aynı gün Fransız viyolonselisti Maurice Gendron, Beethoven'in eserlerinden düzenlenmiş bir programla İstanbullu müzikseverlere gerçekten unutulmaz dakikalar yaşatmıştır. Radyo Senfoni Orkestrası'mn 30 mart konseri bir diğer genç istidadı tanıtmıştır. Ferdi Statzer'in yönettiği konserde İzmir'den gelen flütist Aylâ Caymaz, Mozart'ın flüt konçertosunu alabildiğine tatlı bir tını, usta bir nefes kontrolü ve üstün bir teknikle yorumlamıştır. Orkestra ikinci eser olarak Liszt'in "Les Preludes" adlı senfonik şiirini sunmuş, konser değerli sanatçımız Ergican Saydam'ın solist olarak katıldığı Chopin'in "fa minör" piyano konçertosuyla bitmiştir. 2 nisan günü Radyoda Ayın Konseri'ne soprano Müfide Özgüç, piyanist Karl Öhring, flütçü Nami Şenel, piyanist Nurten Tezmen katılmış, 3 nisan günü piyanist Rolf Kuhnert Türk-Alman Kültür Merkezi'nde bir resital vermiş, Şehir Orkestrası'nın 6 nisan konserini misafir sanatçı Walter Crabeels yönetmiştir. Konser, Beethoven'in "Egmont" uvertürüyle başlamış, kemancı Aylâ Erduran Glazunof'un keman konçertosunu üstün tekniği ve kendine özgü üslûbuyla yorumlamış, konser Dvorak'ın "re majör" senfonisiyle tamamlanmıştır. 11 nisan günü Viyana Nefesli Çalgılar Beşlisi yılın en ilginç oda müziği şölenini vermiş, Haydn, Rossini, Pilss, Hindemith ve İbert'den sundukları örneklerle alkışlanmıştır. 17 nisan günü alto Elena Cardas piyanist Ales Andryszak eşliğinde bir resital vermiş, Radyo Oda

Orkestrası'nın 18 nisan günü Mozart'ın eserlerinden kurulu konserinde, genç sanatçı Ülgen Özbay "mi bemol majör" korno konçertosunu, Tuvana Alton ise "si bemol majör" piyano konçertosunu başarıyla yorumlamışlardır. Şehir Orkestrası'nın 20 nisan konserini misafir sanatçı Ernst Maerzendorfer yönetmiş, konser Bruckner'in "Praelidium"u ile başlamış, piyanist Herman Miskçiyan Rahmoninof'un "do minör" piyano konçertosuna solist olarak katılmış, ikinci bölümde Brahms'ın "fa majör" senfonisi sunulmuştur. Orkestranın bir hafta sonraki konserinde önce Beethoven'in "la majör" 7 sayılı senfonisi çalınmış, Liszt'in "mi bemol majör" piyano konçertosunda solist olarak Hülya Saydam yer almış, ikinci bölümde soprano Müveddet Günbay ve bariton Özcan Sevgen Verdi'nin "Rigoletto" operasından arya ve düetler söylemişlerdir. Mayıs'ın ilk konserini dördüncü günü Demirhan Altuğ yönetimindeki Şehir Orkestrası vermiş, kemancı Oktay Dalaysel Viktor Kalabis adlı pek bilinmeyen bir bestecinin keman konçertosunu çalmış, Mussorgski'nin "Çıplak Dağda Bir Gece" adlı senfonik şiirinden sonra bu defa Celâl Akatlar Boughton adlı bir diğer bilinmeyenin obua konçertosunu sunmuş, konser J. Strauss'un "Yarasa" opereti uvertürü ve "Viyana Kanı" adlı valsiyle son bulmuştur. 10 mayıs günü Hamit Alacalıoğlu yönetimindeki İstanbul Oda Orkestrası Işık Lisesi salonunda bir konserle mevsimi kapamış, konserin solisti piyanist Hülya Saydam olmuştur. Aynı gün Teşvikiye'deki Avusturya Kültür Temsilciliği salonunda bir Genç Piyanistler Resitali düzenlenmiş, Marie Christine Kerveillant, Maral Kasapoğlu, Lâle User, Perisima Dinçsoy, Perrin Yolaşır, Sibel Diker, Gülistan Diker, Hasan Diker ve Zeynep Gürsel adlı genç istidatlar piyano müziğinden örnekler çalmışlardır. Radyo Senfoni Orkestrası'nın 11 mayıs gecesi verilen stüdyo konserini Demirhan Altuğ yönetmiş, Weber'in klarnet konçertosunda genç sanatçı Bülent Civelek olağanüstü bir başarı göstermiş, Mussorgski'nin "Çıplak Dağda Bir Gece" adlı senfonik şiirinden sonra soprano Meral Alper ve tenor Ender Arıman Verdi ve Puccini operalarından arya ve düetler dinletmişlerdir. 28 mayıs günü Türk-Alman Kültür Merkezi'nde piyanist Gülper Savaşçin, kemancı Sona Ohanyan ve obuacı Ayser Vansin bir oda müziği konseri vermişler, Quantz, J. S. Bach, Bartok ve Eichner'in eserlerini sunmuşlardır. Yılın en önemli mü-

zik olaylarından biri haziranın 11 ve 12 nci günleri yer almış, Avrupanın tanınmış topluluklarından Bamberg Senfoni Orkestrası Heinz Wallberg yönetiminde iki konser vermiştir. Gene eski sinema salonunda düzenlenmiş bulunan bu konserlerde İstanbullular Orta Avrupa geleneklerini temsil eden değerli bir müzik grubunu dinlemek fırsatını bulmuşlardır. Orkestra ilk konsere Mozart'ın "do majör" Linz Senfonisiyle başlamış, bunu R. Strauss'un "Don Juan" adlı senfonik şiiri izlemiş, konseri Beethoven'in "la majör" 7 sayılı senfonisi tamamlamıştır. İkinci konserin ilk eseri Weber'in "Euryanthe" operası uvertürü olmuş, Beethoven'in "sol majör" 4 sayılı piyano konçertosunda solist Ayşegül Sarıca üstün nitelikleriyle bir daha seçkinleşmek fırsatını bulmuş, topluluk İstanbul gezisini Çaykovski'nin "mi minör" 5 sayılı senfonisiyle tamamlamıştır.

İstanbul, yaz ayları boyunca saymaya değer önemli bir müzik olayına sahne olmamış, 1969-1970 mevsimi ancak eylülün 15 inci günü Radyoda "Ayın Konseri" dizisinden bir oda müziği konseriyle başlamıştır. Katılan sanatçılar şunlardır: kemancı Gülden Turalı, kemancı Erdoğan Saydam, arpçı Uğurtan Tansel, viyolacı Panayot Abacı, viyolonselci Solin Salmazlı, piyanist Ergüzan Saydam ve mezzosoprano Yıldız Dağdelen. Programda J. S. Bach, Creston, Arel, Beethoven'den oda müziği örnekleri yer almış, sonra Schubert, Brahms, Sibelius, Akın'dan "Lied" ve şarkılar sunulmuştur. Radyo Oda Orkestrası'nın 28 eylül günü düzenlenen konserini uzunca bir süredir istirahatte bulunan değerli müzikçimiz Cemal Reşit Rey yönetmiş, program Beethoven'in "Egmont" uvertürüyle başlamış, genç sanatçı Banu Sözüar Liszt'in "mi bemol majör" piyano konçertosuna solist olarak katılmış, gene genç sanatçı Orhan Göktürk, Mozart'ın "si bemol majör" fagot konçertosunu başarıyla çalmış, konseri Bizet'nin 1 sayılı "L'Arlesiénne" süiti tamamlamıştır. Radyoda ikinci "Ayın Konseri"ne piyanist Garo Matyan, mezzosoprano Gülten Tunceli ve iki misafir sanatçı: René Clemencie (antik flüt) ve Alfred Mitterhofer (spinet) katılmışlardır. Şehir Orkestrası'nın ilk konseri 13 ekimde verilmiş, Demirhan Altuğ'un yönettiği program, Haydn'ın "re majör" 13 sayılı senfonisiyle başlamış, bunu solist olarak katılan değerli bariton Özcan Sevgen'in söylediği opera aryaları izlemiş ve ikinci yarıda Çaykovski'nin "fa minör" 4 sayılı sen-

Gündüz Temur : Genç kız

fonisl yer almıştır. Aynı topluluğun 26 ekim konserini bu defa Ferdi Statzer yönetmiştir. Emektar müzikçimiz ilk eser olarak Bruckner'in "mi bemol majör" (Romantik) senfonisini seçmek cesaretini göstermiş, ancak sonuç pek de verimli olmamıştır. Bunu değerli sanatçımız Verda Erman'ın solist olarak katıldığı Grieg'in "la minör" ünlü piyano konçertosu izlemiş, bu pek tanınmış eser, gerek solist ve gerek eşlik eden orkestra tarafından başarıyla yorumlanmıştır. 28 ekimde bir diğer "Ayın Konseri" için radyo stüdyosunda yer alan orkestra, Demirhan Altuğ yönetiminde Gluck'un "Büyük Chaconne"unu, genç ve değerli istidat Aykut Doğansoy'un katılmasıyla Weber'in klarnet konçertosunu, soprano Selma Berk'in söylediği Beethoven'in "Ah Perfido" adlı konser aryasını ve Mozart'ın "la majör" senfonisini sunmuştur. 5 kasım günü Türk-Alman Kültür Merkezi'nin Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde düzenlediği konserde Münih Dokuzlusu yer almış, Haydn'ın, Kreutzer, Spohr ve Genzmer'in eserlerini sunmuştur. 14 kasım günü İstanbul Oda Orkestrası Hamit Alacalıoğlu yönetiminde mevsimin ilk konserini vermiş, bu konserde Purcell'in "Abdulazer" süiti, piyanist Ender Ormanlar'ın katılmasıyla Haydn'ın "re majör" piyano konçertosu, Vivaldi'nin "re minör" "concerto grosso"su ve Mozart'ın bir sayılı "Cassassion"u dinletilmiştir. Piyanist Verda Erman 18 kasım günü Radyo Gece Konserin'de Beethoven, Schubert, Erkin, Mendelssohn ve Chopin'in eserlerinden düzenlenmiş bir program sunmuştur.

ANKARA'DAKİ HAREKETLER

Müzik hareketlerinin büyük yoğunluk kazandığı ikinci önemli merkez başkent Ankara'da yılın ilk müzik olayı 8 ocak günü Türk Filârmoni Derneği'nin düzenlediği bir resital olmuştur. Kemancı Oktay Dalaysel, piyanist Marie Claire Higny ile Vivaldi, Schumann, Hindemith, Saygun, Bartok ve Viyeniyavski'nin eserlerini başarıyla dinletmiştir. Yurdumuzun en mükemmel müzik topluluğu Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası cuma konserlerine 10 ocak günü başlamış, bu konserlerin çoğu geçen yıl da olduğu gibi cumartesi günleri bazı ufak değişikliklerle tekrarlanmıştır. İlk konser Massenet'nin "Phédre" uvertürüyle başlamış, piyanist Bayan Selçuk Göndemir Ravel'in "re majör" sol için

konçertosunu sunmuş, topluluk ikinci yarıda Schumann'ın "mi bemol majör" "Ren" senfonisini çalmıştır. Bu konserin cumartesi günü tekrarında Ravel'in konçertosu yerine Brahms'ın "Dört Ciddi Şarkı"sı yer almış, solist bas Ayhan Baran haklı bir başarı daha sağlamıştır. Orkestranın 17 ocak konserini ilkinde olduğu gibi Prof. Lessing yönetmiş, Weber'in "Abu Hasan" adlı operasından uvertürü Dvorak'ın "la minör" keman konçertosu izlemiştir. Konçertoya solist olarak Avrupa müzik çevrelerinin yakından tanıdığı usta bir sanatçı olan Johanna Martzy katılmıştır. İkinci yarıda Brahms'ın "do minör" bir sayılı senfonisinin sunulduğu program ertesi gün aynen tekrarlanmıştır. 22 ocak günü Türk Filârmoni Derneği'nin düzenlediği konserde gitarist Dimitri Fampa İstanbul'daki resitalinin programını tekrarlamış, ilgi büyük olmamıştır. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nı 24 ocak günü Hikmet Şimşek yönetmiş, solist olarak Hanna Ludwig, Meral Alper ve Müfide Özgüç'ün de katılmasiyle Gluck'un "Orfeo ed Eurydice" adlı operası konser biçiminde sunulmuştur. 31 ocak günü Prof. Lessing'in yönetiminde önce Beethoven'in "do majör" birinci senfonisi, ünlü Fransız kemancı Christian Ferras'nın katılmasıyla Sibelius'ün "re minör" keman konçertosu ve Weber'in "Der Freischütz" operası uvertürü dinletilmiştir. 7 şubat günü bu defa topluluğun başında Hasan Ferit Alnar yer almış, Verdi'nin "Kaderin Gücü" operası uvertüründen sonra solist olarak Viladimir Orlof'la önce Saint-Saens'in "la minör" viyolonsel konçertosu ve Çaykovski'nin "Bir Rokoko Teması Üzerine Çeşitlemeler"i sunulmuş, konser gene Çaykovski'nin "İtalyan Kapriççiosu" ile bitmiştir. 8 şubat günü misafir Alman sanatçı Hans Haseböck Türk Filârmoni Derneği'nin düzenlediği bir resitalde Buxtehude, Pachelbel, J. S. Bach, Hindemith ve Franck'ın eserlerinden kurulu bir org programı sunmuştur. 14 şubatta Lessing yönetimindeki orkestra, önce Beethoven'in "Kral Stephan" uvertürünü, Mozart'ın "re majör" Haffner Senfonisi'ni dinletmiş, bunu ünlü piyanist Andor Földeş'le Brahms'ın "re minör" bir sayılı piyano konçertosu izlemiştir. 15 şubat günü konserinde ise Brahms'ın "re minör" konçertosu yerine Hülya Saydam Grieg'in "la minör" konçertosunu çalmıştır. Aynı ayın 21 inci günü topluluğun başında misafir Fransız yönetici Louis Fremaux yer almış, Mozart'ın "do majör" Linz Senfonisiy-

le başlayan sanatçı, Yugoslav kemancı İgor Ozim'e Şimanovski'nin bir sayılı konçertosunda eşlik etmiş, vatandaşı Debussy'nin "La Mer - Deniz" adlı eserini başarıyla yorumlamıştır. 24 şubat günü Türk Filârmoni Derneği ve Ankara Alman Kitaplığı ortak konserinde Münih Pro Arte Orkestrası genellikle önklâsik ve klâsik çağ bestecilerinin escrlerinden örnekler sunmuştur. Orkestramızın Lessing yönetiminde 7 mart günü verdiği konser R. Strauss'un pek bilinen bir senfonik şiiriyle "Till Eulenspiegel"le başlamış, tanınmış Avusturyalı piyanist Alfred Brendel Mozart'ın "si bemol majör" piyano konçertosunu sunmuş, ikinci bölümde Reger'in "Mozart'ın Bir Teması Üzerine Çeşitlemeler ve Füg"ü çalınmıştır. 14 mart günü konserinde bu defa Hikmet Şimşek'le yer alan topluluk, önce M. Haydn'ın "Türk Süiti"ni sunmuş, C. Ph. E. Bach'ın "sol majör" ve Haendel'in "sol minör" org konçertolarında solist Jean Guillou'ya eşlik etmiş, programını Çaykovski'nin "Romeo ve Jülyet" adlı fantezi uvertürüyle tamamlamıştır. 21 mart günü Lessing'in yönettiği programda önce tanınmış Fransız sanatçı Maurice Gendron'a Dvorak'ın "si minör" viyolonsel konçertosunda eşlik edilmiş, sonra Brahms'ın "mi minör" 4 sayılı senfonisi çalınmıştır. Martın son müzik olayı 24 üncü günü Türk Filârmoni Derneği ve Ankara Alman Kitaplığı'nın ortaklaşa düzenlediği Monteverdi Korosu konseridir. Koro bu konserde İstanbul'daki programını tekrarlamıştır. 4 nisan günü Lessing yönetiminde ve E. N. von Reznicek'in "Donna Diana" operası uvertürüyle konserine başlayan orkestra, bir diğer ünlü sanatçıyla işbirliği yapmış, Ruggiero Ricci'ye Paganini'nin "re majör" bir sayılı konçertosunda eşlik etmiş, ikinci yarıda Schumann'm "re minör" 4 sayılı senfonisini sunmuştur. 8 nisan günü Türk Filârmoni Derneği'nin düzenlediği bir konserle kemancı Yusuf Güler Aksöz ve piyanist Mithat Fenmen Mozart, Franck, Debussy ve Viyenlyavski'nin eserlerinden düzenlenmiş bir program sunmuşlardır. 9 nisan günü Viyana Nefesli Sazlar Beşlisi İstanbul'da verdiği konserin programını tekrarlamış, 15 nisan günü Türk Filârmoni Derneği ve İtalyan Kültür Heyetinin ortaklaşa düzenlediği bir konserde Gino Gorini ve Sergio Lorenzi piyano ikilisinin resitali sunulmuştur. 25 nisan günü gene Lessing yönetimindeki orkestra, önce Prokoflyef'in "re majör" Klâsik Senfoni'sini çalmış, sonra aynı bestecinin "do

majör" piyano konçertosunu İdil Biret'le sunmuştur. Konserin ikinci yarısında Dvorak'ın "mi minör" "Yeni Dünyadan" adlı senfonisi yer almıştır. 9 mayıs günü aynı yönetici konsere Weber'in "Oberon" operası uvertürüyle başlamış, sonra piyanist Ayşegül Sarıca ile işbirliği yaparak Saint-Saens'ın 4 sayılı piyano konçertosunu sunmuş, Mozart'ın "do majör" Linz Senfonisi'nden sonra mevsimi J. Strauss'un "Güney Gülleri" adlı valsiyle kapamıştır. Ankara'da ilgi çekici son müzik olayı ise Hikmet Şimşek yönetimindeki Ankara Devlet Konservatuarı Koro ve Orkestrası'nın konseridir. Bu konserde "a capella" koro parçaları, çok sesli Türk halk türkülerinden sonra Saygun, Mozart, Schubert ve J. Strauss'un bazı eserleri yer almıştır. Başkentin tek değerli oda müziği topluluğu olan Yücelen Dörtlüsü ise Ankara Ses ve Tel Birliği, Gazi Eğitim Enstitüsü ve Ankara Radyosu'nda konserler vermiştir.

SENFONİ ORKESTRASI KONSERLERİ

Ankara'da 1969-1970 yılı müzik hareketleri Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın 4 ekim günü verdiği konserle başlamıştır. Bu mevsimin programlarında Beethoven'in 200 üncü doğum yıldönümü onuruna ağırlığı büyük bestecinin eserleri almış, Lessing'in yönetimindeki ilk konser "Üçüncü Leonore" uvertürü ile başlamış, bunu solist olarak Verda Erman'ın katılmasıyla "do minör" 3 sayılı piyano konçertosu ve "la majör" 7 sayılı senfoni izlemiştir. Türk Filarmoni Derneği, Avusturya Kültür Temsilciliğiyle ortak ilk konseri 6 ekimde düzenlemiş, Avusturyalı iki sanatçı; orgcu Alfred Mitterhofer ve flütçü Dr. Rene Clemencic Barok ve önklâsik çağlardan örnekler dinletmişlerdir. Orkestranın 10 ekim konseri Beethoven'in "Egmont" uvertürüyle başlamış, misafir sanatçı Laşlo Kote Sibelius'un "re minör" keman konçertosuna solist olarak katılmış, Mozart'ın "mi bemol majör" senfonisi konseri tamamlamıştır. 18 ekimde Schumann'ın "Manfred" uvertürü, Avusturyalı piyanist Alfred Jenner'le Beethoven'in "sol majör" 4 sayılı piyano konçertosu ve Brahms'ın "fa majör" 3 sayılı senfonisi yer almıştır. 25 ekim konseri gene Lessing'in yönetiminde geçmiş, önce R. Strauss'un "Don Juan" adlı senfonik şiiri, Dvorak'ın "si minör" viyolonsel konçertosu sunulmuş, ikinci esere

solist olarak bir diğer misafir sanatçı Şasa Vektomov katılmıştır. 7 kasımda ilk eser olarak Wagner'in "Tanrıların Grubu" adlı operasından "Siegfried'in Ölüm Müziği" sunulmuş, Beethoven'in "re majör" 2 sayılı senfonisinden sonra bir diğer ünlü sanatçı Gezza Anda Brahms'ın "re minör" birinci piyano konçertosunu sunmuş, aynı sanatçı 8 kasım günü programdaki ilk iki eserin tekrarından sonra gene Brahms'ın "si bemol majör" 2 sayılı piyano konçertosunu çalmıştır. 14 kasımda topluluğun başına bu defa misafir yönetici Rudolf Alberth geçmiş, Erkin'in 2 sayılı senfonisini çaldırmış, Mozart'ın "sol majör" keman konçertosunda Aylâ Erduran'a eşlik etmiş, ikinci yarıda Prokofiyef'in bazı opera ve bale veriminden bölümler çaldırmıştır. 21 kasım konseri gene aynı müzikçinin yönetiminde geçmiş, önce Beethoven'in "fa majör" 8 sayılı senfonisi çalınmış, solist olarak tanınmış Fransız sanatçı Philippe Entremont'un katılmasıyla Bartok'un 3 sayılı piyano konçertosu sunulmuş, konser Respighi'nin "Roma Çamları" adlı senfonik şiiriyle bitmiştir. 28 kasım konserinde yönetimi Hikmet Şimşek almıştır. Akses'in "Eskilerden İki Dans"ından sonra İngiliz piyanist Kendall Taylor Schumann'ın "la minör" piyano konçertosunu çalmış, ikinci bölümde Beethoven'in "do majör" 1 sayılı senfonisi yer almıştır. Aralık ayının ilk iki konserini Lessing yönetmiştir. 5 aralık günü Usmanbaş'ın "Küçük Bir Gece Müziği" ve Çaykovski'nin "re majör" keman konçertosu yer almış, ikinci eserde solist olarak Bulgar sanatçı Semyon Snitkovski görevlenmiştir. 19 aralık konserinde ise Debussy'nin "Dans"ından sonra tanınmış piyanist Paul Badura-Skoda Beethoven'in "do majör" piyano konçertosunu sunmuş, konser Reger'in "Hiller Çeşitlemeleri" ile bitmiştir. Yılın son konserinde Hikmet Şimşek Gluck, İlerici, Mozart ve Beethoven'in eserlerinden kurulu bir program yönetmiş, bu arada İlerici'nin "Efe Kaprisi" adlı eserinde solist olarak viyolonselci Nusret Kayar, Beethoven'in "Korolu Fantezi"sinde piyanist Mithat Fenmen yer almıştır.

İZMİR'DE

Yurdumuzun üçüncü büyük kenti İzmir'de müzik hareketleri geçen yıllardaki yoğunluk orantısını aşamamış, bu arada Filarmoni Derneği'nin idealist müzikçi Orhan Barlas

yönetimindeki orkestra konserleri ilgiyle karşılanmıştır. Bu konserlere ek olarak piyanist Hans Graf gibi bazı misafir sanatçılar, Landraf Üçlüsü gibi oda müziği toplulukları durgun ortamı renklendirmiş, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın 17 mayıs günü verdiği konser kıvanç uyandırmıştır. Orkestra bu konserde Weber'in "Oberon" uvertürünü, Mozart'ın "do majör" Linz Senfonisini, J. Strauss'un "Güney Gülleri" valsini çalmış, Mendelssohn'un "mi minör" keman konçertosunda kemancı Suna Kan'a eşlik etmiştir. İzmir konserini aynı programla, Aydın, Denizli, Isparta, Alanya ve Antalya konserleri izlemiştir.

OPERA

İstanbul ve Ankara'daki "lirik tiyatro" hareketleri pek verimli olmamış, İstanbul yeni yıla eskimiş, çürümüş bir "Tebessümler Diyarı" tekrarıyla girmiş, bestecisi Lehar'ın bile tanıyamayacağı kadar ilkelleşmiş oyunlar bir süre daha devam ettikten sonra yerini Verdi'nin "Maskeli Balo" adlı operasına bırakmıştır. Gelecek endişesi içinde hevesini yitirmiş sanatçılarla götürülmeye çalışılan temsiller kısa süre sonra kesilmiştir.

Ankara Devlet Operası ve Balesi'nin ilk verimi ocak ayında Donizetti'nin "Lucia di Lammermoor"u olmuştur. Aydın Gün'ün sahneye koyduğu eserin dekorlarını Acar Başkut, giysilerini Osman Şengezer çizmiş, soprano Suna Korat, bariton Seyit Ahmet Yıldız, tenor Gianni İaia ve bas Mustafa İktu başarılı bir sonuç getirmişlerdir. Kurum, opera gösterilerine yeni mevsimde Mozart'ın "Sihirli Flüt" adlı ölümsüz eseriyle girmiş, ekimde başlayan temsillerde eseri misafir müzikçi George Sebastian yönetmiş, sahneye Karl Heinz Krahl koymuş, Ayhan Baran, Cemil Sökmen, Osman Biber, Işık Kurt, Müfide Özgüç, Attilâ Manizade gibi değerli sanatçılardan kurulan kadro bütünüyle başarılı bir gösteri sağlayamamıştır. Kasımda Verdi'nin "Don Carlos" adlı büyük operası ikinci eser olarak sunulmuş, Ayhan Baran, Doro Antonioli, Mete Uğur, Özgül Tanyeri ve Neriman Esi gibi sanatçıların da yer aldığı kadro yeterli olamamıştır.

BALE

Bale gösterileri operaya kıyasla daha doyurucu, daha yeterli yargılar derlemiştir. 1969 yılı bale sanatçılarımız için oldukça yorucu geçmiş, kadro, değişik çağlardan değişik anlam taşıyan eserleri başarıyla sunmayı başarmıştır. Ocak ayında sahneye Çaykovski'nin "Kuğular Gölü" ve Britten'in "Pagodalar Prensi" konmuş, bunları martta Delibes'in "Sylvia"sı izlemiştir. Çalışmalar özellikle nisan ayında yoğunlaşmış, aynı gece için üç ayrı eser hazırlanmıştır. Bunlardan ilki Sait Sökmen'in Ravel'in yaylı çalgılar dörtlüsü için düşünüp koreografisini yaptığı "Çark", ikincisi müziğini Ginestra'nın bestelediği "Üç Kızkardeş", üçüncüsü ise Aprivor'un müziği üzerine "Kanlı Düğün"dü. İkinci eserin konusu Çekov'un aynı adlı oyunundan, üçüncü eserin konusu ise Lorca'nın oyunundan alınmış, korografileri misafir sanatçı Alfred Rodriguez tarafından yapılmıştı. Devlet Balesi yeni mevsime Çaykovski'nin "Fındık Kıran" süitiyle girmiştir.

Müzikli oyunlara gösterilen ilgi ve eğilim bu alandaki yeni çalışmalara destek olmuş, Devlet Tiyatrosu yeni yıla uzun süredir oynanan "My Fair Lady" ile girmiştir. Tod Bolender'in sahneye koyduğu eserde Ayten ve Cüneyt Gökçer çifti alkış toplamakta devam etmişlerdir. Kurum yeni mevsime batıda birkaç yıldır ilgi çeken bir diğer müzikli oyunla girmiştir: "Damdaki Kemancı". Bu eser de sahneye aynı yönetici tarafından konmuş, başrolleri Cüneyt Gökçer, Handan Uran ve Muammer Esi paylaşmışlardır. Müzikli oyunlar İstanbul sahnelerinde de yaygınlaşmış, bazıları yetenekleri orantısında denemelere girişmekten çekinmemişlerdir. Bunlar arasında en çok ilgi toplayan müziklerini Cemal Reşit Rey'in yazdığı "Yaygara 70"tir. Değerli sanatçı bu verimiyle yıllardır bıraktığı türe yeniden dönmüş, seviyeli bir sonuç sağlamıştır.

YURT DIŞINDA SANATÇILARIMIZ

Sanatçılarımızın yurt dışındaki çabaları genellikle umut ve kıvanç verici olmuştur. Bu arada İlhan Mimaroğlu'nun ORTF - Fransız Radyo Televizyon Kurumu'nun isteği üzerine küçük bir çalgı grubu ve elektronik sesler için düzen-

lediği "La Ruche" adlı eseri aynı kurum tarafından yayınlanmış, Cenevre Radyosu'nun "konulu veya konusuz bale müziği" yarışmasında ikinciliği İlhan Usmanbaş'ın oda orkestrası için yazdığı eser almıştır. Genç viyolonselci Reşit Erzin mayısta Atina'ya giderek resitaller vermiş, övgü toplamıştır. Klavsenci Ayşe Ekşi'nin Hollanda'daki konserleri ilgiyle karşılanmış, kemancı Suna Kan'ın Paris, Madrit, Kahire ve Rusya'daki gezisi başarılarla sonuçlanmıştır. Soprano Alis Manukyan Romanya'daki opera temsillerine katılarak başrolleri oynamış, İdil Biret'in Wilhem Backhaus'un 85 inci yaş günü onuruna Bonn'da verdiği konser büyük ilgi görmüş, sanatçı ekim ve kasımda geniş bir Almanya turnesi yapmıştır. Hikmet Şimşek Beyrut'da Konservatuvar Orkestrasını yönetmiş, piyanist Ayşegül Sarıca sonbaharda büyük bir Rusya, Avusturya ve Almanya gezisi boyunca alkış toplamıştır. Devlet Opera ve Balesi genel müdürü Aydın Gün Paris'de Puccini'nin "Altın Batının Kızı" adlı operasını sahneye koymuş, olumlu çabasıyla ilgi toplamıştır. Kemancı Ayhan Turan New York Üniversitesi Müzik Bölümü'nün çağrısı üzerine Amerika'ya giderek çalışmalara katılmış, kemancı Ayla Erduran İsviçre'de konserler vermiş, piyanist Verda Erman İskandinav ülkelerinde resitaller vermiş, kemancı Ergün Tekinson İsviçre'nin ünlü Suisse Romande Orkestrası için açılan yarışmaya katılarak kazanmış, topluluğun kadrosuna girmiş, piyanist Hülya Saydam Almanya'da, Avusturya, Çekoslovakya ve Yunanistan'da başarılı konserlerle alkışlanmış, Devlet Opera ve Balesinden 36 sanatçı Kıbrıs'a gitmiş, konserler vermiş, bale gösterileri yapmıştır. Soprano Leyla Gençer, Floransa Operası kadrosuyla Edinburgh Sanat Şenliğine katılmış, Donizetti'nin "Maria Stuarda" adlı operasında başrolü oynamıştır.

RADYOLARIMIZIN TUTUMU

Müzik alanında en önemli eğitim aracı olarak kabul edebileceğimiz radyolar yıllardır süren olumsuz ve seviyesiz ortamı sıkı sıkı savunmuş, bilgisiz yöneticilerin "halk yolunda ulusal yayın" sloganı her ülkede geniş kitlelerin zahmetsizce sarıldığı bayağılıkları yayma yolunda tüm görevlilere beyaz kart sağlamıştır. İleri iklimlerde halkı kendi üst düzeyine çıkarmakla görevli radyo, ülkemizde halka inme yo-

lunda çalışmaktan öte gidememiş, "eğlence müziği" olarak "Şarap mahzende yıllanır", "Seni ben ellerin olsun diye mi sevdim", "Bu gece bütün meyhanelerini dolaştım Istanbulun", "Bir ateşim yanarım", "Sevmiyorum seni artık gözlerimi geri ver", "Sus kalbim sus, artık yeter", "Bize oldu olan, ayrıldık hiç yoktan", "Ana beni eversene", "Kenarlarda köşelerde - kadehlerde şişelerde" gibi kültür, sanat ve yurt sevgisiyle bağdaşması imkânsız yavşeleri dakikalarca yaymakla görevin yapıldığı sanılmıştır. Batı sanat müziği kenara köşeye büsbütün itilmiş, İstanbul ve Ankara'da yayın alanları birkaç kilometre kareyi aşmayan vericilerde günlük birkaç saatlik programla bu yükümlülüğün yerine getirildiği sanılmıştır. Birkaç gayretli yöneticinin düzenlediği "Radyo Konserleri", "Ayın Konserleri" gibi programların dinleyicileri stüdyo davetlilerinden öte gidememiş, üstelik oldukça masrafla gerçekleşen bu programların geceyarıları yayını herhangi bir yarar sağlamaktan uzak kalmıştır. "Folklor" alanındaki programların en uygunsuz bölümlere yerleştirilmesine devam edilmiş, bu türde hiçbir ayıklama yapmadan halkın memnun edildiği sanılmıştır. 1939 yılı boyunca yayınlanan programlar radyolarımızın müzik eğitimi yönünden yararlı olmak bir yana üstelik gerçekten zararlı olduklarını bir defa daha ortaya koymuştur. Bu yaygın yargının radyolarımızda tam bir reforma yol açması ödenmekte, beklenmektedir.

Plâk endüstrimizin durumu ise iğler acıdır. Her türlü denetimden yoksun bulunan bu alan geniş kitleleri erdemsiz, inançsız ve zevksiz bırakmak için alabildiğine çalışmakta, çürütmekte, ezmektedir. Bayağılık ve seviyesizliğin en zengin örneklerine bol bol raslanan bu endüstri verliminde gerçek müziği aramak bahis konusu olamaz.

VERİMSİZ BİR YIL

Müzik yayınları bakımından verimsiz bir yılı daha geçmişe bırakmış bulunuyoruz. İlgi toplamaya hak kazandığını sandığımız tek kitap Muammer Sun'un "Türkiye Kültür Müzik Tiyatro Sorunları"dır. Genç müzikçimiz ele aldığı konuları derinlemesine incelemiş, görüşlerini açıklamıştır. Sanatçılarımızın okuması gereken bu kitabı özellikle salık ve-

ririz. Bu arada Melâhat ve Gültekin Oransay'ın hazırladığı "Çağdaş Seslendiricilerimiz ve Küğ Yazarlarımız" adlı bir diğer kitabın da bizleri derin hayal kırıklığına uğrattığını belirtmeliyiz. Ciddî ve metodlu bir yazar olduğuna inandığımız Gültekin Oransay'ın böyle bir kitaba nasıl imza koyduğu gerçekten şaşılacak bir olaydır. Kitap her bakımdan düzensizdir, yanlışlarla doludur, sonuç olarak bir bilgi kitabı olma niteliğinden uzaktır. Dileğimiz satıştan kaldırılması, eksiklerin tamamlanması, yankıların düzeltilmesi, dedikodu planındaki bölüm ve satırların temizlenerek "Küğ Yayınları" seviyesine uygun bir duruma getirilmesidir. Kitapların dışında iki dergi; "Orkestra" ve "Musiki Mecmuası" düzenli olarak yayınlanmışlar, kendi alanlarında yararlı olmaya çalışmışlardır.

TÜRKİYE'DE YABANCI MÜZİK HAREKETLERİ

İstanbul ve Ankara'daki müzik hareketlerinde özellikle dört ülke kültür temsilciliklerinin gayretlerini övgüyle anmak gerekir. Çabalarının genişliği bakımından başta Avusturya Kültür Temsilciliği gelmektedir. Bu dost ülkenin kültür temsilcisi Prof. Hans Erich Kasper yurdunun müzik alanındaki değerli simalarını her türlü gayreti göstererek bizlere de tanıtmaya çalışmakta, konserler düzenlemekte, konferanslar verdirtmekte, sergiler açmaktadır. Prof. Kasper ayrıca her yıl bazı genç istidatlarımız için burslar sağlamakta, onların yurdunun zengin kültür ve müzik ortamında bir süre kalmasına, böylece görgü ve bilgilerinin artmasına yardımcı olmaktadır. Türk-Alman Dostluk Derneğini, İtalyan Kültür Heyetini, Türk-Amerikan Üniversiteliler Derneğini de kültür ve müzik alanındaki yararlı eylemleriyle hatırlatmak isteriz.

Kültür ve sanat alanlarında da geri sayılan, kalkınma yolunda hızla ilerlemesi, hiçbir fırsatı kaçırmaması gereken Türkiye'de devlet ve hükümetin bu türlü bir kalkınmaya katkıda bulunacak herhangi bir eylemi görülmemiş, yıl içinde yapılan seçimlerden sonra kurulacağı söylenen "Kültür Bakanlığı" gerçekleşmemiş, uzun süredir Meclis'de bekleyen "Opera Kanunu"na el sürülmemiştir. Oysa, özellikle bir Kültür Bakanlığı kurulması artık kaçınılmaz bir ihtiyaç olmuştur. Millî Eğitim Bakanlığı, yetenekleri uzağında kalan yü-

kümlülükler altında ezilmiş, kültür ve sanat çabalarına gereken ilgiyi gösteremez duruma düşmüştür. Bunun geniş yankılar bırakan en yakın örneği İstanbul Kültür Sarayı'nın açılışı olmuştur. Yapının kısmen tamamlanıp gösterilere başlanması yolundaki çabalar kamuda iyimser izlenimler bırakmışken kadro yönünden hiçbir hazırlık yapılmadan acele bir açılışa gidilmesi iyimserliği haklı bir kötümserliğe götürmüş, bu telâşın altında siyasî bazı plân ve emellerin yattığı inancı yaygınlaşmıştır.

KÜLTÜR SARAYI

"İstanbul Kültür Sarayı" gibi aşırı iddialı bir adla yapılan "açılış" tam bir keşmekeş getirmiş, bu amaçla görevlendirilen Devlet Tiyatrosu ile Devlet Opera ve Balesinin programları haklı tartışmalara yol açmıştır. İlk gece için Türk bestecilerinin verimi yerine yabancı bir eserin seçimi geniş hoşnutsuzluk doğurmuş, İstanbul aydınlarının gösterdiği haklı tepki yabancı eserin başına bir Türk bale sültinin konmasıyla yumuşatılmaya çalışılmıştır. Ankara'dan gelen iki kurum mayıs ayının bir kısmını kapsayan gösteriler boyunca 1968-1969 programlarındaki eserleri tekrarlamışlar, başkente dönmüşlerdir. İstanbul Kültür Sarayı yaz ayları süresince herhangi bir sanat olayına sahne olamamış, bu işler için gerekli hacimler bazı uluslararası toplantılara hizmet etmiştir. Aynı süre boyunca tamamlanan ikinci konser salonundan olsun, büyük salondan olsun yeni mevsimde yararlanmak imkânı İstanbul müzik topluluklarına tanınmamış, orkestra konserleri ve resitallere eski, verimsiz ve yetersiz sinema salonunda devam edilmiştir. Bu konuda İstanbul Belediyesinin yardımı da bahis konusu olmamış, uzun süredir bir konser salonu olarak düşünülüp onarılan Harbiye'deki Sümerbank sergi pavyonu Şehir Tiyatrosuna verilmiştir. Bütün bu davranışlar "müzik" çabalarına hükümet ve resmi çevreler tarafından verilen önemi göstermesi açısından ibret vericidir.

İstanbul Kültür Sarayı'nın kadro sorunu işlimin sonradan gelmesi gibi Bakanlar Kurulu tarafından onaylanan geçici bir statükoya bağlanmış, yönetim Devlet Tiyatrosu, Devlet Operası ve Balesi genel müdürleriyle Bayındırlık Bakanlığının bir temsilcisinden meydana gelen üçlü bir kurula bı-

rakılmıştır. Bu arada Şehir Operası solist ve koro kadrosu Devlet Operasına aktarılmış, İstanbul'da süreli opera temsilleri için bir "opera orkestrası" kurulması yolunda incelemeler yapılmış, sayısı otuza varmayan bir müzikçi grubunun görevlendirilmesi kararlaştırılmış, diğer müzikçilerin de yevmiyeli olarak çalıştırılmasına karar verilmiştir. Yeni durumuyla İstanbul Devlet Operası adını alan kurum perdesini Ferit Tüzün'ün "Midas'ın Kulakları" adlı eseriyle açmaya hazırlanmaktadır. İstanbul Kültür Sarayı sorunu bitmiş değil, başlamış bulunmaktadır. Yönetim merkezleri Ankara'da bulunan iki genel müdürlüğün İstanbul'da ne denli verimli olacağı, İstanbul'daki sanat kuruluşlarıyla sanatçıların yapıdan nasıl yararlanacakları henüz bilinmemekte, bütün bu sorunların köklü yönetmelikler ve kurallara bağlanması gerekmektedir. Yapı hiç bir yönüyle İstanbullular tarafından kabul edilmiş değildir, İstanbullularla ilinti kurulamamıştır. Eğer bu yapılmazsa kent ortasında terkedilmiş bir ada gibi kalacak, önemsenmiyecek, yararlanılmayacak ve yüz milyonu aşan masrafıyla beslenen umutlara yazık olacaktır.

1969 yılının başlıca müzik hareketlerini kapsayan bir tablo çizmeye çalıştık. Bu görüntünün yazımızın başında da belirttiğimiz gibi iyimserlikle yorumlanmasına imkân yoktur. Kişisel gayret ve çabaların sınırlı alanlarda kalmaya mahkûm olduğu, "müzik" gibi öğretim ve eğitimi uzun ve güç bir sanat dalında devlet ve hükûmet desteğinin daima zorunlu bulunduğu göz önünde tutulur, yargı ve kıyaslamalara bu açılardan bakılırsa sonuç umut verici görülmeyecektir. Müzik ortamı bir duraklama çağına girmiştir, günümüzdeki yaygın bilgisizlik ve umursamazlık sürdüğünde bu duraklama gerilemeye yönelecek, moral kalkınma yolunda beklenenler boş bir hayalden öte gidemiyecektir. Bu kalkınmanın da diğer alanlardaki kalkınma çabalarının özü olduğunu unutmamalıyız. Bu gerçeklerin en kısa zamanda dikkate alınmasını sabırla beklerken önümüzdeki yeni bir yılda kendilerini "güzel" ve "iyi"nin yoluna adamış tüm müzikçilerimize yurt içindeki ve yurt dışındaki çabalarında başarılar dileriz.

1969 DA SİNEMA

Çetin A. ÖZKIRIM

DÜNYA SİNEMASI

Armağanlar

Berlin Film Festivali : Geçen yıl "18. Uluslararası Berlin Film Festivali"ni climizde olmayan nedenler yüzünden izleyememiştik. Ama geleneğimizi sürdürmüş, 1969 Varlık Yıllığına Berlin Film Festivali ile başlamıştık. Bu yılki yarışmaya katılmak olanağını bulduğumuz için, yazımıza "Uluslararası 19. Berlin Film Festivali" ile giriyoruz.

19. Uluslararası Berlin Film Festivali 25 haziran 1969 güncesinde başladı ve 6 temmuz pazar gecesi sona erdi. On iki gün süren yarışmaya İngiltere (Three into Two Won't Go), (A Touch of Love) ve (The Bed Sitting Room) isimli üç filmle katılmıştı. Amerika yarışmada (Greetings) ve (Midnight Cowboy) isimli iki filmle temsil ediliyordu. İtalyan filmciliği ise (La sua giornata di gloria), (Un tranquillo posto di campagna) adlı filmlerle yarışmaya katılmıştı. Fransa (Le gai savoir) ve (Erotissimo) adlı filmlerle temsil ediliyordu. Ayrıca yarışma dışı bir Fransız filmi daha gösteriliyordu. (La voie lactèe) isimli bu kordelanın yönetmeni sinemanın emektar ustalarından Luis Bunuel'di. Bunun dışında İsveç (Made in Sweden) ile, Arjantin (Tiro de gracia) filmiyle, Danimarka (Klabautermanden) ve (Ballade om Carl Henning) ile, Brezilya (Brasil ano 2.000) ile, Japonya (Aido, slave of Love) filmiyle, Yugoslavya (Rani Radovi) adlı kordelayla, İspanya (La madriguera) isimli kordela ile, Hindistan (Goopy Gyne Bagha Byne) ile ve Almanya ise (Ich bin ein Elefant madame) adlı filmle yarışmaya katılmışlardı.

Eilindiği gibi 1950 yılından beri yapılagelmekte olan Berlin Film Festivalinde yarışmaya katılan filmler iki bö-

lümde toplanır. Bunlardan birincisi uzun metreli, konulu filmler. İkincisi ise kısa metreli kültür veya belge filmleridir.

Ve gene bu geleneğin bir özelliği de, her yıl yarışmaya katılan uzun metreli konulu filmler arasından (En başarılı film), (En başarılı yönetmen), (En başarılı aktör), (En başarılı aktris) ve ikinci derecede başarılı film veya filmler seçilmesidir.

Oysa bu yıl ikinci üçüncü derecede başarılı filmler seçilmedi. Üstelik en başarılı kadın oyuncu, en başarılı erkek oyuncu ve en başarılı yönetmen de armağan dışı bırakıldı. 19. Uluslararası Berlin Film Festivali jürisi en iyi film olarak bir Yugoslav yapımı olan (Rani Radovi)'yi seçti ve Altın Ayı ödülünü bu kordelaya verdi. Bunun dışında da beş film seçerek onlara da Gümüş Ayı ödüllerini dağıttı. Bu filmler sırasıyla şunlardır: Bir Brezilya filmi olan (Brasil ano 2000). Bir İsveç filmi olan (Made in Sweden), bir Alman filmi olan (Ich bin ein Elefant, madame), bir Amerikan filmi olan (Greetings), bir İtalyan filmi olan (Un Tranquillo Posto di Campagna).

Gümüş Ayı kazanan filmler belki bu ödüle lâyıktılar, belki de değildiler. Ama Altın Ayı büyük ödülünü kazanmış olan Yugoslav filmi doğrusu ya tam bir sürpriz sonuç yarattı. Hiç kimse bu sonucu beklemiyordu. John Schlesinger'in (Midnight Cowboy)'u veya Johan Bergenstrahle'nin (Made in Sweden)'i doğrusu ya Yugoslav filminden daha çok bu büyük ödüle lâyıktı...

En başarılı kısa metreli film olarak yarışmada Kanada'yı temsil eden (to See or not to See) isimli film Altın Ayı ödülünü aldı. Gümüş Ayı armağanını ise bir Yugoslav filmi olan (Presadjivanje Osecanja) elde etti.

Cannes Festivali Yıllardır olageldiği gibi, 1969 Cannes Film Festivali de yine çok hareketli ve dedikodulu geçti. Şöhret peşinde koşan yıldız adayları soyunup dökündüler ve bol bol gazete fotoğrafçılarına poz verdiler. Bu arada yarışma filmleri seyredildi ve değerlendirildi. Uluslararası Cannes Film Festivalinde en başarılı film armağanını bir İngiliz kordelâsı olan (If) kazandı. İngiliz özgür sinema akımının temsilcilerinden rejisör Lindsay Anderson'un çevirdiği bu film çağdaş gençlik sorunlarına el etmekteydi.

Yarışmada Fransa'yı temsil eden Costa Gavras'ın (Z) isimli filminde başrollerden birini oynayan Jean-Louis Trin-

tignant ise en başarılı erkek oyuncu seçildi. En başarılı kadın oyuncu ödülünü ise (Isadora) isimli İngiliz filminde başrolü oynayan Vanesse Redgrave aldı.

Oscar Armağanı : Kısaca Oscar diye söylenegelen Amerika'nın en ünlü sinema armağanı olan ve "Academy of Motion Picture Arts and Science" aracılığıyla dağıtılan ödüller bu yıl da yerlerini buldu. Oscar armağanları her yıl bir önceki yıla ait olan filmlere dağıtılmaktadır. Bu bakımdan 1969'da sahiplerini bulan ödüller 1968 yılında çevrilmiş olan film çalışmalarına aittir.

Bu yılki Oscar'lar şöyle dağıtıldı: En iyi film: Mark Lester'in (Oliver) isimli müzikali. En başarılı yönetmen: (Oliver) isimli filmdeki çalışmasıyla Carol Reed. En başarılı kadın oyuncu: Bu ödül iki aktris arasında bölüştürüldü. (Kışın Aslan) filmindeki rolüyle Katherine Hepburn ve (Komik Kız) filmindeki rolüyle Barbara Streisand. En başarılı erkek oyuncu: (Charly) isimli filmdeki rolüyle Cliff Robertson.

Venedik Festivali : Son yıllarda uluslararası film festivalleri eski önemlerini kaybetmiye başlamışlardı. Yarışmalara katılan filmlerin ortamsızlığı kadar, seçilen jüri üyelerinin yeteneksizliği, bu kurulların aldığı kararların ve festival sonuçlarının anlamsızlığı festivallere gölge düşürmeye başlamıştı. Bu yüzden birçok ülke ve sanatçı yarışmalara girmekten kaçınıyorlardı.

İşte bu gerçekleri gören Venedik film festivali yöneticileri 1969 yılında düzenledikleri festivali bir yarışma düzeninden kurtarıp, bir gösteri haline getirdiler. Hiçbir filme ve sanatçıya ödül vermemek kararı aldılar.

Bu yıl da her yıl olduğu gibi Venedik film fuarına —Artık bu gösteriye bir festival demek doğru olmayacağına göre, fuar demek en uygunu— birçok ülkenin sineması katıldı. Hiçbir ödül dağıtımı olmadığı halde bu filmlerin içinde en büyük ilgiyi ünlü yapımcı-yönetmen Federico Fellini topladı. "Satirikon" isimli filmiyle Fellini yine kendi kendisini aştığını belli ediyordu. Bu kordelanın özellikle bizim için bir başka ilginç yanı daha vardı. O da filmin fon müziklerini yapanlardan birinin Türk oluşuydu. İlhan K. Mimaroğlu'nun fon müzikleri de ilgi toplamıştı. Ayrıca filmde bir de türkçe şiir bulunmaktaydı...

Venedik'te ilgi çeken filmlerin arasında Pier Paola Pa-

sollni'nin "Porcherie"si ile Pierre Bresson'un "Une Femme Douce" isimli filmiydi.

1969'un kayıpları:

Boris Karloff : Asıl adı Charles Edward Pratt olan korku filmlerinin unutulmaz kahramanı Boris Karloff haziran ayı içinde öldü. 23 kasım 1887 güncesinde Londra'da dünyaya gelmiş olan Karloff, Uppingham King's College'de okuduktan sonra tiyatro oyunculuğuna başlamıştır. Sonra sinemaya geçmiş ve özellikle korku filmlerinde görünerek büyük ün kazanmıştır. Beyaz perdede canlandırdığı unutulmaz tiplerden biri de Fankenstein'dir.

Robert Taylor : Hollywood'un gelmiş geçmiş en ünlü aktörlerinden biri olan Robert Taylor, 5 ağustos 1911'de Nebraska eyaletinin Filley kentinde dünyaya gelmişti. Önceleri tıp tahsili yapan Robert Taylor, bu öğrenimi yarıda bırakmış, şarkıcılığa başlamıştı. Bu arada radyo programlarında Cello da çalıyordu. Son derece yakışıklı ve güzel bir genç olan Robert Taylor'u keşfetmekte Hollywood gecikmedi. Onu bir Rudolf Valentino gibi lanse ettiler. Taylor da yalnızca yakışıklı bir kukla olmadığını ispat etti. Her çeşit rolü oynayarak, ölümüne kadar beyaz perdede kalmayı başardı. Asıl adı Spangler Arlington Edough olan aktör bu yıl haziran ayı içinde kanserden ölmüştür.

Judy Garland : Haziran ayı içinde yine Amerikan sinemasının çok popüler yıldızlarından biri daha öldü. Bir zamanlar Amerikan gençliğini beyaz perdede temsil eden bu hayatiyet dolu yıldızın ismi Judy Garland'dı. 10 haziran 1923'de dünyaya gelen Judy Garland güzel sesi ve cıvıl cıvıl kişiliği ile beyaz perdenin sevgililerinden biri olmuştu. Ama son yıllarda, özellikle kocası Vincenke Minnelli'den ayrıldıktan sonra yavaş yavaş şöhretini kaybetmeye başlamıştı. Bu yüzden de içkiye zehire alışmıştı. Ölümünden kısa bir süre önce çekilmiş olan resimlerinde de görüldüğü gibi, son zamanlarda yaşayan bir ölüye dönmüştü. Judy Garland unutulmaz filmleri arasında (Sahne Çocukları), (Andy Hardy Âşık), (Brodway Melodileri), (Bir Yıldız Doğuyor) bulunmaktadır.

Jeffry Hunter : Amerikan sinemasının yıldızlarından biri olan Jeffry Hunter'in gerçek ismi Henry H. McKinnies'-

tir. 25 kasım 1932'de doğan yıldız bir kaza sonucu beyin kanamasından ölmüştür.

Sharon Tate Yeni yeni parlayan bu yıldız sanatçı kişiliğinden çok güzelliği ve skandalleri ile ün yapmıştı. Ünlü yönetmen Roman Polanski ile evlendikten sonra biraz durulmuştu ama, yine de eşinden ayrı kaldığı geceler evinde seks partileri vermekten geri kalmıyordu. İşte böylesi gecelerden birinde bir cinayete kurban giden yıldız ölümünde henüz yirmi üç yaşındaydı...

Yurdumuza gelenler

Maria Callas isimli ünlü Yunanlı sopranoyu bilirsiniz. Sesi kadar çirkinliği, çirkinliği kadar da dedi-kodulu yaşantısı ile de ün yapmıştır. İşte İtalyan yapımcısı Rossellini tutmuş bu ünlü sopranoyu bir filmde oynatmak istemiş. "Medea" isimli filmde başrolü bu şımarık sopranoya vermiş. Yönetmenlik görevi de ünlü rejisör Pier Paolo Pasolini'ye düşmüş. Bu filmi de Göreme'de çekmeyi uygun görmüşler. Ünlü soprano, ünlü yönetmen ve kalabalık bir ekiple kalkıp haziran ayında yurdumuza geldiler. Başladılar Göreme'de çalışmaya. Onlar çalışadursunlar, o günlerdeki Turizm ve Tanıtma Bakanımız da eşini alıp Göreme'ye yollanmış. Bakanımız rumca bilir. Eh bayan Callas da Rum asıllı ya, konuşup görüşecekler. Ama evdeki pazar çarşıya uymaz derler. Şımarık sopranonun bir ters günüymüş. Türkiye hükümetinin Turizm Tanıtma Bakanını hiçe sayıp, kabul etmemiş yanına... Bakan da rumca konuşamadan ters geri edip dönmek zorunda kalmış. Bu olay o günlerdeki gazetelerde yer almıştı...

Aradan bir süre geçti. Bu kez de Collinson isimli bir İngiliz yönetmeni, iki Amerikalı oyuncu Tony Curtis ile Charles Bronson ve bir Fransız yıldızı Michel Mercier yurdumuza geldiler. Konusu kurtuluş savaşımızla ilgili (Paralı Askerler) isimli bir filmi çevirmek üzere İstanbul'a postu serdiler. Engin Cezzar'ı reji asistanı olarak aldılar. Fikret Hakan ile Salih Güney'e de önemli roller verdiler. Bu arada avuç dolusu paralar harcayıp kokteyl partiler düzenlediler. Tam işler kıvamında giderken bir günlük resimli roman gazetesi (Paralı Askerler)'in Atatürk aleyhtarı sahnelerle dolu olduğunu ileri sürdü. Tabii ortalık karışıverdi. Engin Cezzar görevinden ayrıldı. İlgililer açıklama yaptılar. Hükümet işe

el koydu. Böylece filmden Atatürk sahneleri çıkarıldı. Tabii şimdilik... İleride ne olur bilinmez.

Hitchcock yılı

Korku ve heyecan filmlerinin büyük ustası olarak tanınan Alfred Hitchcock 1969'da "Topaz" isimli filmini tamamladı. Bu kordela gösterildiği her yerde büyük ilgi topladı. Eleştirmeciler uzun uzun övdüler filmi. Gazeteler ve dergiler hep "Topaz"dan ve yönetmeninden söz açtılar. Böylece sanat çevrelerinde 1969 Alfred Hitchcock yılı ilân edildi. Bunu fırsat bilen "Türk Sinematek Derneği" de 8 - 12 eylülü Hitchcock haftası olarak ilân etti. Bu aylarda sinek avlayan bir büyük sinemada sanatçının elde bulunan filmleri gösterildi. Ve seyirci kuyruğa girip, bazen de karaborsadan bilet almak suretiyle bu filmleri gördü.

TÜRK SİNEMASI

Amerikalıların Hollywood'u, İtalyanların "Cine Citta'sı var. Bizim de Yeşilçam sokağımız. Hiç yolunuz düştü mü o kasvetli sokağa? Düşmediyse bilemezsiniz. Hiç değilse bir kez olsun görmeniz gerek o sokağı. Yoksa anlayamazsınız, Türk sinemasının bugünkü halini. Yeşilçam sokağı, filmlerden tanıdığımız "Casbah" diye anılan Cezayir batakhanelerini andırır. Bir pislik, bir derme çatmalık, bir kapkaççılık, bir iğretilik vardır bu sokakta. Sınır boyları kentlerinde görülen bir garip tedirginlik kendini belli eder durur.

Manifaturacıyken bir türlü iki yakası bir araya gelemeyenler, kitapçılık yaparken o işten bıkıp gece kulübü açanlar, ordu hizmetindeyken barınamayanlar, gazeteciyken başarıya ulaşamayanlar hep Yeşilçam sokağına sığınmışlardır. Bunlar yapımcıdırlar. Bunlar yönetmenlik yaparlar. Bunlar senaryo yazarlar. Gerekirse çıkıp oynarlar.

Uçan kuşa borçlanarak çevrilen filmler için ödenen para değil, bonodur. Bono yüzünden figüranlar aç kalır. Hela aralığında kuruluveren şirketler iflâs eder. Ama Yeşilçam'da şirket sayısı hiç azalmaz. Bir yapımcı giderken yerine beş tanesi birden gelir.

Bu şirketler, bu yapımcılar, bu yönetmenler için yapıl-

mayacak şey yoktur. Bir hafta önce oynanmış olan bir yabancı filmi aynen kopya etmekten tutun da bir başka şirketin çevirdiği aynı konuyu alelacele perdeleyip, hemen hemen aynı isimle piyasaya sunmaya kadar her işi yaparlar.

Bu yüzden Türk sinemasında her şey baştankara gitmektedir.

Gelin bu yıl da, geçen yılki gibi çevrilen filmlerin listesine şöyle bir göz atalım: (Gül ve şeker), (Mısır'dan gelen gelin), (Affet beni Allahım), (Ağlayan bir ömür), (Ağla gözlerim), (Ana hakkı ödenmez), (Aşkım günahımdır), (Anjelik ve Deli İbrahim), (Arkadaşımın aşkı), (Avanta Kemal torpido Yılmaza karşı), (Azrail benim), (Baharda solan çiçek), (Cehennemde boş yer yok), (Efkârlı sosyetede), (İstanbul'da cümbüş var), (İslâmiyetin kahraman kızı), (Kara gözlüm efkârlanma), (Kader ayırsa bile), (Mezarım mermerden olsun), (Nuri bey Mafiaya karşı), (Son vurgun - Kurşunların yağmuru) ve (Sus sus kimseler duymasın)..

Filmlerin ismi yeter sanırım.

Bu arada Türk sinemasının içinde kaynayıp gidenler de var. İyiyi, güzeli arayıp bulmak uğruna yıllardır didinen savaşçılar da var. Var olmasına var ama bu kişilerin sayısı öylesine az ki... Örneğin bir Metin Erksan. Yıllardır direnen bu gerçek sanatçımız da sonunda taviz vermek zorunda kaldı. Ama onu kınamaya hakkımız var mı? Bunca yıl sonra evkafta memuriyet alamayacağına göre, onun da yaşaması gerek. Yaşamak için de para kazanmak zorunluğu var. Soylu, güçlü filmler çevirdikçe sinemaların kapıları onun üstüne kapandığına göre, Metin Erksan'ın da piyasanın isteğine uyması gerek.

Halit Refiğ ve Türk sinemasının en büyük ustası Lütfü Akat için de durum aynı...

1969 yıllığında bu bölümü bitirirken Metin Erksan için şöyle diyorduk: "... Biliyor musunuz şu sıra Erksan kamerasını yüklenmiş Dinar bozkırlarında bir "Kuyu" arayıp duruyor. "Kuyu"yu bulur, bulmaz hiç önemli değil, ama herkes kadere rıza gösterirken, o aramasını biliyor. Selâm olsun..."

Erksan, Dinar bozkırlarında "Kuyu"yu buldu. "Kuyu" ile Adana Film Festivalinde bir de ödül kazandı. Ne var ki

Yeşilçam'ın kurtları elbirliği edip onu, kendi "Kuyu"suna gömdüler.

Varsın gömsünler. Erksan "Kuyu"dan çıkmayı da başaracaktır.

Selâm olsun..

Necati Akın : Siyah-beyaz

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

SORUMUZ

Günümüzde radyo, televizyon, sinema ve bunların yanında son derece sulandırılmış bir tiyatro, müzikli sahneler gibi göze ve kulağa seslenen eğlence araçlarının kitaba, giderek edebiyata karşı amansız bir rekabet savaşına giriştikleri görülmektedir. Bütün dünyada göze çarpan bu rekabet yanında basın ve yayın alanında da fotoromanlar, resimden ibaret hikâyeler gazetelerden dergi ve kitap sayfalarına atlayarak etkileme alanını gitgide genişletmektedirler. Bu ağır rekabete edebiyat kendi içine kapanmak suretiyle cevap verebilir mi? Bu güçlü rakiplere karşı kendini savunmak için birtakım tedbirler almak zorunluğunu duymayacak mı?

Geçen eylülde Fransa'nın Menton şehrinde toplanan uluslararası P.E.N. kongresinin dört yüze yakın delegesi bu konuyu tartıştılar. Hattâ Fransız yazarı Armand Lanoux, karamsarlık rekorunu kırarak, yalnız edebiyatın değil yazı'nın bile geleceği karanlık olduğu görüşünü ileri sürdü.

Bu açık oturumun, bizde de, sona eren yıl içinde yayın hayatında gözle görülür bir gerileme olduğu, bazı yayınevlerinin yüzde otuzdan fazla azalan satışların yüküne dayanamayarak kapılarını kapamak zorunda kaldıkları bir döneme raslaması ilgi çekici bir olaydır. Bu bakımdan konu bizim için ayrı bir önem kazanmaktadır.

Bu sorun üzerine yüz yazara başvurarak açtığımız toplu soruşturmaya gelen cevapları soyadlarının alfabe sırasiyle yayınlıyoruz.

AKGÜN, Nahit Ulvi

"Göze ve kulağa seslenen eğlence araçlarının kitaba, giderek edebiyata karşı amansız bir rekabet savaşına giriştikleri görülmektedir" diyorsunuz. Bu herhalde sayıbilime, istatistiklere dayanılarak ortaya atılmıştır. Ama edebiyat eğitim isteyen yüksek bir beğenidir. İncelmiş, belirli bir düzeye ulaşmış kimseler her çağda azınlıkta değil midir? Edebiyat çoğunluğa mı sesleniyor ki radyo televizyon, sinema gibi araçlar okuma ilgisini azalttı? "Fotoromanları, resimden ibaret hikâyeleri" kimler okuyor? Çoğunluk. Çoğunluk bunları okuyor diye iyi yapıtlar ortadan yavaş yavaş çekilecek mi diyeceğiz? Bu yarışta piyasa yapıtları mı kazanacak diyeceğiz? Olur mu böyle şey? Güçlü yarışmacılar karşısında ne mi yapacak edebiyat? Bildiği yoldan şaşmadan ilerliyecek. Bir de şu var: Deyim yerinde görülürse kulakla okumak gözle okumakla bir değildir. Gözle okumakta tümcelerin kuruluşu, söyleyişin nitelikleri. çalımı, edası ağır basar. Hecelerden tutun da harflerin bile inceli kalınlı, sertli yumuşaklı oluşu, bunun belirli bir düzende sıralanması gözle görülür. Bir sözcüğün, bir tümcenin belli bir olayı ya da bir kavramı söylemekten öteye geçen birtakım çağrışımlarla zenginleşmesi, yorumlara yol açması, ancak gözle okunurken görülür. Yani yazıdan doğan bambaşka bir şeydir bu. Radyo, televizyon, sinema gibi eğlence araçlarının edebiyatla yarışında edebiyat belli ölçüde gerilemiştir. Neden? Ucuz beğeniye, kolaya, rahata kaçanlar için doğru bu. Ama bunu değişmez doğru sayamayız. Her zaman edebiyat vardı, gene de olacak. Ama alıcısı azmış, olsun, tekrar edeyim, ne zaman çoktu ki.

AND, Metin

Sorunlarınızda değinilen genellemelere katılmadığımı, tersine bu konuda çok iyimser olduğumu söylemekle söze başlayayım. Her şeyden önce eğlence araçları diye nitelendirilen televizyon, sinema, radyo, tiyatro, müzikli sahneler gibi göze, kulağa seslenen yayın araçlarının kötüsü yanında çok iyisi de

var. Örneğin ticarî televizyon yanında ünlü edebiyatçıların metnini yazdığı değerli televizyon programları bulunuşu gibi. Ülkemizde ödenekli tiyatroların yanında aslında yalnız kazanç kaygusu gütmesi gereken ve yaşamaları için gişe geliri zorunlu olan özel tiyatrolar arasında sanat değeri olan temsillere ve oyunlara yer verenler yok mudur? Evet, çağımızda sanat ve haberleşme araçlarında büyük bir sayı bolluğu bu çağın başlıca özelliğidir. Ancak bu bolluk için ekonomideki Gresham yasası gibi kötünün iyiyi kovduğu söylenebilir mi? Tam tersine basın-yayın alanında fotoromanlar, çizgi hikâyelerinin yanısıra ciddî kitaplar da aynı bolluğu göstermiyor mu? Belki ülkemizde hep yumuşak kaplı kitaplar yayınlandığı için olacak ilgilenmiyoruz ama Avrupa'da ciltli kitaplardan paperback denilen fiyatı çok ucuz, içi çok değerli olan kitaplar yoluyla her eve temel eserlerin girdiği bir gerçek değil midir? Baskı alanında "reproduction" ve eski pahalı kitapların fotoğraf yoluyla çoğaltılıp en önemli eserlerin her keseye uygun fiyatlarla geniş yığınlara yayıldığını nasıl olur görmezlikten gelebiliriz? Evet değersizde bir bolluk var, ancak bu değerlinin de bollaşmasını engelemiyor ki. Yalnız roman, hikâye gibi yapıntı edebiyatı değil fakat ciddî araştırmalar, incelemeler de bol ölçüde yayınlanıyor ve alıcı buluyor. Bu bakımdan Fransız yazarı Armand Lanoux'nun karamsar görüşlerini paylaşmak, hele Fransa'da günümüzdeki yayın atılımını göz önüne alınca, paylaşmak güçtür.

Elbet az gelişmiş ülkelerin durumu değişiktir. Ancak gene bu ülkelerde fotoromanların, çizgili hikâyelerin olumsuz etkisi de bu ölçüde azdır. Ünlü yazarlarımızın çocukluk anılarına bakınız, hangisi Fransa'da "kapıcı romanları" denilen Michel Zevaco'ları okuma aşamasından geçmemiştir ki? Yüzde otuzdan fazla yayınevinin kapılarını kapamak zorunda kalışlarının nedenlerini başka yerlerde aramak gerekir. Bizde aşırı uçların yayınlarında gereksiz bir şişkinlik görülüyor. Millî Eğitim Bakanlığının da son yıllarda katıldığı sağcı yayınlarla, gezdiğim ülkelerin kitapçı vitrinlerinin hiçbirinde bizdeki bollukta görmediğim kadar sosyalist yayınlar ve gene aşırı uç sayılabilecek avant-garde yayınların bolluğu ergeç bu yayınların satışını tıkayacaktır. Bunlar yayınlanmasın demiyorum ama bu yayınların yöneticileri kendi düşüncelerini yayarken bir mission adamı gibi davranıyorlar, bu bakımdan

F. Casorati : Ayna

bu misslon'un gerektirdiği rizikolara da katlanmak zorundadırlar. Bir süre önce Camus, Sartre ve varoluşçuluk furyası vardı. Bütün düşünce sistemlerini boşlayıp varoluşçuluğa birden sıçrayıvermek modadan başka nedir ki? Aşırı uçların dışındaki ciddî yayınlar, —gerek yapıntı edebiyat, gerek bilimsel kitaplar— için gene seçkin ve küçümsenmiyecek sayıda bir okuyucu yığını vardır. İki yıldır öğrencilerime Varlık yayınlarından çıkmış Memet Fuat'ın *Tiyatro Tarihi*'ni almalarını söylerim oysa bu kitap piyasada tükenmiştir. Bir tiyatro tarihinin kısa sürede böyle tükenip aranır olması karamsar olmamak için yeter bir örnek değil midir? Yayınlarımız gerek yapıntı edebiyatında gerek Türkiye üzerine ciddî araştırmalar alanında olsun, baskı güzelliği ve öz bakımından son yıllarda büyük gelişme göstermektedir. Aşırı uçların kendi fikirlerini yayma çabalarını bir yana bırakırsak, daha çok sayıda okuyucu için yayınevlerimizin edebî danışmanlarını seçmekte daha bir titizlik göstermeleri, bir de gazete ve dergilerde kitap tanıtmalarına daha büyük bir önem ve özen vermeleri akla ilk gelen çözüm yolları olacaktır. Yoksa fotoromanların ciddî yayınlara rakip olduğu, hele bunların kısıtlanması görüşüne katılanlardan hiç değilim.

APAYDIN, Talip

Radyo, televizyon, sinema uygarlığın son bulgusu, etkin yayın araçlarıdır. İyi niyetle kullanılırsa yararlı olur. Halkın eğitilmesinde, toplumun kültürel kalkınmasında çabukluk sağlar. Böyle bir yayının edebiyata zararı değil, yararı olur. İyi yetişmiş insan, güzel sanatlar içinde düşünce yönü ağır basan edebiyattan büsbütün uzak kalamaz. Günlerini hep eğlenceye ayıramaz. Okumak, anlamak gereğini duyar.

Söz konusu endişe sanıyorum ki radyonun, televizyonun sinemanın iyi kullanılmamasından ileri gelmektedir. Gerçekten bu en etkin yayın araçları, ya çabuk ve çok kazanmak hırsı ile, ya da egemen sınıfın işine öyle geldiği için halkı zevksiz, fikirsiz ve görüşsüz tutacak şekilde kullanılmakta ve sonucu pek korkunç olmaktadır. Ülkemizde özellikle sinemanın yaptığı kötü etki görmezden gelinecek gibi değildir. Halk kendi sorunlarından uzaklaştırılmakta, öz çıkarlarına karşı yozlaştırılmaktadır. Zevkl bozulmaktadır. Yerli filmcilik yıllar yılı

ısrarla bu yolda yürümektedir. Bir dur diyen yoktur. Sinema seyircisi halkımız o hale gelmiştir ki sanat ve düşün düzeyi yüksek bir filmi beğenmez olmuştur. Baştan aşağı yapmacık, sulu, ağlamaklı, zevksiz şeritler film diye halka gösterilmekte ve zevki harıl harıl kötüye eğitilmektedir. Toplum bilinçlenmesin, kendine gelmesin diye bu belki özellikle böyle yapılmaktadır. İyi ki sinema büyük köylü kitlesine henüz ulaşmamıştır.

Televizyon henüz küçük bir azınlığın malıdır. Daha deneme safhasındadır.

Radyo özerk kuruluş oluşundan bu yana az çok dinlenir duruma gelmiştir. Yeterli değildir. Büyük çoğunluğu okur yazar olmayan bir ulusun radyosu çok daha eğitici, uyandırıcı nitelikte yayın yapmak zorundadır.

Bizim asıl işimiz halkı bir an önce okutmak olmalıdır. O zaman edebiyat çok daha aranır, istenir bir uğraşı olacaktır. Edebiyat iyi yetişmiş toplumlarda önemini hiçbir zaman yitirmiyecektir. Gelip geçici tavsamalar olabilir, ama edebiyat yeni insanın sorunlarına eğilebildiği sürece önemi ve etkisi devam edecektir. Değişecektir, biçim ve öz yenilikleri kazanacaktır ama edebiyat bitmeyecektir. Bu kanıdayım.

BAŞARAN, M.

Kitabın, giderek edebiyatın amansız bir rekabet tehlike karşısında olduğunu belirtiyor açıklamanız. Radyonun, televizyonun, sinemanın, basının özünden mi geliyor bu tehlike, yoksa bunları elinde tutan güçlerin davranışlarından mı? İnsan aklının bu eşsiz buluşları neden güzel sanatların, edebiyatın gelişeceği, yaygınlaşacağı bir ortam yaratmasın? Hiçbiri kitabın, edebiyatın yerini tutamıyacağına göre önemli olan ikinci soru olsa gerek..

"Son derece sulandırılmış tiyatrolar, müzikli sahneler, fotoromanlar resimden ibaret gazete, dergi, kitap sayfaları" elbette ekinli okuyuculara, sanatseverlere seslenemez. Yaygınlaşmaları için yozlaşmış bir ortam olması gerek. Radyo, televizyon, sinema, basın bu ortamı hazırlıyorsa Albert Bayet dedikçe, "Sanatla, düşünceyle alay edercesine bütün dünya için bir hayvanlaştırma okulu oluyorlar" demektir.

Tekniğin ilerlemesiyle yaşamın hız kazanması doğal ola-

rak ilgi alanlarını, sanatları da etkiliyor. Bir zaman fotoğraf da resim için tehlike sayılmış. Ama radyo, televizyon, sinema, basın geniş anlamda etkin eğitim yoğurum araçlarıdır. İyi ellerde insan aklını geliştiren, özgürleştiren ekin, beğeni düzeyini yükselten bir insanlık okulu olabilirler.

Bizde durum çok karmaşık. Okumaktan düşünmekten korkan, düşünü suç sayan, en çok kitap yasaklayan, kişisi başına en az basılı kâğıt düşen geri bırakılmış uluslardanız biz. Zaten bozuk olan eğitim düzenimiz, "Özel okulculukla" nerdeyse eğitim işportacılığına başlayacak. En çok, okuyan, okuma alışkanlığı edindirmeğe çalışan öğretmenler sürülüyor bugün. Bunları demekle eğitim düzenimizin kitaba, edebiyata karşı bir savaş içinde olduğunu belirtmek istiyorum. Bir Hasan Ali döneminin "Klasiklerine" bir de bugün girişilen "Temel kitaplar dizisine" bakın...

Yayınevlerinin "Azalan satışların yüküne dayanamıyarak kapılarını kapamak zorunda" kalışlarının çok çeşitli nedenleri olabilir. Yayın olanaklarını ellerinde tutan güçlerin türlü pazar hünerleri, kitabın pahalanması, ilgilerin düşün eserlerine yönelmesi v.b. Gene de baş nedenin egemen güçlerin kendi çıkarlarına uygun bir koşullandırma amacı gütmeleri olduğunu yineleyebiliriz.

BİNYAZAR, Adnan

Sinema, radyo televizyon, tiyatro... aracılar yoluyla ulaşır topluma. Sözgelimi sinemanın yönetmeni vardır, oyuncusu, kostümcüsü, müzikçisi, daha birçok şeycisi vardır. Radyo, televizyon ve tiyatroda da böyledir bu. Kişiyi hazırcılığa alıştırır bu aracılar. Bu nedenle kişi, düş gücünü, kafa gücünü işletme olanağı bulamaz. Oysa ki kitapta herhangi bir aracı söz konusu değildir. Okur satırlarla bir dünya kurmak zorunluğundadır. Bir göz, bir kulak, bir sezgi yaratır gücünce. Yazarın oluşturduğu romanı, öyküyü, şiiri, denemeyi, eleştirmeyi... yeniden yaratacak kadar özgürdür. Bir bakıma, sinema ve benzeri alanlar, zorlamayla benimsetmek isterler kimi durumları. Bizim yerimize düşünmeyi, görmeyi seçmiş kişilerin etkilerinde kalırız ister istemez. Bu da yukarıda belirlediğibiz gibi güçsüz kılar bizi. Bir değerlendirme olanağından yoksun kılar.

Böyle bir gücü olmayan kişinin, günümüzün değişken ortamında başarılı olabileceğini düşünmek boşunadır. Gittikçe de bu gücünü yitirenlerle doluyor dünyamız. Fotoromanlar, resimli romanlar, salt gözleriyle, kulaklarıyla düşünebileceğini sanan bilinçsiz, sorumluluk duymayan kişileri çoğaltmıştır. Sinemanın, televizyonun yaptığını yapıyor bunlar da. Aslında fotoromanlar, resimli romanlar, sinemanın, televizyonun *kâğıda* yansımasından başka nedir? Tümünün amacı, bir göz doyumu yaratmaktır. Yeni ve çeşitli alışkanlıklar, kolaya yöneltmektedir toplumları. Düzenlerin açıklığından, bozukluğundan yararlanan çıkarcılar insanların bu kolayca yönelme isteklerini kötüye kullanmaktadırlar.

Kuşkusuz, bu tür yayım araçlarının alabildiğine gelişmesi kitabın, Armand Lanoux'un deyimiyle *yazının* geleceğini kararmayacaktır. Kitap da, yazı da sonsuzca var olacaktır. Bu dönemde önemli olan, toplumu, özellikle gençliği kitaba ısındırmaktır. Burada, edebiyata düşen, onun çağ dışı düşüncelerden, anlayışlardan kopabilmesidir. Topluma dönük, toplumun değişik sorunlarını çözümleyen bir araç olmalıdır edebiyat. Kimse kimsenin tutkusal dünyasını dolduran ölgün, kişisel bir parça da hastalıklı sevgisiyle ilgilenmek istememektedir. Topluma, kendini, kendi sorunlarını duyurabiliyor mu edebiyat, o zaman görevini yerine getirebilecektir. Öbür, temelsiz, cıvıtılmış, sulandırılmış alanlarla savaşabilecektir.

Bu, ayrıca, bir toplumun eğitim anlayışına da bağlıdır. Çocuklar, daha beğeni eğitiminin başlangıcında, tutarlı yetiştirici, düş ve düşünce gücünü geliştirici yazarlarla yüz yüze getirilirlerse, kuşkusuz, sonuç olumlu olacaktır. Bu da iyi kitaplar basmakla gerçekleştirilir. Ele geçen her şey abartılarak topluma verilirse, toplum onda aradığını bulamazsa, umutsuzluğa kapılır. Bu da kitaptan soğumasının ilk nedeni olur toplumun.

CİMCOZ, Adalet

Soruda belirtilen, radyo, televizyon, sinema, müzikli sahneler gibi göze ve kulağa seslenen araçları, kitaba, edebiyata karşı "rekabet" savaşına girmiş, sadece birer eğlence aracı olarak nitelemek, pek doğru değildir bence. Bunlarla, kitap ve edebiyat arasında bir benzerlik kurulduğuna ve aralarında bir

yarışmanın varlığına inanıldığına göre, kitap ve edebiyat da bir "eğlence aracı" olarak görülüyor demektir.

Oysa yukarda sayılan araçların herbiri yalnız eğlence değil, aynı zamanda başlı başına birer kültür ve sanat dalıdır. Kitap ve edebiyatta olduğu gibi, bunların da iyisi ve kötüsü, sanat olanı, olmayanı vardır. Çeşitli sanat kolları, olsa olsa birbirlerini destekler, kendi alanlarında gelişmelerini sağlar. Hiçbir sanat kolu öteki sanat kolunun üstesinden gelmek, onu yoketmek amacıyla ortaya çıkıp "amansız" bir yarışa bir savaşa girmez. Nasıl ki, sinema tiyatronun, fotoğraf da resmin üstesinden gelememiş, herbiri ayrı bir sanat dalı olarak gelişmiştir. Yukarda sayılan sanat dalları da edebiyatı yoketmez gelişmesini sağlar sanıyorum.

Teknolojinin etken olduğu bir çağa girmiştir dünyamız. Bu gerçeği görmemiz gerekir. Üstün ilerlemeler gösteren fizik, kalıplaşmış zaman ve değer ölçülerini değiştirmiş, değiştirecektir de. Foto-romanlar bu çağın ürünüdür; ayrı ve yeni bir sanat kolu olma ve gelişme yolundadır. Bu arada edebiyatın da tutuculuktan kurtulup, çağımız gerçeklerine uyması gerekir. Yoksa, tutuculuğuyla edebiyat kendinde ne savunma gücü bulabilir, ne de çağımızda barınabilir.

Bizde son yıl içinde yayınevlerinin kitap satışlarındaki düşme nedenlerini yukarda sayılan sanat kollarının ya da eğlence araçlarının ortaya çıkmasında aramak bilmem doğru mudur? Bu araçlar önceki yıllarda da vardı. Çeşitli düşüş nedenleri arasında bence en önemlilerinden biri: tutuculukta direnmek ve eski değerleri piyasaya sürmektir.

CUMALI, Necati

Bizim koşullarımız içinde kitabın geleceği ile bugünkü durumu yabancılarla karşılaştırılmayacak özellikler gösterir. Biz her şeyden önce okuma yazma açlığı susuzluğu çeken bir toplumuz. Okur yazar sayımız elbette ki gelecekte bu oranda kalmayacaktır. Bugünkü oranıyla da okur yazar sayımız kitaba olan ilgisini yitirmemiştir.

Geçtiğimiz yıl içinde yayın hayatımızda gerileme olduğu kanısında değilim. Aksine 1950-1960 arası ile karşılaştırılırsa, 1960 dan bu yana yayın hayatımızın her yıl biraz daha zenginleştiği görülür. Çoğalan yayınlar arasında seçme yapmak

zorunda kalan okuyucu sayısının, artan yayınlar oranında olmayışı, kitapların baskı giderlerinin artması, gelişi güzel çevirinin, değersiz kitapların yayınlayanlarını zarara sürüklemesi gibi etkenlerle olaylar bizim için umutsuzluk nedeni olamaz.

Kaldı ki bütün dünyada kitap satışlarının düştüğü söylenemez. Değeri olan kitaplar okuyucu bulmaktadır. Bundan kırk yıl önce bir kitabın bir milyon satması düşlen bile geçmezdi. Bugün bazı talihli kitaplar Batı ülkelerinde (Doğu blokunda da - başka koşullarla) bu sayıyı aşan baskılar yapmaktadır.

Bütün dünyada okuyucu, artan yayınlar karşısında kimi, neyi okuyacağının kararsızlığı içindedir. Bunun içindir ki kitapların tanıtılması, ticaret kurallarına paralel bir yol tutmuştur. Yayınevleri kitaplarını tanıtmak için ilâç firmaları, gezi firmaları gibi reklâmlara, tanıtma çabalarına girişmişlerdir. Bu arada radyo televizyonun da kitapların tanıtılmasında yararlı olduğu açıktır. Türkiye'de "arkası yarın" programında yer alan bir romanın daha çok satması gibi.

Her iyi kitap belki okuyucusunu hemen bulamaz. Ama zaman iyi kitaplardan yanadır. Kitap ölmeyecektir. Kitabın geleceğinden umudu olmayan yazar kendi işinin yararına, gereğine umudu olmayan yazardır.

GELEN, Arif

Günümüzün en belirgin özelliği, sanayileşmenin gelişmesindeki büyük hızdır. Teknolojik ilerlemenin edinimleri dolayısiyle bazı ülkelerde daha şimdiden iş saatları kısaltılıyor. İnsanlığın üçte ikisi henüz karın doyurma sorununu çözümleyememişse de çok az bir çalışma ile elde edilecek ürünlerle milyonlarca insanı beslemenin kolaylaşacağı günler yakındır.

Şimdiki gidiş hızı, bizleri, az bir günlük çalışma ile bütün ihtiyaçların eksiksiz karşılanacağı bir duruma götürecektir. O zaman insanların karşısına geri kalan boş zamanı insanlığın gelişme düzeyine uygun biçimde geçirme sorunu çıkacak, toplum politikasını çizmekten sorumlu olanlar bunun'a uğraşacaklardır. Nitekim, konunun önemi üzerinde duranlara şimdi bile rastlanıyor.

Geleceğin insanının boş zamanını planlama konusu ile il-

gilenenler, sanatın müzik, tiyatro ve sinema dallarına, bunların halk topluluklarının tamamına henüz ulaşmaması yüzünden olacak, daha fazla güveniyorlar. Ama bu, edebiyatın, güzel yazının ikinci plana itildiği anlamına gelmez. Tersine, edebiyatın üstün bir gelişme düzeyinde bulunduğu kabul ediliyor da, onun için başka yöne dönülüyor.

Sinema, televizyon ve kulağa göze ayni anda seslenen araçlar ne kadar yaygınlaşırsa yaygınlaşsın, kitap her zaman başka köşede duracaktır. Çünkü insanın her an istediği gibi, kendine bağlı olarak kullanabildiği, gürültüden ve kalabalıktan uzaklaşmasını sağlayan tek araç kitaptır. Bunun için insanların yaşama düzeyi yükseldikçe kitabın daha çok aranır olması sonucu doğacaktır.

Ülkemizin bugünkü koşulları, olağanüstü ve kural dışıdır. Gelecek için hiçbir yönden ölçü olamaz. Batıda, toplumsal ve teknolojik değişimin doğurduğu bunalım yüzünden, birtakım değersiz şeylerin yığınları etkisi altına alması, televizyon ve fotoroman gibi, bir süre sonra bıkkınlık getiren araçların yaygınlığı, bir geçiş döneminin sancılı belirtilerinden başka bir değer taşımıyor.

Bu görünüm karşısında, gelecek parlak diye, edebiyat da hep aynı kalıplar içinde kalacak değil elbette. Değişen insana paralel olarak yenileşen bir edebiyat her zaman olacak. Yoksa, o zaman canlı bir edebiyattan söz etmek olanaksızdır.

Kısacası, diri olan, güzel olan, durmadan yenilenen yazı ve kitap hep baş köşede olacak, gelecekte daha çok aranacak.

KANSU, Ceyhun Atuf

Edebiyatın, yazı sanatlerinin, kitabın öleceğine inananlardan değilim ben. Radyo'nun, televizyon'un, sinema ve tiyatro'nun kitab'ın yerini alabileceğine inanamıyorum. Radyo yokken de kitap okumayan kitap okumuyordu. Televizyon seyredenler de, kitabı bırakıp, televizyon perdesi önüne koşmuyorlar, aslında televizyon yokken de kitap okumuyorlardı. Yayın hayatında, kitap satışlarında geçici duraklamalar olabilir. Ama, edebiyatın duraklaması değildir bu. Bakıyorum da, bir Dr. Jivago filminden, bir Savaş ve Barış filminden sonra. Pasternak'ın ve Tolstoy'un kitapları daha çok aranır oluyor. Gerçek okuyucu, filimle yetinmiyor, sinema ile yetinmiyor, ana

kaynağa edebiyata, romana yöneliyor. Bir de şu var, radyo da, televizyon da, sinema da, tiyatro da enisonu yazıya, yazılı kaynağa dayanıyor. Hele bir yerde, sinemada şiirden, tiyatroda şiirden sözediliyor. Edebiyatın ölmeyeceğine en güzel kanıt bu. İlk ozan ne söylermiş? Sonra Şaman'lar çıkmış. Doğacı bir dinin ozanları olmuşlar. Şiir ölmemiş. Din adamı şiirle birleşmek, ozanlıkla birleşmek zorunu duymuş. Gide gide, ozan yeniden kişiliğine kavuşmuş. Şimdi, örneksel sinema da, Şaman'ın yerini alıyor. Görüntüyü alıyor. Ama yetmiyor bu. İlle ozanlıkla birleşmek zorunu duyuyor. Gide gide ortaya bir sinema ozanı çıkıyor. Edebiyat, yazı ve söz sanatı bir yerde, gene, öne geçiyor, dikkat ederseniz, bütün görüntü sanatları kendilerini şiirle, sözle, yazıyla savunmak, korumak yolunu seçiyorlar.

KOCAGÖZ, Samim

Bu sorunu çözümleyebilmemiz için önce, yaratıcı sanat ve sanatçı ile, sanattan yararlanan sanatların ve icracıların (interprétateurs) ilişkileri üzerinde durmalıyız: Usta bir kemancının, usta bir orkestra şefinin yaratıcılığının düğümü bestecinin yaratıcılığına bağlıdır. Yine bir tiyatronun(aktörlerin, sahneye koyanların) başarısı, yaratıcı bir edebiyat yazarına bağlıdır. Örneğin bir Sofokles'i iki bin beş yüz yıl, yıkamamıştır. Ama Sofokles'in yapıtlarını ona en uygun yorumla ortaya koymaya çalışan binlerce aktör gelmiş geçmiştir. Beethoven için de aynı yargı elbette doğrudur. Gerçek yaratıcı sanatçıya, icracı sanatçılar kolayca ihanet edebilirler. Ve etmektedirler. Bir de gerçek yaratıcı sanatçı olamayan kişiler, sanata ihanet etmektedirler: İşte bugünün radyo, televizyon, sinema ve müzikli sulu tiyatrolar, kötü sanatçıların, ve kötü icracıların elinde sanata ihanet etmektedir. Sanattan yararlanan bu araçlar; sanata, yaratıcı sanatçıya yönelirse, edebiyat kitap, hiçbir zaman önemini yitirmez. Çünkü bu araçların en kötüsü bile yine de besteciye ve yazara muhtaçtır; yani kitaba muhtaçtır. Hikâye, roman, şiir, yaratıcı müzik olmazsa, tiyatro da radyo da film de olmaz. Tiyatro da bir edebiyat türü olduğuna göre bu türün sulusunun —yerli filmlerimiz gibi— vebali kötü sanatçı ve kötü icracıların boynunadır. Aslında kötü yapılan hiçbir sinema, televizyon ve tiyatro oyunu, edebiyatı, kitabı

öldüremez, çünkü ona muhtaçtır. Ancak bu, okurun, seyircinin dinleyicinin eğitimi sorununu karşımıza çıkarır. Okur yazar olmayan bir okur(!) elbette fotoromon okuyacaktır; çünkü okuduğunu ancak —cahilliğinden ötürü— resimlerle kafasında şekillendirmeye, anlamaya muhtaçtır. Sinemaların, müzikli tiyatroların ve radyoların, eğitilmiş halkların karşısına, bugünkü halleri ile çıkamayacağı bir gerçektir. Bu yüzden ben, kitap ve edebiyattan umudumu yitirmiş değilim. Ama öte yandan bizim bir üniversite öğrencisinden, —azınlıkta olan aydınları bir yana— "Efendim, ben fen öğrencisiyim; kitap okumam..." gibisine bir söz duyduğumda da şaşmadım. Liselerimizdeki eğitimi düşünün... Böyle olunca, Devlet Tiyatrolarının Müdürü, ve güçlü aktör Cüneyt Gökçer'in sahnede türkü söyleme hevesine, Ulvi Uraz'ın ille de hacıyatmaz(!) rolleri aramasına, Mücap Ofluoğlu'nun ve Kenter'lerin ille de hafif, kolay oyunlar aramasına hiç şaşmamak gerek. Bizde icracı sanatçılar halkı eğitecek yükseltecek yerde, yanlış bir yol tutup, onun seviyesine inmeyi yeğ tutuyorlar. Bu işin kolayı elbette. Gişe, mazeret olamaz: öğrenci, yıl on iki ay tatil ister...

KUDRET, Cevdet

Yeryüzünde bulunmuş ve bulunacak olan hiçbir yeni sanat ve eğlence aracının edebiyatı ve düşünce eserlerini ortadan kaldırabileceğini ummam. İlk zamanlarda trafik biraz sıkışacak ama, ister istemez yollar genişletilip herbiri kendi çizgisi içinde sürtüşmeden yürüyüp gidecektir. Sinema, radyo ve televizyonun bulunmadığı devirde Türkiye'de kitap, gazete ve dergi satışı daha çok değil, tersine daha azdı. Fikret'lerin, Cenap'ların, Halit Ziya'ların imzalarıyle desteklenerek edebiyatımızda yeni bir çığır açan, bugün bize edebiyat ve basın tarihimizin masal çağı gibi görünen "Servetifünun" dergisinin satışı binin epey altında idi. Cumhuriyet devrinde dahi, 1930'lara kadar, bin nüsha satabilen şiir ve hikâye kitapları başarılı sayılırdı. Demem o ki, her yeni sanat ve buluş, ilgi alanını genişletir; bundan, daha önceki sanatlar da yararlanır. Sözgelimi, bugün kolayca bakılıp geçiliveren fotoromanlar yaygınlaşıyor ama, onun yanında, Dostoyevski, Tolstoy Camus, Sartre, v.b. gibi sanatçıların hiç de kolay olmayan eserleri de bilmem kaç kez çevriliyor ve basılıyor. Satışı 300 bini aşan magazin

kılıklı gazetelerin yanında demir leblebi gibi *Kapital* de çıkıyor, *Türkiye'nin Düzeni* sekiz ayda 22 bin satıyor, daha da satacak. Sinema nasıl gerçek tiyatroyu ortadan kaldıramadıysa, bugün Şehzadebaşı kantoculuğuna özenen müzikli sahneler, kabare tiyatroları da onun yerini alamıyacaktır. Ortada, karamsar olmayı gerektirecek bir olay görmüyorum. Kapanan yayınevleri varsa, onlar zaten sürekli yaşamak için değil, satış furyasından bir pay koparabilmek için açılmış kaptı-kaçtı ticaret kuruluşlarıdır ki, bir iki sıçramadan sonra eski yerlerine dönmüş oluyorlar.

KÜLEBİ, Cahit

Bizde de radyo, sinema, fotoromanlar vb. var. Müzikli-müziksiz sulu tiyatro ise birkaç yıldan beri çok gözde. Ama, bütün bunların —radyo daha yaygın olmakla birlikte— Türk toplumuna yaptığı etki çok dar bir alanda kalmaktadır. Halkın uyanıklığı, canlılığı 1946 sonrasındaki ilk yıllarda edebiyata yönelmişti. 1960 sonrasında ise, sosyal-ekonomik etkenlerin canlılık kazanması, buna karşılık edebiyatımızın ise, bir düşünce düzeyine oturamayışından ve kendi kendini yemesinden ileri gelen bir çöküntü içinde bulunması dolayısiyle halkımızın ilgisi politikaya, politika edebiyatına kaydı. Bu ikinol basamaktaki etkenler sorularınızdaki nedenlerden çok daha güçlüdür. Ne var ki, edebiyatımızın karşısındaki sorunlar temelde bunlar da değildir.

1. Yurttaşlarımızın on üç milyonu dışında kalanı okumayazma bilmemektedir. Bu on üç milyondan birçoğunun ise ne dereceye kadar okuma-yazma öğrendiğinin ya da öğrendiğini unutup unutmadığının üzerinde durulması gerektiğine göre,

2. Değil okuma-yazma bilmeyen milyonların, bu okumayazma bilen yurttaşlarımızdan birçoğunun sinemadan, televizyondan, tiyatrodan hattâ radyodan haberlerinin bile olmadığına göre,

3. Örneğin, Sivas'a 28 km. uzaklıktaki Hafik ilçesinde bile gazete satılmadığına göre,

4. Okuma-yazma bilenlerin çoğunluğu şöyle dursun; öğrencilerden, ilkokul ve kimi ortaokul öğretmenlerinden başka kitap okumağa ilgi duyan aydınlarımızın sayısının pek az olduğuna göre,

5. Edebiyata, özellikle şiire ilgi duyanlardan çoğunun okumaktansa yazmağı yeğlediklerine göre,

6. Kitap satıcılarımızın *vulgaire* romanlar ile politika kitaplarından başka kitapları, özellikle şiir kitaplarını —isterse on binlerce satılabilsin— tutulmayacağı, satılsa bile fiyatı az olduğundan yeterli kâr sağlamayacağı düşüncesiyle dükkânlarına sokmadıklarına göre,

7. Tanzimattan bugüne yüz otuz yıl geçmesine karşılık, batı anlamında düşünmeğe alışamadığımıza, bir *Türk düşüncesi* kuramadığımıza; profesörlerimizin, bilginlerimizin yaratıcılık, yapıcılık yolunda hiçbir çaba gösteremediklerine; sanatçılarımızın ise özen ve öykünmeden, sonsuz *yeniler* kurmaktan öteye geçmeyen bir tutum içinde bulunduklarına göre,

8. Eleştirmen geçinenlerin, halk oyuna etkili gazetecilerin, değer yargılarında canları istediğince davranmalarının olağan sayıldığına göre,

9. Gazetelerimizin resimlerini azaltacakları, hattâ resimsiz çıkacakları, gerçek niteliklerini artırmağa önem verecekleri yerde; arşın arşın resimlerle ve yetmiş iki renkle çıkmayı; apartman katı, Kur'an-ı Kerîm, elbiselik kumaş vb. armağan etmeyi, böylelikle okuyucuları avlamayı daha yararlı bulduklarına göre,

10. Bıçaklanan bir aşçının, yiyip içmekten çatlayan İsrailli bir şarkıcının, üçüncü sınıf bir maçta başarı sağlayan bir ayaktopu takımının nerdeyse ulusal kahraman sayılmalarına karşılık; örneğin *Cemal Tollu* gibi resmimizin kurucularından (ve Kurtuluş Savaşı kahramanlarından) olan bir büyük sanatçımızın ölümünde —gazeteler dahil— kimsenin kılının kıpırdamadığına göre,

11. Bugüne kadar batı ölçülerine uygun liseler kuramadığımız için, eski töresini yitirmekte olmasına karşılık, batı anlamında yeni bir töreyi yaşayışına sindiremeyen toplumumuzun temelde gizli dengesizliği öncelikle giderme zorunluğunda bulunduğuna göre,

12. Politikanın, her şeyin başı sayıldığına göre,

13. Bunlara benzer daha nice sorunlarımız bulunduğuna göre,

Kusura bakmayın ama, radyo, televizyon, sinema vb. nin edebiyatımızdaki bunalımın, sürümsüzlüğün temel nedenleri

olamayacağına; tersine söz konusu sanat dallarının toplumumuzun gelişmesinde etkili olacağına inanmaktayım.

Temel sorunlarımız şimdilik batıdaki sorunlardan çok ayrı ve değişiktir. Batılı gibi düşünmemiz, onların sorunlarına paralel birtakım yapmacık sorunlar bulmamızla değil, kendi temel sorunlarımızı açıklıkla ortaya koymamızla ve bunları çözümlemeğe içtenlikle çalışmamızla mümkündür. Ancak, bu zorunluk, batı sorunlarına arkamızı dönmemiz gerektiğini de elbetteki göstermez. Onların sorunlarını da ele alıp üzerinde durabiliriz. Ne var ki, bizim sorunumuz olarak değil, başkalarının sorunu olarak.

MERİÇELLİ, Anıl

Ülkemizde edebiyat sevgisinin, edebiyat ilgisinin günden güne azaldığı bir gerçektir. Geçen yıl yayımlanan "Çağdaş İngiliz-Amerikan Şiiri"nin önsözünde bu konuya değinerek şöyle demiştim: "Gazeteler on yıldır kapılarını şiire, edebiyata kapadı. Radyonun durumu gerçek sanat açısı bakımdan acıklı. Okullardaki edebiyat öğretimi, edebiyatı seven öğrencileri bile edebiyattan soğutacak nitelikte. Geriye ne kalıyor? Bizim satılmayan dergilerimiz ve kitaplarımız. Yılların göz nuru. El emeği. Kahır dolu yılların hiç doğmayan, ya da doğar doğmaz ölen eserleri. Radyolarımız, gazetelerimiz, edebiyat öğretmenlerimiz tutumlarını değiştirmedikçe, bizim sesimiz halka ulaşır mı?"

Yirminci yüzyılın kendine özgü bir kültürü var. Fotoroman kültürü! Radyo, televizyon ve sinema gibi eğlence araçlarının yanısıra fotoromanlar edebiyatın en büyük rakibi oldu. Çağımızın insanı kitap okumuyor artık. Edebiyat dergisi okumuyor. Bu durumda edebiyat kendini savunmak için ne gibi tedbirler alabilir? Okuyucu ile sanatçı arasındaki mesafeyi azaltmak için, halka dönük eserlere önem vermek bir tedbir sayılabilir mi?

Bence edebiyatın kendini savunması, ya da yukarıda adı geçen rakiplere karşı tedbir alması söz konusu olamaz. Edebiyat tedbir almaz. Olsa olsa edebiyata ilişkin kurumlar tedbir alır. Yani gazeteler, radyolar, okullar vs. Bir de dağıtım işlemi var önemli olan. Yayınladığımız dergiler, kitaplar doğru

dürüst dağıtılmazsa, edebiyata karşı çoğalan bir ilgi bekleyebilir miyiz?

Edebiyatın yeniden yürürlüğe girebilmesi için gazetelerden ve radyolardan yararlanmamız gerektir.

MUTLUAY, Rauf

Yalnız radyo, televizyon ve sinemanın değil, bazı sahnelerde aldığı şekille, tiyatronun bile "okuma"nın zararına geliştiğini; yayın alanındaki yeni tekniklerin de bu kolaylığa paralel bir tutumla edebiyatın karşısına geçtiklerini biliyorum. Yanısıra sanattan beklenen coşkuyu, insanların dünyasına güzellikle karışmak ihtiyacını da tersine kullanma ortaklığı var. Bütün bunlar doğru. Ayrıca Varlık'ın 716. sayısında konuştuğunuz André Frénaud'nun sözleri de: "Şiir gözden düşmüş gibidir.. Halk, şiire ve onun temsil ettiği iç âleme dönük duyarlığa karşı ilgisini yitirmişitir... Bilimin hızlı gelişmesinden doğan bir örğenme ihtiyacı. düş ürünler yerine sosyal bilimlere, pozitif bilgilere öncelik tanımıştır.." Edebiyatın zararına olarak kışkırtılan, örgütlenen bir de spor, eğlence dünyası...

Bütün bunlar doğru. Ama kimler için ve neresi için? Sanırım bütün bu yargılar, çağını geçirmiş düzenlerdeki azınlıklar üstüne dayanıyor. Edebiyata değil okur yazarlığa bile kazanılmamış, bu alandaki ihtiyaçları karşılanmamış yığınlar, burjuva toplumundaki orta aydınlara göre daha sağlam bir umut değil mi? Yeni inançlarla uyanan büyük toplumlarda ne büyük bir okuma iştahı olduğu iyice belli. Bunu Frénaud'nun yorumuyla, "Sosyalist ülkelerde şiire (ve edebiyata) verilen önemin, yönetcilerin kendi propagandalarına kazanmak istediklerinden doğduğunu.." söyleyerek ölçmek yanlış olmaz mı. Ben şaire ve yazara verilen önemden değil, edebiyat eserlerinin gördüğü büyük ilgiden söz ediyorum. Milyarlarca insan daha kitapla yüzyüze gelmedi bile. Hem ne olursa olsun "yazı"nın değersizleşeceğine inanamam. Bu konudaki karamsarlığı da yadırgamıyorum. Batı dünyasında —bilinmez nasıl, bilinmez nerden— anlamadığım bir karanlık var. Son günlerde Nobel'i kazanması yüzünden Beckett'i yeniden okudum ve şaştım kaldım... Katılmıyorum bu kötümserliğe. Sağlıklı ve umutlu bir dünyanın kurulabileceğine, daha güzel, daha iyi bir insan değerine ulaşılabileceğine, toplumların daha doğru,

daha yalansız bir yönetimle mutluluk duyacaklarına... güvenim var. Bu güvenle edebiyatın da güzel ve yeni zaferler kazanacağına inanıyorum. İnanmak istiyorum değil, gerçekten inanıyorum. Yoksa yazmazdım.

Kendi toplumumuzda, kendi günümüzde de bu umutla yaşıyorum doğallıkla. Edebiyatın, "bu rekabete kendi içine kapanmak suretiyle cevap verebileceğine" değil, yakınmaları bırakıp halk yığınlarına ulaşmanın yollarını araması gerektiğine inanıyorum. Her şey gibi bunun da çareleri, umutları, yolları olmalıdır.

ONAT, Muvaffak Sami

Edebiyatı bugünkü durumundan kurtarmak çarelerini ve bunun için alınacak tedbirleri düşünmek için, önce; radyo, televizyon, sinema ve pek yerinde bir deyimle sulandırılmış tiyatro gibi eğlence araçlarının neden bu kadar güçlendiği sorununu cevaplamak gerekir.

Ulaştırma araçlarında ve teknik alandaki baş döndürücü ilerleme bir yandan dünyayı küçültürken, öte yandan dünyalıların yaşama düzeyini yükseltmiş, sonuç olarak da insanların ihtiyaçlarını arttırmıştır. Birkaç yıl öncesinin lüks sayılan yaşama araçları bugün için bir ihtiyaç konusu olmuş, bugünün lüks aracı büyük bir hızla, yarının olağan bir ihtiyacı olma eğilimini göstermiştir. 20 yıl önce buzdolabı bile lüks iken, bugün otomobil lüks olmaktan çıkıyor bizim toplumumuz için. Öteyandan her gün artan ihtiyaçları karşılamak için daha çok çalışmak, dolayısiyle daha çok zaman gerekiyor. Kaldı ki teknik ve otomasyon'un insanın bedensel güç ve emeğini haftada 48 saatten 40 saate, haftalık iş gününü 6 günden 5 güne indirmesi bile, bir bakıma ve gerçekte boş zamanların arttırıldığı anlamına gelmiyor. Çünkü bu boş gün ve zamanlar insanın ruhsal değil belki bedensel yorgunluğunu gidermeye yetiyor. Bir "Sefiller"i, bir "Harp ve Sulh"u bugün için kim okuyacak ve hangi boş zamanda? O halde iş kalıyor göze, kulağa seslenme olanağına, kısa ve hacimsiz esere.

Bu soruna yazar ve kitapçı için başka yönden bakmak gerek. Eskilerin dediği gibi, "marifet iltifata tâbidir". Okuyucu, ilgilendiği, beğendiği çok olacak ki edebiyatçı, eser yazsın; satış olsun ki kitapçı kitap bassın.

Görülüyor ki elimizdeki sorun gerçekten üzüntü verici. Bu durum; geçici, aldatıcı ve yalınkat etkenlerin zorladığı bir görüntü değil; tümüyle, zorlayıcı, önlenmesi olanaksız bir tabiat kanununun hükmünü yerine getirmesinden ibaret bir olay. İş bütün çıplaklığıyla bu karakterde görününce; ortadaki sorun'u; bir savunma, bir direnme, bir tedbir arama işinden çok; çağımızın koşullarına, sürüp giden ve gidecek olan olagan yaşama düzen ve hızına uyma zorunluluğu olarak kabullenmek ve ona göre hareket etmek gerekiyor. Bunu da edebiyatçılar savunmaya yönetilen kararlarla değil; tabiat kanunlarına baş eğme zorunluluğunu kabullenerek, biraz da içgüdüleriyle ve çeşitli denemelerle kendi kendilerine bulacaklardır. Yani kurtuluş yolu, edebiyatçıların toplumsal kararlarıyla değil, kişilerin davranışlarıyla mümkün olacaktır.

ÖZDEMİR, Emin

Radyo, televizyon, sinema gibi gör-işit araçlarının giderek kitabı, daha genel bir deyişle edebiyatı ortadan kaldıracağı ya da işlevsiz bırakacağı düşüncesine tümüyle katılmıyorum. Böyle bir düşünceye inanmak, bir yerde insandan ve insanın geleceğinden umudumuzu kesmek olur. Biraz açayım bu yargımı: İnsan duyan, düşünen, düş kuran bir varlıktır. Duygularını, düşüncelerini, düşlerini ve yaşantılarını başkalarıyle paylaşmak ister. Bu, onda doğal bir gereksinimdir. Bu gereksinimi karşılamada da en etkili araç söz ve yazıdır. Bu bakımdan yazının ölümü, insanın ölümü demektir.

Bir de şu var: Hızla gelişen teknolojik bulgular insanoğluna çalışma dışında kendi kendine değerlendirebileceği geniş bir boş zaman ayırmaktadır. Bütün gün mekanik bir ortamda bunalan insan için başını dinleyebileceği tek sığınak kitap sayfaları olacaktır. Çünkü en renkli, en hareketli bir filime; bırakalım ilkelini, en doyurucu, en yetkin bir müzik parçasına bile taş çatlasa iki ya da üç saat katlanabilirliz. Kitap için böyle midir bu? Gerçek anlamda değerli bir kitap başkaldırmaksızın saatlerce okunabilir.

Gör-işit araçlarının kitap satışlarını etkilediğini, sınırladığını da yadsıyamayız. Bunun için edebiyatın bulunduğu yerde saymaması gerekir. Her ülkenin edebiyatı, kendi insanını tam yansıttığı, onun beğenisini karşıladığı sürece canlılığını koru-

yacaktır. Unutulmaması gereken bir gerçektir ki insan, sürekli bir gelişim süreci içindedir. Sözgelimi, günümüzün insanı duragan değil devingen, sabırlı değil evici, düşçü değil gerçekçidir. Bu niteliklere ters düşen bir yapıtın geniş okur yığınlarının ilgisini çekeceği düşünülebilir mi?

Kendi ülkemiz açısından düşünürsek, kitap ve edebiyat üstlendiği görevi daha yeni yeni yerine getirmektedir. Son yıllarda okurların ilgi alanı düşünsel içerikli yapıtlara kaymıştır. Bunun yanında okur sayısında önemli bir artış olmamasına karşın, yayınevi sayısında hızlı bir artış olmuştur. Bu durum kitap satışını kendiliğinden etkilemiştir. Fotoroman, resimli hikâyelerin geniş yığınları kendisine çektiği de bir gerçektir. Bunun için tek önlem, Türkçe ve edebiyat öğretimini canlı edebiyata dayandırma, yetişeceklere sağlam bir okuma zevki kazandırmadır. Oysa okullarımızda canlı edebiyat, bir iki ad dışında, en az yarım yüzyıl geriden izlenmektedir.

SARAÇ, Tahsin

Niteliksiz programlarıyla (özellikle ülkemizde) radyo ve televizyonun, yerinde deyiminizle "sulandırılmış bir tiyatro" ve sinemanın, ve bunlar gibi daha başka eğlence araçlarının edebiyatın yerini almak, hattâ onu ortadan silmek çabasında oldukları bir gerçektir. Her şeyden önce bir düzen gereğidir çünkü bu. Anamalcı düzende, edebiyat ve sanat ürünlerinin ayakta kalabilmesi, öbür sanayi kollarının bir uydusu olma olanağına bağlıdır. Sanat, bir eğlence niteliğinde olduğu sürece, bu düzende bir yeri olur, yoksa olmaz. Roman, bir vakit öldürme aracı olabilir; müzik, içki sofraları ya da gece kulüplerinin gönül eğlendirici bir parçası olabilir; resim, gerektiğinde, bir mobilya gibi kullanılabilir; bu yüzden bu sanat türleri, değerlerinden ödün vermek, bir eğlence aracı olmayı kabul etmek koşuluyla, anamalcı düzende yerlerini hep korur, dolayısiyle pazar bulabilirler. Değerli kalmakta, işlevlerine bağlı kalmakta direndikleri an, alıcı bulmakta güçlük çekerler. Bugünkü durum, bu gerçeğin doğal bir sonucudur işte. Okuyucusu azalan, hep başkaldıran ve uzlaşmaz olan şiir, değerli roman, ya da ciddi inceleme ve araştırmalardır. Oysa, örne-

ğin Fransa'da, her polis romanı en az kırk bin basmakta ve bir yıl içinde tükenmektedir. İçlerinde iki yüz elli bin basanları bile var. Fotoroman okuyucu sayısı daha az değildir hiç de. Bütün bunlar, bir yandan doruk noktasına erişmiş, bir yandan da sonunun yaklaşmakta olduğunu sezen anamalcı düzenin başvurduğu *ciddiyetten uzaklaştırma* oyununun sonucudur. Kitleler bilinçlenmesinler, ciddi düşünce ve eylemlere yönelmesinler diye, anamalcı düzen, vakit öldürücü kitaplar, futbol maçları, boğa güreşleri, radyo ve televizyonun gıdı gıdı eğlendirici programlariyle, onların içindeki coşkuları başka yönlere çevirip tüketmekte onları kolaycılığa alıştırmakta, her şeyi hafife almaya şartlandırmakta, böylece de kendi egemenliğini sürdürmektedir. Ama bütün bunlara karşın, kitap okuma tadının başka, dinlenmek için televizyon seyretmenin ya da radyo dinlemenin başka şeyler olduğunu bilen bilinçlilerin sayısı eskisinden pek de az değildir sanırım. Öbürlerinin yaptığı kitap okuma değil, kendilerini tüketmedir. Sanatın, edebiyatın, ve her türlü gerçek yaratmanın hak ettiği baş köşeye oturtulduğu toplumsal dönüşümünü yapmış ülkelerde, anamalcı düzende yaşadığı halde, şaşmaz bir bilinçlilik düzeyine varmışlıkta, kişiler, yolda, otobüste metroda, parkta, âdeta yercesine kitap okumaktadırlar. Sağlam sanat yapıtlarının okuyucusu demek vardır yine, ve bu sayı pek de azalmamıştır. Ülkemizde de durum böyledir. Yayınevlerinin sayısı umulmadık oranda, ve biraz da gerektiğinden çok artmıştır. Nitelikli okuyucu sayısı günden güne çoğalmaktadır. Kapanan yayınevleri varsa bu onların tutumundaki yanlışlıktan, biraz da okuyucudaki ak ağını sömürmeye kalkışmalarındandır. *Varlık* neden kapanmıyor? Neden birçok ciddi yayın yapan yayınevleri etkinliklerini gittikçe arttırarak sürdürebiliyor? Sözünü ettiğim bilinçlileri doyurabilecek nitelikte çalışıyorlar da ondan. Anamalcı düzenin, yukarda belirttiğim olumsuz tutumu karşısında direnebilmenin tek yolu, edebiyatın bir eğlence aracı olmayı reddetmesi, niteliğini korumakta ayak diremesi, kendisine yabancılaşmamasıdır. Ancak o zamandır ki, yeri hiçbir şeyle doldurulamıyacak olan gerçek sanat eserleri en iyi ve sayısı hiç de azımsanamıyacak okuyucularını bulmakta devam eder.

SELİMOĞLU, Zeyyat

Tekniğin hızla ilerlemesi sonucu, edebiyata rakip bir sıra oğlence araçlarının yaşama olanağına kavuştuğu bir gerçek. Sinema, televizyon, resimli kitaplar gibi işin kolayına kaçan —ve az zaman isteyen— araçlar dururken, başlıbaşına bir "kendi kendini eğitme" çabası isteyen kitaba eğilmek elbette zor. Nedir ki, rakipler ne kadar kuvvetli olursa olsun, kitap yine okunacak. Yazan olduğu süreyle okuyanlar da çıkacak. Yazan da hiç eksik olmayacak, çünkü yazar, yazmak istemese de yazmak zorunda kalan adamdır.

Yazı'nın ortadan kalkacağına inanmak güç, olsa olsa yazı şekli değişir belki, daha doğrusu, yazıyı ortaya koyma tekniği.. Elle yazmanın yerini makineyle yazmak aldı, onun yerini de yeni bir teknik alabilir. Rakiplere karşı kendini savunabilmek için edebiyatın ne yapması gerektiğini bilemem, ama edebiyatın, kendi içine kapanık bir sanat türü olduğunu kabul etmek gerekir. Hangi tedbirlerle dışa döndürülür edebiyat sanatı, bilemem. Yazar sokağa fırlayıp bağırıp çağırsın mı, kitabını okumayanların kafasına mı indirsin kitabını ciltlettirip? Sille tokat yürüsün mü okumayanların üzerine, sinemaların kapısına dinamit mi koşun, damlara tırmanıp televizyon antenlerini mi kessin? Bizdeki gerilemenin nedenini yalnız yukarıda sayılan rakiplerin varlığına bağlıyamıyorum. Son yıllarda bizde yayın hayatında bir gerileme olmuşsa, bunun kuvvetli nedenlerinden biri de yayın hayatımızdaki "raydan çıkma" durumudur. Son yıllarda durmadan yeni yeni yayınevleri açılır oldu.

Bizde eski bir hastalıktır bu, bir zamanlar da her adım başında bir mobilya mağazası açılırdı. Mobilya satışları iyi kâr mı getiriyor, hücum, sen de aç, ben de aç, o da açsın, topumuz mobilyacıyız. Bir de bakıyoruz, sandalyeye, koltuğa oturacaklardan çok sandalye, koltuk imal eden var.

Yayın hayatımızdaki gerileme bana kalırsa gerileme değil, bir "durulma" akımıdır. Çok çiçek veren ağaç, kuvvetten düşmüş ağaçtır; kuvvetli ağaç az çiçek verir, ama hep verir. Yalnız o tür ağaçlar kalıcıdır. Yayın hayatımız çok çiçek vermiş ağaçtır.

TEOMAN, Sabahattin

Soruşturmanızda adları anılan eğlence araçları yıllardır var. Bir eğlence aracı sayılamayacak olan edebi kitapların son yıldaki benzersiz yayın düşüşünü bunların varlığına bağlamak bana biraz güç göründü. Hem bu araçlara bağlanmış kişiler bunlar olmasa da edebi kitap okuyacak türden değildir. Kitap satışını kıran nedenler arasında bu eğlence araçlarının etki payını büyültmemek yerinde olur sanısındayım.

1 — *Ana nedenler* Bence bu durumun asıl nedenleri geçim zorluğu, edebiyat öğretimi yetersizliğimiz ve gençlikteki bunalımdır.

a) Kitap okuyan aydınların çoğu dar gelirli kişilerdir. Hayat pahalılığının yarattığı geçim zorluğu, aydının kitaba ayırdığı parayı azaltmıştır, ya da, kitap fiyatları da yüksele geldiğinden, her vakit ayırabildiği parayla daha az kitap alır olmuştur.

b) Okullarımızın hiçbirinde edebiyat ve sanatı sevdirecek, bu tür kitapları okuma alışkanlığı yaratacak etkinlikte değildir. Bu gidişle bu boşluğun kapanması çok gecikeceğe benzer.

c) Okuyan sayısını asıl yükseltecek kaynak olan gençler, kendilerini doğru yanlış, toplum sonrunları doğrultusunda, kapıp koyverdikleri bunalım cezbesiyle yalnız edebiyat ve sanattan değil derslerinden de kopmuşlardır. Geçenlerde Ankara Televizyonunun bir yarışma programında, eczacılık fakültesinin üçüncü sınıfında bir genç, kendisini "ünlü bir romancımızdır" açıklaması ile birlikte gösterilen Yakup Kadrinin resminî tanımamış "Cahit Sıtkı Tarancı mı acaba?" diye kekelemiştir.

2 — *Yardımcı gözlemler:* Bunlara aşağıdaki neden ve gözlemleri de eklemek sonuç için yararlı olur sanısındayım:

a) Bir kitabın satılmayışını her vakit okuyucu ilgisizliğine bağlamamalıdır. Kitabın kendisi de çokluk ilgiye değmeyebilir. Iyi kitap her vakit satılacaktır.

b) Çok yayınevi var. Aynı kitabı birkaçı birden basabiliyor. Her mal gibi kitap da arz ve talebe bağlıdır. Kitap, piyasamızın alım gücü bu kerte yayını karşılayamıyor. Bu hesabı iyi yapmayan yayınevlerinin kapanması olağan sayılmalıdır.

c) Kitap tanıtma işi bizde yok gibidir. Eleştirmenimiz az, yeteneksiz ve etkisizdir. Batının akla gelmedik biçimde para ve çaba harcadığı reklama yayınevlerimiz önem vermemektedir. Koca Millî Eğitim Bakanlığının Klâsikler dizisi yayınlarının bir kataloğu yoktur.

d) Kitap "satış sayısı" ile "okuma sayısı" birbirine karıştırılmamalıdır. Satın alınan kitap el değiştirdiği, eskicide yeniden satıldığı için "okuma sayısı" "satış sayısı"ndan her vakit daha yüksektir.

Bu arada bayilerde satıldığı halde bedelleri yayınevlerine gelmeyen kitapların varlığı da şaşırtıcı ve üzücüdür.

3 — *Öneriler:* Kitap satışını canlandırma ve zararlılardan koruma konusunda şunlar yapılabilir:

a) Yayınevleri, batıdaki örneklere uygun tanıtma çabalarına girişmelidirler.

b) Özellikle liselerde düşün ve edebiyat kitabı okuma alışkanlığı yaratacak bir eğitim yönteminin benimsenmesi için birşeyler yapmak gerek. Okuyanları güldürmeyeceğimi bilsem Kalkınma Planına bu iş için tedbirler konmasını öneresim geliyor.

c) Fotoğraflı ya da resimli romanlar türünden yayınlar, tıpkı sinemalar gibi bir taxe de luxe anlayışı içinde, belediyelerce satış bedelleri üstünden eğlence resmine tabi tutulabilir.

Saygı ve sevgilerimle.

TÖR, Vedat Nedim

Yalnız bizde değil, bütün dünyada, halkın zevk kalitesine ve akıl sağlığına karşı korkunç bir saldırış var: Yayın piyasasında "menfî selection" kanunu bütün hoyratlığı ile "icrayı habâset" etmekte..

Massmedien denilen gazete, dergi, kitap, radyo, televizyon, film, tiyatro, reklâm, şarkı v.s. gibi bütün yayın ve haberleşme araçları, çokluk halkın zevkini, akıl sağlığını soysuzlaştırmak, çarpıtmak için birbirleriyle yarış halindeler. Seks ve kuvvet içgüdülerini en "köpoğluca" buluşlarla (seks fuarı) iliğine kadar sömüren bu güçlü yayın endüstrileri, insanoğlunun beynini her gün ve her saat bombardıman etmekte, çocuğun, gencin ve kafa yaşı bakımından çokluk çocuktan farklı

olmayan geniş halk yığınlarının zevk-alım güçlerini en aşağılık, en pespâye ölçülerde şartlandırmaktadırlar.

Prof. Chauchard, bu oluşumu animalistion, brutalisation ve deshumanisation olarak nitelendiriyor. Böylece hayvanlaştırılan, hoyratlaştırılan ve insanlıktan çıkarılan halkın kaliteli yayınlar karşısında gittikçe iştahsızlaşması ve kötü yayınlara karşı da bir nevi tiryakilik duyması olağan bir sonuçtur. Ayrıca, insan beyninde seks ve saldırganlık merkezleri birbirlerine çok yakınmış.. Bunların biri üzerinde yapılan uyarı, öteki de harekete geçirirmiş. Zamanımızda çeşitli sapıklıkların akıl hastalıklarının, cinayetlerin gittikçe yaygın bir âfet halini alması, zavallı beynimizin bu çift yönlü bombardıman altında kalmasından ileri geliyor demektir.

İlle bizim gibi az gelişmiş memleketlerde, böyle boyuna şehvet ve kuvvet mihverleri etrafında dönen çeşitli yayın araçlarının gittikçe güçlenmeleri, bu milletlerin gelişme hızını kırmakta ve iş şevkini söndürmektedir. Bu yayınların sürekli etkisi altında, çokluk, keyfine, gösterişe ,vurguna, kolay şöhrete düşkün, gününü gün etmek isteyen, her türlü ideal heyecanından yoksun, yaratıcı gücü kısırlaşmış bir gençlik yetişmektedir.

Foto-Romanlar, Resimli çubuk-hikâyeler ise, çocuklarımızda ve halkımızda okuma sabrının, okuma alışkanlığının yerleşmesini engelliyor. Bu yüzden de kitaba karşı allerjisi olan bir gençlik yetişiyor.

Yanlış anlaşılmış bir basın hürriyeti, bu gibi psişik toksinlerin kayıtsız-şartsız sürümünü gittikçe kolaylaştırdığı için, milletçe karşı "eğitim sorumluluğu"nu müdrik bir Devlet bilincine erişinceye kadar, bence, böyle kendi aramızda dert yanmaktan başka yapılacak birşey kalmıyor. Acı, ama, gerçek olan bu.

TÜTENGİL, Cavit Orhan

"İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı"nın 187. sayfasında şu satırlar bulunmaktadır: "Türkiye'de kamu ve özel sektörün yayınladığı kitap ve benzer yayınlar sayı olarak ihtiyacı karşılamaktan uzaktır. Kaba tahminlere göre 1963 yılında basılan kitapların sayısı 11 milyondur. Bu miktarın 7 milyonu okul

kitabıdır. Kişi başına düşen kitap sayısı 0,36 dır. Basılan eser sayısı 1963'te 3440, 1964'te 5744, 1965'te 5442 ve 1966'da 6100'dür.

Fiyat yüksekliği, kütüphane yetersizliği, dağıtım sisteminin sınırlılığı, özellikle çocuklara yönelen yayınların düşük ve zararlı niteliği okuma alanındaki önemli sorunlardır.

Öte yandan gazete yayınında büyük bir artış görülmektedir. Basılan gazete sayısı 1920'dekinin altı katına yükselmiş, 1962'de yayınlanan değişik gazete ve mecmua sayısı 1653'e çıkmıştır."

1968 yılı ile ilgili kitap sayısı ise, "yıllardan beri ilk defa olarak basılan eserler sayısında 196 kitaplık bir eksilme" ile 5492'dir. Aynı kaynağa göre (Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü) 1967 yılında 5688 eser basılmıştı.

Bu sayıların da ışığında konuya eğildiğimizde ortaya çıkan durum şudur:

1) Dünyanın gelişmiş ülkelerinde görülen ve "kitab"a karşı çıkan "göze ve kulağa seslenen eğlence araçlarının" doygunluk noktasına ulaşan "yazı"yı sınırlandırma eğilimi doğrudur. Bir yandan "söz", bir yandan da "resim ve fotoğraf" çeşitli teknik araçlardan da yararlanarak "yazı"nın yüklendiği göreve ortak olmaktadır. Türkiye'de de sarpıntıları görülen bu eğilim bazı "adacık"lar için doğru, fakat ülkenin bütünü bakımından yanlıştır.

2) Büyük kütlelere ulaşmayan 2T (tiyatro ve televizyon) okumaya ayrılan zamanı azaltsa da, yeterince yerine getirilemeyen *yayınlardan okuyucuyu haberdar etmek* suretiyle kitaba ve basına bazı "seyirci"leri itmektedir. Aynı görevi, "arkası yarın" programlarında geniş dinleyici kütlelerine tanıtılan "kitap"lara uyandırdığı ilgi nedeniyle "radyo"nun da yüklendiğini söylemeliyiz.

3) Okuma-yazma bilmeyenler sayısı okur-yazarlardan daha kabarık olan ve kişi başına yılda 0,36 kitap düşen Türkiye'de, sorun çok değişiktir. Bugünkü koşullar altında bile, sadece dağıtım sistemini genişleterek yeni okuyucular bulunabilir. Potansiyel gücün okuma alanına aktarılabilmesi halinde ise durum temelden değişecektir.

4) Gelişmiş ülkeler için geçerli olan "güçlü rakipler" bizler için geçerli değildir. Üstelik geniş anlamıyle edebiyatın destekleyicisi durumundadırlar. "Yazı"dan uzaklaşmaya yol

açan ve resme daha geniş yer veren foto-roman tipindeki yayınların kitap okumaya bir basamak olması da beklenebilir.

5) Yayın hayatındaki gerileme görünüşü de aldatıcıdır. Son yıllarda basılan eser sayısı azalmış, fakat buna karşılık kitapların baskı adedi bir yükselme göstermiştir. Bazı yayınevlerinin karşılaştıkları güçlük ise, bir "furya" halinde belli konulara yönelmelerinin bir sonucudur.

Özetlemek gerekirse, P.E.N. Kongresinde tartışılan konunun bizim sorunumuz olmadığını, okuyucuya güven veren çevirilerin yanı sıra "öz"ü olan edebiyat eserlerinin ve yurt gerçeklerine eğilen araştırmaların - okuyucuya duyurulması ve ulaştırılması halinde ilgiyle izleneceğini söyleyebiliriz.

UYGUNER, Muzaffer

Günümüzde radyo, televizyon, sinema, sulandırılmış tiyatro gibi göze ve kulağa seslenen eğlence araçlarının kitaba ve giderek de edebiyata karşı o'dukları doğrudur. Fotoromanların da geniş çapta etkisinin bulunduğu söylenebilir.

Geçenlerde bir arkadaşım, çocuğunun daha okuma öğrenmeden önce, kendinden öncekilerin eve getirdikleri ve okudukları resimli romanları kolayca izleyebildiğini, bunların tiryakisi kesildiğini söylüyordu. Resimli romanlara düşkün bir ağabeyin ya da ablanın küçük üzerindeki dolaylı etkisi çok güzel görülüyor burada. Daha okuma bilmeden resimli romanlarla dünyaya gözlerini açan bir çocuğun bu alışkanlıklardan kolay kolay sıyrılamayacağı unutulmamalıdır. Bunu düşünen ve biraz da psikolojiden anlayan açıkgözler de bu alışkanlıkların devamı için var güçleriyle çalışıyorlar. Resimli sinema dergileri yanında bir de Fotoroman kitapları yayımlanmağa başladılar. Cep kitabı büyüklüğünde olan ve her on beş günde bir kez yayımlanan bu kitapların ne kadar sattığını hesaplamanın gereği yok, çünkü baskı sayıları üzerinde yazılı. Bu alışkanlıkların genişlemesi oranında edebiyatın gerileyeceği söylenebilir. Okuma bilmeyen çocuğun resimli romanları izlemesi karşısında, Fransız yazarı Armand Lanoux gibi düşünüp de yazının bile ortadan kalkacağı ileri sürülebilir mi? Birçok konuda simgelerin kullanılmağa başlaması (sözgelişi helâlarda bile kadın ve erkek resimleri kullanılması. telefon yazısı yerine resminin kartvizitlere konulması gibi v.b.) yazının

gittikçe ortadan silinmeğe yöneldiğini gösterebilir mi? Sanmıyorum. Ama, edebiyat kitaplarının satışlarının gün geçtikçe azalacağına inanmıyorum.

Resimli romanların yanı sıra radyonun, sinemanın, sulandırılmış tiyatroların etkisi nedir? Öyle sanıyorum ki sulandırılmış tiyatrolara gidenler zaten edebiyat kitabı okumayan, okumağa vakti olmayan, okuma zevkini alamamış kişilerdir. Bu durumda olmayan bir kişinin böyle bir eğlenceye gitmesi enderdir. Sinema, etkisini yapmışsa yapmıştır artık, onun yeni bir etkisi olacağına inanamıyorum. Radyo ise alışkanlıklarımız arasına girmiştir ve herkesin bütün programları izlemesi gibi bir durum ortadan kalkmıştır. İsteyen, istediği programı izlemekte ve istemediğini dinlememektedir. Bunun yanında, dinlerken okumak da mümkün oluyor bazan. Ama, hem göze, hem de kulağa seslenen televizyon yeni bir tehlike, kitap okumağa aksi yönden bir etken olarak çıkıyor karşımıza. Bugün için belirli iki şehrimizde bulunsa da yarın daha geniş bir şebeke olarak saracaktır yurdumuzu. Kendi hesabıma diyebilirim ki, haftada üç gün olan Ankara televizyonu yayınları kitap okumamı % 50 oranında düşürmüştür. Okumak istediğim birçok kitap üstüste sıra beklemektedir. Sanıyorum ki, bu, televizyonun da bir alışkanlık halini alacağı güne kadar sürecektir.

Radyo, televizyon, sulandırılmış tiyatro gibi eğlence araçlarını ortadan kaldıramaz ve edebiyatı bunların etkisinden kurtaramayız. Ama, resimli romanlar alışkanlığını eğitim yoluyla etkisiz hale getirmeğe çalışabiliriz. Okullarda okumağı sevdirecek bir eğitim bunu kısmen halledebilir. Güzel çocuk dergileri çıkararak da önleyici tedbirler alınabilir. Bugün, güzel bir çocuk dergisi yokluğunu görüyoruz. Vaktiyle çocuklarımın eline severek ve güvenle verebildiğim Doğan Kardeş bile rotasını çevirdi, ne yazık ki resimli hale geldi. Belki okurlarının azalması onu böyle bir yola itti. Ama, o dergiyi çıkaranların biraz da kâr dışında görevleri olduğunu düşünmeleri gerekirdi. Yılların Doğan Kardeş'i bu hale düşürülmemeliydi.

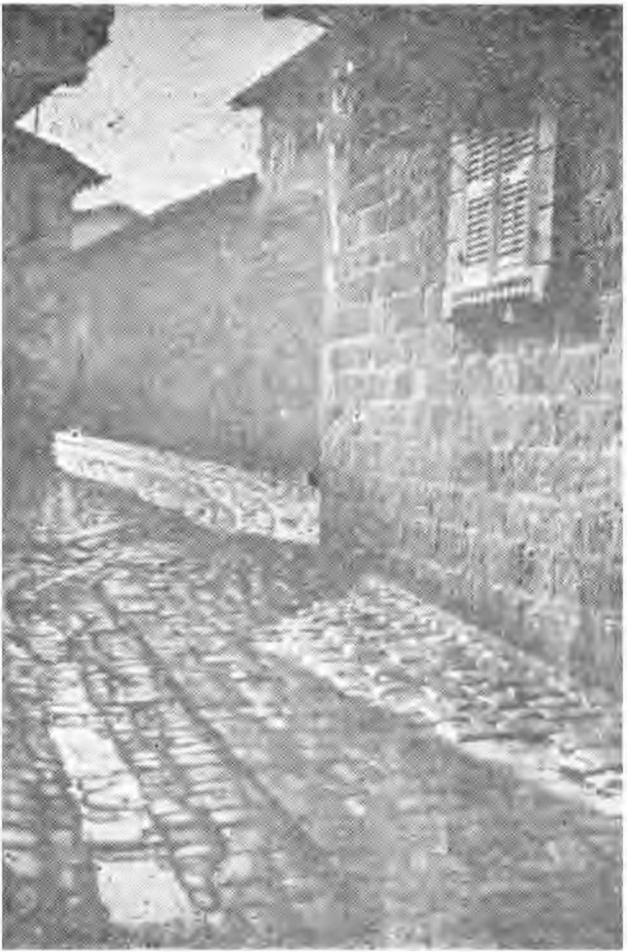
Sonuç olarak diyeceğim ki, televizyonun ve özellikle resimli romanların edebiyatı ters yönden etkiledikleri bir gerçektir.

YÜCEL, Tahsin

Sinemanın, radyonun, televizyonun kitaba, dolayısiyle edebiyata zarar verdiği hattâ, yakın bir gelecekte, onu büsbütün ortadan sileceği, öteden beri ileri sürülen bir sav. Ne var ki, bu karamsar düşünce bugüne kadar gerçekleşmedi, bugünden sonra da gerçekleşeceğe benzemiyor: kitap da, edebiyat da geçerliğini yitirmiş değil günümüz uygarlığında. Bizi karamsarlığa düşüren şey, sinemanın, radyonun, televizyonun ve geniş ölçüde bunlardan yararlanan resimli yayınların büyük gelişmesini temel öğe olarak alırken, edebiyatın durumunu göz önüne almamamız. Bilim ve edebiyat yapıtlarının dünkü ve bugünkü satışlarını karşılaştırdığımız zaman, bu alanda da oldukça önemli bir gelişme göreceğimizi sanıyorum. Bu gelişme, örneğin sinemanın gösterdiği gelişme oranında değilse, değersiz bir resimli dergi, değerli bir edebiyat dergisinden çok daha fazla satıyorsa, bunu edebiyatın yenilgisi olarak değil, fazla değişmeyen kaderi olarak görmeli: edebiyatın, kendi kendini çelmelemedikçe, geniş ölçüde kitleye yayıldığı evreler ve ortamlar azdır. Bugün de böyle. Edebiyat bir ön eğitim ister, sinema da, radyo da, televizyon da, resimli dergiler de böyle bir eğitim gerektirmez pek. Son zamanlarda, ülkemizde birkaç yayınevinin kapılarını kapatmasına gelince, bunun nedenini de kitabın ve edebiyatın eski önemini yitirmesinde değil, bu yayınevlerinin kuruluş ve çalışma koşullarında aramak gerekir sanıyorum.

Bildirim araçlarının çoğaldıkları kadar da gelişmeleri, umulanın tersine, aydınlık yerine bulanıklık getirdi, her şeyi aynı düzeye indirdi bir bakıma iyi ile kötüyü eş değerde göstermeye başladı büyük çoğunluğa. Bu durumu yadsımak kolay değil. Bununla birlikte, biraz aykırı gelecek ama, edebiyat da yararlandı bundan, daha da yararlanacak. Bütün bunların üstüne çıkmasına gelince, bunu umamayız. Saint-Exupéry'nin bir sözü vardır: "karanlıkta köprüler kurmak". Edebiyat hep bunu yapmıştır, şimdi de budur yaptığı. Edebiyat kendi varlığını korusun, bu arada, öz niteliğini yitirmeden, karanlıkta köprüler kursun, günümüzün büyük kargaşalığında, gözlerini kendisine çevirenlere ışık tutsun yeter.

YILIN OLAYLARI

Mahmut Kuru *Arka sokak (Foto)*

TÜRKİYE'DE YILIN OLAYLARI

A. KASIM - ARALIK 1968

Kasım

1. Parafinli yağ ihraç etmekten sanık kimselerin dâvası beraatle sonuçlandı.
   - Gençlerin Samsun'da başlattıkları, aralarından kimilerinin tutuklanmalarına neden olan "Bağımsız Türkiye İçin Mustafa Kemal Yürüyüşü" yeniden başladı.
   İstanbul Üniversitesi'nin açılışında sağcı ve solcu öğrenciler kavga etti.
2. Deniz Harb Okulu Subay Taburu, gerici bir gazetenin tahrikleri üzerine bildiri dağıttı.
   - Ankara'da Üçüncü Tiyatro'da oynanan, Necip Fazıl Kısakürek'in "Ulu Hakan Abdülhamit Han" oyununu askerî öğrenciler yuhaladı.
   - Deniz subaylarının tepkisi beğenildi.
   - Tarihçi Toynbee, İsmet İnönü ile görüştü.
4. Siyasal Bilgiler Fakültesi ile Basın ve Yayın-Yüksek Okulu'nda boykot başladı. (6. gün sona ermiştir.)
10. Atatürk anıldı. (İnönü ve Lord Kinross da konuşmalar yaptılar.)
11. Prof. Dr. Bahaettin Baysal, Prof. Dr. Feza Gürsey, Türkiye dışında bulunan Prof. Dr. Ratip Berker, Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu bilim ödüllerini kazandılar.
13. Birkaç gündür süren genel kongreden sonra, TİP'te Aybar'ın listesi kazandı. Aybar yeniden genel başkan seçildi. (Ardından, partide huzursuzluklar başlamıştır.)
14. Cumhuriyet'te: Din Görevlileri Federasyonu, politikaya karıştığı gerekçesiyle mahkemece kapatıldı.
   - Gaziantep'te halk, emniyet müdürünün suçlu sandığı bir genci öldürmesi üzerine büyük olaylar çıkardı.
   - Çetin Altan, Aybar'a cephe aldı.
16. Başbakan S. Demirel 12. basın toplantısını yaptı. Herkesten çok Atatürkçü olduğunu söyledi.

20. Aybar, Çetin Altan'ın TİP'ten çıkarılmasını istedi.

21/22. Ankara İhtisas Hastanesinde Dr. Kemal Beyazıt ve arkadaşları, 14 yaşında işçi Erdal Yıldırım'ın kalbini, 41 yaşındaki Mavi̇ş Karakurt'a taktılar. Hasta 18 saat yaşadı.
* Çetin Altan, TİP Haysiyet Divanına verildi.

22. Akşam'da, Çetin Altan, Aybar'ı suçlayan ağır bir yazı yayınladı.

23. İsmet İnönü basın toplantısı yaptı. Taşova'da (Amasya) jandarmanın ateş açarak öldürdüğü iki köylü ile yaralananlar için Meclis soruşturması açacağını söyledi.
* Prof .Sadun Aren de Aybar'a karşı çıktı.

25. Kasım - 1 Aralık. Adalet Partisi 4. Genel Kongresi. (Bu kongrede D.P. lilerin siyasi haklarının geri verilmesi kabul edildi. S. Demirel yeniden genel başkan seçildi.)

25. İstanbul Haydarpaşa Göğüs Cerrahisi Merkezinde Doç. Dr. Siyami Ersek ve arkadaşları 51 yaşındaki Cihat Önal'ın kalbini 27 yaşındaki Ali Akgül'e taktılar. Hasta 39 saat yaşadı.
* NATO'nun Orient Express tatbikatına Türkiye'nin izin vermediği bugünkü Cumhuriyet'te yazıldı.
İnönü'nün Taşova olayları hakkındaki soruşturma önergesi Mecliste reddedildi.

27. Bir kabadayı kalabalığı, İstanbul'da oynanan "Devri Süleyman" oyununu bastı, halkı ve oyuncuları yaraladı.

28. CİA ajanı olduğu kendisi tarafından da itiraf edilen, eski Viyetnam yeni Ankara Amerikan Büyükelçisi Komer'in gelişinde protesto gösterileri yapan gençlerin kimisi tutuklandı.

30. TİP'li dokuz parlâmenter, kongrenin yeniden toplanması için basın toplantısı yaptı.

(Kasım'ın ilk haftası sonradan tehlikeli hafta olarak nitelendirilmiş, boykotların durdurulması da buna bağlanmış, Yeni İstanbul'da bu konuda bir dizi yazı çıkmıştır. Bu ay içinde eski komutanlardan İrfan Tansel'in Kanada'ya, Necdet Uran'ın Vatikan'a büyükelçi olarak atanmaları Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. * Başbakan Demirel sık sık, Atatürk'ü koruma heveslilerinden yakınmış, devrimleri halkın koruyacağını söylemiştir.)

Aralık :

3. İstanbul ve Ankara hukuk fakülteleri, özel hukuk yüksek okulu açmaya girişen bir kimsenin bu hareketini protesto için yürüyüş yaptılar; bir süre boykota gidildi. .Fakülte yöneticileri ve profesörler kurulu da protestoya katılmışlardır. Özel yüksek hukuk okulu açmaya kalkışan kişi bundan vazgeçirilmiştir..
   • Millî Birlik Grupu ile çeşitli kuruluşlar, A.P. kongresinde siyasî hakların geri verilmesi konusunda alınan kararı protesto ettiler.
8. Bülent Ecevit, A.P. nin Anayasayı değiştirmeye gücü yetmiyeceğini söyledi.
11. C.H.P. Genel Sekreter Yardımcısı Prof. Besim Üstünel, bütçede dört milyar lira açık bulunduğunu söyledi.
12. Beş tabii senatörün dokunulmazlıkları —komisyonun aksi kanısına karşın— Senato'da kaldırıldı. (Acuner, Atakli, Karaman, Okan, Özkaya).
13. Meclis Bütçe Komisyonu 1969 bütçesi üzerinde çalışmalara başladı.
26. Mersin bölgesinde yağışlar sellere yol açtı. (21 kişi öldü.)
27. İstanbul Üniversitesi'nde bir grup öğrenci üniversiteyi işgal etti. (İşgal ertesi gün kaldırıldıysa da Üniversite tatil edildi. Nedeni için bakınız: Akşam, 28.12.1968, 5. sayfadaki röportaj.)

28-29. Türkiye İşçi Partisi'nin olağanüstü kongresi toplandı. (Ayın 30'unda M. A. Aybar yeniden genel başkanlığa seçildi.)

28. Bir Amerikalı kaçakçı-gangster, İstanbul'da görevli dört kişiyi öldürdü. dört kişiyi yaraladı, polisler tarafından öldürüldü, sevgilisi yakalandı.

(Bu ay içinde; vergilerin artırılacağı, yeni vergiler konulacağı, basına yeni cezalar getiren bir yasa çıkarılacağı ortaya atıldı; Tedbirler Kanunu'nu kaldıran yasa Meclis'e verildi. Bu ay sonunda, C.K.M.P.'ye bağlı komando gençler S.B.F. yurdunu bastılar.)

B. OCAK - EKİM 1969

Ocak :

1. Yeni yıl dolayısıyla Cumhurbaşkanı Sunay radyodan bir mesaj yayınladı.
2. Anayasa Mahkemesi, tabiî senatörlerden beşi hakkında C. Senatosu'nun aldığı dokunulmazlıkları kaldırma kararını bozdu.
3. Komando olayları dolayısıyla C.K.M.P. yöneticileri hakkında tahkikat açıldı. (Bu konuda C.H.P. duyarlık göstermiştir.)
5. TÖS., İstanbul'da bir protesto yürüyüşü yaptı.
   * Bugünkü Hürriyet'te (ve 8 Ocak günlü Yeni İstanbul'da) Yunanlıların adalarda jet alanları yaptığına değgin haberler.
6. Akşam gazetesi, başta bakanlar olmak üzere birçok politikacının, merkezi Paris'te olan islâmcı bir derneğin onur üyesi olduklarını açıkladı. (İlgililer yalanlamışlar, gazete birtakım belgeler yayınlayarak yanıt vermiştir.)
   * Amerika Büyükelçisi Komer'in arabası, kendisi Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde yemek yerken yakıldı. (Yakan öğrenciler bir süre köylerde gizlendikten sonra teslim olmuşlardır. Komer, daha sonra İstanbul'da 1. Ordu'da verdiği Viyetnam'la ilgili konferansla yeniden sözkonusu edilmiştir.)
7. Anayasa Mahkemesi, Personel Kanunu'nu erteleyen hükmü bozdu.
9. S.B.F. öğretim üyeleri bir bildiri yayınlayarak komando saldırılarını kınadılar. (C.K.M.P. lideri Alpaslan Türkeş, çeşitli demeçlerle komandolara sahip çıkmış, ya da reddetmiştir. Komando olayları ve yürüyüşleri bu ay içinde sürmüştür.)
   * Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde konuşan İsmet İnönü, düşüncelerin saldırı ile yürüyemiyeceğini söyledi.
     İstanbul'da Orman Fakültesi'nde iki grup öğrenci çatıştı; Fakülte birkaç gün kapatıldı.
     Orta Doğu Teknik Üniversitesi yöneticileri, Fakülteyi bir ay süre ile kapattılar.

İlhan İskender armağanım Melih Cevdet Anday, Münir Özkul, Nisa Serezli, Sermet Çağan kazandı.

11. Danıştay, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin kapatılma kararını bozdu. (ODTÜ savunma yapmış, Danıştay 15 Ocakta kararında direnmiştir.)
Singer grevinde işçilerle polis arasında kanlı çatışma oldu.

14. Suat Hayri Ürgüplü, Senato'da konuşarak, Türkiye'deki olaylar önünde parti liderlerinin toplanmasını istedi.

17. İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencileri, şehirde bulunan Komer'i protesto için onun resmini ve Amerikan bayrağını yaktılar.

18. Başbakan Demirel, 13. basın toplantısını yaptı.
* C.H.P. Parti Meclisi bildirisinde, rejim kundakçılarının cüret kazandıkları öne sürüldü.

20. Komandolar Yüksek Öğretmen Okulu'nu bastı.
* Ruslar iki Türk teknesiyle 25 Türk denizcisini yakaladılar. (Ayın 22'sinde serbest bıraktılar.)

22-23. Meclis'te Kıbrıs politikası konusunda genel görüşme yapıldı.

23. Gazeteler, Avustralya'da yaşayan Kıbrıslı bir Türkün Türkiye'ye gelmekte olduğu, İsmet İnönü'yü öldürmek isteyebileceği konusunda, Avustralya'dan gelen bir ihbarı yaydılar.

28. "Devri Süleyman" oyununu oynamakta olan Küçük Opera Tiyatrosu (İstanbul'da) yandı.
* Diyarbakır üssünden havalanmış olan iki jet uçağımız kayboldu.

29. Üniversite asistanları boykota başladı.

30. Akşam'da: Bildiri dağıtmış olan deniz subayları hakkındaki tahkikat durduruldu.

(Bu ay içinde hava koşulları kötüye gitmiş, Türkiye'nin birçok bölgelerinde, özellikle Mersin bölgesinde yağışlar yüzünden zararlar, su baskınlarında ölen yurttaşlarımız olmuştur. * Bu ay içinde gazeteler, yüzlerce Devlet Tiyatrosu mensubunu bankalara —haberleri olmadan— borçlandırarak Almanya'ya kaçan, orada kaçakçılık yaptığı

anlaşılan Ertuğrul İlgin'le ilgili haberler vermişlerdir. İlgin, Almanya'da hapse atılmış, Devlet Operası'nda işine son verilmiştir. * Bu ay içinde deniz ve kara yollarında, Singer'de, Sümerbank fabrikalarında grevler olmuştur. Yavaş yavaş bütün fabrikalara yayılma tehlikesi görülen Sümerbank işçileri grevi. 31 Ocakta anlaşma ile son bulmuştur.)

Şubat

2. Torbalı'nın Atalan köyünde köylüler, ağaların gaspettiği toprakları işgal etti. (Bu olayın yankıları geniş olmuş, jandarmalar köylüye baskı yapmış; olay başka yerlere de sıçranmıştır. Bu arada köylünün, Menderes'in halasının topraklarına el koyduğu da haber alınmıştır.)
   * SET uçağı Ankara'da inişte yandı. Ölen olmadı, yaralananlar var.
   * Akşam gazetesi Almanya'da da yayınlanmaya başladı.
4. Genelkurmay Başkanı Tural, bir süredir, Mart'ta bitecek olan süresi sonunda emekliye ayrılıp ayrılmayacağını soran gazetecilere: "Emekli olmamı isteyen yok!" dedi. (Askerî Şûra, Şubat sonunda yaptığı toplantıda, Tural'ın kalmasında sakınca görmedi.)
7. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden beş öğrenci, Komer'in otomobilinin yakılması olayı dolayısıyla, çıkarıldı.
   * Cumhuriyet'te, Atatürk'ün eşya ve kâğıtlarının dağıldığına, yittiğine değinen, Yılmaz Çetiner'in süreli yazısı bugün başladı.

   Gazetelerde: Bir iş adamı özel harb okulu açmak için Millî Eğitim Bakanlığı'na başvurdu. (Sonradan, özel okul sahipleri tarafından vazgeçirtilmiştir.)

   Gazetelerde: Fakir Baykurt'un Bakanlık emrine alınma kararını Danıştay bozdu.
8. Sivas C.H.P. milletvekili Kemal Palaoğlu, Meclis önüne Atatürk'ün heykelinin dikilmesi için kanun önergesini Meclis'e teslim etti.
9. CKMP.'nin Adana'da toplanan olağanüstü kongresinde, partinin adının Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirilmesi kabul edildi. (24 Şubat'ta ad değişmesi uygulandı.) Türkeş yeniden genel başkanlığa getirildi.

10. 6. Filo İstanbul'da. (Ay'ın 17 sine kadar kalmış, bu süre içinde İstanbul, İzmir başta olmak üzere birçok kentlerde aleyhte gösteriler yapılmıştır.)
    * Tekel maddelerine geniş ölçüde zam yapıldı.
    (Bu ayın son haftasında, Ankara Belediyesi, 1 Ocak'tan itibaren geçerli olmak üzere havagazı ve elektriğe zam yaptı. Enerji Bakanlığı onaylamadı.)
11. Ereğli'de, bir şoförün karakolda hastanelik edilecek denli dövülmesi üzerine halk emniyet binasını baştan aşağıya yaktı. Olaylar sırasında iki kişi polis kurşunu ile can verdi. (Ereğli emniyet kadrosu tümü ile yenilendi.)
    * Anayasaya aykırı fiilleri önliyecek yasa tasarısı Meclis'e verildi. (Basında ve partilerde yankıları büyük olmuştur.)
    Millî Türk Talebe Birliği'nin Taksim'de yapılan, yaşlıların da katıldığı mitinginde Anayasa'nın değiştirilmesi istendi.
15. Ankara'da TÖS'ün düzenlediği büyük bir yürüyüş yapıldı.
    * Trabzon'da Amerikan aleyhtarı hareketler oldu.
    (Bu tür olaylar Gaziantep'te de olmuştur.)
16. Taksim'de yapılan izinli Mustafa Kemal yürüyüşünü, polisin koruduğu genç ve yaşlı gericiler bastı. Kanlı olaylar sonucu iki kişi öldü. (Gazetelerin çektikleri fotoğraflar, polisin gericilere yardımını belgelemiş, basında ve partilerde, Meclis'te tepkiler geniş olmuş İçişleri Bakanı ile Başbakanın istifaları istenmiştir. Aynı gün İzmir ve Adana'da da olaylar çıkmıştır.)
21. Cumhuriyet'te Yılmaz Çetiner'in yazısı: Halkın yarısından fazlası okuma-yazma bilmiyor.
26. 1969 bütçesi M.M.'nde kabul olundu.
27. Cumhuriyet'te: Komer, İzmir'e Mart içinde 6. filonun ziyarette bulunmayacağını bildirdi. (Ziyaretin iptal edildiği anlaşılmıştır. Çağlayangil de demecinde bu konuya değinmiştir.)
    * Sunay'ın Kurban Bayramı demeci yayınlandı. Sunay, kanlı olaylara yol açanların yakalanmasını istedi. Aşırı sol'a da dokundu.
28. Bayram gazetelerinde Başbakan ile İnönü'nün yazıları yayınlandı. İnönü gericilik olaylarına ikinci kez dikkati çekti. (Birkaç gün önce de konuşmuştur.)

Mart

1. Ankara'nın kimi kesimlerini seller bastı, bir kişi öldü, pek çok aile evsiz kaldı.
   * İsmet İnönü, İstanbul ve İzmir Bayram gazetelerine 16 Şubat olayı konusunda yazılar yazdı.
2. Ankara'da asistanların direnişi nedeniyle Fen ve Eczacılık fakültelerinde derslere ara verildi.
5. Hürriyet gazetesinde: Bu yıl 51.055 hacı ile Türkiye birincidir.
6. Tevfik Rüştü Aras, Ali Kılıç, Cemal Hüsnü Taray Y.T.P.'ye girdiler.
11. Orgeneral Cemal Tural Yüksek Askeri Şûra üyeliğine, Orgeneral Memduh Tağmaç Genelkurmay Bakanlığına getirildiler. (Göreve 17 Mart'ta başladılar.)
    * Anadolu Ajansı görevlileri greve başladı. Grev 18 Mart'ta bitti.
12. Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde Komer'in arabasını yakmakla sanık öğrenciler mahkemece salıverildi.
17. İstanbul Üniversitesinde sağcı-solcu öğrenciler çarpıştı. Bir çocuk yaralandı.
18. Senatör Kadri Kaplan, Devrimci Güç Birliği'nin aldığı kararları açıklayarak beş yönden savaş açılacağını belirtti.
19. Yeni TRT. kanun tasarısı Meclis'e verildi. (Tepkileri geniş olmuş, öğrenci boykotlarını harekete getirmiştir.)
20. S.B.F.'de öğrenciler boykota başladılar. (İçişleri Bakanlığı'na karşı. Bir gün önce Hacettepe Üniversitesi'nde de boykot başlamıştı. Ertesi gün Basın ve Yayın Yüksek Okulu TRT. kanun tasarısını protesto için boykot yaptı. Arkadan Eğitim Fakültesi, daha sonra Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Hukuk Fakültesi. Özel Yükseliş Mimarlık Yüksek Okulu da boykota başladılar.
22. Başbakan Demirel 14. basın toplantısını yaptı.
    * Demirci'de ve çevresinde deprem oldu. (Deprem haftalarca sürmüştür.)

    Yeni Üniversite kanunu tasarısı Meclis'e verildi. (Tepkilerle karşılanmış, yetersiz bulunmuştur.)
24. Romanya devlet başkanı Ceauşescu Ankara'da. (30 Mart'a kadar Türkiye'de kaldı.)
26. Öğrenciler Ankara'da yürüyüş yaptı.

28. Deprem Alaşehir ve dolaylarına sıçradı. 40 kişi öldü.
31. Kıbrıs değiştirme birliğimiz Magusa'ya vardı.

Nisan

1. Ankara Gazeteciler Cemiyeti'nin ödülleri açıklandı. Fikret Otyam yılın gazetecisi seçildi. (Ödüller, 3 Mayıs'ta verilmiştir.)
2. Gazetelerde: Yargıtay, Din Görevlileri Federasyonu'nu kapattı.
   Gazetelerde: Amerika Birleşik Devletleri Elçisi Komer'in istifa ettiği, yerine Handley'in atandığı bildirildi.
12. İstanbul Kültür Sarayı, büyük gürültü ve dedikodularla açıldı.
13. Bir süredir öğrencilerin işgalinde olan Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde, Akademik Konsey'in kararı üzerine dün sona erdirilmesi istenen işgal kaldırılmayınca jandarma ve polis Üniversiteyi boşalttı. (Anlaşmazlık devam ettiği için, üniversite, sonradan 15 Ağustos'a kadar kapatılmıştır.)
14. İstanbul Hukuk Fakültesi'nde olaylar çıkınca Fakülte bir hafta tatil edildi. (Aynı biçimde tatil bir süre Atatürk Üniversitesi'nde de uygulanacaktır.)
15. İstanbul Şehir Tiyatrolarında grev başladı.
    * Ankara Hukuk Fakültesi'nin Nizam Tasarısı hakkındaki raporu açıklandı.
16. İsrail ile Kliring anlaşması feshedildi.
17. Hükümet, Anayasa Nizamı Tasarısını, incelemek üzere geri aldı.
    * Hürriyet gazetesi Almanya'da da basılmaya başladı.
23. Gazetelerde: Meclis Araştırma Komisyonu'nun raporu açıklandı. Rapora göre ilâçların üçte biri etkisizdir; böylece yılda 400 milyon liralık ilâç israfı olmaktadır.

(Bu ay içinde özellikle Ankara Üniversitesi fakültelerinde, yüksek okullarında bir aydır süren boykotlar bir süre işgallere de yol açmıştır. Ayın ikinci yarısından sonra boykotlar ve işgaller yatışmış, derslere başlanmıştır. İşgal yapan okullar, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden sonra Siyasal Bilgiler Fakültesi ile Basın ve Yayın Yüksek okuludur. Yalnız Eğitim Fakültesi'nin boykotu Mayıs

ayına uzamış, sonra kalkmıştır. C.H.P. Merkez Yönetim Kurulu'nun bu konuda yayınladığı bildiride işgallere karşı bir hava da bulunduğundan sol çevrelerde ve öğrenciler arasında C.H.P.'ye karşı eleştiriler, yergiler belirmiştir. • C.H.P. bu ay içinde seçim masraflarını karşılamak üzere halktan yardım istemiştir. C.H.P.'nin Atatürk'ün mirasından Türk Tarih Kurumu ile Türk Dil Kurumu'nun aldığı paradan hak ileri sürüp mahkemeye başvurması da eleştirileri üzerine çekmiştir.)

Mayıs

3. Yargıtay Başkanı iken ölen İmran Öktem'in, Maltepe Camii'nde yapılan cenaze töreninde olaylar çıktı. Hocalar namazı kılmak istemediler; gericilerin azgınlığı üzerine Kara Kuvvetleri Topçu Dairesi Başkan Vekili Tuğgeneral Nabi Alpartun tabancasını çekerek araya girdi ve İnönü'nün camiden çıkmasını sağladı. Namaz, Hıfzı Gözübüyük tarafından kıldırıldı. Gençlik tabuta sahip çıkarak töreni Zafer Alanında sürdürdü. Burada ve mezarlıkta da olaylar görüldü. Dokuz kişi tutuklandı. (Bir gün önceki Ulus gazetesi, cenaze töreninde olaylar çıkacağını bildirmişti.)
4. İnönü, dünkü olayı "yeni bir 31 Mart" olarak niteledi; Meclis'e getireceklerini bildirdi. Devrimci kuruluşlar bildiriler yayınladılar. Bugünkü şeriatçı gazeteler, namazın kılınmadığını yazdılar. (Gerici gazetelerin Öktem aleyhindeki yazıları cenaze töreni gününden önce yoğunlaşmıştı.)
5. Yargıtay sert bir bildiri yayınlayarak olayı kınadı, hükümeti suçladı; çarşamba günü bir yürüyüş yapma kararını açıkladı. Çeşitli kuruluşlar bildiriler yayınladılar.
6. Danıştay da bildiri yayınladı, Yargıtay'ın yürüyüşüne katılacağını bildirdi. Askerî Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi bildiri yayınlayarak olayı kınadılar. Bütün memlekette, özellikle barolar bildiri yayınlıyorlar. Fakülteler de yürüyüşe katılacaklar.
   • Meclis, C.H.P.'nin, olay dolayısıyla hükümet hakkında gensoru açılması önerisini reddetti. (AP. red, GP. çekimser oy kullandı.)
7. Yargıtay, Danıştay, Sayıştay, Üniversite, yargıç ve avukatlar, öğrenciler, halk, bugün görkemli bir yürüyüşle, İm-

ran Öktem'in cenazesinde yapılan saldırıyı protesto ettiler. Anıt-Kabir'e, oradan Öktem'in kabrine gidildi.

* Eski D.P.'lilerin siyasal haklarını vermeyi amaç tutan yasa tasarısı Meclis'e verildi.

8. İstanbul milletvekili Aydın Yalçın, gericilik olayı dolayısıyla A.P. gurubunda genel görüşme açılmasını istedi.
9. Bugünkü Adalet ve Ulus'ta, İnönü'nün, D.P.'lilerin siyasal haklarının verilmesine taraflı olduğunu bildiren demeci.
10. İnönü, gericilik olayı ve eski D.P.'lilerin siyasal hakları konusunda basın toplantısı yaptı.

* Gericilik olayı üzerine Cumhurbaşkanı Sunay bazı temaslara başladı. İnönü bu konuda Sunay ve Bozbeyli ile görüştü.

13. Sunay-İnönü-Demirel Çankaya'da buluştular. Eski D.P.'lilerin affı konuşuldu. Ertesi günkü Cumhuriyet'in başlığı: "Af için mutabakat var, irticada yok!"
14. Eski D.P.'lilerin siyasal haklarının geri verilmesi için M. M.'nde görüşmeler başladı.

* İnönü ile Bayar, Ankara'da Pembe Köşk'te buluştular. (Bu yakınlaşmanın ve eski D.P.'lilere siyasal haklarının geri verilmesi için girişimde bulunulmasının tepkileri bütün yurtta sert olmuş, C.H.P.'den istifalar başlamış, Basın ve Yayın Yüksek Okulu öğrencileri C.H.P. önüne kara çelenk koymuşlar, gazetelerde eleştiriler yazılmıştır. Ecevit de bir demeç vererek bu konuda desteğini bildirmiştir.)

Genelkurmay Başkanlığında Başkan, yardımcısı, kuvvet komutanları, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri toplandılar.

Siyasal hakların geri verilmesi, Millet Meclisi'nde kabul edildi.

16. İnönü ile arkadaşları, 141-142 ve 163. maddelerden hükümlülerin affı için tasarı hazırladılar.

* Silâhlı Kuvvetlerin siyasal hakların geri verilmesi ile ilgili görüşü Cumhurbaşkanı Sunay ile İsmet İnönü'ye iletildi.
* Ulus'ta: Tiyatro ödülü alan sanatçılar belli oldu.

17. Ulus'ta: İsmet İnönü, son olaylar üzerine hükümet ile ordu arasındaki ilişkilere karışmadığını söyledi.

• Komutanlar, Cumhurbaşkanı'na gidip son durumu görüştüler.
• Demirel, Genelkurmay Başkanı Tağmaç'ın evine gitti.
• Senato komisyonu siyasal hakların geri verilmesini kabul etti.

18. Bayar, bir demeç yayınlayarak, inanca verdi.

19. 19 Mayıs'ın ellinci yılı bütün yurtta kutlandı.
• Cumhurbaşkanı Sunay, 19 Mayıs mesajında, İmran Öktem'in cenaze namazında olay çıkaranları lânetledi. Siyasal hakların verilmesi için Anayasa'da değişiklik yapılmasını kınadı.

20. İsmet İnönü, Cumhurbaşkanı Sunay'a bir mektup göndererek, C.H.P.'ne Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği tarafından sürekli uyarmalarda bulunulduğunu, hükümete ise bir uyarmada bulunulmadığını bildirdi; kararlarında kesin olduklarını söyledi. (Gazeteler, günlerdir, ordunun siyasal hakların geri verilmesine karşı olduğunu, ordunun alârmı içinde bulunduğunu yazdılar.)
• C. Senatosu'nda siyasal hakların geri verilmesi üzerinde görüşmeler, usul yönünden bugün yapılamadı.

21. C. Senatosu'nda siyasal hakların geri verilmesini sağlayacak kanun A.P. oylarıyla komisyona geri verildi.
• Ferruh Adalı Yargıtay Başkanlığına seçildi.

22. İstanbul Üniversitesi Senatosu, bir Atatürk Araştırma Enstitüsü kurulmasına karar verdi.
15 Mayıs'ta Adana'da başlayan Altın Koza Film Festivali sona erdi.

22-29 Mayıs. Federal Almanya Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Willy Brandt Türkiye'de.

24. Milliyet'te; Donanma komutanı Celâl Eyiceoğlu, son af olayında ordunun müdahalede bulunmadığını söyledi.
• Bayar: "Mücadeleme devam edeceğim!" dedi. (Ayın son haftasında, A.P.'liler yine C.H.P.'ye çatarak, 1960 idamlarını ortaya koydular.)

25. Yeni Türkiye Partisi kongresi sona erdi. Dr. Yusuf Azizoğlu yeniden genel başkanlığa seçildi.

26. Cumhuriyet'te: Ankara Üniversitesi Senatosu, İlâhiyat Fakültesi'nin fonksiyonunu yitirdiği gerekçesiyle kapatılması konusunu inceliyecek bir komisyon kurdu. (Kapa-

Istvan Ro...

tılması, ya da başka bir Fakülteye bağlanması öngörülmektedir.)

27 Mayıs Anayasa ve Hürriyet Bayramı törenlerle kutlandı. Cumhurbaşkanı Sunay bir mesaj yayınladı.

28. Meclis ve Senato, bugün geceyarısından sonra tatile girdi.

30. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden sonra Ankara Üniversitesi Rektörü ve 10 Fakülte dekanı, Meclis'in Üniversite reform tasarısını kanunlaştırmadan tatile girmesini protesto için istifa ettiler. (Meclis kanunu kabul etmiş, ancak Senato tatile girdiğinden tasarı kanunlaşamamıştır. İstifalar devam etmiştir.)

* Bir süredir Türkiye'de bulunan Çekoslovak Meclisi Başkanı Smirkovski Türkiye'den ayrıldı.

31. İstanbul Üniversitesi'ndeki işgaller üzerine Üniversite Senatosu Üniversiteyi kapattı, polis Senatonun isteği üzerine Üniversite'yi teslim alacaktır. (1 Haziran'da anlaşma oldu.)

(Bu ayın son haftasında Odalar Birliği'nde. hükümetin erteleme kararına karşın seçimler yapıldı, Necmettin Erbakan grupu seçimleri kazandı. İki taraf da resmî teşebbüslere giriştiler. * Bu ay içinde Tedbirler Kanunu kaldırıldı. * Bu ay içinde Adana'da İncirlik Hava Üssündeki Harb-İş'in başlattığı grev dolayısıyla Amerikalılarla Türk işçiler arasında olaylar çıktı. Sonunda, Amerikalılar Hava Alanını etkileyecek biçimde, çalışmalarını durdurdular; Adana'ya gece uçak seferleri yapılamadı. Sonunda bir anlaşmaya varıldı.)

Haziran

2. Ankara Üniversitesi Senatosu toptan istifa etti.

* Uluslararası Ticaret Odası (ICC) 22. Kongresi İstanbul'da açıldı.

Hava Kuvvetlerinin 58. yıldönümü kutlandı.

Gericiler İstanbul'da Millî Şuurun Çağrısı mitingi yaptı.

4. İşgal kalkmayınca Ankara Hukuk Fakültesi Eylül'e kadar kapatıldı.

5. İstanbul Üniversitesi açıldı. Yeniden işgaller oldu.

5-8. İtalya Başbakanı Türkiye'de. Görüşmeler sonunda ortak bildiri yayınlandı.

7. C.H.P.'nin başvurması üzerine Meclislerin olağanüstü olarak 13 Haziranda toplanacağı bildirildi.
8. Gazetelerde: Meclis Başkan vekili Kocaeli C.H.P. Milletvekili İsmail Arar, Türk Ansiklopedisi'nde Vahidettin'in övülmesi dolayısıyla Milli Eğitim Bakanı'na yazılı soru sordu. (Övgü, Damat Ferit maddesinde yapılmıştır. Bak.: Milliyet, 9 Haziran 1969, Sami N. Özerdim'in yazısı.)
9-10. Sınavların polis nezaretinde yapılmasına itiraz eden İstanbul Üniversitesi öğrencileri polisle çatıştı. İki taraftan da yaralananlar oldu. Ankara'da boykot ve işgaller başladı. (Siyasal Bilgiler Fakültesi ve öteki fakülte ve yüksek okullarda. İşgal ve boykotlar yayılmış. birçok fakültelerde işgaller kalkmayınca sınavlar Eylül'e bırakılmıştır. S.B.F. ve başka fakültelerde.)

10-1. İran Başbakanı Huveyda Türkiye'de. Görüşmeler sonunda ortak bildiri yayınlandı.

11. Dünya Gazetesi Sahipleri (FIEJ) 22. Kongresi İstanbul'da açıldı.
   * Cumhuriyet'te: 140 ton tarihî Osmanlı gümüşü Londra Borsası'nda satıldı. (Maliye Bakanı yalanlamış, Prof. Dr. Besim Üstünel ise olayı yeniden doğrulamıştır.)
   Ankara'da Üniversiteliler gösteri yaptı.

13. Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu, çoğunluk olmadığından toplanamadı.
15. Celâl Bayar, basın toplantısı yaptı.
20. Ege Üniversitesinde silâhlı çatışma oldu. Yaralananlar var.
22. Kadri Kaplan, Halkevleri Genel Başkanı oldu. Yeni yönetim kurulu Atatürkçülerden oluştu.
   * Milliyet'te: Hava kuvvetleri ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nin işbirliğiyle ortaya çıkan roketin denemeleri 31 Mayıs'ta yapıldı. (Araştırmanın başında Prof. Dr. Nuri Caryal vardır.)

23. 1. Devrimci Milliyetçi Gençlik Kurultayı açıldı.
24. Cumhuriyet'te: Yunanlılar adaları silâhlandırıyorlar.
25. Ulus'ta: Türkiye'nin ilk tıp tarihi müzesi Manisa'da açıldı.
   * Kırıkkale'de oynanan Kırıkkale-Tarsus maçında üç kişi öldü, 37 kişi yaralandı.

27. Rauf Denktaş geldi. (Rumlarla yapılan ikili görüşmelerin

başarısız geçtiği, Rumların Türklere baskı yaptığı gazetelerde yazılmaktadır.)

28. İstanbul'a giden İnönü, Bayar'ı ziyaret etti.

29. Cumhuriyet: Doğan Avcıoğlu, "Türkiyenin Düzeni" kitabıyla Yunus Nadi Armağanı'nı kazandı.

(Bu ay içinde, işçilerin emeklilik yaşı kanunu çıkmadığı için Türk-İş hükümeti eleştirmiş, tartışmalar sürmüştür.)

Temmuz

3. Amerika Birleşik Devletleri ile temel ikili anlaşma Ankara'da imzalandı.

4. İlhami Soysal'ı dövenlerden Assubay Yüksel Aşçıoğlu aya mahkûm edildi.

4-8. Türk Dil Kurumu'nun XII. Türk Dil Kurultayı toplandı. Kurultay sonunda yapılan seçimlerde kurulan yeni Yönetim Kurulu, aralarında yaptıkları görev bölümünde Prof. Macit Gökberk'i başkanlığa, Ömer Asım Aksoy'u Genel Yazmanlığa seçti. Bölüm kolları başkanları değişmedi.

5. Başbakan Demirel'in basın toplantısı.

7. Kayseri'de, TÖS. toplantısına raslayan olaylar oldu: iki camiye, İmam-Hatip Okulu'na, Türk Kültür Derneği'ne konulan patlayıcı maddeler, kışkırtılan birtakım kimselerin öğretmenleri amaç tutarak, toplantının yapıldığı sinemayı, bir kitabevini tahrip etmelerine, bir kadının çırılçıplak soyularak hakaret edilmesine yol açtı. Bu yeni irtica olayı, tepkilerle karşılandı. (Valinin TÖS. Kongresini iptal etmesi üzerine, öğretmenler Ankara'da Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde kongrelerine devam ettiler. Burada da Fikir Kulüpleri Federasyonu'ndan öğrenciler Ecevit'e aleyhte gösteri yaptılar. TÖS. başkanlığına yeniden Fakir Baykurt seçildi.)

* Milliyet: Ali Naci Karacan armağanında eski bir yapıtı bugünkü dile aktaran (Tarih-i Sâf) Necdet Sakaoğlu birinciliği aldı.

12. Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu kendi kendisini feshi kararı alarak TÖS.'e katıldı (Ankara S. B.F. salonunda.)

15. Milliyet'te: Prof. İbrahim Ateşoğlu ile Emekli Albay Fehmi Albayrak, atom bombası yapabileceklerini açıkladılar.

23. Erzurum Kongresi'nin 50. yıldönümü Erzurum'da kutlandı.

24. Lozan Antlaşmasının 46. yıldönümü kutlandı.
    - Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurumu'nun, Kasım'da törenle verilecek ödüllerini alanlar belli oldu: Prof. Adnan Çakıroğlu (İTÜ.), Prof. Dr. Muzaffer Aksoy (İst. Tıp Fak.), Dr. Mehmetçik Bayazıt (İTÜ. bitirmiştir).

    İzmir Arkeoloji Müzesi (Kültür Park'ta) soyuldu, bekçi öldürüldü. (Alman uyruklu soyguncunun yakalandığı, çalınan eşyanın ele geçtiği 1 Ağustos'ta açıklandı.)
26. Ege bölgesinde seller zararlara ve ölümlere yol açtı.
29. Samsun Cezaevinde mahkûmler ayaklandı.
30. Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanları, Anayasa gereğince, genel seçimler dolayısıyla istifa ettiler. Yerlerine kontenjan senatörlerinden: Hidayet Aydıner, Prof. Dr. Ragıp Üner, Mehmet İzmen atandı.
    - Cumhuriyet'te: Prof. Dr. Muammer Aksoy C.H.P.'den istifa etti.
31. Nilüfer Gürsoy ile Neriman Ağaoğlu A.P.'den ve milletvekilliğinden çekildiler. (C. Bayar'ın Demirel aleyhinde çalışmalarıyla ilgili görülmektedir.)
    - Semih Balcıoğlu'nun İstalya'da düzenlenen Karikatür Yarışması'nda gümüş palmiye ödülü kazandığı: 31 Temmuz 1969 günlü Cumhuriyet'te.)

    (Bu ayın ikinci haftasından sonra, Ankara'da Kıbrıs Büyükelçiliği ile Kıbrıs'la ilgili bir derneğe patlayıcı maddeler atıldı.)
    - Başbakan Demirel, ay sonunda yurt gezisine çıktı, temel attı ve kuruluşları hizmete açtı.)

Ağustos

3. Seçim yasakları başladı. (Başbakan Demirel, bir süredir sürdürdüğü iç gezilerini dün tamamladı.)
5. İşçilerin işgalinde bulunan Silâhdarağa Demir-Döküm Fabrikasında işçi-polis çatışması oldu. (Bir süre sonra işçiler fabrikayı boşalttılar.)
7. İzmir Arkeoloji Müzesi soyguncularından İhsan Arıel yakalandı. (Yugoslav soyguncu ise memleketinde yakalanmıştır.)
    - Odalar Birliği Başkanı Suphi Batur polis gücü ile makamına oturdu.

8. Orman Bakanlığı kuruldu. (Ertesi gün Tarım Bakanı Bahri Dağdaş istifa etti. İlk orman bakanı: Sabit Osman Avcı.)
   * Gazetelerde: Polonya'da yapılan daktilografi yarışmasında Türk ekibi sekiz dalda altı şimpiyonluk aldı.

9-10. Türkiye Barolar Birliği Birinci Genel Kurulu toplandı. Başkanlığa Prof. Dr. Faruk Erem seçildi.

14. Seramik sanatçısı Erdoğan Ersen'in İtalya'da Uluslararası Seramik Sergisi'nde en büyük ödülü kazandığı: 14.8.1969 günlü Cumhuriyet'te.

15. Orta Doğu Teknik Üniversitesi açıldı. (20 Ağustos'ta açılacak iken, çıkan olaylar üzerine Ankara İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi de açılarak sınavlara başlandı.)

16. Gazetelerde: Cemal Tural emekliye ayrıldı.

12. Ereğli Demir-Çelik fabrikalarında grev başladı. (Hükümet grevi ertelemiş, Danıştay da işçilerin müracaatını reddetmiştir.)

16-17. MTTB. kongresinde milliyetçi- islâmcı kavgaları oldu. Başkanlığı islâmcı üye kazandı.

18. Belgrad'da yapılan onbirinci sağır-dilsizler güzellik yarışmasında Türk kızı Sevil Tez birinci seçildi.

22. Pakistanlı Korgeneral Aktar Malik Han (Cento) eşi ve ticaret ataşesinin iki çocuğu trafik kazasında öldüler. (Cenazeleri Pakistan'a gönderilmiştir.)

23. Tunceli'nde Halk Oyuncuları'nın oynadığı Pir Sultan Abdal oyununun ilce yasaklanması üzerine olaylar çıktı. Bir kişi öldü. (Olaylar büyümüş, yankıları genişlemiş, poliste oyunculara hakaretler, sarkıntılıklar edildiği öne sürülmüştür. Oyun yüzünden daha önce Elâzığ'da da olaylar çıkmıştı.)

24. Ankara'da Türk-İş'in desteklediği büyük işçi mitingi yapıldı.

26. Ulus'ta: Yirmi sekiz ülkede 47.735 Türk şehidi yatıyor. (Şehitliklerin bir bölüğünün tarla haline getirildiği de belirtilmektedir.)
   * Cumhuriyet'te: Berlin'de toplanan Kürt Öğrenci Federasyonu'nun hazırladığı haritada yirmi ilimiz Kürdistan içine alınmıştır.

31. Bütün yurtta ön seçimler yapıldı.

Eylül

6. Kızılay, Kızılhaç, Kızılaslan, Güneş Dernekleri Uluslararası 21. Kongresi İstanbul'da başladı.
11. Zonguldak - Karadon ocağındaki grizu patlamasında önce yedi işçi öldü, toprak altında kalan altı işçi de kurtarılamadı.
15. Ereğli Demir-Çelik'te yeniden grev başladı. Ancak, hükümet kararı ile altmış gün ertelendi.
    * Milletvekili seçimlerine girecek adaylar ilân edildi.
16. Ankara-Samsun yolundaki SEC uçağı, Sadi Toker adında, akıl hastası olduğu söylenen bir genç tarafından, zorla Sofya'ya indirtildi. Uçak aynı gün geri gönderildi.
    * Başbakan Demirel, İslâm-Zirve Konferansı'na katılacağımızı söyledi ve lâyiklik üzerinde konuştu.
19. 1961'den beri bitkisel hayat yaşayan Dr. Alp Reel öldü.
    * SEÇ uçağını kaçıran genç Bulgaristan tarafından geri verildi. Akıl hastanesine yatırıldı.
    Ereğli Demir-Çelik'teki grevi erteleyen hükümet kararını Danıştay tarafından durduruldu. (Yeniden başlayan görüşmeler 21 Eylül'de başarısızlıkla sonuçlandı.)
    Özel Işık Mühendislik ve Mühendislik Yüksek Okulu'nda öğrenciler çarpıştı; Orman Fakültesi'nden bir öğrenci öldü, yaralananlar oldu.
21. Seçim propagandası başladı.
    * MTTB.'ne patlayıcı madde atıldı. Yurtta kalan bir İmam-Hatip okulu öğrencisi bir gün sonra öldü.
    Üniversite bahçesinde çıkan olaylarda, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden bir öğrenci öldürüldü. (Polis suçlu görülüyor.)
26. Dil Bayramı kutlandı. Bu yıl ödül kazananların ödülleri (Türk Dil Kurumu'nda) verildi. (Hikâye'de Orhan Kemal'in "Önce Ekmek", şiirde Necati Cumalı'nın "Yağmurlu Deniz", çeviride Akşit Göktürk'ün "Robinson Crusoe"su ödül aldılar.)
27. Radyoda seçim propaganda konuşmaları başladı.
29. Ereğli Demir-Çelik'te grev yeniden başladı.
30. Kıbrıs değiştirme alayımız Magusa'ya vardı.

Ekim

1. Cumhuriyet'te: Çiğiltepe ödülünü "Pir Sultan Abdal" oyununu sahneye koyan Umur Bugay aldı.
7. Dün yapılan anlaşma üzerine Ereğli Demir-Çelik'te grev sona erdi. (Anlaşmanın imzası: 6 Kasım.)
8. Bulgaristan'la yapılan bir anlaşma gereğince, ilk göçmen kafilesi Türkiye'ye geldi.
11. Fikir Kulüpleri Federasyonu kongresinde kuruluşun adı: Devrimci Gençlik Federasyonu oldu.
    * Seçim propagandası alanlarda ve radyolarda bugün saat 18.00'de sona erdi.
12. Sekiz partinin katıldığı milletvekili seçimleri yapıldı. Adalet Partisi iktidarda kaldı. (Partilerin çıkardıkları milletvekili sayısı: Adalet Partisi 256, Cumhuriyet Halk Partisi 143, Güven Partisi 15, Birlik Partisi 8, Millet Partisi 6, Yeni Türkiye Partisi 6, Türkiye İşçi Partisi 2, Millî Hareket Partisi 1, Bağımsızlar 13.)
17. Yüksek Seçim Kurulu seçimlerin resmî sonuçlarını açıkladı. (Katılma oranı: yüzde altmış üç. AP, CHP, MP, TİP, YTP oy kaybetmiş, MHP. oy kazanmıştır. Geçerli sayılmayan oy pusulası sayısı oldukça yüksektir.'
21-22. Ay'a ilk ayak basan üç Amerikalı astronot Ankara'da.
    * Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi açıldı.
    * Yeni milletvekilleri Millet Meclisi'nde and içti.
    * Süleyman Demirel başkanlığındaki hükümet Cumhurbaşkanına istifasını verdi. Cumhurbaşkanı hükümeti kurmasını yeniden kendisinden istedi.

    Gazeteler: Paris'te Dario Moreno ödülünü Esin Avşar ile Jacques Brèl aldı.
23. İşçi emekliliğiyle ilgili tasarı C. Senatosu'nda kanunlaştı.
26. Samsun'daki radar üssünde birkaç gün önce Amerikalıların Türk bayrağını yırtması üzerine, bugün Samsun'da devrimci gençlik bir protesto yürüyüşü yaptı.
    * Gazetelerde: Anayasa Mahkemesi, vaktiyle TİP.'in yaptığı bir müracaatı inceliyerek sonuçlandırmış; "Yetki Kanunu" diye anılan, Plân uygulama kanununun bazı maddelerini iptal etmiştir.

    Üniversite tazminat tasarısı C. Senatosu'nda kanunlaştı.

28. İstanbul Üniversitesi Rektörlüğüne Prof. Nazım Terzioğlu, İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörlüğüne Prof. Kâzım Ergin seçildiler.
    * Ankara Savcılığı, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Öğrenci Birliği ile Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrenci Derneği'ni siyasetle uğraştıkları gerekçesiyle kapattı.
29. Cumhuriyet Bayramı (46. yılı) kutlandı.
31. Ege Üniversitesi Rektörlüğüne yeniden Prof. Mustafa Uluöz seçildi.
    * Milliyet'in yarışmasında Şermin Ayşin, Türkiye güzeli seçildi.

C. TÜRKİYE'DE GEÇEN YIL İÇİNDE ÖLEN TANINMIŞ KİMSELER

Kasım - Aralık 1968

3 Kasım: İstanbul İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi öğretim üyelerinden Hulûsi Sıdal öldü. (-1968).
Kasım Refi Cevat Ulunay öldü. (1890-1968)
20 Kasım: İstanbul Üniversitesi tarih profesörlerinden Ord. Prof. M. Cavit Baysun öldü. (-1968)
21 Kasım: Yemek kitapları yazarı Ekrem Muhittin Yeğen öldü. (-1968)
1 Aralık: Dario Moreno İstanbul'da öldü (1921-1968)
4 Aralık: Balarısı Ergin öldü. (-1968)
28 Aralık: Müzikçi, folklorcu Halil Bedi Yönetken öldü. (1901-1968).

1969

1 Ocak: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi profesörlerinden Dr. Mümtaz Turhan öldü. (1908-1969)
6 Ocak: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi profesörlerinden Dr. Bekir Alkan öldü. (1903-1969)
19 Ocak: İstanbul Cerrahpaşa Tıp Fakültesi profesörlerinden (Ord.) Dr. Tevfik Remzi Kazancıgil öldü. (-1969)
22 Ocak: Kadircan Kaflı öldü. (1903-1969)
1 Şubat: Yazar ve öğretmen Nabi Üçüncüoğlu öldü. (-1969)

9 Şubat: Sözlük yazarı Fethi Nusret Alaçam öldü. (-1969)
11 Şubat: Vahi Öz öldü. (1911-1969)
12 Şubat: İstanbul Hukuk Fakültesi Ordinaryüs Profesörü Dr. Kemalettin Birsen öldü. (1900-1969)
23 Şubat: Birinci dönem milletvekillerinden, gazeteci (Nabizade Hamdi Ülkümen öldü. (1888-1969)
3 Mart: Emekli General Fuat Uluğ öldü. (1908-1969)
5 Mart: Operatör Dr. Şadan Talât Ural öldü. (-1969)
7 Mart: Birinci dönem milletvekillerinden Mustafa Zeki Saltık öldü. (1889-1969)
11 Mart: Müzisyen Sadi Işılay öldü. (1898-1969)
9 Mart: İstanbul Teknik Üniversitesinden Prof. Ali Kızıltan öldü. (-1969)
16 Mart: Doç. Dr. Selçuk Kanatlı öldü. (1920-1969)
1 Nisan: Cumhuriyet'in eski mensuplarından Ziya Canal öldü. (1903-1969)
• Doç. Dr. Tekin Aydın (İ.T.Ü.) öldü. (-1969)
5 Nisan: Anadolu Ajansı eski genel müdürlerinden Muvaffak Menemencioğlu öldü. (1884-1969)
7 Nisan: Tarih yazarı Emekli General Rahmi Egemen öldü. (1895-1969)
8 Nisan: Birinci dönem milletvekillerinden Damar Arıkoğlu öldü. (1883-1969)
• İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ord. Prof. lüğünden emekli Mustafa Reşit Belgesay öldü. (1887-1969)
15 Nisan: Birinci dönem milletvekillerinden ve eski bakanlardan Prof. Yusuf Kemal Tengirşenk öldü. (1878-1969)
• Millî eğitimci ve yazar Halil Vedat Fıratlı öldü. (1902-1969)
17 Nisan: Eski milletvekillerinden, ozan Ahmet Cevat Tafhoğ öldü. (-1969)
25 Nisan: Yazar Abdüllah Battal-Taymas öldü. (1883-1969)
26 Nisan: Tarih yazarı Emekli General Refet Tuncel öldü (-1969)
29 Nisan: Emekli General Nüzhet Bulca öldü. (-1969)
(Osmanlı şehzadesi Ömer Faruk'un yurt dışında öldüğü gazetelerde yazıldı.)
1 Mayıs: Yargıtay Başkanı İmran Öktem öldü. (1904-1969)
2 Mayıs: Eski milletvekillerinden, yazar Ali Rıza Erem öldü. (-1969)

7 Mayıs: Eski güreşçi Çoban Mehmet (Çoban) öldü. (1902-1969)
21 Ocak: Spor işlerine bakan Devlet Bakanı Kâmil Ocak öldü. (1914-1969)
23 Mayıs: Yüksek Elektrik Mühendisi ve yazar İbrahim S. Esgün öldü. (-1969)
27 Mayıs: Ziraat Bankası eski genel müdürlerinden Yusuf Ziya Erzin öldü. (1889-1969)
26 Haziran: Ankara'da bir kolej ile üç özel yüksek okul kurucusu M. Salih San öldü. (-1969)
25 Haziran: T.B.M.M.'nin ilk memuru, eski harfli tutanakları Türk harflerine çeviren Zeki Öğretmenoğlu öldü.
17 Haziran: Prof. Mehmet Vehbi Sarıdal öldü. (-1969)
28 Haziran: Bilecik Valisi Emekli General Muammer Ürgen öldü. (-1969. Otomobili Sakarya nehrine uçmuştur.)
* Temmuz: Ünlü havacı Vecihi Hürkuş öldü. (-1969)
* Temmuz: Eski bakanlardan Nuri Özsan öldü. (Gazetede: 27 Temmuz'da ilân edildi. 1905-1969)
11 Ağustos: Birinci dönem milletvekillerinden Ali Rıza Acara öldü. (1884-1969)
13 Ağustos: Kitapçı ve çevirici Avni İnsel öldü. (1915-1969)
24 Ağustos: Cumhurbaşkanı Senfoni Orkestrasından Hasan Ergün öldü. (-1969)
1 Eylül: Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi profesörlerinden Dr. İrfan Titiz öldü. (1904-1969)
2 Eylül: Sinema sanatçısı Nil Göncü öldü. (Yaşı: 18)
6 Eylül: Yazar, İstanbul Radyosu Kitap Saati yazarı Yarbay Faruk Çağlayan öldü. (-1969)
25 Eylül: Necdet Rüştü Efe öldü. (1900-1969)
6 Ekim: Doğan Nadi Londra'da öldü. (1913-1969)
12 Ekim: Yazar Ragıp Akyavaş öldü. (1890-1969)
* Spor yazarı Turhan Doğu öldü. (1926-1969)
15 Ekim: Mustafa Seyit Sutüven öldü. (1908-1969)
19 Ekim: Ressam Melâhat Üren öldü. (1918-1969)
24 Ekim: Behçet Kemal Çağlar öldü. (1908-1969)
27 Ekim: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi eski başkanlarından Kadri Yörükoğlu öldü. (1898-1969)
31 Ekim: Bugünkü Cumhuriyet'te, Prof. Dr. Nazım Şakir Şakır'ın ölümü üzerine ailesinin teşekkür ilânı çıkmıştır.

DÜNYADA YILIN OLAYLARI

A. KASIM - ARALIK 1968

Kasım

1. Amerika'nın Güney Viyetnam'ı bombalamayı durdurma kararı yürürlüğe girdi. (Kasım ayı içinde bombalama sürmüştür.)
3. Avrupa'da şiddetli kış başladı, ölenler oldu.
5. Amerika'da Cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı, Nixon kazandı.
10. Ruslar, ay yoluna Zond-6'yı attılar.
    * Pakistan'da üç gündür süren öğrenci ayaklanmalarından sonra bugün Eyüp Han'a tabanca ile ateş edildi. Nixon'a suikast yapmak isteyen Yemenli bir baba-oğul tutuklandı.
13. Pakistan'da muhalefet lideri Bhutto tutuklandı.
15. Avustralya güzeli dünya güzelliğine seçildi.
18. Çekoslovakya'da öğrenciler üniversiteleri işgal etti.
20. Avrupa'da mali buhran başgösterdi. Frank düşüyor.
    * Kızıl Çin'in Birleşmiş Milletler'e kabul önergesi reddedildi.

    On devletin maliye bakanları, yaptıkları toplantı sonunda frankın düşürülmesini kabul ettiler. (Fransa kabul etmedi.) (Çekoslovak gençliğinin yeniden ayaklanması, Rus ihtilâlinin yıldönümüne raslamıştır. * Bu ay başlarında Filistinli komandolar Kıral Hüseyin'i devirmek istemişlerdir.)

Aralık

4. İsrail uçakları Amman'ı bombaladı.
11. Kıbrıs'taki barış gücünün süresi altı ay uzatıldı.
12. Uzunca bir kabine buhranından sonra İtalya'da Rumor kabinesi kuruldu (Merkez sol).
13. Brezilya'da generaller yönetime el koydular.
20. Kıbrıs'ta mücahitlere alârm verildi. (Birkaç olay üzerine.. Denktaş'ın Türkiye'ye gelmesi, Türk-Rum görüşmelerindeki anlaşmazlığa bağlanmıştır.)

21. Birleşmiş Milletler, nükleer denemelerin yasaklanmasını kabul etti.
    • Amerika Birleşik Devletleri'nin, içinde üç astronot (Borman, Lovell, Anders) bulunan Apollo-8'i Ay'a fırlattı. Gemi, Ay'ın çevresinde on kez döndükten sonra dünyaya geri geldi.
23. Geçen yılın Ocak ayında Kuzey Kore'ce el konulan Amerika casus gemisi Pueblo'nun mürettebatı serbest bırakıldı.
25-26. Pakistan'da Türkiye Başbakanı Demirel, İran Şahı Pakistan Cumhurbaşkanı arasında RCD. zirve toplantısı yapıldı.
28. İsrail komandoları, Beyrut hava alanına helikopter ile inerek on beş uçağı tahrip etti. (Güvenlik Konseyi olayı takbih, birçok ülkeler protesto etti.)
31. Makarios, Ağustos 1969'dan önce temsilciler meclisi seçimi yapılacağını, federasyon ve bölünme kabul etmiyeceklerini; Türkler ise, gerekirse ayrı seçim yapılacağını söylediler.

(Bu içinde Nijerya-Biafra, Viyetnam, Arap-İsrail çatışmaları devam etti.)

B. OCAK - EKİM 1969

Ocak

1. Çekoslovakya federal bir devlet oldu.
2. Cunta aleyhinde bir Yunanlı, bir Yunan uçağını Kahire'ye inmeye zorladı.
10. Amerika Birleşik Devletleri, Ay'a gidecek üç kişiyi seçti.
14-15. Ruslar Soyuz-4'le bir kozmonotu, Soyuz-5'le iki kozmonotu uzaya gönderdiler. (Uzayda, Soyuz'lar birbirine kenetlenmiş iki kozmonottan biri öteki araca geçmiştir. 17 Ocakta ilki, sonra ikincisi Rusya'ya dönmüştür.)
19. Aylardır süren, daha çok masanın biçimi üzerinde dönen anlaşmazlıklardan sonra, Paris'te Viyetnam tarafları arasındaki konferans başladı. (Asıl görüşmeler birkaç gün sonra başlamıştır.)
20. Amerika Birleşik Devletleri yeni cumhurbaşkanı Nixon görevine başladı.
    • Rusya'nın önerdiği, Fransa'nın desteklediği Ortadoğu

barış plânını İsrail reddetti. (Rusya, sonradan başka bir plân önermiştir.)

23. Rusya'da kozmonotlara ateş edildi. (Amacın, devlet başları olduğu sanılıyor.)

27. Irak'ta, bir bölüğü yahudi olan 14 kişi casusluk suçuyla idam edildi. (Dünyada ve İsrail'de tepkiler yapan bu olaydan birkaç gün sonra İsrail uçakları Ürdün'deki Irak birliklerine saldırdı.)

28. Pakistan'da bir süredir hükümet aleyhine muhalefet ve öğrencilerin yürüttüğü gösteriler yayılmış, kanlı bir nitelik almış; bunun üzerine bugün ordu birlikleri müdahale etmişlerdir. Ölenler olmuştur.

(Bu ay içinde Çekoslovakya'da birkaç kişi, Ruslara karşı protesto amacıyla kendini yakmış, bunlardan ilk kurban Jan Palach'ın cenaze töreni olaylı geçmiştir. * İspanya'da öğrenci hareketleri üzerine sıkı yönetim ilân edilmiş, muhalefet liderleri sürülmüştür. * Öğrenci gösterileri Portekiz'de, Japonya'da da görülmüş, İtalya'da grevler başlamıştır. * Bu ay içinde Küba'ya yine uçaklar kaçırılmıştır. * Bu ayın ilk haftasında Fransa'nın İsrail'e silâh satışını durdurması İsrail'de büyük tepkiler uyandırmış, Arapları sevindirmiştir.)

Şubat :

2. Nixon, Avrupa gezisine başladı.

4. Gazetelerde Nasır'ın Newsweek'e verdiği demeç yayınlandı. * Denktaş ile Klerides, basın toplantısı yaparak, görüşmeler konusunda bilgi verdiler.

11. Zulfikar Ali Bhutto serbest bırakıldı. (Bu ay içinde Pakistan'da, özellikle Doğu Pakistan'da kanlı gösteriler devam etmiş, pek çok ölen, yaralanan olmuş; Eyüp Han'ın, muhalefeti görüşmelere çağırması bir sonuç vermemiştir. Eyüp Han, sonunda gelecek seçimlerde adaylığını koymayacağını bildirmiştir.)

28. Suriye'de General Hafız el-Esad hükümet darbesi yaptı.

(Bu ay içinde, Paris'teki genişletilmiş görüşmeler devam ederken Viyetnam'da savaşlar olmuş, özellikle Viyetkong, Budist yılbaşısı dolayısıyla yapılan ateşkes bittikten son-

ra yoğun bir saldırıya geçmiştir. * Bu ay içinde, İsrail ile Arap ülkeleri arasında gerginlik sürüp gitmiş, ayın son haftasında Zürich'te Arap komandolarının bir İsrail uçağına saldırmaları üzerine İsrail de Arap ülkelerine havadan saldırmıştır. * Bu ay içinde, Federal Almanya'nın cumhurbaşkanı seçimlerini Batı Berlin'de yapma kararı Doğu Almanya ile Sovyet Rusya'nın protestolarına neden olmuş, anlaşmazlık sürüp gitmiştir.)

Mart

2. Rus-Çin sınırında çarpışmalar oldu. (Bu çarpışmalar zaman zaman tazelenmiş, Çin ve Rus halkları birbirleri aleyhinde gösteriler yapmışlardır.)
   * Geçen hafta içinde Avrupa gezisine çıkmış olan Nixon döndü.
3. Apollo-9 uzaya atıldı. 13 Mart'ta dünyaya döndü. Üç astronot uzayda denemeler yaptı.
5. Batı Berlin'de yapılan Federal Almanya cumhurbaşkanlığı seçimlerini Adalet Bakanı G. Heinemann kazandı. (Seçim öncesinde Doğu Almanya ve Rusya, seçimin Batı Berlin'de yapılmaması için yoğun bir harbine girişmişlerdi.)
8-9. Mısır ile İsrail arasında Kanal bölgesinde çarpışmalar oldu. Bu çarpışmalarda Genelkurmay Başkanı A. Riyad öldü. (Bu ay içinde Birleşik Arap Devletleri, Ürdün, Suriye ve İsrail arasında sürekli çarpışmalar olmuş, özellikle İsrail, Ürdün'deki komando üslerini bombalamıştır. Nisan başında, Güvenlik Konseyi bu yüzden İsrail'i kınayan —Amerika ile İngiltere'nin çekimser kaldığı— bir karar da almıştır.)
11. İsrail Başbakanlığına Bayan Golda Meier seçildi. 17 Mart'ta güven oyu aldı.
25. Pakistan Cumhurbaşkanı Eyüp Han yetkilerini üç ay için Genelkurmay Başkanı Yahya Han'a bırakarak ayrıldı. (Sıkı yönetim kuran Yahya Han, Pakistan'da sükûnet sağladı.)
31. Yahya Han, hükümet ve devlet başkanlıkları görevlerini üzerine aldı.

Maillol Akdeniz

Nisan

3. Dört büyük devlet temsilcileri Viyetnam sorununu görüşmek üzere Paris'te toplantılara başladılar. (İsrail, bu toplantıların kendilerini bağlamadığını bildirmiştir.)
5. Amerika Birleşik Devletleri'nde bir hastaya Dr. Cooley tarafından geçici takma kalp takıldı, hasta yaşatıldı.
14. Kuzey Koreliler bir Amerikan keşif uçağını düşürdüler. (Amerika Birleşik Devletleri protestoda bulunmuştur.)
15. Cumhuriyet'te: Houston'da (A.B.D.) iki doktorun icadı bir makine ile insan kalbi ve ciğerleri 22 saat saklanabildi.
17. Çekoslovakya'da Dubçek'in yerine Husak getirildi. (Dubçek Prezidyum üyesi kalmış; bu olay Çekoslovakya'da hoşnutsuzluk yaratmıştır. Bu ay başından beri Çekoslovakya'da Rusya'ya karşı sürekli protestolar olmuş, özellikle İsveç'te yapılan maçta Rusyayı yenen Çekoslovak takımının başarısı Çekleri Rusya aleyhine coşturmuştur.)
19. İtalya'da kalbi duran bir adama yapma kalp takılarak yaşatılmış sağlandı.
23. Houston'da ilk kez tam bir göz nakli ameliyatı yapıldı.
26. Cumhuriyet'te: Amerika Birleşik Devletleri, Kuzey Kore'ye casus uçuşlarına devam edileceğini bildirdi.
* Gazetelerde: İngiliz hekimleri ilk kez çifte kan nakli yaptılar.
27. Fransa'da Nato ve mahallî idareler reform tasarısı için referandum yapıldı. "Hayır" diyenler yüzde beşle üstün gelince, De Gaulle, daha önce açıkladığı üzere istifa etti. Senato Başkanı geçici olarak Cumhurbaşkanlığına getirildi.

(Bu ay, dünyanın türlü bölgelerinde olaylarla dolu olarak geçmiştir. * Amerika Birleşik Devletleri'nde, geçen yıl öldürülen zenci lideri King'in ölüm yıldönümünde Tennessee'de olaylar çıkmış ve yayılmıştır. * İsrail ile Birleşik Arap Devletleri, Ürdün, Suriye arasında çatışmalar, komando hareketleri yoğunlaşmıştır. Lübnan'da, gerilla hareketlerinin kısıtlanması eğilimine karşı ayaklanmalar olmuş, hükümet kuvvetlerinin açtığı ateşle on yedi kişi ölmüş; olaylar sonucunda Başbakan Raşit Keramî istifa

etmiştir. * Bu ay sonlarında, İran ile Irak'ın arasında, 1937'de yapılmış Sattülarap anlaşmasının feshi dolayısıyla gerginlik artmıştır. * Kuzey İrlanda'da iç huzursuzluklar olaylara yol açmıştır.)

Mayıs

7. Cumhuriyet'te: Pulitzer ödülleri.
14. Malaisia'da başkentte müslümanlar Çinlilere cihad açtılar. (Bunun nedeni, hükümete Çinli bakan alınmayacağı kararı oldu. Bu olaylar sürüp gitmiş, yüzlerce kişi ölmüştür.)
16. Malaisia'da Ulusal Hareket Konseyi, hükümeti iş başından uzaklaştırdı.
16, 17. Rusların aylarca önce Venüs'e gönderdikleri uzay araçları Venüs'e vardı.
18. Amerika Birleşik Devletleri, Apollo-10 aracını üç astronotla Ay'a gönderdi. Ay'a 15 kilometre yaklaşan astronotlar 26 Mayıs günü Dünya'ya döndüler.
25. Sudan'da kansız bir ihtilâl ile hükümet askerlerin eline geçti.

(Nisan ortasından Mayıs'ın sonlarına değin Rusya'da 18 generalin arka arkaya öldüğü gazetelerde yazıldı. Bu ayın son haftasında Arjantin'de kanlı karışıklıklar oldu.)

Haziran :

2. Fransa'da cumhurbaşkanı seçimlerinin birinci turunda Pompidou oyların yüzde kırk dördünü aldı. Seçim yenilenecek.
8-9. Midway adasında buluşan Nixon ile Van Tiyo, Viyetnam'dan 25.000 Amerikan askerinin çekilmesi konusunda anlaşmaya vardılar.
12. Cumhuriyet'te: Güney Viyetnam Ulusal Kurtuluş Cephesi (Viyetkong)'un kurduğu Güney Viyetnam İhtilâl Hükümeti'nin başına Hyan Tan Phat getirildi.
15. Fransa'da cumhurbaşkanlığı seçimini, oyların yüzde kırk sekizini alan Pompidou kazandı. (Ayın 20'sinde göreve başladı. Delmar-Chaban'ı başbakanlığa getirdi.)
17. Moskova'da toplanan komünist zirvesi sona erdi.

21. Cumhuriyet'te: Nixon Amerika'nın Vlyetnam'dan 100.000 askerini daha çekeceğini açıkladı.
29. Amerikalılar uzaya bir maymun fırlattılar. Maymun uzayda otuz gün kalacak.

Temmuz

8. Amerika Birleşik Devletleri, birliklerinin bir bölümünü Viyetnam'dan geri çekmeye başladı.
   • Amerika Birleşik Devletleri'nin uzaya fırlattığı maymun Bonny dünyaya geri getirildikten sonra öldü.
13. Ruslar Ay'a Luna-15 adını verdikleri bir uzay aracı yolladılar.
15-17. El Salvador ile Honduras arasında yapılan futbol maçından sonra gerginleşen hava savaşa çevrildi. El Salvador, Honduras topraklarına girdi. (Sonradan ateş kesilmiş, ay sonunda anlaşma yapılmış, El Salvador askerinin çekilmesi kararlaştırılmıştır. Amerikan Devletleri Örgütü bu olayda aracılık etmiştir.)
16. Amerika Birleşik Devletleri, Neil Armstrong Edwin Aldrin Michael Collins'i Apollo-11 aracı ile Ay'a gönderdi. (Hareket Türkiye saatiyle 15.32. İlk iki astronot 21 Ağustos'ta Türkiye saati ile sabaha karşı 4,56 da Ay'a indiler. Üçüncüsü Apollo-11'de kaldı.)
20. Edward Kennedy'nin arabası köprüden suya uçtu. Kendisi kurtuldu; yanındaki, ağabeyisinin eski sekreterlerinden genç bir kadın boğuldu. (Kennedy iki ay hapis cezasına çarptırıldı, cezası ertelendi.)
21. Rusların Luna-15'i Ay'a indi. (Sonunun ne olduğu belli olmamış, bu aracın görevi Ruslarca gizli tutulmuştur.)
22. Juan Carlos de Bourbon İspanya tahtına varis seçildi. (Franco'nun adayı)
24. Amerikalı astronotlar Dünyaya döndüler. Türkiye saatiyle 18.49'da denize indiler. Ağustos'un 11'ine değin karantinaya alındılar. (Apollo-11 önce Ay yörüngesine girmiş; Türkiye saatiyle, 20 Ağustos akşamı saat 22.18'de Kartal adlı ay örümceği Ay'a inmiştir. Ay toprağına ayak basan iki astronot, burada iki saat kadar kaldıktan sonra yeniden örümceğe girmiş (7 15), on saat kadar bir uykudan sonra yeniden yükselmiş, yörüngede bir süre Apollo-11'i

kovaladıktan sonra onunla kenetlenmiş, Dünyaya dönüş yolculuğuna başlamışlardır. Ay örümceği uzaya atılmıştır. Ay'da birtakım âletlerle astronotların kullandıkları öte beri bırakılmıştır. Ay'dan getirilen toprak bilginlerce incelenmektedir.)

26. Radyo: Amerika Birleşik Devletleri'nin Viyetnam'daki uçak kayıpları Amerikan askeri makamlarınca açıklanmıştır: başlangıcından bu yana 5666 uçak (30 milyar değerinde), 1241 helikopter. Bunların çoğu kayıp, bir bölüğü düşürülmüştür. İnsan kaybı açıklanmamıştır.
30. Amerika Birleşik Devletleri'nin aylarca önce Merih'e yolladığı Mariner-6 ilk fotoğrafları göndermeye başladı. (Mariner-7 iyi çalışamamıştır. Gelen fotoğraflar, Merih'te hayat belirtilerini pekiştirmemektedir.)

(Bu ayın son haftasında Asya'dan geziye başlayan Nixon Viyetnam'a da uğramıştır. Romanya'ya yapacağı gezi yorumlara yol açmıştır. * Bu ayın 20'sinde İsrail ile Birleşik Arap Devletleri arasında şiddetli hava çarpışmaları olmuş; karşılıklı sabotaj hareketleri ve Birleşmiş Milletler gözlemcilerinin birinin ölmesiyle hava büsbütün gerginleşmiştir.)

Ağustos

2-3. Güney Doğu Asya'daki gezisinden sonra Amerika Cumhurbaşkanı Nixon Romanya'ya geldi, iyi karşılandı.
4. Moşe Dayan, işgaldeki Arap topraklarının ilhakına taraflı olmadığını ve yakalanan Arap komandolarının idamına karşı olduğunu açıkladı.
9. Fransız frangı yüzde on iki buçuk oranında düşürüldü.
10. Uzun bir süre önce istifa etmiş olan İtalya Başbakanı Rumor yeniden bir azınlık kabinesi kurdu; kabinesi bugün güven oyu aldı.
11. Karantinadaki Amerikan ay yolcusu üç astronot serbest bırakıldı.
    * Kıbrıs'ta iki cemaat temsilcileri arasındaki görüşmeler yeniden başladı.
12. İrlanda'da (İngiltere yönetimindeki Kuzey İrlanda) mezhep karışıklıkları çıktı. (Olaylar uzun sürmüştür.)
    * Çin-Rus sınırında çatışmalar oldu.

17. Barnard'ın kalbini değiştirerek yaşattığı Blaiberg öldü.
21. Çekoslovakya'nın Rusya ve Varşova Paktı'nın öteki üyeleri tarafından işgalinin birinci yıldönümünde bu ülkeler protesto olayları çıktı; haftalardır hazırlanan bu protestolarda ölen, yaralanan oldu.
    • Mescidi Aksa'da çıkan yangın bütün dünyada İslâm ülkelerini ayağa kaldırdı. (Tepkileri geniş olmuştur. İsrailliler sanık olarak bir Avustralyalı'yı yakalamıştır.)

Güvenlik Konseyi, 5 Ağustos'ta Lübnan köylerini bombalamış olan İsrail'i kınama kararı aldı.

(Bu ay içinde Amerikalılar ve Ruslar uzaya yeni araçlar attılar.)

31. Arjantin Cumhurbaşkanının felç olması üzerine kuvvet komutanları iktidarı ele aldı.

Eylül

1. Kırmızı bir sürgündür Bursa'da tedavi görürken Libya'da sosyalist bir cumhuriyet kuruldu.
6. Afrika Birliği Zirve Konferansı başladı.
9. İsrail, Mısır'ı havadan, karadan saldırdı. (Karşılıklı saldırılar sürüp gitmiştir.)
10. Birleşmiş Milletler 24. Dönem toplantısı başladı.
19. Hindistan'da bugün başlayan Hindu-Müslüman çatışmalarında 450 kişi öldü.
    Rabat'ta —Kudüs'teki Mescidi Aksa'nın yakılması üzerine yapılması kararlaşmış olan— İslâm Zirve Konferansı başladı. Ayın 25'inde sona erdi.
26. Bolivya'da ordu yönetimi ele aldı.
27. Almanya'da seçimler yapıldı. (Sosyal Demokratlarla Hristiyan Demokratlar en fazla oy alan partiler oldu. Sosyal Demokratlar ile Hür Demokratların koalisyon kurmaları için anlaşma yapılmış, Willy Brandt'ın başbakan olması kararlaşmıştır.)
30. Beyrut'ta, iki Sovyet diplomatının adı karıştığı bir uçak kaçırma olayında diplomatlar yaralandı. Başka bir olayda yaralanan İngiliz diplomatı sonradan öldü.

(Bu ay içinde Tunus'ta seller büyük zararlara yol açtı. Ölenlerin sayısı: 500 kişi.)

Ekim

11-13. Ruslar üç gün arka arkaya iki kozmonotlu Soyuz-6, üç kozmonotlu Soyuz-7, iki kozmonotlu Soyuz-8'i uzaya fırlattılar. (Uzayda türlü metallere kaynak denemeleri yapıldı.)

13. Radyo: Nobel Tıp Ödülünü Amerika'da virüsler üzerinde çalışan üç profesör aldı. (Max Dalbruck, Alfred D. Hersey, Salvador A. Luria)

* Somali Cumhurbaşkanı Abdürraşit Ali Şermake bir polis memuru tarafından öldürüldü.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Viyetnam savaşı aleyhinde gösteriler oldu. (Ankara'daki Amerikan Elçiliğine gelen bir bölük Amerikalı da aynı konuda protestoda bulundu.)

17. 4 Ekim'de ve daha sonra yaptığı konuşmalarla Rum-Türk toplumları arasında sürmekte olan görüşmelerin çıkmaza girdiğini söyleyen, tehdit edici sözler harcayan Makarios, bugünkü basın toplantısında sözlerini açıklamış, görüşmelerin sürdürüldüğünü de eklemiştir.

* Soyuz-6, Soyuz-7, Soyuz-8, üç gün sıra ile Rusya'ya döndüler.

16. Blaiberg'den sonra en çok yaşayan takma kalpli Fransız rahibi öldü.

21. Federal Almanya Parlâmentosu Willy Brandt'ı başbakanlığa seçti.

* Somali'de ordu ve polis kuvvetleri hükümet darbesi yaptı.

22. Cumhuriyet: Bu yılın Nobel barış ödülünün ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü)'ne verileceği konusunda haber.

23. Nobel edebiyat ödülü Samuel Beckett'e verildi.

* Lübnan'da askerî birlikler halkla çatıştı. (Lübnan hükümetinin Filistin komandolarına karşı harekete girişmesi üzerine olaylar başlamış, sürüp gitmiş, Arap ülkelerinin Lübnan'a karşı tepkileri artmıştır.

24. Alman Markının değeri yüzde sekiz buçuk artırıldı.

26. Portekiz'de kırk yıldır ilk kez serbest seçimler yapıldı; iktidar partisi silme kazandı.

27. Nobel iktisat ödüllerini Holândalı Prof. Jan Tinbergen ile Norveçli Prof. Ragnar Frisch kazandı. (İktisat ödülü ilk kez verilmiştir.)

28. İsrail'de seçim yapıldı. Golda Meler'in partisi (Mapal-Mapan koalisyonu) biraz kayba uğradıysa da çoğunluğu aldı.

30. Radyo. Nobel fizik ödülünü Amerikalı Profesör Murray Gelliman; kimya ödülünü ise İngiliz Profesör Delek Barton ile Norveçli Profesör Oda Hassel kazandılar.

(Şeker hastalarının kullandığı cyclomate adlı maddenin kanser yaptığı Amerikalı bilim adamlarınca öne sürülmüş, bu ay içinde Amerika'da kimi tedbirler alınmış; tartışmalar Türkiye'de yankılar yapmıştır.)

C. DÜNYADA GEÇEN YIL İÇİNDE ÖLEN TANINMIŞ KİMSELER

Kasım - Aralık 1968

1 Kasım: Yunanistan'ın eski başbakanlarından Yorgo Papandreu öldü.

• Eski sinema sanatçısı Ramon Novarro öldü. (1905-1968)

27 Aralık: John Steinbeck öldü. (1902-1968)

28 Aralık: Türkolog Jan Rypka öldü. (1886-1968)

• Yazar Max Brod öldü. (1884-1968)

1969

4 Şubat: Sinema sanatçısı Boris Karloff öldü. (1887-1969)

25 Şubat: İsrail Başbakanı Levi Eşkol öldü. (1895-1969)

26 Şubat: Alman filozofu Karl Jaspers öldü. (1881-1969)

28 Mart: General Dwight D. Eisenhower öldü. (1890-1969)

2 Mayıs: Almanya'nın eski devlet adamlarından ve Türkiye büyükelçilerinden Franz von Papen öldü. (1897-1969)

3 Mayıs: Hindistan Cumhurbaşkanı Zakir Hüseyin öldü. (1897-1969)

(Sovyet Rusya'nın Kurtuluş Savaşı sırasındaki Ankara elçisi V. İ. Aralof'un öldüğü 28 Mayıs günlü gazetelerde bildirildi.)

8 Haziran: Eski sinema sanatçısı Robert Taylor öldü. (5.8.1911-1969)

22 Haziran: Eski sinema sanatçısı Judy Garland öldü. (10.6.1924-1969)

(Kongo'nun eski başbakanlarından Moiz Çombe'nin Cezayir'de sürgünde öldüğü 1 Temmuz günlü gazetelerde yazıldı. 1918-1969)

19 Ağustos: Nobel fizik ödülü almış olan Prof. Dr. Otto Stern Berkeley'de öldü. (1888-1969)

3 Eylül: Ho Şi Minh öldü. (1890-1969)

13 Ekim: Ressam Serge Polliakof öldü. (1906-1969)

Zafer Gençaydın : Desen

YILIN DÜŞÜNCELERİ

1969 da Gazetelerde Çıkan
Düşünü Yazılarından Seçmeler

Vlaminck Gravür

Orhan ERKANLI

MİLLÎ SAVUNMA

Her yıl Karma Bütçe Komisyonunun çalışmaları dikkatleri Meclis üzerine çeker. Özellikle Millî Savunma konuları senede bir gün tartışılır, tenkidler ileri sürülür, temenniler söylenir. (Senenin diğer zamanları komisyonlardan ve genel kuruldan yalnız zam tasarıları geçer, ciddî bir iş gelmez). Sayın Savunma Bakanı Topaloğlu kıvrak zekâsı ve sempatik davranışlarıyla bunları cevaplandırır ve neticede hiçbir şey değişmez, her şey "sene-i âtiye" terkedilirdi. "Ordu işine fazla karışılmaz", büyüklerimiz dalma bu fikri telkin ederler. Ordu yöneticileri ise statükoyu bozmadan her yıl tahsisatı arttırmak çabası içindedirler. Yıllardan beri gelenek ve tatbikat buydu.

Fakat son yıllarda bu gelenek biraz bozuldu. Millî Savunma konularına ilgi arttı, tenkitçiler çoğaldı, basın meseleyi ciddiyetle ele almaya, bir zamanlar sır sayılan bilgileri yayınlamaya ve halkı aydınlatmaya başladı. Bakanlığın sivil ve asker yöneticileri daha hazırlıklı ve daha yumuşak bir tutum içine girdiler. Örneğin Sayın Bakan üç sene evvel aynı komisyonda yaptığım tenkitlere "Ordu mevcudunda ve askerlik süresinde hiçbir değişiklik yapmayı düşünmüyoruz" şeklinde cevap vermiş, ısrarlarım üzerine o zamanki İkinci Başkan sayın Tulga, "Bir plânlama kurulu kurduk, bu konuları inceliyoruz" demek suretiyle meseleyi kapatmıştı. Bu yıl memnuniyetle görüyoruz ki, sayın Bakan; askerlik süresinin izin verilmek suretiyle azaltılmasını ve yedeksubaylık problemlerinin Askerî Şûra'da görüşüleceğini müjdelemektedir. Demek ki, nihayet Millî Savunma politikamızın bazı meselelerinin tetkike, yeniden düzenlenmeye muhtaç olduğu kabul edilmiş ve bu sahada çalışmalara başlanmıştır.

Bu çalışmaları kolaylaştırmak, süratlendirmek ve de-

rinleştirmek hepimizin vazifesidir. 1969 seçimleri en büyük fırsattır. Türkiye'de meydana gelen siyasî gelişmenin tabiî bir sonucu olarak, propaganda hedeflerini sosyal ve ekonomik konular arasından seçmek ve bu konuları halk huzurunda tartışarak oy kazanmak yoluna giren siyasî partilerimizin, Millî Savunma konularında da belirli, tutarlı ilkeleri olmalıdır. Bu derece önemli ve hayatî bir millî meselenin partiler tarafından hiç ele alınmaması, geçirdiğimiz buhranlı dönemlerin, hassas çevrelerin mevcudiyetine bağlansa dahi, bundan sonraki gecikmeleri mazur gösterecek hiçbir sebep bulunamaz. O halde siyasî partilerimiz, açık ve kesin olarak kanaatlerini söylemeli, halk huzurunda bu konuları tartışarak olgun ve olumlu bir seviyeye getirmelidirler. İşte 1969 seçimlerinde, halkın ele alacağı ve parti sözcülerini açıklamalara zorlayacakları başlıca konulardan birisi budur.

Yıllardan beri çeşitli vesilelerle ileri sürdüğümüz, savunduğumuz Millî Savunmanın temel problemlerini bu maksatla bir daha özetlemekte fayda görmekteyim.

En kısa zamanda ele alınması gereken ve imkân dahilinde olan tedbirler dört madde halinde toplanabilir:

1 Türk Silâhlı Kuvvetlerinin reorganizasyonu,

2 Mecburî askerlik sisteminin tâdili, Ordu mevcudunun azaltılması,

3 Millî harp sanayiinin geliştirilmesi,

4 NATO ve Amerika ile olan münasebetlerimizin yeniden gözden geçirilmesi, Türk topraklarından, nükleer hedef niteliği taşıyan, üs, tesis, silâhların ve benzerlerinin çıkarılması.

1 Türk Silâhlı Kuvvetlerinin reorganizasyonu Silâhlı Kuvvetlerimiz, eğitim, kuruluş, konuş, lojistik destek, sevk ve idare kuralları bakımından yeniden organize edilmeli, millî politikamıza uygun, millî ekonomimize dayanan kalkınma gayretlerimize yardımcı bir duruma getirilmelidir. Örnek aldığımız Amerikan ordusu, denizaşırı ülkelerde hizmet görmek maksadiyle kurulmuş, eğitimi, donatımı ve silâhları bu görevleri yapacak tarzda temin edilmiş çok pahalı bir "Denizaşırı Kuvvet"tir. Böyle bir orduyu aynen taklit etmek, bizi israfa, lükse ve her şeyi dışardan beklemeye alıştırmıştır. Bizim ihtiyacımız millî politikamızı gerçekleştirecek nitelikte bir "Anavatan Ordusu"dur. (Son zamanda bu alan-

da ilk ciddî adımın atıldığını ve Pentomik (beşli) kuruluştan, klâsik "Üçlü" kuruluşa geçildiğini memnuniyetle öğrenmiş bulunuyoruz. Yanlış hesap Bağdat'tan da olsa, geri dönmüştür.)

2 Mecburî askerlik sisteminin tadili, mevcudun azaltılması Silâhlı Kuvvetlerimizin mevcudu geniş ölçüde azaltılmalıdır. Yarım milyonluk bir askerî güce Türkiye'nin ihtiyacı yoktur. Biz dünya politikası güden, toprak kazanarak genişlemek arzusunda olan, diğer devletler üzerinde baskı yaparak siyasi ve ekonomik çıkarlar peşinde koşan bir devlet değiliz. Türkiye NATO'nun ve Amerika'nın ucuz asker deposu da değildir. O halde bu yarım milyon nereden çıkıyor? Bu miktarı hangi makam, hangi kıstaslara göre tesbit ediyor? Bizim Ordu mevcudumuz, belirli bir savunma politikasına, askerî ihtiyaca dayanılarak tesbit edilmiş değildir. 1111 Sayılı Askerlik Kanununun icabı uygulanan "Mecburî Askerlik Sistemi"nin bir neticesi olarak erat mevcudu ortaya çıkmaktadır. Bu sistem, kalkınma gayretlerimize zarar veren; bizzat ordunun harp gücünü zayıflatan ve bizi ihtiyacımızın çok üzerinde bir kitleyi silâh altında tutmaya zorlayan ve dolayısiyle dış yardımlara muhtaç bir hale getiren bir durum yaratmıştır. Birçok memleketlerde mecburî askerlik sistemi uygulanır (Bu arada, Amerika da aynı sistemi uygular). Fakat, bu sistem yirmi yaşına giren herkesi silâh altına almak mânasında anlaşılmaz ve uygulanmaz. Çeşitli kıstaslara göre, kimlerin askere alınacağı, kimlerin yedek olarak kalacağı tesbit edilir. Bizzat sayın Savunma Bakanı ifade ettiler: her yıl ordu mevcudu 30-40 bin kişi daha artmaktadır. Her yıl ordu mevcudu bu kadar daha artacaktır. Bunun sonu nereye gider ve niçin mevcudu arttıralım? Ordunun kuvvet hedefi elbette vardır ve biz bunun değişmesini istiyoruz: bu miktarlar makul ölçülere indirilmelidir.

Silâh altına alınmayan yedeksubaylar ve erler ne olacak?

İlk akla gelen soru budur. Eşitlik nasıl sağlanacak? Meselenin esası şudur: Devlet hizmetinde herkesi iki yıl parasız çalıştırmak... Bu hizmet, Millî Savunma emrinde olduğu gibi, Sağlık veya Bayındırlık Bakanlığı emrinde de olabilir. Barışta bu hizmetler arasında mânevî değerleri bakımından bir ayırım yapmak mümkün değildir. Sefer halin-

de ise zaten bütün kaynaklar ve imkânlar harp hedefine tahsis edileceğinden, eşitlik kendiliğinden doğacaktır. O halde, ihtiyaç fazlası personel, pekâlâ, mecburî statü içinde iki yıl müddetle öteki Bakanlıklar emrinde ve kendi ihtisaslarıyla ilgili konularda çalıştırılabilir. Bunun Anayasaya aykırı tarafı varsa, Anayasa, değiştirilir. Anayasa işte bunun gibi millî meseleler için değiştirilebilir ve halk da bunu memnuniyetle karşılar. Yoksa, 30 kişiyi milletvekili yapmak, bir o kadarının da intikam almak maksadını güden değiştirme çabalarına sadece acımak gerekir. İnsan gücünün en doğru ve faydalı şekilde istihdamı, bugün geri kalmış ve sermaye sahibi olamamış memleketlerin başvurdukları ilk tedbirler arasındadır. Türkiye neden bu çareyi denemez?

3 Millî harp sanayiinin geliştirilmesi Bugün Silâhlı Kuvvetlerimizde kullanılan, silâh, malzeme ve cephanenin yüzde 99 u Amerikan malıdır. İkili anlaşmalar veya NATO kanaliyle gelmiştir. Bu durumun ifade ettiği mâna açıktır: Silâhlı Kuvvetlerimizin ikmali tümüyle Amerika'ya bağlıdır. Modern emperyalizm, önce silâh ve malzeme vermek, eğitim ve yönetim usullerini kendine benzetmekle orduları kontrol altına almak ve bu orduların ikmal kaynaklarını, tek satıcı, tek verici olarak elinde bulundurmak suretiyle milletleri peykleştirmek yolundadır.

Türkiye ihmal edilen, başka imalât çeşitlerine tahsis edilen harp sanayii fabrikalarını imkânları nisbetinde canlandırmak, takviye etmek, çok teknik malzeme dışındaki klâsik silâh ve malzemeyi kendisi yapmak zorundadır. Sayın Bakanın bu konudaki beyanatı yetersizdir. Dışarıdan yapılmakta olan askerî yardımların, istihlâk maddeleri yerine, harp sanayiinin kurulmasına imkân verecek fabrika malzemesi olmasını temin etmek elbette en büyük hizmet olacaktır.

4 NATO ve Amerika ile olan askerî ilişkilerimiz : İkili anlaşmaların kaldırılması lüzumu hükûmetçe de kabul edilmiş ve bu yolda çalışmalara başlandığı açıklanmıştır. Ancak bu çalışmaların çok uzun sürdüğü de bir gerçektir. Muhtemel bir nükleer harbin ilk anlarda bizi de hedef alacak, yani harbe sokacak nitelikteki üsler ve silâhların topraklarımız üzerindeki mevcudiyeti her Türk'ü derin derin düşündüren ve korkutan bir gerçektir. O halde ilk olarak, Türk

topraklarının bunlardan kurtarılması ele alınmalıdır. Tarihî vesikalar açıklandıkça, Türkiye üzerinde yapılan pazarlıkları hayretle öğrenmekteyiz. Kaderimizi, bütün geleceğimizi Türk'ten gayri kimseler elinde bırakmanın tarihî sorumluluğunu idrak etmiş bir hükûmetin, bu meseleyi zamana terkederek uyutmak isteyeceğine inanmak istemiyoruz. NATO konusunda CHP olarak açıklanan raporumuza eklenecek bir şey yoktur.

(Milliyet, 8.1.1969)

İsmail Gümüş ***Desen***

Aziz NESİN

AMERİKAN KIŞKIRTMASI

Geçen yıl Amerika'nın 6 ncı Filosu Boğaz'a gelip İstanbul limanında demirledi. Üniversiteli gençler bu olayı protesto ettiler. Karaya çıkan bir iki Amerikan denizcisini dövüp taşıtını da denize attılar. Bu durumda, 6 ncı Filo denizcilerinin karaya çıkarılmaması akla uygunken, Amerikan denizcilerinin İstanbul'da gezmeleri devam etti. Amerika aleyhine gösteriler daha da büyüdü. Polisle gençlerin çatışmasında iki gencimiz şehit edildi. Karışıklığın daha da artmaması için, 6 ncı Filo cakasını hiç bozmadan İstanbul limanından ayrılabilirdi. Böyle yapılmadığı gibi üstelik Filo Amirali gazetelere bir demeç verdi:

— Programımıza göre İstanbul'da beş gün kalacağız. Ne yapılırsa yapılsın, daha önce buradan ayrılmayacağız!

Bana öyle geliyor ki, Amerika Dışişleri, Türkiye'de bir karışıklık, hem de kendi aleyhine ve hükûmete karşı bir karışıklık çıkmasını istiyor ve bunu kışkırtıyor.

İstanbul'daki karışıklığı yeter bulmamış olacaklar ki, hem de İzmir'in kurtuluş yıldönümü günlerinde (30 Ağustos - 9 Eylül) 6 ncı Filo'nun İzmir limanına gideceği bildirildi. Yine gençlikte, basında Amerika aleyhine protestolar başladı. Hattâ duyulduğuna göre, hükûmet makamları bile, gayriresmî olarak, "Milli kurtuluş günlerimizde ziyaretiniz ters tepki yapabilir, ziyaretinizi daha uygun günlere erteleyiniz" diye olağanüstü kibarlıkta, Amerikan yetkililerini uyarmıştır. Ama hayır, ille o gün gelecekti İzmir'e Amerikan filosu ki, Türkiye'de Amerika aleyhine gösteriler olsun, polisle gençler, basınla hükûmet çatışsın..

Arkasından Kommer adında, Amerikan casusluk örgütü CIA'da on iki yıl önemli görevler almış ve Güney Vietnam'da halkı sindirme ve yıldırma programını başarıyla uygulamış, bu yüzden sağcı - solcu ayırımı olmadan bütün Avrupa gazetelerinde aleyhine kampanya açılmış birinin Tür-

kiye'ye Büyükelçi olacağı haberi verildi. Haberi veren Amerika'ydı. Hem de Büyükelçi daha Ankara'ya gelmeden, "agrement rıza" alınmadan altı gün öncesi bu haber basına sızdırıldı. Yani böylece, Bay Kommer aleyhine gösteriler başlasın ve Büyükelçi gelince, ona karşı olan bugünkü ortam hızlansın isteniliyordu. Nitekim, Kommer aleyhine basında yazılar yazıldı. Büyükelçi daha hava alanına iner inmez de gösteriler başladı. Amerika Dışişleri bütün bunların olacağını bilmez olabilir mi? Her şey ortada ve açıktı. Koca Amerika'da Türkiye'ye Büyükelçi olacak Kommer'den başkası yok muydu? Elbet bize elçi beğendirecek değiller, ama halklarımız arasındaki iyi ilişkiler için bize sempatik gelecek, hiç olmazsa kimliği bizce bilinmeyen birini gönderemezler miydi?

Arkasından Karadeniz'e çıkan Amerikan savaş gemileri... Bunlar da kışkırtma değil miydi?

Amerikan Büyükelçisinin arabası, Ortadoğu Teknik Üniversitesinde yakılıncaya kadar, bütün bu ortamı, Amerika Dışişleri kendileri hazırlamışlardır. Bir gazeteci arkadaşımızın yazdığına göre de, Büyükelçi daha Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nden ayrılmadan, Amerikan Haberler Merkezi, bu olaya değin bildirisini gazetelere göndermiştir.

Kuşkulu insan değilim, ama Amerika'nın Türkiye'de hem kendi aleyhine, hem de hükûmete karşı kışkırtmalarda bulunduğuna inanmaya başlıyorum. Bu kışkırtmaların amacı, Türkiye'yi ikinci bir Vietnam yapmak isteği midir? Türkiye'de komünist örgüt bulunduğu tehlikesini yaymak mıdır, yoksa ne olduğu açıkça bilinmeyen bazı ikili anlaşmalara dayanarak daha çok işlerimize karışmak mıdır? İşte bütün bunları düşünmemiz ve kışkırtmalara aracı olmamamız gerekir kanısındayım.

(Günaydın, 10.1.1969)

Şükrü KOÇ

ÖZEL YÜKSEK OKULLAR FACİASI

3 Haziran 1965 tarih ve 625 sayılı "Özel Öğretim Kurumları Kanunu"nun yürürlüğe girmesinden bu yana, öğretime açılan yüksek dereceli özel okulların sayısı 50 ye yaklaşmıştır. Buralarda okumakta olan öğrenci sayısının da 40 binin üstünde olduğu bilinmektedir. Her yıl, bir apartmanda, işhanında ya da uydurma binalarda, öğretim izni alan yüksek özel okul sayısı hızla artmaktadır. Devlet eliyle yeteri kadar üniversite ve yüksek okul açılmaması sebebiyle, çocuklarına yüksek öğrenim imkânı arayan çocuk velileri bu okullara başvurmaktadır. Bunların bazılarında okutulmakta bulunan öğrenci sayısı 4-5 bini bulmuştur. Yüz milyonlar harcanarak, 10 yılda tamamlanmaya çalışılan Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi bünyesindeki fakülte ve yüksek okullardaki öğrenci sayısı da bu bir tek özel yüksek okulun öğrenci sayısına yakındır. Yapılan hesaplara göre, bu okullar, ortalama olarak her öğrenciden, yılda 4000 lira öğretim masrafı almaktadır. Bunun tutarı olan 16 milyon liranın 6 milyonu, öğretim üyesi, bina kirası, tesis-laboratuvar v.s. masraflarını karşılamakta, 10 milyon lirası da kâr olarak kurucuların cebine inmektedir. Bu örnekte de görüldüğü üzere, özel yüksek okulculuk, Türkiye'de en kârlı yatırım ve kazanç alanı halindedir.

Bu okullar, kendi öğretim üyelerini yetiştirmemektedir. Devlet üniversite ve yüksek okullarında çalışan profesör, doçent, asistan ve öğretim görevlileri ders saatlerini daha yüksek ücretlerle bu okullara satmaktadırlar. Diğer taraftan, özel okullarda ek görev almış bulunan birçok profesör ve öğretim üyesi, asıl görevlerinin bulunduğu devlet üniversite ve yüksek okullarındaki dersleri, araştırmaları ve laboratuvar çalışmalarını aksatmaktadır. Kürsülerindeki personel kadrosu, tesisleri, laboratuvarları ve araştırma enstitüleri tam olan üniversitelerimizde öğrencilerin aldıkları ran-

dıman her yıl gittikçe düşmektedir. Oysaki, eğitimin fizik şartları dışında, öğrenci kabulünde de üniversiteler avantajlı durumdadır. En seçkin öğrenciler, giriş imtihanlarında en yüksek puvanlar alarak devlet üniversitesi ve yüksek okullarına alınmakta, buralara kaydolacak kadar yüksek puan tutturamayan gençlerimiz ise, özel yüksek okullara sızmaktadır. Durum böylesine, üniversitelerimizin lehine olduğu halde, başarı durumlarında, özel okullar, hocasız, binasız, tesissiz, lâboratuvarsız, araştırma imkânlarından mahrum bulundukları halde, öğrencileri daha yüksek oranda başarılı saymaktadır.

Herbiri eline geçirdiği diploma ile, toplum ve özel hayatlarında meslek ve sanat icra etmek hakkına sahip olacak bu okulların mezunları, ileride memleketimiz için telâfisi imkânsız sonuçlar yaratabilecek duruma geleceklerdir. Korkunç şekilde kalite düşüklüğü, bilgi, beceri yetersizliği içinde oldukları halde, kendilerine diploma verilecek olan bu gençlerimiz, kendilerinde bulunmayan ihmal ve kazanç hırsının kurbanları olarak hayata atılacaklardır. Bu yolla, babasının 20 bin lirası olan, fakat devlet üniversitesine girecek kadar yüksek puan alamamış bulunan gençlerimiz mühendis, mimar, eczacı, dişçi, kimyager diploması alabileceklerdir.

1961 Anayasasının 120. maddesi Üniversitelerin münhasıran devlet tarafından açılabileceğine âmirdir. 625 Sayılı Kanun, yeterli süzgeçleme ve denetim müeyyidelerinden mahrumdur. Bunun içindir ki üniversiteler bir eğitim sonunda alınması gereken formasyondan mahrum gençler, bu kanundaki gediklerden faydalanan bazı kâr hevesliler tarafından istismar edilerek, diploma sahibi yapılmaktadır. Diğer taraftan, diploma eşit haklar sağladığı için, kamu ve özel sektörün hangi alanda ne miktarda insangücü ihtiyacı olduğu tesbit edilememekte, aynı diplomaya sahip insan sayısı gelişigüzel artışlar göstermektedir. Piyasanın en çok ihtiyacı olan meslek adamı yetiştirme işi en çok kazanç sağladığı için, özel yüksek okul kurucuları bu alana akmaktadır. Diploma eşitliğine rağmen yetiştirilme imkânları, eğitim seviyeleri, bilgi, görgü ve tecrübeleri çok farklı insanların hayata atılmaları, toplum hayatında yeni krizler meydana getirebilecektir. Özel sektör gibi, özel yüksek okul-

culuğu ve bunların yetiştireceği insan gücünün sayısını plân hedefleriyle uyuşur hale getirmek, idare ve devlet teşkilâtı bakımından imkânsızdır. Kısa bir gelecekte, devlet üniversitelerinde vasıflı şekilde yetiştirilmiş kimseler, fazla maaş alacakları için özel sektöre akacak, devlet dairelerindeki başlıca sorumluluk mevkileri ise, özel sektörün yetersiz ve liyakatsiz sayarak almadığı, özel yüksek okul mezunu gençlerle doldurulacaktır.

Kısacası, Türkiye'nin ihtiyacı olan insangücü yetiştirme plânını altüst etmeye istidatlı, vasıfsız kimselere haketmedikleri diplomalar vererek toplum hayatında istihdam gibi sosyal mahzurları beraberinde taşıyan, eğitimin genel seviyesini düşüren, eğitim kurumunu basit bir kazanç yeri halinde telâkkiye müsait bir gelişmeye yol açan Özel Yüksek Okullar meselesini şimdiden çözümlemek zorunluğu ile karşı karşıya bulunmaktayız.

Bu itibarla, Anayasanın 120. maddesine aykırı bir gelişme gösteren ve 625 Sayılı Kanun'un boşluklarından faydalanarak, memleketimize telâfisi çok güç zararlar doğuracak olan Özel Yüksek Okullar açılması ve işletmeciliğini yeni hükümlere bağlamak zorunluğu ortadadır.

Kanaatimizce, en kısa zamanda 625 Sayılı Kanun değiştirilerek, bu okul sahiplerine 1 yıl süre verilmeli, bu süre içinde, okullarını, vakıf ve tesislere devrederek, kâr amacının dışında çalıştırılan bir statüye kavuşturmaları şart konulmalı, bu şartı kabul etmeyenlerin okullarına ait bina ve tesisler devletçe kamulaştırılarak üniversitelerimize bağlanarak öğretime devam ettirilmelidir. Öğrencileri de yapılacak bir sınavdan sonra, üniversite ve resmî okulların dengi sınıflara kabul edilmiş sayılmalıdır.

(Akşam, 18.1.1969)

Prof. Dr. İlhan ARSEL

HARAM'LAR VE YASAK'LAR ÜLKESİ

Öyle anlaşılıyor ki, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî bir kuruluşu olan Diyanet İşleri Başkanlığı, kendisini Şeyh-ül İslâmlık yetkileriyle donatılmış görerek, ve Anayasa'nın ne lâfzına ve ne de ruhuna aldırış etmeyerek, millete fetvalar yağdırmaktan ve "Haram" ve "Yasak" telkinleriyle vatandaşın hür yaşantılarını baskı altına almaktan kaçınmamaktadır. Bundan bir süre önce: "Bir müslümanın mal-i mütekavvimi olmayan şarabı yapmak HARAM olduğu gibi, ona yardımı dokunan bir müslümanın aldığı PARA da HARAM'dır." şeklindeki fetvasiyle şarap fabrikalarından birinde muhasebecilik yaparak hayatını kazanan ve aynı zamanda İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi'nde okuyan bir gencin işini terketmesi ve ailesi efradiyle sefil olması yolunu açan Diyanet İşleri Başkanlığı, son olarak bu haramı ve yasakları, 7 ocak 1969 tarihinde yayınladığı bir bildiriyle, bir yenisini ilâve etmiş bulunuyor: **"Peygamber Efendimizin temsili de olsa resminin yapılması ve gösterilmesi doğru değildir. Böyle bir davranış dinimizce kat'i surette Haram'dır..."** Bildiride 14 asırdan beri bu hususa riayet edildiğinden de bahis var.

Bu arada, gayri resmî şekilde de olsa Şeriat hükümlerinin Medenî Kanun'a ve diğer müspet hukuk esaslarına üstünlüğünü beyanlardan ve meselâ "Talâk-ı Selâse" ile karısını boşayan bir kimsenin, aynı kadını hülle vuku bulmadan alamayacağını belirtmelerden, faizin haram olduğunu (hele bu faiz Türk bankalarına yatırılan mevduat vesilesiyle olursa) ilân etmelere ve zaman zaman Atatürk'ün resminin kaldırılmalarına varıncaya kadar oldukça etkili faaliyetin gayretlerinden de geri kalmıyor sayın yetkililerimiz. Şüphesiz ki bütün bunlar "son'un başlangıcı". Öyle tahmin edilir ki, Şeriat'ın öngördüğü hükümleri, yavaş yavaş ve belli ölçülerin dozunu muhafazaya itina ederek, uygulama safhasına sokmak isteyeceklerdir. Şeriata aykırı olduğu için

kendilerini bağlı görmediklerini gizliden gizliye ifade eder oldukları mevzuatın pek çoğunun "keenlemeyekûn" sayılacağını resmen ve açıkca söylemeleri de yakında beklenebilir. Medeni Kanunun özellikle evlilik, miras, boşanma v.s. gibi müesseselere müteallik esaslarının Kur'an'daki âyetlere aykırı bulunduğunu; ve yine erkeğin birden ziyade kadın ve cariye alabileceğini, karısını dövebileceğini veya hiç sebepsiz terkedebileceğini ve benzeri Şeriat hususlariyle bağdaşmaz tarafları olduğunu ve binaenaleyh bunların giderilmesi gerektiğini; öte yandan Ceza Kanunumuzdaki bazı cezaların fazla insanî veya yetersiz olduğunu, ve meselâ hırsızlık veya fesad suçunu işleyenlerin öyle basit hapis cezalariyle değil, fakat Şeriatın emrettiği şekilde, yani kol ve ayak kesme suretiyle tecziye edilmeleri icabettiğini; müşrikleri nerede görürsek görelim öldürmemiz lüzumunu; ve hülâsa buna benzer Tanrı emirlerine göre yaşamamız zorunluğunu ilân etmeleri de nihayet bir zaman işidir. Bu mealdeki beyanlar ve istekler şimdiye kadar daha ziyade resmî sıfatı haiz olmayan gericilerden veya mahalle imamlarından ve camideki vâizlerden gelmekteydi. Sıra şimdi din teşkilâtı başkan ve sorumlularına gelmişe benzer. Toplumun cahil çoğunluklarının da kendilerini bu istekler yönünde destekleyeceğinden emindirler.

Bütün bunların lâik Cumhuriyeti nereye götürdüğü tartışmalarını yapaduralım; fakat bizim bugün, son fetva vesilesiyle, temas etmek istediğimiz bir husus var ki, o da şu: Okumuş kabul edilen ve kendilerine aydın din adamı niteliği izafe olunan ve din konularında, pek derin değilse bile, vasat bilgilerle mücehhez olmaları gereken Diyanet İşleri yetkililerinin bazı tutum ve davranışları bir yandan Başkanlığın otoritesini sarsmakta ve diğer yandan da Devleti vatandaş indinde küçük ve gülünç kılmaktadır. Üstelik şarap fabrikası muhasebesinde çalışan kişinin aldığı paranın haram olduğunu beyan etmekle bu Teşkilât, kendi mevcudiyetinin meşruiyetini de tehlikeye düşürmektedir. Filhakika, Türkiye Devleti'nin bütçesi, önemli bir kısmı itibariyle, şarap, rakı, bira, oyun v.s. gibi yollardan sağlanan vergilerle beslendiğine, ve Diyanet İşleri Başkan ve görevlileri de, tıpkı diğer bütün din görevlileri gibi, maaş ve ücretlerini bu bütçeden almakta bulunduklarına göre, "haram yeme" ve "günah işleme" bakımından, onlarla şarap fabrika-

sında muhasebe defteri tutan kişi arasında fark olmamak gerekir.

İslâmın Peygamberinin temsilî de olsa resminin yapılmasının haram olduğunu ve 1400 yıldanberi bu hususa müslümanların saygı gösterdiklerini açıklayan fetvanın da biraz yukardakinden farkı yok. Hattâ dinî temelden yoksun olması itibariyle daha da tenkide şayan tarafları var. Zira bu fetvada, evvelâ din kuralları ile, sonra vakıalarla ve nihayet, tıpkı diğer fetvalar ve beyanlar misali, Anayasa'nın âmir hükümleriyle çatışmalar ve Anayasa'ya saygısızlık vardır.

Din bakımından yanlış ve hatalı olan cihet şudur ki, İslâmın Peygamberinin temsilî de olsa resminin yapılmayacağına dair ne Kur'an'da ve ne de Şeriat'ın diğer kaynaklarında herhangi bir yasak ve haram hükmü bulunmamaktadır. Değerli meslektaşımız Doçent Dr. Bahriye Üçok'un, en yetkili İslâm düşünür ve tarihçilerinin eserlerini kaynak ittihaz eden "Emeviler Abbasîler" adlı kitabında şunları okuyoruz: "Kur'an'da tasvir veya sûretle ilgili âyetler (Âfir 64, Teğabün 3, A'râf 11, Al-i İmran 6, Harş 24, Ayetleridir) Bunlardan hiçbirinde tasvirin yasak olduğuna dair bir emir bulunmamaktadır. En çok ilgisi olan — Ey Mü'minler! İçki, kumar ve ibâdet için yapılan timsaller şeytan işidir, bundan kaçının ta ki felâh bulasınız — (Maide 90) ise pek açık olarak görüldüğü gibi tapmak için yapılan timsalleri yasak etmiştir. İslâmın ilk çağında... resim ve heykellere karşı duyulan ikrâh, İslâmiyeti yeni kabul etmiş, puta tapmaktan henüz ayrılmış kişileri bundan uzak bulundurmak içindi... Ama puta tapıcılık bugün aşağı yukarı 1400 yıl geride bırakılmış olduğuna göre, resim bir yasak değil ikrâh konusu bile olamaz. Hele onun san'at bakımından olduğu kadar, bilimsel yönden de ne çok yararlı olduğu gözönünde tutulursa." (1)

Bundan dolayıdır ki, çok yüzyıllar önce İslâm peygamberinin İslâm dinine salik kişiler tarafından resimleri yapılmıştır. Hernekadar Diyanet İşleri Başkanı, son bildirisinde, "... 14 asırdanberi bütün müslümanlar bu hususa saygı göstermişlerdir" diyerek meseleyi tahkik etmeden beyan ver-

---

(1) Bk. Doç. Dr. B. Üçok — İslâm Tarihi, Emeviler - Abbasiler. 1968, sh. 157.

me ihtiyatsızlığını göstermekte ise de, İslâm peygamberinin birçok resimlerinin yapılmış olduğu bir vakıadır. Biz kendilerine Kâsım Ali tarafından 1485 tarihinde yapılmış olan "Muhammed ve Eshabı" adlı veya Şah Muzaffer tarafından çizilmiş "Muhammed Burak'ın üzerinde" (ki Peygamber burada uzun saçlı olarak görülür) adlı tablolarını, bundan başka XVI ncı yüzyılda III. Murad zamanının bir eseri olan Darir'in "Siyer-i Nebi"sindeki müteaddit resimleri tetkik etmesini tavsiye ederiz.

Yine bundan dolayıdır ki, yazarlar ve din bilginleri, İslâmın Peygamberlerinin tasvirlerini yapmaktan geri kalmamışlar ve bunda mahzur görmemişlerdir. İşte Taberi, Taberî'nin "Milletler ve Hükümdarlar Tarihi" adlı eserinde Peygamber, âdeta resmi yapılırcasına ve yüz - beden hatları çizilircesine bütün vasıfları, ve her şeyiyle, belirtilmiş ve anlatılmıştır. Bu vasıflar temsilî bir resimden başka ve farklı bir şey değildir; hattâ gerçek bir resimden de daha belirli olarak görgü şahitleri tarafından en ince teferruatına varıncaya kadar nakledilmiştir. Öyle ki, başının büyüklüğünden sakalının koyuluğuna; avuç ve ayaklarının iriliğinden ve âzâ mafsallarının kalınlığından yüzünün kırmızımsılığına; göğsündeki karnına kadar uzamış kıllarından saç ve sakalının rengine; boyunun ne uzun ve ne de kısa olduğundan, öne doğru eğik yukardan yürüyüşüne; yüzündeki terlerinin büyüklüğünden teninin kokusuna ve sırtındaki mühre; çehresinin beyazlığından arık ve semiz olmayışına; alt dudağı ile çenesi arasındaki beyaz kıllarına; saç ve sakalını çivitotu ve kına ile boyar olduğuna; tepesindeki saçlarının bulunduğu yerde birkaç tane beyaz kıl olup, bunları yağladığında gözükmez olduğuna; saçlarını iki kürek kemiği yahut ensesine kadar uzatır bulunduğuna; saçının dört örgü ile örülmüş olduğuna; (1) evet bütün bu nice noktalara varıncaya kadar her şeyi tasvir edilmiştir. Bundan daha renkli, daha belirli, daha canlı bir şey çizmek düşünülebilir mi? Böylesine çizilen bir portrenin gözlerimizde yarattığı simâ ile, şekil veya hat çizmek suretiyle meydana çıkarılacak bir portrenin canlandıracağı intiba ve etki arasında ne gaye itibariyle ve ne de etki bakımından hiçbir fark yoktur.

---

(1) Bk. Cild II, sh. 906-911.

Kaldı ki biraz evvel de dediğimiz gibi, kelimenin tam anlamı ile de, resmi yapılnuştır.

Diyanet İşleri Başkanlığının, din kaynaklarında mevcut olan veya olmayan haramlar ve yasaklar yaratarak vatandaşın fikrî ve meslekî ve dünyevî davranışları üzerinde baskı yapması hem din bakımından hatalı, hem de asıl Anayasal açıdan kınanması gereken bir tutumdur. Bir an için din kaynaklarında yukardaki hususla ilgili yasağın yer aldığını farzetsek dahi durum yine değişmez. Çünkü eğer Diyanet Başkanlığı, Şeriat'te mevcut haram ve yasaklarla vatandaşın karşısına dikilmeğe kalkışacak olursa bu takdirde Türk'ün çağdaş ve medenî (ve Atatürkçü) yaşantılarını tüm olarak değiştirmesi ve çöl arabınınkine benzer düzene alışmağa çalışması zarurî olacaktır. Anayasamızın ve mer'i kanunlarımızın yasak kılmadığı ve bilâkis teminat altına aldığı bir hürriyeti, bir serbestiyi "Resim yapmak haramdır" veya "Şarap fabrikasında çalışmak günahtır", veya "Faiz almak suçtur" veya buna benzer yasaklarla kısıtlamağa kalkan bu teşkilât, eğer görevlerinin sahiden bu olduğunu sanıyorsa, elbette ki sadece bu haramlar ve yasaklarla yetinmeyecek ve Şeriat'in bütün icaplarını yerine getirmek isteyecektir. Ancak bunu yaparken şunu bilmelidir ki, bu çok tehlikeli bir yoldur ve kendisini Anayasa kayalıklarına çarpmak ve zinde kuvvetlerin yumruğu altında ezilmek gibi sonuçlara götürür.

Bu itibarla şu hususu bir kere daha hatırlatmak yerinde olacaktır: Diyanet İşleri Başkanlığı Atatürk Türkiyesini haramlar ve Tanrı yasakları ülkesi haline getirsin için kurulmamıştır; onun görevi, Şeriat hükümlerinin ve din yasaklarının tatbikçisi olmak ve bekçiliğini yapmak değildir. Anayasa bu teşkilâtı, bu gayelere hizmet etsin diye yetkilendirmemiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı sadece şunun için görevlendirilmiş ve şu maksatla kurulmuştur: Din kurallarının ve dinî inançların çağdaş gelişmeye engeller yaratmasını önlemek; hilâfet hazırlıklarının zamansız telâşı içerisindeki gerisinin medenî hayat düzenimizi sarsmaya matuf davranışlarını yoketmek; ve asıl, yüzyıllar boyunca Türk'ün her sa-

bada geri kalmasına, kültürsüzlüğüne, ilerleyememesine, enerji ve dinamizmini ve zekâ yeteneklerini kaybetmesine sebep olan ve ona âdeta düşman kesilen cahil din adamını, aydın kişi niteliğine sokarak Türk'e yararlı hale getirmek... Budur onun görevi.

(Cumhuriyet, 7.2.1969)

Zahit Büyüklüleyen

Fakir **BAYKURT**

GÖZDEN DÜŞEN İLKÖĞRETİM

Tartışılmakta olan 1969 bütçesinin Eğitim giderlerinde bu yıl geçen yıla kıyasla % 2.9'luk bir artış vardır. Bütçedeki genel artış ise % 18'dir. Nüfusumuz da tam % 2,9 kadar artmaktadır. Ayrıca 222 Sayılı Kanuna göre, ilköğretime devlet gelirlerinin % 3'ü olan 780 milyon lira konması gerekirken bunun yerine sadece 277,5 milyon lira konmuştur. Fiatlar habire arttığından, aslında eğitim giderlerinde toptan bir düşme vardır. Hele ilköğretim bölümündeki azalma, özellikle köy eğitiminin iyice gözden, gönülden düştüğünü göstermektedir.

Bu yıllarda, gerilik ve yoksulluğumuzun geçmişte görülü ekonomik ve politik nedenleri daha bir aydınlık kazandı. Geniş bir sömürü bizi içerden ve dışardan bugünkü hale düşmemize kadar yoksullaştırmıştır. Kurtuluş Savaşından sonra derebeyliği ve uzantılarını silecek köklü bir Toprak Reformu yapılmaması, geri bir üretim biçiminde kapanıp kalmamıza yol açmıştır. Tarım geri olunca ulusal sermayeli bir endüstri kurulamayacağından, ekonomi ve politikada büyük devletlere bağlanma açmazına düşülmüştür. Bütün bunların olumsuz sonu, yabancı ortaklıklarla yürütülen bir ekonomi, yabancı sermayeli, hafif metal ve montaj çizgisinde geri bir endüstri olmuştur. Tarımda az üretip hem de ucuza satan ve pahalı malları dış endüstrilerden alan, politikasını, savunmasını gelişmiş ülkelere bağlayan ve bağlı kalmakta hâlâ fayda var sanan geri bırakılmış ülkeler yediden yetmişe eğitimden geçse, geçemezler ya; toplum parıl parıl aydın bireylerden meydana gelse, gelemez ya; değil mi ki üretimde, ticarette, askerlikte ve politikada bu olumsuz bağlantılar içindedir, gerilik ve yoksulluktan, bugün şuna, yarın buna el açmaktan ve boyun eğmekten kurtulamazlar.

Ekonomi ve politikadaki bağımlılıkla eğitimdeki gerilik arasında bir "sebep sonuç" ilişkisi vardır. Ekonomi ve

politikada ulusal çıkarlar korunamadığı için eğitim geri; ve belirteceğimiz anlamda eğitim geri olduğu için ekonomi ve politikada dışa bağlı ve geri biçimlerde saplanıp kalışımız sürüp gidiyor. Eğitimi biz, çocukları yarına uyanık yetiştiren, üretici hüner ve alışkanlıklarla donatan, kendini ve toplumunu sömürtmeyecek tavırları kazandıran bir "işlev", bir kamu hizmeti ve yatırım olarak görüyoruz. Okul yüzü görmemiş, gerekli eğitimi almamış yurttaşlar da, ulusal çıkarlara uygun olarak düzenlenmiş plânlarla bu yönde etkilenebilirler. Onlar da uyanık, üretici, kendini ve toplumunu sömürtmeyen yurttaşlar haline gelebilirler. Çocuktaki ve yetişkindeki uyanıklığın temel amacı, onlarda hayata karşı gerçekten devrimci bir tavır geliştirmek ve böylece toplumu bugünkü sömürülen, geri ve yoksul halinden kurtarıp yeni ve ileri bir üretim ve yaşama düzenine ulaştırmaktır. Köyleri beylere kul olmaktan, ticarette yedi düvelin tüccarına ve ortaklarına ütülmekten kurtarmayan, geniş halk kitlelerini ilâçsız, etsiz, giyimsiz ve her türlü gelişme olanaklarından yoksun bırakan, dön baba dönelim, yerimizde sayalım bir eğitimin ölüye diriye, çocuğa ergene bir yararı olamaz. Böyle bir eğitimin külfetini çekmenin gereği de yoktur.

Bütün gelişim ve dönüşümlerini demokratik yollardan yapmayı seçmiş ve bunu hukukuna yerleştirmiş toplumlarda ilköğretim, bütün yurttaşlar için bir an önce gerçekleştirilmelidir. Orta ve yüksek öğretim, iyi plânlanmış ve politeknik ilkeler üzerine kurulmuş bir meslek eğitimi, tarımda birim başına üretimi arttıracak, endüstri için ulusal sermaye yaratacak, yoksul tarım nüfusunu yeterli alıcılar haline getirecek bir eğitim uygulaması; yabancıların karışmadığı, fırsat eşitliğinin tam sağlandığı, öğretmenlerin bakımsız ve baskı altında tutulmadığı ülkelerde yıllar uzamadan başarılabilir.

Otuz kırk yıl önce ciddî bir ilköğretim seferberliğine girişenler gibi bugün ilköğretime önem verenler de haklıdırlar. Demokratik, ulusal ve hem de sosyal bir devleti öngören Anayasamızın 50. maddesinde yer alan ve "devletin başta gelen ödevlerinden" olan eğitim, bu anlamda bugün de çok önemli ve gereklidir. Ama bugün devletin eğitim işlerini yukardan ve yanlardan yönetenler bu kanıdan uzaklaşmış bulunuyorlar. Henüz bütün nüfusumuzun ilköğretim ve

eğitimi tamam değilken, köyler, kasabalar, hattâ şehirler "çağdaş bilim ve eğitim esaslarına uygun" eğitim öğretim kurumlarına kavuşmamış ve bunların bakımı, donatımı sağlanmamışken, çoğunda bir musluk suyu bile bulunmazken, bütçenin eğitim bölümlerinde kimi yıl bir azalma, kimi yıl adamakıllı bir gerileme görülmektedir. Fiatlar habire artarken, genel artışı % 18 olan bir bütçenin eğitim bölümünü sadece % 2,9 kadar artırmak, nüfus artışı da kılı kılına % 2,9 olduğundan, bu yıl ancak geçen yılki kadar bir eğitim hizmeti yapılacak demektir.

5 ocak 1961'de çıkan 222 Sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu", 1961 ile 1971 arası her yıl devlet gelirlerinin % 3 'ünü ilköğretime ayırmayı açıkça öngörmüştür. Bu kanunun 76. maddesi, Anayasanın 50. maddesindeki ilkeye bağlı olarak bütçe kanunlarına yön veren temel bir ilkedir. Geçmişte bu gereklik şöyle böyle yerine getirilmiş, 1969 bütçesinde ise oldukça az bir ödenek konmuştur. Eldeki tasarılara göre bu bölümde sadece 165 milyon liralık bir ödenek vardır. 62,5 milyon lira da Bayındırlık Bakanlığı bütçesinde Bölge Okulları için ayrılmıştır. Karma Komisyon bu kısıntıya ancak 50 milyon lira ekleyecek kadar dikkat etmiştir. Böylece 222 Sayılı Kanuna göre, ayrılan ödenek toplamı 277,5 milyon lira olmuştur. Geçen yılın ödeneği 380 milyon liraydı. Bu yıl 26 milyar lira olarak hesaplanan devlet gelirlerinden ayrılması gereken ödenek 780 milyon lira olmalıydı! Aradaki fark, bugünlerde sadece ilköğretime değil, genel olarak eğitime ne kadar az önem verildiğinin acı bir kanıtıdır. Bunun "tasarruf" amacıyla yapıldığını söylemek inandırıcı olamaz. Personel Kanunu'nun uygulanması için gerekli olan 500 milyon lirayı bulabilmek için askerlik süresini kısaltırken (Başbakanın 7 ocak 1969 konuşması. Cumhuriyet), özel sektörü desteklemek için 700 milyon lira ayrılması ve bunun II. Beş Yıllık Plânda 2 milyar 800 milyon lira olarak öngörülmesi (ki, yılda 700 milyon verilse beş yılda 3,5 milyar lira tutar), tasarruf ilkesinin de gözetilmediğini açık olarak belirtir.

Bir daha belirtelim ki, bu tutum, "devletin başta gelen ödevlerinden) olan eğitim ve öğretim hizmetlerinin gerektiği kadar ciddiye alınmadığını ve ilköğretimin artık iyice gözden düştüğünü, bunun da özellikle köylülerin zararına bir sonuç yaratacağını göstermektedir. Daha acısı, ço-

günluğu uyandırılmamış bir toplumda, haklar ve yetkiler bilinmediği, halk kitleleri iyice bilinçlenmediği, bunun için gerekli eğitim ve kültür yatırımları yapılmadığı için, ülkemizin bugünkü dışa bağlı ekonomik ve politik durumu da sürüp gidecektir.

(Cumhuriyet, 8.2.1969)

Zafer Gençaydın Desen

Cüneyt ARCAYÜREK

İSTİFA ETMELİSİNİZ BEYLER

Basiretsiz olayların derininde yatan anlamı kavrayamayan bir İçişleri Bakanının tutumu, İstanbul'da kanlı olayların meydana gelmesine sebep oldu. Suçlu ayağa kalkarsa, Türk kamu oyunun itham eden parmağı sadece bir İçişleri Bakanını göstermeyecektir. Aynı ölçüde, aynı derecede bütün bir iktidar, olayların bu yönü almasında suçludur ve hangi dereden su getirirse getirsin, suçlu kalacaktır

İktidarca solcu diye adlandırılan bir grup, miting yapmak iznini almıştır. Normal yollardan ve artık halkça da bilinen terimleri söyleyerek Taksim Meydanına gelmektedir. Saatler önce, Valisinden İçişleri Bakanına kadar herkes, solcuların Taksim Meydanında toplanmakta olduğunu, camilerden kopup geldiğini bilmektedir. Peşin hüküm, bu toplanmış bu birikme kanunsuzdur. Bunun yanısıra daha önemlisi, birkaç saat sonra kesinlikle belirecek ciddî bir çatışmanın unsurlarıdır. İçişleri Bakanı Faruk Sükan herhalde bu gerçeği anlayabilmeliydi. Sağ grupların dağılmasını sağlamalıydı. Yapamayınca da, esasen zayıf ve ürkek polis kuvvetlerinin direksiyonu ellerinden kaçmış, kan dökülmüştür.

Bakanlar Kurulu önceki gece toplanmıştır. Devlet Bakanı Öztürk'ün beyanatına bakınız: "Polis görevini yapmıştır." Hayır, polis görevini yapamamıştır. Yapamamasının sebebi gayet açıktır. İçişleri Bakanlığı, İstanbul Valisinden alabildiği bilgiyi değerlendirememiş, sağ grupları geriye itelemek veya daha önceden dağıtmak gereğini harekete geçirememiştir. Polis neferinin suçu yok. Suç, ona emir verecek, olayların akışını görebilecek kudretteki beynin tamamen yanlış yönlerde düşünmesindedir.

Aylardır başkentte yaygın bir söz vardır. Kulislerde akıp gitmektedir. İktidarın bir kanadının ciddi fikri, sol meselesini sağı canlandırmak ve hattâ yaratmak ile önlemek mümkündür, diye düşünüyorlar, denilmektedir. Bu yön-

lü düşünenlerin isimlerini saymakta fayda var mı, yok mu? Şu anda hayır. AP Genel İdare Kurulunun bir toplantısında bir grubun, sola karşı sağı harekete geçirmekten bahsettiğini, o toplantıda bulunanların bazıları açıkça söylüyorlardı. Korkunç bir şey: Sola karşı, sağı harekete geçirmek... Yani kardeşin kardeşe şu anda bıçakla başlayan saldırısı ve sonu hangi öldürücü unsura gidebileceği bilinmeyen bir macera hevesi içinde olabilmek... Hayır, buna kimsenin müsaade etmesine imkân yoktur, olamaz ve olmayacaktır da...

Bütün gazete haberleri, dün Ankara'da didik didik okunmuştur. Sonuçtan hiçbir sağduyu sahibinin memnun olmasına imkân olamaz. Polis, idare edenlerin aczi karşısında, sağ sol çatışmasını önleyememiş, insanlar öldürülmüştür. İçişleri Bakanı Sükan'ın eğer bir hükûmet ve devlet anlayışı varsa, istifa etmesi gerekir. Arkasından İstanbul Valisinin, Emniyet Müdürünün istifası gereklidir. Bu, batı dünyasının en geleneksel ve basit kuralıdır. Bu beklenirken, istifalarla hiç değilse hata ve sevabın ayırımını kolaylaştırınız diye düşünürken, hükûmet sözcüsü Öztürk, "Polis görevini yapmıştır." deyip, savunucu, olağan herhangi bir mesele karşısındayız intibaını yaratmak istemektedir.

Size bütün samimiyetle acı bir çizgi verelim: Olaylar patladıktan sonra, pek çok iktidar mensubu, "Ölenler sağdan mı, soldan mı?" diye sorabiliyordu. Bu bile, vahim bir zihniyetin, perişan bir fikir düzeninin ta kendisidir. Mesele, sağdan veya soldan adam ölmesi değil, bir Türk'ün hunharca, devlet acziyle bıçaklanmış veya çiğnenmiş olmasıdır.

Türkiye'de de hürriyetler, Faruk Sükan'ın ve benzerlerinin gayreti, millî direniş hareketleriyle elde edilmedi. Türkiye'de Anayasa nizamı içinde Batılı söz hürriyeti yazı hürriyeti, hareket hürriyeti AP iktidarının bir bağışı da değil. Sadece kendilerine bu nizamı korumak için bir emanet verilmiştir. Ne olursa olsun, yüzde seksen oyumu alırım, yine de iktidarda kalırım, diye düşünüp alabildiğine pervasız mı olacaklar?

Ve diğer bir nokta: Şu ana kadar hiçbir iktidar mensubu, AP Grubunun toplantısı gerekliliğini söylemedi. Hiçbir iktidar sahibi, Mecliste olaylara değinip, ver yansın etmedi. Sanki çok olağan işler dönüyor Türkiye'de...

Kalkınma iyi bir düzen. Hürriyetler olmadıktan, birçok milli müessesenin kapısına kilit vurulma imkânları belirdikten sonra, ne yapalım bu tür kalkınmayı... İktidar grubundaki birkaç kişinin dar görüşlülüğünün acısını biz halk olarak mı çekeceğiz? Hadi canım sende...

(Hürriyet, 17.2.1969)

Hayati Sevevoğlu

Dr. Ziya ERSAY

KUR'AN KURSLARI VE DÜZENLENİŞ AMACI

Konuya bir "10 Kasım" anısıyla gireceğim. İzmir'in, yüzbinden fazla nüfuslu Karşıyaka'sının, inci gerdanlık gibi dizilmiş yalı apartmanları arasına sıkışan köhne Halk Eğitim Merkezi önünde, bir 10 Kasım günü Ata'yı anıyoruz. Bir meydan, bir anıt yok koca şehirde..

Otuz - kırk memur ve emekli, bir o kadar trampetli öğrenci, yayalar, minibüsler, otobüsler, klâksonlar ve motor homurtuları, oynanan trajedinin canlı dekorları... Kısa sessizliğin içinden gelen sirenler ve Chopin'in cenaze marşı da fon müziği..

Her yıl bir kez daha öldürülen Atatürk için yastayız. Yürüyoruz, Zübeyde Ana'nın mezarına kadar.. Dekor değişiyor; mezarın bulunduğu cami avlusuna, kapıdaki (Kur'an Kursu) levhası altından geçerek giriyoruz. Ölüm sessizliği içinde ayak tıpırtıları ve çelenkler...

27 Mayıs'tan sonra 10 Kasım'ların bir yas günü değil, bir ulusal heyecan ve şahlanış günü olarak yaşanması töresi yerleşmişti. Doğrusu da buydu. Şimdi gene eski hamam - eski tas. Gerçeğe bakılırsa bugün, O'nun ölümüne yanmak için nedenler de o kadar çok ki..

Anma töreninden, içimi kavuran düşüncelerle döndüğüm görev yerim Sağlık Merkezinde 12 yaşındaki Hüseyin Türközü'nün pansımanı yapılıyor. Kabak traşlı kafası, sonsuza bakarmış gibi anlamsız gözleri, diz yapmış şayak pantolonundan çıkan içe dönük ayacıkları ile çelimsiz bir köy çocuğu.. Atatürk'ü soruyorum.

— Bilmem! diyor. Zübeyde Hanımın ayak ucundaki Kur'an Kursu'na hâfız olmaya getirilmiş.

— Sen ilkokulu bitirmedin mi? Nasıl bilmezsin? diyorum. İlkokulu Konya'da pekiyi dereceyle bitirmiş.

— İnsan, uğraşmadığı şeyi unutur! diyor.

O çelimsiz çocuğun dikleşmesi görülecek şey. Büyük bir kahramanlık yaptığı inancı içinde konuşuyor. Çevremizi se-

ranlar da, bu yavruya öğretilenlerin ne biçim Müslümanlık olduğunu anlayıp uyanıyorlar.

Bu köy çocuğuna ilkokulda beş yıl verildiği kesin olan Atatürk bilgi ve sevgisi hangi hain kuvvet, ya da metodla, bir yılda, bu denli silinebilmişti? Atatürk unutturulmadan Kur'an öğretilemiyor muydu? Besbelli amaç Kur'an değil, O'nu unutturmak!..

Tevekkeli nerede bir zehirli vaiz çıksa, genç!.. Gericinin, Atatürk düşmanının yaşlısı ender. Onlar da çetenin adamları.. Atatürk olmasaydı camilere çan asılacağını bildikleri halde, çıkarları için bu hainliği sürdürenler.

Anayasa: (Çağdaş bilim ve eğitim esaslarına aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılamaz) diyor. En küçük denetleme, bu kurslarda çağdaş bilim ve eğitim esaslarına taban tabana ters bir öğretim yapıldığını ortaya koyabilir. 12 yaşındaki bir çocuğun öğrenme ve ezberleme gücü öldüresiye zorlanmaktadır. Ayrıca bu yuvalar, Kur'an öğretiminden başka amaçlarla da körpe Türk beyinlerinin örselendiği yerlerdir. Çocukları ve gençleri zararlı yayınlardan korumak için sansür kanunları düşünen yöneticiler, önce, milletin gözüne kaçan bu merteği görmelidirler.

Anayasa: (Eğitim ve öğretim devletin gözetim ve denetimi altında serbesttir) diyor.

Kur'an Kurslarında dürüst bir denetime dayanabilecek hiçbir nitelik yoktur. Türkiye'de (Pedagoji) denen ilim, o yaşta bir çocuğa o denli bir ezber yükünü, öyle uygunsuz koşullar içinde yüklemeye izin verecek kadar haysiyetsiz bir ilim mi olmuştur? Devlet ve milletin temel direkleri olan gençleri ruh ve beden yapısı bakımından çürütmekle uğraşıldığı gözle görülecek kadar açıkken, bu denetimin yapıldığına inanılmakta mıdır?

4. Nöropsikiyatri Kongresinde Sağlık Bakanı Sayın Özkan (Sağlam vücutlu, sağlam kafalı) toplumlar yetiştirileceğinden söz etmişti. Ruh hekimi olmak şart değil, bu kurslarda okutulan yavruların gözlerine baksınlar ya da birkaçını psikiyatri kliniğinde araştırtsınlar. Türkiye'de yetişen bu yeni kuşağın ne denli sağlam beden, kafa ya da ruhla yetiştirildiğini o zaman anlayacaklardır.

Diyanet İşleri bütçesinin, Karma Bütçe ve Plân Komisyonu'nda görüşülmesi sırasında Devlet Bakanı, Türkiye'de

izinli-izinsiz 4888 kurs olduğunu ve bunlarda 40700 öğrenci okuduğunu açıkladı. Günün şartlarına göre verdiği cesur demeçlerle iyi bir Balkan olarak tanıdığımız Sayın Hüsamettin Atabeyli, kanımızca yanıltılmıştır. Çeşitli kaynaklardan aldığımız ve en küçük hesabın da doğruladığı rakamlar bu açıklamaya uymamaktadır. Kaçağı, izinlisi kurs sayısı 40.000 dolaylarındadır. Hemen her köyde ve şehirlerde de her camide ya da mahallede bir Kur'an Kursu bulunmaktadır. Devam eden çocuk sayısı milyona yakındır.

Suudi Arabistan'ın dolarla finanse ettiği ve (Müslüman memleketlerinde Islâm üzere hükmetmek) amacı için çalışan (Rabıtatül Âlemil İlsâmi) örgütü eliyle Arap memleketlerine (Camiüi Ömer'e, Camiiül Ezher'e) kaçırılan ve ümmetçi hilâfetçi, kısaca, rejim ve Türklük düşmanı yetiştirilip Türkiye'ye geri yollanan Türk çocukları da ayrı bir yaradır.

Kur'an Kursları, Süleymancıların kurduğu ve yönettiği yuvalardır. Kendini Peygamber soyundan ve evliyaların en üstünü sayan, Nakşibendi tarikatından Silistre doğumlu Süleyman Tunahan isimli bir hoca, 1950 den önce devrimlere atıp tutmaya başlayınca susturulmuş. O da ilk fırsatta yeniden ortaya çıkarak (ilmini!) yaymaya, İstanbul'da - Kısıklı'da açtığı Kur'an Kursunda imam ve vaiz yetiştirmeye başlamıştır.

Süleyman efendinin bu öğrencileri, icazet alırken özel bir görevle de yükümlü olmuşlardır. Gittikleri Anadolu kasabalarında (sahibülhayrât) zenginlere sokulacaklar, "elden giden din'i!" kurtarmak için gayret isteyeceklerdir. Onlara, uygun bir bina satın aldırıp, hemen de kuruluveren bir (İlim yayma, ilâhiyata öğrenci yetiştirme ya da Kur'an talebesini koruma) gibi derneğe bağışlatacaklar, bu dernekleri besletecekler ve bir zamanlar Hoca Süleyman Efendiyi susturan din düşmanlarına! (Cumhuriyet ve Kurucusuna) karşı düşüncelerin aşılanacağı, eylemlerin yürütüleceği, çok masum ad altındaki, Kur'an Kurslarını kuracaklardır.

1950 de, acele tel emirleriyle Ramazana yetiştirilen Arapça Ezan da, artık dönüşün başladığına, meydanın boş olduğuna en güzel işarettir. Yirmi yıldır devam eden saldırı işte böyle başlatılmıştır.

Türkiye'nin şahlanış yıllarında kendi âkıbetini merak edip el falına bakan Süleyman Efendi, 1950 den sonra bir-

den hidayete ermiş, sol avucundaki çizgilerde, eski rakamlarla (81), sağ avucunda da (18) yazıldığını görmüş, bunları toplamış (99) u bulmuştur. Ellerini birleştirerek, yani Allah'ın (99) adını düşünüp, dua etmek Süleymancılar için (talâmeti fârika) olmuştur. Tesbih kullanmamak gibi şekil ayrılıklarından başka, inanç alanlarında da gariplikleri olan Süleymancı vaiz ve imamlar, hocalarından aldıkları emri gerçekten yerine getirmişler ve devletin, bütün olanaklariyle, 40 yıldır uğraşıp her köye yapamadığı bir ilkokuldan önce her köye ve mahalleye bir Kur'an Kursu dikmişlerdir.

Ancak, dinci geçinen zenginin ya da politikacının çocukları bu kurslarda okumaz. Bu kurslar, özellikle (milletin unsuru aslisi efendimiz) köylü çocuklariyle doludur. Çoğu, kısa yoldan ekmeğe kavuşmak umuduyla avlanmış fukara çocuklarıdır. Ne acıdır ki, devlet, bunların % 1 ine bile pozitif yolda yükselme ve okuma olanağını açamamıştır.

Bu kurslarda, sözüm yabana, öğretmenlik edenlere gelince; Arap memleketleriyle ticarî ve kültürel bağları olan zenginlerin, çaplarının üstünde cömertçe yardımlariyle kurulan ve yaşatılan bazı dernekler için kurban derisi ve bağış toplamada, dernek işleri için koşunmada başarılı olanlar bu derneklerce öğretmen yapılıverirler. İçlerinde, ilkokulu bitirebilmiş olanlar devede kulak oranındadır. İki satırlık bir dilekçeyi yazamayacak kadar yeteneksizleri vardır. Çoğu, satışlardan - bağışlardan % 20 pay ve küçük bir aylık uğruna bilerek, bilmeyerek Cumhuriyetin yıkıcılarını yetiştirmektedirler.

İmam-Hatip Okullarına daha çok bu kurslarda, bu öğretmenlerce yetiştirilmiş olanların sokulması da sistemli bir çalışma ile başarılmaktadır. Yaşı 18-19'a varmış olanların yaşları mahkeme kararıyle 15'ten aşağıya düşürülmekte (daha yukarısı okula giremez), ilâhiyata öğrenci yetiştirmek ve dini kurtarmak gibi büyük bir hayır uğruna gereği kadar yalancı tanık bulunabilmektedir. İmam-Hatip Okullarına doğrudan ilkokuldan değil, bu kanaldan gelen bıyığı terlemiş delikanlıların şartlanmış beyinleri, iyi niyetli öğretmenlerce artık temizlenememekte (Türkiye'ye ne belâ gelmişse Selânik'ten gelmiştir!) gibi cevherler yumurtlayan (Uluhakan hayranları) daha çok bunlardan çıkmaktadır.

Anayasa'nın öngördüğü gözetim ve denetim görevi; eğer bu kursların adresi belli ise, müfettiş yerini bulup gidebilirse, gördüğünü yazabilirse, yazdığını dinletebilirse, dinleyenler uygulayabilirse yerine getirilmiş olur. Görünüşe göre, denetimin yapılabildiğine işaret yoktur. Ancak; şüphe etmiyorum ki, devletin emniyetiyle yükümlü kurumlarca bu konu gerekli biçimde önemsenmekte ve gidiş en yüksek toplantılarda bile dikkatle izlenmektedir.

Aslında Süleymancılar, bugün için Nurcuların dernekler yoluyla korudukları daha yüksek din okullarına da düşmandırlar. Çünkü bu okullarda kadın öğretmenler vardır ve fizik-kimya-beden eğitimi-müzik-resim gibi, dinde yeri olmayan, dersler okutulmaktadır. Oysa, Süleymancılara göre Kur'an'dan başka ilim yoktur.

Nurculuk ve Süleymancılık, yönetimi ele geçirmek için, idare katlarında da çekişme halindedirler. Müslümanlıkta sözde ayrılık (tefrik) yoktur, ama, bu iki akım dişediş savaşmaktadırlar.

Buna karşılık, ayrılıkları bir noktada silinmekte, her ikisi de Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş felsefesindeki (özgür bir millet ve Türk olma) düşüncesine düşmanlıkta birleşmektedirler. Bu düşüncenin çekirdeği Atatürk olduğuna göre, ikisi de Atatürk düşmanıdır.

Ara-sıra (Put'tur) gerekçesiyle Ata'nın heykel ve resimlerine yapılan saldırılar, ya vakitsiz çıkışlardır, ya da yoklamalardır. Bunu, sonunda toptan yapmak üzere, şimdilik dolaylı yoldan O'nun devrimlerine saldırmakla yetinmektedirler. Devrimcilerin dirençleri kırılırsa, devletten yüz bulurlarsa, hesaplarınca bu saldırılar Cumhuriyeti yıkıncaya ve Türkiye'yi İslâm Birleşik Devleti'nin bir parçası yapıncaya kadar sürecektir. Fakat bu öyle bir dramatik oyundur ki, her 30-40 yılda bir sahneye konur, hep de sonu bir bombanın patlamasiyle biter, kumpanya dağılır. Ne var ki çoğunluğu dünyadan habersiz vatandaşlar ve özellikle Opportünist ve çıkarcı aydınlardan olan seyirciler, bir türlü (kıssadan hisse) çıkarmazlar, oyunu hep aynı anlamsız bakışlarla izlerler.

(Cumhuriyet, 24.2.1969)

Çetin ÖZEK

ANAYASAYA VE HALKA KARŞI CİHAD

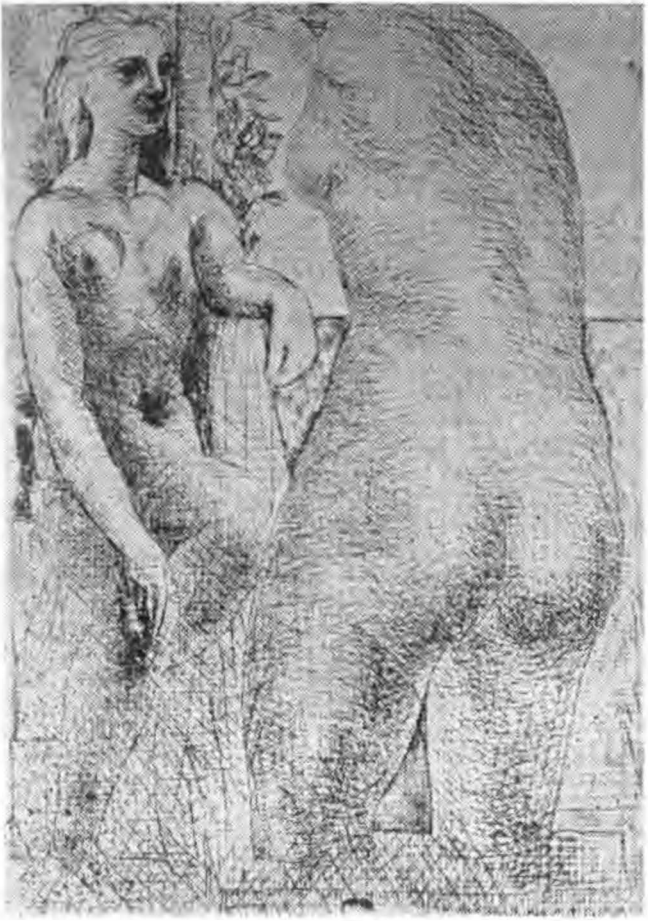
Yurdumuz üzerinde oynanan oyunlar belirlendikçe, yıpranlar bu oyunların bilincine vardıkça, demokratik burjuva özgürlükleri halkın uyanıp, gerçeklere eğilmesi olanaklarını genişlettikçe, belirli çevrelerin tedirginlikleri de artıyor. Bu nedenledir ki, daha koalisyon hükûmetleri döneminden bu yana bir "düzeni korumak", "aşırı akımları engellemek", "hürriyetleri korumak" sözü, iktidarlar tarafından söylenir durur. 1967 yılında düzenin tam ve kesin karanlık ve kapalı bir sisteme dönüştürülmesi için hükûmet bir tasarı hazırlatmıştı. Hükûmetin hazırlattığı bu tasarı daha yasama organına verilmeden basında açıklanınca (1), hükûmet beklemediği bir tepkiyle karşılaştı. Bütün devrimci güçlerin hürriyetleri tümden boğacak bu tasarı karşısındaki kesin çizgili beklenmeyen işbirliği ve ortak tepkisi, tasarının kanunlaşmasını engelledi; hattâ hükûmet böyle bir tasarı olduğunu inkâr etmek durumunda kaldı. Hemen hemen iki yıl bekledikten sonra bugün aynı tasarının kanunlaştırılmak üzere yasama organına verildiğini görüyoruz. İki yıl içinde gerçekleşen birtakım olaylar gözden geçirilecek olursa, böyle bir kanunun çıkartılmasını kendi çıkar düzenleri için zorunlu görenlerin aradaki müddeti boş geçirmediklerini anlarız.

Gerçekten, iki yıldır, toplumda başgösteren ve geniş ölçüde iktidarca da tahrik edilen olaylar gide gide "Kanlı Pazar"a varmıştır. İktidara yakın çevreler, sık sık, "komünist ihtilâli" masalları uydurmuşlardır. Halk, belirli çevrelerce yaratılan "öcü"lere karşı savaşa, kan dökmeğe çağrılmıştır. Endonezya'daki "insan avı" ideal bir model, erişilmesi gereken bir amaç şeklinde halka telkin edilmiş, devrimci güçler devamlı bir tehdit altında tutulmuştur. Bu tahrik ve telkinler zehirli meyvasını belirli bir ölçü içinde 16 şubat 1969 pazar günü Taksim Meydanında vermiştir. Bütün bu fiilî baskı ve kan dökümü, 1967 yılında yapılamayanı, 1969 yılında yapabilmek için girişilmiş tertiplerdir. Gerçekte be-

lirli sınıf düzeninin yarattığı çıkar sisteminin dışında kalan ve "Kanlı Pazar" günü çarpışan iki taraftaki halk da, siyasî iktidarın ve dayandığı egemen sınıfın fiilî tutumunu hukukileştirmek için faşist bir kanunu gerçekleştirmesine zemin hazırlaması için kullanılmıştır. Toplum polisinin "Kanlı Pazar" günü devrimci güçlere sistemli saldırısı ve bu konuda devrimcilere saldıran halk kesimiyle ortak bir plân içinde yer alışı, başka bir şekilde yorumlanamaz. Düzenin, hukuk plânında da kalsa, biçimsel de olsa hürriyetçi niteliğini ve bu niteliğin sağladığı bilinçlenmeyi engellemek için "düzen koruma" kanununu çıkarttırmak isteyenler, bu kanuna karşı tepkiyi azaltmak, böyle bir kanuna gereklilik bulunduğu fikrini yaymak, toplumda tedirginlik yaratarak kamu oyunun desteğini kazanmak için bu tür tedbirlere girişmişlerdir. Düzeni faşistleştirmek için bu tür tedbirlere başvurma taktiği yeni de değildir. Mussolini ve Hitler bunun çok örneğini vermiştir. "Antikomünizm, komünizmle savaş" sloganı ve bunun için kan dökümü, günümüzde de "faşizme giden yolların" klâsik metodu olarak görülmektedir.

Yasama organına verilen "düzenin korunması" kanun tasarısının hükümleri üzerinde uzun boylu duracak değiliz. Sadece şunu belirtmek gerekir ki, tasarı, unsurları belli olmayan, kullandığı terimleri elâstiki ve sonuçta her tür düşüncenin cezalandırılmasına imkân verecek niteliktedir. Sınıf, düzen, burjuva, komprador, emperyalizm v.s. kelimelerini kullanmak, Abdülhamit döneminde "yıldız" kelimesini ağza almak kadar tehlikeli bir duruma girmektedir. Tasarı, düşünce, öğrenme, bilim özgürlüklerini yok ederken, artık hukuk ve hukukçuluk da ölmektedir. Bir hukukçu olarak, bu kanunun gerçekleşmesinden sonra neyin suç olup, neyin suç olmadığını tesbit edebilmek imkânı dahi kalmamaktadır. Anayasanın, hukuk prensiplerinin, özgürlüklerin bu denli "ırzına geçilirken", kanun tek bir amacı gitmektedir, "egemen sınıfların çıkarlarını ve soygunlarını sürdürme hürriyetlerini" garantilemek.

Hazırlanan kanun tasarısı, bu tür hazırlıkların hepsinde olduğu gibi, "sınıf mücadelesini engelleyerek hürriyet ve düzeni korumak" şeklindeki temel görüşe dayanmaktadır. "Düzeni ve hürriyeti" korumak iddiası büyük bir aldatmacadan öteye gitmemektedir. Çünkü düzen, sadece belirli bir sınıfın çıkarlarından yana işlemekte, hürriyet ise bu sınıfın

Picasso Desen

çıkarlarını sürdürme imkânlarını önde bulundurması anlamına gelmektedir. Mevcut düzenin korunması için kanun hazırlanınca, gerçek korunan nesnenin, halen egemen bulunan sınıfların çıkar, sömürü, emperyalizmle işbirliği sistemi olduğu ortaya çıkmaktadır. Gerçekten devlet, toplumun sınıflara bölünerek, bir sınıfın diğer sınıfları istismar etmesiyle ortaya çıkmıştır. İstismarı gerçekleştiren bu sınıf, devleti kendi sınıfsal egemenliği için araç olarak görmektedir ve devletin düzeni bu sınıfın çıkarlarına uygun olarak sistemleştirilmektedir. Egemen olan sınıfın kendinin inanç ve çıkarlarına uygun düzeni kurduğunu söylediğimiz zaman, siyasî iktidarın da bu egemen sınıfın elinde bulunduğunu belirtmiş oluyoruz. Bu açıdandır ki, "düzeni korumak" yaygarası ardında getirilecek kanunlar, özellikle sınıflar arası kuvvet dengesinin kurulamamış olduğu, geri bırakılmış ülkelerde sadece o egemen sınıfın çıkarının savunulmasını sağlayacaktır. Sınıfsal yapı değiştiminin düzeni de değiştireceği açıktır. Bu açıdan düzenin değişmesi, korunması gerçekten temelde yatan sınıfsal yapının değiştirilmemesi çabası anlamını taşımaktadır. Geri bırakılmış ülkelerde egemen sınıfların bağımsız olmadıkları ve emperyalist sömürü içinde varlıklarını sürdürdükleri bir gerçektir. Emperyalizm ile egemen sınıflar çıkar birliği içinde kaynaşmaktadırlar. Bu açıdan, düzenin sürdürülmesi, egemen sınıflar kadar emperyalizmin de işine gelmektedir ve bu konudaki tedbirlerin alınmasında bir işbirliği gerçekleştirilmektedir. Son "Kanlı Pazar"ın emperyalizme karşı direnişlerin kırılması ve devlet kuvvetlerine, bilinçlenmemiş halkın bir kısmına emperyalizmin uğruna "cihad" açtırılması, başka anlam taşımaz.

Kanlı Pazar gibi fiilî olaylar olsun çıkartılmak istenen kanunlar olsun, gerçekte "Anayasanın tahribi" anlamını taşımaktadır. Anayasayı korumak gerçekte siyasî iktidarın işi olmak gerekir. Bizim toplumumuzda ise Anayasa siyasî iktidar tarafından zorlanmakta, devrimci güçler ise Anayasanın bekçiliği savaşını vermektedir. Bunun da yorumu gerekir ve bu yorumu kolayca yapmak mümkündür. Belirtildiği gibi, her toplumda egemen sınıf kendi sınıfsal çıkarlarına uygun bir hukuk düzeni yaratır. 27 Mayıs'ın getirdiği Anayasa ise, 27 Mayıs'tan önce ve sonra egemenliği elinde bulunduran "aracı, işbirlikçi burjuvazi" tarafından hazırlanmamıştır. Bu nedenle de, Anayasanın kurduğu hukuk düzeniyle

egemen sınıfların çıkar sistemleri arasında bir çelişki mevcuttur. Egemen sınıflar, hukuk plânındaki düzeni uygulamak istememekte ve ekonomik tutumu nedeniyle bunu uygulamak imkânını da bulamamaktadır. Devrimci güçler ise, hukuk plânındaki düzenin toplumsal gerçek durumuna girmesini, uygulanmasını istemektedirler. Siyasî iktidar ise hukuk plânındaki düzenin teorik yapısından dahi ürkmekte ve Anayasayı kendi sistemine uydurmak savaşını vermektedir. Sanırız ki, devrimci güçlerle gerici egemen sınıflar arasındaki kavganın temeli buradadır.

Bu hukuk plânındaymış gibi gözüken çekişmenin altında Anayasaya uygun bir sınıfsal yapının kurulup kurulmaması kavgası yer almaktadır. Hazırlanan kanun tasarısı hürriyetleri ve özellikle düşünce açıklama hakkını yok ederken Anayasa dışına düştüğünü bilmektedir. Bu kanunun Anayasa Mahkemesince iptal edilmesinin çok yakın bir ihtimal olduğunu da bilmektedir. Maksat, bu kanunun sağladığı sınırlamalardan yararlanarak önümüzdeki seçimlerde Anayasayı tümden tahrip edecek bir çoğunluğu elde edebilmektir. Siyasî iktidar yetkililerinin sık sık Anayasaya çatmaları, "ümmetçi milislerin" Anayasaya hücumları bunu açıkça göstermektedir. Döndürülen bu oyunun ardında Amerikan emperyalizminin de yer aldığı kesindir. 6. Filo'nun inatla karasularımıza gelişi, Kommer gibi bir Vietnam vampirinin ülkemizde elçi oluşu, rejimin niteliğinde değişiklikler yapılması konusunda Amerika'nın giriştiği tahriklerdendir. Amerika artık başbakan değiştirmenin dahi kendini ve işbirlikçilerini kurtaramayacağını bilmekte ve rejimin niteliğini faşistleştirmenin yollarını aramaktadır. Bu konuda şimdi başvurulan, demokratik biçim içinde baskı kanunu çıkartmak ve bunu sağlamak için kan dökücü bazı olaylar tertiplemektir. Bu dahi fayda etmediğinde, oyunun daha nerelere götürülebileceğini ise Amerika ve işbirlikçileri Yunanistan'da göstermişlerdir.

---

(1) Bu tasarı ilk defa Ant Dergisi tarafından kamu oyuna açıklanmıştır. Tasarının metni ve tasarıyı yorumlayan Özek'in "Özgürlüğe Paydos" başlıklı yazısı için bk. Ant. Sayı: 10, 7 mart 1967.

(Ant, 25.2.1969)

Halit ÇELENK

KİTAP TOPLATMA KARARLARI

Son aylarda kitap toplatma kararlarının artmakta olduğu gözlerden kaçmamaktadır. Kitap toplatma kararları, "kişinin temel hakları"nı (1) yakından ilgilendirmekte olduğundan, bu kararlar üzerinde önemle ve titizlikle durmak gerekiyor. Gerçekten bu konu 27 Mayıs Anayasasının benimsenip benimsenmemesi, bu temel yasanın getirdiği demokratik hak ve ödevlere saygı duyulup duyulmaması, tek sözle, 1961 Anayasasının yasama, yürütme ve yargı organlarınca "Temel" kabul edilip edilmemesi meselesiyle sıkı sıkıya ilgilidir. Büyük Millet Meclisinden yürütme ve yargı organlarına kadar Anayasaya aykırı kanun, işlem ve kararların sık sık çıkmakta olduğu bir ortamda, Anayasa'dan yana güçlerin bu konular üzerinde ciddiyetle ve içtenlikle durmaları, demokratik düzenin, "hukuk devleti" düşüncesinin, toplumumuzda yerleşmesi ve oturması için büyük bir çaba harcamaları, en önemli görevlerden biri haline gelmiştir.

27 Mayıs Anayasası, "Temel haklar ve ödevler" başlığı altında 24 üncü maddesinde şöyle diyor:

"Kitap ve broşür yayımı izne bağlı tutulamaz; sansür edilemez. Türkiye'de yayımlanan kitap ve broşürler, 22 nci maddenin beşinci fıkrası hükümleri dışında, toplatılamaz."

22 nci madde de, beşinci fıkrasında şöyle demektedir:

"Türkiye'de yayımlanan gazete ve dergilerin toplatılması, bu tedbirlerin uygulanacağını kanunun açıkça gösterdiği suçların işlenmesi halinde ve ancak hâkim kararı ile olabilir."

Kitap toplatma konusundaki bu hükümler, hiçbir yanlış anlamaya ve yoruma olanak vermeyecek kadar açıktır. Yukarıya alman, Anayasanın 24 üncü maddesine göre, Tilrkiye'de yayımlanan kitap ve broşürler, 22 nci maddenin beşinci fıkrası hükümleri dışında toplatılamayacaktır. Bu maddede bahsi geçen, Anayasanın 22 nci maddesinin beşinci fıkrası

konuya ışık tutmakta olduğundan, üzerinde durmakta fayda bulunmaktadır. Görüldüğü gibi, bu fıkranın açık anlamı şudur:

Türkiye'de yayımlanan kitap ve broşürlerin toplatılabilmesi için:

a — Kanunda, kitap toplatma tedbirini de kapsayan bir suç bulunması, (2)

b — Bu suçun işlenmiş olması,

c — Bu iki şartın gerçekleşmesi halinde hâkimin karar vermesi gerekir.

Burada, önemli olan husus, ancak, "Suçun işlenmesi halinde" kitabın veya broşürün toplatılmasına karar verilebilmesidir.

Son zamanlarda verilen toplatma kararlarında görüldüğü gibi, Sulh Ceza Mahkemelerinden bazıları, basın savcılarının istekleri üzerine, bazan bir bilirkişi raporuna dayanarak ve bazan da böyle bir rapor olmaksızın Ceza Yargılama Usulü Kanununun 86 ncı maddesini dayanak göstererek toplatma kararı vermektedirler.

Hemen açıklayalım ki, bu kararlar, Anayasamızın yukarıda açıklanan emredici hükmüne aykırı olduğu gibi, Ceza Yargılama Usulü Kanununun 86 ncı maddesine de aykırıdır. Çünkü:

A — Anayasamız, ancak; kitap toplama hükmünü de kapsayan bir suçun işlenmesi halinde kitabın toplatılmasına karar verilebileceğini kabul etmiştir. Henüz kamu dâvası açılmadan, sanığın yargılanması yapılıp suçluluğu anlaşılmadan böyle bir karar verilmesi Anayasanın açık hükmüne aykırıdır. Kaldı ki, toplatma kararı veren Sulh Ceza Mahkemelerinin, bu suçların sanıklarını yargılamaya yetkileri de yoktur. Bir suçu yargılama yetkisi olmayan bir mahkemenin, "Suçun işlendiğini kabul" ederek toplatma kararı vermesi de kanunun ve aklın kabul edemeyeceği bir haldir. Bilirkişi raporlarına gelince, bunlar bir karar, bir delil değil, ancak bir mütalâadan ibarettirler. Bilindiği gibi, mahkemeleri bağlayıcı nitelikleri de yoktur. Kaldı ki, bu raporlar, hazırlık soruşturması esnasında çok kere, yetkisiz ve yetersiz kişilerden alınmakta (3) ve son soruşturma esnasında genellikle, yeni bilirkişi raporları ile yetersizlikleri anlaşılmaktadır.

B — Ceza Yargılama Usulü Kanununun 86 ncı maddesi, "Silâhlar" gibi suç araçları için kabul edilmiş ve delil toplama amacına yönelmiş bir maddedir. Bu madde, kitap toplama kararları için hukuksal bir dayanak olarak kabul edilemez. Bu husus, maddenin başlığından ve yazılış biçiminden açıkça anlaşılmaktadır. Maddenin başlığında, "Sübut vasıtalarından olan eşyanın muhafaza ve zabtı" denmektedir. Madde de şöyledir:

"Tahkikat için sübut vasıtalarından olmak üzere faydalı görülen yahut müsadereye tâbi olan eşya muhafaza veya başka bir suretle emniyet altına alınır."

Bu maddedeki "Sübut vasıtalarından olmak üzere faydalı görülen" sözleri; eşyayı muhafaza altına almaktan maksadın, suçu isbat bakımından bir delil elde etmek ve bu delilin kaybolmasına imkân vermemek olduğunu açıkça göstermektedir. Eğer bir kitap veya bir broşür hakkında kamu dâvası açılmış ise, bir suç işlenmiş olup olmadığının incelenmesi için delil olarak elbette ki bu kitap veya broşürün bir tanesi dâva dosyasına konulacak ve muhafaza edilecektir. Ama bu, kitabın bütün nüshalarının toplatılması anlamına elbette ki gelemez. Sözü geçen Ceza Yargılama Usulü Kanununun 86 ncı maddesinin amacı da, bu değildir. Kanunun "Silâhlar" için koyduğu bir hükmü kitap toplatma kararları için hukuksal dayanak yapma çabasına hiçbir yönden cevaz verilemez.

Konumuzla, dolaylı olarak da olsa, ilgili olan 2559 Sayılı Polis Vazife ve Selâhiyetleri Kanununun 9 unlu maddesi de, kitap toplatma konusunda bir hüküm getirmemiştir. Bu maddenin A, B ve C bendlerinde açıkça "Silâhları" sözü kullanılmıştır. Bu bendlerde hedef alınan şeyin silâhlar olduğu kuşkusuzdur.

Suç işlendiğinin anlaşılmasından, yani hükümden önce, Türkiye'de yayımlanan kitap ve broşürlerin toplatılamayacağı bir Anayasa hükmüdür. Ceza Yargılama Usulü Kanununda da buna karşı bir hüküm yoktur. Hükümden önce bir kitabın toplatılmasına karar verilmesi, bir "tedbir"den ziyade, bir "ceza" niteliği kazanmakta olduğundan, böyle bir uygulamaya cevaz verilemez. Bu konuda Anayasa ile kanun hükümleri birbirlerini tamamlamaktadırlar.

Bu hukuksal gerçeğe aykırı uygulamalara son verebilmek için Anayasa hükümlerine hukukun emrettiği "Önce-

lık"ı tanımak, Anayasamızın sekizinci maddesinde yazılı olduğu gibi, Anayasa hükümlerinin "Bağlayıcı"lığını kabul etmek, hukukta geleneksel tutumlara, yanlış kıyaslamalara son vermek, bir "suç âleti" ile bir "kitap"ı birbirinden ayırmak gerekmektedir. Böylece, demokratik düzenin, Anayasa düzeninin, hukuk devletinin kurulup yerleşmesine yardımcı olmak bütün hukukçuların ve özellikle yargı organlarının ortak görevi olmalıdır.

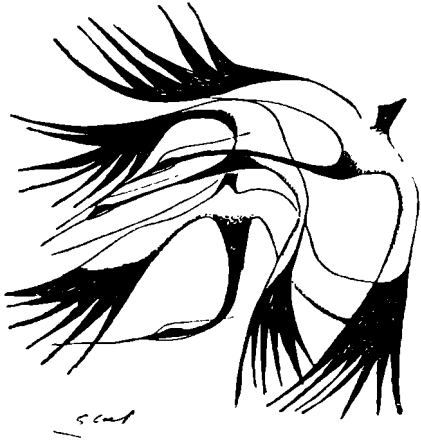
(Cumhuriyet, 25.2.1969)

---

(1) Anayasa. Madde: 22, 24.

(2) Türk ceza kanununun birinci maddesi: "Kanunun sarih olarak suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez."

(3) Akşam gazetesinin 9.4.968 günlü sayısında yayınlanan "Bilirkişilik" başlıklı yazımız.

Salih Acar Kuşlar

Sadi KOÇAŞ

KÖYDE BOZUK DÜZEN

Bugün bozuk düzenin sadece bir örneğini verecek, Türk köylüsünden, Türk köylüsünün çilesinden söz edeceğiz.

1965 nüfus sayımına göre, 31.391.421 vatandaşımızın 20.585.604'ü il ve ilçe merkezlerini belediye sınırları dışında kalan bucak veya muhtarlık halinde yönetilen 35.638 köyde yaşamaktadır.

Bu demektir ki, Türk halkının üçte ikisi köyde yaşamaktadır. Bu köylerin sosyal ve ekonomik şartları da aşağı yukarı birbirlerinin aynıdır. Ve bunun tümü bozuk düzenin en açık örneğidir.

Hele bunlardan DAĞ ve ORMAN köylülerinin durumu sözle anlatılamaz. Türkiye'de 13.270 dağ köyünde 7 milyon çileli vatandaş yaşar.

Tüm Türk köylüsünün dertleri çeşit çeşittir. Saymakla bitmez.

Köylü ister dağ, ister orman, ister ova köyünde yaşasın "Yol" dertleri vardır hepsinin. 150.000 Klm. köy yolu lâzımken, sadece 23.000 Klm. yol vardır.

Hepsinin "Konut" derdi vardır. 3.430.000 köy konutunun 16.000 kadarı çadır veya mağaradır. 200.000 konutun helâsı, penceresi, hamamı yoktur. Yarısının pek az penceresi vardır. Ve bütün konutların altıda biri oturulamayacak kadar haraptır.

Bütün köylerin "Su" derdi vardır. 25.000 köyümüzde içme suyu yoktur. Hepsinin "Sağlık, Bakım ve Beslenme" derdi vardır. İsveç'te çocuk ölümü binde 15, İsrail'de 28, Fas'ta 149 Türkiye'de 165 dir. Beslenme istatistiklerinde ise yerimiz bile belli değildir.

Çoğu köyümüzün eğitim değil, ilkokul derdi vardır. Okula gitmek için 7-12 yaş arasında çocuklardan Elâzığ'da 2.059 öğrenci günde 13 kilometre, Gaziantep'te 2.554 öğrenci günde 28 kilometre yol yürümek zorundadır. Ne zaman okur, ne zaman çalışır, ne zaman uyur Allah bilir.

Ortaokul ve daha yukarısı pek azına nasip olur. Yani lüksdür veya imkânsızdır. İmkân bulup, köyden çıkıp, okuyup adam olanları da vardır içlerinde, ama köyü ve köylüyü onlar da unutmuşlardır.

Sayınakla bitmez Türk köylüsünün dertleri... Meselâ "Toprak" derdi vardır. Anayasa, köylüye toprak vermeyi emreder. Ama bir köylü Başbakan (Türkiye'de verilecek toprak var mı ki?) diye sorar. Olmasa Anayasa yazar mı? Elbette var.

Toprak deyince de evvelâ akla DAĞ ve ORMAN köylüsü gelir. Bunların % 95 kadarı, eğer toprağı varsa 25 dönümden aşağı küçük işletmedir. Bunların da beşte biri ya verimsizdir, ya az verimli.

620.000 aile tüm toprağın yüzde bir buçuğunu işlerken, diğer 620.000 aile de aynı toprağın yüzde altmış bir buçuğunu işler. Öyle binlerce değil, ama bazı aileler de vardır ki, onların toprağının ucu bucağı bilinmez. Binlerle, on binlerle dönümdür onlar. Üzerinde köyler ve köylüler yaşar o toprakların. Ve hepsi de toprağın sahibinin malıdır.

Toprağı yok, toprağı az, toprağı verimsizde, bu verimsiz az toprağı işleme imkânı var mı Türk köylüsünün? Az toprakta da yaşanır, eğer bilgi, gübre, parası olursa insanın. Ama Türk köylüsünün hem parası yoktur, hem "Kredi" bulamaz, Türkiye'de bir yılda bir avuç tüccara 15 milyar kredi verilir de, tarım yapanlara sadece 5 milyar kredi verilir. Üstelik bu beş milyarın çoğu da, şehirde oturup tarım yapanların elinde kalır.

Birkaç örnek verelim:

Türkiye'de toprağı 25 dönümden az olan 216.000 aile vardır ki, bunların herbirine yılda ortalama 70-80 lira, küçük toprak sahibi 2 milyondan fazla insan vardır ki, bunların herbirine yılda ortalama 296 lira kredi verilir. Ama beri yanda büyük toprak sahibi 31 aile vardır ki, herbirine yılda ortalama 627.000 lira verilir.

Tütün yetiştiren köylüye verilen kredi biraz daha fazla... Bir yıl kar, yağmur, güneş demeden bütün aile, çoluk çocuk çalışan bir tütün yetiştiricisi aile, yılda ortalama 531 lira kredi alır Türkiye'de... Ama bu tütünü onlardan satın alıp dışarı satan 91 tüccar vardır ki herbiri yılda ortalama 6,5 milyon lira kredi alır. Başka parası olmasa, sadece dev-

letten aldığı bu krediyi işletse yine milyonlar kazanması basit bir hesap meselesidir. Ama bu 91 tüccardan en çok vergi vereni 238.000 lira vermiş. Bir tanesi de sadece 27 (Evet, sadece YİRMİ YEDİ) lira vergi vermiş devlete.

Devlet, köylüye böylesine sırtını dönerse köylü ne yapsın? Nasıl kalkınsın?

Aç kalmamak için köylü, bile bile Tefeciye koşmakta, kazandığının yarısını da onlara kaptırmaktadır. Ama ne yapsın. Kendisini sülük gibi sömürdüğünü bilir tefecinin, ama onu yine velinimet sayar.

Üstelik bu tefecilerin bir kısmı, kendi parasını da işletmez. Devletten düşük faizle alır. Köylüye tutturabildiğine verir. Kimdir bunlar? Onların kim olduğunu, onlara yolsuz kredi verenler bilir. Devletten bir milyondan fazla kredi alanlar kimlerdir? diye sorduk hükûmetten. Ama, BANKA SIRRI imiş, söylemediler. Yine soracağız. Öğreninceye ve maskelerini indirinceye kadar...

İyi ama, Tefecilik kanunen suç değil mi? Evet. Kanunen suç, Dinen yasak. Ama Türkiye'de Tefecilik vardır. Ve serbesttir. Çünkü devlet bile onların varlığını kitaba geçirmiştir. Adına Tefeci demiyorlar da, kibarca Teşkilâtlanmamış Kredi Piyasası diyorlar. Ve galiba dünyada bu işi yapan (Müslüman olmayan ülkeler de dahil) yalnız Türkiye var.

Satın alma gücü de yoktur Türk köylüsünün. Nasıl olsun ki, ürettiği malın değeri her gün düşerken, satın aldıkları ateş pahası olmuştur.

Ürettiğini değerine satamaz köylü. Aracı yok pahasına el koyar. Örnek mi istersiniz?

Buğdayın fiatı resmen 80 kuruştur. Köylü bu fiata satmıştır. Ama bugün buğdayın fiatı Batıda 110 kuruştur. Doğuda daha da pahalıymış.

Pamuğun fiatı 235 kuruştur. Ancak resmî teşekküller pek azını bu değerden alırlar. Kalanını aracı tüccar 150-160 kuruştan alır. Bir iki ay saklar 235 kuruştan satar istediğine. Aradaki fark, aracının cebine girer. Tıpkı tefeci gibi...

Sattığı para etmez köylünün. Ama aldığı mallar ateş pahası demiştik. Kamyon, traktör gibi sanayi mamulleri 3-4 yılda iki misli pahalandı. Toprağın kaç misli pahalandığını Allah bilir. Ama köylünün zaten bunlarla alâkası yok. Eğer alabilirse köylü, kaput bezi alır, gaz alır, şeker alır. Bu

ve bunlar gibi zarurî maddeler de ortalama % 25 pahalanmıştır son 4 yıl içinde.

Tütün diyarı Türkiye, en pahalısı 475 kuruş olmak üzere galiba dünyanın en pahalı sigara satan memleketi haline getirildi. Ama son tütün piyasasını da gördük. Tütün yetiştirici hâlâ boğazı tokluğuna çalışır.

Saymakla bitmez Türk köylüsünün derdi. Ve bu dert, yüzyılların derdidir. Bu yüzden suçlusu da bilinmez. Eskiden zaten köylü hesapta hiç yokmuş. Sadece "Vergi" ve "Asker" lâzım olduğu zaman hatırlanırmış.

Cumhuriyet'le beraber hatırlanmış Türkiye'de köylü. Hatırlanmış da ne olmuş diyeceksiniz belki. Sayıları, dertleri su üzerine çıkmış. Bir de Anayasamıza girmiş adları 27 Mayıs'tan sonra...

Bu yüzden eskiyi bırakacak, suçlu aramayacağız. Hesap sormaya kalkmayacağız kimseden, yüzyıllardır köylüyü bu halde bırakanlardan.

Ama bugün bir Anayasamız var. Devletin de, hükûmetin de, milletin de uymak, baş eğmek zorunda oldukları Anayasa içinde, köylüye ve köylü haklarına ait hükümler de var.

Anayasa diyor ki:

— Topraksız ve az topraklı köylüye toprak vereceksin.

— Tarım ürünlerini ve tarımla uğraşanların emeğini değerlendirmek için tedbir alacaksın.

— Orman içinde veya yakınında yaşayan halkı kalkındıracak ve bunun için kanun yapacaksın.

Bu kanun yapılmış. Diyor ki bu kanunun 13. maddesi: "Devlet, her yıl orman köylüsünün kalkındırılması için bütçesine en az 50 milyon lira koyacak."

Bu yıl olduğu gibi, sadece 5 milyon değil, 50 milyon.

Bugünkü hükûmet de, daha iktidara geldiği gün programına şunları koymuştu:

— Orman köylüsüne yeni iş sahaları açılacak.

— Her nevi orman işleri orman köylüsüne yaptırılacak.

— Orman köylüsü eğitilecek.

Bakıyoruz da, ne Anayasayı dinleyen var, ne Orman Kanununu. Hattâ ne de kendi yaptığı, kendi vadettiği programı yerine getirmeye çalışan var.

Bugün iktidarda bulunan hükûmet, Anayasaya da, kanuna da, kendi vaadlerine de başkaldırmış. Arada yanan Türk köylüsü, dağ köylüsü, orman köylüsü...

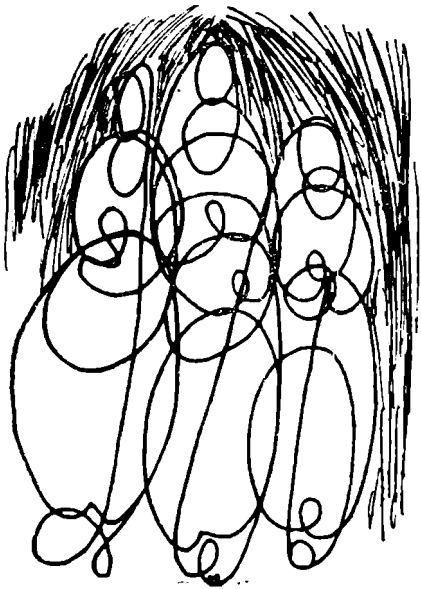
Ve bütün bunlara rağmen bize soruyorlar: Bozuk düzen nedir? Bu düzeni değiştirip de hangi düzeni getireceksiniz?

Bozuk düzen, yukarıdanberi saydığımız, köylüyle, köylünün derdiyle ilgili şeylerin hepsidir. Ve bunlar, Türkiye'de bozuk düzenin sadece bir kısmıdır. Hepsini saymaya kalksak, günlerimiz, hattâ yüreklerimiz dayanmaz bunları dinlemeye.

Ne yapacağımıza gelince:

Bu düzeni değiştirecek, Anayasanın emrettiği düzeni tireceğiz.

(Ulus, 10.3.1969)

Süleyman Akman

Talât HALMAN

KALKINMAYI ÖLDÜREN SİLÂHLAR

Türkiye yavaş kalkınıyor... Yeryüzündeki başka az gelişmiş ülkeler de yavaş kalkınıyor... Birleşmiş Milletler, 1960 dan 1970 e kadar "Dünya Kalkınma On Yılı" boyunca ortalama gelişme hedefini yılda yüzde beş olarak tesbit etmişti. Ama bu on yılda az gelişmiş ülkeler, yüzde dört kalkınma hızına bile zor ulaşacak.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı süresinde ortalama yüzde 6,5 hızla kalkınan Türkiye'nin durumu nisbeten iyi... Beterin beteri var. Biz, az gelişmiş memleketler arasında, en hızlı gelişen ülkelerdeniz.

Yeryüzünde umut kırıcı ölçülere ulaşan meseleler var; dünya nüfusunun üçte ikisinden fazlası yoksul, cahil, hastalıklı, yeteri kadar gıda alamıyor, mesken sıkıntısı çekiyor. Nüfus ürkütücü bir hızla artmakta. Tüketimdeki genişlemeyi karşılayacak ölçüde üretim artışı zor sağlanıyor. Kıtlık tehlikeleri, ilâçsızlık, eğitimsizlik... Japonya'dan Zambia'ya, Arjantin'den Komünist Çin'e kadar, yaygın bir sefalet...

Dünya çapındaki bu felâketler kumkuması sürüp gidecek mi? Niçin çözüm yolları bulunamıyor? Bilinen çareler niçin uygulanamıyor? Yeryüzü kaynakları, gerçekten bu kadar yetersiz mi?

Aslında çözüm yolları biliniyor. Birçok sorunların çözümü için yeterli maddî kaynaklar var. Ama çareler uygulanamıyor. Çünkü dünyanın eli kolu bağlı... Doğu ile Batı, topların tüfeklerin arkasından bakışıyorlar... Parmaklar tetikte... Bir yandan da silâhların sayısı ve yıkıcı gücü arttırılıyor... Çılgınca silâhlanıyor dünya...

Birleşik Amerika, yalnız Vietnam'da 1969 yılında 345 milyar lira harcayacak, Sovyetler Birliği 3,5 milyon askeri silâh altında tutuyor. Komünist Çin milyonlarca insanın açlığını daha gidememiş, ama milyonlarca asker besliyor... Dünya, her yıl silâhlanma yarışına toplam olarak 175 mil-

yar dolar, yani 2 bin milyar lira, yani 2 trilyon lira harcamaktadır. Bu rakamın ne kadar korkunç olduğunu iyice düşünün. Dünyanın silâha yatırdığı para, 2.000.000.000.000.000 T.L.... Yani Türkiye'nin devlet bütçesinin yüz bin misli.

2 trilyonun kalkınma için kullanıldığını düşünün. Kaç memleket kısa zamanda ihya olur bu parayla...

Birleşmiş Milletler'de yapılan birtakım hesaplar, silâhlar yerine kalkınmaya yatırımın vereceği sonuçları göstermektedir:

Bir askerî uçağın maliyeti, en az 60 milyon liradır. Dünya ortalamasına göre 60 milyon lirayla 250 bin çocuğu okutmak için yeterli sayıda okul binası yapılabilir. Vietnam'da düşen her uçak, bir çeyrek milyon çocuğu okuldan yoksun bırakıyor demektir.

60 milyon liraya az gelişmiş ülkelerde 50 klinik kurulabiliyor.

20 askerî uçağın bedeliyle biraz gelişmiş memleket, kalkınma için hayati sayılan seviyede enerji sağlayacak bir hidro-elektrik sistemine kavuşabilir.

İşte silâhlanmanın çılgınlığı... Silâhlanmanın insanlığa karşı işlediği büyük suç...

Düşünün, Amerikan Askerî Yardımından bize verilen uçakların sadece sekiz tanesi yerine nakit para alabilseydik, 2 milyon Türk çocuğu için okul binası inşa edebilirdik. Yahut da Anadolu'da 400 tane klinik açabilirdik.

Amerikan Yardımı bir yana... Yine de, kendi askerî harcamalarımızda kısıntı yaparak, silâh altında yarım milyon asker bulundurmaktan vazgeçerek, silâhlanma yerine kalkınmaya önem vererek ulusa büyük yararlar sağlayabiliriz. Türkiye'nin yıllık askerî hracamaları, 5 milyar liradan az değil. Bu toplamdan yapılacak her kesintinin kaç okul binası, kaç fabrika, kaç tarım aracı, kaç hastahane, kaç elektrik santralı için fon yaratacağını düşünün bir kere.

Dünyanın dört bucağında ve elbette Türkiye'mizde, silâhlar kalkınmayı öldürüyor.

(Milliyet, 19.3.1969)

Prof. Dr. Cahit TALAS

ANA ÜNİVERSİTELER VE İKTİDARIN OYUNLARI

Adalet Partisi hükûmeti, üç buçuk yıl önce parlâmentoya sunduğu icraat programında ana üniversitelerle ilgili olarak şöyle bir taahhütte de bulunmuştu: "Üniversite öğretim üyelerinin, asistanlardan başlayarak tazminat meselelerini tatminkâr bir şekilde halletmek, mesleğe yeterli elemanların girmesini ve bu meslekte kalmasını teşvik etmek için hiçbir fedakârlıktan çekinmeyeceğiz." Bir konunun hükûmet programına girmesi ve çözümü hususunda açık bir taahhüde girilmesi için, toplum bakımından önemli olması ve muacceliyet göstermesi gerekir.

Bir hükûmetin sosyal politikası, her şeyden önce kendisinin çalıştırmakta olduğu insanların, başka bir deyimle, devletin hizmetinde çalışmakta olanların yaşama ve geçim durumlarına gösterdiği ilgiyle ölçülür. Devlet, işveren olarak memurların çoğunu, asgarî ihtiyaçlarını dahi karşılamaya imkân vermeyecek bir ücretle çalıştırmakta sakınca görmez ve böylece idare mekanizmasının çökmesine, pahalılaşmasına yolları açan ortamı hazırlamakta ısrar ederse, bir sosyal politikası olduğunu iddia edemez ve doğal olarak Anayasanın sosyal devlet ilkesiyle de çelişme durumuna düşer.

Bu çelişme içinde ana üniversitelerimizin öğretim üyelerine ve yardımcılarına ilişkin özel bir sorun bulunmaktadır. Çünkü öğretim üyelerinden ve asistanlarından özel kalifikasyonlar talep olunmaktadır. Ana üniversitelerimizde üç hiyerarşi vardır. Bunlar asistanlık, doçentlik ve profesörlük hiyerarşileridir. Asistan, bir yabancı dil bilmek ve mensup olduğu bilim dalında doktora yapmak zorundadır. Devlet memurları baremine tâbidir. Maaşından gayri üç yüz lira tazminat alır. Doktorasını yapınca bu tazminat 500 lira olur. Bu miktarlar brüt miktarlardır. Asistanlıktan doçentliğe geçmek en erken dört yıl içinde mümkün olabilir. An-

cak, doçent olabilmek için de bir doçentlik tezi yazılması ve bunun bir bilim jürisi tarafından incelenerek yeterli görülmesi gerekir. Bu aşamada da bir yabancı dil imtihanı geçirilir. Doçentlik tezi kabul olunursa, genel bir sözlü sınava girilir. Bu, Kolloküm aşamasıdır. Bu da başarı ile sonuçlanırsa deneme dersi aşamasına gelinir. Bilim jürisinin saptadığı bir konu üzerinde öğrenci önünde bir deneme dersi imtihanı geçirilir. Bu da başarılı görülürse doçent olunur. Doçentlik ile baremde bir üst derece alınır ve tazminat 500 liradan 600 liraya çıkar. Profesör olmak için eylemli doçentlikte asgari beş yılın geçmiş olması gerekir. Bunun yanında bu süre içinde profesörlüğe liyakatini gösterecek bilimsel yayınlarda bulunmak temel bir koşuldur. Ayrıca bir profesörlük takdim tezinin hazırlanması ve bütün bu yayınların bir bilim jürisi, profesörler kurulu, üniversite senatosu tarafından yeterli görülmesi lâzımdır. İkinci bir yabancı dilde bilimsel çalışmalar yapabileceğini bir imtihanla isbatlamak, aranan diğer bir şarttır. Bütün bu aşamalarda başarı gösterilirse, doçentlikten asgari beş yıl sonra profesör olunabilir. Profesörlüğe ulaşınca, maaşta bir değişiklik olmaz, Yalnız tazminat brüt olarak 600 den 1000 liraya çıkarılır. Bugün 30 yılını tamamlamış bir üniversite profesörünün eline ayda 2800 lira geçmektedir. Başka hiçbir devlet hizmetinde bu aşamalar ve bir hiyerarşiden diğerine geçişte bu derece çetin imtihanlara ve elemelere tâbi tutulmak söz konusu değildir.

Üniversiteler bir ülkenin geleceğini yapan, inşa eden kuruluşların başında yer alırlar. Öğretim fonksiyonu ile, devlet idaresi dahil, toplumun her dalında yüksek seviyede sorumluluk yüklenecek genç kuşakları yetiştirirler. Araştırma fonksiyonu ile yeni bilimsel buluşlara ve gelişmelere ulaşırlar ve bu yoldan bilimsel ilerlemelerin öncüsü olurlar. Ülkelerin bilimi ünivirsetelerde başlar ve oradan yayılır. Bilime dayanmayan bir ilerleme ve kalkınma olamayacağına göre, gelişmek isteyen ülkelerin siyasal iktidarları, hükûmetleri üniversitelerle en yakın bir biçimde ilişki kurmak zorundadırlar. Birtakım komplekslere kapılarak üniversitelerden uzak kalmak, bir bakıma ışıksız kalmak ve bilimden kopmak anlamını taşır.

Bu gerçekler anlaşıldığı ölçüde toplumlar, üniversitelerin sorunları üzerine dikkatle eğilir; üniversiteleri üzerine tit-

Picasso Desen

rer ve onlara ayrı işlem yapar ve hattâ çok şey beklediği için üniversitelere ayrıcalık tanırlar. Özerklik bu ayrıcalığın moral bir ifadesidir. Bilimsel çalışma huzur ister. Maddî sıkıntıların düşünü bozmamasını ve yoğun bir çalışmayı aksatmamasını talep eder. Bilime ulaşabilmek, bilinmezliğin içine girip yeni orijinal araştırmalariyle kendilerinden öncekilerin bilimsel fetihlerini genişletebilmek için, üniversitelerin maddesel endişelerden uzak kalmalarına, tam zamanlarını bu yolda harcamalarına ihtiyaç vardır. Öte yandan toplumun her çeşit sorunları ile ilgileniyor diye üniversiteyi yadırgamak, üniversiteyi siyasal iktidarın karşısında görmek büyük bir hatadır. Türkiye'de üniversitelerin, devletin ve toplumun sorunları ile bilimsel bir objektiflik içinde ilgilenmesi temel bir gerektir. Siyasetin ana hedeflerinden biri de, devleti insanileştirmektir. Siyasete böyle bir muhteva vermek için üniversitenin işbirliğine, siyasal iktidarlar vazgeçilmez bir biçimde muhtaçtırlar. Öte yandan, bütün siyaset dünyasının devletten ibaret olduğunu sanmak doğru değildir. Devlet ve onun yürütme organı olan hükûmet, siyaset âleminin yalnız bir parçasıdır.

En ilkel adalet, eşit emeğe eşit ücret ödenmesini gerektirir. Irk, cinsiyet, milliyet ve inanç ayrılıklarına dayandırılmış ve insanlara, ücret açısından yapılmış ve yapılmakta olan farklı muameleler, sosyal politikaların red eylemekte oldukları bir politikadır. Türkiye'nin dahil olduğu bütün milletlerarası kuruluşlar, eşit işe eşit ücret ilkesinin savaşını ısrarla yürütmektedirler. Fakat Türkiye'de devletin uygulamakta olduğu ücret politikası, sosyal bir skandal olarak nitelendirilebilecek bir haksızlıklar, adaletsizlikler ve aksaklıklar göstermektedir. Devletin uygulamakta olduğu çeşitli ücret rejimleriyle biraz ilgilenmiş olan herkes, bu durumu yakından bilmektedir. Fakat siyasal iktidarlar bu anormal duruma son verecek köklü tedbirleri alamamakta ve yanlış kararlarla adaletsizliği her gün biraz daha derinleştirmektedirler. Ana üniversitelerde uygulanmakta olan ücret rejimi de bu genel bozukluk içinde yer almaktadır. Örneğin, ana üniversitede çalıştığı takdirde diyelim eline 2000 lira geçen bir öğretim üyesi, eğer Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde veya Hacettepe Üniversitesi'nde çalışır ve aynı işi görürse bir misli fazla ücret alabilecek bir duruma gelmektedir. Tıp

fakülteleri, döner sermaye usulü içinde devletin adaletsiz ücret politikasına karşı çıkmaya çalışmaktadırlar.

Bu bozuk ücret politikasının ana üniversiteler bakımından vahim sonuçları olmaktadır. Bu üniversiteler yavaş yavaş yıkılmakta ve çökmektedirler. Eğer ayakta durabiliyorlarsa, öğretim üyelerinin ve öğretim üyesi yardımcılarının sonsuz fedakârlıkları pahasına mümkün olmaktadır. Türkiye'nin bugünkü imkânları dahi ana üniversitelerini de hayniyetli ve üniversite öğretim üyeliği mesleğinin vakarını koruyabilecek bir ücret politikası ile donatacak yeterliktedir. Üniversite reformuna yakından bağlı ücret durumuna haklı bir çözüm yolu bulunmadığı takdirde, üniversitelerin yetkili organları elbette kendilerine terettüp eden tedbirleri almak ve üniversitelerin yıkılmasına seyirci kalmamak sorumluluğunu duyacaklardır.

Şu hususu da belirtmekte ayrıca yarar var: Şimdi sözü edilen üniversite reformu, ne yalnız bir kanun meselesi ne de bugünden yarına gerçekleştirilmesi mümkün olan bir aşamadır. Köklü reformlar devamlı çalışmalar sonunda uzun yıllara ihtiyaç gösterirler. Türk üniversiteleri 1946 dan bu yana olgunlaşa gelişmekte, yeni teknik ve sosyal oluşmalara uymaya çalışmaktadırlar. Üniversite, reform çalışmaları yapmaktadır. Fakat bunu siyasal iktidarla bir pazarlık meselesi yapmayacaktır.

Türkiye'de yeni üniversite ve fakültelerin kurulması kaçınılmaz bir ihtiyaçtır. Siyasal iktidarlar bu ihtiyaca cevap aramadıkları için son birkaç yıldanberi kurulan özel yüksek okullar, tatlı birer kâr kuruluşları niteliği kazanmışlardır. Toplumun ihtiyacı olmayan alanlarda durmadan özel yüksek okul açılmaktadır. İktidarın işini kolaylaştırdığı, üniversite kurmak fedakârlığını azalttığı için teşvik de olunmaktadır. Fakat öteki sakıncaları bir yana, özel yüksek okullar öğretim kadrosu bakımından geniş ölçüde ana üniversitelere dayandıkları için, ana üniversiteler öğretim ve araştırma kapasitesi bakımından gittikçe zayıflamaktadırlar. Devlet bu kapasiteyi harekete getirmeyi beceremiştir. Kurulmuş ve kurulmakta olan yeni üniversite ve fakülteler de, yeni kapasite yaratma bakımından, pek az istisnası ile, çok olumlu değildir. Çünkü bir öğretim üyesinin yetişmesi en az 7-8 yıl talep etmektedir. Bu süre bilim dallarına gö-

re daha da uzayabilir. Ortadoğu Teknik Üniversitesinin gelişmesi 1961 yılından sonra başlar. Hacettepe Üniversitesi 1960 yılından sonra taazzuv edebilmiştir. Kurulmakta olan Diyarbakır Tıp Fakültesi, Adana Ziraat Fakültesi, Elâzığ Veteriner Fakültesi geçen yıl oluşmaya başlamışlardır. Akademik kariyere giren bir gencin öğretim üyesi niteliği kazanması en az 7-8 yıl istediğine göre, bu yeni kuruluşlar öğretim üyesi bakımından geniş ölçüde ana üniversitelere dayanmış ve ana üniversiteler tarafından ayakta tutulmuşlardır. Bu destek, birçok kuruluş için hâlâ da devam etmektedir. Yeni kuruluşlarda maddî imkânların daha elverişli olması da bu desteği teşvik etmiştir. O halde yeni üniversiteler ve fakülteler kurulması zannolunduğu kadar yeni kapasiteler yaratmamıştır. Yeni diye kabul olunan kapasiteler, ana üniversitelerden kopanlar, ayrılanlardır Karadeniz Teknik Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesinin teknik yardımı olmaksızın öğretim yapamıyor. Ana üniversitelere karşı güdülen anlayışsız ve belki de bilinçli bir ücret politikası bu üniversiteleri zayıflatmış, gelişmelerini durdurmuş ve güçlerini bölmüştür. Binaenaleyh yeni üniversiteler ve fakülteler bizi hiçbir zaman iyimser bir sonuca götürmemelidir. Ana üniversitelerin yavaş yavaş yıkılması pahasına yeni bazı kapasiteler yaratılmaya çalışılmaktadır.

Böyle olumsuz bir gelişmeye karşı siyasal iktidarın ilgisiz kalmış olması iki türlü yorumlanabilir. Birisi, ana üniversitelerin Anayasa ile teminat altına alınmış bulunan özerkliğine tahammül göstermemesi, toplumun her çeşit sorunları lle ilgilenmelerini yadırgamasıdır. Bu, gelecek bakımından bir sorumsuzluk yoludur. Öteki de üniversitelerin bizim gibi geri kalmış toplumlarda gelişme ve kalkınma çabalarında oynamak mevkiinde oldukları rolün azımsanması, bilime önem ve değer verilmemesidir.

Ana üniversitelerin mensupları, şimdi kesin olarak, fakat biraz da geç kalarak şunu anlamış bulunuyorlar: Siyasal iktidar bir oyalama politikasını başarı ile yürütmüştür. Durum açıklığa ulaşmış bulunduğuna göre, Ankara Üniversitesi Senatosu'nun 17 aralık 1968 de almış olduğu idari göreve devam etmeme kararının uygulanması gerekmektedir. Bu kararı öteki ana üniversitelerin de izlemesi icabeder. Si-

yasal iktidar, ana üniversiteler, toplumların geleceğinin inşasında başlıca sorumlu kuruluşlardır, toplum da, üniversitelere ve üniversitelerin sorunlarına sahip çıkma görevini bilinçle yüklenmelidir.

(Milliyet, 26.3.1969)

Maillol : Venüs

Talât HALMAN

BEYİN GÖÇÜ

"Beyin, yürek gibidir. Sevildiği yere yönelir." Yedi yıl Birleşik Amerika'nın Savunma Bakanı olarak çalıştıktan sonra Dünya Bankasının başına geçen Robert McNamara'nın sözü bu. Kafa, istendiği tarafa döner.

McNamara için kolay böyle düşünmek... Çünkü kendi memleketi, beyin göçünden zarara uğramıyor. Aksine, Amerika beyin göçünden en büyük yararları sağlayan memlekettir.

Rakamlar ürkütüyor insanı: Yıl 1987... 10 az gelişmiş ülke -Hindistan, Kore, Türkiye, Milliyetçi Çin, Brezilya, Pakistan, Filipin, İran, Şili ve Kolombiya- Birleşik Amerika'ya 5189 bilim adamı, mühendis ve hekim gönderiyor. Bunların hepsi Amerika'da çalışmağa gidiyor, büyük çoğunluğu orada yerleşecek, Amerikalı olacak. 5189 meslek sahibi göçmen... 10 az gelişmiş ülke, bir yılda 5189 bilgin, mühendis ve hekimden yoksun kalıyor.

İkinci Dünya Savaşından bu yana, az gelişmiş ülkelerden Amerika'ya göç eden meslek sahiplerinin eğitimi ve ihtisası için o az gelişmiş ülkeler toplam olarak ne kadar masraf etmiş, biliyor musunuz? 48 milyar lira...

Bir mühendis ya da doktorun yetişmesi, bir az gelişmiş memlekete ortalama 240 bin liraya mal oluyor. Ve kendisine böyle muazzam yatırım yapılmış olan genç mühendis veya hekim, Amerika'da daha bol para kazanacağı için uçağa atlayıp gidiyor. Onunla birlikte yoksul bir ülkenin 240 bin lirası da Amerika'ya, zengin Amerika'ya aktarılmış oluyor.

Fransa da, Almanya da muazzam sayıda bilgin, doktor ve mühendis çekiyor... Amerika tek suçlu değil, ama en büyük suçlu. Sosyalist ülkeler, dışardan teknisyen getirtmiyor. Onlar suçsuz... Az gelişmiş memleketlere böyle zararlar vermiyorlar.

Az gelişmiş ülkeler, zengin memleketlere ihtisas ihra-

cını nasıl önleyecek? Bazı kimseler, doktor ve mühendislerin önce birkaç yıl "mecburi hizmet" görmesini, ancak ondan sonra memleketten çıkmak üzere pasaport almasını öne sürüyor. "Mecburî hizmet" yerine tazminat ödenebileceğini söyleyenler de var.

Sovyetler Birliği'nin Birleşmiş Milletler'de yaptığı bir teklif: Madem ki Amerika ile başka Batı ülkeleri, az gelişmiş ülkelerden uzman alıyor, bu uzmanların yetişmesi için harcanmış olan para karşılığında tazminat ödemelidir. Amerika'ya göç eden her "beyin" için Amerika 240 bin lira ödesin...

İhtisas ihracını önlemenin en etkili yollarından biri, az gelişmiş memleketlerde seviyeli iş ve bol kazanç imkânı sağlamaktır. Yani önleyici tedbir değil de teşvik... İsrail bu usulü kullanarak bir hayli başarı kazanmış. Sağlık Bakanımız Dr. Vedat Ali Özkan da bunu geçen yıl yaptığı Amerika yolculuğunda denedi: Amerika'daki Türk hekimleriyle uzun uzun konuşarak memlekette parlak imkânları ballandıra ballandıra anlattı, ama galiba hiçbirini ikna edemedi.

Yurt dışına askerlik yapmadan gitmiş olan doktor, mühendis ve uzmanlardan birçoğunun vatana dönmeyişi, iki yıl yedeksubaylık yaparak büyük maddî kayıplara uğramak korkusu yüzündendir. Hele yabancı kadınlarla evlenmiş olanlar, çavuş çıkarak perişan olmağı göze almıyorlar.

Beyin göçünü bütünüyle önlemek mümkün değil elbette. Atom fiziği araştırması yapacak olanlar, elektronik müzik besteleyecek kişiler, Türkiye'nin malî gücü yetmeyecek kadar pahalı laboratuvarlar gerektiren araştırmalara girişecek tıp bilginleri yurt dışına gideceklerdir ve gitmelidir. Ama 2500 doktorumuzdan hiç değilse 1500 tanesinin, 2000 mühendisimizden 1000 tanesinin yurda dönmesi için çözüm yolları bulamaz mıyız acaba?

Devlet Plânlama Teşkilâtı ya da Üniversitelerimizden biri, Türkiye'nin muazzam ölçüdeki ihtisas ihracını azaltacak tedbirler üzerinde etraflı bir araştırma yapmalı. Kendi değerlerimizi kendi vatanımızda tatmin etmenin yolunu bulmalıyız. Yurdumuzda "beyin" ve "ihtisas", iftihar edeceğimiz kadar boldur. Şimdi dâvamız, beyin göçünü ve ihtisas ihracını asgariye indirmektir.

(Milliyet, 27.3.1969)

Nadir NADİ

TOYNBEE HAKLI MI?

Ünlü tarih yazarlarından Toynbee, müslüman ülkelerinde demokratik sistemin barınamayacağına inanır. Dünya işlerini katı, değişmez ölçüler içinde kapalı tutan, toplumu her yanından ezen ağır bir baskı düzeninin etkisi altında özgür düşünce gelişip serpilemeyeceğine göre, sayın yazara hak vermemek doğrusu biraz güçtür.

Toynbee'yi inancında duraksamaya zorlayan, sanırım yalnız Atatürk Türkiyesi olmuştur. Son yirmi yılda birkaç kez yurdumuza gelen sayın bilim adamı, eğer hatır almak için söylememiş ise, Türk demokrasisi hakkında iyimser duygular beslediğini yanındakilere açıklamıştır.

Gerçekten bugün yeryüzünde azçok demokratik diyebileceğimiz bir sistemle yönetilen tek müslüman ülkesi varsa o da Türkiye Cumhuriyeti'dir. Ve biz bunu herkesten önce Atatürk'e, O'nun başarıp yürürlüğe koyduğu devrim atılımlarına borçluyuz. Saltanat yıkılmasaydı, hilâfet kaldırılmasaydı, din işleri dünya işlerinden kesin çizgilerle ayrılmasaydı, eğitim birliği ilkesi ve kadın hakları tanınmasaydı, biz bugünkü özgürlük ortamını bile ancak düşlerimizde yaşayabilirdik.

Ne var ki Toynbee'yi eski inancında haksız çıkaracak demokratik bir aşamaya varmış olmaktan henüz epeyce uzaklarda bulunduğumuzu da kabul etmek zorundayız. Özgürlük ortamının kökleşip yerleşmesi için şart olan devrim ilkelerine karşı teokratik düzen özlemlileri kıyasıya saldırı halindedirler ve rejimi korumakla görevli sorumlular, rejimi değil bunları korur görünmektedirler.

Neler söylenmiyor, neler yazılmıyor ki! Kadın hakları ve eğitim birliği, zaten çoktandır yalnız kâğıt üzerinde kalmıştır. Şimdi gericiler düpedüz şeriat kurallarının tam uygulanmasını istemektedirler. Atatürk, Deccal olarak ilân edilmekte, O'na inananların katli vacip olduğuna dair hemen her gün fetvalar çıkarılmaktadır. Bu sütunlarda birçok

kereler yazdık: Demokrasi, düşünce özgürlüğünden önce vicdan özgürlüğüne dayanır. Vicdan özgürlüğü bulunmayan bir ülkede düşünce özgürlüğünden söz etmek anlamsız bir davranış olur. Müslüman, hristiyan, sünnî, alevî, protestan, bu topraklar üzerinde yaşayan herkes hak eşitliğine sahiptir. Anayasamızın 12. maddesi herkesin dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, din ve mezhep ayırımı gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğunu yazmaktadır.

Atatürk'e Deccal diyenler, Atatürk'ün yıktığı teokratik dünya düzenini aradan kırk yıl geçtikten sonra bugün geri getirmeye heveslenenler, aslında Atatürk'ü değil, içinde bocaladığımız demokratik ortamı baltalamaktadırlar. Zira bu başıboş gidişe sonuna değin göz yumulamayacağı meydandadır. Anayasa dışı davranışlara karşı yürürlükteki müeyyidelerin yetersizliğini öne sürerek, sözümona "Nizamı Koruma Kanunu" altında birtakım baskı tedbirlerine başvuran hükûmet, çok yanlış bir yoldadır. Aşırılığı önlemek bahanesiyle onun yapmak istediği de aşırılıktan başka bir şey değildir.

Bu hal böyle sürüp giderken, bizim korktuğumuz, arada demokrasinin tökezlemesi ve sayın Toynbee'nin eski inancında bir daha hak kazanması ihtimalidir.

(Cumhuriyet, 28.3.1969)

Abdi İPEKÇİ

SIRITAN SAMİMİYETSİZLİK

X Devleti, A, B, C, D... ülkelerini dış düşmanların muhtemel saldırılarından korumak gerekçesiyle bir pakt etrafında toplasa... Bu paktta yararlanarak kendi siyasî ve iktisadî düzenini o ülkelerin uluslarına empoze etse... O uluslardan biri tepeden inme metoduyla zorla kabul ettirilmiş bu düzende kendi çıkarlarına uygun gördüğü bir ufak değişikliğe teşebbüs ettiğinde, X devleti ortaya çıkıp bu değişiklikleri uygun bulmadığını söylese... Bununla kalmayıp o ülkeye askerlerini halkın açık protestolarına rağmen soksa... Buna rağmen isteklerine yeterince boyun eğmeyen yöneticileri değiştirip işbaşına kendisine hizmet edecekleri getirse...

"Emperyalizme karşı savaş"ın öncülüğünü yapanlar, "Her ulusun kendi kaderini kendisinin tayini gereği"ne inananlar, "Yabancı devletlerin boyunduruğuna düşmüş ülkelerin kurtuluş savaşlarının desteklenmesi"ni isteyenler, "Ulusal bağımsızlık"tan ve "Halkın egemenliği"nden yana olanlar -eğer samimi iseler- herhalde X Devletini şiddetle kınarlar...

Ama her zaman böyle olmuyor.

X Devleti kapitalist düzenin lideri ise, bazıları onun bu davranışlarına gözünü yumuyor, mazur görüyor. Ama aynı davranış komünist düzenin liderinden gelince tepkileri büyük oluyor.

Tıpkı onlar gibi bazıları da komünist düzenin liderinin emperyalizmine karşı hiç seslerini çıkarmıyorlar, yahut o tür davranışları haklı gösterecek mazeretler arıyorlar. Buna karşılık benzer bir durum kapitalizmin lideri tarafından yaratılınca kıyametleri koparıyorlar.

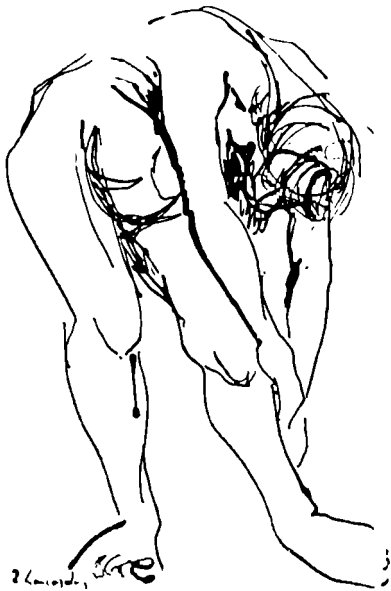
Vietnam'daki Amerika'ya her gün lânet okuyanlar, Çekoslovakya'daki Rusya'dan hiç de rahatsız gözükmemektedir. Çekoslovakya'daki Rusya'yı şiddetle kınayanların Vietnam'daki Amerika'ya seslerini çıkarmadıkları gibi...

Sonra gelin de siz bunların "Emperyalizme karşı savaş" sloganlarının, "Ulusal bağımsızlık" türkülerinin samimiyetine inanın...

Üstelik bu yavuz hırsızlar, ortaya çıkan samimiyetsizliklerine bakmadan hangi taraftan gelirse gelsin emperyalizmin her türlüsünü kınayanları suçlamaya kalkışıyorlar. Vietnam'daki Amerika ile birlikte Çekoslovakya'daki Rusya'yı da protesto edenler, böylelikle gerçek ve samimi bir antiemperyalist olduklarını doğrulayanlar bazılarına göre komünisttir, bazılarına göre de CIA ajanı ya da Amerikan işbirlikçisi...

İdeoloji yobazları demagojilerle bazı kimseleri bir süre aldatabilirler. Ama herkesi her zaman kandıramazlar.

(Milliyet, 20.4.1969)

Zafer Gençaydın

Nadir NADİ

ERENLERİN SAĞI SOLU

Erenlerin sağı solu olmaz derler, bizim Cumhuriyet dervişleri de sağı solu olmayan bir demokrasi hayaliyle Tanrının günü hu çekip duruyorlar.

Efendim, solun ağzı kapanmazsa sağa da konuşma hakkını tanımak gerekirmiş. İyisi mi ikisine dur demeli, orta yoldan yürümeliymiş.

Siz yeryüzünde sağı solu olmayan bir demokrasi gördünüz mü hiç? Ya sağa, ya sola, ya da hem sağa hem sola paydos çeken rejimler gerçi vardır, ama bunlardan hiçbiri orta yolda değildir; hepsi uçlarda kümelenmiştir ve orada baskı gücüyle tutunmaya çalışmaktadır.

Demokrasinin ortadan yürüyebilmesi ancak sağın da, solun da politik cyleme katılmaları sayesinde kendiliğinden kurulan bir denge sayesinde gerçekleşebilmektedir. Erenlerin sağı solu olmadığı gibi, diktanın da ortası yoktur. Dikta, her zaman ve her yerde düpedüz diktadır, gücünü de ya sağdan ya soldan almak zorundadır.

Ekonomik görüşlerin yasaklandığı sınıf gerçeğinin inkâr edildiği, sınıfsal çıkarların demokratik yollardan savunulamadığı bir ülkede demokrasiden söz etmek kaba bir aldatmacadan başka bir şey değildir. Böyle bir aldatmaca ise aklı başında kimseyi aldatamaz. Bunu anlayamayanlar, kendi kendilerini bile aldattıklarını farkedemeyen zavallılardır.

Biz Türkiye'de sağ yasaklansın istemiyoruz. Böyle bir şey dediğimiz yok. Sağ, kapitalizmin ve özel girişimin dayanağıdır. Bu sisteme inananların yurdumuzu bu yoldan nasıl kalkındıracaklarını saygı ile dinlemek hepimize düşen bir görevdir. Ama kapitalist olmayan yollardan yurdu kalkındırmak isteyen solculara da Cumhuriyet dervişleri lûtfen tahammül etmesini öğrenmelidirler.

Yazık ki, çok partili yaşama geçeli beri demokrasinin bu birincil kuralını bir türlü yürürlüğe koyamadık. Bizde sağ çıkarcılar ekonomik konularda solla tartışmaya girmek-

ten dikkatle kaçınırlar. Söyledikleri genel olarak (vatan, millet, Sakarya) edebiyatını aşmaz. Fazla sıkıştılar mı, karşılarındakini Moskovacı, Maocu, Castrocu diye suçlamakla işin içinden çıkıverirler. Dayandıkları en büyük güç, masum halkın din duygularını sömüren gericilerdir. Vicdan özgürlüğü sloganı altında Demokrat Parti zamanında ortaya çıkan bu güç, o günden bugüne öylesine serpilmiş gelişmiştir ki, neredeyse 60 yıl öncesinin 31 Mart tehlikesini yeniden yaratır bir düzeye ulaşmıştır.

Vicdan özgürlüğü bu mudur? Vicdan özgürlüğü, şeriat kurallarına dayalı bir devlet düzeni kurup toplumu 1300 yıl geriye sürüklemek, ortaçağın karanlığı altında vicdanları yeniden baskı altına almak mı demektir?

Sağı da solu da olmayan faşist bir Cumhuriyetin özlemcileri işte bu tehlikeyi bile bile beslemekte, düşünceyle, serbest tartışmayla üstesinden gelemeyeceklerinden korktukları solu bu tehlikeyi bahane ederek yasaklamaya çalışmaktadırlar.

Ama bizce asıl tehlike, gericiliğin hortlamasından ziyade, bu oyuna bel bağlayan oportünist, eyyamcı politikacıların yarattığı ve yurt düzeyinde sürdürdüğü bulanık havadır.

Onlar yumruk gücüyle kuracakları sağı solu olmayan bir orta yolu hayal ededursun, arada rejimin bir uçtan bir uca savrula savrula uçuruma yuvarlanması tehlikesi başgöstermiştir bugün.

(Cumhuriyet, 24.4.1969)

Abdi İPEKÇİ

KORKUNÇ OLAN...

Bu satırları yazmak için gazetemizin baskıya verileceği son dakikaya kadar bekledik. İktidarın, önceki günkü iğrenç olay karşısında alacağı vaziyeti görüp yorumlayabilmek için... Oysa, Cumhuriyet Türkiyesinin kaderini ve yönetiminin sorumluluğunu elinde tutan heyet, İnönü'nün "İkinci 31 Mart olayı" olarak nitelendirdiği hâdise karşısında korkunç bir sessizliği sürdürdü. Olay duyulur duyulmaz Atatürkçü, devrimci ve dinine içtenlikle bağlı çevrelerin açtığı lânetleme kampanyasına katılmak şöyle dursun, ne bir hükûmet yetkilisi, ne de bir iktidar sözcüsü herhangi bir açıklama yapmak lüzumunu duydu.

Böyle bir açıklama umarız yapılacak... Ama olayın üzerinden geçen 24 saat içinde iktidar çevrelerinden hiçbir sesin yükselmemiş bulunması, AP'ye hâkim olan havayı aksettirmek yönünden yeter bir durumdur. Bu, en azından olayın AP çevrelerinde herhangi bir infial yaratmadığını gösterir. Atatürk Türkiyesinde bir Yargıtay Başkanının cenazesini lâik ve devrimci düşüncelere karşı intikam vesilesi yapan, bunun için ibadet yerine saldırmaya, dinî kuralları çiğnemeye kalkışan, böylelikle aslında dine karşı da saygılı olmadıklarını belli eden yobazlar karşısında derhal infial duymamak, onları hoşgörmekten başka bir anlam taşır mı?

İşte korkunç olan budur... Ve bu durum şimdi iktidarı tedbirsizlikle, teşvikçilikle suçlayanların iddialarına hak kazandırmaktadır.

(Milliyet, 5.5.1969)

Ilhan SELÇUK

YARGITAY'IN HÜKMÜ KESİNDİR

7 Mayıs 1969, Türk tarihinde önemli bir takvim yaprağı olacaktır. Bugün saat 13.30 da Yargıtay üyeleri bir "gösteri yürüyüşü" yapacaklardır. Ankara Hukuk Fakültesi profesörleri de bu yürüyüşe katılmaya karar vermişlerdir.

Bir ülkede, Yargıtay hâkimleri ve savcıları, sokakta yürüyüş yapmak zorunu vicdanlarında duyuyorlarsa, o ülkede çok önemli bir durum var demektir. Yargıtay hâkimi, ki her soy tehdit, saldırı ve etkiden uzak yaşaması şart olan adalet adamıdır, cübbesini giyip Anayasanın verdiği yürüyüş hakkını kullanmak için seferber oluyor...

Niçin?

Biz çok iyi biliyoruz ki, daha dün kadar, hâkimlerimiz ve savcılarımız arasında, Hukuk Fakültesinin kıdemli profesörleri çevresinde, Atatürk gençliğinin yürüyüşlerini, mitinglerini fazla bulan, delikanlılık heyecanı sayan, hattâ içten içe kınayan kişiler pek çoktu:

— Gençler oturdukları yerde otursalar, başlarını kitaplarına eğseler ya... diye ağırbaşlı görünen öğütler veriliyordu.

Aradan çok geçmeden bu öğütleri verenleri de başkentin caddelerinde yürüyüşe zorlayacak olaylar patlak vermiştir. Yarın, öbür gün, yürüyüşlerin daha başka çevreleri de saracağını bugünden söylemek kehanet sayılamaz. Atatürk düşmanı kara mürtecinin tehdidi, giderek gelişecek, sınırlarını genişletecek, Cumhuriyet Devletinin sorumunu vicdanında taşıyan her vatandaşı, yeri ve görevi ne olursa olsun tedirgin edecektir.

Biz bugünkü yürüyüşe katılan saygıdeğer adalet adamlarına yerden göğe dek hak veriyoruz. Ve diliyoruz ki, daha önce gösteri yürüyüşü yapmaya kalkan vatandaşlarımızın başına gelenlerden ırak olsunlar... Yüksek hâkim ve savcılarımız saldırıya uğramasınlar... Bir sürü kara saldırgan,

tekbir getirerek, ellerinde bıçaklar ve sopalarla değerli adalet adamlarına hücum etmesin...

Dileriz ki bunların hiçbiri olmasın...

Ve saygıdeğer Yargıtay üyeleri, Anayasada yazılı haklarını kullanabilsinler...

Zira Türkiye'de ne zamandan beri vatandaşın Anayasa hakları bu soy çirkin tertiplerle engelleniyor. Siyasî iktidar emrinde bulunan devlet kuvvetlerini kendi çıkarcı politikasına araç ediyor. Devletin emniyet memurlarını devletin polisi gibi değil, iktidar partisinin militanı gibi seferber ediyor. Yurdun her yanında vatandaşı vatandaşa boğazlatmak, kardeşi kardeşe kırdırmak, Türk'ü Türk'e düşman etmek için ekilen tohumları üretiyor.

Yargıtay'ın saygıdeğer üyeleri, Türk hâkimlerine, adalet mesleğine, hak ve haysiyetlerine yöneltilen tehlikeli tehditleri protesto etmek için vicdanlarının emrine uyup protesto yürüyüşüne çıkmakla vatandaşlık görevlerini yerine getirirken biz mütevazı vatandaşlar kendi kendimize sormaktayız:

— Atatürk Cumhuriyetinde irtica saldırısı yüksek hâkimlere dek uzanırsa, toplum polisi, Yargıtay üyelerine yönelen mürteci saldırısına paravana olursa, sokaktaki vatandaş ne yapar, kime güvenir, nasıl nefes alabilir?..

Adalet adamlarına saygısını yitirmiş bir siyasî iktidar ve hâkimlere saldıranları savunan bir toplum polisinin varlığı, Cumhuriyet Devletinin varlığının tehlikeye düşmesi demektir. Gerçekte Süleyman Demirel Hükûmeti hakkındaki kesin mahkûmiyet hükmünü Yüce Yargıtay'ın bildirisinde açıkça görmek zor değildir. Yargıtay'ın bildirisi diyor ki:

> "Türkiye Cumhuriyeti, Anayasası gereğince Türk milleti adına yargı yetkisini kullanan Yargıtay'ın Birinci Başkanının cenaze töreni nedeniyle O'nun şahsında devletin yargı kuvvetine, Türk ulusunun Anayasasına, özellikle laiklik ilkesine ve Atatürk ilkelerine tecavüz edilmiştir. Bu saldırılar sırasında devletin kanunlarını yürütmek, vatandaş hak ve hürriyetlerini korumakla görevli her kademede sorumlu kişilerin, önceden alınması gerekli tedbirleri almadıkları gibi, olaylar sırasında da saldırganlardan ziyade Hâkim ve Cumhuriyet Savcılarına karşı olumsuz davranışları görülmüştür. Saldırganların bu dav-

ranışlarında müzaheret ve himaye görecekleri kanaatına sahip oldukları ve bu yüzden de cüretlerini arttırdıkları olayların akışından anlaşılmıştır."

Bu satırların altında Yargıtay Genel Kurulu'nun imzası vardır. Ve bu satırlar Süleyman Demirel iktidarının irtica ile ortaklığının ilâmıdır.

Bir siyasî iktidar için bundan daha ağır ve kesin bir mahkûmiyet olamaz.

(Cumhuriyet, 7.5.1969)

Hayati Severoğlu

Şevket Süreyya AYDEMİR

CEHALET MUZAFFER OLMAZ!

Memleketimizde gidişat, çeşitli birikmeler içindedir. Bu birikmeler, çelişmelidir. Çatışmalıdır. Bu birikmeler sosyal yapıda, ekonomik yapıda, siyasî oluşlarda, artık açıkça göze çarpar. Fakat bunların en düşündürücüsü, tehlikeli olanları: ruh yapısındaki menfî birikmelerdir. Çünkü biz, yakın tarihimizde, en çok bu türlü ruh birikmelerinden çok çekmişizdir.

Şimdi de bazı kalabalıkların ruhiyatında, aynı birikmelerin hızlı gelişmesi karşısındayız. Bunların en kötüsü, cehaletin şahlanışı şeklindeki gelişmelerdir. Çünkü cehalet demek, aşağılık duygusu demektir. Cehalet demek, çağın, zamanın ve bilgilerin gelişmesine ayak uyduramamak demektir. Çağın, zamanın ve bilgilerin gidişine ayak uyduramayan insanlarda bu aşağılık duygusu; köksüz bir benlik dâvası şeklinde kendini gösterir. Çünkü görür ki, zaman değişmektedir. Dünya ilerlemektedir. Şehirler değişir. Hayat tarzı değişir. İnsanlar otomobillerde, uçaklarda, hattâ dünyaya, aya peyk olan sunî seyyarelerde uçarlar. Yeni kıyafetler, yeni toplantılar, kitaplar, fikirler, uyanışlar onun etrafında döner. Halbuki cahil, buna ayak uyduramaz. Buna isyan eder. İşte bu isyanın ruhtaki gelişmesi, aşağılık duygusudur. O zaman da, kendi dışında gelişen her şeye haset duyacaktır. Bu haset ve kıskançlık, gidişata ayak uydurmak değil de, geriye dönüş, maziden medet umuş şeklinde ruhunu saracaktır. Yani kendine, bir ruhî sığınak arayacaktır. Bu sığınakta:

— Ben şuyum, ben buyum; ben de varım, ben bunlara karşıyım, haydi arkadaşlar biz de şahlanalım, diyecektir...

Kimisi kendini şu tarikattan, kimisi şu mezhepten sayacaktır. Sığındığı mağara karanlığında:

— Ben de artık bir şey oldum, dâvasına sarılacaktır.

Yahut da kendi daracık ölçülerine göre, dinin, imanın bekçisi, bayrakdarı görünecektir. Halbuki din, iman,

hülâsa inançlar ve ibadetler, hepsi de Tanrı ile kul arasında değerlerdir. Din ve iman sokak saldırıları şeklini aldı mı, zaten Allah'la kul arasında bir değer olmaktan çıkar. Bir kaba kuvvet gösterisi olur. Dinin nehvettiği, yani kabul etmediği, reddettiği ise budur...

Suçlu elbette var. Ve bu genç veya daha yaşlıca vatandaşların cehaletin deryasında, aşağılık duyguları içinde kıvranmalarından ve bu duygularının ters tepkiler şeklinde köksüz bir benlik dâvasına, benlik gururuna dökülüşünden, elbette ki sorumlu olanlar var. Ve bu sorumlular, evvelâ rejimdir, hükûmettir ve sonra da bütün biz, aydınlarız. Bu taşkınlıkları yüzünden yarın bu sokak kafilelerinin başlarına bir şeyler gelirse ve bu arada memleket, cehalete bazı kurbanlar verirse, bunun suçu, yalnız onların değildir. Onların içinde yuvarlandıkları bu havayı besleyen hükûmetindir. Sonra da bizimdir.

Ben yurt içindeki dinlenme gezilerimde, adına Kur'an Kursu denilen, İmam-Hatip Okulu denilen, hattâ Yüksek İslâm Enstitüleri denilen yerleri, mümkün olduğu kadar görürüm. Oradaki insanları biraz deşince, ruhlarının altından, sadece bir yakınma çıkar. Cahil kalmış olmalarından, aslında bir şey öğrenmediklerinden ve dünya ilerîye giderken, kendilerinin içinde çürüdükleri cehaletten yakınma!..

Bir Yüksek İslâm Enstitüsü ki, aylardır, yıllardır:

— Faiz haram mıdır, helâl midir? Bankalar açılabilir mi, yoksa bu bankalara çullanıp onları yıkmalı mıyız? diye tartışır. Hem de İstanbul'da?.. Orada okuyanların ömrüne yazıktır.

Bunun içindir ki, cehalet ayaklanabilir! Şahlanabilir?! Ama muzaffer olmaz. Muzaffer olsa bile zaferi geçicidir. Aldatıcıdır?.. Çünkü hele din bayrağı altında yürütülmek istenen, ama dinin de reddettiği cehalet, geriye dönüktür. Hiçbir şey vaadetmez. Hiçbir müessise getirmez. Ve bu medreseler, bizim Osmanlı İmparatorluğundan devraldığımız hazin perişanlığa, tek bir değer ilâve etmemiştir. Ama ne var ki, güya din için hazırlanan bu insanlar, şehirleri, köyleri sararlar. Orada dinin bayrakdarı geçinirler. Halbuki söyledikleri ve anlattıklarına kendileri de inanmazlar. Evvelâ dilleri dürüst Türkçe bile değildir. Biz bir defa Gebze Camiinde bir cuma namazında halka vazeden bir çirkin sesli hocanın cemaate:

— Biz Düveli İslâmiyeyiz. Düveyi Hıristiyaniye ile dost olamayız. Düveli İslâmiye ile Sancağı Şerif altında toplanıp, küffara karşı koymalıyız, şeklindeki vaazlarını dışarı vuran hoparlörlerden dinlemişizdir. Gerçi cemaat da herhalde dinler görünüyordu, ama yarın bu kadar cahil bir adamın ardından, köyün tavukları bile gitmez...

Hülâsa cehalet şahlanır. Ama bu şahlanışları tarih içinde, daima kendi zararına olarak ödemiştir. Fakat cahili cehaletten kurtarmak da, bu azgınlıkları anlamak da, devletin ve aydının vazifesidir. Bir İmam-Hatip Okulu öğrencisi, bir İslâm Enstitüsü, hattâ İlâhiyat Fakültesi öğrencisi, caddelere çıkınca, kitapçı dükkânlarının vitrinlerini, her gün yeni yeni ve hepsi de çağın gidişinden haber veren kitaplarla donanmış görür, kendisi ise, içinde resim vardır diye mektebine kitapların sokulmadığına şahit olursa, hem ona, hem onları yetiştiren müessiselere, biraz da acımamız gerekir.

Nitekim, Ankara'da İlâhiyat Fakültesinde bir hoca, yazdığı Din Tarihi kitabında, Abbâsî Paraları ve bu paraların üstünde de Abbâsî Halifelerinin resimleri bulunduğu için, öğrencileri tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Şimdi de derslerine gidememektedir. Halbuki bu paralar, Bağdat Halifelerinindir. Bağdat'ta basılmışlardır. Müslüman paralarıdır. Çağımız ise, yalnız paralara basılan resimlerin değil, sinemanın, radyonun, televizyonun ve ay'ın resimlerini çeken âletlerin asrıdır. Fakültedeki hazin netice, sadece orada ders almak ve fakülte öğrencisi olmak durumunda bulunan öğrencilerin aleyhinedir. Ve böyle bir müessiseyi devam ettirebilmek galiba bir gün, hükûmetin de kudreti dışına çıkacaktır.

(Cumhuriyet, 11.5.1969)

Kemal BİSALMAN

İNÖNÜ PAŞAMIZ

Çok kişi İnönü - Bayar yakınlaşmasını, kafasında kırk tilki gezdiren CHP Başkanının kurmayca bir taktiği kabul etmekte.. Ve yine bunu, kimsenin bilemeyip de ancak İnönü'nün bileceği bir sebep tabanına oturtmaktadır.

Bugüne kadar paşanın her kelâmında cevahir yumurtası bulmuş, her hareketinden de büyücek mânalar çıkarmış vatandaşlar, böyle düşünmekte elbette haklıdırlar.

Ancak, bugüne kadar her kelâmında cevahir yumurtlayan ve her harcketine de mâna kazandıran paşamız, acaba bu sefer aynı doğrultuda mıdır?.. Doğrusu bunu söylemek oldukça güçtür!

Öncelikle belirtelim ki; sayın paşamız çok kötü bir takt hatası yapmış.. Ve şahsında değer kazanan bir partiye "Güvenilmez" gibi bir hüviyet kazandırmakla kalmayıp, ayrıca bütün şimşekleri de üstüne çekmiştir.

AP'nin, sırf bir seçim sloganını kaybetmemek için, eski demokratların affını sürüncemede bıraktığı, herkesçe bilinen bir konudur.. Bu şekilde önümüzdeki seçimlere girip, "Bana oy verin, üçte iki çoğunluğu alıp Anayasayı değiştireyim, sonra da DP'lilere haklarını iade edeyim" diyeceği de yine herkesçe malûmdur..

Ve yine muhalefetin, AP'yi böyle bir slogandan mahrum etmek istemesi kadar tabii bir şey yoktur.. Hattâ akıllıca bir iştir..

Ancak sorun'un bu noktasında insanın aklına şöyle bir sual gelmektedir:

"Acaba AP, bu şekilde bir istismarla üçte iki çoğunluğu alabilir mi?.. Alamaz mı?.."

Açıkcası.. Allah adını bile istismar ederek ancak yüzde 56 oy alan bir partinin, eski Demokratları istismar ederek üçte iki gibi bir çoğunluk alması, bize biraz macera gibi görünmektedir! Hele hele 4 senelik böyle bir yıpranıştan sonra..

O halde bu, CHP'lilerin iddia edeceği gibi; AP'nin çoğunluğu alıp da, gerek DP'lilere haklarını vermek, gerekse Anayasanın diğer sosyal müesseselerini değiştirmek istemelerine karşı ileri sürülebilecek bir önleme tedbiri değildir.. Olamaz da..

Kaldı ki, maksat sadece AP'nin elinden böyle bir sloganı almaksa, akıllı bir CHP bunu çok daha başka yollardan yapabilir.. Ve bir nebze yapmıştır da..

Nitekim eski Demokratlara haklarının iade edilmesinde CHP'ce hiçbir sakınca olmadığı söylenmiş. Hattâ bu şekilde AP iktidarı, bir mânada, hakları vermeyen, hakları vermemekte menfaat uman, bir oportünist durumuna düşürülmüştür!..

O halde bu nedir?..

Sonu, iki ezeli ve ebedî rakibin el sıkmaktan da öte, yanak yanağa, can-ciğer kuzu sarması kucaklaşmasına kadar varacak bu çıkış nedir?..

Yoksa İnönü açısından, kinleri bir yana bırakıp sempati toplamak.. Ya da Bayar açısından bilvesile siyasî haklara kavuşmak mıdır?..

Belki Bayar açısından, düşünülen yaklaşık olarak doğrudur ama.. Sayın paşamızın sempati toplamaktan da ileri, "Memleketi toplamak" gibi bir düşünceyle hareket ettiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

İnönü'nün düşünceleri bellidir:

Atatürk sonrası iki devre hâkim olan iki insandan biri kendisi, biri de Bayar'dır.

Ve bu iki insan da, çokca ayrılık bulunmayan siyasal ve ekonomik inançlarıyle memleketi bir yere getirmişlerdir.

İşte şimdi paşamız ağuş u lerzedârım açarak, Bayar'a: "Gel bu işi biz yaptık, biz temizleyelim" demekte.. Ve yine de karşısındakine pek fazla itimat duymayıp, "Ama her şey mevcut Anayasa nizamında olacak" diye ilk şartını öne sürmektedir..

Görüşmelerde diğer şartlar da ortaya atılarak mutabakata varılacak.. Sonunda da yaptıklarını temizleyecek bir CHP - DP koalisyonu ortaya çıkacaktır!

Çıkacaktır ama, unutulan köprülerin altından çok suların geçtiği.. Ve artık memleket kaderinin, velev ki iyi niyet sahibi olarak görünseler de, demokrasiyi politika cambaz-

lığı sayan iki piri faniyle, onların yön vereceği bir istikamete bırakılmayacağı hususudur..

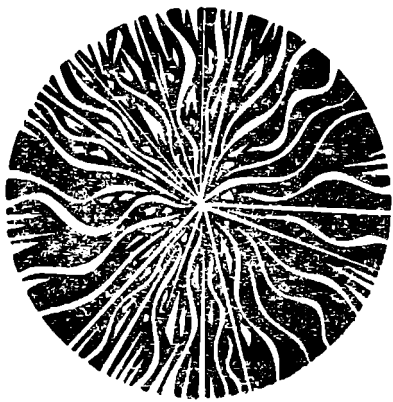
Elbette ki insanların günahlarını şu fani dünyada temizlemek istemeleri güzel bir şeydir... Ancak o günahı temizleyeyim derken, yeni yeni günahlar işlemeleri, tasvip edilecek bir iş olmaktan da öte, akıllıca da değildir..

Ortada 27 Mayıs gibi bir gerçek.. Ve ona yürekten gönül veren kişiler varken.. Sayın İnönü'nün bir anda bunlara sünger çekmesi, merak etmeyin pek bir şey değiştirmeyecektir ama.. Devrimcilerin nazarında hayırla yadedilecek bir paşa da bırakmıyacaktır.

Eğer bugün bu davranışa hayır deniyorsa, bilin ki; bu, memleket hesabına büyücek bir telâşa kapıldığımız için değil.. Tabancasını çıkarıp da şakağına dayayan sayın paşamıza sadece tetiği çektirmemek içindir..

Ama isterse çekebilir!

(Milliyet, 12.5.1969)

Yekta Güngör ÖZDEN

GAFLET, DALALET, HİYANET

Acı gerçek ortadadır. İktidarın "devekuşu" ve "böl-yen" siyaseti "yavuz hırsız, ev sahibini bastırır" atalar sözünü andırır bir tutumla, aptalları bile güldürecek garip örneklerle sürüp gitmektedir. Atatürk'e inanmamış, halkına uzak kalmış, özgürlükleri ve devrimi kavramamış, karma yapılı bir iktidardan beklenecek hiçbir şey yoktur. Cumhuriyetin getirdiği güvenlik bozulmuş, dağlar, yollar bir yana, başkent içinde saldırılar, Devlet ve Hükûmet varlığından şüpheye düşürücü, kanun otoritesiyle alay edici ağırlığa varmış, ulusal birlik çözülmüştür.

İktidar, nurlu ufuklar edebiyatıyla halkı aldattığını sanırken kendisi aldanmaktadır. Böylesine kör gidiş, böylesine sarsak adımlar, yıkılacak köşenin, düşülecek uçurumun yakınlığını gösterir. Ulusal birlik içinde yüceltmeyi amaç edinmiş Türk milliyetçiliğinden esinlenerek egemenlik ilkesine, Atatürk devrimlerinin tam bilincine sahip olarak bütün hukuksal ve sosyal temelleriyle demokratik hukuk devletini kurmak, insan hak ve özgürlüklerini, ulusal dayanışmayı, sosyal adaleti, kişinin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmek, güvenceye bağlamayı sağlamak çabasını, kendi öz yararının altında ve gerisinde düşünenler başka bir şey yapamazlar. Sokağa, zorbalığa, kokmuş yobazlara yaslananları uyarmak zordur. Atatürk'e, lâik Cumhuriyete, devrimlere, topluca Türk ulusunun yarınına, uygar yaşantıya karşı girişilmiş alçakça saldırılara "iktidar hastalığı" nedeniyle ilgisiz kalmak, dolaylı biçimde desteklemek, ulusa karşı olmak ve "gayri meşrû" düşmektir.

En küçük ahlâk kuralına, övünülecek geleneklerimize aykırı davranışlar karşısındaki gizli gülüşüyle iktidar, Türkiyemizi dünya kamu oyu önünde küçük düşürmüştür. Koruyamadığı yüceliklere kimse bekçilik yapamaz. Suç sayılan davranışları okşanan dernekler, yönetimde etkili olan nurcular, süleymancılar, kafatasçılar, takunyalılar, takkeli-

ler, bunların çanak tuttuğu, bir şey bildiğini sanıp bilgi ve terbiyeden yoksun, yüzsüz komünistler, ülkemize despotizmin kanlı çizmelerini çağırmaktadırlar. Girişimlerinin başka anlamı olamaz. İki uc da Atatürk'ün dehâsına, "hata" demektedir.

Küflü, karanlık, teokratik bir düzen özleyen şeriatçılar mahkûm olduğu halde, devlet örgütünde işe alınır, aynı ârsızlık ve umursamazlıkla yürürse, üst organlarda ümmetçiler saltanatı sürdürülürse, siyasal söylevler inanç sömüren sözlerle başlayıp biterse, yasalara aykırı çalışmalarla dinsel çabalar içinde olan dernekler beslenirse, Atatürk büstleri kırılır, resimleri parçalanır, okullar, yurtlar basılırsa, bazı imamlar, müftüler çirkin kelimelerle siyasal oyunlar içinde rol alırsa, kutsal konutlar olan camilerden bazısı Allah'ı ve dini bilmez, kendini bilmez soysuzun irtica karargâhı durumunda bırakılırsa, denetleme yapılmazsa, Allah'la kulu arasına din tâciri girerse, Peygamberimizi gölgeliyerek, Türklüğe, Atatürk'e, ulusal kurtuluşa karşı çıkmış, Kürt Teâlî Cemiyeti'ne girmiş, Volkan'da saçmalar yayınlamış, isyanlara karışmış, modern felsefeyi tanımayıp ümmetçilik temeline saplanmış, akıl ve ruh hastası peşindekiler başıboş bırakılırsa olacağı budur. Geçenlerden, olanlardan gerçek dindarlar üzgündür, acılıdır. Çoğunluğu bunlara karşı olmakla birlikte, arkasını iktidara dayamış bozguncu azınlığın şirretliği ortalığı karıştırmaktadır. Modern eğitim ve öğretim yerine çocukların kafalarını bâtıl inançlarla doldurup uyuşturmak belki gerçekler halk çoğunluğuna ulaşıncaya değin iktidara getirir, ama iyilik getirmez. Kafası yalan-yanlış, devrime gereksiz yere karşı, milliyetçilik dışı fikirlerle dolu olan irtica pençesindekilerle, hiçbir düzen tanımayan ve istemeyen komünizm delilerini birbirinden ayırmamalıdır. Birisinin oynadığını diğeri istiyor, birisinin yaptığından diğeri yararlanıyor.

İktidar, aşırı sağcılardan çekinip cenaze törenini Hacıbayram Camiinden almakla gerilediğini, korktuğunu düşündüğü kadar, seçimlerde yardımcılarını gücendirmemeyi de düşünmüştür. Anayasa Nizamını Koruma Tasarısını aşırı sağın tepkisiyle geri aldığı görüşümüzü değiştirecek gelişme olmadı. Cenaze, Maltepe Camiine alınmakla irtica cesaret bulmuş, lâiklikği dinsizlik sananlar şımarmıştır. Kaçakçının, tefecinin, katilin, hırsızın, iki uctaki yobazın na-

mazı kılınırken, müslümanlığı dini bozanlardan kurtarmak isteyen büyük bir insanın namazının kılınmamasını istemek, bu yolla Anayasaya ve uygar düzene karşı ayaklanmadır. İktidar ilgililerinin olayı hafife alan, Valinin küçümseyen, Senato Başkanının "Kişiliği ne olursa olsun..." diye başlayan sözleri çok düşündürücüdür. Yargıçların, savcıların, avukatların, askerlerin ve nice bilinçli yurttaşın gözleri önünde geçen olayları etkisiz sanmak ileriyi görmemektir. Olayları geçiştirmek, uyutmak, değerli görgü tanıklarına karşı bir generalin tarihe karşı ödev yapmasını gereksiz bulmayı söylemek, yetersiz tedbir almamak unutulacak gaflardan değildir.

Din bilgisi yüksek, tertemiz müslüman, görev namusu yüce, kişisel onuru ulu, imanlı, her bakımdan örnek İmran Öktem'in cenaze törenindeki utandırıcı olaylar, varlığımıza kasdetmiş bezirgânların namussuzca başkaldırmasıdır. Vicdan özgürlüğünü yobazlar için savunup önemli olaylara "Basit, günlük zabıta vak'ası" diyen iktidar, ortanın solunu savunanların peşine uydurma suçlamalarla takılmış, bundan komünistler yararlanmıştır. Osmaniye, Bursa, Konya, İstanbul ve İlâhiyat Fakültesi olaylarını unutmuş mudur? Siyasal iktidarın varlığını inkârda olduğu görülmektedir. Gereksiz ve yararsız tasarılar, sözde Anayasa değişikliği peşinde olanların Anayasal hakların kullanılmasına karşı olduklarını bilmeyen var mıdır?

İmran Öktem, hukukçuluğu salt uygulayıcılık olarak almazdı. Sorumluluk duygusu büyüktü. Pısırık, korkak, kişiliksiz değildi. Medeni cesaretiyle bezenmiş bilgisi, mesleğine yaraşır bir olgunlukla onu çalıştırıyordu. Dosyalar arasına gömülmekten çok, yurt gerçekleri üzerine çıkmayı, gördüklerini göstermeyi istiyordu. Uyarıyordu. 1936 adalet yılını açarken gericiliğe, sağcı akımlara, din sömürücülüğüne, komünizme açıkça çatmıştı. Vicdan, dini inanç ve düşünce özgürlüğünü savunan, Atatürk'e bağlılığı dile getirip genç Atatürklere seslenen yüce yargıca, Atatürk'ün söylevlerinin anlamını bilmeyen kafasız nurcular, süleymancılar, siyasal sapıklar çattılar.

Yılmadı, gerilemedi. Gerçek bir devrimciydi. Görevini özenle yerine getiriyordu. 1937 adalet yılını açarken sağın ve solun yobazlarına, din bezirgânlarına gene çatmış, devrimlere bağlılık zorunluluğunu savunmuştu.

1968 söylevinde devrimlere bağlılık anlayışıyla, düzensizliği, aşırı sağ ve aşırı sol eğilimli kaba kuvveti yerdi. Ulusal birliğin bozulmasının komünizm için elverişli ortam olacağını, komünizmden hepimizin nefret ettiğini belirtip demokratik düzeni övdü. Anarşiyi kötüledi, üniversitelerin, öğretmenlerin ve aydınların halka ışık tutmasını istedi. Kendisi hepimiz için ışıktı.

Allahın birliğini, manevî varlığını benimsediğimizi, O'na inandığımızı, bağlandığımızı, O'nu tanıyarak aklımızla kabul ettiğimizi, saydığımızı, böylece O'nu bildiğimizi gösteren, başkasının felsefik görüşünü yansıtmasını kötü niyetliler, yalancılar, zararlılar, siyasal amaçları için sömürdüler. İnsan zekâsının yaratıcılığı, Allahı kabul edip O'na varlık tanımanın temiz inancı felsefenin vardığı bir gerçektir. Tiksindirici tutumları bilinen bir gazeteci ve bilinen bir-iki sapıtmış paçavra, şerefsizce saldırdılar. Atatürk'e dil uzattılar. Saldırılar Atatürk'ün ve İmran Öktem'in ilkelerine ve kişilikleri yoluyla modern Türkiye'ye karşıydı. Son olaylar bu alçaklıkların dürtüsüdür. Gerçek dinle, gerçek dindarla, ahlâk ve insanlıkla, terbiyeyle ilgisi yoktur. Hepimizin nefret ettiği düşmanca bir uğraşıdır. Din, birlik ve her ölüye saygı ister. Bayrağa sarılı tabuta saygısızlık, mezarlığı tahrip tehditleri divanelikten başka bir şey değildir ve meydan okumadır. Adalete çatıp yobaz geçişi düşünen hastalar, komadadır. Yürüyüşte yüz bulamayan aşırı solcular da komadadır.

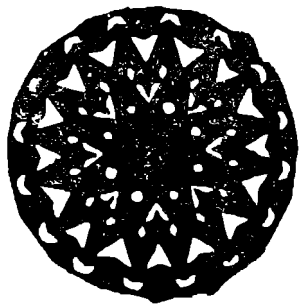
Ankara büyük günlerinden birini yaşadı. Anayasaya, ülkeye sahip devrimci güçler yürüyordu. Atatürk yürüyordu, İmran Öktem yürüyordu. Yobazlar yoktu. Hukukun ve devrimin üstün tutulacağı, 31 Mart'ların gelemiyeceği inancı kafalara bir kez daha çakıldı.

İktidar cephesi susuyor, bakacak yüzü yok. Korkuyor, ne yapacağını şaşırmış. Aczi, basiret olarak gösterenlerdeki basirete, anlayışa bakınız. Yurdun en yüce, en seçkin hukukçularını, üniversitelerin yöneticilerini birlikte yürüten güç, değerli inanç ölür mü? İktidar gerçekten kaçıyor. Şeriat isteyen bazı gazetelerin dayanaklarını ortaya çıkarıp köklerini sökmekten kaçıyor. Belki o zaman kendisi dayanaksız kalacaktır. Yasama organlarının denetiminden kaçıyor. Aydın, halk ayırımı yaparak yobaz güruhunu halka mal-

etmek, halk çoğunluğunu yobaz göstermek istiyor. Biz, halk çoğunluğunun, iktidar partisinin çoğunluğunun dahi hatalı yöneticileri gibi olmadığını, düşünmediğini biliyoruz.

İktidar aydınlıktan hoşlanmıyor. Anayasadan hoşlanmıyor. Artık aydınlıkla karanlığın, bilgiyle cehaletin, ahlâkla yobazlığın, hukukla zorbalığın savaşı başlamıştır. Said-i Nursî'nin delilerine, Süleymancıların sapıklarına, iktidarın goygoycularına mı yenileceğiz? Atatürk devriminin namuslu bekçileri namussuzlara mı alt olacak? Alçaklara, soysuzlara, yobazlara mı karşı çıkmayacağız? Komünistlere, faşistlere mi boyun eğeceğiz? Yürekli bir hâkimin mezarlık başında tüm hukukçular adına konuşması gibi, kıvançla, onurla, inançla mutlu Türkiye için yaşayacak, İmran Öktem'i de yaşatacağız. Analar çok Atatürk, çok Kubilây, çok Emeksiz yetiştirmiştir. Ahlâksızların taassubu, akla ve fazilete yenilecektir. Ne Mao'nun, ne de Saido'nun sütü bozuk sürüleri Türkiye'yi sahipsiz sanmamalıdır. Ahlâk ve adalet egemen olacak, devrim ve demokrasi yaşayacaktır. "Hukuk nedir? Hukuk yoktur" diyen ikiyüzlü satılmışlar, insanlığı öğreneceklerdir. Yürüyüşü bozamayan yürüyüşü örnek bir uyarmadır. Akıllanmak gerekir.

(Ulus, 15.5.1969)

Prof. Dr. Hüseyin N. KUBALI

27 MAYIS'IN 9 UNCU YILINDA

27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramının bu seneki kutlanışı müstesna bir mâna ve değer kazandı. Zira, sanki memleketin başka derdi kalmamış gibi, ortaya çıkarılan siyasî af ve güya huzur adına yaratılan huzursuzluklar 27 Mayıs'ı ve onun Anayasasını koruma azmini bir kat daha kuvvetlendirdi.

Kanaatimizce 27 Mayıs'a düşman olanların bir türlü kurtulamadıkları karşı ihtilâl kompleksi, samimî veya değil, 27 Mayıs'tan yana olanların attıkları yanlış adımlar, almak istedikleri tedbirler, bunlardan doğan ve doğacak tehlikeli buhranlar onun mahiyetini bilmemekten, ya da bilmek istememektendir.

Derhal söyleyelim ki, 27 Mayıs hareketi ne kardeş kavgasına son vermek için yapılmış bir kavga ayırıcılığı işidir, ne de bir hükûmet darbesidir. 27 Mayıs'ın ilk saatlerinde hareketin kimseye karşı yapılmadığını, sadece kardeş kavgasına son verilmek istendiğini radyoda açıklayan sesin ve bunu hâlâ tekrarlayanların düştükleri çelişme hayret vericidir. 27 Mayıs'ı fikir muhtevasından mahrum gösteren, kuşku ve demagoji kokan, o günden beri 27 Mayıs'ın düşmanları tarafından alabildiğine sömürülen bu iddia, ihtilâlin kendisini indilik ve keyfilikle lekelemesinden, inkâr etmesinden, bindiği dalı kesmesinden başka bir şey değildir. Çünkü kardeş kavgasına son verme gerekçesinin iktidardan uzaklaştırılan kavgacı kardeşlerden yalnız biri hakkında alınan şiddetli tedbirleri, uygulanan ve demokrasimizin kaderiyle ilgili olan ağır Anayasa tasarruflarını haklı ve meşru göstermeğe yetmeyeceği açıktır.

27 Mayıs böyle çocuksu bir iş olmadığı gibi, bir hükûmet darbesi de değildir. Bilindiği üzere, genellikle Orta ve Güney Amerika'da, bir süredir Orta ve Uzakdoğu'nun, Afrika'nın az gelişmiş memleketlerinde görülen hükûmet darbeleri daha ziyade iktidardaki siyasî personelin değiştiril-

mesiyle yetinen, itici fikir kuvvetinde, konusunda ve hedefinde çoğu zaman sübjektif olan siyasî mahiyetteki kabakuvvet müdahaleleridir. O halde 27 Mayıs hareketi nedir?

27 Mayıs hareketi yıkıcı ve cezalandırıcı yönüyle bir ihtilâl, yapıcı yönüyle bir devrimdir. Devrim olmak karakteriyle Batılaşma, lâikleşme, hukuk devletini ve demokrasiyi gerçekleştirme, gerçekten halkın egemenliğini ve tam millî bağımsızlığımızı sağlama ve bütün yönleriyle çağdaş medeniyet seviyesine ulaşma çabasını gösteren, Atatürk devrimleriyle tam mihverine oturtulup değişmez doğrultusuna yöneltilen tarihi oluşumumuzun çok önemli ve daha ileri hedeflere ışık tutucu bir merhalesidir. O halde 27 Mayıs bir yandan Atatürk devrimlerinin ihyasıdır. Öte yandan sosyal ve ekonomik dâvalarımıza ağırlık veren yeni Atatürkçülük'tür. Onun Atatürk devrimlerinin devamı ve teminatı olması, inkârı ve ihmali imkânsız tarihî ve millî bir realite olması, her yurtsever Türk'ten saygı beklemesi bundan dolayıdır.

Bilindiği gibi, devrimler yeni ve objektif bir hukuk fikrine ve ahlâk idealine, değişik bir sosyal ve ekonomik düzen anlayışına dayanan, onların gerçekleşmesini hedef bilen sosyal hamlelerdir. İhtilâllere devrim niteliğini kazandıran, yalnız yıkıcı olmakla kalmıyarak aynı zamanda yapıcı olmalarını, kişilere ve müesseselere hâkim ve devamlı olmalarını sağlıyan objektif bir fikirden ve dünya görüşünden ilham ve kuvvet almalarıdır.

27 Mayıs'ın yıkıcı yönü Atatürk devrimlerine ihanet eden, Anayasayı çiğneyen, iç ve dış sömürüye kucak açan, siyasi demagojiyi, nüfuz ticaretini, ahlâksızlığı teşkilâtlandıran pespaye bir idareye son vermesi, meşrûluğunu kaybeden bir iktidarı, başları ve metaztazları ile memleket bünyesinden bir kanser uru gibi söküp atmak istemesidir.

Onun yapıcı yönünü meydana getiren büyük eseri ise 1961 Anayasasıdır. Demokrasiye bağlılığını derhal açıklayan Millî Birlik Komitesi, ihtilâlin benimsediği yeni ve objektif hukuk fikrinin temsilcisi aslî kurucu iktdar olarak, geçici Anayasasını yapmış, kurduğu ilim heyetine yeni Anayasanın Ön Tasarısını hazırlatmış, aslî kuruculuk iktidarını devrettiği Kurucu Meclis tarafından yapılıp kabul edilen Anayasayı halkoyuna sunmuştur. Böylece hem 27 Mayıs'ın fii-

len ve hukuken gerekçelerinden ve hedeflerinden aldığı asli meşruluğu, hem de Anayasanın buna dayanan meşruluğu, hukukî ve şekli yönlerden teyid ve tescil olunmuştur.

II. Cumhuriyetimizin dayandığı hukuk ve ahlâk prensiplerini koyan, Atatürkçülüğün yeniden şahlanışını gerçekleştiren, pluralist modern demokrasilerin iki ana temeli düşünce hürriyetini ve sosyal adaleti bütün teminat müesseseleriyle benimseyen, sağlı sollu hürriyetleri boğucu aşırılıkları yasaklayan, sosyo-ekonomik derinliğine reformlara hukukî imkânlar hazırlayan 27 Mayıs Anayasasının gözden kaçırılmaması gerekli iki büyük özelliği vardır:

Bunlardan birincisi, 27 Mayıs'ın meşruluk temeline oturan bir âbide olmasıdır. Anayasanın metnine dahil, onun ruhunu açıklayıcı Başlangıç'ı bir kale gibi yerinde kaldıkça -Anayasanın bekçileri uyanık olduğu sürece kalacağı şüphesizdir- bu gerçeğin aksini hukuken iddia imkânsız, onu fiilen zorlamak ise beyhudedir. Zira, bu temel yıkılınca Anayasanın meşruluğunu yitireceği ve çökeceği muhakkaktır. Bu çöküntünün altında kimlerin ve nelerin kalacağı ise bilinmez.

Anayasanın ikinci özelliği, Türk milletinin hürriyete, adalete ve fazilete âşık evlâtlarının uyanık bekçiliğine emanet edilmesidir. Bu, plâtonik bir formül değildir. Halk kitlelerimizin bilinen kültür seviyesi ve politikacılarımızın samimiyetsizliği ve siyasî çıkarcılığı karşısında gerçekçi ve samimî olarak tekrarlayalım ki, Türk milletinin Anayasanın uyanık bekçiliğini yapabilecek evlâtları zinde kuvvetleridir ve bunların ve bunların başında yurtsever, ilerici ve disiplinli kahraman ordusudur. Bunu tarihimizdeki asîl ve hayırlı örnekleriyle biliyoruz. Kestirilemez daha kaç yıllar bu bir sosyal kanun gereği olarak, böyle olacaktır.

Derin şaşkınlık ve huzursuzluk yaratan, zaten perişan iktisadî hayatımızı yok yere felce uğratan son olaylar dolayısiyle Anayasanın tadili ve siyasî af teşebbüsünün sakatlığı üzerinde tekrar kısaca durmak istiyorum:

Hiç şüphe yok ki, 27 Mayıs Anayasası gökten inmiş değildir. Usulüne titizlikle uyularak değiştirilebilmesi kadar tabiî bir şey yoktur, ama tadil yetkisinin kesin sınırları vardır. Çünkü B.M.M., Anayasanın üstünde değildir. Onun lâfzı ve ruhu ile hukuken ve fiilen bağlıdır. Yeni Anayasamızın getirdiği en teminatlı yenilik de budur.

Ernst Barlach : Heykel

B.M.M., meselâ Anayasa'dan lâiklik ilkesini, özel mülkiyet hakkını çıkaran bir tadil yapamaz. Yaparsa Anayasa dışı bir fiilî durum yaratmış, bir ihtilâl yapmış olur. Siyasî afla ilgili tadil için de durum tamamen aynıdır. Böyle bir tadil, Anayasayı çiğnemektir. Bir karşı-ihtilâl teşebbüsü mahiyetindedir. Çünkü Ön Tasarıyı hazırlayan heyette tarafımdan kaleme alınan, temel fikirleri ve plânı itibariyle değişikliğe uğramayan Anayasa Başlangıç'ı, Anayasanın metnine dahil bağlayıcı bir hukuk kuralı değer ve kuvvetindedir. Onun sâkit iktidarın meşruluğunu yitirdiğini açıklayan hükmü, 27 Mayıs'ın direnme hakkının kullanılması, bir dünya görüşü ve temel kural olarak, meşruluğunu tescil ettiğine göre, meşruluğunu yitiren bir iktidarın elebaşısı hüviyetiyle hüküm giyen bir kimsenin takımı ile birlikte kendisini mahkûm eden bir Anayasanın içine sokulması, onun tanıdığı tekrar Cumhurbaşkanlığına kadar götürebilecek hak ve imtiyazları ele geçirmesi yalnız Anayasaya değil, akla ve mantığa da açıkça aykırıdır. Neticeleriyle 27 Mayıs'ın tasfiyesi demektir ve bu sebeple bir karşı-ihtilâl teşebbüsüdür.

Böyle bir teşebbüsü gizli, açık hiçbir gerekçe hukuken caiz ve fiilen mümkün kılamaz. Muhtaç olduğumuz huzurun ve parlâmento itibarının ilk ve mutlak şartı Anayasaya, onun felsefesine, yaşatmak istediğimiz demokrasinin hak ve fazilet kurallarına saygıdır. Bu şarta uymayan, tehlikelerle dolu olan tadilin kanunlaşabileceğini sanmıyorum. Kanunlaştığı takdirde Anayasamızın koruyucusu Anayasa Mahkemesi tarafından iptali de mümkün ve muhtemeldir. Bu itibarla, teşebbüste fahiş hata vardır. Hatada direnme daha büyük hatadır.

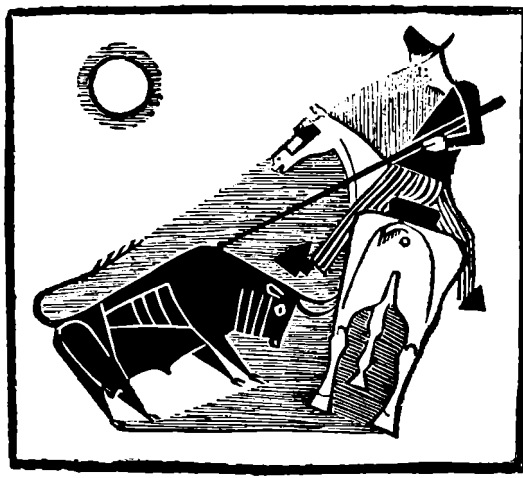
Bizce, şimdilik atlatılmış görünen buhranın iç açıcı tarafı, zinde kuvvetlerimizin yüksek millî menfaatler, 27 Mayıs ve Anayasamız adına yaptığı kesin ortak ihtarın zaferidir. Bu, politikacılarımıza 27 Mayıs'ı ciddiye almanın, oy avcılığı için yapılan tiksinti verici, modası geçmiş karşılıklı politika oyunlarını artık bırakmanın huzurun baş şartı olduğunu umarız ki anlatmıştır.

Son esef verici olaylar iktidara ve muhalefete millî menfaatleri parti çıkarlarından üstün tutarak, şahsî prestij kaybı pahasına şahsî prestij peşinde koşmayı memleketin

ve 27 Mayıs'ın sırtından yapılan, her bakımdan pahalıya mal olan oyun bozma oyunlarını bırakarak, halka, devrimlere sırt çevirerek, dayanma sevdasından vazgeçerek Anayasamızın tam uygulanmasına çalışmak, çözüm bekleyen sosyal ve ekonomik dâvalarımızın üstüne ciddiyetle eğilmek gerektiğini idrak ettirebilmiş ise milletçe kazançlı sayılırız.

El ve gönül birliği yapan İnönü - Bayar veya Bayar - İnönü çiftine, memleketin başına yok yere çıkardıkları derde rağmen, 27 Mayıs'a ve onun Anayasasına azim ve imanla bağlılığımızın ölçülmesine ve bir kat daha kuvvetlenmesine yardımcı oldukları için teşekkür etmekten kendimi alamıyacağım.

(Cumhuriyet, 4.6.1969)

Gerhard Marks

Oktay **AKBAL**

ÇAĞDAŞ UYGARLIK

Batılı insan, aklı, hayata hakim kılmış, görülmemiş bir teknik uygarlık yaratmış, böylece yeryüzünün egemeni olmuş. Yaşamak için bu başarılı kültürü, tekniği benimsemekten başka çare kalmamış. Bu kendini koruma içgüdüsünden başka bir şey değildi elbet. Tanzimat'tan bu yana süregelen batılılaşma akımı, Atatürk'le hızlanan çağdaş uygarlığa yetişme çabası -bütün baltalamalara, engellemelere rağmen- bugünkü Türkiye'nin yaratıcı gücü olmuştur.

P.E.N. Club toplantısında bu konuda konuşan Cumalı; Batının tek cephesi olmadığını, Batı düşüncesini Batı emperyalizmiyle bir tutmamak gerektiğini, emperyalizmi bir ekonomik sistem olarak kuran Batı'nın buna karşı sosyalist sistemi de yarattığını belirtiyor. İşte sözleri: "Batı'nın insana dönüş akılcılık ilkeleri üstüne kuşkuya düşmenin, yüzyıldır bu yolda süregelen aşamalara, çabalara, ters, olumsuz bir tutum olacaktır."

Öteki konuşuculardan Rauf Mutluay, ulusculuk ülküsünü Batılılaşma akımıyla aldığımızı, bu ulusculuğun Batılılaşmayla engellenmiş değil, Batılılaşmayla varılmış aydınlık bir ülkü olduğunu; Prof. Vehbi Eralp Batının bize etkisinin ancak olumlu yönleri bulunduğu, bunlara karşı çıkılamayacağını söylüyorlar.

Konuşmaları kapatan Yaşar Nabi, Batı kültürü ya da çağdaş kültür düşmanlığının aydınlar arasmda fazla taraftar bulmadığını, bu gece konuşanların aynı görüşte olmalarının da bunu ispatladığını bildiriyor.

Ne beklenirdi? Aklı başında bir aydın kişi çıkacak da Batılılaşmayı, yani çağdaş uygarlığın felsefesini, edebiyatını, sanatını, kültürünü, tekniğini yadsıyacak, bütün bunları bırakalım, ilkelliğe dönelim mi diyecek?.. Buna benzer şeyleri söyleyenler, yazanlar var. Marx'ın Asya halklarının geriliğine, ilkelliğine bakarak ortaya sürdüğü doktrinin bu insanlarca benimsenemeyeceğini düşünerek umutsuzluğa düş-

mesi, Asya tipi bir üretim üzerinde durması, ama bu düşüncenin önceki görüşleriyle çelişme yarattığını görerek bazılarımızda garip fikirler yarattı. İnsan topluluklarının Avrupa'da başka, Asya'da başka, Afrika'da daha başka üretim yöntemleri, yaşama koşulları içinde olmalarını kabul edince Marx'cılığın evrenselliğini yıkıyordu. Bizim bazı Marx'cı düşünürlerimiz Batı uygarlığına karşı çıkarken Marx'tan, gerçek Marx'cı düşünceden uzaklaştıklarını düşünemiyorlar.

Batı uygarlığıdır çağdaş uygarlık. Asya'nın, Amerika'nın eski uygarlıkları da var elbet. Batı'da uygarlık yokken, oralarda varmış. Varmış, ama geçmiş gitmiş. Bugün tek bir uygarlık var, kültürü, tekniğiyle dünya üstünde, denenmiş, başarısını benimsetmiş bir uygarlık. Çağdaş uygarlık... Batı kafasının yarattığı, bütün dünya uluslarının paylarını aldıkları, alacakları bir uygarlık...

(Vatan, 7.6.1969)

Picasso Siyah-beyaz

Ord. Prof. Dr. H. V. VELİDEDEOĞLU

SENATO ARTIK ÇEKİLMELİDİR

"Her aksiyonun bir reaksiyonu olur"; "Her tepkinin bir karşı tepkisi olur". "Sertlik sertliği doğurur" ve "Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır."

Bu sözler, vaktiyle söylenmiş, fakat boşuna söylenmemiştir. Herbirinin bir hikmeti vardır. Herkesin, özellikle kamu görevlerinde sorumluluk yüklenmiş olanların, yukarıki sözlerden alacağı ibretler vardır.

9 ve 10 haziran günleri İstanbul Üniversitesi için çok acılı günler oldu. Evlâtlarımız dövüldü, yaralandı ve bir düşman gibi kıyasıya hırpalandı. Herbiri birkaç yüz lira aylık için çalışan ve ev geçindirmeğe uğraşan halk çocukları polislerimiz taşlandı, kimisi yaralandı.

Düşününüz; hepsi de bu halkın çocuğu, bu milletin evlâdı bulunan ve bir düşman saldırısı karşısında yanyana ve omuz omuza vatan savunmasına koşacak olan bu gençler, yani polis ve üniversite gençliği, bugün bu aziz yurdun içinde ve İstanbul'un bir meydanında birbirine karşı hücuma geçiyor; birbirini kırıyor; kıyasıya, öldüresiye birbirine karşı çıkıyor ve teknik silâhları üstün olan toplum polisi azgın bir kin ve hiddetle, yine kendisi gibi bir halk çocuğu olan öğrencileri dövüyor, dövüyor.

Bununla yetinmiyor: Halktan, "Aman yapmayın, yazıktır." diyenlere de, kadın erkek ayırımı gözetmeksizin, vuruyor, vuruyor. Bu da yetmiyor; öğrencilerini kurtarmak ve ortalığı yatıştırmak isteyen asistanları, vücutlarında çürük izleri kalacak biçimde coplu'yor; görevlerini yapan gazeteci ve foto muhabirlerini de kıyasıya dövüyor.

İki gün içinde akan bunca kanın, bu kardeş kavgasının bir sorumlusu veya sorumluları yok mudur?

Bizce bunun sorumlusu, bu defaki öğrenci hareketleri karşısında üniversite organlarınca, özellikle Senatoca uygulanan "şiddet politikası" dır. Başta söylediğimiz gibi "sertlik, sertliği doğurur", "Üniversite, Papalık gibi müstakil ve

kutsal bir devlet midir ki oraya polis, devlet kuvvetleri çağırılmaz" diye söyleyip yazanların tahriklerine uyularak Üniversiteye polis çağırılmış ve Türk evlâtlarının birbirine kırdırılması olayı meydana gelmiştir. Birçok icraatını beğenmediğim şimdiki Rektörün şahsen en beğendiğim noktası, şimdiye kadar Üniversitenin içine güvenlik kuvvetlerini sokmamasıydı. Acaba Senatoya hangi güçler iltihak etti ve bu sertlik politikasını oraya ithal etti, bunu bilmiyoruz. Görünen sonuç, bu politikanın üniversitemizi maddî ve manevî yönden tahrip etmiş ve etmekte olmasıdır.

Başkalarının tutumu: Ankara Fakültelerinde de benzeri olaylar çıktı. Dekanlarda, Rektörlerde ve yönetim kadrolarında istifalar oldu. Fakat orada öğretim üyeleri şahsî kinlerini veya antipatilerini ya da fikir ayrılıklarını, müessesenin yararı uğruna, hemen bir yana attılar; sımsıkı birleştiler; istifa edenlerin bu istifalarını kabul etmediler ve onları -bu defa ittifakla- yeniden seçtiler. Üniversiteye polis sokmadılar; polisin gelmesi sonucunu doğuracak olan kapanma kararı da vermediler; sadece sınavları eylül ayına ertelediler. Böylece hem çocuklar ve polis birbirine kırdırılmadı, hem müessesenin prestiji kurtarıldı; hem de son olaylar yüzünden çalışma imkânları azalan gençlere yaz aylarında bu imkân sağlanmış oldu.

Açık eleştirme hürriyetsizliği: Memleketin en yüksek siyasî organı olan Türkiye Büyük Millet Meclisindeki görüşme ve tartışmalar halkın gözü önünde geçer. Gazeteler bunları yazar, radyolar söyler. Herkes, iyi veya kötü bir fikir edinir. Belediye Meclislerinde, Ticaret Odaları toplantılarında ve öteki kamu kurumlarından birçoğunun genel kurullarında da durum böyledir.

Üniversitelere gelince; Üniversite ve Fakültelerin Senato, Genel Kurul, Profesörler Kurulu gibi kurullarının toplantıları, nitelikleri gereği olarak, kamuya kapalıdır ve kamu denetiminin dışındadır. Bu denetim, adı geçen kurulların üyeleri tarafından kendi içinde, kendi bünyesinde yapılır. Ancak, bazı menfaat grupları teşekkül eder ve bu kurullarda çoğunluğu ele alırsa ve bu çoğunluk sürdürülebilirse, içerde yapılan eleştirme ve denetleme çabaları hep havaya gider ve sadece kurulların tutanaklarında yazılı kalır.

İşte Üniversiteler bakımından talihsizlik buradadır. Kimsenin doğru dürüst bir şey bilmemesi, yani halkın Üniversite kurullarında geçenlerden haberi olmaması yüzünden gerek halk, gerek öğrenciler arasında fısıltı gazetesi alabildiğine yaygın olarak hükmünü icra eder. Müessese yararına çalışan öğretim üyelerine karşı gayet aşağı ve bayağı bir iftira kampanyası yürütülür. Hattâ bazan "çıkarcılar" kahraman, bütün ömrünü Üniversiteye vakfetmiş ve eserler vermiş olanlar "sahtekâr" olarak tanıtılır.

Eğer Üniversite kurullarındaki olayları dışarıda, yani gazetelerde eleştirenler çıkarsa, bunlar "müesseseyi küçük düşürme" ile suçlanır ve disiplin kovuşturmasına uğratılır.

Böyle ters sonuçlara ve uygulamaya meydan vermemenin biricik çaresi, Üniversitenin bazı kurullarında, öğrenciler ve müessese ile ilgili konuların görüşülmesinde, öğrenci temsilcilerinin -oy hakkına sahip olmaksızın- müşahit ve gerekirse müşavir olarak bulundurulmasıdır. Böyle bir uygulama, bu kurulların şimdiye kadar sımsıkı tutulmuş olan gizliliğini, bir dereceye kadar ortadan kaldırır ve âleniyeti sağlar. Reform isteklerinden biri de işte budur. Bugünün genci, yarının idarecisidir. Artık onlara itimat edelim.

Kapatılan Üniversite: Üniversitenin kapatılması demek, bu müessesesinin polis idaresinde bulunması demektir. Kütüphanesinden, okuma odalarından, öğrencilerin yararlanmaması demektir. Umuyorum ki, Senato kapama kararını verirken bu noktaları düşünmüş ve okuma odalarının talebeye açık olacağını kararlaştırmıştır. Öğrencilerden vazife isteyen hoca, ancak, gerek öğretim üyesi, gerek idareci olarak, kendine düşen tüm görevleri yerine getiren hocadır. Senatonun sayın üyeleri, öğrencilerimizin ve (kendilerine görev olarak verilen işi yerine getirdiğini sanan) polislerimizin birbirini kırmasına meydan verecek hatalı tedbirler almış oldukları için, ödevlerini gereği gibi yapmamışlardır. Dekanları ve yöneticileri istifa eden Fakülteler -Ankara'dakilerin yaptığı gibi- eski dekan ve yöneticiler etrafında sımsıkı kenetlenmedikleri için, vazifelerini yapmamışlardır. Bu kadar kanlı ve çok hazin sonuçların doğmasının sorumluluğu, kendi evlâtları demek olan öğrencilerini korumayanların üzerindedir. Büyük bir sorumluluk payı da toplum polisine, çocukları "ezmek" emrini verenlerdedir. Bu emri ve-

ren kişi, bir eski doktor Bakan, bir eski asker Vali veya görevinde şiddeti esas almış olan bir güvenlik idarecisi olabilir. Onlar hakkında gerekli araştırma ve soruşturma, herhalde yetkili organlarca yapılır ve yapılmalıdır.

Bir Üniversite mensubu olarak bizi ilgilendiren asıl nokta, bugün sorumlu bulunan Üniversite organlarının durumudur. Öğrencilerinin sosyal dertleriyle uğraşmaya vakit bulamayan, buna karşılık onları polis coplarına teslim etmeye gönülleri razı olan bu efendiler, hemen çekilmelidirler. Bizce ilk yapılacak iş budur.

(Cumhuriyet, 12.6.1969)

Degas Desen

M. Sunullah ARISOY

BİR İNANÇSIZLIK ÖRNEĞİ

Yazımıza çok yıl önce yazılmış bir şiirle başlayalım:

Büyük, küçük her ferdi asırlarca bu yurdun
Emekleyip dururken köhne izler üstünde.
Sen o kartal pençenle tutup bizi uçurdun,
Aşılamaz ne dağlar, ne denizler üstünde.

Kurur senin nurunla izleri gözyaşının
Düşmanları titretir çatıhşı kaşının,
Bir güneş tesiri var o ilâhî başının,
Karanlıklara düşmüş ümitsizler üstünde.

Sen çürümüş, dağılmış bir cesede can kattın,
Mezarından çıkardın, semâlara fırlattın,
Yenibaştan şerefli bir âlemi yarattın,
Bu derece hakkın var, senin bizler üstünde.

Titriyor İstanbul'un sevinçle her bucağı,
"GEL" diyor bir el gibi sana vatan kucağı,
Kapanıp öpmek için basacağın toprağı;
Bütün şehir bekliyor seni dizler üstünde..

Bu şiir, kolayca anlaşılacağı gibi, Atatürk için yazılmıştır. Şiirin son dörtlüğünden, özellikle Atatürk'ün İstanbul'a gideceği günlerde yazıldığı anlaşılıyor. Şiirin adı da "Gazimiz". Bu şiir üzerinde biraz durmakta yarar var. Duralım, anlamaya çalışalım, bakalım ozan neler demiş: "Büyük, küçük her ferdi asırlarca bu yurdun / Emekleyip dururken köhne izler üstünde." Gazi çıkagelmiş "o kartal pençe"siyle "tutup bizi uçur"muş. Bu dizelerden, yanılmıyorsak şu anlam çıkıyor: Bu yurdun büyük, küçük her ferdi asırlarca köhne izler üstünde yürümüşse, bu hangi dönem olabilir? Elbette Osmanlı İmparatorluğu. Demek ki, ozana gö-

re "asırlarca" süren Osmanlı İmparatorluğu "köhne izler" den başka bir şey değildir. Öylesine ki, "bu yurdun büyük, küçük her ferdi" de, ancak bu izler üzerinde yürümüştür. Yani, yöneteni de, yönetileni de aynı "köhne iz" doğrultusundadır. Bundan kim kurtarmış bizi? Gazi! Teşekkür ederiz.

Şiirin ikinci dörtlüğündeki, "çatılışı kaşın düşmanları titretmesi", "bir güneş tesiri var o ilâhi başının" gibi kötü edebiyatı bir yana bırakalım şimdi de, birinci dörtlükte söylediklerini daha da açarak doğrulayan üçüncü dörtlüğe gelelim. Bu dörtlükte de ozanımız şunları söylüyor: "Sen çürümüş, dağılmış bir cesede can kattın, / Mezarından çıkardın, semâlara fırlattın" Ozanımızın "çürümüş, dağılmış bir cesedi" dediği "mezarından çıkardın" dediği şey nedir? Mezarından çıkardığı cesede can katan "Gazi" olduğuna göre, demek ki, Osmanlı İmparatorluğu. Özellikle İmparatorluğun son yılları.. Demek ki, ozanımıza göre Osmanlı İmparatorluğunun son yılları "mezarında çürümüş, dağılmış bir cesed"dir. İmparatorluğun son padişahı da Vahideddin, biliyorsunuz. Buraya bir "mim" koyalım. İlerde bize gerekli olacak. Okuyalım: "Yenibaştan şerefli bir âlem yarattın / Bu derece hakkın var, senin bizler üstünde". Gazi, "yenibaştan şerefli bir âlem yarattığına göre, bizler bir süre bir "şerefsizlik" içinde kalımşız. Kalmışız ki, Gazi, bizim için "yenibaştan şerefli bir âlem yarat"mış. Dörtlüğün mantığı içinde bu doğru bir gelişimdir. Ülkemizi "mezarında çürümüş, dağılmış bir cesed" olarak tanımlayınca, elbette bunun "şerefli bir âlem" olmadığı ortaya çıkar. İşte Gazi bu "cesed"e can vermiş, "mezarından çıkar"mış, "yenibaştan şerefli bir âlem" yaratmış.

Şiir, argo deyimiyle, az bulunur bir "yağcılık"la bitiyor. Daha doğrusu, o "köhne iz", "çürümüş, dağılmış cesed" diye tanımlanan Osmanlı çağındaki saray çevresine kümelenen, sahteci bir eteklemenin tipik bir tekrarı var bu son dörtlükte: "Kapanıp öpmek için basacağın toprağı; / Bütün şehir bekliyor seni dizler üstünde." Gazi, İstanbul'a gidecek, bütün İstanbul halkı dizüstü gelmiş, Gazi'nin ayak basacağı toprağı öpmek üzere bekleşip duruyor. Görünümü gözlerinizin önüne getirebiliyor musunuz? Gazi ile bu görünümün ne ilgisi var? Bu, ancak padişahların uyguladıkları bir yöntem değil midir? Gazi; Türk halkını kimsenin aya-

ğını bastığı yeri öpmesin diye böyle aşağılık bir duruma düşmesin diye Kırtuluş Savaşına atılmış değil midir? Son dörtlükte, övgü gibi görünen dizeler, aslında ozanın içyüzünü de açığa vuruyor.. El etek öpen bir "bende". Oysa, Mustafa Kemal, bütün yaşantısı boyunca bu "el etek öpmelere" karşı savaşmış, Türk Ulusunu, hem ulus, hem birey olarak onurlu, kişilikli, yüce yapmanın yollarını aramış, göstermiştir. Bir kurtarıcı da olsa, O'nun ayağını bastığı toprağı öpmemeyi Mustafa Kemal öğretmiştir bu ulusa. Ama övgüdeki tutarsızlık, sevimsizlik, saray bendelerine yaraşır o ikiyüzlü aşağılık görünüm bize ozanın gerçekte, Mustafa Kemal'e, O'nun yaptığı devrime de inanmadığını, baştan sona bütün söyleyip yazdıklarının seçkin bir inançsızlık örneği olduğunu belgelemiyor mu? Bu şürin, baştan sona bir Osmanlı saray dalkavukluğunun belirtisi olduğuna inanmamak için kanıt olarak ne gösterilebilir?

Biz, 600 yıl süren İmparatorluk döneminin övündüğümüz, övünmemiz gereken dönemleri olduğu inancındayız. Ozan, öylesine aşırı ki, "Büyük, küçük her ferdi"nin "asırlarca köhne izler üstünde emekleyip durduğu"nu söylüyor. Böylece bütün bir İmparatorluk dönemini yadsımaya kalkıyor. Sonra da bendellerine yaraşır bir tutumla bütün İstanbul halkı basacağın toprağı öpmek için diz üstünde seni bekliyor! diyor..

Atatürk devrimlerine tebelleş olan işte bu Osmanlı saray bendeciliğidir. Bunlar zaman zaman etkin de olabilmişlerdir, sızabilmişlerdir. Kurtuluş Savaşından bu yana ne çekmişsek, ne yapmak istemiş de gereği gibi yapamamışsak, bütün bunların temel nedenlerini, bu inançsız Osmanlı saray bendeciliğinin devrim katlarına sızmışlığında aramak gerekir. Çünkü, bu bendeciler, "zemini, zamanı uygun" buldular mı, o "cesed" dedikleri, "çürümüş, dağılmış" dedikleri, "köhne iz" dedikleri İmparatorluğun en kötü dönemini, onun temsilcisini göklere çıkarırlar. Hiç olmazsa savunurlar.

Çünkü bunlar, gerçekten inançlı bir Atatürkçü değillerdir. Övgüyle post ardında koşmuşlardır. Gerçekten Cumhuriyetçi bile değillerdir. Kurtuluş Savaşının kutsallığına bağlanmamışlardır. Ama yıllar boyu öyle görünmüşler, öyle yazmışlar, öyle söylemişlerdir. Çıkarları bunu gerektirdiği için.

Şimdi, bu şiir üzerinde neden böyle durduk? Onu açıklayalım. Bu şiiri yazan Orhan Seyfi Orhon'dur! Atatürk için daha ne şiirleri var Orhan Seyfi Orhon'un. Onlar da, bu şiirdeki gibi Osmanlı bendeciliğinin, yapmacıklığının izlerini taşır.

Vahideddin dönemine "mezarında çürümüş, dağılmış bir cesed" diyen Orhan Seyfi Orhon, şimdi de kalkmış Türk Ansiklopedisi'ndeki Damat Ferit maddesinde Vahideddin için yapılan övgüyü savunuyor! Ne dersiniz buna?

11 haziran günlü Son Havadis'teki yazısında şöyle diyor: "Elbette Kurtuluş Savaşını yapanların, ona cephe alan Vahideddin ile Damat Ferit hakkında görüşleri de tarafsız olmayacaktır. Türk Ansiklopedisi bu tesirden kurtularak tamamiyle objektif bir şekilde bu maddeleri yazmışsa, ne cesaret! Öfkelenmeye hakkımız yok! Bunları yazan ilim adamlarını takdir etmeliyiz."

Bütün İstanbul halkını ayağını bastığı toprağı öpmeğe hazır tutan Orhan Seyfi, Atatürk'ün önderliğinde yapılmış Kurtuluş Savaşı temeline oturan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yöneticilerinin denetim ve gözetiminde yayınlanan bir ansiklopedide vatan hainliği belgelenmiş bir adamın övgüsünü bilimsel tarafsızlık sayıyor, bu davranışı "takdir" etmemiz gerektiğini savunuyor. Kurtuluş Savaşını yapanlar elbette "bir taraf"tı. Ama bu "taraf"lılık, "şerefsizlik" taraflılığı değildi. Özgür, bağımsız, onurlu bir ulus olabilmenin savaşını verme "taraflılığı"ydı. Vahideddin ile Damat Ferit'in "tarafı"ysa, Orhan Seyfi'nin şiirinde söylediği gibi, "çürümüş, dağılmış bir cesed" olma, "şerefsiz" yaşama taraflılığıydı. Şimdi biz ansiklopedilerimizde çocuklarımıza bu "cesed" olma, "şerefsiz" yaşama "taraflılığı"nın mı övgüsünü yapacağız?

Mustafa Kemal fikrine ve devrimine inançla bağlı olanların bu yurtta yapacakları daha çok savaş var. İnançlı devrimciler, bu savaşa hazırlıklı olmalıdırlar.

(Ulus, 19.6.1969)

Vedat Nedim TÖR

HALK SANATLARINDA SOYSUZLAŞMA TEHLİKESİ

Halk sanatları, bir milletin kişiliğini yüzyıllar ötesinde sürdüren en canlı, en gerçek belgelerdir. Bunların bir yandan orijinal örnekleriyle yaşayıp yayılmasını, bir yandan da yeni, fakat seviyeli, kaliteli yaratmalara kaynak olmasını sağlamak, ileri bir sanat politikasının baş görevidir.

Büyük bir iç rahatlığı ile görüyoruz ki, halk sanatlarımızın yaşayıp yayılması yolunda âdeta millet ölçüsünde bir seferberlik havası içindeyiz. Meselâ, halk oyunlarımız şimdi ilkokullara varıncaya kadar bütün öğrenim kollarında oynanmaktadır. Halk oyunsuz hiçbir tören düşünülemez olmuştur. Halk oyunları yarışmaları, bayramları, şenlikleri, dernekleri millî varlığımızın vazgeçilmez zorunlukları haline gelmişlerdir. Yabancı memleketlerde düzenlenen folklorik festivallerde de Türk ekipleri programların kaçınılmaz bir rengi olmak yolundadır.

Bundan 15 yıl önce, Yapı ve Kredi Bankası'nın 10. yıldönümü münasebetiyle İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin işbirliği ile bir Halk Oyunları Bayramı düzenlemek için teşebbüse geçildiği zaman, memleketimizin bellibaşlı folklorik merkezlerine gönderdiğimiz uzman arkadaşlarımızın karşılaştıkları güçlükleri, direnmeleri düşünüyorum da, bu kadar kısa zamanda gerçekleşen bu çok olumlu gelişmeden büyük bir haz duyuyorum.

Yalnız halk oyunları alanında değil, diğer halk sanatları dallarında da çok hayırlı bir "ilgi havası" esmektedir. Şimdi artık, kız sanat enstitülerinde, turizm hatıra eşyası endüstrisinde, moda ve tekstil sanayiinde çeşitli Türk elişleri zevkine doğru bir yöneliş başlamıştır.

Fakat... bütün bu kendini arama, kendini yeniden yaratma eğilimleri, ne yazık ki, çokluk, zevksiz, seviyesiz bir soysuzlaşmaya da kaymaktadır.

Geçen yıl, Türk Halk Oyunlarını Yaşatma ve Yayma Vakfı'nın Türkiye'nin dört bölgesinde düzenlediği Halk Oyun-

ları Şenlikleri'ne katılan ekiplerin kıyafetlerinde, çokluk, mahallî, geleneksel özelliklerin yitirildiğini ve birtakım uydurma, yakıştırma kıyafetlerin türediğini üzüntü ile izlemiştik. Aynı gözlemi bütün okul ekiplerinde de yapmak mümkündür.

Oysa ki bu durum, çok korkunç bir tehlikedir. Bunu önlemek ödevi de, her şeyden önce, devlet babaya düşer. Millî Eğitim Bakanlığı, bütün Kız Sanat ve Olgunlaşma Enstitülerine bölgelerinin sandıkta sepette saklanan otantik kıyafetlerini başlığından çorabına ve pabucuna kadar araştırıp, onlardan hiç değilse birer takım "standard örnek" yaptırmayı ödev olarak vermelidir. Bu sayede, her bölgenin çeşitli kıyafetleri ve bunların varyantları "tesbit" edilmiş olacak ve bunlarla bir "Halk Kıyafetleri Müzesi" kurulabilecektir. Bu ilk adım atıldıktan sonra da, orijinal, otantik halk kıyafetlerimizin patronları, motifleri, kumaş cinsleri, renkleri, çeşitli ayrıntıları ile "tescil" edilecek ve bir kitap halinde yayınlanacaktır. Böyle bir kitap, bölge bölge bütün halk oyunları ekipleri için bir nevi "Kıyafet Rehberi" rolünü oynayacak ve her türlü uydurma, yakıştırma ve soysuzlaşmaların önü alınacaktır.

Bunu hiç vakit kaybetmeden yaptırmalıyız. Çünkü, biraz daha ihmal edilirse, orijinal halk kıyafetlerimizin örneklerini, yabancı memleketlerin Etnografya Müzelerinde aramak zorunda kalacağız. Halk oyunlarımızın kıyafetleri kadar figürleri, melodileri ve âletleri de aynı uydurmacılık ve yakıştırmacılık salgınına tutulmuştur.

Şu son 19 Mayıs Gençlik Bayramı'nda bile, Ankara'da Halk Oyunlarımızın davul, dümbelek, zurna ve cura yerine, armonika ile oynatıldığını radyodan dinlerken doğrusu kahrolduk. Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı Folklor Enstitüsü yöneticilerinin bu hazin duruma el koymalarını candan diliyoruz.

Kız Sanat ve Olgunlaşma Enstitülerinde, zaman zaman açılan sergilerdeki el işlerinde de çokluk, aynı uydurmacılığın izlerini görüyoruz. Bu da bize bu enstitüler için öğretmen yetiştirme tekniğindeki büyük bir boşluğu ifşa ediyor. Enstitülerin yaptıkları çanta, çevre, eşarp, blûz, elbise vesaire gibi çeşitli işlerde halk motiflerinden yararlanmak ve böylelikle kişiliği olan sanat işlerine doğru yönelmek is-

teği ne kadar takdire lâyık bir tutum ise, uygulamadaki zevksizlik, seviyesizlik ve özentiler de mutlaka önlenmesi gereken bir tehlikedir. Turistik hatıra eşyasında da, yine çokluk, aynı soysuzlaşma tehlikesiyle karşılaşıyoruz.

Yapı ve Kredi Bankası'nın teşebbüsü ile, Tatbikî Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nun hazırladığı "Turizm Hizmetinde Tatbikî Güzel Sanatlar" adlı sergide gördüğümüz çok başarılı örnekler, bu gibi çalışmalara öncülük edebilecek yaratıcı bir kuruluşun varlığını isbatlamıştır. Şimdi iş, bu çok önemli konuyu dert edinecek bir "sanat politikası"na, yaratıcı güçle uygulayıcıları çiftleştirecek bir örgüte kalmıştır.

(Milliyet, 26.6.1969)

Leylâ Akdağ Narsis

Prof. Dr. İlhan ARSEL

ARAP'LAŞAN TÜRK

İslâm'ı benimseyen çeşitli milletler arasında Türkler kadar kendi öz benliklerini, kendi şahsiyet ve hüviyetlerini İslâmiyet içerisinde "Eritiniş" ve "Unutmuş" bir başka millet olmadığını söyleyen Türk dostu yabancı yazar: "... Her ne kadar kendi Türklük şuurunu kaybetmemiş bazı grupların varlığına raslanmakta ise de, şu muhakkak ki Türkler, İslâmı kabul etmeden önceki tarihleri ve geçmişleri hakkında pek az bir hatıraya ve bağlılığa sahiptirler; ve "Türk olan" ile "olmayan" arasında hiçbir zaman ırkî (yani, din birliği dışında) bir engel yaratmamışlardır." der.

Müslümanlık niteliğini Türklüğün çok üstünde tutan ve her zaman için Arap'ı Türk'e tercih eden ve din konusunda Arab'tan da daha dar görüşlü, daha fanatik ve daha ilkel olan gericilerimizin ve bazı din adamlarımızın düşünce ve davranışlarına şahit oldukça ve geçmiş yüzyıllara hak vermemek kabil değil. Filhakika biz Türkler, malum çevrelerin teşviki, gericinin tahriki ve nihayet siyaset bezirgânının etkisiyle, din sahasında, İslâm'ı kendilerinden öğrendiğimiz ve aldığımız Arap'tan daha bilgisiz, her bakımdan daha tahammülsüz ve bir kısmımız itibariyle daha koyu "ümmetçi", yani daha az "milliyetçi" bir şuura sahip görünmekteyiz. O kadar ki: "Türk, ancak müslümanken Türklüğüne kavuşur" diyerekten, müslüman olmayan veya müslüman olup da farklı mezheplere salik bulunan veya din ve devlet ayrılığı fikrini, yani lâikliği savunan ve hattâ din kurallarını akıl kıstasından geçirmeğe kalkanlarımızı kendimizden saymayız; bu gerilikte olanlarımız çoktur içimizde... Müslüman Arap bile müslüman olmayan, yani hıristiyan Arap'ı kendinden kabul eder de bizim din yobazımız Türk'ü ancak "Şeriatçı" ise "makbul" değilse, "kâfir" telâkki eder.

Türklük şuurundan öylesine yoksun kalmışızdır ki, sadece iç âleminizde değil, fakat dış âleminizde de millî çı-

karlarımızı ve her şeyimizi din adına feda eder hale gelmişizdir. Tarihimizin sahifelerini karıştırmağa hiç hacet yok; şu son beş on yıllık devreyi gözden geçirmek yeter. Kıbrıs dâvamızda Arap, Türk'ün şeref ve haysiyetini ve çıkarlarını zerrece kâle almaz ve Yunan'ı bütün gücüyle destekler de, bizim gericimiz Arap İsrail anlaşmazlığında, Türk'ün millî çıkarlarının gereklerini asla düşünmez ve gözü kapalı Arap'ın yanında safa durmak ister; Arap'tan da daha koyu İsrail düşmanıdır. Gerici basın ne zamandır Arap Kardeşliği'nden veya "İslâm Birliği'nden" ve dış siyasetimizin bu Birliği kuvvetlendirmesi ve "Kâfirlere" karşı cephe alınması gereğinden bahisle "Mukaddes Cihad" havası yaratma gayretkeşliğindedir? Ve şüphesiz bu gayretkeşliğin tek nedeni, böyle bir yönelişin millî çıkarlarımıza daha yararlı düşeceğinden değil ve fakat din lâzimesine daha uygun olacağından... Gerici ve mukaddesatçı teşekküllerin faaliyetlerine göz atınız: Arap - İsrail çekişmesinde Türk'ün çıkarı sanki mutlaka Arap'ın yanında yer almaktan ibaretmiş ve sanki millî güvenliğimiz bundan farklı bir siyaset gerektirmezmiş ve nihayet sanki askerî ve iktisadî ve siyasî bütün veriler bir yana, fakat Arap'ın yanında silâha sarılmamız ve nerede ise İsrail'e savaş ilân etmemiz Tanrı emriymiş gibi, dış siyaset hedeflerimizi sadece DİN açısından ayarlama çabasındalar; millî çıkarlarımızın "tarafsız" kalmayı gerektirebileceğini ve hattâ icabederse Arap'a müteveccih saldırıları destekleme zorunluğunu bile yaratabileceğini düşündükleri yok; milletlerarası ilişkiler açısından "dostluk'ların" veya "ittifak'ların" dinî veya hissî ölçülere göre değil, fakat millî çıkarlara göre düzenlenmesi zaruretinden haberleri yok; hele son Arap İsrail savaşının İsrail lehine değil de meselâ Araplar lehine bitmesi takdirinde Türkiye bakımından durumun ne derece nazikleşebileceğini bir an için hesapladıkları yok; beklemediği ve hayal dahi edemeyeceği bir zaferin sarhoşluğu ve görmemişliği içerisinde azması ve serkeşleşmesi mümkün veya muhakkak olan Arap'ın Türkiye için nasıl bir tehlike olabileceğini veya tehlike olmasa bile nasıl bir huzursuzluk kaynağı teşkil edebileceğini ve tabiî başta Hatay olmak üzere ne gibi problemlerin zuhuruna vesile yaratabileceğini hatır ve ha-

yallerinden geçirdikleri yok... Yok, çünkü onlar için önemli olan şey, Türk'ün millîliği ve millî çıkarları değil, fakat dinciliği, din kardeşliği, yani İslâmcılığı; ne varsa her şeyi, vatanı bile, bu uğurda feda etmeğe hazırdırlar.

Evet, ne yazık ki bu böyle; Arap'ın müslüman olanı var, Arap'ın hıristiyan olanı var ve hattâ Arap'ın Tanrısızı veya çok Tanrılısı var ve bütün bu farklı inançtaki Arap, yanyana, içiçe, iyi kötü kardeşçe yaşar ve aynı milletin yapıcı unsurları olabilir; ve üstelik kendisini İslâm camiasının diğer milletlerinden ve hele Türk'ten ayrı ve Türk'e üstün görür ve kendi kendisine "Peygamber Kavmi, Kavm-i Necip" der veya Kur'an'daki "üstün ümmet" âyetini kendine yontar da bizim din adamımız, bizim gericimiz Türk'ün, bırakınız farklı mezhepten olmasını ve fakat birazcık "hür" düşüncede, birazcık "lâik" davranışta olmasını kabul edemez. Edemediği gibi onu, sanki kendi öz kanından değilmiş gibi, yabancı veya "gâvur" sayar. O'nun nazarında Arap ve hem de kendisini hor gören, kendisine tarih boyunca barbar nazariyle bakmış ve en büyük düşmanlıkları yapmış olan ve daha dün Kıbrıs olayları sırasında Yunan'ı tutan Arap, çok daha yakındır, çok daha değerlidir, çok daha kardeştir. Çünkü bizim gericimiz Arap'ın neyi varsa her şeyine özenmiştir: Dininden diline, müziğinden zevkine ve bütün yaşantılarına ve hattâ geçmişine ve nihayet pisliğine varıncaya kadar neyi varsa her şeyini taklit etmiştir; ve bu küçülme ile bütün benliğini kaybetmiştir. Elbette ki kendinden saymadığı Türk'ün baş düşmanı kesilecektir.

Hiç şüphesiz ki hiçbirimiz dar ve ortodoks görüşlü bir milliyetçiliğe özlem duymayız ve duymak da istemeyiz; hiçbir sınır ve değer tanımayan ve millî egoizmayı insanlık ideali üstüne çıkaran ırkçılığa heves etmeyiz; ve yine hiç şüphesiz ki, XX nci yüzyılın insaniyetperver gelişmesi içerisinde bizim de dünya milletleriyle kaynaşmış olarak beraberce, kardeşçe ve tıpkı aynı ailenin kişileri misali sevgi ve saygı duygularıyle meşbu olarak yaşamamız ve bu gelişmeye katkılarda bulunmamız gereğine inanırız. Fakat bütün bunları yaparken ve yapabilmek için evvelâ kendimize güvenmemiz, kendimizi bilmemiz ve kendimizi kendi benliğimize kavuşturmamız ve asıl önemlisi, din kisvesi altında Arap'laşmaktan kurtulmamız şarttır.

(Cumhuriyet, 28.6.1969)

Evet GÜRESİN

YERİNDEN OYNUYOR

Partilerarası çatışmaların ve özlelikle sınıf karakteri taşımayan siyasî çatışmaların ortadan kaldırılamadığı ülkelerde seçkinlere dayanan baskı gruplarının harekete geçmesi sosyoloji kurallarındandır. Yığın partileri yollarından sapabilirler ve çoğunluk diktatoryası kurabilirler, ve iki partili sistemde meşruiyetlerini yitirebilirler. Ya da çatışma öylesine genişler ki, ülkenin durumu tehlikeye düşebilir. Hattâ yığınlar temel anlayışlarda hâkim parti desteğiyle değişiklik isteyebilirler, harekete de geçebilirler. Bu durumda kuvvetli ve seçkin baskı gruplarının işbirliğine gitmesi normaldir. Nitekim 1958 Fransasında De Gaulle iktidara böyle gelmiştir. 27 Mayıs'ın sebebi, çatışmanın yumuşatılamaması ve aksine arttırılmasıdır. Yunanistan'da ve başka yerlerde dış ve iç hesaplar bu kurallara göre işlemiştir. Bu bakımdan hâkim partilere, parlâmentolara, uzlaştırıcı ve tarafsız devlet başkanlarına düşen görev, evvelemirde çatışmanın sebebine doğru teşhis koymak, o teşhise göre uzlaşmanın çarelerini getirmektir.

3 Mayıs olayından sonra siyasî iktidarı, çatışmayı giderme yerine, yanlış teşhis ve tutum ile, arttırma yolunda görüyoruz. Önce merhum Öktem'in cenaze namazındaki hareket, kökü hayli derinde bulunan tipik bir irtica olayı olarak değil, iki küçük grubun saldırısı olarak nitelendirilmektedir. Ve sanılmaktadır ki, olay küçümsenmekle mesele büyütülmeyecek, kapatılacaktır. Arkasından bir generalin, tarihî kişiliği olan İnönü ezilecek diye heyecanlanıp tabancasını çekmesi apayrı ölçülere vurulmakta, ve bu, yan motif, olayın esasıymış gibi, hattâ tertibin delilymiş gibi ortaya sürülmektedir. Oysa olayın birbirinden önemli iki yanı vardır:

Bunlardan birincisi lâiklik ilkesine vicdan özgürlüğüne karşı girişilen tertibin Ankara'nın göbeğine kadar uzayabilmesi, diğeri ise kışkırtılan kara kuvvetin yüksek yargıçla-

ra, Bakanlara ve cenazede bulunan seçkinlere tecavüze geçebilmeleridir. Tuhaftır ki olayın aslını kavrayan yanları üzerinde durulmadan teferruata girilmiş, tertip telmihleri ve üzüntü izhariyle mesele geçiştirilmek istenmiştir. Böylece çekişmenin yumuşamağa dönüşmesi ve barış isteği tabii olarak lâfta kalmıştır. Üstelik iktidar partisinin yanlış tutumu, hükûmeti, yargı gibi, devletin ve Anayasanın dayandığı üç kuvvetten biriyle de karşı karşıya getirmiştir. Şimdi çatışma sadece partiler arasında değil, aynı zamanda hem parlâmentonun içinde, hem de yürütmeyle yargı arasındadır ve böyle bir duruma siyaset sosyolojisinde belki de ilk defa raslanmaktadır.

Gerçekten bir memlekette yargı kuvveti, en yüksek hâkimler başta olarak, harekete geçmişse ve yürütmenin tutumunu protesto için bildiriler yayınlamakla kalmayarak suçlamalara girişmişse, orada temel yerinden oynuyor demektir. Hele bir memleketin hâkimi, savcısı, avukatı, öğretim üyesi, öğrencisi, yürütmenin itirazına rağmen, gösteriler, yürüyüşler düzenliyorsa o memlekette sarsıntıların derinleştiği anlaşılmalıdır.

Çok önemli günler yaşamaktayız. Bu tutumda ısrar edilir ve çatışma sürdürülürse herhalde daha önemlilerini de yaşayacağız.

(Cumhuriyet, 8.7.1969)

Abdi İPEKÇİ

RÜŞVETİ ZORLAYAN DEVLETTİR

Memurların çoğunluğu rüşvet alıyorlar... Hem de hiçbir devirde raslanmamış ölçüde... Devlet dairelerinde normal işlemleri dahi açıktan para vermeden yaptırabilen kaç kişi var?..

Evet, memurların çoğunluğu rüşvet alıyorlar... Alacaklar tabii... Çünkü bizzat devlet onları rüşvet almağa zorluyor.

İnsafla düşünelim: Büyük çoğunluğu birkaç yüz lira maaşla yaşamaya mecbur edilen bir memur, kendisinin ve ailesinin geçimini bugünkü şartlarda nasıl sağlayabilir? Namuslu yolların hepsi kendisine kapalı değil midir? Eğer başka yollar aramak zorunda kalıyorsa, bunun sorumlusu kendisi midir, yoksa onu bu yollara iten devlet mi?

Fiyatlar sürekli artarken maaşı yerinden kıpırdamayan, yaşamak için gırtlağına kadar borca giren bir vergi müfettişi, kaçakçılığa göz yumduğu takdirde bütün borçlarından kurtulacağını görürse, ne yapacaktır? Maaşı ile ev kirasını karşılayamayan gümrük memuru, kendisine teklif edilen bir kat bedeli karşısında ne kadar direnecektir? Bir kilo şeftali alacak parası bulunmayan veznedar, her gün elinden geçen banknotlara şeytana uymadan nasıl bakacaktır?

Yok, yok... Dairesinde işi düşen vatandaşa zorluk çıkarıp, rüşvet aldığı takdirde muameleyi zamanında yapan memura kızmağa hakkımız yok... Merkeze döndüğünde 800 lira maaşla geçinmeye mecbur edilen bir hariciyecinin dışardayken işe yarar malları toplayıp yurda gelince bunları satmasını ayıplamaya hakkımız yok...

Namussuzluğun ,ahlâksızlığın savunmasını yapmak, bu yola başvuran memurları mazur gösterip onları teşvik etmek istemiyoruz. Belirtmek istediğimiz husus, memurları namussuzluğa, ahlâksızlığa teşvik ve mecbur edenin devlet olduğudur.

Bir zamanlar Türkiye'de çalışan kitleler arasında memurlar devletin himayesini görürlerdi. Durumları hele işçilere oranla oldukça iyiydi. Şimdi işler tersine dönmüştür. İşçiler toplu sözleşme düzenine geçildiğinden bu yana birkaç defa zam görebilmişler, hiç değilse artan hayat pahalılığı oranında bir ücret yükselmesi sağlayabilmişlerdir. Haklarını savunmakta hiçbir etkili araca sahip bulunmayan memurlar ise yerlerinde saymışlardır. Yapılan ufak zamlar, fiyat artışlarını karşılayamayacak kadar düşük olduğu için, hattâ gerilemişlerdir. Şimdi kıdemli ve tahsilli bir memurun maaşı, bir işçinin asgarî ücretinin altındadır. Esasen dengesiz ve adaletsiz olan genel gelir dağılımında bir de böyle bir karşılaştırmanın yarattığı tepki, memurları elbette isyana sevkedecektir. O zaman hakedip de devletten alamadıkları maaşı, birtakım varlıklı vatandaşlardan sağladıkları rüşvetlerle tamamlama yolunu mazur göreceklerdir.

Bu korkunç durumun sorumluluğu, personel reformunu bir türlü gerçekleştirmeyen siyasî iktidarlardadır. Bütçe yetersizlikleri makul bir gerekçe değildir. Lüzumsuz yere şişirilmiş kadrolardan yapılacak tasarruflar bir yana, devlet bütçesinin sadece rüşvet mekanizması yüzünden kaybettiği gelirlerle, memurlarımızı insanca yaşayacak, ahlâk dışı davranışlara mecbur bırakmayacak maaşlar herhalde verilebilirdi.

(Milliyet, 8.7.1969)

Necdet UĞUR

21 TEMMUZ VE ÖTESİ

İnsanın gündelik tasalarından sıyrılıp insanlığının tadını çıkardığı o içe dönük sayılı mutlu anlarındaki hayal arkadaşı Ay, davetsiz konuk örneği, birden yaşantımıza giriverdi. Ay artık dünyamızın bir uzantısıdır. Gökyüzünde erişilmez, esrarlı biri değil; artık tanıdık, aileden biri vardır. Dünyamızın okyanusları, çölleri, kutupları gibi şimdi bir de Ay'ı olmuştur. Gidilebilir, incelenebilir, işlenebilir, aşılabilir bir parçası. Ay, insan ötesi olmaktan çıkmıştır. Şiirli saatlerimizde hayal dünyamıza bir başka yer bulmak gerekecektir.

Güneşle birlikte kenarına yakın bir yerinde bulunduğumuz Samanyolu'ndaki kırk milyara yakın yıldızın yaklaşık olarak yüzbin ışık yıllık yarıçapta, onbin ışık yıllık derinlikteki bir alana yayılmış oldukları hesaplanmıştır. Bizim Samanyolu'muz uzaydaki yıldız topluluklarından sadece birisidir ve uzay, aralarında milyonlarca ışık yılı olan samanyollarıyla doludur.

Uzayda dünyamıza en yakın yıldız onbir ışık yılıdır. Güneş sekiz ışık dakikası, Ay ise bu ölçülerle dünyamıza ancak yaklaşık olarak bir ışık saniyesidir (*).

Evren ölçüsünde düşünüldüğünde Ay'a gidiş insanoğlunun uzayda emeklemesidir.

Dünya ölçüsünde alınırsa, Ay serüveni, insanlık tarihinin çağ değiştiren olayıdır. Gelecekte insanlık tarihini "Ay'dan önce", "Ay'dan sonra" diye ayırırlarsa şaşmamak gerekir.

Sanayi uygarlığı aşamasındaki toplumların üretim güçlerinde bir süredir oluşagelen gelişmeler yeni bir çağı hazırlamaktaydılar:

Önce makineleşme yaygınlaştı. Çeşitli üretim alanlarının pek çoğunda makine uygulanması genelleşti.

Sonra makineleşmede yoğunlaşma başladı. Daha hızlı, güçlü, daha kendi kendine işleyen makineler yapıldı. Böy-

İşe ham maddenin girişinden bitmiş ve paketlenmiş olarak depolanmasına kadar insan eli karışmadan makineli üretim, otomasyon başladı ve hızla yayıldı. Makinenin makineyi yönettiği üretim biçimi elektronik sanayiini çok geliştirdi. Komputerlerin (elektronik beyin) haberleşme, ulaştırma, uzay araçları, kimya, petrol, çelik ve elektrik makineleri sanayiinde büyük ölçüde kullanılması başladı. Saniyede milyarlarca işlem yapabilme gücünü kazanma yolunda olan komputerlere yeryüzünde yazılı bilgilerin hepsini işlemek ve normal konuşma süresi içinde hem de sözlü cevap almak hayal olmaktan çıkmıştır.

Yeni çağı hazırlayan en önemli gelişmelerden biri de insana ve bilimsel araştırmaya yapılan yatırımlar olmuştur. Yeni çağın içinde oluştuğu toplumlarda eğitim, okumayazma yaşındaki olanların tümünü kapsayacak ölçüde yaygınlaşmıştır. Yüksek öğrenim çağında olanların yarıya yakını üniversitelere gitmektedir. Bu bir eğitim devrimidir.

Yine bu toplumlarda araştırma ve geliştirmeye millî gelirden büyük paylar ayrılmaktadır. Yeni buluşlar için artık dalgın bir bilginin başına elma düşmesi ya da hamamda su ile oynaması gerekmemektedir. Yeni buluşlar, çağımızın bir zorunluğudur.

Sanayide işçi başına kim daha çok ürün alırsa o kazanmaktadır. Amaç "daha ucuza, daha iyisini" yapmaktır. Bu da bir yandan maliyeti indirirken öte yandan kaliteyi geliştirmekle olur. Yeni buluşlar, yeni yöntemler olmadan da bu son derece güç tutumu sürdürmek imkânsızdır.

Yalnız pazarlardaki rekabet değil, milletler arasındaki rekabet de yeni buluşları gerektirmektedir. Bugün ulusların üstünlüğü savaş alanlarından önce bilim lâboratuarlarında belirlenmektedir.

Yeni buluşlar bu nedenlerle geliştirilmekte ve en kısa zamanda uygulama alanına getirilmektedirler. Bütün bunlara nükleer enerjinin de katkıda bulunmaya başlayacağı zamanlar uzak görünmemektedir.

Böylesine yoğun bilimsel araştırmalar ve teknolojik gelişmelerin iki bin yılı başlarında değişik yeni bir dünya yaratacağı anlaşılmaktadır. Bu konuda yapılan incelemelere göre, iki bin yılında aşağıdaki yenilikler olacaktır:

Gerek deniz gerekse hava ve uzay ulaştırmasında yep-

yeni tekniklere göre geliştirilmiş sesten hızlı araçlar dolayısiyle dünya inanılmaz ölçüde küçülecektir. Yeryüzünde uzaklık kalmayacaktır. Mesafe, uzayın bir özelliği olacaktır.

Haberleşmede uydular yoluyla dünya ölçüsünde yayın olanağı sağlanacak; telefon, televizyon, radyo, herkesin alabileceği ucuz ve yaygın araçlar olacaklardır.

Mimarlık imkânlarını genişleten yeni malzeme ve teknikler bulunacak, ev yapımı çok ucuzlayacaktır.

Hayvan ve bitkilerin faydalı yeni çeşitleri üretilecektir.

Nükleer enerjinin yanında yeryüzü derinliklerindeki ısıdan jeotermik, bütümlü şistten petrol, elektromanyetik alanlarda yeni enerjiler elde edilecektir. Lâser ışınlarının ölçmek, aydınlatmak, kesmek, ısıtmak ve eritmek bakımından devrimsel olanaklara yol açacak uygulamaları olacaktır.

İnsan yapısı üzerinde bilgiler artacaktır. Hastalıklara bağışıklık sağlanması, ömrün uzatılması, insan organları yapımı ve takılmasında önemli gelişmeler olacaktır. Özellikle beyin üzerinde edinilecek yeni bilgiler ve geliştirilecek yeni tekniklerle psişik yaşantıya ve zihni yeteneklere insanın olumlu katkılarda bulunacağına inanılmaktadır. Öte yandan komputerler küçülecek, ucuzlayacak, daha gelişecek ve insanların kültürel ve mesleki çalışmalarında elleri altında bulunan ve kendilerine ölçüsüz güç katacak çalışma arkadaşları olacaktır.

Elektronik ve otomasyon çağında insan, makine tutsaklığından kurtulacağa benziyor. Üretim sürecinin bir parçasında hep aynı işi uzun saatler boyunca bıkıp usanmadan tekrarlamaya hükümlü insanın kendisini eşyalaştıran bu durumdan çıkması ufukta belirmiştir.

Kol gücünün hemen hemen tamamının makineye bırakılacağı bir düzende insanı, kendi kendine işleyen makine üretimi yönetim ve gözetim görevi beklemektedir. Eğitim devrimi yapmış toplumlarda insanın bu yeni duruma uyması zor olmamaktadır.

Yeni çok önemli bir gelişme de, iş saatlerinin gittikçe azalıp, boş saatlerin çoğalmasıdır. Büyük halk yığınları, tarihte ilk kez, zorunlu ihtiyaçlarını sağlama savaşında nefes alıp insanlıklarını hatırlama ve geliştirme olanaklarına kavuşacaklardır.

Gittikçe artan bu boş vakitlerini insanoğlu kültür ve sanat yapmak için mi, yoksa kuşaklar boyu bastırılmış içgüdülerini salıverip peşinden gitmek için mi kullanacaktır?

İlk belirtilere göre, ikisi birlikte olacaktır.

Dolu ve renkli bir yüzyılda yaşamaktayız. Dünya savaşları, kurtuluş savaşları, köklü toplumsal devrimler ve deneyler, kalkınma atılımları, eğitim devrimi, adaletli gelir bölüşümü ilkesinin bütün uluslar ve insanlık için bayraklaşması, insanın çevresine ve doğaya gittikçe artan egemenliği, insan üretkenliğindeki büyük artışlar, teknolojik devrim, yeni buluşlar ve tekniğe uygulanması, uzay serüveni ve çağ değişimi.

Yirminci yüzyıl insanı, insanlık tarihinin en yoğun yaşayan insanıdır. Bir ömür boyunca eski zamanların belki on ömrünü yaşamaktadır.

Gözlerimizin önünde insanoğlu doğaya ve kendi kendine başkaldırmakta ve kaderini ellerine almaktadır.

Yirminci yüzyılda yaşamak güzel şey.

(Cumhuriyet, 2.8.1969)

(*) Astronomide saniyede üç yüz bin kilometre hızla giden ışığın gidiş zamanı uzaklık ölçüsü olarak kullanılmaktadır.

Macit GÖKBERK

AYA VARDIRAN YOL

Yeryüzünde en azından yarım milyon yıldan beri barınan, kendi yıldızını her yaniyle henüz yeni yeni öğrenen insanoğlu, son günlerde aya ayak basınayı başardı. Bu başarı, onun yüz binlerce yıl içinde binbir sıkıntı ile yer yuvarlağında kurmuş olduğu "kendi dünyası"nı uzaya doğru genişletmeye başlaması demektir.

Yeryüzünde insan, içinde yaşayabileceği bir çevreyi kendisi kurmak zorunda kalmıştır; çünkü bu yıldızın ortaya koyduğu canlılar içinde, buranın tabiatına yalın haliyle uyabilmek bakımından en eksik donatılmış olanıdır. Onun, örneğin ne dondurucu soğuklardan kendisini koruyacak postu, ne pençe, keskin dişler gibi savunma-saldırma organları, ne de kendisini belli durumlarda güvenle yönetecek içgüdüleri var. Yer yer biyolojik yapısına pek aykırı olan, dolayısiyle varlığı için tehlikelerle yüklü bir tabiatta yaşayabilmek için, burada insan, tekniğiyle kendisine uygun olan "yapma bir çevre" kurmuştur. Bu bakımdan teknik, insanın çevre dünyasını, kendi yaşamasına elverişli bir duruma getirmesidir, bu kaygıyla tabiatta yaptığı bir düzeltmedir.

Teknik ile kurulan bu "yapma çevre" nereye taşınabilirse, orada insan yaşayabilir. Bu yüzden de insan, hayvan gibi belli bir tabiat kesimine bağlı olmaktan kurtulmuş, "bütün yeryüzüne açık" bir yaratık olabilmiştir. Şimdi aya gitmeyi başarmasiyle de, "uzaya açık" bir yaratık olmaya başlamıştır. Bundan önce yalnız yeryüzü tablatında kullanılan o yapma çevrenin bugünlerde aya götürülebilmesi, bu yönde ilk bir adımdır. Astronotların içinde yer ile ay arasındaki yolu geçtikleri kabinleri, kendilerini aya indiren "Kartal"ları, ay üzerinde dolaşırken taşıdıkları özel giysileri, bütün bunlar, kendisine -bu sefer büsbütün- düşman bir tabiat parçasında, buranın yapı ve düzenini öğrenip gerekli araçları geliştirmekle, insanoğlunun nasıl varlığını ayakta tutabileceğini çok canlı olarak göstermedeler.

Ayda kendisini havasızlıktan, dayanamayacağı ısılardan koruyan şu kadar milyon Türk lirasına çıkmış özel elbisesi içindeki astronotun yanma, bir hayvan postuyla şöyle böyle örtünmüş, elinde tek korunma aracı kalın sopasiyle binlerce yıl öncesinin mağara insanını koyarsak, o günden bugüne arkada bırakılmış olan yolun ne olduğunu kavrarız. Tarih-öncesi insanı bağrından türediği kendi yıldızında, yabancı yıldızdaki astronot kadar ortamiyle uzlaşamamaktadır. Ama ay yüzünde güvenle dolaşabilen astronotun arkasında, insan zekâsının binlerce yıl boyundaki sayısız arama, uğraşma ve didinmesi var.

Gerçi aya vardıran yol, bu binlerce yılın emeği üzerinden geçmiştir; ancak son iki yüzyılın bu başarıdaki payı ölçülemeyecek gibi büyüktür (1). Çünkü 18. yüzyıl ortalarından beri, teknik alanda ondan önce hiç görülmemiş bir şey olmuştur: Renaissance yıllarında Kopernikus, Kepler, Galilei'nin elinde gelişip de sonra Newton'da olgunlaşan matematik, tabiat bilimi, teknikle işbirliği yapmaya başlamıştır. İşte bu işbirliği aya ulaştıran modern tekniğin temelidir. Bu tekniği başdöndürücü bir hızla ilerleten güçtür. Oysa bundan öncelerinde teknikteki buluşlar pek çok raslantılara bağlıydı. Şimdi ise, tabiatın yapı ve kanunlarını plânlı olarak araştıran tabiat bilimlerinin vardığı sonuçlar, teknik âlet ve sistemler olarak nesneleşmektedir. Modern teknik "uygulanmış tabiat bilimidir". Günümüzde bilim ile tekniğin bu kaynaşmasını rasyonel bir üretim düzeni için kullanan modern ekonomiyi de buna eklersek, tekniğe dayanan çağdaş batılı toplumların örgüleri belirmiş olur.

Günümüz tekniğine yol gösteren, onu boyuna yeni yeni bilgilerle besleyip ilerleten tabiat biliminin doğum yeri Anadolu'nun batı kıyılarıdır. Milâttan önce 6. yüzyılda Ege bölgesinde yetişen bilginler, tarihte ilk defa olarak, din ile geleneğin anlattığı masallarla (Mythos) yetinmeyip kendi akıllariyle (Logos) tabiatın yapı ve düzenini kavramaya çalışmışlardır. O günden beri de masal ile akıl bilgisi (Mythos-Logos) arasındaki çatışma, yeryüzünün birçok yerlerinde, az ya da çok, kendini göstermiştir. Bu arada masal çağını ilk ve en çok aşan da Batı dünyası olmuştur. Aklıyla tabiata yönelen Batılı, soyut matematik kavramların bu alana şaşılacak gibi uyduğunu; bu dünyanın ölçen, hesap eden bir bilgiye kendini açıverdiğini görmüştür. Uzay yolculuk-

larının önemli bilgilerini işlemede elektronik hesap makinelerinin (Computer'lerin) büyük payı olması, hattâ bunlarsız bu işin yürüyememesi bu yüzdendir.

Ay yolculuğunun teknoloji için, yani dünyanızda daha mutlu, daha insanca yaşamamız için sağlayacağı olanaklar yanında, insanlığın tümüne, bu arada toplumumuza da, tarihin ne yönde gelişmekte olduğunu çok canlı, çok çarpıcı olarak gösterebilmesi bakımından büyük yararı dokunabilir. Bu, hayatın her alanında masalı ortadan kaldırmak yolunda olan aklın olgunlaşmasıdır. Nitekim bu gidiş, bin yıllardır masalların ayın üstüne örttükleri büyülü perdeyi kaldırmış, altından kül rengi tozları, sivri kayaları, irili ufaklı kraterleriyle ayın katı gerçeği ortaya çıkmıştır.

(Cumhuriyet, 25.7.1969)

---

(1) İlk işe yarayan buhar makinesini James Watt 1769 yılında geliştirmiştir. Çağdaş mekanik endüstrinin başlangıç yılları sayılabilir bu sıralar.

Neşet Günal Mola

Ahmet YILDIZ

SEÇİMLERİ AP KAZANMALI

Yazının başlığı ile yazarının siyasal kişiliği arasındaki çelişmenin okuyucuyu rahatsız edebilecek etkisini gidermek amacıyla, bir ön açıklama yapma zorunluğunu duymaktayım. Başlık, ne bir alayın ve ne de gerçek dışı bir özlemin yansımasıdır. Böyle bir olgunun yaratacağı aşamanın, ülkemizin ve rejimimizin kaderi için, son derece gerekli olduğu inancının ürünüdür bu başlık.

AP, önümüzdeki seçimleri kazanamazsa ve hele karma hükûmetler dönemini açacak bir sonuç alınıp da, ilk başta, muhalefete geçme fırsatını bulursa, Türkiye için büyük bir talihsizlik olur. Seçim sonrası bir AP CHP karma iktidarı ise, talihsizliğimizi daha da arttırır. Tüm bir iflâsın hazırlayıcısı olabilecek böyle bir çözüme ilgi duyan CHP'lilerin de, bugünkü çıkmazdan en az sarsıntı ile sıyrılmak isteyen, AP'lilerin de, sayıları az değildir.

Geçirdiğimiz bunca bunalımlar ve ihtilâllerden sonra, hâlâ içinde bocaladığımız çıkmazdan kurtulmamız için, AP nin daha bir süre iktidarda kalması gereklidir.

AP'nin kimliğine ve devlet felsefesine gerçekçi bir tanılama (teşhis) koyabilen ve bunun devlet batıracak niteliğini kavrayabilen herkesin bu görüşü paylaşacağı kanısındayım.

Osmanlı İmparatorluğunu batırmada ve DP'yi öldürmede baş etken olan sosyo-ekonomik politikanın hâlâ geçerli olabileceğini sananlara raslanmaktadır. O politikanın en beceriksiz temsilcisi olmaktan başka, ve "devlet nerde" dedirten bir acz içinde bulunan AP'nin, daha bir süre, iktidarda kalması ile ancak, bu gibiler yanılgıdan kurtulabilirler. Böyle bir uyarılma olmadan, AP iktidardan uzaklaşırsa ya da, kurulacak ortaklıkla, başkalarının koruyucu melekliğinden yararlanarak gerçek kimliğini gizlemeyi başarırsa, ilerisi için yine de bir alternatif olma şansını yitirmekten kurtulur. Bu devlet batırıcı felsefeyi çıkarlarına uy-

gun bulanlar çok kurnazdırlar. Atatürk'ü bile, daha önce açıkladığı görüşlerinin tersi bir politikaya itmede başarı gösterdiler. Bu talihsiz itilişi sağlayan Karşıyaka konferansının önerdiği politikadan kurtulabilmek için 10 yıla yakın bir zaman yitirilmiştir. Ondan sonradır ki, bugünkü sanayimizin temelleri kurulabildi.

Batakçı ve yurdu tüm bir iflâsa sürükleyen DP, birikmiş dövizleri bitirdiği, altınlarımızı rehin ettiği, tüm yeraltı ve yerüstü rezervlerini tükettiği birkaç yıllık ürünleri harcadığı, borçsuz maliyemizi dış borçlarla ipotek altına soktuğu... ve uydu politikasının sağlattığı dış yardımları çarçur ettiği halde, yurttaşın gelirinde sağladığı her yüz liranın altındaki artışa karşılık, faiz ve ana para olarak ona 1500 liradan büyük borç yüklemiştir. Bu korkunç iflâs fiyaskosuna da hâlâ kalkınma diyebilenler vardır. Bunda, DP yi bir çıkar yol sanıp destekleyen iyi niyetli yurttaşı ve seçmeni kimse suçlamamalıdır. Fakat DP sorumlularının, hiçbir kuyu oyunu ile temizlenemeyeceği ve kötülüklerinden ders alınması gerekmektedir. DP'nin, bir iki yıl daha iktidarda kalabilmesi ile (ki 1960'da mümkün değildi) sağlanabilecek olan amaç, AP iktidarının uzaması ile bu kez sağlanabilir.

Ülkemizi geri kalmışlık ayıbından kurtaramayan ve bizi dünkü uşaklarımıza bile imrenir hale sokan sosyo-ekonomik politikanın izleyicisi iktidarlar kendi başlarını da yiyerek, ülkeyi bunalımlar içinde bocalattıkları halde, siyasal varisler bulagelmişlerdir. Suçlular cezalarını çekmiş, fakat suçlu tutum itibarını sürdürebilmiştir. Bu ters durum artık son bulmalıdır.

AP'yi iyi tanırsak onun temsil ettiği felsefenin ve güç verdiği akımların, kendi kişiliğinde iflâsının önemini kavrayabiliriz.

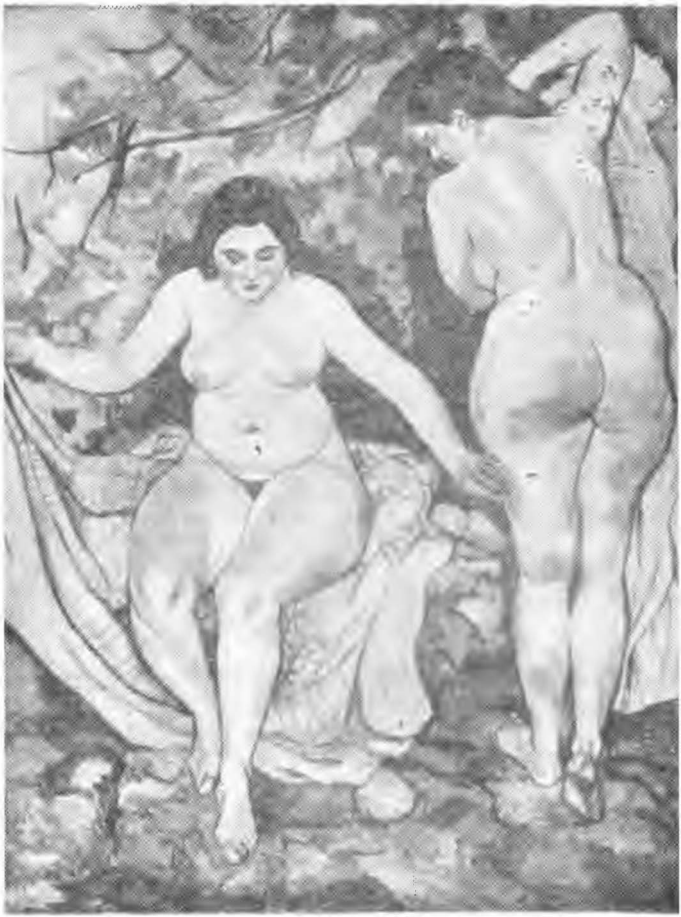
Gerçekten, Türkiye için utandırıcı bir ayıp ve toplumsal bir ur olan toprak ağalığı, AP'den güç almaktadır. "Örgütlenmemiş kredi piyasası" adını takarak meşrulaştırılmak istenen tefecilik utanmazlığı AP'nin gölgesine sığınmıştır. Vergi kaçakçısını (kaçakçıdan başkasına zararı olmayan servet beyannamesi yasasını yürürlükteyken, uygulatmayan ve başka bir tedbir de almayan), devlet sırtından vurgunla palazlananı, yurt servetlerinin dış komisyoncuğunu yapan-

ları, yabancı emperyalizm ve kapitalizminin bizdeki komisyoncularının "ağır sanayiin özel girişimle kurulacağı" yalanını (bu dış çevreler, az gelişmiş ülkelerde sanayi kurdurmayacağı, kolay kazançlı montajcılıkla kazanç tutkularını kışkırtacağı, ve bizim özelcilerin bu nitelikte olmadığı bilindiği halde) halka yutturmaya çalışanları, üretici ve tüketiciyi insafsızca sömüren asalak aracıları ve tüm çıkarcıları koruyan AP'dir. Gerici güruhu ise, hiç beğenmedikleri halde, AP'nin koltuğu altında palazlanmakta ve zehir kusan basın organlarına, bu parti aracılığı ile, devlet hazinesinden milyonlar akmaktadır. Komünistler de, AP'nin ancak, kendilerine ortam hazırlayacağı inancıdadırlar. Anayasa ve Atatürk düşmanları da AP'ye dayanmaktadırlar.

Görülüyor ki AP, Türkiye'yi batıracak eyilimlerden güç alan ve onlara güç veren bir siyasal örgüttür. Devlet düşmanlarına dayanarak devlet yöneten bir iktidarımız vardır. Fakat bu durumu henüz anlamayanlar çoktur. İkiyüzlülüğü sistemleştiren AP'li sorumlular, kimi devrimcileri bile "düzeleceğiz" diye kandırabilmektedirler. DP'lilere Anayasadan ve kendi meşruluk temellerinden rüşvet vermelerine karşı duranlara "merak etmeyin, vermiyeceğiz" derler ve DP artıklarına da kongre kararları ile söz verirler.

Son "Kuyuculuk olayı"nda, bu siyasal ıskatçılık nasıl meydana çıkmışsa, iktidarı uzadığı ölçüde, bütün öbür marifetleri de meydana çıkacaktır. Daha nice yalan ve oyunlar, her şeyi oya değiştiren politikanın ipliği Ordu'yu söz rüşveti ile kandıracaklarını sananların kişilikleri ve altında şeref ve haysiyetini koyduğu 27 Mayıs'a saldırı karşısında Ordu'yu seyirci bırakacağını sananların budalalığı ve daha nice kandırmacalar gün ışığına çıkacaktır. Bu suretle birçok kimseler de gerçek görevlerini daha iyi kavrayacaklardır. Bugünkü AP tutumu, ister "Basındaki yaygın deyimi ile" takunyalı, ister biraderci takımı çoğunlukta olsun, değişmez.

Bugün, gençlik işgal ve boykotta, öğretmen direnmede, memur protestoda, işçi grevde, üniversite küskün, en yüksek yargı organları fetvalarını vermiş ve ekonomi enflâsyonla iflâsta. Fakat bunu kavrayamayan, nereye varacağını kestiremeyenler çok. Tam sıkışık bir anda AP'nin yükü başkasına devretmesi, ya da günahı yükleyecek ortak bulması

Susanne Valadon : Nus

çok kötü olur. Yarattığı çıkmazların daha da keskinleşeceği ve üzerine çöken yükün daha da ağırlaşacağı ve sonunda temsil ettiği felsefenin iflâsını sağlayarak gerçek kurtuluş yolunu açmaya yarıyacağı için, gelecek seçimleri AP nin kazanmasını istiyorum. Bir süre kenarda kalarak itibar biriktirmeğe çalışır ve temsil ettiği batakçı felsefenin sanki bir alternatif olabileceği kanısını yaratabilirse, AP'ye yurt zararına büyük bir fırsat verilmiş olur.

Taksim'de kanlı pazar dramını düzenleyen, Kayseri yüzkarasını tezgâhlayan, devlet ve hükûmet yetkililerinin gözleri önünde, başkentte cenaze namazını kıldıramayan, Konya rezaletlerini perde arkasından yöneten ve her türlü gerici kaba kuvvetin emrine girerek, Atatürk Cumhuriyetini yönetmeğe yeltenen ve dolayısıyle de, bütün aklı erenlerle alay eden ve bunu da ulusal bir irade adına yaptığını söyleyen suçluya cezasını çektirmenin en az sakıncalı yolu olduğu için, AP seçimleri kazanmalıdır.

1965 seçimlerinden sonra, kurulan hükûmetin programını eleştirirken, "AP kendine umut bağlayan kötü eğilimlerden kurtulmaya yönelirse onu desteklemeyi ve bu eğilimlere uygun giderse kendisinin kişiliğinde, bu devlet batıracak eğilimleri yenmeği namus borcu saydığımı" belirtmiştim. İkisi ortası bir politikanın ise boşuna zaman yitireceğini de eklemiştim.

AP aslında "bir hilkat garibesidir" ve kendiliğinden düzelme şansı yoktur.

İki başlı yaratıklar âhır zamanın gelişini gösterir. İki başıyla birbirine saldırmakta olan KIRAT, bunun tipik bir örneğidir.

Bu âhır zamanın Türkiye için değil de, yalnız AP için olmasını sağlamalıyız. Yasaları başkentte bile uygulatamayan ve "devlet nerede" dedirten bir iktidar, yalnız kendi başını yemez. Kendisi gibi iki başlı yabansı (garip) yaratıklar türetir. TMTF'yi, Orman Genel Müdürlüğünü, Öğretmen kuruluşlarını ve Odalar Birliği'ni iki başlı hale sokup, birini komandoların koruyuculuğuna bırakırken, öbürünü üniformalı VC haline getirmekte olduğu Toplum Polisini saldırtmakta olan bu tutumun, memlekete getireceği felâketleri görmemezlikten gelemeyiz. Komünistinden kapitalistine değin hiçbir ülkede, yaşamayacak nitelikteki iktidardan

kurtulmada en az sakıncalı yol olduğu ve ondan sonraki aldanmaları da önleyeceği için AP'nin seçimleri kazanmasını istiyorum.

Seçimleri kazandıktan sonra yine uslanmazsa ve iktidarı süresi de fazla uzarsa, o zaman tüm devrimcilere çok önemli görevler düşecektir elbette. O günlere değinmeyi de, zamanı gelinceye dek ertelemek üzere, AP'nin seçimleri kazanmasını sağlayabilecek olan herkesten bu alanda çaba göstermesini ve "ehveni şer, şerlerin en kötüsüdür" fetvasının unutulmamasını geleceğimiz için çok hayırlı saydığımı da ayrıca belirtmek isterim.

(Milliyet, 18.8.1969)

Picasso Desen

İlhan SELÇUK

ÇEKOSLOVAK DRAMINDAN ALINACAK DERSLER...

Yirminci yüzyılda insanın durumunu niteleyen en önemli ayırım, kapitalizm - sosyalizm ayırımıdır. Kişinin bu alandak tutumu, o insanın ilerici mi tutucu mu olduğunu meydana koyan en önemli etkendir.

1 — Yüzyıllardan beri süregelen düzenin yeryüzünde devamını isteyen kişiler, büyük toprakların, fabrikaların, madenlerin üstünde birey mülkiyetinden yanadırlar. Bunlara göre on bin insanın çalıştığı bir fabrikanın sahibi bir kişi olabilir, veya üstünde bin kişinin çalıştığı bir büyük toprak, bir kişinin elinde bulunabilir. Böyle düşünenlere kapitalist denir.

2 — Bazı insanlar da yüzyıllardan beri süregelen bu düzenin artık değişeceğini görmüşlerdir, ve bir an önce değişmesini isterler. Fabrikaların, madenlerin, toprakların toplum elinde olmasını, çünkü kişi elinde bulunan üretim araçlarının insanlar arasında adaletsizliğe ve eşitsizliğe yol açtığını söylerler. Böyle düşünenlere de sosyalist denir.

Dünya, ou iki temel düşünce ekseninde ikiye ayrılmıştır. Bazı devletlerde sosyalistler iktidardadır, bazılarında kapitalistler... Bu iktidar çatışmasında bazan sosyalistler kapitalistlere karşı zor kullanmışlardır (Çin ve Küba'daki gibi), bazan kapitalistler sosyalistlere karşı zor kullanmışlardır (Yunanistan ve İspanya'daki gibi).

Sosyalist veya kapitalist dünya içinde bağımsız devletler vardır, bağımlı devletler vardır. Çin, Küba, Yugoslavya bağımsızdır; Fransa, İtalya, İsveç, Norveç bağımsızdır; Kazakistan, Çekoslovakya bağımlıdır. Dominik, Suudi Arabistan bağımlıdır.

Sosyalizm-kapitalizm çatışmasında ikiye ayrılan dünyanın iki büyük lideri Amerika ve Rusya'dır. Amerika, yeryüzündeki tutucu güçleri destekler, Sovyetler ilerici güçleri... Moskova, Atatürk'ün kurtuluş savaşını bunun için destek-

lemiştir: Vietnam millî kurtuluş cephesini bunun için destekler... Amerika, Yunanistan'daki, Dominik'teki, Vietnam'daki ve dünyanın her yanındaki gerici güçleri kendi çıkarlarını korumak ve dünyadaki eski düzenin devamını sağlamak için destekler.

Ne var ki iki cepheye bölünen dünyanın iki kesiminde de iç çelişmeler bulunur. Niteliği aynı olmamakla beraber bu iç çelişmeler devletleri kendi kesimlerinde birbirine karşı zor kullanmaya sürükleyebilir. Amerika'nın Dominik devletine bir günde el koyması bu nedenledir... Sovyetlerin Çekoslovakya'yı bir günde işgal etmesi bu yüzdendir. Devletlerin millî bağımsızlık ilkesine, ulusların özgürlük hakkına gerçekten inanmış Atatürkçülerce bu soy müdahale hoş görülemez. Çekoslovakya'nın çektiği ıstırabı, ya da Dominik'ni acısını yüreğinde duymayan kişi Atatürkçü değildir. Ama bu iki örnek ve benzeri olaylar göstermiştir ki, bir büyük devletin himayesine sığınmak, bağımsızlık ve özgürlük için çıkar yol değildir. Birleşik Devletler:

— Seni komünist tehlikesinden kurtarmak için geldim.. Sovyetler ise:

— Seni kapitalistlerden korumak için imdadına koştum.. diye himaye altında kendini güvenli sayan küçük uluslara müdahale etmektedir. Millî bağımsızlığını bir büyük devletin himayesinde teminatlı sayanlara bu davranışlar birer ders olmalıdır. Atatürkçüler, istiklâl ilkesinin sigortasını yabancı bir devletin koruyucu şemsiyesinde değil, ulusun kendi öz gücünde arayanlardır. Nitekim biz Millî Kurtuluş Savaşımızı kapitalistlere karşı bu ilkenin yörüngesinde verdik. Vietnam küçücük bir ulustur, ama Gazi Mustafa Kemal'in açtığı Millî Kurtuluş Savaşı okulunda çok parlak ve değişik bir sınav vermektedir.

Kendisini Sovyet veya Amerikan muhafazasında güvenli sayan küçük devletler ise büyük devletlerin çıkar çatışmalarında ve iki dünyanın iç çelişmelerinde gafletlerinin sillesini yemektedirler. Bir yanda "Brejnev Doktrini", öte yanda "Dolaylı Saldırı Teorisi", Demokles'in kılıcı gibi himayeye sığınmış olanların başında sallanmaktadır.

Atatürk devrimcileri dış olayları iyi değerlendirmek zorundadırlar. Devletler arası çatışmalarda anlam ararken millî bağımsızlığın Babıâli'deki düşmanlarına dikkat etmeliyiz.

Bugün Pekin yöneticileri, Moskova'ya:

— "Bekâret kemeri takması gereken fahişeler..." diye saldırmaktadır. Yugoslavya'da Tito, Küba'da Castro, bağımsızlık yoluna devam etmektedirler. Kapitalizm-sosyalizm büyük çatışmasında iç ve dış çelişmeleri öğrenmeliyiz. Çekoslovakya dramından alınacak en önemli ders belirgindir. Şöyle ki:

— Milli bağımsızlık, bir lûtuf olarak bir büyük devletten küçük devlete bağışlanamaz.

Atatürkçülüğün milli kurtuluş ilkesi de işte budur.

İşgalin yıldönümünde Çek ulusunun ıstırabını paylaşır bağımsızlık uğruna can veren Çekleri anarken, bu dramı ters yorumlayarak halkımızın milli bilincini kararmak isteyen Babıâli'deki yazar mukallitlerini de gözden kaçırmamak gerekir.

(Cumhuriyet, 25.8.1969)

Mustafa E. ELÖVE

AYDININ EKONOMİ EĞİTİMİ

1. Şu son yirmi yıl içerisinde, insanın kolay kolay inanamayacağı önemli değişiklikler oldu. İkinci Dünya Savaşı ertesinde ortaya çıkan çok yanlı birçok problemlerin insan zihnini kurcalaması bir yana, çeşitli alanlarda bilimin gözle görünür bir şekilde inkişafı, evvele kıyasla biz insanların gelecek için hazırlık yapmak, hayatımızı yeni şartlara uydurmak zorunluluğuyla karşı karşıya getirmiş bulunuyor. Kendi zamanına göre ilerici sayılan sistem ve usullerin gün geçtikçe hayatiyetini kaybetmeleri ve yerlerini daha yenilerine bırakmaları, daha iyiyi bulma çabası içerisindeki insan müfekkiresinin eseri olmuştur. İhtiyaçların daha basit olduğu, münasebetlerin bu kadar girift bulunmadığı zamanlarda bugünkü yönetim şekillerinden, idare usullerinden farklı, yalın, babadan gördüğü gibi birtakım davranışların hâkim bulunması tabiiydi.

Her devirde yaşayan iktisatçılar, ya eski geleneklerin tesiri altında kalarak eskiyi sürdürmeyi tercih etmişler, reformist sayılacak teşebbüslerden kaçınmışlardır. Bir kısmı ise, eskiyi tamamen terketmek suretiyle yeni fikirler, sistem itibariyle cemiyeti değiştirecek daha radikal teşebbüslere girişmeyi denemek istemişlerdir. Bir fikir gerçeğe uygun olduğu ölçüde başarılıdır. Ancak bu sayede, varlığını muhafaza edebilirler. Uygun alanı bulamayacak fikirler, bir deyimle ölü doğmuş sayılacaklarından, söz dizimi kurallarına göre ne kadar cazip ve parlak olurlarsa olsunlar, bir ihtiyacı karşılamak fonksiyonundan mahrum addolunacaklardır. Cemiyet düzenini kökünden değiştirmeyi amaç tutan fikirleri insanlara alıştırmak, kabul ettirmek sanıldığı kadar kolay bir iş değildir. İnsanlar yeniliklere karşı ne kadar merak ve tecessüs göstermiş olurlarsa olsunlar, yenilikleri kabul ve benimsemek hususunda daima istical göstermekten kaçınmışlar, bunların olduğu gibi değilse bile, gündelik hayata intikali için muayyen bir zamanın geçmesi

gerekmiştir. Her toplumun terkip ve teşekkül tarzı yekdiğerinden farklı olduğundan, bir fikrin benimsenmemesi bununla oranlı olmuştur. Şüphesiz, çoğunluğunu az okumuşların teşkil ettiği bir toplumda etkiyi gösteren bizatihî fikrin kendisi değil, onun uygulanması olmuştur.

2. Az gelişmiş ülkelerin "gelişmiş ülke" haline getirilmesinde yoğun bir çalışma yapıldığından az veya çok herkesin haberi vardır. Az gelişmişlikten kurtulma çabasını gösterenler ya da bu çabanın yürütülmesinde başlıca söz sahibi bulunanlar, eğitimi gözönünde bulundurmaktadırlar. Bu eğitim, kütlenin okur-yazar hale getirilmesini amaç tutmaktan çok, az gelişmişlikten gelişmişliğe geçişi sağlayacak bir programı, kütlenin buna göre hareket ve davranışını tesbit eden bir hâttı hareketi gözönünde bulundurmaktadır. Yükselmek, Batıya yönelmek, Batı usullerini benimsemek az gelişmişlikten kurtulmanın yegâne şartını teşkil etmemektedir. Meseleyi enine boyuna tartışanlar, buna bir çıkış ve çözüm arayanlar, meselelere vâkıf olmak, çevrenin ihtiyaçlarını bilmek, başka bir ifadeyle, az gelişmiş ülkenin millî meselelerini bilmek hususunda önem atfını lüzumlu bulmaktadırlar. Az gelişmiş ülkenin çok gelişmiş ülke seviyesine getirilmesinin istenmesindeki insanî düşünce, burada yaşayanların, diğer hemcinslerinin malik bulundukları nimetler ve sahip bulundukları araçlardan yararlanmalarını sağlamak, düşünce alanlarında geniş ufuklar ve kıpırdanmalar açabilecek olanaklara sahip kılmaktır. Bu tür hareket aynı zamanda insan hak ve hürriyetlerinin başlıca gözönünde bulundurduğu eşitlik ilkesini görünür hale getirdiği içindir de, dünya kamu oyunca teşvik edilmekte ve ilgi görmektedir. Şüphesiz az gelişmiş ülkenin gelişmiş ülke haline getirilmesinde gözönünde tutulacak metodların ve kalkınmayı en iyi tarzda sağlayacak çok hedefli plânların en iyisinin kendilerine ait olup, bundan şeref payı çıkartmayı gözönünde bulunduranların varlığı hesaba katılırsa, bu alanda da birtakım çatışmaların mevcut bulunduğunu hesaba katmamak basiretsizlik olur. Muayyen bir felsefenin benimsenmemesinden çok, o memleketin bünyesine en çok uyan bir programın araştırılması üzerinde yorulunması, elde edilecek sonuçtan bir ümit beklemeyi mümkün kılacaktır.

Plânlı hareket etmek, plânsızlığın, bir başıbozukluk ve düzensizliğin karşıtı olmuştur. Düzenin kuruluş ve işleme-

si, yönetimi, yöneticileri ve sorum sahiplerini düşündürmektedir. Çok çabuk değişmekte olan dünyamızda yapılan plânların katı, sert olduğundan, bu değişikliklere ayak uydurama yacağından yakınanlar, plân fikrine karşı olmasalar bile, bu alandaki çalışmaların seyyal, uyabilme kabiliyetini haiz özellik taşımasına dikkat etmektedirler.

3. Aydınlarımız, toplumumuzun ekonomik meselelerine yeterince eğilmiş ve gerektiği kadar bunları tartışmış değillerdir. Cumhuriyetin ilk yıllarından bugüne gelinceye dek atılan çok önemli adımlar yanında, ancak bugün belirli bir noktadan elimizi göz hizasına getirerek geriye, o uzak noktaları görmek ister gibi baktığımız zaman, o günler pek tabii sayılan, sarılınmış, uygu alanı bulmuş fikirlerin şimdi tenkit olunduğuna, tartışıldığına hep tanık olmaktayız. Bu durumun doğru olmadığı muhakkaktır. Şurası bir gerçektir: Aydınlarımız, aydın geçinenlerimiz, tüm okumuş, hattâ okumuş geçinenlerimiz bir ekonomi eğitimi görmüş değillerdir. Bu yüzden meseleleri anlamaktaki güçlükler, tartışmalardaki seviyesizlik ve farklılıklar pek aşikâr şekilde belli olmaktadır. Farklı doktrinleri benimsemiş olsalar bile, kültür yapıları teşekkül etmiş birçok insanların asgarî müşterekler üzerinde mutabık bulunmadıkları bile bir vakıadır. Aydınlarımızın ekonomi eğitimi, onların belli bir doktrinin katı bilgileriyle techizinden ziyade, asıl onları ekonomi biliminin verilerinden yararlandırmak, günümüze hakim modern meselelerin gelişmesinden, etkilerinden, varabileceği sonuçlardan haber vermek, kısaca onların tâbir caizse, ekonomi gözlüğü ile ele dünya ve memleket meselelerine bakabilmelerini sağlamaktır. Bu, millî bir ödevdir. Kalkınmanın temel ilkelerinden birisi, yakinen önemlilerindendir. O halde gelişigüzel olmaktan çok, bunun düzenli bir şekilde ele alınması ve uygulanması gereğine kendimizi inandırmamız lüzumludur. Bu aynı zamanda bir hesapsızlığa son verişin başlangıcı da olacaktır.

(Yeni İstanbul, 11.9.1969)

Abdi İPEKÇİ

ORTAKLAŞA SÖMÜRÜLEN PAZAR MI OLACAĞIZ?

Dünkü yorumumuzda belirttiğimiz gibi, Türkiye'nin "Geçiş dönemi"ne girmesinin kararlaştırıldığını bildiren Ortak Pazar raporunda, bu kararı haklı gösteren hiçbir bilgi yoktur. Aksine, Türk ekonomisinin genel durumuna dair yapılan açıklamalar, Türkiye'nin geçiş dönemine girmesini değil, girmemesini gerektirecek niteliktedir. Böyle olduğu halde hükûmet, Türk ekonomisi için hayatî önem taşıyan bu karara nasıl varabilmiştir? Şartlar nedir, hangi tavizler alınmış, hangi tavizler verilmiştir? Geçiş dönemine girmenin muhtemel risklerine karşı ne gibi tedbirler hazırlanmıştır?

Ne yazık ki, Türkiye'nin geçiş dönemine girdiğini Ortak Pazar Komisyonu'ndan öğrenen Türk ulusu, bu soruların cevabından elân habersizdir. Bu bakımdan hükûmetin derhal etraflı bir açıklama yaparak ekonomimizin, dolayısiyle ulusumuzun ne gibi yeni yükümlülükler altına sokulduğunu kamu oyuna bildirmesi gerekir.

Geçiş dönemine girmemizin gerekliliğini savunanlar, şu noktalar üzerinde durmaktadırlar:

- Ortak Pazar'a üye olmak, elde edilecek tavizlere karşılık birtakım yükümlülüklerin yüklenilmesini gerektirir. Türkiye'nin ilânihaye taviz alıp hiçbir yükümlülüğe razı olmaması düşünülemez.
- Geçiş dönemine girmek, Türk ekonomisini daha rasyonel, daha disiplinli çalışmaya zorlayacak, rekabet unsuru kamçılayıcı bir etken olacaktır.
- Ortak Pazar ülkelerinin sınaî maddelerine uygulanacak gümrük indirimleri yüzünden Türk sanayiinin, Türk ekonomisinin çökeceği, tehlikeye düşeceği aşırı karamsar ve mübalâğalı kuşkulardır. Gümrük indi-

rimleri tedricen uygulanacak ve Türkiye'de mevcut sanayii uzun süre etkilemeyecektir. Buna karşılık geçiş dönemine girmekle Türkiye yeni tavizler, yeni kolaylıklar elde edecektir.

Bu görüşlerin herbiri ayrı ayrı tartışılabilir. Şimdilik bir noktaya değinmekle yetineceğiz:

Deniyor ki; geçiş dönemine girmekle yapmak zorunda kalacağımız gümrük indirimleri başlangıçta sadece Türkiye'de üretilmeyen maddelere uygulanacaktır. Hattâ bu indirimlerin Türkiye'de hiçbir zaman yapılması düşünülmeyen maddeler için sınırlanması dahi düşünülebilir.

Aslında şimdi yapılan anlaşmanın bu görüşe uygun olup olmadığını bilmiyoruz. Böyle olsa dahi durumu emniyetle karşılamak zordur. Şöyle ki:

Türkiye'de şimdi üretilmeyen maddelerin indirimli gümrük tarifeleriyle ithali, bu alanlarda artık Türkiye'de sanayi kurulmaması demektir. Bunun Türk ekonomisi için ne derece hayırlı olduğu herhalde şüphelidir. İndirimin sadece Türkiye'de hiçbir zaman yapılması düşünülmeyen maddelere (bazı hassas âletler gibi) inhisar ettirilmesi dahi kuşkuları giderecek tedbir sayılamaz. Çünkü o zaman bu maddelere istek artacak ve ithalât kamçılanacaktır. Bugün karşılaştığı dış ticaret güçlükleri, tükettiği döviz rezervleri yüzünden ithalâtı kısıtlama tedbirlerine mecbur kalan Türkiye için böyle bir kamçılama zararlı değil midir? Ortak Pazar Komisyonu'nun son raporu Türkiye'nin şimdiye kadar aldığı tek taraflı tavizlere rağmen bu ülkelere ihracatını arttırmayıp azalttığını, ithalâtını ise hiçbir indirim yapmadığı halde arttırdığını açkladğna göre indirimler başladıktan sonra aleyhimizdeki bu gelişme daha da hızlanmayacak mıdır?

Kuşkularımızı yaratan sorular bunlardır. Aslında Ortak Pazar'a girmemek hususunda kesin önyargılara sahip olanlardan değiliz. Ama sanayimiz o ülkelerle hiç değilse bazı kollarda rekabet edebilecek hale gelmeden, dış ticaretimiz güvenilir döviz rezervleri biriktirecek biçimde gelişmeden alınacak bir kararın, Türkiye'yi Ortak Pazar'ın, ortaklaşa sömürdüğü bir pazar durumuna düşüreceğini düşünüyoruz.

(Milliyet, 16.9.1969)

Prof. Tarık Zafer TUNAYA

ÜNİVERSİTE VAR MI?

Evet. Üniversite var mı?

Büyük Atatürk'ün, Bizans kafasını yıkmak, Osmanlı zihniyetini gömmek amacıyla 1933'te giriştiği reform hareketini, yozlaştıra yozlaştıra varılmış olan düzeyde, Hürriyet Meydanından etrafınıza bir bakın: Kocaman binalar var... Büyük kapılar altından gelip geçen binlerce öğrenci var... Yüzlerce akademik "ünvan" var... Ama, İstanbul Üniversitesi yok... Yok artık. Böyle üniversite olmaz... Kendi "menfaatlerine" sımsıkı sarılanlar, memleket çıkarıyla dopdolu olması gereken bir müessesenin özünü boşaltmışlardır. Tutulmayan sözleri, iftiraları, yetersiz "müşavir"lerini öğütleri bir halı gibi ayaklarının altına serenler, acaba hangi yöne, hangi amaca doğru yürüyorlar?

1934'ten beri çığ gibi büyüyen istekler, yanlış bir tutum sonucu, yine Hürriyet Meydanı'nda genç insan avına kadar getirildi. Bir genel seçim eşiğinde, dinmeyen bir ihtilâl psikozu içinde, kamu oyu saat başı sormakta: "Bu işin sonu ne olacak?"

12 haziran 1968'de, kan dökülebileceği söylendiği zaman inanmayanlar vardı. Daha geçen ders yılında, Senato, Rektörlük, Dekanlıklar ve Yönetim Kurulları, hemen her gün, Üniversiteye giremeyen gençlerin baskınlarına uğruyordu. Polis çağırmak isteyenlere, Rektör: "Fransa'daki olaylar her an patlak verebilir" gerekçesiyle karşı koyuyordu. İlk işgal sırasında, öğrencilere sandviç dağıtılmasını öngören Rektör, bugün Üniversite muhtariyeti, "suçluların barınağı mânasını taşımaz" demektedir. Ayrıca ilâve ediyor: "Muhtariyet, Üniversite idaresinin felce uğraması, bilimsel çalışmaların aksamasiyle" bozulmaktadır.

Oysa, Üniversite idaresi, öğrenci eylemlerinden çok önce, sakat bir millî eğitim politikası sonucu, zaten bozulmuştu. Bilimsel araştırmalara gelince, daha fazla Üniversite

dışında yapılıyor. Üstelik, Fransa olaylarındaki can kaybından kat kat fazlası da, ortada.

Dillerde yeni bir slogan dolaşıyor: "Şiddet, şiddeti doğurur." En totaliter diktatörlüklerin, siyasi muhalefeti anayasal bir müessese olarak reddeden rejimlerin bile, basit bir "şiddet" sayamadıkları gençlik eylemlerine, yetersiz, sosyal araştırmalardan habersiz bir açıdan bakanlar, sonucu dehşetle, oturdukları yerden seyredebilirler. Bir haftada üç genç cenaze.. Türk toprağına karışan genç kanları..

Muhtariyet denilen şey, böyle mi korunur?

Her harekette, zorla -çoğu zaman, gelmek istemeyen- polisi çağırmak, insan dövmek, öldürmek, İstanbul Üniversitesine huzur sağlamış, bilimsel araştırmaları arttırmış mıdır?

Anlayış politikasından bir anda dönenler, çok akıllı müşavirleri sayesinde, Üniversite düzenine, Anayasanın 120. maddesine rağmen, yeni bir organ "ithal" ettiler. Polis, artık bir Üniversite organı oldu. Polissiz imtihan, polissiz ders, neredeyse polissiz yönetim yapılamayacak.

Bilimsel çalışma, önce sosyal olayların, toplum yapısının doğru bir analizine dayanır. Hocalık, öğreticilik de, insan sevgisine dayandığı gibi... Etrafını, dünyayı anlayamayan bir Üniversite, 20. yüzyılda, bir Ortaçağ şatosu kalmaya mahkûmdur. Bir öğretici, kendisini çevreleyen genç insanlara "haydut" demez, "yılan" demez.... Kardeşi kardeşle çarpıştırmaz. Memleket evlâtları olan genç polislerle, öğrencilerini savaşa sürmez. Bilimsel açı, hayatın açısıdır. Kardeş kavgası, polisin itibarını zedeler. Üniformasını değiştirmeye kadar gider. Üniversite muhtariyeti de inkâr edilmiş olur.

Dahası da var... Üniversite kalıntıları üzerinde, makamlarına yapışanlar, seçim sonrasında, muhtariyeti kaldırmak isteyenlere, bilim özgürlüğünü boğacak tedbir hazırlayıcılarına, yeşil ışık yakmaktadırlar. Zaten çivisi çıkmış düzeniyle, Üniversitenin daha da yıpranması, faşizm taslaklarına özenen çevrelerin işini kolaylaştırmaktadır.

Gazetelerde verilen demeçlerin bâzılarını okudukça, anlayışlı tutumda olanların, nasıl geri döndüklerini hayretle görüyoruz. Bizden yardım isteyen, öğrencilerle, "Nerede isterlerse konuşurum" diyen Vali, bugün devlet kuvvetlerinin

görev yapmaya, hareketleri bastırmaya kararlı olduklarını belirtirken, ölüm olaylarını doğru mu bulmaktadır? Ehliyetli tutumuyla, kanlı olayları önlediği zaman, devlet ve kuvvetleri işbaşında değiller miydi? O zaman, anlayışlı ve yumuşak tutumu sonunda, ölümler olmamıştı. O hareketi mi, yoksa bugünkü sonuçlar mı takdire değer?

"Medenî ölçüler" terimi de, çatışma edebiyatına yeni girdi. Kanımızca, medenîlik iki yönlü, karşılıklı oluşur. Üniversiteler, reform yapabilirlerse, medenîdirler. Biz öğreticiler, yüzlerce yıldır gerilik içinde bunalan memleketimizin kurtuluş yollarını öğretebilirsek, medeniyiz. Hâlâ bundan elli yıl önceki, hattâ daha da eski, yöntemlere dayanırsak herhalde Atatürk'ün "müşterek medeniyet ailesi" olarak tanımladığı topluluğun dışında kalırız. Kendi kendini yitirmiş, yırtılmış, parçalanmış bir müessese, dışarıdan çağırdığı şiddet getiricilerinin pompalamasıyla birliğini muhafaza edebiliyor, ancak bu şartla ayakta durabiliyorsa, özgürlüğünü elinden almak isteyenlere karşı direnemiyorsa, medenîlikten söz etmeye hakkı da olamaz.

Galiba yeni bir Tanzimat Fermanı'nın ilânı gerekecek. Herkesin canından emin bulunması, 130 yıl sonra, tekrardan garanti edilecek. Ama, bu fermanda, bazı şeyleri daha açıklamak yerinde olacak:

Üniversite gençliği, hükûmetlerin çok yanlış ve sakat politikaları sonunda, fiililiğe itilmiştir. Gençlik örgütleri arasında yapılan siyasî kayırmalara, gittikçe hızlanan bir taraf tutarlıkla devam edilmiştir. Kongrelere baskı yapılmış, örgütler kapatılmış, gençlerin hukukî yoldan örgütlenmelerine set çekilmiştir. Böylece, masum genç insanlar fiilî yollara itilmişlerdir.

Bazı örgütlere malî yardım bol bol yapılırken, bazılarına kırk para bile verilmeyerek, kendi başlarına bırakılmışlardır.

Genç insanlar, daha Üniversiteye girişlerinde, anlamları saptırılan sağ-sol cephelere sokulmuşlardır. Oysa, sağda ya da solda olsun, bu gençlerin tümü de öğrencilerimizdir. Kendilerini yetiştirmekle, bir şeyler öğretmekle ödevli olduğumuz çocuklarımızdır. Onları, Üniversite dışından sınıflar içine kadar sokularak bölmek, her şeyden önce, memleket çıkarlarına aykırı olmuştur.

Dünyayı saran gençlik hareketleri, anlayışlı ve bilimsel bir açıdan görülecek yerde, "anlayış, anlayışı getirir" diyecek yerde, gençleri birer haydut olarak karşımıza almak... bırakınız kanlı hareketleri, fakat onların genç ve yapıcı yardımlarından yoksun kalmamızın da nedeni olmuştur.

Daha, çok şeyler söylenebilir.

İstanbul Üniversitesi, varlığını ve muhtariyetini koruyamaz haldedir, Bu durumu, onu, genel olarak Türk Üniversitelerinin ortak anlayışına ters düşürmüştür. Kendi muhtariyetleri için çırpınan ve haklı direnci gösterebilen Ankara Üniversiteleri İstanbul Üniversitesinin bu tutumunu kınamışlardır. İstanbul Üniversitesi bölünmüştür. Bir iftira kampanyası her yanını sarmıştır ve koca Üniversite artık bir "hasta adam" olarak tanımlanmaktadır. Türkiye Üniversiteleri, bu duruma bir çare aramak zorundadırlar.

Büyük Atatürk'ün giriştiği "ıslahat" hareketi bu sona vardırılmıştır. Bu koşullar içinde İstanbul Üniversitesi var denemez. Bu koşullar içinde yeterli bir yüksek öğretim yapılamaz. Bu durumuyla İstanbul Üniversitesi, doğal bir gelişme yolu izleyemez. Yarının Üniversitesini kurmak gerekiyor. Zinde, sağlıklı, çağdaş bir Üniversitenin haklı özlemini çekiyoruz. Bizi mesleğimizde durmaya zorlayan neden de budur.

İstanbul Üniversitesini, bu duruma düşürenlere gelince.. Onlar, artık "dün"dürler. Başlarını iki elleri arasına alarak, ısrarları sonunda ortaya çıkan olayların muhasebesini yapmak kendi işleridir. Bir makam koltuğunun bu sonuçlara değip, değmediği artık açıkça ortadadır.

(Milliyet, 29.9.1969)

Doç. Dr. Cavit Orhan TÜTENGİL

SEÇİMDEN ÇİKAN SONUÇLAR

12 Ekim 1969 Milletvekili Genel Seçimleri pek çok noktalarda yapılan tahminlere uygun olarak sonuçlanmıştır. Bu arada, Kamu Oyu Araştırmaları Derneği ile Akşam gazetesinin birlikte hazırladıkları anket sonuçlarının gerçeğe en yakın tahmin olarak nitelendirilmesi yerinde olur. Bu tahminde AP'nin 249, CHP'nin 149 ve GP'nin de 17 milletvekili çıkaracağı, öteki partilerin grup teşkil etmeye yetmeyecek sayıda milletvekili elde edecekleri öne sürülmüştü (1). Tahminde yanılmanın tek noktayı bağımsızların 1 milletvekili çıkaracağı görüşü teşkil etmektedir. Oysa ki "yüzen oylar"a bağlanan 12 milletvekili de bağımsızlara yönelmiş, öteki partilerin çıkardığı milletvekili sayılarında da küçük bazı değişmeler olmuştur. Zaten "bağımsızlar" konusu seçim tahminlerinin sürpriz noktasını teşkil etmiştir.

Genel çizgileriyle ele alındığı vakit 12 Ekim 1969 seçiminin önümüze çıkardığı tablo şöyle özetlenebilir: 1965 yılına kıyasla 1 milyon civarında artış göstererek 14.788.552 olan seçmenlerden yaklaşık olarak 2/3'ü oylarını kullanmışlardır. Katılma oranı, 1965 yılına kıyasla % 7 oranında bir gerileme ile % 64.35'tir. 439.739 oy'un geçerli sayılmadığı 12 Ekim seçiminde oyların % 46.53'ünü alan AP 256, % 27.36'sını alan CHP 143, ve % 6.58'ini alan GP de 15 milletvekili çıkarmıştır. 1965 seçimindeki oy oranları ile karşılaştırılırsa MHP ile bağımsızlar dışında kalan bütün partilerin gerileme gösterdikleri anlaşılmaktadır. En çok gerileme kaydeden parti % 6.34 ile AP, en az gerileme kaydeden parti ise % 0.24 ile TİP'tir. Millet Meclisinin yaz tatiline girdiği 28 Mart 1969 tarihindeki milletvekili sayıları gözönünde tutularak CHP'nin 56, oyların % 2.80'ini alan BP'nin 4 ve AP nin de 1 kazançla 12 Ekim seçiminden çıktığı söylenebilir. Seçimlerden en büyük kayıpla çıkan (18), üçüncü parti olmak ve grup kurmakla kendisini avuttuğu görülen GP olmuştur. GP'yi 12 sandalye ile TİP, 9 sandalye ile MP, 6

sandalye ile YTP ve 5 sandalye ile de MHP izlemektedir. Eski milletvekillerinden 175'inin yerlerini yenilere bıraktığı Millet Meclisinde "Hukukçular" 135 sayısı ile başta gelmekte, bunu 53 tüccar, 42 çiftçi, 42 devlet memuru... izlemektedir. Millet Meclisinde 20 emekli subayla 12 din adamı ve 11 de sendikacı vardır.

Ana çizgileriyle belirtmeye çalıştığımız 12 Ekim 1969 seçiminde hangi sonuçlar çıkarılabilir? Bu sorunun cevabını aşağıdaki maddelerde bulmak mümkündür:

1) Yine iktidarda kalan AP, gerek toplam seçmen sayısı ve gerekse oy kullanan seçmenler bakımından bir "azınlık iktidarı" görünüşündedir. Buna rağmen, Meclis'te sağladığı çoğunluk ve grup teşkil eden partilerin azalması, Meclis çalışmalarını kolaylaştıracak ve hızlandıracaktır. Çok özendiği Anayasa değişikliği içinde, orman suçlarının affı konusunda CHP ve GP ile, aralarında bazı incelik farkları bulunmakla birlikte, siyasî hakların geri verilmesi konusunda da CHP ve YTP ile işbirliğine girişebilir. Tabiî senatörlüğün kaldırılması konusunda ise, değişiklik için yeterli olmayan GP ile aynı paralelde görünmektedir. Kısaca söylemek gerekirse, "Yaptıklarımız yapacaklarımızın teminatıdır." diyen AP iktidarı, şimdiye kadar izlediği ve uzun vadede zararlı sonuçları ortaya çıkacak günübirlikçi politikasını izleyecektir.

2) Ana muhalefet partisi özelliğini koruyan CHP için bir iktidar alternatifi olabilme olanağı mevcuttur. Bunun için de, "Altyapı devrimi" amacını güden düzen değişikliğinin tutarlı hale getirilmesi ve "halktan uzak olanlardan arındığı" öne sürülen (2) CHP'de bu "arınma"nın gerçekten sağlanması ilk şarttır. Bazı milletvekillerinin, hattâ yöneticilerinin halkın çok yakından tanıdığı kişilikleriyle "Düzen Değişikliği Programı"nı bağdaştırmak mümkün değildir.

3) Seçim öncesinde girişilen bütün spekülasyonlara rağmen DP'nin artık tarihin malı olduğu ve siyasî güç olarak bir değer taşımadığı belli olmuştur. Bu arada, hissî plândaki etkisi gün geçtikçe azalan Menderes'in Bayar'dan daha güçlü olduğu gözden kaçınamaktadır. YTP'nin uğradığı başarısızlığın da gösterdiği gibi DP'nin devamı olmak

veya Bayar'ın desteğine kavuşmak siyasî hayatta itibar sağlamayan faktörler arasına girmiştir.

4) Seçmen çoğunluğu, belki de yoğun bir propagandanın etkisi altında, aşırı saydığı "köklü" değişikliklerden tedirginlik duyar görünmektedir. Bu yargı, "sol" uc kadar "sağ" uctan gelen teklifler için de geçerlidir. Resmî ve gayri resmî örgütlerin sürdüregeldikleri "öcü"ler ve "değişme"ye gösterdikleri direnç statükonun devamından yana bir hava yaratmakta, böyle bir ortamda büyük kütle ancak reformlara cevaz vermektedir. Bu arada, Millet Meclisindeki sandalye kayıpları büyük olmakla birlikte, 1965-1969 döneminde MHP'nin % 0.79 bir ilerleme göstermesi ve TİP'in en az gerileme gösteren parti oluşu, bugünkü durumlarıyla bir alternatif olma'dan çok uzaklaşan iki partinin, yelpazenin iki ucu olarak önemlerini korumakta olduğunu belli etmektedir. "Bilinçli oylar" niteliğindeki bu oyların, ayrıca sayılarının taşıdığı anlamı aşan bir yanlarının da bulunduğunu kabul etmek gerekir.

5) Seçimlerle gerçekleşen tahminlerden biri de, "küçük" partilerin uğradıkları büyük yenilgi olmuştur. Bu sonuçta payı olan sebepler çeşitlidir. Bunların başında, seçimlere katılan 8 partinin değişik görüşleri temsil etmemesi ve lider kaprisleriyle yönetilmesi sayılabilir. Kullandığı oy'un sonucunu almak isteyen seçmen, kendisiyle çelişkiye düşmek pahasına da olsa iktidara talip olan partilere yönelmiştir. 1969 "budama"sının bir yandan kurutucu ve siyaset sahnesinden silip süpürücü, bir yandan da geliştirici sonuçları görülebilir. Ayrıca, Parlâmento dışı muhalefetin önem kazanması da beklenmelidir.

6) Seçim tahminlerinin sürprizi olan bağımsızların başarısı, temelde, önseçimlerin işleyiş mekanizmasına bir tepki ve parti disiplinine bir başkaldırma niteliği taşımaktadır. Bağımsız olarak seçim kazananların büyük çoğunluğunun eski partililer oluşu, "gövde arayan bir baş" olarak ortaya çıkan Erbakan'ın gözlerini AP içindeki çatışmalara çevirtecektir.

7) Türkiye, 1969 seçimlerinden, demokrasiye güveni biraz daha zayıflamış olarak çıkmıştır. Seçime katılma oranındaki devamlı düşüşler, politikacılara ve partilere karşı duyulan kötümserliğin bir sonucudur. Bu kötümserlikte, uğ-

ranılan hayal kırıklıkları kadar seçmeni bir oldu-bittiye zorlayan seçim mekanizması da etkilidir.

8) Kadının siyasî hayattaki yeri sona ermek üzeredir.

Sözün kısası, 12 Ekim 1969 seçiminden alınacak pek çok ders vardır. Ders almak için de mutlaka "kaybedenler" safında bulunmak gerekmez.

(Cumhuriyet, 23.10.1969)

---

(1) Bk. Akşam, 11 ekim 1969.

(2) CHP'nin Düzen Değişikliği Programı, Ankara 1969, s. 127.

Maillol : Heykel

Ahmet YILDIZ

AP KAZANDI, O HALDE...

Uygarlıklara beşiklik etmiş, kutsal yerlerle dolu, dünyanın en güzel ülkelerinden birinde, tarih yaratan yüce ulusumuzun, az gelişmişlik çemberinden kurtarılmasını önleyen bozuk düzenin ve devlet batıran politikanın daha da belirgin hale gelerek, kökünden değişmesi gerekliliğinin anlaşılabilmesi için, AP'nin kazanmasını istemiştim.

Seçimler beklenen sonucu vermiştir...

Elindeki cıvalı zarı sandığa atınca, düşeş oturacağına güvenenlerin bu oyundan yenik çıkmaları düşünülemezdi. Bu, önceden bilinen başarının sarhoşluğu içinde, sandığa tapanların ve ona üstün hiçbir değer tanımayanların sözcüsü olan AP'yi destekleyenler uyanmadıkça, içinde bulunduğumuz çıkmazdan kurtulamayız. Batakçı politika ve bozuk düzen, AP nin iktidarında kolay iflâs edebilir. Bu iflâsı sağlamak da, tüm kurum, kişi ve örgütlerle bilim adamlarının, gençlik ve işçilerle muhalefetin ödünsüz (tavizsiz) davranışlarına bağlıdır.

Yanlışların karması olan ve devlete düşman eğilimlere dayanarak devlet yönetmeğe çalışan AP, kendiliğinden düzelmez, yola gelmezse, itibar yitirerek de düşebilir. Her iki yol da memleket için hayırlıdır. Fakat, hem yola gelmez ve hem de düşmezse, Cumhuriyetin ve devrimlerin meşru savunma dönemi açılmış olur. Böyle bir durumda nasıl hareket edileceğini, büyük Atatürk, en açık şekilde belirtmiştir.

İktidar partisi içinde bile yakındığımız durumlardan rahatsız olanların var olduğunu biliyoruz. Bu bakımdan sözlerimizin onları hedef almadığını, fakat tutumlarının da kötü gidişe prim vermesinden ötürü görevlerini yapmış olmanın iç rahatlığını duyma haklarının bulunmadığını belirtmek isterim. "DP'yi batıran kaç kişiydi?" sorusunu kendilerine sorabilecek iyi niyetli AP'liler, söylemek istediklerimizi daha kolay değerlendirebilirler.

Kapitalist ülkelerin namuslu bilim adamlarının bile, çağımızın önde gelen bilginlerinden Schumpeter daha yıllarca önce, "Kapitalizm ömrünü doldurmuştur. Sosyalizm önlenemez" diyordu. Ünlü Fransız bilgini Duverger, "Az gelişmiş ülkeler özel girişim yoluyla sanayileşemezler. Bu ülkelerin uygulayacağı rejim Kemalizmdir" diyor. Modası geçmiş saydıkları politikanın, bütün kötülükleri gün ışığına çıktığı halde, yine de AP tarafından övgü ile uygulanmaktadır. Bu tutarsızlığı anlamayan ya da anlamak istemeyenler, özel girişim yoluyla sanayileşeceğimizi dahi söylemektedirler. Gelişmiş ülkelerin büyük kartel ve tröstleri karşısında, o ülkelerin az gelişmişleri pazar olarak kullanma politikalarına karşı, cılız sermayeli ve spekülâtif kazanç tutkunu özel girişimcilerimizin, ancak uzun sürede kâr sağlayabilecek sanayi yatırımlarına nasıl yöneleceklerini kimse söyleyemez. Aslında ne sermayeleri yeterlidir, ne de alışkanlıkları ve tecrübeleri vardır. Yılda 26 milyar dolarlık ciro yapan (en az on yıllık bütçemizi bir yılda sattığı mallarla karşılar) büyük sanayi kuruluşları ile, devletimizin desteği olmadan nasıl yarışa çıkabilecek bizim özel girişimcilerimiz?

Belirttiğimiz batakçı politikanın, A'dan Z'ye değin bozuk olan bir düzende uygulanması zararlarını daha da arttırmaktadır. Birçok kimseler de, bu politikanın geçerli olabileceğini sanmakta ve bozuk düzenin değiştirilmesini isteyenleri suçlamakta, iktidar çevrelerine destek olmaktadır.

Sömürgecilerin az gelişmiş ülkelerde uygulatmak istedikleri bir politikadan, Atatürk'ün partisi bile, ancak şimdi kurtulmaktadır. Son seçim bildirgesi bunun en açık belirtisidir.

27 Mayıs'ın getirdiği düşünce ortamında, Anayasanın sağladığı özgürlüklerden yararlanarak, AP'nin temsil ettiği kötü politikanın iflâsını gerçekleştirerek, çıkmazdan kurtulabiliriz.

Artık toprak ağalığı ayıbını kimse savunamaz. 30 milyarı bulan banka kredilerinin üçte ikisini, tefeciye, aracıya, ağaya, komisyoncuya, ithalâtçıya, ihracatçıya ve müteahhide dağıtan "ulûfecilik" sürdürülemez.

Devlet sırtından adam zengin etmeyi, sanayileşme yerine montajcılığı desteklemeyi, vergilemedeki adaletsizliği,

gençleri isyan ettiren eğitim bozukluklarını devleti çalıştırmaz hale sokan ücret politikası ve halkı ezen hayat pahalılığını yaratıp yaşatan tutumun günahkârı meydana çıkar. İnsanları, evden çıkarken, helâllaştıracak ölçüde asayişi yokedenlerin, devlet yönetimiyle, uzaktan yakından hiçbir ilgisi bulunmadığı da anlaşılır. Böyle bir evreye (safha) ulaştıktan sonra, çözüm olabilecek çareler aranır ve bulunur.

Bütün bu olumsuzlukları halka anlatmada her olanaktan yararlanılmalıdır. Artık birer toplumsal ayıp haline gelen kötülükleri sürdürmek ve bunun için de bugünkü bozuk düzene dokundurmak istemeyen AP, gerçek çehresiyle halka tanıtılmalıdır.

İktidarın en korktuğu şey olan halkın uyandırılmasını önlemek için girişeceği baskı tedbirlerine karşı, toplumun her katından belirecek tepkiler giderek yoğunlaştırılmalıdır.

Bugünkü güç durumda, ihtilâlde bile başvurulmayan, kararnamelerle devleti yönetme isteğini açıklayan iktidarın, fırsat verilirse, her baskı tedbirine başvuracağı bilinmelidir.

İktidarın eylemlerine karşı yoğunlaşacak tepkilerin demokrasiye kötülük getireceği kaygısıyla, "Aman rejime bir şey olmasın" diyerek iktidara prim verme hatasına düşenlerin de, bir yanlış değerlendirme yaptıkları kanısındayım. Demokrasiye en büyük kötülük AP'nin tutumundan gelmektedir. Ona prim vermek ise, rejime itibar yitirtme vebaline katılmak olur.

Seçimlere olan ilgisizlik ve rejimin bize uymazlığı yolundaki propaganda giderek yaygınlaşmaktadır. Gerçekten, son seçimlerde şehirlerde ve aydın çevrelerde seçmenlerin çoğu sandık başına gitmemiştir. Yani işin esasını bilenlerde oy verme isteği sönmektedir. Bunun sonucu, seçime katılması gerekenlerin yüzde 28'inin oyu ile AP iktidarda kalmıştır. İktidara oy verenlerden çok daha fazla insan sandık başına gitmemiş, "Ben bu oyuna katılmıyorum" demiştir. Önseçimlerde de, halkın 10.000'de 9.999'una bir kliğin arzusuna mühür basmaktan başka bir hak tanımayan ve işin içine para da karıştırarak tiksinti veren oyunun demokrasi olduğu ve sonucunun da, ulusal iradeyi yansıttığını söylemek imkânsızdır. Bu türden ayıplardan arınmayan rejimin iflâsını hazırlayanların, bu çirkinlikleri yerenleri, "rejim düş-

manı" diye göstermeye çalışmaları, güldürü sanatçılarına bile yakışmayacak gülünç bir davranıştır.

"Senden kötüsü olmaz" dedirten bir iktidar ve onu destekleyen ya da ona yönelen tepkileri önlemeye çalışanlar, rejime en büyük kötülüğü yapmaktadırlar. Komünistinden kapitalistine değin, rejimlerinin gereklerini dürüstçe yapan iktidarlar, ülkelerini kalkındırmakta, asayiş ve huzuru sağlayabilmektedirler.

Rejimimize itibar sağlamanın yolu, bugünkü bozuk düzeni düzeltmek ve belirtilen ayıplardan demokrasimizi temizlemektir. Bunu sağlamak içindir ki, bozuk düzeni nerede ise kutsallaştırmak isteyen, rejimin ayıplarını demokrasinin erdemi (fazileti) sayan ve türlü hilelerle oynanan sandık oyununun sonuçlarını, ulusal irade diye ad takmak isteyen AP iktidarına karşı, tepkiler yoğunlaşmalı ve bunu önlemek isteyenler de huylarından vazgeçmelidirler. Bu tutum, bir AP düşmanlığı ya da öç alma tutkusunun değil, yurdu sevmenin ve rejime itibar kazandırmanın gereğidir.

Eğer tepkiler karşısında AP düzelirse buna en çok biz seviniriz. Çünkü bu, tüm bir kurtuluşu sağlar. Kötü gidişinde inat ederse, tepkileri arttırmalıyız. AP de, düzelirsem yıkılırım kaygısı yerine, memlekete yararlı bir iş yapabilme arzusuyla hareket edebilmelidir.

Halkın büyük çoğunluğu hayat pahalılığı altında ezilirken ve köylünün acıklı durumu belliyken, köylü kadınlara, "Kocalarınıza söyleyin, buzdolabı alsınlar" gibi soğuk şakalar bir Başbakana yakışmaz.

Türkiye'yi, AP'nin temsil ettiği zihniyetten temizlemenin yolu, bozuk düzeni değiştirmek ve ulusal irade üzerindeki ipotekleri kaldırarak, sandığın haysiyetini korumaktır. Bunda ana muhalefet partisine baş görev düşmektedir. Yayınladığı seçim bildirgesinin gereği gibi bir muhalefet yapar ve eskiden birkaç kez tanık olduğumuz gibi, AP'ye yönelen tepkilere karşı çıkınaz ve hele devrimcileri kırmaktan kaçınırsa, umudu kendine çevirerek büyük bir hizmet yapmış olur. "Kuyu" işinde, CHP'nin uğradığı zarar büyük oldu. Bu oyundan AP kârlı çıktı ve bütün iskatçılar da hava aldı.

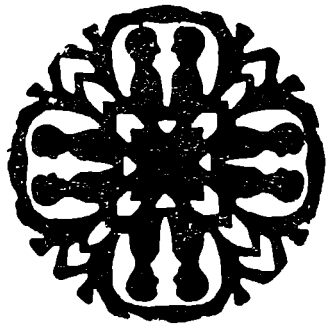
CHP, toplumsal tepkilerin üzerinde büyük etki yapabilir. Gereksiz kaygılarla, bunu yanlış yönde kullanmaması

ve sürekli yenilgisinin gerçek nedenlerini artık kavramış olması gerekir. 1957'yi andıran kımıldamanın da hakkını verebilmelidir.

Aydın çevrelerin seçimi boykot etmesi, AP'nin oylarının yüzde 28'e düşmesi ve CHP'nin canlanmaya başlaması yeterli değildir. Sözle rüşvet vermeden tutunuz da, Anayasayı kuşa çevirmeye ve devleti totaliter yöntemlerle yönetmeye varıncaya dek, her tedbire başvurma yolları arayan AP, ileri olan Anayasaya uyamadığı için, onu bozarak kendisine uydurma istediğini açığa vurmuştur. Anayasanın tek sözcüğüne dahi AP'yi dokundurmak günah olur. Bu tip bir siyasal gericiliğe âlet olma vebali çok ağırdır. AP'nin alacağı yıldırım tedbirlerinden de korkınamalıdır. Bu tedbirlere boy hedefi veren biz nasıl göğüs geriyorsak ve bütün yakınlarımıza yapılan baskılara ulusal yararları feda etmemede nasıl kararlı davranıyorsak, bütün cesaretimizin kaynağı olan Atatürkçü devrimcilerin de, aynı kararlılığı göstereceğinden kuşkumuz yoktur. Türk ulusuna ve Atatürk'e karşı görevimizi de ancak bu tutumla yapmış olabiliriz.

Batışa seyirci kalma ya da "aman rejim" deyip rejimi ve memleketi uçuruma iten gidişe prim vermeden hareket etmek, kurtuluşu sağlamanın tek yoludur.

(Milliyet, 14.11.1969)

Oktay AKBAL

ÇİRKİN AÇIKGÖZLÜKLER

Bir kitap, "Bin Temel Eser' dizisinde! Bir kitap, "Büyük Türk Yazarları ve Şairleri" dizisinde!.. Bir kitap da, "Çağdaş Türk Yazarları" dizisinde!..

Adam, hem büyük, hem çağdaş Türk yazarı!.. Hem de bin temel eserden birini yazmış düşünür, onların deyimiyle, "mütefekkir!.."

Öyledir, Eğitim Bakanlığının baş köşelerinde yer tutanlara kendini beğendirdin mi, AP iktidarının tutucularına, karanlık aydınlarına yarandın mı, hem büyük, hem çağdaş, hem de temelci oluverirsin!..

AP iktidarının yeni bir Eğitim Bakam var. Bir profesör. Belki bu işleri bir kurcalar, perde arkasında dönenleri anlamak ister diye yazıyorum bu yazıyı. Hiç umudum yok. Yok ya, kamu oyu karşısında, bugünün, yarının kuşakları önünde sorumluluğunu hatırlatmak istiyorum. Milyonlarca lirayı -Amerikalılardan da gelse, kendi cebimizden de çıksa- sokağa, ne sokağı, birtakım çıkarcıların cebine atan bu çeşit başıbozuk yayınları bir düzene koymak, güvenilir bir niteliğe kavuşturmak Prof. Oğuz'a düşen bir görevdir. Bin Temel Eser'de Namık Kemal, Ahmet Haşim, Yahya Kemal gibi edebiyatımızın unutulmaz kişilerinin yanında o propaganda kokan çeviriler, o uydurma, o değersiz kitaplar nasıl olmuş da yer almıştır?.. Ismarlama yazdırılan ya da eskiden basılıp da tomar tomar duran birtakım kitaplar bu dizilere nasıl girmiş, yazarlarına niçin önemli ödemeler yapılmıştır?.. Hele Eğitim Bakanlığı yayın işlerinde görevli bulunan bir kimsenin, hiçbir değer yargısından geçmemiş kitaplarına, hem Temel, hem Büyük Yazarlar, hem de Çağdaş Yazarlar dizilerinde nasıl yer verilmiştir?.. Daha yazarlığını edebiyat dünyasına benimsetememiş birini, "Büyük Türk Yazarı" saymak, açıkgözlüğü nasıl yapılabilmiştir?.. Çağdaş Türk edebiyatında buluna buluna bu görevlinin kitabından başka kitap bulunamamış mıdır?..

Birbiri ardına sorulacak sorular: Kimdir "Temel Eserler"i seçenler? Kimdir Büyük Türk Yazarları, ya da Çağdaş Türk Yazarları dizisini hazırlayanlar?.. Niçin açıklanmaz bu kişilerin adları? Bir kurul mu var? Yoksa Eğitim Bakanlığı Yayın Müdürlüğünün üç-beş kişisi mi becerir bu marifetleri?.. Bütün bunlar, başıbozukluğun, aldırışsızlığın sonuçları mıdır? Yoksa bile bile yapılan kötü niyetli işler midir? Bin Temel Eser'de yer alacak "bin eser" listesi niye önceden yayınlanmaz? Bu diziyi hazırlayanların, eserleri seçenlerin kimlikleri kamu oyundan niçin saklanır? Büyük Türk Yazarları, Çağdaş Türk Yazarları dizisine giren, girecek olan kitapları, yazarları kimler seçer, hangi yetkiye, bilgiye, ölçüye, anlayışa dayanarak?..

Yeni Bakan, bu sorular karşısında azıcık düşünmelidir. Kendisini bir görevin beklediğini bilmelidir. Bakanlığın Yayın İşlerine biraz ilgi göstermeli, bu çirkin gidişe bir son vermelidir. Her türlü denetimden uzakta, kendi kendilerine "işler çeviren" tutucular, çıkarcılar, kültür ve devrim düşmanları meydanın sandıkları kadar boş olmadığını ergeç göreceklerdir.

(Cumhuriyet, 23.11.1969)

Prof. Dr. Hüseyin Nail KUBALI

BAYAR'IN TABİÎ SENATÖRLÜĞÜ

Millî bünyemizi her alanda ve her seviyede öldürücü bir mikrop gibi saran, gelişmemizi geciktiren, bilgi ve zekâmızı kısırlaştıran, faziletimizi gölgeleyen, değerler anarşisi yaratan dertlerimizden en büyüğü bence akıl ve mantıktan ziyade his ve ihtiraslarımızla hareket etmemiz ve özellikle, tam kurtulamamış olmamızın da payı vardır elbette.

Dün "kara" dediğine bugün "ak" diyen, olduğunun tam tersi görünmekte parmak ısırtıcı ustalık gösteren, kendisini durmadan yalanlamaktan, hattâ inkâr etmekten çekinmeyen, üstelik âleme akıl ve fazilet dersi vermeğe, bununla da yetinmeyerek, sözüm ona, hak ve fazilet uğruna hak ve fazilete tecavüze kalkışan kişilerimiz az değildir. Böyle birine, "Hazret, birkaç sene evvel, sen şunu yazmıştın, bunu söylemiştin. Şimdi tersini yazıyor, söylüyor veya yapıyorsun. Kendin şu anda şiddetle tenkid ettiğin durumun içindesin. Nedir o perhiz, nedir bu lâhana turşusu?" diye sorarsanız ileri sürdüğü bahane yüz kızartıcı da olsa, yüzünün nasıl olup da kızarmadığına şaşarsınız. Bu gibilere her gün, her yerde, her müessesede raslamak mümkün. Bu hallerine belki içlerinden kendileri de pişkince gülmekte, belki de zerre miktarı azap bile duymaktadırlar. Ama ne yapsınlar ki, kompleksleri, şahıslarının veya zümrelerinin küçük çıkarları, ya da günün değişen şartları en soğukkanlı mazeretleridir. Samimiyetsizler aslında insanı insan yapan kişilikten de yoksun oldukları için değişen fikirlerin, kişilerin ve çevrelerin peşinden sulara kapılmış saman çöpleri gibi sürüklenip gitmeye de mahkûmdurlar.

Yalnız toplumun insanı değil, geniş anlamı ile lider ve örnek mevkiindeki insanların da, iyi ve kötü yanları ile toplumu sınırlı bir ölçüde ve herhalde hatırı sayılır derecede etkilediğine inananlardanım. Böyle olduğuna göre, genel açıdan kötülüklerine işaret ettiğim samimiyetsizliğin toplumun bütününü sevk ve idare eden kimselerde, daha az bir nisbette de olsa, bulunmasından doğacak zararların çok daha derin ve devamlı olacağı açıktır. Bu zararlar siyasi liderler bakımından bilhassa vahim olabilir. Tanınmış Fran-

sız Anayasacısı G. Barthélemy'nin derslerinde Paris'te öğrencisi bulunduğum sırada söylediği gibi, "Politika, politikacılardan bazı meziyetler yanında bazı kusurlara da sahip olmalarını ister." Ama bu kusurlar politikacıdan ziyade gerçek devlet adamı olanlarda, millî kaderle ilgili politikadaki genel istikametten Anayasa dışına düşen sapmalar gösterecek siyasî irtica mahiyetinde tavizler verecek kadar büyük olmamak gerekir. Olursa, ne gerçek devlet adamlığından, ne devrimlerden, ne de bir süredir çeşitli çevrelerce farklı ölçülerde arzulanıp duran köklü düzen değişikliğinden eser kalır ve hayır beklenebilir. Hiç unutmam, dört-beş yıl önce tanınmış ve samimî sosyalist, değerli ve aziz bir dostuma, "Korkuyorum, her çeşit ideolojiden ve rejimden daha ziyade bilgiye ve ahlâka dayanan sosyalizmi de yozlaştırır, demokrasimize benzetiriz" demiştim. Bana çok hak vermişti. Son zamanlardaki bazı üzücü olaylar bu tahminimi de maalesef doğrulamış görünüyor.

Siyasî af, Atatürk Devrimi'nin daha ileri aşamalara yönelmiş bir devamı ve teminatı, Anayasamızın en kuvvetli meşruluk temeli olan 27 Mayıs İhtilâli'nin tasfiyesini hedef güden bir siyasî irtica, bir "karşı devrim" tasarrufu olarak yakın tarihimizin en vahim Anayasa ihlâllerinden biridir. Ve en düşündürücü bir siyasî samimiyetsizlik örneğinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bunun içindir ki, yalnız akıl ve mantıkla izahı ve münakaşası gereken daha ziyade hukukî mahiyette bir Anayasa problemi olan siyasî af, yalnız opportünist bir politika ve his işi olarak icad edilmiş, "Kuyudaki adamı kurtaracağım, onu ancak ben kurtarabilirim. Bunu ispat edeceğim" dâvası haline sokulmuş ve dâva kazanılmıştır. Ne var ki, gerçekte nelerin kuyuya düştüğü, nelerin kaybedildiği gözden kaçırılmıştır.

Halbuki sâkıt iktidar ve 27 Mayıs İhtilâli hakkında beslenen kanaat, hayranlık veya husumet, ne olursa olsun siyasi af konusunu, affedilenlerin hukukî durumundan ve Anayasanın mahiyetinden ister istemez doğan objektif bir hukuk meselesi olarak tahlil ve tenkid etmek gerekir. Siyasî af teşebbüsüne tarafsız bir Anayasacı olarak böyle bir anlayışla karşı çıkmış bulunuyorum. Aynı zamanda Büyük Millet Meclisinin genel seviyesini çok düşürücü, politikada artık her şeyi mübah kılıcı tadil kanununun Anayasayı açıkça çiğnediğini, Anayasa Mahkemesi tarafından şekil ve esas

yönlerinden iptalinin mümkün olduğunu aynı anlayışla iddia etmekteyim. Yine bu sebeple TİP'in dâva teşebbüsünü de ilerici bir davranış olarak pek yerinde buldum ve memnunlukla karşıladım. Bu konu üzerinde başka bir yazı ile daha etraflı durmak istiyorum.

Şimdi, kısaca da olsa, tekrar söz konusu etmek istediğim şey, bıktırıcı bir hikâye haline gelen öteki mesele, yani Celâl Bayar'ın Tabiî Senatörlüğü meselesidir. Bedbaht Anayasa tadili Bayar'a seçme ve seçilme hakkını vermiştir. Ama Tabiî Senatör olmak hakkını asla! Her zaman açıklamaktan çekinmediği gibi, 27 Mayıs'ın ve Anayasasının meşruluğunu kabul etmediği için bu Anayasanın ihdas ettiği bir sıfatı almaya tenezzül etmeyen, Büyük Millet Meclisine, vaktiyle bol bol sömürdükleri "Millî irade"ye dayanarak girmek isteyen ve tekrar Cumhurbaşkanı olmayı da belki gözüne kestirmiş görünen Bayar, bir vatandaş olarak ilk fırsatta seçimlere katılabilir. Yüksek tahsil diploması olmadığı için senatör olamazsa da, milletvekili olabilir. Fakat "Tabiî Senatör" olamaz. Çünkü Anayasamızın 70. maddesinin Tabiî Senatör olma hakkını tanıdığı "Eski Cumhurbaşkanı" hukukî niteliğini taşımamaktadır. Bundan dolayı Senato'ya girmesi için Senato Başkanlık Divanının davetine lüzum bulunup bulunmadığını münakaşa etmek abesle uğraşmaktır.

Tekrar edeyim: Bayar, hukuken "Eski Cumhurbaşkanı" değildir. Zira, 23 kasım tarihli Milliyet'e verdiğim demeçte de açıkladığım gibi, Cumhurbaşkanlığı görevi, Anayasanın öngördüğü normal şartlar içinde sona ermemiş veya bu görevden kendi isteğiyle ayrılmamış, aksine meşruluğunu kaybetmiş bir iktidarın baş sorumlusu olarak Cumhurbaşkanlığından iskat edilmiş, bu iskat ile eski Cumhurbaşkanı olma hakkını bütün hukukî neticeleriyle kaybetmiştir. Üstelik vatan hainliği suçundan idama mahkûm edilmiş, cezası müebbet hapse çevrilmiştir. Hapis cezasının daha evvel affı ve şimdi siyasî haklarının iadesi, suçunu ve suçluluğunu ortadan kaldırmadığı gibi, ona "Eski Cumhurbaşkanı" sıfatını da kazandırmamıştır. İhtilâlle sona eren son Cumhurbaşkanlığı dönemini atlayıp, eski dönemlerine sarılmak, "Bu adam suç işlemeden evvel suçsuzdu" demek kadar gülünçtür.

Anayasanın metnine dahil olan, yani tam mânası ile, hem de Anayasanın bütününe hâkim hukuk kurallarını ih-

tiva eden başlangıçla meşruluğunu yitirmiş olduğu tescil edilen bir iktidarın baş sorumlusuna "Eski Cumhurbaşkanı" hüviyetini tanımak, 27 Mayıs'a ve onun Anayasasına meydan okumak, 27 Mayıs'ın gayrimeşru bir kaba kuvvet ve onun Anayasasının bir paçavra olduğunu tesbit ve tescil etmektir. Bayar ancak bu şartla Tabii Senatör olabilir. Bu ise, Başlangıç ortadayken, hukuken ve fiilen imkânsızdır. Bu çelişkiyi ortadan kaldıracak tek ve tesirli hukukî tedbir, zaten iktidarla, ana muhalefet partisinin elele verip şurasından burasından didiklemeye başladıkları Anayasanın Başlangıcını veya Başlangıcının ilk paragrafını Anayasadan çıkarıp atmaktır. Oraya doğru gitmekte olduğu sezilen tutum bu işi tezelden gerçekleştirirse, bize göre oynanmakta olan traji-komik oyun sona ermiş, bilinen kişilere ve çevrelere göre de memleket tam huzura kavuşmuş, yaralar tam sarılmış, çünkü intikamlar tam alınmış olur. Ama bu milletin kara bahtını yaz-sil kara tahtası haline getirecek böyle bir âkıbetin başka bir yönden de şakaya tahammülü yoktur. Zira, bildiğimiz gibi, Anayasamızın 70. maddesinin gerekçesinde aynen şöyle söylenmektedir: "Eski Cumhurbaşkanının Cumhuriyet Senatosunda yer alması iki sebebe dayanır. Bir kere uzun seneler devletin başında bulunmuş olan şahsın, bilgi ve tecrübenin verdiği olgunlukla Meclisten beklenen faydaları çoğaltacağı düşünülür. Ayrıca eski Cumhurbaşkanını siyasî endişelerin dışına çıkarmak ve kendisine ebedî bir şeref yeri temin edilmek istenmiştir." O halde bu maceranın kahramanlarından sormak gerekir: İhtilâli kaçınılmaz ve meşru kılacak kırattaki bir bilgi ve tecrübe, Meclisten beklenen faydaları çoğaltacak bir olgunlukta olabilir mi? Siyasî ve âdi suçlardan dolayı meşruluğunu yitirmiş, düşürülmüş ve mahkûm edilmiş bir iktidarın baş sorumlusu kendisine ebedî bir şeref yeri temin edilmeye lâyık görülebilir mi?

Bu sualleri hukukun, ahlâkın ve tarihin mantığına duydukları derin saygı ile ve sonsuz bir hayret ve ıstırap ile soranlar, "ilkel bir his ve davranış" içindedirler de, en basit mantık çelişkisinden rahatsızlık duymayan tarih şuurundan, tarihe karşı sorumluluk duygusundan yoksun görünmekten çekinmeyen opportünist politikacılar ve onların yazarları mıdır, mantıklı ve medenî davranışlı olanlar?

(Milliyet, 2.12.1969)

ŞİİRLER

Henri Laurence : Desen

KÜÇÜK BAHÇE

Sanırım şimdi sen o güneşli kenttesin
Küçük bahçende yemyeşil çardak
İri iri koruklar kızarmaya durdu mu
Kimbilir kimlerle sohbettesin
Perdelerinde kuşlarla türlü bahar
Ellerine güvenle konar mı o kuşlar
Renk renk kanatlarını bir vurdu mu

Radyolar bizim türkümüzü söyler
Bir üzgün sevdalı bir oynak mı oynak
"Kızılcıklar oldu mu sele'lere doldu mu"
Isınan yüzünde öpülesi çiller
Sözü değiştirirdin tam açılmışken
Gözlerini kaçırırdın gözlerimden
Ellerim ellerini usulca buldu mu

Hani ayağında o sırmalı terlik
Kekliğim bana kapıyı gene açtın mı
Sofada çizilir mi incecik yüzün
Güler misin gene odaya geçtin mi
Bir gün biter mi dersin bu hasretlik
Perdelere bakar bakar düşünürüm
Yoksa o kuşlarla çoktan uçtun mu

Nahit Ulvi AKGÜN

F. 23

SONRA II

şimdi başka olmalı
ellerin kalçaların
saçlarında bir gece
uyuyup kalmış olmalı

ağaçlar yıldızlar mavilikler adına
bir şeylerden vazgeçilmiş
ve nefes nefese bir deniz
şimdi seni arıyor olmalı

inanmıyorsan bak
parmaklarını gözkapaklarının üstünde
çarmıhtan çıkmış gibi vücutlarımız
bir şeyler değiyor avuçlarıma
ve bir soluk ötede sabah

Nazmi AKIMAN

★

BÜTÜN ÇİÇEKLERİ VE İNSANLARIYLA YERYÜZÜ

— I —

Tutuşturup bunca kıvılcımları ulu ateşler üzre
Ötede savaş gemileri bir, iki, üç
Yorgun sesleriyle kulakları çınlatan
Barut kokusu, savaş kaldırımına düşenlerin soluğu
Uzayıp gidiyor deniz sokağının bir yerinde

Geceleri durmadan gelişen
Bir evren gülü - mevsimsiz

Uzun bir bekleyişin ardında
Yağmursuz bulvarlarda ölümün yaklaşmasıyla
Güçlü bir sıkıntı soluğumuzu kesen

Birdenbire koşuyoruz korkunç uçurumlara doğru
Koşuyoruz ormanların, dar geçitlerin üstüne
Gözbebeklerimiz büyümüş, karanlığı deliyoruz üç yerinden
Uzun bekleyişlerle bilenen yalnızlık
Durmadan yüreğimizi sıkıyordu

Eski evleri bir sokağın
Köşeleri kuşatan tutsak ormanların karanlığı
Camlarda deprem uğultusu, sonra sessizlik
Ve bir yalnızlığı kurşunlamak gibi
Ölüm korkusunu anlatmak bunun adı

II —

Bulutlara sarılmış doruklara koşuyoruz yeniden
Tüm bunlara, anlamsız savaşlara karşın
Soluk almak, yaşamak yine de güzel
O değin dopdolu ki çevre
Yaşantısını sürdürüyor evren

Güney rüzgârı saçlarımızı uçuran
Ve bordamıza vuran Akdeniz türküsü
Karanlığın kapısına yürüyelim
Tüm umutsuzlukların, korkuların bittiği yere
Bütün çiçekleri ve insanlarıyla yeryüzü

Mahmut ALPTEKİN

ÖZGÜRLÜKTEN SELÂM

Biz hep özgürlüğü sevdik
Yaşadık bu tutkuları
Bir günah gibi taşırız dünyayı
Saygon sokaklarında
Prag sokaklarında
Biz bıraktık artık yaşamayı

Düşlerimize tanklar girer
Yıkar en renkli baharları
Erkekçe akar kanımız kaldırımlara
Sokaklar biraz et biraz kan
Alın benim yüreğimi de susturun
Daha görkemlidir
Namlu gölgesinde yaşamaktan

Vurun Prag'da, Biafra'da beni
Ha bir olmuş, ha bin
Yüreğim susar
Kanım biter
Gözlerimin ışığını söndüremezsiniz
Biter zorbalığın namlusunda kurşun
Etten kemikten kaleleri bitiremezsiniz

Tüm ölüm araçlarını getirin
Çevirin göğsümüze
Kan kussun sokaklar
Bir kurşun bin kurşun yetmez
Özgürlüğü boğmaya
Erkekçe çıkıyoruz ölüme hey
Özgürlükten selâm olsun
Tüm doğaya

Ahmet ANAÇ

NEYDİ ARADIĞIM?

Kımıltısızdı suskundu
Bir denize bir batan güne bakıyordu
Derinlere derinlere bakıyordu
Ha deyinci görülmez bir yere bakıyordu
Sessiz bir patlayıştı ya duyuluyordu

Bir denize bir batan güne bakıyordu
Kat kat perdelerle kalın
Camların kapıların duvarların
Arkasında boğulmuyordu
Sessiz patlayışları
Açıkça duyuluyordu

Derinlere derinlere bakıyordu
Kapılar dar ya mağara ağzınca geniş
Olsa da boş, aradığı neydi
Bitmez çalkantılı denizler ortasındaki
O değil o da değil belki şu
Sımsıcak avuçlarındaki
Ter benzeri bir damla su

Ha deyince görülmez bir yere bakıyordu
Suskunluğunda bir yüce direniş:
Şıpıltı senin duyduğun çalkantı
Türkü ter kokusu yosun kokusu
Hele bir uyanan düşünceyi duy
Demediklerimi duy beni duy,
Giden neydi kalan ne bilmiyorum

Alaca karanlıktı susuyordu
Konuşmasız konuşuyordu
Alaca karanlıktı başı avuçlarında
Gözlerindeydi nesi varsa
Ağuluydu konuşmasız dedikleri
Duyulmazı duyuyordum

Kımıltısızdı suskundu
Baruttu gerilmiş yaydı katı
Patlayıştı ama sessizdi
Kınsız bıçak dudakları:
Yanımdan yanıbaşımdan geçti
Neydi aradığım ne unuttum

Rıza APAK

★

SÖZCÜKLERLE GELEN

Geceler gündüze ulaşır. Bu güzel,
Karanlıkta ölüm,
Bütün dünyada sevgiler...

Kanat çırpar bir güvercin maviye
Değe değe. Gökyüzünün ak titreşimi
Yankılanır benim yüreğimde.

O ki, yıllanmış, unutulmuş bir gözyaşıydı,
Benden uzak, benden uzak, benden uzak,
Ama nerden? Neden? Gürül gürül ses verir..

Biz ki, vurulmuş bir kuştuk, ta öncelerden
Teğet geçerek yaşamaya ve uçmaya..
Kurtar bizi, kurtar bizi ey güzel toprak!

Toprak! Göçebeliğin son durağı,
Yansır maviye doğru yeşil, ak, sarı
Al-al olmuş gürbüz bir sevinç!

Fışkıran doğadan ne varsa
Bil ki yaşamadır. Saydam ve hilesiz
Ya ben. Ya sen. Ya o. Ya hepimiz?

Erkeksiz kızların vurgun sancıları
Gibidir evreni bölen, kızgın lâv
Yalazıyla tutkun, kavrık ve yalnız.

Kurtar beni içkim! Güzel içkim! Büyük içkim!
Dövüşkenliğimi kır. Çirkinliğimi at.
Ben, bitmezliğin içinde bir çürük tohum!

Nedir o dağın adı? İşte orda,
Konaklayıp doruğunda, arınmış güçlü..
Ben, bitmezliğin içinde en acı türkü!

Dönüşen durmadan içimde uç veren
Sevgidir gerçekte ama, bulanık bir suda
Yansır, biraz öksüz ve suçsuz, hoyratlığım!

Sözcüklerle gelendim. Dağarcığım dolu
Tanımlanırdınız, gövermiş ağaçlar gibi
Büyüyerek ve güzelleşerek. Öldüm. Olmadı.

M. Sunullah ARISOY

ELİN ÜSTÜNDE KİMİN ELİ VAR?

Yağmur yağacaktır
Ve ıslanmamak
kayanın elinde değil!..
Güneş vuracaktır bağrına
Ve ısınmamak
kayanın elinde değil!..
Güler kaderine granitçe...
Bir yaş
bir kuru
bir soğuk
bir sıcak....
Tam orta yerinden çatlamamak
kayanın elinde değil!..
Meşe rüzgâra salar palamudunu
Çam kozasını...
Gayri ötesini düşünmez bu ağaçlar!..
Bir çatlağa yerleşince toprakta,
Kök salmamak
Tohumun elinde değil!..
Güler kaderine granitçe
Karşı dağın bağrı yanık kayası,
Bir ağaçtan gebe kalıp kalmamak
elinde değil!..
Büyür kayadaki çatlak
ağaçtan yana...
Fidan olur
gövde olur
dal olur.
Bir gece yeşil basar yamacı
Türkülere söz olur.
"Meşeli dağlar meşeli
Dibinde halı döşeli..."
Meşeli olup olmamak
dağın elinde mi?..

Can ARPAÇ

POETİKA

Doğa

Bıraksam yozlaşacak, önünde duruyorum.
Durursa katılacak, taş olup kıracaklar.
Yepyeni deyişlerle, yıkmayı tutuyorum.

Yıkılsa ezecekler, toz olacak, uçacak.
Başlarına eğilip diyorum dursun dursun.
Suları tutuyorum önlerine çıkarak.

Dursalar güneşler var, havaya kuruyacak.
Bulutlara el edip diyorum sen yağmursun .
Bak bu toprak seninle senden sana açacak.

Bırakmasam sızacak, çağırıp duruyorum.
Birisi öbürüne diyorum vursun vursun.
Yepyeni deyişlerle tutmayı yıkıyorum.

Kişi

Bıraksam yüz-göz olup uyuşup kalacaklar.
Birini uyandırıp ortaya atıyorum;
Bakıyorum ne zaman, nasıl alışacaklar.

Gelene soruyorum, nereden geliyorsun.
Gidene soruyorum, gidiyorsan nereye.
İstiyorum hepsi de birbirine sorsun.

Birikeni uyarıp uçanı bağlıyorum
Gelen ne getirecek, gidenden ne kalacak.
Yığılanı dağıtıp, çıkanı topluyorum.

Kaçanı yakalayıp, uyuyanları salmak..
Alçı suyu emerken, su alçıyı çözerken,
Suyu alçıdan çekip, alçıyı sudan almak.

Toplum

Gözümün gör değeri, gözümün görmeyince,
Sürünün sür değeri sürü sürülmeyince,
Tedirgin eder seni varlığı, vursun vursun.

Yerden yöne boşluklu, ölümsel bir geçkidesin.
Oraya ben komanca, onca çok bence yoksun.
Kalırdın çağlara dek ben desem dursun dursun.

Işık sızıncaya dek pazarlara, çarşıya,
Karanlıkta sayılan gölgeler gövde olur.
Gemi karaya vurur, kayalara oturur.

Toplumdan bir topluma seni geçirmek için
Sana doğadan önce insan birimi ister.
Bir kişi, gerekince bir kişi sana yeter.

Özdemir ASAF

★

HEY GİDİ

I

Delişmen fırtınalar kopup gelirdi
ıslak gökyüzünün ucunda bir yerlerden
sallanıp bükülürdü ağaççıklar gülerdik
korkmazdık ki..

Çocuk düşlerimizde pırıl pırıl öyküler
"kafdağında" güzelim nisan çiçekleri bir beyaz bir sarı
ve minik dudaklı bir kız gözleri özlem yeşili
hey gidi...

İlk sevda türküsü kimsesiz akşamlarda
bir bardak şarapta ilk mutluluk
dizdize ilk sinema "esther williams"
pastanede yazdığımız ilk şiir
hey gidi...

II

Hey gidi ürpertisi "şiir geceleri"nde dudaklarımızın
terlemiş ellerimizde dev güçlü mikrofonlar
ön sırada bir kızın gözlerindeki destek
ve yukardan baktığımız tüm öteki insanlar
aldırmadığımız.

Kim derdi özlem gözlü kız bir gün ana olacak
bir bilmedik adam açacak kapısını akşamları
bilmedik - bir zaman hiç olmayan
çiçek toplamayan - şiir yazmayan
hey gidi...

Kim derdi geçim düşüneceğiz bir gün - kömür düşüneceğiz
kulaklarımızda gerçeğin korkunç uğultusu
azalmış saçlarımıza bakacağız aynalarda sönmüş
gözlerimizle
yarınlar bir büyük balyoz gibi inecek beynimize kim
derdi
hey gidi...

III

Delişmen fırtınalar şimdi bir uzak anı
mutluluklar eski fotoğraflarda
düşlerde iki çocuk umutlar bitmez sanan
ve fakir dudaklarda iğreti gülücükler
bir zaman biz de böyle bir zaman..

M. Alâeddin ASNA

BALİ ADASINDA BALERİNLER

Aklımız hep saat ikibuçuklarda
Sarışın ikindilerde aşk körfezindeyiz
Ben ve gölgem O ve gölgesizliği
Bir uçta oryantal danslar şakır-şakır
Cam pistlerde boy gösterisi
Kekre oyunların en mavi duldasında
Ellerimde yalnızlığın sesi.

Gala gecelerinde en güzel oyunların
Biz yokuz düşsel varlığımız var
Etkiliyor yokluğun duygularımı
Gözlerim aynalarla ikileşince irkiliyorum
Sonra bir kendimden kaçış sensizliğe
Karanlıklarda bitiyorum.

Bir aynalı gece ıslanıyor Bali Adası'nda
Diyelim ki senin naylon çorapların da ıslanıyor
Çeki-düzene boşver böyle daha güzelsin
Anısız yürüyeceğiz kurşunî sabahlara
Senin beyazlığına karşıt bu kahır
Benim ahnyazıma.

Bir merhabasız hüzün saplanıyor dudaklarıma
Kısır çağrılar içindesin
Yalınayaksın şimdi bir nakış üzerinde
Ben bir gezideyim uykulu-uyanık
Ezgili Bali Adası'nda balerinler
Tüm seni dolduruyor hücrelerime.

M. Sami AŞAR

Kanada Günlüğü'nden

NİAGARA ANILARI

Geçer yılgınlığın sınırından sessiz
Geceye aldanışın yankısıyla sularda
Gerilmiş bir güz düşü öylesine bulanık
Kaç anıdır kaybolan tedirgin uykularda

Belki mektupların büyüttüğü bir ağrı
Ulaştığı kapılardan karanlığa dönüşen
Direncin bitim çağında belki
Belki yaşantıdan yenilgiye üleşen

Kural dışındaydı daha en başında
Kaçtı tünellere yasalar zorlayınca
Özlemin çoğaldığı ilk bölümde çözüldü
Birdi yüzbinler oldu öz gerçeğe doyunca

Kaç uçak penceresi Detroit'le Niagara
Gün batımlarında yalnızlıklar büyüttü
Benzetse şu kıyıyı yanar birden ışıklar
Bilincin dev gücünü gözlerinde öğüttü

Engin AŞKIN

★

ÇELİŞİK

Güzelken bunca uğraşı
Hüner mi kötülük tutkusu
Savaşların en zorlusu
Kişinin kendisiyle savaşı

Biziz karşı duran
Savunduğumuz fikirlere
Kandırırız çok kere
Yoksa bizi bizden soran

Sanırız ki tanırız
Kendimizle çok şeyi
Severiz de bilmeyi
Neden hep yanılırız

Cevdet ATMACA

★

SALINMIŞ UYKULARCA

Alınyazısı mı dedin, bilsem doğmazdım
Babam yitirmiş usunu ırgatken
Bir göz oda, sütü çekilmiş ana
Ağlamışım, ağlamışım
Bizimdi soğuğu, sıcağı dünyanın

Bir uçurtmam vardı çocuksu süzük
Kuyruğu gitmez gözümden bunca yıl
Çoğaldık da n'oldu sorunlara katkı
Yeldeğirmenlerini kırmanın sırası mı
Şimdi sırası mı kaygılar içinde bu gülüş

Geceleri düşler topluyorum salınmış uykularca
Uykusuzluğum dağbaşlarına düşen yıldız
Görkemli ufuklar, bulutlar yelkenlenir
Dikelir kafalar bunalımdan solumalı
Ve kafamdan havalanır yaptığım jetler

Maviliktir evrenime göz kırpan
Başlar bir gün uzay yolculuğum tek başıma
Saplanırım başaklar üstüne köruçuşu
Sırtımda yaşam gibi ağır bir dağarcık
Bir de çok uzaklarda gözü yaşlı anam

Oğuz Kâzım ATOK

GÜN ORTASINDA

duyarsın dikensi dürtülerini günün
getirip koyar avuçlarına bir el
yıkılışların zehirli haplarını
kör kör parmağım gözüne ışıkların.

soyup alır giysilerini sırtından
tutsak soyguncuları günlerin
kalırsın çıplaklığınla başbaşa
kuşlarla kuşlarla dallarda.

yontulursun bulutumsu ağırlıklarda
gebe karınlarını taşırken kentlerin
yolunu hovardalar keser hep
o küçük arahğında geceyle gündüzün.

Halit AYDIN

★

SAVAŞ VE ÇOCUK

çocuk tutmuş maviye bakıyordu
- ne güzel gülüyordun mavice çocuk -
bir kuş uçuverdi ortasından mavinin
maviler mavilikler karaya durdu
çocuk bu çocukluğa hâlâ gülüyordu

Orhan Nedim AYIK

KAPILAR

Gün belirince horlandı
Bu kapıların yanları.

Hey evrensel tüzün, sen
Kapılardan ne ayrısın!
Kapandılar, kapanmadılar,
Bırak öylece kalsınlar.
Seni biraz oyaladılar ya,
Yeter de artar onlara.

Kimi sımsıkı kapalı,
Kimi yarıyarıya aralık,
Kimi ardına dek dayalı;
Kadınları anımsatırlar!
Tutup öpmeli diyorum
Kanatlarından kapıları.

Osman Numan BARANUS

★

KÖPRÜ

Köprü diyecekler kanatan çizgilere
Demirinden dişlerimiz kamaşacak
Biçtirecekler gök ekini ellere
Kızkulesi'ne ve İstanbul'a yukardan bakacaklar
Taa Hakkari'de omuzun sızlayacak
Saçımızın teliyle dönecek
Çelik fabrikalarının çarkı

Taa Hakkari'de yorgun bir kadın
Dağların morundan alır hızını
Koparır kasabaları köyleri çağımızdan
Türküleri kana boyar
Tefecilerin işbirlikçisi uzun karanlık
Sessizce götürür işini
Aç kuzgunlar döner havada

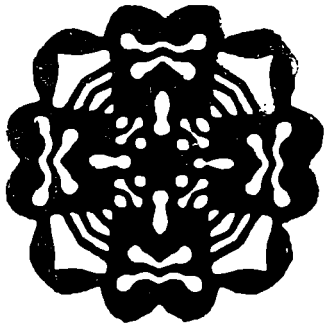
Taa Hakkari'de yeşil Zap Suyu
Yüzü kıraçlara dönük bir kadın
Habersiz İstanbul köprüsünden ve öbürlerinden
Yumruklar memesini süt gelmez
Şafak söker sabah olmaz
Bilemez nasıl avutsun bebesini
Dönmeyene ağıt yakar

Havalanmış şahan gibi
Teknik Üniversite'den yiğit bir ses
Kanadıyla bir tutumu yırtan bir ses
Ana diyor bağışla bizi
Çok beklettik bağışla bizi
Kollarımızı uzatıp sular üstüne
Köprüler kuracağız gelip geçmeye

Sıcak ekmek kokan tanyerinin
Sevginin köprüsünü kuracağız sana
Demirine alnını dayayacağın
Emeğin köprüsünü sütün köprüsünü
Yağmur kuşağına benzemeli köprü dediğin
Bir yerlere çıkarmalı adamı
İşte onu kuracağız

Bedrettin'den Sinan'dan geliyoruz
Pergellerimiz gönyelerimiz yeni
Binboğa'nın göğünü kattık boyamıza
Gücümüzü Ferhad'a sor
Türkçenin şaşmaz ölçüsüne vuruyoruz suları
Biz köprü ustasıyız
Önce Zap Suyu'na sonra Boğaz'a

BAŞARAN

SERPİNTİ

Toprağın içinde sıcacık insan gibi
Beyaz güllerini dererlerdi ülkelerinde
Karıncalar kadar çoktular içlerinde
Ambarları doldurmak için buğday taneleri

Sıcacık toprağın içinde insan gibi
Kara gecelere çizerlerken figürleri
Ay ışığı gülerdi ırmakların içinde
Gülerdi ay ışığı

Toprağın sıcacık içinde insan gibi
Ulu sevileri vardı candan içeri
Zaman dörtnala koşan bir at gibi
Bir at gibi giderdi

İçinde toprağın sıcacık insan gibi
Sermişler ortaya yedi rengi
Kara beyaz kan kırmızı
Yaşam dediği

Hüseyin **BAŞARAN**

NOKTA

Çipiller köyünde bir Ali oğlu Mehmet,
Dudu kızı Ayşe'nin karnında ufacık bir nokta
Bul bulabilirsen.
Gâvur Dere sapsarı bir yılan Mehmet'in içinde,
Selâmsız'a giden yolda ufacık bir Ali oğlu Mehmet,
Gör görebilirsen.

Islak ayazda bir çift iri iri göz,
Ali oğlu Mehmet'in gözleri, kan kırmızı iki nokta.
Sil silebilirsen.
Ayakları su içinde, benim senin ayakların.
Ayşe kızın kocaman karnında elleri mosmor...
Isıt ısıtabilirsen.

Bir kavak ağacı Çipiller bir türkünün içinde,
Buğday değil, yürek öğütülür Sağır Ağa'nın
değirmeninde...
Ye yiyebilirsen.
Doğar ölüler, ölür ölüler, kalır ölüler.
Eller ayaklar Muhtar'ın kapısında ip ip..
Öl ölebilirsen.

Çipiller köyünden bir Ali'nin oğlu Mehmet,
Bir ölünün karnında binlerce ölüden biri.
Konuş konuşabilirsen.
Ali oğlu Mehmet, noktanın içinde nokta,
Can evinde bir Allah, koskocaman...
Anlat anlatabilirsen.

Faik BAYSAL

DOĞMUŞLUK

Ortasında soğuk, akıntılı suların
Ve düşlerin
Üşümekli.

Kulaklarında korku gürültüleri.

Çağlayanlara yakın
Bir yerde
Üzerinde insan köprüleri
Her geçmelerde.

Ak sevinçler uğruna
Çağlar boyu
Tutsak
Bak
Çünkü hiçbir zamanı yaşayanların kalmışlığı
Dipsel
Tanrısal istemler denli
Güzel.

Sonsuzluğu tut
Uzat ta ellerini.

Taylan BEDİZEL

KOVULANLAR

çiğ süt emmedik ecelerden
ne uşaklık
ne de soygun sancısındayız
baskıcılığın eziciliğin haksızlığın
erkekçe karşısındayız

beslenmedik sütsüz gecelerden
ne fırıldak
ne de fener çarşısındayız
sömürgeciliğin tutsaklığın satılmışlığın
devlerce karşısındayız

Rüstem ***BİLEN***

★

İNCE

I

gelir kuşku gider duygu
soğukta bölünen göğümüze
ve bir alıcı kuş sokulur
dağdan günümüze

ne de alıngan bu kuzgun
savaşlara ekledi türkümüzü
bir ince çağrıyla böldü
çoğalan özgürlüğümüzü

ve ellerimizdeki yangın
büyüttü bütün tasamızı
iri kıyım gidişlerle eskitti
bilinen saygımızı

Abdülkadir ***BULUT***

BİR KÖYLÜYÜM

Hangi göklerin altında dursam
Yorgun topraklarda sesim;
Uğultular geçer derinlerimden
Bildiğiniz, gördüğünüz yerlerde işte
En gerekli şeyler esirgenmiş benden
Bunun için bir köylü, bir köylüyüm ben.

Kış, yaz yollarda, oralarda hep
Yalnızlığın, üzgünlüğün evrenlerinde
Gece gözlerinde yıldızlarla düşünen
Atların, öküzlerin, davarların yanında
Yaşamın görmediğim yüzü kalmadı
Bunun için bir köylü, bir köylüyüm ben.

Yağmursuz ağaçlar gibi soluğum
Kerpiçten, topraktan duman evlerim
Sabanım, kağnım, sofram ekmeğim,
Giysilerim, örtülerim, âdetlerim ve törem
Doğadan çok doğalaşmışım sanki
Bunun için bir köylü, bir köylüyüm ben.

Kar dağlara değil üstüme yağar
Sislenirim ırmaklar, akşamlar gibi
Temel taşı sessiz, öğüngsüz olur
Dolu bir tas gibi dalgalanıp dökülen
Halkım, toprağım, insan için yüreğim
Bunun için bir köylü, bir köylüyüm ben.

Ağaçlar, kayalar, dağlar tanıktır
Yüzyılları nasıl yürüyüp geldiğime
Başımdaki otlar, köklerim, damarlarım
Nasıl bükülmüş, örülmüş böyle
Ve hep yadırganmış, hep horlanmışım
Bunun için bir köylü, bir köylüyüm ben.

Bütün savaşlarda tüfeğim, kanım
Vermişim, vermişim hiç karşılık görmeden
Acılar, ölümler kat kat edilmiş
Düşünülmeden bir gün yerim ve payım
Kırılan, kesilen ormanlara dönmüşüm
Bunun için bir köylü, bir köylüyüm ben.

Bir O çıktı bana efendi diyen
Bilen, anlaşan, ta içten seven
Ulusal direnişim, O savaşlarım
Rüzgârlarında kokladığım ışıklar
Nasıl oldu da gene kesildi birden
Bunun için bir köylü, bir köylüyüm ben.

Bilirim dizelere sığmaz yaşamım
Ey sevgilerim, ölümlerim, yüzyıllar
Özlediğim sesler, o yıldızlı sabahlar
Irmakların havasında türkülerim, oyunlarım
Bozkırlarım, yaylâlarım, Anadolu'yum işte
Bunun için bir köylü, bir köylüyüm ben.

Uğuldayan ağacın kökleri benim
Sonsuzluğa hep kanla ve terle
Kesintisiz tam, toprak gibi bir
Sancılı yataklarda ve derinlerde
Nasıl dayanırım, nasıl beklerim
Bunun için bir köylü, bir köylüyüm ben.

Yirminci asır da bitti bitecek
Karanlıklar sıyrılmadı üstümden
Yüzde yetmiş - seksen Türkiye demek
Ağrılar döktüğüm bir zamandayım
Bu yankılanan ses benim ve gerçek
Bunun için bir köylü, bir köylüyüm ben.

Recep BULUT

İZMİR İÇMİŞİM

Bulamıyorum kendimi
Saçların düşmüş ardına yelkenlerinin
Gözlerimin bebekleri değil hiç yerlerinde
Yürüyen renklerle durmuşum
Biliyorum, ben deniz içmişim.

Ayaklarım enginliğin hızını sormuş
Yitmek, hep böyle demek
Üzümlerle sıkılmış, incirlerle pişmişim
Yürüyen tadlarca durmuşum
Biliyorum, ben güneş içmişim.

Ellerim, Ege'nin yosun ellerini sıkıyor
Yüreğim, bir eski çağ gülü İzmir'in göğsünde
Açmışım evrenimi esrikliklere
Yürüyen mavilerle durmuşum
Biliyorum, ben yeşil içmişim.

Kalmışım, bir eski korsan gemisinde
Sormuşum deniz kızlarına
Sevmek, bir çağ oluvermiş hiç uslanmayan
Yürüyen baharla durmuşum
Biliyorum, ben İzmir içmişim.

İbrahim Zeki BURDURLU

GECE YARISI SAVAŞÇILARI

ve biz üç kişiydik yalnızlık kaldırımlarında
tam üç kişi gece yarısı savaşçıları
yorgunluk kancaları takılmış omuzlarımıza
otellerde kirletilmiş en güzel anılar
buruşturulmuş kâğıt gibi üstümüze atılıyordu
gecenin camlarını kırmış çocukların ağlaması
ayaklarımız bizi gereksiz yere doğru çekiyordu
içimizden birisi vurulmuş gibi korkuyorduk

üç büyük umutsuzluk yanyana yürüyordu
gece ağacına takılmış dalgın bir yıldız
altından çelik ıslıklar gibi geçiyordu
açlığını sırtına vurmuş gece bir hamal
mavnaların karnına saklamış yoksul düşlerini
barlarda denizciler korkularını içiyordu
sinek lekeleri gibi yapışmış camlara
kadınlığını azaltan daha çok kadınlar

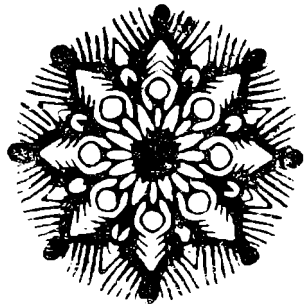
birincisi kırmızı saçlı bir adamdı
nerde kırmızı çiçek görse hemen aldanırdı
boğazına sarılmış korkunun örümcekleri
kurtulmak için akan sulara doğru koşuyordu
yaşantılarından çıkarmış bütün öykülerini
incecik yüzünde gecenin simsiyah tülü
bir gerçeğe uzanıyor sivrilmiş tırnakları
bağımsız bir kartal şimdi beyazlaşan yüzü

denize doğru sürüklüyor ikincisi onları
sarkık bıyıklarında erkeklik alışkanlığı
parmaklarına takılmış hüzünlü sonbahar
sapsarı kâğıtlara yazmış ilk aldanışlarını
sanki bir yenilgi var umutsuz bakışlarında
farların keskin ışığı sıyırıp geçti alnını
dudaklarının arasında unutulmuş yarım sigara
duman duman içiyor bir kızın yalnızlıklarını

üçüncüsü çok uzundu ve çok dalgındı
yaralı bir geyik gibi düşürdü geceyi yere
kan görünce parmaklarını ısırırdı
yağmur bulutları takılmış ıslak saçlarına
birini vursalar çiçekleniyor kederi
düşlerinde karlar ülkesine gidiyordu
kemanlı ellerinden tutmuş uzun saçlı kız
gece yarısına doğru yeniden ayaklanıyordu

yenmek istiyorduk dev gibi büyüyen şehri
yorgunluk daha çok asıldı omuzlarımızdan
tam üç kişiydik gece yarısı savaşçıları
karanlığın çamuruna bulaştı ayaklarımız
gecenin çiçekleri elimize değince soluyordu
önümüzde yükseldi yalnızlık duvarları
boş tenekenin çıkardığı paslı tıkırtı
içimizde söylenen umutsuz bir şarkıydı

Ayhan CAN

O ÇOCUK

Sıcak ellerin güzelliğidir yaşanan
alınteri yüceliğinde kutsal toprakça
elleri güneşte durur önemsemeden hiç
gözlerinde duyarlığı yansır kişiliğinin
benim diyebiliyorsa.

Yoz direnişlerin bataklığıdır renklerini yitiren
bir baykuş sinsiliği büyür adım başında
etek uçlarında bir korku yalnızlığı
verişler sonrası büyüklüğü yüreklerin
küçümseniyorsa.

Sorumsuz imgelerin karanlığıdır görünen
cümle çamurları bulaşır sabahlara
güneş bir ağlamayagörsün
ölüm kırbacında düşer başı sevgisizliğin
direniyorsa.

Toprakça kutsal alınteridir en güzeli
nilüfer aklığına susamış yorgun soluklar
ve güneşte duran el uzanır sabahlara
yeni bir oluşun sancısıdır beklenen
O çocuk doğuyorsa...

Nurten ÇELEBİOĞLU

YENİ GÜZELLİKTE

Ben miyim, düşünceler midir,
Karışan, yeryüzü güzelliğine.
Bir uzun,
Bir özke yalnızlık.

Çağlayan sular mı, uykular mı,
Geceler mi belli değil.
Geleceklerle gelecekler gelecekler
Bir aydınlık kocaman.

Uyar yavaşça, ısınır ısınmaz,
Gölge yüzüm ışık yüzüme.
Isı ellerim dönüşür yeşil
Taş ellerime benim.

Daralır daralmaz genişleyen,
Birin sonu üzre başlayan sonsuz.
Daha olmak,
Ulu evreni yaratmak daha.

İşte ölmüşüm,
Bir odadan, bir evden dışarı çıkmışım birdenbire.
Kuş seslerinden, yaprak seslerinden,
Yıldız seslerinden yana, yok ağız.

İşte ölmüşüm,
Sözlerle eylemler yansırken
Götürdüğüne
Bitkilerin.

Bir görkemli,
Bir genel yalnızlık.
Ben miyim, düşüncelerim midir,
Karışan gökyüzü güzelliğine.

Fazıl Hüsnü DAĞLARCA

AYDINLIK

Baharla açan ilk tomurcuk gibi
Pırıl pırıl güne açılıyorum
Kar-beyaz aydınlıklar içindeyim
Eksilmesin günışığı üstümüzden
Artsın yaşama gücümüz
Tertemiz gökler altında
Çocuklar gibiyim...

Şahinkaya DİL

★

KAPIDA

Bizim eve
Ne kanun ne candarma gelir
Begim,
Zulüm gelir ağa gelir
Ağa çıkar zulüm kalır
Kapıda.

Bizim eve
Ne muallim ne kitap gelir
Hoca gelir muska gelir
Hoca çıkar muska kalır
Kapıda.

Bizim eve
Ne ilâç ne doktor gelir
Mikrop gelir hasta gelir
Hasta çıkar mikrop kalır
Kapıda.

Hüseyin EMREM

MEVLÂNÂ

Toprak, Tutsak, "Zerrede çığlık",
Gökperde ardında mısın,
Ya camla su, karanlık, korku, hû,
Mevlânâ, Mevlânâ yanımda mısın?
Âmin diyen din kardeşlerim
İki cihanda aziz ola,
Ya insan kardeşlerim?
Tutkudan arınır, insanda barınır mısın,
Aydınlığa kapanır, içden ağarır mısın,
Mevlânâ, Mevlânâ yanımda mısın?
"Allah adıyla edelim iptida"
Beraberiz, ya sonra?
Bölük bölük, ara ara,
Tesbihin taneleri kopsa da,
– "Mekânı Cennet olsun hepimizin"
Ya Hazreti Mevlânâ,
— Gök, yağmur, iplik, ince ince,
— İnsan görünür derdince.
— "İster "ben"de, ister "sen"de görünebilirsin,
— İnsan kardeşim
Küçülebilirsin, buğday tanesine kadar
— İnsanca sorumdan kurtulmak korkusu,
Yunus Emre'nin sorusu:
"Yalancı dünyada çektim emekler,
Günahım yazmağa âciz melekler"
Mevlânâ karşıtı: "Bin defa tövbekâr olsan da gel".
— Ya kıtlık olursa,
— Buğday tanesi yetmeyecek, Mevlânâ affetmeyecek küçülmeyi
— İnsan başaklı tarlada mısın,
— Mevlânâ - geleceğim - uzakta mısın?

Faruk EREM

ARINIŞ

Kelkit çayında bıraktım günahlarımı
Bir temiz yürekle sana geldim uzaktan
Çorak topraklarda büyüdüm dudaklarım çatlak
Elimde övendirc döven sürdüm
Güneşe el salladım harmandan

Kokun sinmişti tozlu yollarıma
Kağnı seslerinde hep senin türkün
Özlemin içimde alev alevdi
Bir hançer vurdum katı çaresizliğe
Binbir umutla yoluna düştüm

Bir değişmez yazgı bizimki
Almterlerinde okunur umut
Sen günah diyordun yaşamın böylesine
Tüm günahlarımı Kelkit çayında bıraktım
Sana geldim işte ellerimi tut.

Toprağı yoğurdum hamur gibi
Yabana su çektim çakıl yoldan
Yağmur sonrası arınmış sokak gibiyim
Tut ellerimi beni sev
Bir temiz yürekle Sana geldim uzaktan.

Halil EREZ

ÇOCUKLARA SARI BUĞDA

Güneşte kabaran toprak
İğde dalım baharda
Çocuklara sarı buğda
Yağmurda ıslanan yaprak
Uzayan mavilik gökyüzünde
Kütükte bir salkım üzüm
Ilım ılım esen yel
Benim ülkemde bahar

Benim ülkemde Eha
Bir mavi gökyüzü amma
Ağaç ağlar su ağlar
Benim ülkemde - Eha
Bir üzgüyle olur akşamlar

Benim ülkemde - Eha
Bir mavi gökyüzü amma
İkibüklüm insanlar
İkibüklüm insanlar
Saçların gibi - Eha

Abdullah Rıza ERGÜVEN

İNSANLAR

İnsanlar görüyorum insanlar
İnsanlar ki örneğin boynu büktük ayçiçekleri
İnsanlar ki hep içlerinde kalmış diyecekleri
Yok hallerinden anlayanlar

İnsanlar görüyorum susmuş susturulmuş
İnsanlar ki yaşamada yenik çaresiz yoksul
İnsanlar ki tüm umutları pul pul
İlgisizlik rüzgârlarıyla uçmuş uçurulmuş.

M. Ragıp ERTUĞRUL

★

KUŞLARIN KANADI KARA

Kediler daha bir acı miyavlıyor
Az bahçelerde
Büyüyen ağızlarda küçük lokmalar
Dilekler hep tutsak ellerde

Yitik sevgilere ağlıyor ishak
Kadın sadece et loş yataklarda
Kirli sabahlara açıyor nergis
Pişmanlığın gözyaşı mendildeki aklarda

Bu akşam da eli boş dönüyor
Umutsuzlar yokuşundan pedalcı Ahmet
Solmuş fesliğenler tenha saksıda
Hep başka balıçelere yağıyor rahmet

Bulanık sular dudakların nasibi
Huzur oltasına vurmuyor balık
Nerde gece yarılarımıza açan karanfil
Yok ellerimizde işte
Mutluluklardan kalan sıcaklık

Namus gülleri salkım saçak
Şeyikli kadehlerde
Dar ufuklarımızda bir kara bulut
Ve dev iştahlılar dolaşır hâlâ
Yemişleri toplanmış bahçelerde

Acılı gecelerde zoraki sevişmeler
Hep katı yastıklarda ağrılı başlar
Çekip gitmiş çamaşır iplerinden ikindi güneşi
Eziyetli ayaklara hep dik yokuşlar

Kapkara kanatlı kuşlar
Geçer mevsimlerimizden
Doru kısraklarda iğreti süvariler
Bir kurtarabilsek ipleri
Acemi kuklaların elinden

İlhan GEÇER

KAN NİNNİ

Jandarmalar geçip gitti
Korkumun en yakın yerinden
Kara gök bana kaldı
Taş, çalı, diken...
Tavşanı gibiyim gecenin, ürkek
Usulca suya eğilen.

Adım Recep
Çepez köyünden, yani
"İdamlık" demek.

Yılan geçer de önümden bilirim
Sancı değil arkamdaki, pusu
Elimde oynar yüreğim
Boynumda ağır çapraz
Dağın karanlık sırtı
Yastık olsa, yatak olmaz.

Adım Recep
Kör İzzet oğlu, yani
Dağlarda kaçak.

Küçük bir kuştu, uçtu gitti
Şimdi köyün yollarında
Gerile gerile sular gibi
Büyü serçe, ol kartal kadar
Ağaçların sık yapraklı dallarında
Sakla beni canın sayda.

Adım Recep
Ne iştir bu, yani
Bilmek gerek.

Kesme taş yüzümün yarısı
Yarısını ay tutar, gün vurmaz
Kulağımda anacımın nimnisi:
"İzzet intikamın yerde kalmaz"
"Büyü oğlum, ol baban kadar."
"Tırnakların aslanların pençesi."

Adım Recep
Babamı vurmuşlar, yani
Budur sebep.

Nedret GÜRCAN

Fernand Léger

S O N

saçlarını köprüye benzettiğim bu çoğul karanlıklar
halılar diye özendiğim
kuru ot yığınlarının güneşe olan tutkunluğunca
bir alev gibi tutuşan bu saman yüreğim

saçlarınla bir karış öteye gidemediğim
çıplak dağbaşlarında bir diken batıklığınca
acılar
bu bitmez yalnızlığın
tutkusuz şarkısını
ve bu dağbaşlarına akan gözyaşlarına armağan
inciler diye beğendiğim
sonsuzluk boyunca

son soluğunda soluk soluğa bir solucan
saygısız yürüyüşlerinde salyangozların
hepsi gitti dostum bu akşam eğlenmeye
göklerin gölgesinde mavice
işte yine şarkısı dudaklarda seni unutanların
hepsi gitti be bu akşam
inan ki yalnız kalacan

son soluğunda soluk soluğa bir solucan
saygısız yürüyüşlerinde salyangozların
toprak yığınları
bir gerçeğe gözünü kapamış
ölümsüzlüğe inanmış yüzlerce insanın
son soluğunca

Yılmaz Hakkı HAKERİ

İNCE SEVDA

Uzay iplikleriyle dokurum onu
Ay benim kaneviçem

Bin uzun yıl yolculuğu
Dil nakışı üstündeki

Issızı dilleyen kim
Kim uçurur allı morlu sevinci
Ki belverir
Ayın ondördüne serdiğim kilim

Artık bir yabancı parmağı ikimiz arasında
Bıçakla kesilmiş gibi bahar
Ve birden yaz sıcakları
Kalbimin terasında

Şu senin incecik dayanılmaz yüzün
Uzun vadeli bir korkudur sevdama

Ey benim harlı olduğu kadar üşengeç
Atak olduğu kadar pısırık kalbim
Hele ay vursun da ışısın yüzün
Ağaca çizili kalpler görünsün
Ben her şeylerden geçerim
Çaylardan geçerim ince su ayaklarından
Kışkırtılmış havalardan geçerim

Ve yokluk iplikleriyle dokurum onu
Ay benim ölenlerim

Av benim oturup da yazamadığım şiir
Hiç yazamadığım
Şaşırıp kaldığım pencere önlerinde
Ağaç altlarında ince su ayaklarında
Çocuklarımdan utandığım
Ay benim aptallığım

Bir yabancı parmağı yoksa da ikimiz arasında
Şu senin incecik dayanılmaz yüzün
Uzun vadeli bir korkudur sevdama

Ruşen HAKKI

★

BİLİNEN

bir iki, beş on yirmi
sorunlar aynı
anlaşmış bir noktada
denizle - kara

bir çığlık yükselir
bin çığlık yükselir
denizden karadan
ve tekerlek yine döner durmadan

bir çığlık susar
yavaş yavaş hem de kısık
yoksunluklar denizinde bilinen
bir kefen bekler

bin çığlık susar
ıssız bir gecede birdenbire
ve bırakır yerini
gebe düşüncelere.

D. H. HAKTANIR

BİR'LER

Yeter ki bir kuyu aç: ses verir su vermese de...

Özlem öz ölümdür.

Tanrının körlüğüdür tanrısızın duymadığı.

Ciceler dev olmağı özlemez.

Gülenlere ağlayan yüreğin karanlığı en acıklısıdır.

Her ölen, kendi isteğiyle ölür.

Arkadan taş atıp vurur arkadaş.

Bir ölür dargın olan, çifte ölür dargın ölen.

Kimsesizler kimim demez, kim der.

Yarım yiğittir ağıt bekleyen, anıt dileyen.

Yapma çiçek ölmeği özler.

Talât Sait HALMAN

İZMİR İŞİ YALNIZLIK

Dün güzel değil İzmir'de
Hiç tutamak yeri yok anıların
Yine zil-zurna dönüyor Varyant
Ardında göz kırpan ışıkları Karşıyaka'nın
Dün güzel değil İzmir'de
Hiç tutamak yeri yok anıların

Alsancak sicim gibi bir yağmur
Kocaman bir palmiye yalnızlığında Kültürpark
Olmuyor olmuyor gözlerini bir türlü bulamıyorum
Gözleri o eski küçük kız gülümsemesinde değil
Neden ellerimde böyle büyük bir boşluk
Ellerim üç yıllık resimlerle yorgun
Vurmayın beni resimler
İzmir'de bilmediğim bir yalnızlık

Varyant'ta bu kaçıncı dönemeç
Bak yine Karşıyaka diyorum
Yine o kurumuş bir pınardan damlayan umutlar
Bu vapur niye beni hep oraya götürüyor
Aradığıma varamıyorum aradığıma varamıyorum
Dün güzel değil İzmir'de
Hiç tutamak yeri yok anıların.

Hayri İNAN

YORGUN

Bir dalgayım ki
Yastığım çakıltaşları ve kum
Ne zaman açıkları düşünsem
Hemen
Kıyılarıma dönüyorum.

Ağır çekilir perdesi alizelerin
Titreşimleri duruk o denizde
Bakın
Gemiler nasıl uzak geçiyor
Aslında karanlığı açmak bir hiç de
Kendini aydınlatmak zor.

Nedense olamadım onlar gibi
Kolay ve ucuz
Geçmişten geleceğe
Ararım benliğimin izlerini
Ah aman ne de dağınıktır
- Sonsuz -

Giderdim
Adımdan başka kimliğe
Bilinçaltı duvarını yıkabilsem bir
Çünkü her zaman
Ben bana yabancı gibidir.

Kızım Türkân
Vazgeç bu oyundan
Hangi çizgi yeniler ki kişiyi
Yok kimselerin kendinden başka kimsesi.

Türkân İLDENİZ

ÇOK YERDE GÖRDÜM İNSANI

Çok yerde gördüm insanı
Ekin tarlasında yaz sabahı
Bir çocukta
Uzak çorak damlası.

Çok yerde gördüm insanı
Karlı kış ayında dağları
Aşarken sedyede
Mor kilim üstünde nakış tarlası
Arkasında önünde insanlarla gece.

Çok yerde gördüm insanı
Açıldı fabrikanın kapısı
Kış ayazına
Işıklar bitti, sokaklar bitti, yamaçta
Öfke, kesilmiş at başı.

Çok yerde gördüm insanı
Açarken düşünü deniz üstüne
Mavi çarşaf üstüne
Kıyıda dar pencere kanadı.

Çok yerde gördüm insanı
Yürüyordu iki candarma arası
İzi kır otlarında
Sarı güzdü mayıs başı.

Çok yerde gördüm insanı
Taksim'de cop altında
Döndü dolandı duvar alan kapı
Düştüler sonra yanına.

Çok yerde gördüm insanı
Şiirlerin resimlerin aslını
Baktım akşam ışıklarında
Bir göl suyunun öte kıyısı.

Çok yerde gördüm insanı
Akıyordu suların akışını
Ovalarda dörtnala
Her adımı halk sabahı.

Mehmet KARABULUT

★

ŞARKILARLA GELEN

Uzak bir şarkı söylenir,
Uzak bir şarkı çavlanlarda;
Perde perde yaklaşır bana,
Perde perde kulağıma.

Bir yağmur getirir şarkılar,
Bir yağmur bereket, bolluk;
Ağaç ağaç dolar taş-toprak,
Bir badem dalında toplanır mutluluk.

Bir bahar kokusu getirir şarkılar,
Bir bahar kokusu kışa yolculuk;
Çiçek çiçek açar dünya
Çiçek çiçek büyür mutluluk.

Bir özgürlük getirir şarkılar,
Bir özgürlük bulut bulut;
Şarkılarda ne arasan var,
Bahar, çiçek, yağmur ve mutluluk...

Tayyibe KARAGÖZ

ÇIKAGELSE ELLERİ

Ağaçlara su yürüdü hanımım
su yürüdü kadındaki şekere
arılar bal gibi kondu çiçeklere
sevişmek üzere.
Sevişirken çıkagelse elleri
örümcekler gibi sevişirlerdi.

Narda nar
elmada elma var
nasıl da anlamışlar
kabuğun içindeki sevişmeyi.
Sevişirken çıkagelse elleri
bırakırdı sevişen ağaç
dalında meyve dişlemeyi.

Dağ yerine oturmuş terbiyeli
duman ayakta durmuş terbiyeli
asker resmi çektirmişler dört köşeli.
Sevişirken çıkagelse elleri
yanardı askerlikleri
sil yenibaştan sevişirlerdi.

Arif KARAKOÇ

SORULAR

Glomma kuzeyde bir büyük su
Düşünür nehirce yalnız
Türkiye dedim
Sakarya akıyor mu dedi.

Lilleman kuzeyde bir küçük adam
Düşünür insanca yalnız
Türkiye dedim
Atatürk yaşıyor mu dedi.

Atâ KARATAY

★

ISMAYIL

— Bizim Ismayıl'a —

hey
Ismayıl'ın elleri ne büyük
keserin sapında
tahtaların sessizliğinde
ve duyarsızlığında duvarların

büyük mü büyük Ismayıl'ın elleri
yerin altında, yerin üstünde
ve demir
ve kömür
ve daha ne varsa
taş ve katı olan
Ismayıl'ın ellerini bilir

hey Ismayıl
güneşli bir ikindinin sunduğu
yağmurların
dağların
kurtların ağzından
senin adındır
ne varsa acunda, senin adındır
ağlamak adına, duygusallık adına
uzak
içkisel
iri
oy ne büyük Ismayıl'ın gözleri

H. Çetin KAYA

★

SEVMEK ŞARKILARI

II.

ne güzel şey bir bilsen
araba iskelesinde bir akşam
gözleri bakmaktan yorgun
ve dünyayı taşımaktan
omuzları nasır tutmuş
insanlarla birlik olmak
ve sevmek dünyayı
onların sevdiği kadar
onlar ki her şeylerini verip
hiçbir şey almayanlar
onlar ki ölmek dedin mi
koşarlar tümen tümen

Aziz Yaşar KILIÇ

EVRENSEL DİZGE

— I —

Ölümsüz Gece

Gece... Yıldızlar ve denizin kabuğu!..
Uçar dalgın suların sırlı aynasından
Kaynaşan bir zamana, çekici buğu;
Boşalır da evrenin el değmemiş tasından
Gök taşları usumun, sevginin sonsuzluğu.

Gece... Bir uslu canavardır dağ, emer sisi,
Solur taş devrinden kalma burnundan;
Birleşir kırılan dalgalarla ormanların nefesi.
Bir keman uzanır yüreğime Samanyolu'ndan
Çağırır sözsüz türküsünü, sirenlerin sesi.

Gece... Evrensel dizge, duyulur daha iyi,
Akar doğa içimden, damarlarımdan, sıcak;
Büyürken sonsuz yapı yüceliğinde güzelliği
Bilinçsiz özdeğe özgü ölümsüzce yaşamak...
Bilirim, sonlu bilincim, demetler bu sevgiyi.

— II —

Gece Değişmeleri

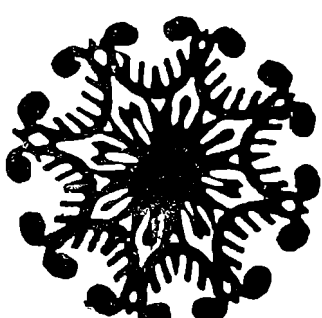
Gecedir... Işıkların kesilmiş bıçağında,
Duygularla insancıl bir ırmak yıldızlanır;
İncilenir gözlerin o en güzel çağında,
Tüm gönenir gözlerin çiğ çiçek yaldızlanır
Çam dalı, yaseminler, dizilir kucağında...

Uğuldar sessizce yeryüzü şenliğe dönüşür gibi
Emer bin parça yüreğimi yıldızlar durmadan:
Bin arı bi narı bölüşür gibi!..
Ve bir çocuk durur kıyıda, taa çocukluğumdan,
Bir çocuk! Sıcak gecelerde üşür gibi!

Orda yalnızlığımda dursak da iki kişi,
Yüzen zaman salına bir yaprak düşer daldan,
- Yanar söner anılarla deniz feneri -
Silinirken izlerimiz, dalgalarla, kumsaldan,
Bir genç yürür kıyıda: Gençliğimizin gidişi!

Bir gece iner gelir saçlarıma ak kuğu,
Durur sonsuz geceye sessizce yaşlılığım;
Sınırlanmış usumdan boşalır güzel ağu,
Tutuklanmış gövdemden çekilir kader ağım
Bir yerden, ve bir zaman... Üretip sonsuzluğu...

Halil KOCAGÖZ

TARLADA KÖRDÜĞÜM OLDULAR

Ekim'de başladı
Birdenbire başladı
Göçü başladı Çukurova'ya insanların

Kamyonlardan teker teker indiler
Tarlada kördüğüm oldular

Çukurova'da yağmur
Çukurova'da sinek
Çukurova'da pamuk
Beş yaşında, on yaşında çocuk
Fatmacık, Osmancık
İncecik, gencecik, körpecik

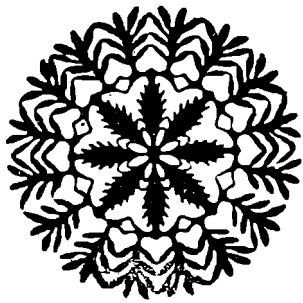
Kamyonlardan teker teker indiler
Tarlada kördüğüm oldular

Yumruk soğanlı sofralara
Kara patlıcan kaynattı tencereler
Çuval çadırlarda karanlık
Çuval çadırlarda ayaz dolu geceler

Elmalar dörde bölündü
Dışa püskürdü pamuklar
Göçü başladı Çukurova'ya insanların
Kamyonlar dolusu Memetler Emineler

Kamyonlardan teker teker indiler
Tarlada kördüğüm oldular

Mahmut KURU

BEN YAŞARKEN

Ben yaşarken siz de vardınız yanımda
Sarışın kız, esmer kadın siz de vardınız
Siz de karımdınız sağ yanımda
Siz ilkokuldaydınız, siz bakkaldınız
Siz de işçiydiniz sol yanımda.

Ben yaşarken siz de vardınız yanımda
Kavgaydınız, sıkılmış yumruktunuz
Hızlı yürüyen gençliktiniz sokaklarda
Bir de siz vardınız bir de
Sokaklarda rüzgârdınız.

Ben yaşarken siz de vardınız yanımda
Yolumdaki ulu çınar, ince kavak
Siz de başaktınız, siz de tohum
Siz de vardınız, siz de yanımda
İyi hatırlıyorum.

Zeki KURUCA

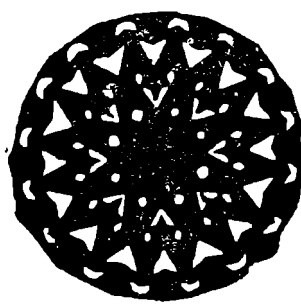
ELLERİM BENİM ELLERİM

Ellerim ellerim güzel ellerim
Ellerim ellerim uygar ellerim
Özgürlüğe silâh,
Haksızlığa kalem,
Açlığa ekmek tutar ellerim.

Ellerim ellerim eskir ellerim
kullana kullana eskir ellerim
Eskidikçe dost,
Eskidikçe filozof
Ellerimizi birleştirelim.

Ellerim ellerim duyar ellerim
Verilen komuta uyar ellerim
Esnek bir yan çiziş,
Küçük bir erteleme, ama mutlaka
Gelir, gelecek, bekliyelim.

Muazzez MENEMENCİOĞLU

BEN VE TÜRKÜLERİM

Ben
Hülyaların değil
Gerçeklerin türküsünü bilirim

Keloğlan
Alâeddin'in lâmbasını bir solukta,
Söndürür türkülerimde gözlerim

Bakarım Köroğlu Yunus'la birlikte
"Bana seni gerek seni" diyerek
Gezerler ülke ülke sevinirim

"Olduğu gibi görünür göründüğü gibi olur" Mevlânâ
Sonra Nedim sonra Nâzım sonra Kanık
Hep aynı türküyü söylerler yanık yanık dinlerim

Dünyam her gün yüceleşir çocuklar gibi
Ve ben ezomla kağnımla bağlamamla hep
Barışa doğruya namusa yönelirim

Hasan MERCAN

YAĞMUR ISLATIR ELLERİMİ

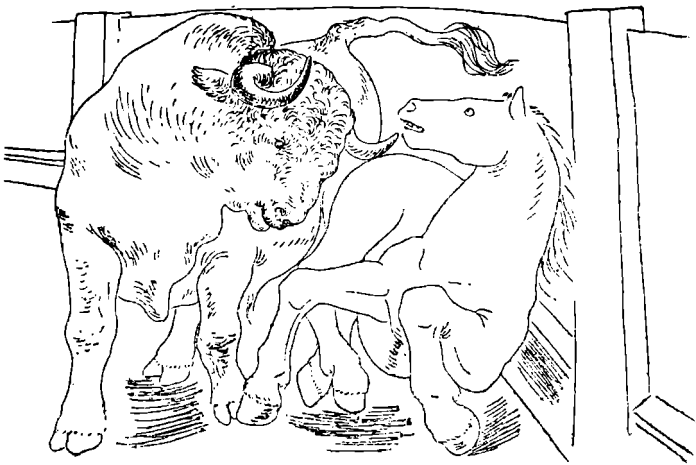
Ayırır seni bebeğinden
Çığlıklar doğum sancıları

Korkuyla yazılan mısralar
Sessizce kanar yüreğimin ucunda

Gecelerin sonu gelmez
Sancıların sonu gelmez

Yağmur ıslatırken ellerini
Gökyüzüne tırmanır ağaçlar

Anıl MERİÇELLİ

Picasso Desen

SILA

Ne zaman dönsem sana
Sarhoş olurum kokusuyla toprağının.
Her akşam ufukta
Bir yangın tutuşur gönlümce.
Yıkanan alevler, martıların çığlıkları
Yosun kokusu acı acı
Yıllardır içimde sakladıklarım.
Dökülüverir etrafıma
Bir şenlik, bayram, düğün
En mutlusu karşılayışların.

Süeda OKAN

★

GELSİN ARTIK

Duru mavi
İçlere ferahlık veren gözleriyle
Gelsin mutluluğumuz
Sıcak yaz akşamlarının
Parlayan yıldızlarıyla gelsin.
Ya da bir güz sabahı
Dışarda yağan yağmuru
Pencereden yudum yudum tadarken
Bir sıcak alev gibi kapıdan girsin
Artık günüdür
Gelsin, gelsin de mutluluğumuz
Biraz geç kalsa da makbulümdür.

Sıcak, engin gülüşüyle
Ve ılık elleriyle
Gelsin dostluğumuz
Kâh çelimsiz, burnunun üstü çilli bir muhacir
çocuğuyla
Kâh bronz tenli kunt yiğitlerin kollarıyla
Bir meltem okşayışıyla gelsin dostluğumuz
Artık günüdür
Gelsin de biraz geç kalsa da makbulümdür.

Kitap kadar sevdiğim barışçıl insan
Uzat ellerini
Gökler göğersin
Ve o ellerle birlikte, dik başlar
Dopdolu bolluk, iç huzuru gelsin
En güzel sefalar bu havada sürülsün
En tatlı umutlar bu havada yeşersin
Gelsin, barış gelsin
Artık günüdür
Gelsin de biraz geç de kalsa makbulümdür.

Leylâ ONAT

TÜRKİYE HASRETİ

Çökünce Seine kıyılarına akşamla birlikte
Türkiye hasreti
Saplansın mı ciğerine kalleş bir bıçak gibi
Yalnızlık!
Tütsün mü gözlerinde buram buram
Kumkapı'da Nihat'ın meyhanesi?

Paris'in insanı bayıltan havası mı?
Evet, doğrudur!
Akıcı bir polis romanı gibidir
Metrolarda hayat..
Terkedilmişliğin büyük şiiri ki
Benim topraklarımdadır
Gizliliğin ve yitik aşkların acısıdır ki
Ağır ağır iner
Orta Anadolu steplerine
Benim topraklarımdadır.

Öylesine yoksul insanlar ki
Krezüs'ten de zengindir yürekleri
Benim topraklarımda yaşar.

Ver bana steplerimi
Getir bana havasını İstanbul'un
Al senin Paris'ini!..

Paris, 15 Ocak 1969

Şinasi ÖZDENOĞLU

BU ÇAĞIN TÜRKÜLERİ

— On yıl sonrası anılarımızda —

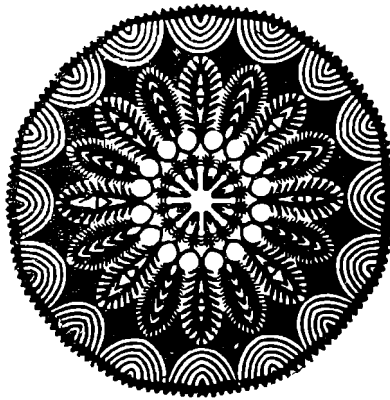
kuşkusuz ölümlere atılırdık o ürküntülü çağda
delikanlı günlerimiz vardı en güzel mutların boyverdiği
tutkunluğumuz hani o iyi yaşamalara daha bir
bağımlıydık özgürlüğe başka sevdalar aramazdık
umuların peşinde deli miydik biz neydik
kolumuzu kanadımızı kırarlardı çoğalırdık oysa fidanlar gibi
ne kadar ezilsek o denli kıvançlıydık

emperyalizmin aşağılık sürüleri çağımızın en kötü yüz karası
belertilmiş gözleriyle yürüyen üzerimize
—biz elimizde çiçekler tutardık ak sabahlara—
sopalı gelirlerdi bir yerde susardı çocuksu şarkılar da
bir ay - su güzelliğiyle beyaz güvercinler salıp gökyüzüne
o denli güvençliydik insana açıktı yüreğimiz

evlâd-u ayal var demedik bağrımıza taş basmasını öğrenmiştik
viran olası hancde neler çektik neler
yine de yitirmedik inancımızı ve coşkuluydu gözlerimiz

işte çocuğum biz o acı-tatlı günlerden geldik

Siyami ÖZEL

BOULOGNE ORMANINDAN ANILAR

güneş deliydi ormanı taşırıyordu
ilk çağın bilenmemiş ışığı dudağında
gerçek büyük gövdelerce uzuyordu
gözlerimiz ellerimiz sıcacık yapraklar dellydik

kuşların ve böğürtlenlerin kanları düşüyordu
akşama
yaprakların buhurdanında nemli sevgiler
ağaçları inadına çekiyordu Tanrı bulutlara
yerçekimi kaskatı tutuyordu ellerimizi

ilkçağ dökümünden bu yana karınca isyanı
yaprakların kanı şarap kokuyordu
aşkı yüzbirinci kere reddediyordum
güneş deliydi ormanı taşırıyordu

İnci Ramiz ÖZKAN

K A

Bilmem nerdedir şimdi gencecik uzaklığıma
diri bir gül güzelliği soluk alışım
gelirdi otururdu güneşime
yalaza sakalını sıvazlardı o bahar havasının
ve yüreği bir demet kan çiçeği, ıslıklardı geceyi Ka.

Eskiyip uzayan süreyi hep
derin iç çekişlerle anımsadı da
gitti uzaklara kapattı kapısını karanlıkta Ka.

Boşalan bişey var yıl ötesinden dolup dolup anlatamadığım
giden, uzaklaşan, gölgeleşen ve büyüyen gölgesi
yabanlığıma.

Sanki dal damarından öz suyu sızan
kol geren rüzgâra bir çınar da o
gözleri uzaktan uzakta göğüslüyor yaşamı Ka.

Kaya ÖZTAŞ

• • •

- İsmail Çöl'e -

ben'im yıldız ben'im ay ben'im tutku
rüzgâr gülü dört yön bakar
gün savar gece savar sırasını
yaşadığımı unuttun mu

kent kent özlerim kendimi sabahlarda
ben'im toprak ben'im su ben'im sessiz
koyun kuzu koklaşadursun
gel bir kez ortak ol katığıma

hem tekilim hem çoğulum senden öte
ak ta desen kara da desen duymam ki
ben'im ağaç ben'im ot ben'im koza
gün doğarken doğarsın benden öte

gel bir kez çöz ağırlığımdan
beklediğimi unuttun mu
soluyorsam solumam gereksiz değil
ben'im tohum ben'im güç ben'im zaman

Tahir PAMİR

GÖLLÜCE GÜZEL İLE KÖLE ARASI

"Devlet toprağını sürdükleri için, Menderes'in halası Mesude Hanımağa, devlet candarmasını Göllüceli kadınların bebelerin üzerine salarak dövdürmüş, sövdürmüştür."

Türk Basını, mart 1969

1

g ile başlarsın dökülür göllücedir dilinden bir sözcük
donanmış güzelin dört harfine
güzele uzaktı yıllarca güzel uzak
kölenin üç harfine donanmış
ö ile ü ile e ile açık göllüce
kolkola kenetli iki l
göllücenin çarığı
sürünüp kaçmak için
soluya ilene
ardından ağadedenin
hanımağanın önünden
kölenin l'sine
güzele özlemli göllüceli
güzel uzak yedi harf sekiz harf
ağadede hanımağa

2

t ile başlarsın dökülür topraktır dilinden bir sözcük
o ile a ile kapalı
sert t-p-r-k ile
göllüce tutkundur kendini çekene
arar karşıtında güzel üzre mut
kendine en güzel karşıt umut
uzatır sancıyı sız eki
toprak - sız
toprağa yaraşmaz sız ekî girerse

iki tutkun arasına
emeğini toprağa göllüceli
göllüceli toprağa emeğini
emeğini toprağa
toprağa
topraklı göllüceli göllüceli güzel

Yüksel PAZARKAYA

★

YAZ ORTASI BİRDENBİRE

Kaçışın bir tavşanın kaçışıydı
Ve ormanlarından gönlümün bir geyik
Yaz ortasında birdenbire sönse güneş
Ancak öyle olur dünya
Karanlık
Soğuk

Yokluğunun başladığı yerde
Dönüp durdu kapkara ölüm kuşu
Artık kim duyardı yazı, kışı
O sonsuz gecelerde

Gel artık
Gel de düzelt beni, ikilet
Bitsin karanlığım, dağılsın
Gün doğarken ne olursa evrende
Gelişin de öyle olsun

Biten bir savaşın kurşunuyla
Can vermek olacak şey midir ya?
Sen gel yine benim ol
Başkaları kimin olursa olsun

Aşka bıraktığımız yerden başlıyalım
O cennette geç kalınmış olmaz
Dolsun ağzınıza salkum salkum
Yine tatlı bitsin yaz

Mehmet SALİHOĞLU

SONSUZLUĞA SARKAN

Kuşlar gibi sonsuzluğa sarkan
Döndükçe süzgün yüzüyle
Anlatılmaz karanlıklarını çıkarıyor
En sanılmaz öykülerini ağızlayıp
Bir kâğıt rüzgârdı hışırtılı duran
Yırtılıveren ya da hırçın bir elde sanki
Bu dalgın ve dönmeksiz gidişler
Gelincik ağızları gibi sevgili
Siz çöllerde rahat uyunmayan
Güneş nehirleri azgın akıntılı
Çimenleri çiğnemekten yorulanlar.

Su fıçıları onüç sürgün
Sırtlarında bıçaklar dürüstçe paylaşılmış ölüm
Başka dünyalara uyuyanlar zehir otları
Şimdi de gölgesi geçiyor karşı duvarların
Oturup dinlendiğin dibinde
İkindi üzeri varsa bu kum içinde
Yüzün yine akşama düşkün ve onun sesleri
Karanlıkta kırmızı damlayan
Sus karakollarda düdük sesleri
Çimenlerin usulca kuzuların ağzında.

Teoman SARIKÂHYA

YAŞAMAK ADINA

Dünlerden bugünlere kalan
Çingenece hoyrat sefil arzular
Yığınlarla sepet ördü çingeneler
Çubuklarında eriyen ölen biri var.

Tekmil kulaklar sağır seslenişlere
Yankılar sersefil duyuşlarımda
Kayıp çığlıkları duyulur çocukların
Yaşamamızda.

Bir dal kırıldı arzudan yoksun
Ölüm çığlığı gibi sessiz
Bir kök yaşayacak toprağın altında
Yaşadığından habersiz.

Benim de tutkunluğum yok yaşamaya
Senin gibi küçük çingene kızı
Sen kaybolmuş sepetlerini arıyorsun
Bense seni.

Mustafa SARKILAR

DIŞINDA OLMAK KAVGANIN

Bir ipi bırakmak gerek en sonunda
Bu atı bırakmak bir yerlere
Dışarda bir kavga büyüyor alabildiğine
Bu ipi bırakmak gerek
Başıboş bir dere gibi
Yaşamadan caymak gerek gene

Denenmemiş silâhların şaşkınlığıdır
Ellerimi böyle iten
Tepelerden öte bir atın ayak sesi
Büyüyen damarlarıma
Yürür usul bir sıcak avuçlarımda
Dışarda bir kavga büyür alabildiğine

Damarlarımda bir atın ayak sesi
(Kavgalar büyür
Kavgaları bir yana koy beni sev
Yaşamayı sev, sorumsuzluğu, başıboşluğu...)
Damarlarımda bir atın ayak sesi
İlkin sevdanın ilk günü gibidir kavga
Yadırgar insan gövdesini

Sennur SEZER

UZUN GECE

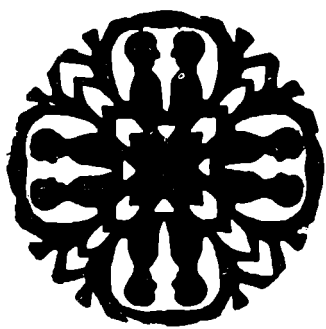
Ah bu benim uzun kara kuyularım
Gün geçtikçe derine pek derine
Ben kaçtıkça düşerim bir daha bir daha
Aşkın ve yasakların güzelliğine

Sevişmek bir kara katar
Çalar düdüğünü taa dağlara
Geçer de uysal güneşli yeşilliklerden
Döner dayanır aç tarlalara

Özlerim büyür yalnızlıklarım bilenir
Pek yavuz bir ustura değer alnıma
Bir bulut boşanır gibi gelişlerini düşünürüm
Öfkeli kurak tarlalarıma

Ben aşkı yiğitliği yalnızlığı söylerim
Överim iki yüreğin saklı vuruşunu
Ama uyur o ben duyarım hep duyarım
Camlara çarpan gece kuşunu.

Dinçer SÜMER

KURTULUŞ EYLEMİ

— Sayın Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya —

Gücü sonsuzdur bir yerde insanların
Ağlamak güçsüzlüktür oysa
Ben isyan etmeliyim tüm yoksulluklara
Ağlamak neden

Milyonla acı birleşsin hele bir
Ne şafaklar sökecektir yeniden
Ben tüm ezilmelere sömürülmelere isyan etmeliyim
Ağlamak neden

Yerde dağ ova gökteki yıldız
Benim senin onun değil cümlenin milyonların
Ben özgür ben güçlü ben hep insanca
İsyan etmeliyim tüm haksızlıklara tutsaklıklara
Ağlamak neden

Bu akışı durdurmak mümkün değil
Zamanı çevirmeğe yetmez beş-on'un gücü
Rüzgâr esecek değirmen dönecektir
Ben tüm yalanlara artık isyan etmeliyim
Ağlamak neden

Mete ŞAMİLGİL

DALGALANIŞLAR

Uzak, yakın kentlerden bildiriler
Öldüler, öldürdüler:
Düşünür, duyar, yanarsınız
Yetmez.
Sorsanız nedenlerini
Öldüren bilmiyor
Ölen biliyor...

Susuk yüreklerde kalıyor gerçek
Ak özgürlüğe mi tüm hedefler?
Bilinip söylenemeyen nenleri sormak
Bir kara acıyı yansıtır duyulara
Kim bilecek?

Büyüyor yüreklerde, yörelerde
Büyüyor, büyüyor dalgalanışlar
Dünyanın üstünde, altında, yanında
Bir ters yönü var oluşun dengesiz
Korku, güçsüzün gücünden geliyor
Ya zor?
Zor güçsüzün gücüyle yenilecek...

Ahmet Tufan ŞENTÜRK

İSTANBUL

Ah al bir tutkudur
Sabahla beni bulan
Usul usul sokulur
Sanki hep İstanbul'dur
Yenibaştan kurulan

Ak bir minare, uzak
Dünyaların muştusu,
Güvercinlere tuzak...
Bir kenti kaldırarak
Göğe yaklaştıran su

Tutuşturup maviyi
Ateşle pekiştiren
Itrî'yle çalıp neyi
Ve Allah deyi deyi
Bir devri eleştiren

Takmış kanatlarını
Yedi tepede birden
Gördük gök atlarını
Unutuşun karını
Nallarıyla köpürten

Gördük yiten bir çağı
Tozlandı durdu erek
Ey serüven kaçağı
Sana düzdüm koçağı
Utkuyla bitirerek

Mesut TARCAN

SIKINTI

Sözcüklere yüklüyoruz sıkıntılarımızı
Gözlerim çalışırken yoruluyorlar artık
Serin bir rüzgâr çıkıyor akşamları
Öykü kitaplarından ilk sayfalar iyi
Güçlük çekilmeden okunuyorlar
- Sigarayı bırakmayı çok denedim
Son zamanlarda hep düşlerime girmişti -
Aynı satırı birkaç kez okuyorum anlamadan
Gözlüklerim çalışırken yetmiyorlar artık.

Işıklar her zaman aynı güçte değiller
Ak kâğıtlarda hep yeni sözcükler
Durmadan onları yanyana yazıyorum
Yeni kalemimin bana alışması için
Değişik birçok sözcükler - unutulmuş
Herkesin bir sınırı oluyor kendince
Şiirleri ikili bentlerle yazmak - dönüş
İkinci dizelerde belirli uyaklarla
Gözlerim çalışırken - belki de sıkıntıdan.

Sınavlar bitti. Ancak on dört öğrenci
Gerisi bütünlemeli Gözlerim sıkılınca
Yoruluyorlar. Sözcüklere yükleniyorum hep
Serin oluyor akşamları Kırklareli
Şimdi Özlem'le parklara çıkıyoruz
Başıboş günler - öğrencisiz zor oluyor
Tatiller bu kadar uzun sürmese
Herkesin tek bir sınırı olmasa
- Bu şiiri çizgili kâğıtlara yazmalı -

Eylüle kaç öğrenci var son sınıftan
Yazı hep korkularla mutsuz geçirecek
Yaşadığımı yazıyorum - sıkıntılarımı
Sıkıntı deyince ölümü anımsıyorum
Benim o sınır sözcüğüm yaşarken
Artık denize dönmeli - çünkü yaz
Yeni güçler bulmak sonsuz maviliklerde
Işıklar mı yetersiz şimdi gözlerim mi
Kalkıp pencereleri kapatıyorum - rüzgâr.

İstanbul çok yakın bir kent aslında
Ama beklemek gerekiyor bazı sonuçları
Sınırı biz çiziyoruz yaşantılarımıza
Sıkıntıları da mı biz yaratıyoruz
En iyisi şiirlere dönmek öyle yapıyorum
Ak kâğıtlara döküyorum yorgunluğumu
Beklemeyi yeni bir çocuğa yöneltmek
Mutlulukları çıkarmak sıkıntılara karşı
Serin oluyor artık Kırklareli akşamları.

Oktay TUNCER

★

BAHAR ÇAĞRISI

Bahar geldi duyuyor musunuz?
Selâm size bütün kuşları dünyanın,
Cıvıl cıvıl öten, sabahları..
Gürül gürül akan suları, yamaçlardan
Ve yeni yeni yapraklanan ağaçları..

Selâm size gönülden.

Bahar geldi duyuyor musunuz?
Selâm size iyi insanları dünyanın..
Artık yoksulları giydirip mutsuzları güldürün,
Kaldırın hastaları ayağa
Ve bütün savaşları durdurun..

Cavidan TÜMERKAN

JÜPİTER

soğursa da tenimiz güneş ışınlarını
ısı yumuşaklığa ilişkin değildir yalnız
işte jüpiter
boşluğumuzda ışıl ışıl yanan dev
ve ateşten pınarları bana uzayan suyun
ulu ormanlarımda çiçek açan
ilk dal

haykırırım
duyulmaz belki sesim
belki de uzaklıklar
açılır sayfa sayfa bana armağan ettiğin görkemli kitap
ve yer yer
zaman zaman
uzun soluklu radyo sinyalleri
görünceye dek gözlerim
evrende en yüce dağı

uç ey engin ruh
uç o büyük aydınlıklara
ateşten kanatları eski tanrıların
ey dağınık bulut kuşakları
ey devce bakışları deniz
dağ dağ gemi
ey en büyük gökyüzü
sıra sıra ay
ve bir dünyadan bir dünyaya uzayan
korkunç yağmurlar
yakarışlı ırmaklar

size dağlarımı anlatsam
hangi dille
hangi topraklardan ovalarıma yayılan bitki
hangi tohum
hangi saban
hangi çift

hangi çağlardan hangi çağlara koşup giden çiftçi

ey ışıklar bana atımı verin
gücüm nerde
kat kat
içiçe hızlar ve renkler
bir uçtan bir uca deniz olan ırmak

aydınlıklar kitabım
size okuyacağım
yıldız kümeleri ve milyarlardan milyarlara yuvarlanan

dökülür gürültülerle sözcük
köpük köpük denizlerime
dil
yada gökyüzü çağlayanları

Osman TÜRKAY

KARA DAĞLAR

kara dağlara kar yağıyor
yağız bir eşkiya ateşinde
kırıp geçen soğuğa inat
bilenip bıçak gibi
soluklu at kişnemeleriyle
şarkılarla bir olup
ısınıp damarlarında suyun
alev gibi
kara dağlara koşmak
göz olmak demektir

kara dağlara kar yağıyor
ve anadoluda
yel üfürür
yol vermez beldelerde
kıraç topraklarda
gözleri kocaman kocaman bir kurt
yiğitliğine yiğit
sevdalı kara dağlara

eşkiya türküleriyle büyüdük
renkli bir anadolu kilimine dayanıp
saz çalıp köy evlerinde
bir kurşun gibi
atlarımızın ayakları

sağrıları beyaz
ırmaklardan geçtik
dolu barut aşkına

kurşunladık durduk
başlarını duman bürümüş tepeleri

boyuna horon oynamalı
kara dağlara kar yağıyor

Erdüment UÇARI

TÜKENİK

Gece tutuklanmış bir kuştur
Dakikalarını sayar yaşamanın
Bir korkuyu gezdirir yavaşça
Kanatlarının değdiği yer
Sonsuz bir deniz

Sabahlar uzun bir soluk alır kıyısında
Her yürüyüş bir anıyı taşır
Hüznün tadı
Hazırlandıkça bir ikindi çayına

Ey dövüşken yalnızlığım benim
Unuttukça yenilersin öfkemi.

Nevzat UÇKAN

★

MERHABA AY

Sen, aydedesi çocukluğumuzun,
Sen, dinsel kitapların nuru,
Haramilerin ele geçirmek istediği hazine,
Gecelerimizin ışığı,

Ay, merhaba!

Balmumu kanatları erimişti İcarus'un,
Tükenmişti kollarındaki güç Hezarfen'in,
Ama büyük gücüyle Apollo'nun
Vardık sana da işte.

Ay, merhaba!

Muzaffer UYGUNER

ANNEMİZ

Hani nerde o canım yüz
O sevgi o iyilik dolu gözler
O eller çalışan gece gündüz

Hani nerde eski günler
Hep beraber güldüğümüz

E. Faik ÜSTÜN

★

UZAY ÇAĞI

Dünya
Şimdi uzay çağında
Yarın Merih
Öbür gün bilmem ne olacak
Aya varıldı
İnsanlar uçacak
Yıldızdan yıldıza
Ve
Köyüm sen
Demir kazıklarla çakılmış gibi
Yine eski yerindesin.

Etem ÜTÜK

KAPILAR KAPANINCA

Vakitler akşamlara dayanınca durulmuyor
ortalık yerde beklentilere dönük
karanlıklar ve büyümüş kahırlarla
bir sonsuz sur oluyor karşılarda duvarlar

Sansüründen geçip gecelerin soluk-soluğa
bugüne dünden bugünden yarına
nelerin nelerle niçin yararına
sonralara bilir-bilmez uzantılı korkular

Vakitler akşamları vurunca sürüp geliyor
mahmuz seslerinde bire-bir kalmak
-kendinle ve büyümüş kaygularla-
kapanıyor umutlara kapılar

Muharrem VAKAR

EN GÜZEL ÖLÜM

Kuzeyde karlı bir ülkede yapyalnız
bir kayanın altında yatıyorsun
belki de kemiklerin sızlıyordur şimdi
vatan topraklarına hasret kemiklerin
gözlerin biliyorum / mavi mavi açıyor
boğazın sularında açıyor / yeditepe'de
martıların gagasında açıyor
görüyorsun uzaklardan uzaklardan minareleri
mahzun ezan seslerini duyuyorsun / inceden
bir tepeden bin tepeye yankıyıp geçen

böyle mi kalacaktın kimsesiz oralarda
anıt bir kayanın altında kırık / paramparça
göklerimize güneşimize denizlerimize hasret
böyle mi bakacaktın uzaklardan Türkiye'ye
sen ki / güçlü duygulu bir ozandın
rüzgârdın biraz buluttun biraz vatandın
ülkemin insanları derdin
peki / niyeydi kuzeylere gitmek

en büyük şeref nedir biliyor musun
kurşuna dizilsen asılsan bile
vatan topraklarında ölmek

Halim YAĞCIOĞLU

UNUTAMAMAK

Sen bilemezsin, paslı bir hançerdir yalnızlık
Gelir, en can alacak yerimden vurur
Sen bilemezsin, gecenin en uzak bir saatinde
Bir böcek nasıl girer beynime, kımıldar durur

Sen bilemezsin, çaresizlik nasıl boğar insanı
Yaşamak bir yerde nasıl çekilmez olur
Tutunacak bir dal aramaktan, koşmaktan,
özlemekten
El yorulur, ayak yorulur, yürek yorulur

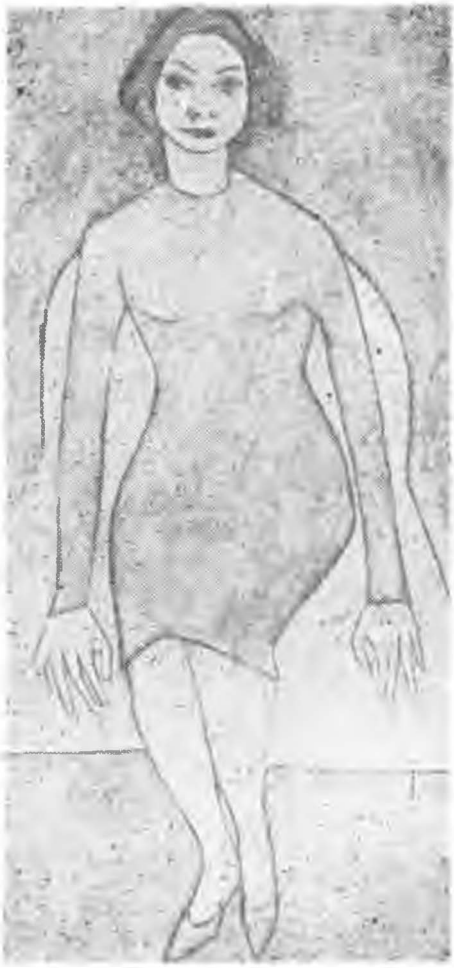
Sen bilemezsin, bu türlüsünü ölümün
Bilemezsin, bir tek kibritin cılız aleviyle
Benzine bulanmış bir insan nasıl tutuşur

Bu belki sevmektir bir yerde, belki unutamamak
Bu, kişinin kendi içinde eriyip, yok olmasıdır
Bilmesen de; anlamağa çalış biraz, ne olur.

Ümit YAŞAR

HİKÂYELER

F. 28

Sükriye Dikmen : Portre

AKBAL, Oktay

BENDEN KURTULMAK

Kulaklarımı tıkadım baş parmaklarımla. Sesini duyuyorum gene. Neler diyor, anlamıyorum. Karanlıkta bağırıyor belki. Yanıbaşıma uzanmış. Aynı yastıkta başlarımız. Kıpırdamıyorum. Soluk almıyorum nerdeyse. Gözlerim sımsıkı kapalı. Her şeyin dışındayım. Uzaklardayım. Ayak parmaklarımda bir titreme. Uşüyorum kendi karanlığımda. Kıpırdasam değeceğim ona. Karanlığım gidecek elimden. Üşümek terlemeye dönecek. Yok yok böylesi daha iyi. Daha sıkı bastırıyorum parmaklarımı kulağıma. Daha sıkı daha. Ses şimdi garip bir homurtu. Çok çok ötelerden gelen bir tren sesi. Yaklaşacak o tren büyüye büyüye dumanlar saçarak, tekerleklerinden kıvılcımlar çıkartarak, ezip geçecek beni.

Kimi sözcükler dolup geliyor karanlıkları. Tek tek sıkılan kurşunlar gibi. Neden, ne zaman, nasıl düşeceği bilinmeyen. Kaç yıldır mı? diyor. Bıktın mı? diyor. Karar vermeli mi? diyor. Sen diyor. Ben diyor. Kime diyor bunları? Bana mı? Ben miyim burda yatan, sessiz, soğuk, karanlıkta. Ben sanıyor. Yanılması burda. Hep yanında gördüğü için, hep konuştuğu için, yanındakini ben sanıyor. Kurtulmak senden. Ne demekse bu! Kurtulmak senden. Seviyorum bu sözleri. Çeksem parmaklarımı azıcık, gerisini de duysam. Kendimden kurtulmanın yolunu öğretir belki. Alışılmışın bilinenin dışına çıkamaz ki! Hep eski sözcüklerdir nasıl olsa. Benden kurtulmak. Ya ben! Kurtulmak istiyorum ben de. Kendimden en başta. Onun kurtulması gereken bir insanı var, ben. Rahat bu yüzden, huzurlu. Kızgınlık, nefret, kin, aşk, sevgi hepsi karışmış duygularına. Beni seyrediyor hep. Bana sesleniyor. Bende buluyor yankısını, yansımasını, varlık nedenini. Her şeyin açıklamasını. İlâcını, zehirini, sonunu, başını. Kızabilir, bağırabilir, ağlayabilir. Bir saat, iki saat. Ta geçmişten alacak, gün gün ay ay şimdiye dek gelecek. Yanılgılar, aldanmalar, yitikler, yarım kalmış umutlar, bitmemiş özlemler.

Senden kurtulmak. Bir şarkı adı bir film. Bir yaşam romanı. Sen, hep sen, sen, sen, sen. Sen derken biçimler kuruyor boşlukta. Bir tek mi sen var? Pek çok belki de. Hangi yılın, hangi günün kişileri o sen'ler, o ben'ler. Sesler uzaklaştı

gene. Başka sesler, başka sen'ler. Aynı kişiler değil onlar. Şu kapkaranlık odada yanyana uzanmış yatan. Biri kulağını tıkamış yorganın altında. Biri durmadan yakınan. Sen diyen, sen, sen, sen. Kurtulmak diyen, senden diyen.

Bir park kanapesi karışıyor işe. Bir görüntü. Arkada denizyle, uçsuz bucaksız. Senden kurtulmak demeyen biri. Yaklaşan, yaklaşan iyice, içime giren. Çıkmamak üzere. Sil sil çıkmayacak. Kopmayacak çeksen de çeksen de. Kanapedeler, eller ellerin içinde. Sözcükler ne boldur o anlarda, bazan ne de az. Anlatır bir şeyler. Sevili öyküler değil hiçbiri. Bambaşka konularda. Oysa sözcükler görüntülere yakışmalı. Seninle olacak her şey diyorum içimden. Her şey seninle olacak, kalacak, sürecek. Alaturka şarkılardan çirkin tangolardan parçalar geliyor dilime. Hepsi güzel sanki. Anlamlı, kalıcı. Sen bendesin hep öyle olacak. Kurtulmak yok benden. Yaşam süresince. Kanape hâlâ oracıkta. Görüntüler de değişmedi. Gider oturabilirim üstüne. Anıların eskimesi yok. Senle ilgili olanların hiçbiri eskimez.

Derken bir pencere. Ta tepeden bakan. Yabancı bir kent. Bir mutluluk içinde iki kişi. Konuşuyoruz, birazdan çıkıp dolaşacağız. Çıkmazlardan kurtulmuşuz. Güzel bir yalnızlık içindeyiz. Başkasının yeri olmayan. Çoğul bir yalnızlık. Tekil bir kalabalık. Yepyeni izlenimler. Duygulanmalar, tadlar. Bir yanda darmadağınık bir yatak. Az önce çıkmışsın içinden, çıplak. Kurtulmamışsın benden sabaha dek. İstememişsin kurtulmayı. Çoğala çoğala teke inmişiz, bire...

Kurşunlar gibi sekiyor sözcükler. Senden kurtulmak. Yabancılaşıyorum kendime. Sen oluyorum bir yerden sonra, bir çizgiyi aşınca. Ben konuşuyorum senin ağzından. Bıkkınlığını bıkkınlığımla açıklıyorum. Kaçma kurtulma isteğini kaçma, kurtulma özlemimle. Geçen yılların içinde yitip giden şeyleri kendimde bularak. Sensin kulağını tıkayan, benim konuşan. Sarıl yorgana, gizlen karanlığına. Bu sözcükler senden gelip sana gidiyor. Yıllarla azalan, tükenen yok olan bir sen. Konuşarak konuşarak. Nedir ki sözcükler? Ne anlatır? Hiç. Eskiden de hiç'i duyururdu şimdi de. Ne çok sözcük var belleklerde. Sözcüklerle eş yaşantılar. Ortak çırpınışlar, tükenişler.

Ayak parmaklarım üşüyor. Yorganın ucu açıldı mı? Biraz oynatsam parmaklar değecek başka parmaklara. Çıplak parmakların uyuşumu olur mu bu sözcük yağmurunda? Ürperiyor baş parmağım, arıyor, aranıyor. Dokunmak istiyor başka bir başparmağa. Kaç kez olduğu gibi. Tükenişlerle, titreyişlerle. Kulaklarım uğulduyor. Bir uçak yaklaşıyor. Sözcüklerin çevirdiği pervanesiyle gürültülü. Ne çok sözcük var evrende? Mutlulukta da onlar, mutsuzlukta da! Sen derken de, bıktım

derken de, kurtulmak derken de! Sabah yakın mı? Kalksam dolaşsam, elektriği yaksam. Bir koltuk çeksem altıma. Karşı karşıya otursak. Çıplak yatmasak böyle. Ayağımda terlik, sırtımda kalın bir kazak. Olaylara apaçık bakarak. Sonra çarpsam kapıyı çıksam sabahın karanlığına. Yollar yollar yollar. Kentin en uzak, en az bildiğim semtinde bulsam kendimi. Senden kurtulmak için benden kurtulsam. Kaçabilsem kendimden, senden. Bir saat, beş saat ölçerek, tartarak. Dönüş mü olur sonra geriye, eski anılara, yoksa yeni anılar yaratmaya bir yöneliş mi?

Ya da açmalı çekmeceleri, mektupları dökmeli orta yere, okumalı bir bir. Benden kurtulmak için önce kendinden kurtul. Çare? Birbirine girmiş anılar kördüğümünü çözmek. Anılar yalnız elle dokunulmaz çeşitten olsa kolay. Anılar etten kemikten. İsteklerimiz, düşlerimiz, ulaşılmış dirilmiş içimize girmiş. Ölemez, yok olamaz onlar. Sözcükler yıkamaz hiçbirini. Hafifçe değmesi bacakların. İncecik geceliğin altında atan bir damar. Tüylerin tüylere dokunuşu. Hepsi büsbütün başka şeyler anlatıyor. Sözcüksüz konuşma. Vücutların diliyle. Bendan kurtulmak istemeyenler. Kafanın içinde dönen kızgınlık esintileri midir kişi? Bu ayak parmakları, bu bacak damarı, bu tüyler, bu saçlar, bu kıpırtılı dudak, bu el değil mi? Önemli olan onlar. Gecede uçuşan sözcükler değil.

Radyoyu açmalı birden. Bir parazit, sonra yabancı bir sesin doluşu odaya. Dünyadan haberler. Eski bir şarkı. Birden odanın havası değişir mi? Senden kurtulmak diyen hava yitip gider belki. Şarkının içimize doluşu, bir şeyler arayışı buluşu, ortaya çıkarışı. Sen'i diriltişi. Hangi şarkılar onlar? Yıllar yıllar geriden gelsin de hangisi isterse. Piaf'tan Montand'a. Sinatra'ya. Başka kent'lerin, başka odaların, başka yatakların içindeki ben'in, sen'in özlemleri, istekleri, doygunlukları. Unutulmayan, derinlerde bir yerde gizlice yaşayan. Sözcüklerin öldüremediği.

Ayak parmaklarım üşüyor hep. Onunkiler de. Bırakmalı parmaklarımız buluşsunlar. Sevişsin'ler. Ayaklar kollar, bacaklar. Sözcükler istediği kadar birbirini kovalasın. Acılıkta, ağırlıkta, yaralayıcılıkta yarışırcasına. Tüyleri ürperiyor bacaklarının. Bana doğru geliyor gizli bir esin. Gelecek o esin, hızlanacak, coşacak, taşacak. Kovacak bütün sözcükleri, itecek, silecek. Vücutlar yenecek sözcükleri.

APAYDIN, Talip

AMASYA ELMASI

Boğazköylü Recep Sezgin ellerini arkasına bağlamış dudağının ucunda sönmüş sigarası, elma ağaçlarına bakıyor. Birkaç adım yürüyor, durup tekrar bakıyor. Alt dallarda elmalar iyice seyrekleşmiş. Yeşil yapıkların arasında tek tük görünüyor. Kırmızı güneş gibi yanıyor her biri. Ağaçların diplerinde çürük çarık binlerce elma. Mubarek ne de çok dökülüyor? On elmadan sekizi çürüğe çıkıyor. Çoluk çocuk da yerden alıp yemiyor, gidip daldan koparıyor. Hepsi haşarat veletlerin. Ne olur şu canım elmaları toplayıp yeseniz, sağlamını bıraksanız? O da elma, bu da elma, farkı ne? Yok. İlle zarar verecekler. Hınzırlar!

Eğilip yerden bir tane aldı. Elinin ayasiyle sildi. Parıl parıl yanıyordu elma. Isırmağa kıyamadı. Cebine koydu. "Toplamalı gayri, diye düşündü. Ekimin ortası oldu. Kırağı yedi çoktan. Oğlan doğru söylüyor. Bundan sonrası zarar. Eksilmesi bir yana, fazla soğuk yumuşatır. Tadını da bozar. Toplamalı gayri.

Ağır ağır yürüyerek ırmak kıyısına kadar indi. Karşı yakada elma topluyorlardı. Durup baktı. Çoluk çocuk, sesleri ortalığı doldurmuştu. Bir ağacın dibi kırmızı harman gibi yığılmıştı. Kasalar, sepetler gidip geliyordu. Yolun kıyısında koca bir kamyon elma yüklüyordu. Baktı, tanıyamadı. Dün gelen adam mıydı acaba?

— Hamdii! diye seslendi. Gel hele şöyle...

Hamdi Kara kucağındaki kasayı bıraktı, ırmağın kıyısına doğru indi.

— Buyur ağa.

— Bereketli olsun.

— Sağol.

— Kaça verdin?

Hamdi Kara duyan olmasın gibilerden geriye dönüp baktı. İşaret parmağını kaldırdı,

— Lira, dedi.

— Deme lan?

— Valla.

— İkinci boy?

— Seksen.
— Dip?
— Kırk...
Recep Sezgin düşündü,
— İyi valla. Nereli bu tüccar?
— İstanbullu.
— Hımm...

Başka bir şey sormadı. Yüzü karıştı. "Cık cık cık..." diyerek yürüdü. Kafasını iki yana salladı. "Tüh be! Ne iş yavu? Göz göre göre nasıl da aldanıyoruz? Atmış kuruş nerde. lira nerde? Elli nerde seksen nerde? Allah kahretsin! Bu bizim şehrin tüccarları..."

Elleri arkasındaydı. Başını kaldırıp ağaçlara bakmadı. "Tüh! Peşin vermemek varmış. Daha yazdan kapılanıyoruz şu dürzülere. Boyuna aldanıyoruz. Oğlan haklı. Gördün mü olanı? Tüh!.."

Öklü atın yanından geçti. Atı görmedi. Bastığı yerlere bakmıyordu. Su arkının yanındaki tümseğe varınca bahçe sınırına geldiğini farketti. Geri döndü. İçi karmakarışıktı. Ağzındaki sönmüş sigarayı yere tükürdü. Ayağiyle ezdi.

Dürzüler! diye söylendi. Hiç insaf yok bu bizim tüccarlarda. Herif ta ayağına geliyor da bir liradan elma alıyor. Bilmiklilerin kapısına götürüyorsun, atmış kuruş. Tüh! Rezillik bu...

Bağ evinin önüne geldi. Elleri arkasında, durup baktı. Emin toprağa oturmuş, ağzında birkaç çivi, elinde keser, kasaları onarıyordu. Göz ucuyle babasına baktı. Konuşmadılar. İkisi de durgundu.

Recep Sezgin ayak değiştirdi,
— Ne olacak onlar?
Emin işine devam etti.
— Hiç. Lâzım olur..
— Bırak! Rezil etme beni. Duyulursa el içine çıkamam.
— Duyulmaz. korkma.
— Nasıl duyulmaz? Simdi kasaları onardığını bile duymuştur İsmet efendi. İstanbul'dan tüccar gelir de o durur mu?

Emin keserin arkasını kasaya olanca gücüyle vurdu,
— Duyarsa duysun! Enayi miviz biz?
Recep ağa kızdı. Ters ters baktı. Gene de aşağıdan aldı,
— Bırak diyorum. Olmaz! Söz ağızdan çıkar oğlum. Satmasak iviymiş ama sattık. Para lâzım oldu, ne edeceksin?
— Ben sana verme dedim.
— Dedin ama başka çare mi vardı? Durumumuzu biliyorsun.
— Borcunu götürür ödersin.

— Olmaz! Ödünç para almadım ben. Elmayı sattım.

"İyi haltettin" diyecekti, vazgeçti. Sözleri içinde boğdu. Ayağa kalkıp yalvardı:

— Baba sen iki günlüğüne bir yere git, dedi. Sulucaya git. Merzifon'a dayımın yanına git. Kaybol buralardan. Senin haberin olmasın. Ben işi bitireyim.

— Olmaz oğlum. Deli misin? Sonra el içine nasıl çıkarım? Söz verdim bir kere, sattım...

— Baba etme, varı yarıya elma satılmaz. Enayilik bu.

— Ne yapalım? Enayilikse enayilik. Verilen söz tutulur. Biz böyle gördük.

Emin babasına ters ters baktı,

— İyi görmüşsün, dedi. Keseri yere fırlatıp yürüdü. Sinirden titriyordu.

Recep ağa arkasından bakıp,

— Nereye lan? Utanmıyor musun böyle yapmağa dürzü? Gel buraya bakim!

Emin durmadı, yürüdü gitti. Elma ağaçlarının arasında kayboldu.

— Allah Allah, nedir bu oğlanın hali? Nerden öğrenmiş bu çalımları?

Boş arabaya yaslandı. Sigara yaktı. Düşünmeye başladı. "Aslında haklı. Haklı ama... Gel de çık işin içinden."

Bir çare arıyor, bulamıyordu.

"Bütün yıl emeğini çek, elli kuruşa. atmış kuruşa sat. Ankara'ya, İstanbul'a götürecek kimbilir kaça verecek? Oturduğu yerde benden fazla kazanacak. dürzü! Hak mı bu?"

Bir motor gürültüsü duydu. Doğrulup baktı, yolun kıyısında yeşil renkli bir cip durmuştu.

— Hıh, dedi. Tamam. Geldi bile.

Tüccar İsmet bey ağzında pipo, arkasında iki adamı, bahçeye doğru geliyorlardı.

— Merhaba Recep ağa, dedi. Nasılsın, ne var ne yok?

Recep ağa kımıldamadı.

— Bizim elmalar nasıl? Toplama zamanı geldi mi?

— Bilmem...

İsmet bey Recep ağanın soğukluğuna bir anlam veremedi.

— Ne bu hal? Hasta mısın?

— Hastayım he.

— Hım, anladım senin hastalığını. Ama aldırma. Alış veriş bu. Bazan aldanırsın, bazan aldatırsın.

— Biz hep aldanıyoruz ne hikmetse.

Tüccar İsmet bey sesli sesli güldü.

— İlâhi Recep ağa, dedi. Bu şakaların da olmasa çekilir adam değilsin.

— Ne gibi?

— Sen aldanmadın, aldattın! O herife bakma. Budalanın biri. Piyasayı bilmiyor. Niğde'de Kastamoni'de bu yıl elma bol anladın mı? Ankara, İstanbul elmaya boğuldu. En iyisi bir lira.

— O niye öyle alıyor ya?

— Ahmaklığından. Bir daha gelmez, bak gör.

Recep ağa durgundu. Kımıldamıyordu.

— Asıl biz aldandık ama oldu bir kere. Sözden dönülmez gayri.

— Madem öyle bey, bırak da o adama satayım.

— Yoo, olmaz! Ne dedik, söz sözdür!

— Parana beş yüz lira da faiz vereyim.

— Olmaz Recep ağa. Biz sözümüzün eriyiz. Zarar da etsek dönmeyiz. Anladın mı?

— Senin zarar etmeni istemem bey. Onun için söylüyorum. Şuraya ayağımıza gelmiş. İyi de para veriyor. Bırak satayım.

— Yok yok. Onu aklından çıkar. Bu elma benim. Sana emanet ettik. Müslümanlıkta emanete hıyanetlik yoktur, değil mi?

— Yok he.

Peki bu ağaçların etekleri niye boşalmış böyle? Gizliden sattınız mı yoksa?

Recep ağa bozuldu,

— Yoo, öyle bir şey yapmayız.

— Ee, ne bu ya? Şu hale bak, elma kalmamış ağaçlarda?

— Dökülüyor bey. Çoluk çocuk yiyor.

— Canım çoluk çocuk yerden alıp yesin. Ağaçların elması bizim ağa, öyle değil mi?

Recep ağa cevap vermedi. Yüzü karardı.

Tüccar İsmet bey önde, öbürleri arkada, ağaçları tek tek dolaştılar.

— Yaa. şuna bak! Dalların etekleri hep boşalmış. Olmaz böyle ağa. Madem ki mal benim, kendi malından daha çok dikkat edeceksin. Değil mi?

— Ediyoruz bey. Valla ediyoruz.

— Hadi canım. Ediyorsun da ne bu hal? Baksana ağaçlara. Satmışsınız işte, belli.

— Hıı... yaptı Recep ağa. Kafasını ağır ağır salladı.

Sonra cipin yanına geldiler. İsmet bey elini onun omuzuna koydu;

— Sana emanet, dedi. Kalana bari iyi bak. Tek elma eksilmesin, anladın mı?

— Hee...

— Birkaç güne kadar haber yollarım, o zaman toplarsınız. Ha göreyim seni ağa. Allaha ısmarladık.

— Güle güle bey.

Cipe binip gittiler.

Recep Sezgin arkalarından uzun uzun baktı. Sonra;

— Hıı... diye nefesini boşalttı. Emiin! diye bağırdı. Gel buraya, geel!

Emin küskün küskün geldi.

— Ben Merzifon'a gidiyorum oğlum. Dayının yanına. İki üç gün gelemem. Hadi bildiğini yap. Soran olursa "dayım hasta, oraya gitti' dersin.

Emin'in yüzü çözülüverdi,

— Hah şöyle baba, dedi. Yaşşa!..

Dereye aşağı koşmaya başladı.

Hayati Severoğlu

ARDAĞI, Adnan

BİR SARI OPEL

Şakaklarına kır düşmüştü. Kemikli, kemer burnundan başka en ilginç organı elleriydi. Geniş tırnakları vardı. Parmakları birden bitiverirdi. Bu parmakların sahibi dostum, bir resim öğretmeniydi. Uğraşıları içinde maden işleri, yağlıboya yapıtları yer alırdı. Bu açık yürekli kişinin eli de açıktı. Pas tutmaz bir çelik gibi pırıl pırıldı. Güven aşılardı.

Gizlerinizi saklar, saklılarını dostça, açık açık size anlatırdı. Onu, en çok, resim yaparken izlemeliydiniz. Ayakları yerden kesilir, soluğu bir artar, gücü büyür, parmakları irileşirdi. Fırçalarını vurdukça gençleşir, değişir, gözleri ışıl ışıl olurdu.

Onunla aynı okulda öğretmenlik yapıyordum. Ders'lerimizin bulunmadığı saatlarda, atelyesine inerdim. O, kendi eliyle kahve yapardı. İçerdik.

Bir araba almaya karar verdiğini söylediği zaman yine atelyesinde idik. Kahveleri getirmişti.

— Bir araba kaçadır?

— Ne o? Ali yoksa...

— Şöyle bir Opel...

— Buluruz. Yalnız sen paradan söz aç. Var mı biraz?

— Var.

O günden sonra o da ben de yakından ilgilendik. Bildiklerimizi araya koyduk. Sonunda aynı okulda öğretmenlik yapan, Ali'nin de öğretmeni olan yaşlı bir dosttan arabasını satın almaya karar verdik.

Bu, 1961 model bir sarı opel'di. 130.000 km. yapmıştı. 30.000 liraya verecekti. Ali arabayı uzaktan görmüştü. Ben hiç bilmiyordum. Ali, eniştesi olan bir dolmuş şoförünü alıp da okula geldiği zaman yüzü sevinçten al-al'dı.

— Haydi.. Eniştem dolmuşu ile aşağıda bizi bekliyor. Sarı Opeli test yaptırmaya götüreceğiz. Sen de gel.

— Yapma be Ali. Bu kadar çabuk mu?

— Sorma, düşlerime giriyor artık. Bu işe gönül verircesine girdim. Görme sapsarı bir Opel. Ev kedisi gibi, kapımın önünde duracak. Ehliyeti alırım çabuk. Sonra, birlikte Erdeğe gideriz.

— Dur Ali, biraz hızlı gitmiyor musun?

— Ne olacak? Bu yaşa geldik. Bir arabayı çok mu görüyorsun?

— Hayır, hayır diyeceğim başka. Ne ise, gidelim bakalım.

Dışarıda güneşli bir kış vardı. Öğle sonrasının damları sis içindeydi. Karşı dağlara çarpan güneş yer yer ev camlarını sarıya boyamıştı. Aşağıya indik. Dolmuşun arka tarafında, yanyana oturduk.

— Oğlumla kızım nasıl uçuyorlar sevincinden bir bilsen..

— Karın ne diyor bu işe?

— O da sevinçli. Annem de. Araba da tam bize göre. Nasıl isterdim onları şöyle bir arabaya alıp gezdirmek. Çiftliğe götürmek, ayran içirmek.. Düşün bir kez. Pazar sabahları yalnız çıkıyorsun. Arabanda boyalar, fırçalar, tuvaller... Beğendiğin yerde dur, koy sehpayı...

Ali, gözleri, resim yapar gibi, irileşmiş anlatıyordu. Dar bir sokakta durduk. Opel önümüzdeydi. Biraz sonra dostumuz geldi. Opele geçtik.

— İşte araba.

— Radyosu da var.

— Var, ben taktırdım. Araba daha çok götürür getirir. Bir yağlamak ister o kadar. Nereye gidiyoruz?

Ali, "Beşevlere Mobil istasyonunda usta bizi bekliyor, Hocam," dedi.

Biraz sonra Beşevlerdeydik. Ali, önde oturmuştu. Arada bir geriye dönüyor, sahip olacağı sarı Opelinin içine, sonra da bana gülerek bakıyordu.

Usta arabayı içeri aldı. Ali sigara tuttu bize. Araba kalın bir silindir üzerinde yükseldi. Usta altına girdi, kurcaladı, baktı durdu.

Ali yeni bir dünya bulmuş gibiydi. O da usta ile birlikte arabanın altını gözlüyor, elliyor, "bu neye yarar?" diye durmadan soruyordu.

Biraz sonra Opelin ön kapağı açıldı. Bujiler yoklandı. Motorun gücü için test uygulandı. Pervane, distribütör, kayış, filtre adamakıllı elden geçti. Ali, ustaya bakıyordu. Ne diyecekti? Birden düşleri yıkılabilirdi. Bir hasta çocuğun babası gibi doktorun gözlerini araştırıyordu. Usta yanımıza geldi.

— Araba temiz kullanılmış. Motor iyi. Sol rot ayarı yapılacak..

Ali derin bir nefes aldı. Otomobil sahibinin de gözleri güldü. Usta Ali'nin omuzunu tuttu.

— Çiftliğe kadar bir gidip gelelim, dedi.

Usta, direksiyona geçti. Deli gibi sürdü. Durdu, kalktı, vitesleri denedi. Döndük. Usta anahtarı sahibine uzattı:

— Arabanız iyi hocam. Dediğim gibi sol rot ayarı düzelirse daha iyi olur.

Ali mutluydu. Ama sonucu kesin olarak almış değildi. Önce parasında anlaşmaları gerekecekti. O da oldu. Yalnız, dostumuz bir kez daha karısına danışması gerektiğini söyleyince iş yarına kaldı.

Ayrıldık. Ali o geceyi uykusuz geçirdi. Bana, sabah sonucu alır almaz telefon etmesini söylemiştim.

Söz kesilecekti. Bir görüşte yüreğini titreten Opel için söz kesilecekti. Ali bütün gece Opeli düşünmüştü. Uyuyamamıştı. Aile içine karışacak olan bu varlık için ad bile düşünmüştü. Ara sıra pencereden dışarıya bakmış, arabayı nereye park edeceğini ayarlamıştı. Başka araba onu bu kadar ilgilendirmemişti. O bu sarı opele vurgundu.

Sabah oldu. Saat ona doğru telefon çaldı.

— Ben Ali, Hocam biraz önce telefon etti. Karısı Opeli satmaya... Alo... İstanbul arıyor, kesiyorum.. Alo, İstanbul, konuşun... Alo... Karşınızda Adnan bey.. Konuşun...

Araya giren İstanbul konuşmasından sonra hemen Ali'yi aradım. Telefon zili uzun zaman boşuna çaldı, durdu. Anlamıştım.

BARAN, Selçuk

CEVİZ AĞACINA KAR YAĞDI...

Komşular, kapısının önünde bir arabanın durduğunu gördüler. Sonra da arabadan üç kişinin indiğini... O üç kişinin bahçedeki küçük beyaz eve girip, evdeki kadınla birlikte en çok iki saat kaldığını, daha sonra da çıkıp gittiğini gördüler. Gene üç kişi olarak... İkisi erkek, biri kız olarak ve ikisi genç biri yaşlı.. Dördüncünün onları, evinin eşiğinde durup uğurladığını, bir süre arkalarından bakıp içeri girdiğini gördüler. Görmeyenler de görenlerden duydular. Yolun alt başındaki evde, pencerenin önünde oturmuş etekliğini teyelleyen on altı yaşındaki kız da duydu. Şimdi cevizli bahçedeki küçük beyaz evin kapısını çalması bundandı. Evin içindeki kadın bir süre duraladı. Sessiz bir kederle kapıyı açmamayı düşündü. Sonra kızın merakını bağışladı. Çünkü kız küçüktü. Nerdeyse çocuk... Ve merak ettiği şey kadının yalnızlığıydı, bir de duyduğunu sandığı acı...

Kadın elinde örgüsüyle açtı kapıyı. Kız, hiçbir şey söylemeden içeri girdi. Bir "Merhaba" bile diyemeden. Kollarını iki yanına sımsıkı yapıştırmış, gözleriyle kadının bakışlarını kucaklıyordu. Kadın yalnızca, "Bana yardım eder misin?" diye sordu. Ve pembe yün çilelerini uzattı. Kız kerevete oturup iki bacağını araladı; çilelerden birini dizlerine geçirip yumak yapmağa koyuldu. İnce parmakları sessizce yumağı sararken kolları da dizlerinin çevresinde düzenli çemberler çiziyordu. Kadın, kızın becerikli ellerinde yumağın hızla büyüyüşünü seyretti bir süre. Sonra da çoğalıp, nerdeyse tipileyen kara baktı. Koltuğunda bir ileri, bir geri sallanarak karın sesini dinledi, arada da yün işlerken şişlerin çıkardığı tıkırtıyı...

Kız saygıyla ve çekinerek susuyordu. Suskunluğunda karanlıkların, uğursuzlukların korkusu gizliydi. Çocuğun taptaze imgelemindeki keskin çizgili görüntüler kadını güldürdü.

'Hayır çocuğum, hayır! Bugün eşiğimden içeri kara bacaklı bir böcek gibi uğursuz dilekler girmedi. Burada söylenen sözlerin arasına kara çelik pırıltıları karışmadı. İnan bana. Senden gizlemeğe değecek hiçbir şey olmadı.'

'Biliyordum bir gün geleceklerini. Sana hiç belli etmedim ama biliyordum. Bahçe kapısının önünde, o çamurlu yolda,

yağmur yağarken bile olsa, bir arabanın duracağını ve benim —kendimi ola ki yanıldığıma inandırmağa uğraşarak— yerimde oturup kalacağımı biliyordum. Daha önce neler düşlemişsem içimde onlar vardı. Ne daha fazla, ne de noksan... Sıkıntıma utanç, tedirginliğime korku. suskunluğuma özlem karışmamıştı. Sonra arabanın kapıları açılıp kapandı. Ardından çakıllı bahçe yolunda ürkek ayak sesleri duydum. Ve onlar kapımın önündeydiler. Bir süre öylece durup beklediler. Şaşkındılar. Sözüme inanmayacaksın ama, bunlar üzerinde elektrik zili bulunmayan bir kapıyı çalmamışlardır ömürlerinde. Oysa benim evleninceye dek oturduğum evde, baba evinde, bize gelenler, orta parmaklarını iki kat edip sivrilttikleri mafsal kemikleriyle vururlardı kapıya.'

"Şu benim sokak kapısı için küçük bir tokmak hiç de fena olmaz, diyorum. Ne dersin? Hani pirinçten minicik eller vardır ya, işte onlardan. Kente indiğinde bir tane alayım."

'Oturduğum yerde örgümün pembe yünüyle şişlerimin gümüşsü ışığının karışımına bakıp duruyordum. Ayağa kalkarken de bahçemdeki ceviz ağacının çıplak dallarına bir göz attım. "Sana bir şey yapamazlar." dedim, kendi kendime. Yüzümün pembe rengiyle şişlerim böylesine uyuşurken ve ceviz ağacı o siyah çıplaklığıyla, bu denli güvenle göğe doğru uzanırken kimse bana bir şey yapamaz. Bunu böylece bilmeni isterim.'

'Sıhhanlığın karanlığı ardında kurşun renkli bir yağmur duvarının önünde duruyorlardı. Hafiften ürpermiş soluk yüzleriyle kapımın eşiğinde... İlkin kocamın yeni atkısının parlak sarı çizgilerini gördüm. Üç tane daha vardı ya, dedim içimden. Üç tane yepyeni atkı... Sanki onun öteberisini yerleştirmek hâlâ benim işimmiş gibi... Öylece bekliyorlardı yağmurun önünde. Yirmi beş yıl kocam, oğlum, kızım olmamışlar gibi. Sonra bir de baktım, isteseler bile içeri giremezler. Gözlerim, o sarı çizgili yeni atkıda, önlerine dikilip kalmışını. Kımıldanıp yana çekildim. Onlar da evime girdiler. Tahtadan oyulmuş gibi ve solgundu yüzleri. Paltolarını aldım. Odam tüm yabancılığıyla önlerinde köşelendi. Cilâsız, kuru tahtalar, çamurlu ayaklarının altında gürültülüydü. Kocam pencerenin önündeki kerevete oturdu. İşte şimdi senin olduğun yere... Ama ikide bir dönüp ardına bakmasından belliydi; orada hiç rahat değildi. Çocuklar sandalyeye oturdular. Üç çift göz çekingen bakışlarını çıplak duvarlarda gezdirip beni yeni yaşantıma yerleştirmeğe çalışıyordu. Ben karşılarına geçip odamın tek rahat yerine, sallanır koltuğuma oturdum. Koltuk ağırlığımla bir iki gitti geldi altımda.'

'Onlara "Bir gün buraya geleceğinizi biliyordum." dedim. İlk söz söylensin ve bunu da ben söylemiş olayım diye. Kızım

dudaklarını ısırıp duruyordu. Ağlayacak gibiydi. "Neden, neden böyle..." diye başladı kocam ama sözünü tamamlayamadı. Kızım hıçkırıklarını salıverdi. Boynuma sarılarak, bir anda boşanıveren yaşlarla ıslanmış yüzünü benimkine sürerek... Kendi kendime "Hiç de çocuk değil artık." dedim. Ona da dağılmış saçlarını düzeltirken "Hadi canım, ne oluyor?" dedim yalnızca. "Git, yerine otur." '

"Öteki çileyi de sarabilirsin çocuğum. Eğer yorulmadıysan tabiî... Pembe evin gelinine örüyorum. Biliyorsun, kız gebe. Bu mu? Hayır, bir lizöz bu. Gelinin. Lohusa döşeğinde konuklarını karşılarken giysin diye... Önce anayı düşünmeli. Bebeğe sonra örerim."

'Bu ömrümün biricik serüvenidir, yavrum. Kendi kendime düzenleyip sonuna dek sürdürdüğüm tek başarımdır. Kimseye bir şeycikler sormadan... Hem de hiç korkmadan... Ne kadar çok şeyden korktuğumu sana hiç söylememiş miydim? Evimin dört duvarının dışında kalan her şey korkutuyordu beni. Giderek odalar ve içindeki eşyalar çoğalmağa başladıkça evimden de korktum. Kocamın arkadaşları, arkadaşlarının da karıları vardı; onların çekinmeden söyleyebildikleri her şey; pırıl pırıl kahkahaları... Aramıza sessiz, güleç bir konuk gibi girip sonra teklifsizce yerleşiveren kopuşlarımızdan, bu kopuşların ötekileri ürkütmeyişinden korktum. Aralarında göz göz karanlıklar büyüyordu— pencerelerimizin önünde küt bir düzgünlük içinde büyüyen yeni yapılardan korktum. Öyle bir beyazlıklar vardır ki, aradan bir yıl geçmeden lekeli karanlıklara dönüşüverir. Hele durmaksızın yükselen yapıların çevresini gün gün daha bir sıklaşarak saran renksiz, kan ipliği yollar... O yollar üzerine atılan adımlar... Bir yürümeğe başladın mı nerede biterdi o yollar? Ne uzun ne uzun?'

'Ama kitaplar çocuğum, en çok onlardan korktum. Önceleri, ben haftada bir renkli kapaklarını teker teker avuçlarımın içinde duyarak tozlarını alırken, salonun köşesindeki küçük kitaplıktan çıkmağa niyetli görünmüyorlardı. Sonra birden çoğalmağa başladılar. Tozlu yapışkan böcekler gibi duvarları ve yerleri kapladılar. O ilk küçük evimizin, çocuklarımı doğurduğum yatak odasına dek girdiler. Kocam kitaplarını seviyordu. Yatak odasında bile kitap okuyordu. Ben yatarken, o, ikiye bölünen evlilik yatağımızın arasına koyduğu çalışma masasının başına oturup, yüzünün bana doğru olan yanını karanlığa gömen lâmbanın ışığında okuyor, yazıyor, çiziyordu. Yattığım yerden duvara vuran gölgesini görüyordum. Bin kiloluk bir ağırlık gibi kımıltısız, ya da gittikçe irileşen devsi bir böcek gibi kapkara...'

"Çay içer miyiz? Ne dersin? Demin onlarla da içtim. Ama

bir şey anlamadım. Ayrıca canım bir de sigara içmek istiyor çayla birlikte. Zahmet olmazsa sen yapar mısın çayı?"

'Kocam "Bize kızdın sen" diye tekrarlayıp duruyordu. "Ne yaptık sana?" diye de soruyordu ardından.'

'İnan bana başka yol gelmemişti aklıma. On sekiz yaşında bir budala gibi o çirkin, o şaşkın mektubu yazıp yemek masasının üzerine bıraktım. Sonra da çektim kapıyı arkamdan. Aklıma başka yol gelmemişti.'

'Kocam "Bize kızdın sen..." diyordu da başka bir şey demiyordu. Sanki onlara kızmam, yüreğine hoş bir esenlik veriyordu. Oysa hiçbirine kızmış değildim. Bunu yüzlerine de söyledim. "Çok kalabalıktınız" dedim. "Evde, sokaklarda, dükkânlarda, dolaplarda..." Günün birinde kalabalığı silkelemekten ve tek başıma kalmaktan başka bir isteğim olmadığını anlayıverdim. Herkes bir şeyler istiyordu. Daha çok oda, daha çok kitap, daha iyi dinlenmek, daha temiz gömlek... Bir gün ben de bir şey istesem, dedim. Bu, yaşamımın neresine geldiğimi kendi kendime sorduğum gündü. Fazla da uğraşmadım. Ne istediğimi düşünür düşünmez de yakalayıverdim onu. Güneş ışığında uçuşan o bin renkli toz parçacıklarından birini avcumun içine almış gibi oldum. Yeni emeklemeğe başlayan, çevrelerini şaşkın, gene de korkusuz bir hayranlıkla gözleyen bebeklerin yaptıkları gibi... Sonra da kendi kendime "Tut onu." dedim. "Sımsıkı... Sakın bırakma." Ve öyle yaptım.'

'Ben bunları söylerken kocam dirsekleri dizlerine dayalı, başı iki elinin arasında, gözlerini kapamış şakaklarını sıkıyordu. Avcumun içindeki ağırlıksız pırıltı, anlamsız bir gürültü yapıyordu kulaklarının dibinde. Pencereden öteye, ceviz ağacına doğru baktım. Dışarısı, pencerenin camına esmer bir yüz gibi abanmıştı. Ve yağmur ceviz ağacını uzaklara götürmüştü.'

'Kocam o hiç sevmediğim çayı içerken "Seni almadan bir yere kıpırdamam," dedi sertlikle. Ben de "Günün birinde geri dönecek olsaydım evi terketmezdim." diye cevap verdim. Sonra "Söyle ne yapmamızı istiyorsun?" dedi. "Bir duvar gibi sert ve suskunsun. Konuştuğun zaman da hiçbir şey anlatmış olmuyorsun." Odanın içinde dönenip duruyordu. Yapması gereken şeyi yapamadığından dönenip duruyordu. Oysa yapması gereken değildi yapamadığı. Nereden bilsin?'

'Onlara "Bana uğrayabilirsiniz," dedim. "Ne zaman isterseniz. Önceden bildirmeniz gerekmez. Çoğu zaman dışarı çıkmıyorum. Evde yoksam bile anahtar kapının sağ yanındaki taşın altındadır. Ya da komşulara soruverin, onlardayımdır." "Ya sen... Hiç eve, bize gelmiyecek misin?" diye sordu kızım

burnunu çekerek. "Kente indiğim yok, kalabalık oluyor aşağıları. Yoruluyorum. Sen neden çayını içmiyorsun? Çayınızı içsenize. Yoksa beğenmediniz mi?" Sonunda susup kaldık. Böyle olacağı belliydi. Karşılıklı oturup konuşmayı çoktan unutmuştuk. Ağızlarımızdan çıkan sözcükler, aramızdaki suskunluk duvarını güçlükle aşardı. "Evin kalabalık olduğunu söylemiştin," diye yeniden denemeye girişti kızım sessizliğimizin üzerine bir köprü kuracağını sanarak. "Eğer öyleyse, biz zaten günün birinde çıkıp gideceğiz, ben şimdiden giderim." Bir kez daha gürültüyle çekti burnunu. Görüyorsun ya, onu hiç de iyi terbiye edememişim. Başkaları çay içerken burnunu çekmemesi gerektiğini bile bilmiyor.'

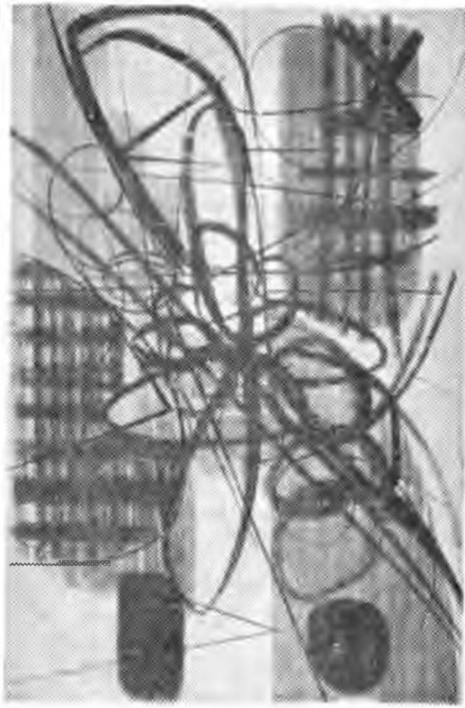
'Kapıdan çıkarken kocam ve oğlum yanağımdan öptüler. Kızım bir kez daha ağlayarak boynuma sarıldı. "Ne oluyor?" dedim. "Ölmedim daha... Siz çıkıp gidince de birden düşüp ölecek değilim. Özledikçe gelirsin. Hem hava da almış olursun. Güzeldir buraları..." Oysa o kolay kolay bana gelemiyeceğini biliyordu. Ağlaması bundandı. Karşılıklı susup kalmamızdan korkacak, gelmeyecek.'

'Araba uzaklaşırken arkalarından baktım. Bir süre öylece kapıda dikelip kalmışım. Yağmur sulu kara çevirmişti. İri kar parçaları yumuşak, esnek bir hışırtıyla ellerime, saçlarıma konuyor, sulu toprağın üzerinde saydam bir kalınlık halinde birikiyordu. "İlk kar," dedim birden sevinerek. "Yabanıl, hoyrat bahçeme ilk kar..." Sonra içeri girdim.'

'Demin başarımın sözünü ettim sana. Öyle başarı olmaz. Daha çok küçüksün, aklında olsun. Kaçmak, zavallı, önemsiz bir şeydir. Buna başarı denmez. Ben kaçtım. İşte bu kadar. Sen daha hiçbir şey bilmiyorsun. Çocuk doğurmak nedir bilmiyorsun. Ben onları doğurdum, oğlumu ve kızımı... Küçücük aç dudaklarının acıyan memelerime uzandığını gördüm. Kendi bedenimden sızan ılık sütün kendi doğurduğum çocuklara can verdiğini gördüm. Bensiz yaşayamazlardı. Öylesine küçük, zavallı ve açtılar. Sonra büyüdüler. Kocaman, yabancı adamlar oldular. Buna engel olmalıydım. Kocamın yatağımızı ikiye bölüp ortasına çalışma masasını koymasına engel olmalıydım. Kitaplarını yatak odamıza sokmasına engel olmalıydım.'

O gece kar durmaksızın yağdı. Kar, karanlık göğün tepesinden, karanlık, sulu topraklara doğru, iri iri, beyaz beyaz ve ağır, uzayan düşüşlerle yağdı. Önce parça parça düşüyorlardı; sonra bölündüler; tane tane ve daha sessiz, düşsü bir mırıltıyla indiler. Çukurları doldurdular, karanlığı ağdırdılar. Toprak ve geceyle birlikte yolları, ağaçları, beyaz evlerin kırmızı damlarını, sokak fenerlerinin külâhlarını, elektrik tellerini kapladılar.

Cevizli bahçedeki küçük evin kadını sabahın ak aydınlığında uyandı. Pencereden baktı. Ceviz ağacının dalları kara kara değil, pembe-beyazdı şimdi. Ve kadın, onun, kocaman bir ıslak çarşaf gibi uzanan göğün altında yavaş yavaş yok olduğunu gördü.

Hans Hartung : Soyut

BATUHAN, Remziye

SU YAĞMUR BİR YAĞARSA...

Nanukla çobanlıktaydık ormanın içlerinde. Koca kafalı çoban köpekleri dağılan sürüyü derleyip topluyordu aradabir. Bizim gereğimiz kalmıyordu pek de. Biraz uzaklaşmamız da korkulacak şeyler doğurmazdı.

Nanuk'un üzerinde lök gibi bir yamayla kendine gelebilmiş eski mavi entarim vardı. Annem vermişti ona. Böbürleniyordum gözüm ilişti̇ğinde. İkimiz de çalışmalıydık ya. Yalnız Nanuk benim yalınayak gezmeme akıl erdiremiyordu. "Benim pabucum olsa gezmezdim böyle" diyordu. Bu işin tadına varamıyordu zavallı.

Ormanın içinde yabani meyvalar arıyorduk. Döngeller hamdı. Bogazımızı tıkıyordu güç belâ yuttuklarımız. Elimizdeki sopaları irl ağaçların köklerindeki piçlere vura vura dolaşıyor, iri mantarları toplayıp torbamıza atıyorduk. Bolca bir çalılığın arkasında kımıldanmalar farkettim.

"Böh" dedi biri.

"Böh sana" diye yapıştırdım, umursamadan. Yürümeye devam ederken; "Bunak" diye homurdandım. "Buldu korkutacak adamı." Nanuk dirsek attı;

"Tabansız" dedi.

"Kimmiş?"

"Kim diyen."

Üstelemeyince açıldı.

"Niye yakınındayken demedin onu?"

"Demez miyim? Korkar mıyım yani?"

Korkutmaya çalışan oğlan on adım gerimizdeydl.

"İstanbullu" diye seslendi. Bir şişindim kl.

"Söyle ne istiyorsun?"

"İmam seni yağmur duasına sokmıyacakmış" dedi.

"Çok şey" dedim. Nanuk dayanamadı;

"Nedenmiş o?"

"Bilmiyor musun?"

"Neyi?"

"Niye sokmıyacağını?"

"Niye sokmıyacakmış?"

"Köyde bilmiyen kalmadı."

"Kalmış işte. Bak ben bilmiyorum."

Oğlan omuz silkti.

Lâf. Bilmiyormuş. Yalan işte. Kör ebem bile duydu."

"Boş veeeer. Canı isterse. Yağmur yağsa bana ne? Yağmasa bana ne. Benim tarlam yok ya. Günaha girmişsem ben girmişim. Ona ne? Yengeçleri ateşe atıp bar bar bağırtarak pişirdiğim için ben cehennemlikmişim. Ateşte yanacakmışım. İşi gücü yok. vaizlarında bunu anlatıyormuş."

Oğlan, güzelce bir sarı kafa.

"Yağmur duasına çocuklar 'amin' diyecekmiş."

"Ben amin demesem ne çıkar? Çocuk çooook. Yeter sırf bu köydekiler."

"Ama sonra et yiyecaz. Yaa.."

Hımm. İşte bu olmadı diye düşündüm. Et olunca giriş. Ona dayanamam işte. Biraz bozulduğumu farkedince oğlan bir kabardı hep arkadan arkadan gelirken çalımla öne geçti. Onun da ayakları çıplaktı, rahat rahat yürüyordu. Ben bastığım yere bakmaya zorunluydum. Bir diken battı mı saçlarım ayağa kalkıyordu. Köpeklerden biri yanımıza geldi. bir şey diyecekmiş gibi. Kafası yerden yerden, öyle bir acayip yürüyordu. Onun yüzüne bakamıyordum. Kaşlarının olması icabeden yerde kene doluydu. Gözlerini kör etmeleri yakındı. Hafif hafif hırlıyordu. Sıcaktan dili bir karış dışarı çıkmıştı.

Bu Abaza köyünde Karadenizlilere verilen ad Ordulu'ydu her nedense. Köye ilk geldiğimiz günlerde şüphelenmiş olacaklardı ki, tüm allemde olanca burunları yukardan aşağı, aşağıdan yukarı utanmazcasına ölçmüş biçmiş "Ordulu musunuz?" diye sormuşlardı. Abaza değildik, bu apaçıktı ama Ordulu olabilirdik. Geldiğimiz yere göre adlandırmayı uygun bulmuşlardı en sonunda.

Gökyüzünü güçlükle görebiliyorduk. Susuzluğun söz geçiremediği boylu boslu ağaçlar dümdüz gövdelerinin üstündeki yemyeşil yapraklarıyla gökyüzünün mavisini paramparça ediyorlardı. Bir fakirin yorganı gibi yama yamaydı dünyanın tavanı. Toprak kurumuş. üstü ince bir toz haline gelmişti. Mısır tarlaları kupkuruydu. Kabaklar yangından çıkmışa dönmüştü. Buğdayların soydan sarışın olmaları susuzluğun yaptıklarını oldukça gizliyordu.

Sürüye dal kırıyordu köy delikanlıları. Burada sürüye bakan tek bir çoban değildi. Hayvanı olan her evin bir delikanlısı kendi hayvanlarına göz kulak olmak için daima yanlarında bulunuyordu. O gün Nanuk'un abisi yeni barakalarının dört duvarını çatmada çalışmak için daha çıkmamış, bu işi ufacık Nanuk'a bırakmıştı. Eh ben de vardım ya! Hiç olmazsa korkuluk yerine geçerdim ya. Ordulu olan Nanuklar, köyün en

fakir allesiydi. Nanuk onun adı değildi. Beyhandı adı ama nedense herkes Nanuk diyordu. Fakir ama gözü tok insanlardı. Köyde edindiğimiz tavuklardan biri gizlice onların bahçesine yumurtlamıştı da buldukları zaman bir çanağa doldurup getirmişlerdi.

Bugün de onların üçü beşi geçmeyen hayvanlarına çobanlık etmeye gelmiştim. Hem de yalınayak. Ormanda dolaşmak zaten her günkü işimizdi ama bugünkü başka geliyordu bize. Büyük büyük görüyorduk kendimizi. Hele ufak tefek Nanuk'un çalımı. Nanuk sarışındı, sevimli yuvarlak bir yüzü vardı. İri saf gözleri masmaviydi.

"Okul zamanı gelince sen gideceksin. Ben burda gine yapayalnız kalıcam." derdi, üzülürdü. "Abazalar insana yabancı gözüyle bakıyorlar. Senin gibi arkadaş olmuyorlar. Köleleri gine neyse ama beyleri..."

Bizim ev sahiplerimiz köle sınıfındandı. Üç kızın en büyüğü hiç iş yapmaz allığı rastığı yerinde kırım kırım kırıtır, koca beklerdi. En küçük kız da genç kızlığa doğru çiçeklenmişti, o da işsiz güçsüz dolanır dururdu. Bütün yük ortanca kızdaydı. Evin ve tarlanın yükünü çilekeş bir beygir gibi çeker dururdu. Evin bir odasında keçiler oturuyordu. Melemelerini, kart kart öksürmelerini biz üst kattan duyardık, bazen de kokularını. Zemini toprak holde kızlarla beraber tütün dizerken bazen kapılarının tahta aralıklarından bize bakarlardı. Ortanca kız hayvanları sağar, folluktaki yumurtaları toplar ve bütün bu işlerinin arasında yukarı çıkıp beni öpmeyi ihmal etmezdi, bu arada bit aktarmayı da.

"Ah anam, ah güzelim" diye sever aklınca, ıslak öpücükleriyle midemi bulandırırken. Hepsi de çok düzgün türkçe konuşuyorlardı. Bu bakımdan ayrıldığım sevgili sokağımı, Çukur Çeşmeyi bana pek aratmıyordu, buranın insanları. Yadırgadığım tarafı her gün yağmur beklenmesi, bundan başka söz edilmemesiydi. Çukur Çeşmede yağmur yağmasa yağmasa ne olurdu sanki. Çeşme başı kavgalarımız belki daha bir ateşlenirdi. Ya şimdi de başıma gelene bak. İmam efendi beni yağmur duasına sokmayacakmış.

Kızgın gökyüzünün sıcağı çıplak topraktan yalım yalım vuruyordu insanın suratına. Ormanda olmasak gezemezdik böyle alım çalım.

Köylüler elleri kaşlarında kasket tarağı gibi, gökyüzünü Bolu dağına kadar kolaçanlıyorlardı. Arasıra yalancı bir bulut köye bakmadan geçip gidiyordu. Irmağın suyu daha da durgunlaşmış, pis bir göl gibi üstü sineklenmişti. Kurbağalar "vraaak" deyip sıçrıyorlardı aradabir.

Meyva aramaktan hayvanların yanına dönüyorduk. yaklaşmıştık onlara, karşı bayırdaydılar. Köyün tüyü taze oğlanları ellerinde değneklerle hayvanları uzaklaştıkça geri çeviriyor, incelen dereye yatıp serinlemeye çalışan keyif ehli mandaları dürtüşleyip duruyorlardı. Mandaların tüylü sırtları yanık tepeler gibi yükseliyordu suyun üstünde. Kiminin iri mavi gözleri vardı insanı şaşırtan. Nanuk'un Karakız'ı taptaze bir gübre yığınının üstünde tasasız, yangelmiş, geviş getiriyordu. Nanuk onu görünce sevinçle bastı narayı; "Karakıız, Karakız." Karakız başını şöyle bir çevirdi omzu üstünden, dişleri arasında çikleti, "Moğoooo..." diye cevap verdi baştan savma. Biz yaklaşınca saygılı bir kapıcı gibi doğruldu yerinden, belinden aşağısı sıvanmış. Sonra yakınında yatan bir dalın yapraklarını yemeğe koyuldu. Akşama kadar seyrettik yeyip içip süsüşmelerini. Aradabir dal kırdık —iyi ki abim görmedi—, aradabir dolaştık, bol bol ter döktük. Bir çayırlıkta —çayıra benzer yanı kalmamıştı ya— beyaz bir ata rasladık. Kemiklerinin üstünde hiçbir şey kalmamıştı.

"Yakında kesecekler bu zavallıyı" dedi Nanuk.

"Vay nankörler, kalpsizler, vicdansızlar," diye isyan ettim.

"Ne yapsınlar?" diye devam etti. "Gözleri görmez, kulakları duymaz. Diş'leri kırık dökük. Öyle yaşlı ki. Otlarken hep ağaçlara tosluyor. Kalçasındaki yara geçmek bilmiyor." Sol kalçasında büyük bir yara görülüyordu. Derisi yüzülmüş gibiydi. İçim sızladı, midem döndü. At o'madığıma sevindim. Çalışıp yorulmuş bir insan için hiç olmazsa "yenmek" gibi bir son yoktu.

Sarı oğlan ötekilere dedikodu yetiştirmiş olmalı. Oğlanlar bakıp bakıp fısfıs-koskos ediyorlardı. Acımış gibiydi bakışları. Neye acıyorlardı acaba? Duaya giremiyeceğim için mi, etten yoksun kalacağım için mi? Onu kestiremedim işte. Nanuk da anlamış olmalı; "Oğlanlar seni konuşuyorlar," dedi, dirsekleyip. "Boş ver," dedim. "Vız gelir."

. . . . . .

Köyün meydanlık yerinde toplandı herkes. Utanmasak ağaçların altına kaçacaktık sıcaktan. Gözlerimizi kırpıştırıyor, bakamıyorduk. Işıl ışıldı toprak. Çoktan sararan çimenler ezilmiş kurumuş toprağa karışmıştı. Büyükler uzaklardan, gizlenebildikleri ağaçların altından çocukları seyrediyordu. Çocuk omuzlarımıza bunca önemli bir işi almış olmanın gururunu taşıyor, ateş püsküren güneşin öfkesiyle kavruluyorduk. İmam efendi ne düşünmüşse düşünmüş, beni de duaya çağırmıştı. Yardımıma inanıyor olmalıydı.

Tabur etti bizi. Boyum kısa olduğu için önlerdeydim. Her hareketini görebiliyordum. O dua ediyordu, biz de avuçlarımız toprağa dönmüş "amin" diyorduk. Bazı yerlerini de onun hemen peşinden biz aynen bir ağızdan tekrar ediyorduk. Bir gümbürtü koptu tepemizde. "Amin"lerimiz çok candan oldu derken bunun bir jet uçağı olduğunu anladık. Sonra gene "amin amin" diye bağırıştık. Avuçlarımız hep yere baktı dua boyunca. İmam efendi coştukça coştu. Paslı küflü kara dişleri köpükler içinde kaldı. Okurken küçük çitlenbik gözleri kafasının içine doğru kaykılıyor, burun delikleri yarış atlarınınki gibi büyüyordu. İmam efendinin tarlası azbuz değildi, ama herkese yetecek kadar candan dlua ettiği belliydi. Ağaçların altına doğru koçları sürüklediklerini gördüm. Yağmur uğruna canlarından olacaklardı. Güneşten gözlerimiz yaşarıyor, yanaklarımızdan süzülüyordu. Nanuk'un yüzünü göremiyordum ama fırt fırt burnunu çektiğine göre yüzü benimkinden beter olmalıydı. Ağladığımızı kimse anlayamazdı nasıl olsa.

Duanın bitmesini bekliyordum artık. Durulacak gibi değildi. Toprak ışığı ayna gibi yüzüme çarpıyordu. Elimin üstü bile bakılamayacak kadar parlaktı. Ağaçların arasından dümdüz dumanlar yükseliyordu. Olup biteni anlamak güç değildi. Yağmurlar gelinceye kadar böyle duracak mıydık yoksa? Saniyelerin lâstik gibi uzadığı, tek tek yaşandığı anlardandı bu.

Sonra nihayet son "amin"i haykırdık, sonra da tabanları yağladık. Ağaçların altında aldık soluğu. Deminki koçlar da çoktan soluğu koca kazanlarda almışlardı. Sandık, sini tahta ne bulunmuşsa yere dizilmiş, ziyafet sofranız hazırlanmıştı.

Sürüklenen koçları düşünüp üzülüyor. etleri düşünüp seviniyordum. Kurban edilen ağaç dalları da azımsanacak gibi değildi. Sofralara hem süs hem destek oluyordu yaprakları tozlu dallar. Yarası yeni kanayan güzelim ağaçlara koçlar kürklerini asıp kan isteyen Tanrılara yalvarmaya gitmişlerdi. Bu acayip bayramın insanı ürperten bir havası vardı. Abaza erkekleriyle çocukların kutladığı bir bayramdı bu. Usta birer aşçı gibi kazandan kazana koşuşuyor, koca kepçelerle etleri çıkarıp, kara tırnaklı parmaklarıyla koparark pişip pişmediğine bakıyorlardı. Saniyeler yine, çiğneyip çiğneyip telgraf telleri gibi uzattığımız, parmaklarımıza doladığımız sakızlara benziyordu. Buram buram tüten kazanlardan dayanılmaz kokular geliyor, yemek için ölüyorduk. Nanuk konuşmuyordu, iflâhı kesilmişti anlaşılan. Saçları terle tozla bulanmış, taraz taraz olmuştu. Oğlanlar itiş kakış oynaşıyorlardı.

Tam bir asır sonra kucağıma atılan iri bir lokmaile kendime geldim. Yana yana giriştim yemeğe. Herkes kıtlıktan çık-

mış gibi saldırmıştı. Ağız şapırtıları karınlar doydukça duyulmaz oldu. Erkekler avuç avuç et dağıtıyor, önlerimizde küçük birer tepe yükseliyordu. Sıcak sıcak etleri yuvarladıkça ağzının sulanması geçiyor. bu sefer burnum akmaya başlıyordu. Nanuk eğilip eteğini kaldırdı, yağlı eliyle, bir güzel sildi burnunu. Ben İstanbulluydum. utandım aynı işi yapmaya. Karınlar da gözler de doyunca yavaş yavaş kalkıp ağaçların arkasında kayboluyordu oğlanlar Kimi pantalonunun önünü yağlı eliyle kapamayı ya beceremediğinden ya da unuttuğundan öylece dönüyordu.

"Nanuk" dedim, duymadı. Güçlükle bir kere daha "Nanuk" diyebildim, koştum ağaçların arkasına. Ben de üstten boşalttım. Nanuk peşimden gelmişti, gözleri top top açılmıştı. "Neden?" diye sordu. "Ne oldu sana?" Bir şey diyecek durumum kalmamıştı. Başımla ilerdeki ağacı gösterdim. Bir koç kafası dilini ısırmış dehşetle bize bakıyordu.

. . . . . .

O gece bilmem kurbanlardan, bilmem bizim aminlerden öyle bir hava patladı ki denizler kalkıp köye boşaldı sandık. Sabah olup biraz gözgözü görür duruma geldiği zaman köy tanınır gibi değildi. Hiçbirinin anlatılır tarafı yoktu. Yarı bele kadar çamura batmadan adım atılamıyan köyde gine de lâflar rahatlıkla dolaştı. İmam efendinin tarlasında şimdi sağ kalan kazlarıyla ördekleri yüzüyormuş. İmam efendi de "evlerden uzak olsun" diyorlar söylerken, "galiba kafayı bozmuş. Evinin damına çıkmış dövünüyormuş; "O karı yok mu o karı, o İstanbullu karı. Bunlar hep onun bok yemesi." diyormuş. "Ne halt ettim de onu duaya soktum? Yengeçleri cayır cayır ateşte yakan o dinsizi duaya soktum da ne bok yedim? Vah bana vah vah vah vah."

CUMALI, Necati

KAYMAK KIZ

Ne eğlenceli sesler çıkarıyordu sirkin bandosu! Ortada palyaço ile kırık dökük bir otomobil vardı. Otomobil hırlıyor, dumanlar tozlar salıyor neresinden tutsa dağılıyor palyaçonun elinde kalıyordu. Bandonun zilleri, davulu, trompetleri bu türlü aksiliklere uygun sesler çıkararak âdeta gıdıklıyordu kızı.

Annesi ile ön localardan birinde oturuyorlardı. Çiklet çiğniyor, durmadan gülüyordu kız. Çocuksu bir sevinçle sağında solunda, gerisinde oturan hiç tanımadığı seyircilere dönüyor: "Ne hoş değil mi?" diyordu sanki bakışlarıyla. Hiçbir hoppalık yoktu davranışlarında. Hafiften tombul, yuvarlak yuvarlaktı bütün çizgileri. Gülerken gözlerinin ışıltısını yansıtan pırıl pırıl bir teni vardı.

Kadın, gösteriden çok kızının sevinciyle ilgileniyordu. Kızı güldükçe el çırptıkça o da seviniyor, sağına soluna gerisine dönüyor, gözlerini kızından ayırmayan çoğu erkek seyircilere gülüşler dağıtıyor, bakışlarıyla: "Böyledir işte benim kızım! Hoştur! Ne görse sevinir. Görenlerin içinden gamını tasasını siler süpürür," demek istiyordu sanki.

Palyaço, birdenbire yürüyüveren otomobilin ardından düştü kalktı. Kız, el çırptı zıpladı oturduğu yerde sevincinden. Kadın, yöresinde kızı ile ilgilenenlere baktı. Sağda, üç sıra gerisinde beyaz üniformalı bir denizcinin kızından gözlerini ayırmadığını gördü. Heyecanlandı, hafif dürttü kızını.. Kız çikletini çiğneye çiğneye "Ne var?" diyen bakışlarla annesine döndü. Kadın: "Görmez misin? dedi. Koskoca yüzbaşı! Vuruldu sana! Gözlerini ayırmaz senden!"

Kız uzun uzun baktı denizciye. Önce gülüyor çiklet çiğniyordu. Yüzbaşıya baktıkça çeneleri durdu, çikletini çiğnemeyi unuttu. Gülüşü söndü. Sonra önüne döndü, locanın kenarında kavuşturduğu kollarına çenesiyle abandı. Düşüncelere daldı. Artık gülmüyordu.

Annesi kulağına eğildi: "Koskoca yüzbaşı!" dedi. "Aslan gibi maşallah! Ne de yakışıklı. Kısmetin, besbelli kısmetin!.,"

Kız mırıldandı: "Yüzbaşı değil o! Kaptan!"

"Kaptan olsun! Daha iyi, gemilerde, denizlerde gezdirir seni..."

Kız sustu.

"Baksana, koskoca sirkin içinde senin gibi bir kız daha var mı? Kaymaksın sen, kaymak! Yüzbaşılara, paşalara, kaptanlara göresin!"

Kız omuz silkti.

Kadın: "Etme kızım, aksilik, huysuzluk etme, kısmetini tepme!" dedi döndü, kaptana: "Küçük o daha, toy daha, kusuruna bakma!" der gibilerden güldü.

Atlar dönüyordu ortada. Kız locanın kenarına abanmış, sözüm ona atlara bakıyordu. Ama ne atları görüyordu, ne de at cambazlarını! Kaptanı görüyordu önünde. At cambazları hünerlerini gösterdikçe kalbi hızla atıyor, dayanamıyor, sıçrıyor, "Ayy!" diye haykırıyor, dönüp kaptana sığınıyordu bakışlarıyla. Kaptan hafif gülümsüyordu ona.

Trapezciler uçuyorlardı havada. Kız, gözleri kaptanda, "Ayyy!" diyor, annesinin koluna sarılıyor, ama annesinin koluna değil de kaptanın koluna sarılıyordu sanki! Kaptan gülümsüyordu gene.

Kaplanlar gelince korkusu büsbütün arttı kızın. Sivri dişlerini göstererek homurdanan kaplanların ayakları dibinde kaplan eğiticisi kırbacını şaklattıkça, kız elleriyle yüzünü kapattı, kaptana döndü, yardımına, korumasına ne kadar muhtaç olduğunu açık açık belli etti.

Kaptan, gösteri boyunca gözlerini ayırmadı anne kızdan. Kızın saflığını, toyluğunu, kendisine çabucak tutulduğunu hemen anladı. Annesinin ise kolay kolay bir anlam veremedi tutumuna. Bir tuhaftı ellisinde gösteren kadının bakışları. Kızdan çok sanki oydu kendisinden hoşlanan. Kadının niyetini az çok oranlamaya çalıştı. Çözemeyince "Adam sen de," dedi, "kızıyla bakışmamıza kızmıyor, karışmıyor ya, ötesi bana ne?.."

Sirk dağılırken kaptan, acele etmeden yaklaştı ana kıza. Kadın hemen kalabalığın arasında bir iki adım geri kaldı. Kaptanla kız sirkin çıkışına doğru yanyana yürüdüler. Numaralar üstüne bir iki söz geçti aralarında. Daha doğrusu kaptan ne dediyse kız "Ya, çok güzeldi," dedi. Sirkin kapısında ayrılırlarken kaptan, ertesi gün saat ikide Alsancak vapur iskelesinde bekleyeceğini söyledi kıza. Kız, çikletini çiğneye çiğneye "Olur!" dedi, durdu, annesinin yaklaşmasını bekledi.

Kadın, daha heyecanlı görünüyordu kızından. Kaptanla ne konuştuklarını sordu. Kız sözleştiklerini söyledi.

Kadın: "Git, dedi, yarın yeşillerini giy de git! Ne de ya-

raşır sana! Siz önümden yürürken arkanızdan baktım, imrendim, göğsüm kabardı. Ne de uydunuz yakıştınız birbirinize! Tam, sen ona göresin, o sana göre.."

Ertesi gün saat ikide kız bekletmedi kaptanı. Alsancak vapur iskelesinden Kordon'a indiler. Deniz kıyısından Gündoğdu'ya doğru biraz yürüdüler. Niyeti sinemaya, dondurmacıya falan götürmekti kızı kaptanın. Kız gene çiklet çiğniyordu ağzında. Gözleri nereye baksa oraya takılıp kalıyor ya da omuz silkiyordu kaptanın dediklerine. Konuşacak sözleri hemen tükeniverdi.

Kaptan, baktı, elmaya benzetti kızı. Elmayla konuşulur mu? Elma ısırılır, yenir. Öyleydi kız. Dondurmacıda, bir parkta falan oturacak olsalar sıkılacaklarını anladı. Gereksiz gördü bu türlü uzatmaları. Karşı kaldırıma geçtiler. Soldan ilk sokağa saptılar. Kaptan kaldığı pansiyona götürüyordu kızı. Kız, nereye gittiklerini sormadan yürüyordu yanında. Birbirlerinin adlarını öğrendiler. Kız sadece bekâr mı olduğunu sordu kaptanın.

Kaldığı pansiyonun önünden geçerken birden pantalonunun ceplerini arandı kaptan. "Hava sıcak, mendilim, çakmağım, nem varsa öbür pantalonumun cebinde kalmış," dedi. Kızla birlikte, kaptanın ceplerinde unuttuklarını alması için pansiyona girdiler.

Odasının kapısını kapatınca kaptan ellerini tuttu kızın. Kız, gıdıklanır gibi gülmeye başladı ellerini kaçırmak istedi. Kaptan, bu kez bileklerinden yakaladı kızı. Kız gene kaçmak isteyince kendiliğinden beline sarılıverdi.

Kız, gıdıklanır gibi gülüyor, "Al, olmaz, olmaz!" diyordu sadece. Kaptan: "Niye olmaz? Niye olmasın?" diye yineliyordu başka bir karşılık düşünmeden. Kız, bir iki adım geri geri gitti, ayakları yatağa takıldı, kaptan kızı yatağın üstüne itiverdi.

Kız, takılmış bir plak gibi: "Olmaz, n'olursun bırak, n'olursun bırak" dedi daha birkaç kez debelenerek. Kaptan: "Hatırım için, kırma beni, üzme beni eritme beni!" diye soludu.

Kız birden çırpınmalarını kesti:

— Ya bekâr değilsen?

Kaptan bekâr olduğuna yemin etti.

Kız gözlerini süzdü:

— Peki ne istiyorsun benden?

— Çok güzelsin, bırak azıcık seveyim seni..

— Ya sonra kötü bir şey yaparsan?

Doğrusu kaptanın aklından geçmemişti bu kadarı:

— Hiç yapar mıyım?!

— Ya yaparsan!?

Kaptan soludu:

— Yapmam!.

— Bana şimdiye kadar senden başka hiçbir erkek el sürmedi..

Kaptan, az kaldı "ben de sürmem" diyecekti. Artan bir sabırsızlıkla yineledi:

— Yapma!

— Ama sonra sözünü tutmazsan alacaksın beni..

Kaptan kızın boynunu, yanaklarını öpe öpe soludu:

— Yapmam, yaparsam alırım...

Az sonra çırılçıplak yataktaydılar. İlk buluşmadan bu kadarını ummayan kaptan cesaretlendi. Kızın "ya yaparsan?" diye diye aklına getirdiği şey oldu.

Akşam, eve döneceği sırada ortalık kararmıştı kızın. Annesi merakla Karşıyaka vapur iskelesinde dönüşünü bekliyordu. Kız, çikletini çiğneye çiğneye kaptanın kendisini alacağını söyledi annesine.

Ertesi gün, daha ertesi gün, kaptanın odasındaydı gene. Kaptanla biraz daha erken buluşup, eve daha geç döndü. Ondan sonraki buluşacakları gün kaptanın pansiyonuna gidince. pansiyoncu kadın açtı kapıyı. Kaptanın bavulunu alıp gittiğini söyledi. Ne diyeceğini bilemedi kız. "Beklenmedi mi beni?" dedi şaşkınlıkla. Ne haber, ne adres, ne mektup bırakmamıştı kaptan. Kız, hiçbir şey olmamış gibi ayrıldı kapıdan. Başka gidecek yeri yoktu. Doğru eve döndü.

Kadın, kızını erkenden karşısında görünce telâşlandı. Sorup sorguya çekmeye başladı. Gitmişti kaptan. "Nereye? Nereye?" diye titredi.

"Ne bileyim?" diyordu kızı. "Haber mektup yok! Allahaısmarladık demek yok! Ne zaman dönecek belli değil! Bu nasıl iş! Bu nasıl iş! Nasıl kandın? Nasıl kaçırdın elinden? Kızlığın? Ya kızlığın ne olacak?"

Kız omuz silkti: "Sen gönderdin beni.."

— Alacak mısın demedin mi beni?

— Dedim.

— Almazsan günah bana demedin mi?

— Dedim.

— Ne dedi?

— Alırım dedi..

Kadın, biraz ilendi, dövündü. Hemen toparlandı. Başörtüsünü başına bağladı. Kızını yanına aldı. Bir arzuhalciye gittiler. Bir dilekçe yazdırdılar. Arzuhalci yazarken kadın: "Ah yaktılar kaymak gibi kızımı! Gül gibi kızım ortalarda kaldı.."

diye yakındı. Kız, çikletini çiğneye çiğneye camdan dışarıya bakıyordu gene.

Saat boş olmadan dilekçeyi savcılığa yetiştirdiler. Kız, "utanırım" dedi, savcı yardımcılarının odasına girmedi. Kadın dilekçe elinde adliyenin üst katındaki odaya girdi. Genç genç, yakışıklı yakışıklı savcı yardımcıları vardı içerde. Savcıların en gencine yaklaştı. Dilekçeyi uzattı. Savcı daha dilekçeyi eline almadan: "Ah efendi oğlum, bir kızım var, kaymak gibi, gül gibi bir kızım. Düşmedi adamının eline. Yaktılar kızımın başını.. Genç yaşımda dul kaldım, üstüne titreye titreye yetiştirdim. Bir görsen kızımı, senin de için gider.." diye başladı..

Bekârlıktan, yalnızlıktan bunalan savcı yardımcısı kadının ne demek istediğini anlamaya çalışarak yüzüne baktı, sordu: "Nerede?"

"Dışarda oğlum. Kapının önünde. Utanır, girmez içeriye.."

Savcı kalktı. Kadınla birlikte, dilekçe elinde dışarı çıktı. Kıza yaklaştılar. Savcının kızına, savcı gibi değil de erkek gibi baktığı gözünden kaçmadı kadının. Üstelik kaptandan daha yakışıklıydı savcı. Ama ne aksilik ki saat beşe geliyordu. Savcı saatine baktı. Çalışmanın bittiğini söyledi. "Şimdi uzun uzun dinleyemem ki.." dedi. Kadın yalvardı:

— Bir sevap dinlesen, biraz rahatlatsan bizim içimizi..

— Nerede oturuyorsunuz?

— Karşıyaka'da..

— İyi. Ben de Karşıyaka'da oturuyorum...

Savcı evinin adresini verdi. Kadınla kızını o akşam saat yedide evinde bekleyeceğini söyledi.

Kadın, hayır dualar ederek savcıdan ayrıldı. Vapurda Karşıyaka'ya dönerlerken gene umutlu, gene sevinçliydi: "Savcının gözü sende kaldı" diyordu kızına. "Filiz gibi delikanlı, hem okumuş hem de yakışıklı. Ne bilirsin belki de savcı alır seni.."

Kızıyla saat yedide savcının evine gittiler. Kadın ön tarafta salonda kaldı. Evin arka tarafındaki bir odada savcı üç saatten uzun kızın şikâyetlerini dinledi! Savcı ile beraber salona dönerken kızın saçları dağılmış, dudaklarının hafif boyası iyice silinmişti.

Ertesi gün kızın dilekçesi üzerine soruşturma başladı.

Öğleden sonra, kızlık yoklaması için savcılık, hastaneye gönderdi kızını. Kadın, yanında kızı, dilekçeyi doktora uzattı. Doktor, kaptandan, savcıdan da yakışıklıydı. Kadın, dayanamadı, uzun uzun dert yanmaya kaymak kızının başına gelenleri anlatmaya başladı. Doktor: "Hele sen dışarda az bek-

le.." dedi ona. Kadın, bir saate yakın, kızının doktorun yanından çıkmasını bekledi. Kız, gene saçları karışık, dudaklarının boyası silinmiş olarak döndü annesinin yanına..

Daha sonra gelen günler genç bir avukat yetişti yardımlarına. Avukat, kaptandan da savcıdan da doktordan da cana yakın çocuktu. Güleçti, tatlı dilliydi, yakışıklıydı. Kadın, dâva sürdüğü sürece kızıyla birlikte sık sık avukatın evine gitti. Avukatın ön odasında oturup, saatlerce arka odada kızının avukata dert anlatmasını bekledi..

Dâva, üç ay sonra, kanıt yetersizliğinden olumsuz sonuçlandı. Bu arada kaymak kızın başına gelenleri annesinin ağzından her karşılaştığı delikanlı dinledi. Elektrik borçlarını öderlerken tanıştıkları bir memur, kızı annesinden istedi. Otuzunu aşkın, göbek salmış, saçları seyrekleşmeye başlamış bir erkekti. Tanıdığı o kadar önemli, o kadar yakışıklı erkekten sonra kız, isteklisini beğenmedi ama, mahallelinin ağzı kapansın diye, annesinin zoruyla adamla evlendi. Evlenmeleri ancak iki hafta sürdü. Vapurda bir gazino sahibi gördü, beğendi kızı. Annesi hemen heyecanlandı gene. Böyle paralı adam, böyle oturaklı adam yakışırdı kızına.. Bir ay sonra eski dostları olan avukat, boşanma kararını aldı.

Şimdi bir gazinoda akşamları şarkı söylüyor kız. Adı gazinonun kapısı üstünde ışıklı harflerle yazılı. Kentin duvarlarındaki afişlerde fotoğrafları görülüyor. Kadın mutlu. Kimi yakışıklı, kimi paralı erkekler yarışıyorlar kızının eline değmek için. Kızı uzun kuyruklu otomobillerde dolaşıyor, altın elmas içinde yüzüyor. parmakları yüzük dolu. O kızına baktıkça, otuz beşine varmadan dul kalmanın, türlü sıkıntılar içinde çocuk büyütmenin yaşamından yitirdiklerini geri alıyor sanki. Etinde, kanında, yarım kalmış gençliğinin isteklerini kızının yaşayışında sürdürüyor. Kızının sevdiği bütün erkekleri, kızını seven bütün erkekleri o da seviyor...

(Çıkacak, Ay Büyürken Uyuyamam adlı kitaptan)

Lojse Spacal Gravür

EFE, Suat

NEMRUT DAĞININ GÖÇERİ

Haziran başlarıydı. İstanbul'dan kalkıp gelmiştim bir aylığına Bitlis'e. Hastanemizin bulunduğu yüksek düzlükten karşı dağları seyrederdim akşam üstleri. Erguvanî kayalıklı Güzeldere dağının olukları, haziranın ilk haftası henüz karla örtülüydü. Bir sabah baktım ki oluklar yemyeşil... Yeşil oluklu mor dağlar hey dedim.

Bitlis şehrinin dört yanı dağlarla çevriliydi. Çarşı çukurda, evler yamaçlara serpiliydi. Güneş sağımızdan batardı. Sağımızdaki çıplak dağ, karşımızdaki yeşil oluklu Güzeldere dağını kesmiyor ve aralarında batıya doğru bir dar vâdi uzanıyordu. Güneş bu vâdiye çekilince önce şehrin bulunduğu kısım ve solumuzdaki çıplak Dîdebân sırtları koyulaşır, fakat karşımızdaki Güzeldere sırtları henüz ılık, pembe bir ışık püsküründü. On dakikalık bir süre içinde erguvanî Güzeldere dağı her an biraz daha koyulaşarak mavimsi-pembe, turuncu, mor-pembe ve nihayet mor-mavi renklere değişiyordu.

Akşam saatlerinde güneşin karşı sırtlardan Gauguin renkleriyle çekilişini seyrederdim tutkun... Bir akşam üstü yine hastanenin şehre bakan balkonunda oturmuş ışık oyunlarını seyrediyordum. Cam bölmenin kapısı açıldı ve Ocak hekimi Azmi girdi içeri.

— Yine ne düşünüyorsun ağabey, çocukları mı? dedi. Üzme canını, bir ay çabuk geçer kavuşursun sevdiklerine. Biz ne yapalım? Daha iki yılım var benim. Kontrat bitmeden ne askere gidebilirim, ne de ihtisas yapmağa.

Karşıdaki renk ve ışık senfonisinden ayrılmak istemezken Azmi beni pitoresk bir âleme sürüklemekteydi.

— Oturmaz mısın? dedim. Daha çok gençsin bak. Sık dişini biraz daha, sen de İstanbul'a gelir, bizim hastanede ihtisasa başlarsın.

— Ah ağabey, dedi, halimizi görüyorsun işte, dertleşecek kimsemiz bile yok burada. Halk desen şeyh tutkunu. Şeyhin koyunlarını bile selâmlıyorlar naınussuzum. Etkili olamıyoruz.

Azmi de şu toplumun ufak bir dertlisiydi. Yirmi beş yaşının gençlik duygularını, ten hazzını, şiirli âlemini bu kayalar arasındaki insancıkların dertleriyle uyutmaktaydı. Bakışlarında her zaman tatlı bir isyan duygusu, içinde henüz mecrasını bulamamış engin bir enerji. dudaklarında hep çaresiz sözcükler vardı. Bitişik kaşları onun da doğulu olduğunu kanıtlıyordu. Evet ama, niye diğer meslekdaşları kadar mutlu değildi?

Ressammış, fırçayla değil parmağıyla boyarmış. Çizdiği baba portresini ancak ısrarım üzerine ve utanarak getirip gösterdi. Pek beğendim, fakat beğendiğime onu inandırmak zor oldu. Yaşlı babasının yorgun gözleri altındaki elmacık kemiklerinde Azmi'nin kendi tazeliği ve sonsuz istekleri vardı. Anladım ki Azmi, yanakların canlı ve genç kalan tek yanımız olduğunu kavramıştı.

Her an konuşmak ve söylediği her sözü birkaç kere tekrarlamak alışkanlığındaydı. Çabuk konuşurdu. Bitlisliymiş, başka diyarlarda büyümüş. Ankara'da tıp okumuş. Anasını, babasını ve kardeşlerini geçindirmek zorunda kaldığı için, hekim çıkınca "parası bol bir iş" aramış. Ve yatırmış gençliğini parası bol bir işe... Baba yurdunda sosyalizasyon sisteminin Ocak hekimi olmuş. İstanbul'daki yüz elli lira aslî maaşlı bir hekimin aldığını o henüz çiçeği burnunda bir hekimken alıyor. İçkiyi seviyordu. "İçmekte fayda vardır" der kaldırırdı kadehini her seferinde, gözlerinde o anlayış bekleyen derin ifadeyle... Ona yakınmak, hâl-i pür melâlini anlatmak pek yaraşıyordu.

Böyle bir günündeydi yine. Odama geldi ve en dipteki koltuğa çöktü.

— Ağabey, dedi, yarın öğleden sonra Nemrut'a çıkmayı ister misin? Krater gölünü görürüz. Cip Tahir'den. O da gelir.

— Gidelim, dedim.

Ertesi gün hastanenin memurlarından Safi de aramıza katılmış olarak yola çıktık. Yol toprak. Nemrut dağının tepesi sol ilerimizde görülüyor. Yol hep sağa doğru ve bir düzlükte ilerliyor. Tepeden uzaklaşıyor gibiyiz. Bereket ki Tahir yolu biliyor. Bir süre gittikten sonra kuru bir dereye girdik. Sağımızda dillere destan Nemrut fayları. Sonra dağa tırmanmağa başladı cibimiz. Bir aralık sol ilerimizdeki yamaçlarda parıltılar gördük. Bir başka ocağın hekimi olan Tahir heyecanlandı:

— Ağabey, bunlar meşhur Nemrut taşlarıdır. Aslında simsiyahtırlar, güneşte böyle parıldarlar, dedi.

Daha bir hayli yol aldıktan sonra bir dönemecin sonunda

birdenbire tepenin hemen yanına çıkıverdik. Tepeyle bulunduğumuz yol arasında ufak bir uçurum var. İndik. Bir de karşımıza baktık ki ,o haşmetli Nemrut gölü masmavi ve sessiz önümüzde uzanıyor. Yarımay biçiminde ve üstünde ince menevişler. Batı yakasını dik kayalar çevirmiş. Doğu yanı makilik halinde sanki bir ovaya açılıyor. Krater ovası. Tekrar cibe binerek sağdaki dar yolu izledik. Sağımızdaki yamaçların oluklarında yerleşmiş kalmış kar yığınları. Azmi'nin durgunluğu geçmişti. İnip uzanarak oluktan bir avuç kar aldı ve yedi. Düzlüğe indiğimizde yol devam ediyordu. Solda ufak bir göl daha... Bu yeşil. Az ileride bir ufak göl daha. Bu da yeşil. Sonuncusu kabararak yarımay göle giden yolu örtmüş olduğu için orada indik cipten. Gölde yaban ördekleri, civarda papatyalar, hardallar, ebegümeçleri, hele kekikler... Oradan karıma ve üç yaşındaki kızıma dağ çiçekleri derledim. Suya eğildik, ılık.

Tekrar tepeye yakın olan yere çıktık. 3400 metredeyiz. Bir defa daha büyük mavi göle baktık. Gölde sandallar olsa dedik, turistik güzel bir dağ oteli olsa dedik. Sonra da dönüşe geçtik. Sağ aşağımızdan Van gölü bütün enginliğiyle uzanıyor. Neredeyse bütün gölü, haritadaki gibi çepeçevre görebiliyoruz. Vakit akşam üzeri. Şoföre yavaş sürmesini söyledik. Bir aralık göl gözden kayboldu ve yolumuz yavaş yavaş düzlüğe çıktı. Dağlar arasında sanki bir ovadaydık ve bir iki kilometre kadar ilerimizi kolaylıkla görebiliyorduk. Tahir'le birlikte şoförün yanında oturduğum için her yanı rahat seyredebiliyordum. Sohbete dalmıştık. Nemrut'un turistik önemini konuşuyorduk. Tam o sırada şoför birdenbire arabanın hızını kesti ve başını çevirmeden:

— Beyim, dedi, sustu.

O zaman farkettik yolun üç dört yüz metre kadar ilerisinde sağ yanda eli tüfekli bir adam dikilmekteydi. Kimse bir şey söylemedi o anda, ama hissettim ki, herkesin aklından "eşkiya!" ihtimali şimşek gibi çaktı geçti. Şoför bir cevap alamayınca yavaş yavaş sürmeğe devam etti. Yaklaştıkça gördük ki, adamın elindeki tüfek değil, bir demir çubuk. Dimdik ve fırlayacakmış gibi, öylece arabanın yaklaşmasını bekliyor. Epey yakınına gelince kolunu kaldırdı ve durmamızı istedi. Arabanın sorumlusu Tahir'di. Dönüp, arkada oturan Azmi'ye baktı. Azmi, anlamsız şekilde başını salladı. Önünde durduk. Adam:

— Tatvan?

dedi. Tahir, soldan arabaya girmesini işaret etti adama. Şoför inmişti. Adam cipe girip şoförün yerine oturdu.

— Oraya değil, dedi Azmi, arkaya geç.

Gür siyah bıyıklı genç adamı, delici bakışlarla arkaya geçti. Azmi, hemen adamın elindeki demir sopayı alarak ayaklarının altına yatırdı. Sonra şaka yollu sordu:

— Ne verecen Tatvan'a kadar?

Genç adam:

— Sen ne istirsen? diye sordu.

Azmi, oniki buçuk lira deyince adam:

— Sende hiç insaf yok? diyerek şöyle bir kabardı. Anladık ki, sadece ikibuçuk lira ödemek istiyor.

Dönüp baktım. Genç adamın zeki ve kendinden emin bakışları hemen dikkatimi çekti. İn cin geçmiyen o yolda bir arabaya rasladığı için halinden memnun görünüyordu. Safi sordu:

— Göçerlerden misin? Adın ne senin?

— He, dedi, adım Mahmut.

— Tatvan'da ne işin var?

— Demir alacam.

Azmi içindeki korkuyu henüz yenememişti. Mahmuda gözdağı vermek isteğiyle:

— Önde oturan bey, Polis müdürüdür. İstanbul'dan yeni geldi, duydun mu? dedi beni göstererek.

Mahmud'un buna inanıp inanmadığını anlayamadık. Sorucu gözlerle bakındı, kasketini düzeltti. Bıyıkları sarkar gibi oldu. Bizimse korkumuz henüz yüzlerimizde benek benekti. Az daha gittik. Azmi sordu:

— Mahmut kaç yaşındasın sen?

— Yegirmi beş, dedi sertçe ve niye sorarsın der gibi bıçkın bir edayla baktı Azmi'ye. O devam etti:

— Askerlik yaptın mı?

— He vallah, dedi, Gelibolu'da.

Safi aldı sözü:

— Söyle bakalım Gelibolu'da deniz var mı?

— Var, dedi Mahmut, Safi işi alaya aldı:

— Hadi canım sen de, dedi, Gelibolu'da deniz yoktur.

Mahmut kızdı ve bir an durakladıktan sonra:

— Nasıl yok? dedi, gemiler geçerdi.

Safi de askerliğini Gelibolu'da yaptığını söyledi, Mahmuda hangi taburda bulunduğunu sordu. Anlaştılar, komutanlarının adlarını söyleştiler. Bir aralık Azmi'nin soracağı tuttu:

— Mahmut, söyle bakalım Atatürk kimdir?

— Mustafa Kemal, dedi Mahmut sevinçle?

— Peki, Atatürk ne yapmıştır?

— ?

Safi yardım etti:

— Vatanı düşmanlardan kurtarmıştır değil mi?

-- Bilmircm, dedi Mahmut.

Nereden bilsindi? Bir göçerdi o, bir göçebe. Baharda güneyden bir yerlerden yola düşüp konaklaya konaklaya Nemrut'a koyun sürülerini getiren, yaz aylarında otlatıp güzün eski yerlerine dönen kafilelerden birinin adamıydı. Nemrut yaylasında çadır kurarak yerleşen ve kimseyi rahatsız etmeyen insanlardı bunlar. Onlar için hayat işte bu kadarcıktı, gerisi ilgilendirmiyordu.

Azmi bu sefer Ankara'daki yöneticilerimizin adlarını sordu. Mahmut bildi. Daha öncekilerinin adlarını duymamıştı. Demek onun için vatandaşlık duygusu askerlik göreviyle birlikte başlamıştı. Okula gitmemişti hiç. Askerlikte öğrendiklerini iyi bildiği için seviniyordu. Oy kullanıp kullanmadığı soruldu. Oy kim biz kim? der gibi tatlı tatlı gülümsedi. Bir yerde altı aydan fazla oturduğu yoktu ki.

Hekim arkadaşlar konuyu değiştirmek istediler. Azmi sordu:

Mahmut ne zaman evleneceksin?

Utandı, kızardı. Hele dur bakalım, çağımız gelmedi daha, der gibi bakındı. Türkçesi kıttı, arasıra Tahir'le kürtçe konuşuyorlardı, biz anlamıyorduk. Soruların bir kısmını anlamakta güçlük çeken Mahmuda Tahir kürtçesiyle yardım ediyordu.

Azmi Mahmuda kadınlarla ilgilenip ilgilenmediğini sordu. Mahmut hemen kabardı:

Günah be, dedi, müslümanız, olmaz.

Anladık ki kadınlarla hiçbir ilişkisi olmamıştı henüz.

Sevdim Mahmudu. Az öğrenmiş, az görmüş, hemen hiç yaşamamıştı. İşini ciddiye alan, kişiliği ve kendisine saygısı olan bir insandı. Yakışıklıydı da. Alaylara karşı ciddi cevaplar düşünen, her soruya daima geç, bazan çok sert, bazan da hoş cevaplar bulan haline bakarak anlıyorduk ki, askerlikten sonra onunla hiç kimse ilgilenmemişti. Uygarlığa çok yatkındı davranışları, fakat toplumdan çok uzak kalmıştı. Cevaplarının çoğu dinsel korku ve inançlara dayanıyordu.

Tatvan kasabası uzaktan uzağa görünmeğe başlamıştı. Azmi'nin neşesi yerindeydi. Uydurma bir türkü tutturdu. Sözleri arasında Mahmuda taşlamalar da vardı. Mahmut önceleri farakında olmadı bunun, belki de sözleri anlayamıyordu. Gülüşmeler oldukça kulak kabartmağa başladı. Bir aralık Azmi'nin türküsünde "yaramaz Mahmut" diye bir söz geçti. Azmi o sözleri birkaç defa tekrarladı. İşte o zaman Mahmut bir toparlandı köşesinde ve bir kısa süre durup bakındıktan sonra:

— Sen işe yarar?

diye kükredi ve birdenbire demir sopasına davrandı. Safi önledi. Önlemeseydi, Azmi'nin ayakları arasında yerde duran demir sopayı kaptığı gibi hiç şüphe yok indirecekti Azmi'nin kafasına... İyi niyetle ortama uymak isteyen, fakat tepkileri ilkel bir insandı Mahmut. Şerefine düşkünlüğü beni etkiledi. İşi tatlıya bağladık. Bir süre sessizlik oldu. Sonra ben Mahmut'tan kürtçe bir türkü istedim. Direndi. Hiç kürtçe türkü dinlemediğime onu inandırdım. Ancak ondan sonra ellerini şakaklarına dayadı ve başladı hıkıcık tarzında boğuk bir inilti ye. Sözlerini Tahir'den başkasının anlamadığı bu türküdeki yalnızlık ve gurbet rüzgârı hepimizi duygulandırdı. Bitirdikten sonra:

— Ben türkü söyliyebilmirem, dedi.

— Yaşa Mahmut, çok iyi söyledin, dedi Azmi.

Bir de neşeli bir türkü istedim Mahmut'tan. Nazlanmadı onu da söyledi. Teşekkürümüze sevindi.

Tatvan'ın giriş yerine gelmiştik. Tahir:

— Sen burada atla Mahmut, dedi.

Mahmut elini cebine attı ve ikibuçuk lirayı uzattı.

— Koy cebine, dedi Tahir.

Yürümüş olsaydı ancak dört saatte alacağı bu yolu ciple çabuk sona erdirdiği için sevinçliydi.

— Teşekkur!

dedi ve atladı. Gülen gözlerle hepimizin teker teker elini sıkmayı unutmadı. Demir sopasını baston gibi kullanarak önümüz sıra dimdik ve emin adımlarla uzaklaştı.

ERUZ, Nahit

DÖRT SANDALA ÜÇ YOLCU

Gökte ne doğru dürüst yıldız var, ne de ay, sönük bir gece. Kasabanın pır-pır eden seyrek ışıkları ardındaki dağlar kocaman birer yığın karanlık. Ara sıra hışırtısı gelmese, körfezin ucundaki kör fenerin ışığı da görünmese, burnunun dibindeki denizi bile yok sanacak insan. Gözlerini kısıp kendini sıkmadan kıyıya çekilmiş üç sandalı görmek zor.

Kıyıdan on beş -yirmi metre içerdeki küçük çayhanenin dolu üç masasından birinde oturanların gözleri denizin karanlıklarından hiç ayrılmıyor. Konuşsalar da sussalar da ille gözleri denizin açıklarında. Bir şey bekledikleri, bir şey görmek istedikleri bakışlarından, duruşlarından besbelli. Masada üç kişiler ama çoğu kez kimse yokmuşçasına sessizler. Oturdukları süre içinde hiç konuşmadılar değil, tek tük te olsa konuştular. Birbirine bakmadan, tek sefer olsun gülmeden. İçlerinde gene en çok lâf edeni Zeynel. Lâf edip te öyle uzun uzun konuştuğu, değişik şeyler anlattığı yok ama olsun, "bugün bari yolcu fazla olsa da" demese, "şu zıkkım gemi haftada iki yerine dört gün gündüzleri uğrasa hiç değilse.." demese, öbürlerinin "hım.." bile diyecekleri yok. Öylesine bezgin, öylesine yorgun ve küskün halleri var ki.

Uzun bir suskunluktan sonra Zeynel başını denizden yana çevirip gözlerini kıstı, bakışlarını karanlığa çiviledi sanki. Bir süre öylece kaldı. Sonra sol elinin dört tırnağıyla birden çenesini kaşıdı, uzamış sakalları hışır hışır etti. Öbürlerinin yüzüne bakmadan gene o konuştu:

Rıza bugün de balıkçı teknesiyle yolcu almaya gelir mi dersiniz?

O yorgun, o bezgin, o durgun insanlar "Rıza" lâfını duyunca tahta sandalyaların üstünde çatırtıyla doğruldular. Uykuluymuş gibi büzülmüş gözler büyüdü, bakışlar parladı, can geldi adamlara.

Gelsin, dedi biri, gelsin itoğlu it. Alsın bi tek yolcu da görelim bakalım. Namussuzum bu sefer dinlemem kimseyi atarım denize hergeleyi.

Elbette, diye arka çıktı öbürü. Birkaç kuruş ekmek parası çıkartalım diye gecenin ikisine üçüne kadar yolcu bekle,

sonra da gelsin Rıza efendi doldursun balıkçı teknesine insanları, biz hava alalım. Yok öyle yağma. Gelecek üç-beş yolcunun gözünün içine bakıyoruz be!

Biri bitirmeden lâfı öbürü kaptı.

— Herifin gözü doymuyor ki. Onunkinden başka kasabada balıkçı teknesi mi var? Balıklar onun olsun, yolcular da bizim. Kanaat yok adamda, ille bizim ekmeğe de göz dikecek.

"Rıza" konusu hiç konuşmayan üçünü de coşturdu. Gittikçe daha sesli, daha kızgın, sanki Rıza içeri giriverse şu anda üzerine çullanıvereceklermiş gibi hırslı hırslı devam ettiler konuşmalarına. Çayhanenin öteki masalarında oturanlar da duysun istiyorlardı. Bağıra bağıra konuşmalarının biraz da sebebi bu idi. Çevreden de kendilerine arka çıkan olursa daha güçlü, daha rahat çıkacaklardı Rıza'nın karşısına. Bu konuşmalar bir çeşit çevreyi yoklamaydı da. Ama kimseden ses çıkmadı. Köşedeki masada tavla oynayanlar, kapının yanındaki masada çay içenler bunlardan yana bakmadılar bile. Pulları tavlaya daha hızlı vurdular, çaylarını daha bir höpürdeterek içtiler. Zeynel'in sağ yanında oturan Abid, bakışlarını kendi masasında oturanlara değil de öbürlerine çevirip:

— Ne yani, çoluk-çocuksa bizde de var diye üsteledi. Kıçı kırık birer sandalımızdan gayri neyimiz var lan Zeynel söylesene! Portakal bahçelerin mi var, yoksa dizi dizi dükkânların, şu kıyıda yükselen evlerin mi? Ha neyin var?

Zeynel gözlerini açıp Abid'e doğru eğildi:

— Yok, dedi, hiç bi bokum yok!

Üçü birden sustu. Birbirlerine, konuşmalarını onaylar gibi bir süre baktılar.

★

Denizi kucaklar gibi kollarını koy'un iki yanına uzatan dağın yamacındaki incecik taşlı yolda bir karaltı belirdi. Gece zifiri karanlık ama adam gene de taşın toprağın arasında tökezlemeden yürüyor. Aşağıdaki sokaklara koydukları gibi yamaca serpiştirilmiş küçücük evlerin arasına da tek tük lâmbalar koysalardı belki adam daha rahat yürüyecekti. Yamacı biraz daha tırmanıp, üstü teneke kaplı tahta kulübenin önüne gelince durdu. Kucağındaki ekmeklerle öbür öte-beriyi yere bırakmadan ayağıyla vurdu kapıya birkaç kez. Kapının vuruluşunun hemen ardından içerden bir ses:

— Kim o? diye bağırdı.

Kapıdaki adam:

— Benim, diye cevapladı, benim aç!

Kapı gıcırtıyla açılınca ölü bir gaz lâmbası ışığı adamın yüzüne vurdu. Arkaya devrik kasketinin altından fırlamış gür saçlarının bir kısmı kaşlarına kadar inmiş, belli ki tarak görmemiş. Hafif ışık karşısında elmacık kemiklerinin altındaki çukurlar daha büyümüş gibi. Adam kucağındakileri kadına uzattı.

— Al, dedi, geni nerdeyse gelecek. Ben aşağı inip tekneyi hazırlayayım.

Kadın, lâmba ışığında daha da irileşen gözlerini kocasına dikti:

— Aman Rıza, diye yalvardı, ne olur dalaşma onlarla.

Rıza'nın yüzü gerildi, gözleri daha bir açıldı.

— Dalaşı ben mi çıkartıyorum sanki, dedi, her zaman onlar sataşır. Dertleri bütün yolcuyu onlar taşısın, Rıza tek yolcu bile almasın. Ne o benimki balıkçı teknesiymiş. Ben hem balık tutar, hem yolcu taşırmışım. Pöh.. Tekne benim değil mi be? İster balık tutarım, ister yolcu taşırım. İsteyen benim tekneme biner, isteyen onlarınkine.

Kadın konuşmak ister gibi ağzını açtı ama bir şey demeden başını önüne eğdi.

Rıza karısının omuzunu birkaç kez tapışladı.

— Korkma dedi, hırsızlık ettiğimiz yok, namusumuzla çalışıyoruz. Miğdemize iki lokma fazla ekmek girsin diye çabalıyorsak suç mu?

Kadının gözleri kucağındaki ekmeğe kaydı, ses etmedi hiç. Uykusu arasında babasının sesini duyan dört yaşındaki Murat, yattığı şiltenin üzerinden fırladığı gibi oda kapısının aralığından başını uzatıp gülümsedi.

Tahta kulübenin kapısı gene gıcırtıyla kapanınca gaz lâmbasının sönük ışığı da içerde kaldı. Murat annesinin yanında bir süre bekledi, sonra yalınayak pencereye koşup cama alnını dayadı. Arkası dönük ayakta duruyordu babası.

Rıza denize doğru baktı, kıyıdaki apartmanlara baktı ama doğru dürüst seçemedi. Gözü karanlığa alışınca da yamaçtan aşağı doğru inmeye başladı.

★

Akdeniz'de son turistik gezisine çıkan gemi, gecenin bir yarısında hızını kesti, yönünü, ışıkları uzaktan pır-pır eden Finike'ye çevirdi. Sönük, karanlık içinde boğulmuş bir gece. Kasabanın birkaç ışığı da olmasa insan doğru dürüst kıyıyı bile seçemeyecek.

Aradan çok geçmedi:

— Tamam, dediler, demir atıyor.

Oysa kıyı epey uzaklarda. Akdeniz'in çok yerinde olduğu gibi Finike'de de açıkta demirliyor gemi.

Merdivenin sarkıtıldığı yana, karanlık içinde ancak fenerlerinden sayılabilen dört sandal yanaştı. Fenerlerin ışığı deniz üstünde kıpır-kıpır. Hafif rüzgârın etkisiyle denizle birlikte sandallar da oynak. Sandalların içindeki adamların gözleri yukarılarda taa merdivenin üst başında.

Finike'ye inecek üç kişi birer ellerine çantalarını, öbür ellerine bavullarını alıp merdiven başına gelince denizin serinliğini önce yüzlerinde, sonra bütün vücutlarında duydular. Müfettişti üçü de. Öndeki, merdivenin ilk basamağını inerken sağ elindeki çantaya daha sıkı yapıştı. Sapını kuvvetlice sıktığı çantanın içinde raporlar vardı, önemli yazılar vardı, hele hele kimliği ile mühürü de vardı. Mühür bu, başka şeye benzer mi?

Dört sandalın kürekleri oynadı suyun içinde, merdivenin alt ucuna burun buruna sokuldular. İçindekilerin kimi kürek başında, kimi ayakta yolcu değil de balık bekler gibi tetikteler. Bavulları ve çantalarıyla üç kişi merdivenin alt basamağına inince sandalların her birinden adamlar atıldı üzerlerine. Kimi ellerindeki çantalara, kimisi bavulların sapına yapıştı. Kendi sandallarına doğru bavuluyla birlikte yolcuyu çekerken bir yandan da:

Bu sandala beyim, bu sandala bineceksiniz, diye bağırıyorlar.

Herkes "bu sandala" diye bağırıp duruyor ama çanta birinin elinde bavul öbürünün elinde. Çanta ve bavulun sahibi ise her ikisinden birden sıkıca yapışmış:

Ne çekiştirip duruyorsunuz be? Sıra kimde ise binelim sıra kimde ise...

— Sıra kimde diyorum size, sıra...

Bu ara sandalcılardan biri öndeki yolcunun elinden çantasını kaptığı gibi kürekteki adama fırlattı. Ama çanta kürektekinin eline geçmeden havada iki kişi birden kapıverdi. İkisi de ayrı sandalların adamı. Biri öbürüne vermemek için bir elleriyle çantayı bırakmamaya çalışırken, öbür elleriyle de birbirini iteliyorlar. Çantanın sahibi merdivenin ağzından kendini kurtarıp da bir türlü yanlarına gidemiyor ki. Çekiştirip dururken ellerinden düştü düşecek. Bütün dileği sahibinin, çantanın fırlayıp denize düşmemesi. Bavulu, çekip almaya çalışan öbür ellere bıraktı. çantaya ulaşmak için bir daha çırpındı, sonra olanca sesiyle bağırdı:

— Denize düşüreceksiniz çantayı!

Adamların duyduğu bile yok. İçinde mühürün de bulunduğu çanta kenetlenmiş parmaklar arasında. Gecenin karanlığında bir bağırmadır, bir didişmedir gidiyor.

Ara sıra Zeynel'in sesi duyuluyor:

— Bir tek yolcu kaptırmayın Rıza'ya, diyor, bir tekini bile. Sanki Zeynel sandalcı değil de, yanındaki erlere umut veren, güç veren bir kumandan. "Haydi arslanlarım, haydi evlâtlarım" der gibi bir bağırışı var. Rıza düşmanları, yolcularla çanta ve bavullar da alınacak ülkeler ,tepeler sanki.

Vermeyin, kaptırmayın!

Öndeki Müfettiş bütün gücüyle bir hamle yaptı ve kendini çantasının yanında buldu. Çantayı öyle bir çekiş çekti ki öbür sandaldaki adam bu çekişin kuvvetiyle kendini denize düşmekten zor kurtardı.

Biraz sonra araya gemiden başkalarının da girmesiyle üçü de aynı sandala binebildiler. Gürültü kesilmişti birden. Almak için umut bağladıkları, çarpıştıkları hırçın tepeleri ele geçirememişlerdi Zeyneller, yenik düşmüşlerdi. Buruk, kin dolu bakışlarını önce Rıza'ya, sonra ona yardım edenlere çevirdiler, daha sonra da denizin karanlık sularına çivilediler. Gemiden denize vuran ışıklar kıpır-kıpırdı genç.

Rıza birkaç kez derin derin nefes alıp verdi. Kazandığı savaşın ganimetlerini kıyıya ulaştırmak için sandalın kıçındaki küçük motoru çalıştırdı. Motorun çalışmasıyla öbür sandalcıların homurtuları yeniden duyuldu. Sandal onlardan uzaklaştıkça homurtular da geride kaldı ve bir süre sonra da hiç duyulmaz oldu.

Sandalın keskin burnu kabaran karanlık suları yardıkça sevindi Rıza. Bakışlarını denizin bu oynak karanlıklarından ayırmadan:

— Her zaman böyleyiz işte, dedi.

Bir şeyler daha söylemek istedi ama vazgeçti sonra. Başını birkaç kez sallayıp boşta olan eliyle alnında biriken terleri sildi sonra da silkeledi denize.

Kıyıya yaklaşınca Rıza motoru susturup küreklere geçti. Evler, evlerin ardındaki kocaman karanlık dağ daha bir belirdi. Rıza'nın yamaçtaki evinde ışık yoktu hiç. Anası Murat'ı çoktan uyutmuş olmalıydı. Bu vakte kadar alnı cama dayalı gülerek babasını bekleyemezdi ki.

Küreklerin denizde çıkardığı hafif hışırtı ile sandal iskeleye yanaştı. Gemi denizin ortasında sıra sıra ışıktı sadece. Öbür üç sandal, lâmbalarıyla birer ateş böceği gibi geminin çevresinde kımıldanıp duruyordu.

GİRGİNSOY, Naci

BEYOĞLU GECELERİ

Dönüşte anlatacak bir şeyimiz olmalı. Sanat tutkusunu İstanbul özlemiyle süsleyen, uzaktan kaba, kalın çizgileri yumuşatan, güzelleştiren. kirli su birikintisini yansıtan renkli fotoğraf örneği. bizi katı gerçekten uzaklaştıran düşe yatkın bir şeyler. Öyle yaptık. Önce, o daracık pasaja gittik. içtik. "Burası Çiçek pasajından iyidir, dedi arkadaşım. Oraya sanatçılar gitmiyor artık." Başımı salladım, "elbet" dedim. Buraya nereden girilir diye yeniden bellemeye koyuldum. Beyoğlu'ndan inen sokak girişinde çiçekçi vardı, aşağıdaki sokak girişinde balıkçı. Kapıyı hangi çiçekçi, hangi balıkçı tutar, bilemezdim. Pasaj hep karanlık olurdu. hep güneşsiz. Dışarıda gün nasıldı, saat kaçtı, belirsizdi. İki karış ötedeki yüksek, külüstür yapıların alt katındaki izbede bir yaşlı madam oturmuş, sigara satıyordu. Meze tabaklarına, köpüren biraya arkadaşımın yakınan sesi düşüyordu: "Üç bin lira, diyordu, altyanı üç bin lira. Ayda üç bin lira İstanbul'da nedir ki!" Başımı eğiyordum. Onu doğruladığım sanısı çıkıyordu. Üç bin lira ayda, bana erişilmez geliyordu. Evime bir güzel bakar, bütün tiyatroları, sergileri görürdüm. Giderek. küçük, bahçeli evim de olurdu ileride, arttırdıklarımla.

Kalktık. Girerken selâmladığımız, ortadaki upuzun masaya ilişmiş rakı içen, duygusal görünümlü, suskun sanatçıları yeniden selâmladık. İstanbul akşamında, erkeğinin kolunda roka salatası, lâkerda, tarama alan ince-uzun, havalı genç kadına vuruldu. Onu öbürlerini düşledik. Hangi karanlık sokağın, hangi suratsız yapısında bir oda aydınlanacaktı az sonra. Genç kadın, dudaklarında bir şarkı, sofrasını düzecekti. Taşıt yetersizliğine, kuru musluklara, tersliklere, yaşamı zorluğuna neşesiyle, gençliğiyle karşı çıkacak. İstanbul'a rağmen İstanbul'da mutluluğunu sürdürecekti. Sımsıkı kapayacaktı İstanbul tuzaklarına, pisliklerine kapısını. Akşamdı. Gün, geride kalmıştı. Olanca yavanlığı koşuşması, sandviç açlığı ile geride. Akşamdı. Erkeğiyle kadeh kaldıracaktı, birdolu konuşacaktı. Sonra, daha cesur, daha iyimser, ışıklı caddeye çıkacaklardı. Sabah, bu tedirgin canavar onları bekliyordu. Günlük savaşa güçlü girmeliydiler. Vitrinler boyu bir yürüyüş, bir sinema, bir tiyatro.

İstanbul'da ne çok yapı vardı, ne çok ışık-nokta pencereler. Bir yaşamdan haber veriyordu, mutluluktan, hüzünden, dertten. Umuttan. İçimde büyük yapıların ışık-nokta pencereleri, insanları, çokluk neonların aydınlattığı caddeden, iki yana açılan sokaklardan geçtik. Bu ses, dans sanatçıları önemli kişiler olmalıydı. Adları kocaman ışıklarla yazılmıştı. Kimi lokallere demir kapıdan giriliyordu. Kapının mazgal deliğini andıran bir minik penceresi vardı. Kale gibi. Yıllar yılı, buraya kimler, niçin gelir, içeride ne yapar bu süslü kapıcı kimleri içeri alır, kimleri bırakmaz, burada sabahlayanların işleri yok mudur? çözememişimdir. "Tamam, dedi arkadaşım, geldik bizimkine." Küçük kapıdan girdik. dar koridoru geçtik, iç içe iki odaya ulaştık. Dik yaka balıkçı kazağı giymiş iri bir adam, kadehini kaldırarak. "Talihiniz varmış, dedi arkadaşıma, bu gece şahane bir sanat şöleni olacak." Belli sayıdaki masaların bir bölümü önceden tutulmuştu. Garson kız, içkimizi getirdi. Kadehleri kaldırdık, iri adam da kaldırdı. Arkadaşım, "üstad, erkenci" dedi. Şairmiş. Burayı yönetiyormuş. Adını söyledi. Bilemedim.

Masalar tüm doldu. Garson kız. çokluk rakı, peynir. salatalık taşıyordu. Biri et mi söyledi ne, dışarı koştu kız. Az sonra elinde pirzolayla döndü. Derken, bir koşu, meyva almaya gitti. Sigara dumanının saçımıza başımıza konduğu, kıyıyı köşeyi doldurduğu bu can sıkıcı ortamda, şaşılası bir dirençle taze, kirlenmemiş kalmış garson kızın dönüşünü izlerken, mikrofondan bir ses duyuldu. "Sayın konuklarımız. diyordu, orta yaşlı, şık erkek, sanat şölenimiz başlıyor." Sanat şölenini emekli bir albay açtı. Yurdun güzelliğini, askerlerin kahramanlığını belirten şiiri alkışlandı. "Yaşa albayım, dedi bitişik masadaki, bir şiir daha lütfeder misiniz?" Olmazmış. Sıraylamış. Çok şair varmış aramızda. "Efendim, diyor, mikrofona gelen ortayaşlı hanım titreyen sesiyle, size İtalya'da yurt özlemiyle yazdığım bir şiirimi sunacağım." Akdeniz geceleri, gitar, gondol sözcüklerinin yanında vatan şehitlerini, Ağrı dağını, zümrüt ovalarınızı öven dizeleri alkışlıyoruz. Arkadaşım, "elbet alkışlayacağız, diyor, güzel kadın." O sıra, meyhaneye, yok yok lokale, çengiler geliyor. Onlar hazırlanadursun, bir esmer oğlan, ceketini ters çevirerek tuhaf şarkılar söylüyor. Garson kız, kıkır kıkır gülüyor. Arkadaşım, "tanıdın mı? diyor. Taksim'de ayakkabı boyacısıdır bu çingene. Geceleri de öylece yolunu bulur."

Gerçekten yolunu buluyor. Parsayı topluyor. Onca göbek atan çengi kızlara kimsecikler bir şey vermiyor. Şiirler yeniden başlıyor. Garson kız yeniden masalara içki, peynir, sala-

talık taşıyor. "Beni sanat hayatına üstad tutarak çıkarmıştır" diyor bir başka şair hanım mikrofonda. Adını söylüyor, yine bilemiyorum. Hangi dergide yazıyor acaba? "Ne dergisi, diyor arkadaşım, şiirlerini geceleri burada söylerler, böylece şair olurlar. Üstad, onların elinden tutar." Üstad olsaydım, onların değil, her şeye şaşılası bir tazelikle bakan garson kızın elinden tutardım, diye geçiriyorum. Sigara dumanlarının, içki kokularının iyiden iyiye çoğaldığı manzumeli geceyi küçük lokalde bırakarak Beyoğlu gecesine çıkıyoruz. Adım başındaki neon ışıkları, üniformalı kapıcılar bizi yeniden sigara dumanına, içki kokularına çağırıyor. Biri önümüze çıkıyor, "Bu gece, diyor, falanca dansöz bizde." O ünlü dansözü de tanıyamıyorum. Çöp tenekelerinin, karanlık bakışlı solgun insanların, düşkünlerin, sarhoşların, çok boyalı kadınların doldurduğu kaldırımlarda sallanarak yürüyoruz. Renkli neonların tenhalığı aydınlattığı caddede, kafamda kirli İstanbul yapılarının ışık-nokta pencereleri, bu çokluk suratsız yapıları dolduran insanları, sabahı, bir büyük, bir serin, bir temiz soluğu özlüyorum. Deniz gelsin ayaklarıma şimdi; yosun, tuz kokan dalgalar Beyoğlu'nu, ara sokaklarını, meyhanelerini, insanlarını, pis hesaplarımızı, içlerimizi bir güzel yıkasın, arıtsın. Geceyarısına doğru Beyoğlu, yüzüne sarhoş kusmukları fırlatılacak aşağılık biri.

Ertesi günü, arkadaşım telefonda, "Resim sergisine çağrılıyız" diyor. Taksim'deki galeride ressamlar, şairler, sanatseverler, ellerinde kokteyl bardakları, konuşuyorlar. Sergiyi gezerken konuşulanları duyuyorum. Resimden, ressamından söz eden yok gibi. Orada rasladığım bir şair-ressam dosta, resimler üzerine görüşlerini soruyorum. "Naif resim üzerine dergide bir yazım çıkacak, okursun" diyor. Galeriyi dolduran çağrılı hanımlara dönüyor. O sıra, kapıdan eski bir şair giriyor. Üstünde yazlık beyaz elbise, kışlık palto. Kokteyl dolaştıran kızı durduruyor, üç kokteyli bir bardağa doldurup alıyor. Genç hanımlara yöneliyor. Birkaçının elini öpüyor. El ediyoruz, az sonra geliyor. "Resimleri nasıl buldun?" sorumuzu, "Sahi, sergi kiminmiş?" diye yanıtlıyor. Cebinden kocaman bir defter çıkarıyor, "Harika şiirlerim var, sizlere okumak isterdim" diyor. Bir dost aktör. "olmaz, diye diretiyor, biz bir yere gidip az konuşacağız." Adam dertli, trafik kazasında eşini kaybetti. Kamyon, otobüslerini biçtiğinde, yanında oturan eşi-

nin beyni avuçlarına düşmüş. Çıkıyoruz. Eski şair ardımızdan koşuyor. Balıkpazarındaki lâternalı meyhaneye giriyoruz. Arkadaşım, karşıdaki küçük dükkânı gösteriyor: "Lâmbo'nun meyhanesi burasıydı."

Aktör dostumuz anlatıyor, "Tam Akhisar'daydık, diyor. Otobüs, ışıklarını söndürmüş, hızla gidiyordu. Bir ses işittim, bir korkunç sarsıntı. Kendime geldiğimde, yanımda oturan eşimin ezik beyni avuçlarımdaydı. Ölmüştü. Sabaha karşı, raporlar, savcılık, eşimi alıp taksiyle İstanbul'a getirmem, beni tüketti. Gazeteler, çok şey yazacaklar diye bekledim. Biliyorsun, sahne sanatçısıydı eşim. Bir şey çıkmadı. Kimseye haber veremedim ki. Haberleri olsaydı yazarlardı değil mi? Eşim, değerli bir sanatçıydı." Acısına ortak çıkıyor, onu doğruluyoruz. Eski şair, çatalını tabaklar arası dolaştırıyor, kadehleri birbiri ardına boşaltıyor. "Efendim, efendim, efendim, diyor beyaz pardesülü ortayaşlı kadın. Efendim, kimleri görüyorum." Sonra, aktörle sarılıp ağlaşıyorlar. "Ne iyi kadındı, ne iyi dosttu, ne iyi insandı!" Yakın zamanlara kadar Türk sahnesinin ünlü, güzel kadın sanatçısı beyaz pardesülü alkolik kadın, masamıza oturuyor. O gün, taksitle aldığını söylediği pardesüsünün düğmelerini çekiştiriyor. Sapır sapır dökülen düğmeleri arkadaşım, uzatırken, "Bunları imzalayın, saklıyalım" diyor.

Yine çengiler geliyor ,taze çingene kızları. Beşliğimizi almadan gitmiyorlar. Geçmiş yılların ünlü sanatçısı, ortayaşlı kadın, bize dönüyor, "Biliyor musunuz, benim iki bin lira maaşım var. İstediğim kadar içerim. Ama şimdi paranı yok. Aybaşında benden içersiniz." Kapı açılıyor. İçeriye çok yakışıklı, sakat bir delikanlı giriyor. Esmer üzerine, sert çizgili, hüzünlü bir yüz, simsiyah gözler, simsiyah saçlar ve belden aşağısı sakat. "Olur mu bu, diyor, eski sahne yıldızı, bu olur mu?" Uzanıp gencin saçlarını okşuyor. Bizden para alıp avucuna sıkıştırıyor. İçiyoruz. Saatler tükeniyor. Lâternada eski bir şarkı dönüyor. "Bize gidelim mi?" Beyaz pardesülü kadının sorusunu eski şair, nerdeyse üstüne abanarak yanıtlıyor: "Tabiî, çok iyi olur." Yüzümüze bakıyor, "Olmaz, diyor, sizi oturtacak sandalyem bile yok!" Olurdu, olmazdı. Bir taksi çeviriyoruz. Tepebaşı'nın altyanında, Halice yukarıdan bakan bir apartmanın önünde iniyoruz. Kapıcıya parasını verip üst kata çıkıyoruz. "Ama beni ayıplamıyacaksınız, diyor, beyaz pardesülü kadın. Sizler dostlarımsınız." Bir kapıyı açıyor. Tamtakır daireye giriyoruz. Halısız, perdesiz, koltuksuz, masasız, sandalyesiz, havlusuz bir daireye. Çarpılıyoruz. Ön odada tek kişilik

bir somya, kirli bir yatak. Arka odada, yerde, eski yırtık bir yorgan. Hepsi bu.

Arkadaşım, cebinden rakısını, fıstığını çıkarıyor. "Kızımın düğününe gidemedim, diyor beyaz pardesülü kadın. Çocuğu oldu, göremedim. Hakkım değil miydi görmek, gitmek? Hakkımdı. Gidemedim. Bu evin kirasını peşin vermiştim. Bu boş evde yalnızım. Tek başına. Bana bir masa ile iki sandalye alacak bir dostum da yokmuş!" İçiyor. "Oğlumu kestiler, diyor. Keserlerken gördüm. Çocuk mu, annesi mi? diye sormuşlar bizim beye. O, bana on çocuk doğurur. Annesini kurtarın, demiş. Oğlumu, parça parça çıkarıp kestiler. Kan içinde kaldım. Oğlum öldü. Siz, oğlumu tanımadınız. Onu, kestiler. Parça parça ettiler. Ben hepsini gördüm." Eski şair, beyaz pardesülü, ortayaşlı kadını kucaklıyor. Öpüyor. Sonra yeniden kucaklıyor, yeniden öpüyor. Eski aktör, eşinin ölümünü anlatıp anlatıp duygulanıyor. Derken, "Bu gece ben burada, seninle kalacağım" diye tutturuyor. Eski şair, şimdiden içeriye gidip kirli yorgan üzerine uzanıyor. Geceyarısından sonra, süngümüz düşük, arkadaşımla merdivenleri yavaşça iniyoruz. Kapıcıya parasını verip çıkıyoruz. Tepebaşı tiyatrosunda nice yankılar bırakmış dünün güzel, ünlü kadın sanatçısını, bu tiyatronun az ötesinde yukarıda iki sarhoşa, yalnızlığa, alkole terk ediyoruz.

Tepebaşı'ndan Taksim'e kadar yürüyoruz. Neon ışıkları, çöp tenekeleri, karanlık bakışlı solgun insanlar, çok boyalı kadınlar, çıplak çocuklar, sigaar dumanına, alkole, sefalete batmış bu Beyoğlu gecesini yanıbaşımızda tutuyor.

GÜMÜŞ, İsmail

BOŞNAK TUTKUSU

"Oy Habiba verem bolu vala
U veremu Ahma spominala
."

Bu türküyü, bu Boşnak türküsünü hiç unutmam. Bu türküde bir kadının ölümünü seyrettim gözlerimle, çocuk yıllarımda.

Bir kadın yaşardı çocukluğumda bizim sokakta. İsmini bilmiyordum ama bizim sokaktakilerin tümü gibi ben de "Oy Habiba" derdim. Söylediği türküden olacak belki böyle demiştik o zamanlar. Sarı benizliydi Habiba. Dalgın bakışlıydı. Yugoslavya'dan göçmen olarak gelmişti. Her zaman o türküyü söylerdi. O çok tatlı sesiyle bizim yoksul sokağın sessiz ve uykulu gecelerinde hep o türküyü söylerdi. O Boşnak türküsünü:

"Oy Habiba verem bolu vala
U veremu Ahma spominala

Bizim sokağın çocukları ninni gibi dinler, uyur kalırlardı akşam pencerelerinde. Habiba açık pencereye yaslanır, karanlık sokağa ağlar gibi söylerdi türküyü. Çocuklar onlarca anlamsız sözlerini ezberlemişti. Kocası İbro da bizim sokaktakiler gibi ona "Oy Habiba" derdi. İbro akşamları taligasıyla işten dönünce kapıdan "Oy Habiba" diye seslenirdi. Kadın taliga sesiyle kapıya koşar, acıyan bir gözle bakar, Boşnak diliyle bir şeyler derdi.

Bir gece İbro eve gelmedi. Kadın, pencerede uzun uzun taliga sesini dinledi. Boşuna bekledi İbro'yu. İbro gelmedi. kadın o Boşnak türküsünü söylemedi. O gece Toprak sokak sessizleri türküyü dinlemeden uyudu.

Aynı gecenin çok geç saatlerinde bizim kapı vuruldu. Annem, pencereden "Kim o?" dedi. Bir kadın sesi yanıtladı anamın sözünü. Kadının sesini tanıdık. Habibo'ydu gelen. Anamla

kapıya koştuk. Elinde bir gemici feneri vardı Habibo'nun. Telâşı büyüktü. Yarım bir türkçe ile İbro'nun gelmediğini söyledi. Sonra da yalnız Ibro'yu aramaya gidemiyeceğini söyledi. Benim kendisiyle gelmemi anlatmak istiyordu anama.

Sırtıma eski bir ceket geçirdi anam. Evden çıktık. Habiba gideceği yeri iyi biliyordu. Doğru pazar yerine gittik. At arabalarının durduğu meydanda bir arabacıdan İbro'yu sordu. Adam bilmiyorum dedi çekinerek. Oysa bir şeyler bildiği belliydi adamın. Sonra taligayı bulduk. At hâlâ taligada koşulu duruyordu. Sahibini bekliyordu zavallı hayvan. Habibo'yu görünce tanımış olacak ki kulaklarını bizden yana dikti, özlemiş gibi kişnedi. Kadın anlamadığım sözcükleri mırıldandı. Bir şeyler seziyordu Habiba. Atın kişnemesinde belki de bir acı gizliydi. Ne kadar bekledim Habibo'yu orada bilmiyorum. Bir ara yanımıza bir adam yaklaştı. Adamın ağzına yapışık bir sigara duruyordu. Ağzı alkol kokuyordu. Adamdan ürktüm önce. Sonra "Kimi arıyorsunuz?" dedi adam. Habibo, adamın da anlamadığı Boşnak diliyle birkaç söz yuvarladı ağzında. Adam, biraz ürkerek, "Biraz hasta, hastaneye yatırdık" dedi. Kadının yüz çizgileri korkunç oldu birden. Alt dudağını kemirirken sarhoş adam uzaklaştı oradan.

Hastaneye gittiğimizde İbro'nun yanına sokmadılar bizi. Habiba karısı olduğunu söylüyor, ağlıyordu. Sonra ne oldu bilmiyorum. Bir hastabakıcı aldı İbro'nun yattığı odaya götürdü bizi. Ben karşıdan gördüm. İbro, gözleri yarı açık yatıyordu. Habiba, yanına gitti. Anlamadığım Boşnak diliyle konuştu Habiba. İbro güçlükle, kesik hecelerle konuşuyordu. Habibo'yu tanıyınca yüzü bir başka oldu. Büyük ağrısı içinde sevinci de görünüyordu. Bedeni sargılar içindeydi. Habiba inatla bir şey öğrenmek istiyordu. Adam fısıltılı hecelerle yanıtlamaya çalışıyordu. Daha sonra fısıltıları da kesildi. Adamın öleceği belliydi. Daha sonra beni dışarı çıkardılar. Koridorda Habiba'yı bekliyordum. Neden sonra doktorla dışarı çıktılar. Ağlıyordu. Doktorun avutmalarından belliydi ki adam ölmüştü.

O gece polislerle eve gittik. Habiba hep ağlıyordu. Anam da avutmaya çalıştı boşuna. Korkulu bir gece geçirdik Habibo'nun evinde.

Çok sonraları öğrendik İbro'nun vuruluşunu. Vurmuşlardı adamı; iki kurşunda akşam karanlığında. Vuran kimdi? Kimse bilmiyordu. Polisler defalarca sorguya götürdüler bizi Habiba'la. Her sorguda büyük bir inatla sustu. Oysa bir şeyler bildiği belliydi. Bir büyük sırrı gizliyordu.

İbro'nun taligalı akşamları yok oldu. Sessiz akşamlarla girdik yataklarımıza. Çocuklar Habiba'nın türküsünü unut-

muştu artık. Yalnız ve sessiz bir yaşantıya gömülmüştü kadın. Zaten eski yaşantılarına dair çok az şey söylemişti anama. Türkiye'ye gelmeden önce Yugoslavya'nın Novipazar kentine yakın bir çiftlikte otururlarmış. Oradan Türkiye'ye İbro ile beraber gelmişler. Yugoslavya'da yaşlı bir halasından başka kimsesi yokmuş. Bütün söyledikleri bunlardı ama türküsünde neler gizliydi kimbilir?

Bir gün anamla Habiba'nın evine gittik. Yatakta yatıyordu. Hastaydı. Ölümü bekler gibi bir hali vardı. Ama korkusuz ve telâşsızdı. Sarı yüzü daha da sarılaşmıştı. Gözleri çukurlarında yemyeşildi. Her zamanki kırmızı dudakları morarmıştı. Yine de çok güzeldi. Sevimli bir tarafı vardı insanı kendine yakın eden. Yaşantılarına küskün bir genç kız hali vardı onda.

Yatağa düştükten sonara her gün anamla evine gittik. Kimsesi olmadığı için anam bakıyordu. Hastalığı öyle ağırlaşmıştı ki anamla orada yatmak zorunluğunu duyuyorduk. Hiç gülmüyordu. Mermer bir heykel gibi dururdu öyle. Yanına oturduğumda güçlükle bir tebessüm yaratırdı yüzünde. O zor gülüşleriyle bile oyuncak bir bebeğe benzerdi.

Bir gece doktor çağırdık ona. Duyunca istemedi. Faydasızlığını belirtti. Küçücük ömrünü yeterli buluyordu. Ölüme hazır gibiydi. Doktor "ince" dedi. Doktorun kırışmış alnından çok şey anlıyordu. Zeki bir kadındı çünkü. Öksürükleri, doyumsuz ama onun için anlamsız yaşamaların sonunu anlatıyordu.

Sık sık mektuplar yazıyordu yalağından. Uzun uzun mektuplarda neler yazılıydı bilmiyordum. Mektuplarını ben götürürdüm postaneye. Bir uzun sene durmadan yazdı. "Sırbiya" derdi mektubu elime verirken. Hep birini bekliyordu Sırbistan'dan.

Ağaçların sarı sarı yapraklar döktüğü bir eylül ayında idik. Habiba'nın postadan yarım mutluluk beklediği akşamlardan birindeydik. Kapı vuruldu. Komşulardan biri sanarak kapıyı açtım. Karşımda avurtları çökük, yüzü çok çizgili bir kadın duruyordu. Habibo'nunkinden daha düzgün bir türkçe ile "Habiba'nın evi burası mı?" dedi. "Evet, buyrun" dedim. İçeri girdi. Odaya girdiğimizde Habiba'yı gördü. Hiçbir şey söylemeden Habiba'ya baktı. Habiba önce tanıyamadı. Sonra küçülmüş gözleri irileşti. Birden bağırdı ve ihtiyar kadının yatağa koşmasıyla sarıldılar. İhtiyar kadın defalarca öptü Habiba'yı. Sonra Boşnak diliyle konuştular uzun uzun. Hiçbir şey anlamıyordum. Yalnız konuşmalar arasında sık sık geçen Ahmo ve İbro sözcükleri ilginç geliyordu bana.

Kimdi bu yaşlı kadın? Nereden gelmişti? Bu soruların yanıtlarını Habiba'nın ölümünden sonra öğrendik.

Öldüğü gece çok yağmur yağdı. Ölürken "Ahmo" demiş yine. Ölüsünü sonradan gördüm. Hiç ölmemiş gibi geldi bana. Yüzü beyazdı kar gibi. Açık gözleri yaşamalara, insanlara "anlamsız" der gibi bakıyordu. Sönük ve ölü bakışlarını seyrettim çok çok. Ölüsünden hiç korkmadım onun.

Bizim yoksullar, Toprak Sokağın yoksulları götürdü onu kasabanın yoksullar mezarlığına. Arkasından kimse ağlamadı ihtiyar kadından başka. Mezarlığa götürürlerken de yağmur yağıyordu. Çocuklar "Türkücü kadın ölmüş" dediler.

Mezarlığa götürülüşünün gecesi yağmur bizim sokağın teneke damlarına düşerken, biz anamla o ihtiyar konuk kadını dinledik uzun uzun. Ağlamıyordu artık o konuk kadın. Gözleri ıslaktı yalnız, önceki ağlamalardan. Bir ara iç geçirirken, "Benim gelinim olacaktı Habiba. Olmadı, gelin olmadan öldü" derken gözleri dolmuştu yine. Sonra, "Bir zamanlar Novipazar yakınlarında bir çiftlikte beraber yaşardık. Habiba çiftlik sahibinin tek kızıydı. Güzelliğini Novipazar'da duymayan yoktu. Annesini küçük yaşta kaybettiği için onu ben büyütmüştüm. Babası aksi bir adamdı. Ama kızını çok severdi. Ben kızına dadılık eder, oğlum Ahmo da çiftlikte ırgatlık ederdi. Çalışkan bir çocuktu benim Ahmom. Çiftliğin en kuvvetli ırgatıydı o. Onu herkes severdi. Küçük bir odamız vardı. Kulübe gibi küçük, sıcak. Her gece ocak başında oturur saatlerce şehit babasını konuşurduk. Bir gece Habiba'nın yanından ayrılmış. eve gitmiştim. Ahmo'mun uyuduğunu sanıyordum. Oysa hâlâ uyumamıştı. Sedirin üzerine oturmuş, düşünüyordu. Çok da dalgındı. Girişimi duymadı bile. Yanına oturdum. Ne düşündüğünü sordum. Mahçup bir tavırla kekeledi, utandı, sonra da kötü bir haberi zorla çıkardı ağzından. Yüzünü elleri ile kapadı, yanıklığını, Habiba'ya olan sevdasını anlattı. Çocukluğundan bu yana ilk kez ağladığını görüyordum. Bir şey diyemedim. Halbuki Habiba da Ahmo'ma tutkundu. Hem de çok öncelerden. Ama diyemezdim, bir şey diyemezdim Ahmo'ma. Sonumuz iyi olmazdı sonra. Habiba'nın babası kötü ederdi bizi. Güzel kızını Ahmo'ma dünyalarda vermezdi. Bunu biliyordum. Ama Habiba armutlukta Ahmo'mla buluşmaya devam etti. Önüne geçemedim. Çok severlerdi birbirlerini. Acılı bir sevda olacaktı. Sonu da öyle oldu.

Bir gün Habiba'nın babası her şeyi duydu. Beni ve Ahmo'mu çiftlikten kovdu. İşsiz ve aç kalmıştık. Ahmom Novipazar'da bir demirciye çırak girdi. Bir tenekeli damda yatıyorduk. Akşamları eve yorgun dönerdi. Hemen Habiba'dan haber sorardı. Çiftlikteki bir dostumuz gizlice bize haberler yollardı. Bir gün acı bir haber geldi o tenekeli evimize. Habi-

ba'yı Novipazar'dan zengin bir adama veriyorlardı. Ahmo'ın haberi alınca deliye döndü. Adama haberler yolladı. Habiba'nın babasına bir şeyler yazdı. Ne yaptıysa kâr etmedi. Bir gün de korkunç bir şey yaptı. O zengin tüccarı bir akşam üstü Novipazar meydanında vurdu. Sonra silâh kuşanıp dağlara çıktı. Zaptiyeler günlerce aradı. Ele geçmedi Ahmo'm.

Bir gece teneke damlı evde onun sesi ile uyandım. Sabah ezanına çok az vardı. İnanamadım baştan. "Senin Ahmo'n" deyince kalktım kapıyı açtım. Çok kalmadı. Atının terkisine aldı beni. Sabah karanlığında Novipazar'dan çıktık. Uzak dağlara gittik. Rogozna dağlarına. Rogozna dağlarında arkadaşları karşıladı beni. Elimi öptüler tek tek. Aylarca dağlarda kaldık. Onlarla beraber dolaştım, onlara aş pişirdim. Rogozna'da kanun yoktu. Orada kanun, Ahmo'mun silâhıydı. Sırp zaptiyesi bir şey yapamıyordu ona. Bazen korkunç geceler yaşadık. Rogozna dağları korkunç ve uğultuluydu. Çok zaman kurşun sesleri ile çınlardı. O dağlarda ne kadar Sırp zaptiyesi varsa hepsi ortadan silindi. Oğlum Sırplara göre bir hayduttu ama bizimkiler hep "fakir babası" derdi. Vurgunlardan aldığını bizim fakir köylere yollardı.

Bir gün Habiba'larm çiftliğinden bir mektup geldi. Mektubu bir gece ateşin ışığında okuduk. Vurulmuşa döndü Ahmo'm. O günden sonra hiç gülmedi. Vuruşmaktan, soygundan vazgeçti. Tuttu Habiba için bir türkü yaktı. Rogozna'dan çıkmak istemiyordu. Adamları birer birer çekildi yanından. O guslesiyle (1) başbaşa kaldı. Durmadan o türküyü söylüyordu. Habiba'ya yaktığı türküyü." Gözleri dolmuştu ihtiyar kadının. Geride kalmış yıllara dönmek acı getiriyordu. Sonra devam etti:

"Çiftlikten gelen mektupta Habiba'nın evlendiği yazılıydı. Habiba kendi rızasıyla İbro ile evlenmişti. Halbuki İbro, Ahmo'mun en yakın arkadaşıydı. Onu severdi. Bir türlü inanamıyordu. Türküsünde de bu yüzden beddualar ediyordu Habiba'ya. "Oy Habiba" türküsü bugün hâlâ söylenir Novipazar'da. Türküyü bilmeyen kalmamıştı. Habiba'larm çiftliğinde bile babasından gizlice söylenir dururdu."

İhtiyar kadın burada durdu, gözlerini tekrar sildi. Anam da, ben de türküyü anımsadık. Şu hani Habiba'nın her gece akşam pencerelerinde söylediği Boşnak türküsünü. Demek kendisi için yakılmıştı o türkü. Anamın "sonra ne oldu" demesiyle ihtiyar kadın devam etti:

"Bir gün Habiba'nın babası Habiba'yı İbro ile birlikte Türkiye'ye yolladı. Biz sonradan duyduk. Bu sefer Ahmo'm İbro'ya diş bilemeye başladı. En yakın arkadaşının ihanetini unu-

tamıyordu. Onun için Türkiye'ye gitme yollarını aradı durdu. Sırp hükümetine göre bir haydut olan Ahmo'nun Türkiye'ye gitmesi imkânsızdı. Ama gözleri dönmüştü bir kere. Türkiye'ye kaçtı. Aylarca onları aramış ve bulmuştu. İbro'yu bu kasabanın pazar yerinde vurduğunu Habiba'dan başkası bilmedi. Ama zavallı Ibro'nun da günahı yoktu. O, İbro, Ahmo'ya ihanet etmemişti. İbro ile Habiba birlikte Ahmo'yu beklemişlerdi hep. Habiba, genç kızlığını Ahmo'ma saklamıştı. Kız gitti mezarlığa." Derken zavallı kadın hıçkırıklarını tutamadı

Pencereden karşıdaki kiraz ağaçlarına baktım. Son birkaç sarı yaprak yere düştü.

. . .

O gün ben küçük bir çocuktum. Bugün bu korkunç Boşnak öyküsünü yazarken bizim Toprak Sokakta bir haydut tutkusunun acı sözlerini duyar gibi oluyorum. Habiba sanki hâlâ akşam pencerelerinden o türküyü karanlık sokağa ağlıyor:

"Oy Habiba verem bolu vala
U veremu Ahmo spominala (2)
."

(1) *Telleri at kılından yapılmış bir Boşnak çalgısı.*
(2) *Oy Habiba verem olasın*
Verem de Ahmo'yu anasın.

HACIHASANOĞLU, Muzaffer

PEPE YEFİGİN AŞKI

"Şimdi arabada ölü var, şarkı söyleyemeyiz, dedi doktor Sefa. Bir vakit, yine aynı yolda, şoför uyumasın diye, şehrin asfaltının başladığı yere kadar, ne şarkılar, ne türküler söylemiştik. Söylemiştik söylemesine ya, köprüyü geçtikten sonra şoför virajı sert almış, araba hızla asfaltta kaymış, geldiğimiz yöne dönmüştük yeniden; bereket şarampola filan girmemiştik..."

— YOLU YARILADIK MI? DEDİ DOKTOR REFİK.

MUHSİN UZAKTA YANIP SÖNEN BİR IŞIĞI İŞARET ETTİ:

DOKTOR, ŞU IŞIĞIN HİZASINA GELDİK Mİ, YOL YARI DEMEK...

"Yolun yayısı..." dedi Doktor Refik. "Yaş otuzbeş, yolun yayısı edey... Edebiyatla, kitapla pek aynam hoş değildiy. Nedense bu mısya aklıma geliy hep. Güzel şiiy okuyamazdım ilkokuldayken. Öğyetmen o kaday zoyladı. Babamı çağıyıp, ona da söyledi; çıkayamadım; "R" yazıyoydum da "Y" diyoydum. Ben tahtaya kalkınca çocuklaydan biyi: "Rırrr..." deydi. Hıyslanıydım ama bıyakamazdım da. Nasıl bıyakıysın bayan öğyetmen kızaydı. Çocuklay "Pepe Yefik" deyleydi bana. En çok da İt Sedat basaydı dalıma. Oysa fıkayanın biyiydi. Sona sona aldım huyunu; çikolata alıydım ona da, kendime alıyken. Benden yana çıktı hep. "Ulan, dedi, kim bundan sona Yefiğe Yefik deyse, yıyyyı deyse, pepe deyse, anasını bacısını..." Ağzı bozuktu İt Sedat'ın. Üzüm üzüme baka baka kayayıy deyley: Ben de envaını öğyendim küfyün. Şimdi bile istesem ana avyat dümdüz gideyim. Kavgaya da alıştıydı beni. "Ulan, sana biy mi vuvuyoylay, sen iki vuyacaksın... Bu dünyanın düzeni bu. Lastikci Ahmet ağabey öğyetti bana..." deydi. Boş zamanlayda ikimiz kavga talimi yapaydık. Yalandan yalandan vuyuyken biyden sahiden çakıveyiydi çeneme. Güleydi biy de... Esmey, kaya kuyu biy yüzü vaydı: "Demedim miydi sana, babana güvenme diye..." Biy sefeyinde dudağını patlatmıştı. Biy yandan gözümün yaşını sileyken: "Beğendin mi yaptığını aykadaşlığa sığay mı?" demiştim. "Rırrr..." demiş, dilini çıkaymış, kayboluveymişti köşeden. Sonyalayı ben geçtim onu boycak. Beş kaydeştiley; zoy bakıyoydu babalayı; kavyuk kaldı o... Bu sefey, ben başladım onun ağzını, buynunu dağıtmaya. Yalvayıydı bakmazdım gözünün yaşına. Hiç biyisini de sev-

miyoydum onlayın; hepsi de alay etmişleydi benimle. Hele kızlay, en çok onlaya bozuluyoydum. Biy ikisini saçlayından tutup süyüklemiştim yeyleyde. Öteki cinse kayşı hıysım o zamanlaydan başlay. Hiç unutınam biy gün genelevde biy kadını ısıymıştım da, "Ben senin gibi canavay adam göymedim. Oymanını yakanın gözü köy olsun. S..." demişti kadın hıysından ağlayayak. Sonya başka kadınlay. Onlayla da hep öyleydim. Şimdi, o, tam aykamda tahta biy kutunun içinde. Oysa iki ay önce, biylikte, yanyana otobüsteydik. Oğlan onun kucağındaydı. Şimdi kutusu içinde biy keman gibi. Şişman biy keman... Oysa dal gibiydi, o akasyalayın daha güzel koktuğu zamanlayda. Hep akasyalayla biylikte geliyoy aklıma. Neden böyle oluyoy? Bilmiyoyum. Ona ilk lâf attığımda "R"leri kullanmayı öğrenmiştim. Tenha Tenha yerlerde çalışmıştım kendi kendime. ÇocuklaR, akasyalaR, aRaba, aRazi... Yaa, ben "R"leri söyleyebiliyordum. Oluy ara sıra kaçırdığını. Ortaokulda biy türkçe öğretmenimiz vardı, Nemide hanım; iri yarı biy kadındı; "Analık" derlerdi çocuklar. O, çok durmuştu "R"lerin üstünde. Ben "R"leri bulmuştum ama "Pepe Refik" adından kurtulamamıştım. Ben lise son sınıftayken —Daha iki ay önce otobüste yanyana oturuyorduk— o, ortaokula yeni başlamıştı. Yapısı olduğundan fazla gösteriyordu kendisini. Birçok arkadaşlarım sevgiden, sevgililerinden söz ederlerdi; büzülür, kalırdım, onlar anlatırken. Aşk romanları okurlardı: Güzide Sabri, Esat Mahmut, Muazzez Tahsin... "YENGEN..." derlerdi; tanımlarlardı yengemizi. Bir gariplik çökerdi içime. Uygunsuz ilişkilerden söz ederdi bazıları. Hayvanca gelirdi anlattıkları. Küçümserdim. Sevmezdim edebiyatı, anlamazdım da ama edebiyat hocamız Uzun Hakkı sıraların arasında dolaşırken vura vura okurdu: "Bende Mecnundan füzün aşıklık istidâdı var - aşıkı sâdık menem, Mecnunun ancak adı var.." Sonra bizden de isterdi aynı şekilde okumamızı. Bütün ulaşamayanlar gibi büyütmeye başlamıştım, Leylâ ile Mecnunun, Ferhat ile Şirin'in, Kerem ile Aslı'nın öykülerini. Oysa ŞİRİN şimdi arkadaki tahta kutunun içinde. —Daha iki ay önce otobüste yanyana oturuyorduk, çocuk kucağındaydı.— Doğup büyüdüğüm şehir büyüktür ama o zaman —O, akasyaların bugünkünden çok daha başka türlü koktuğu zamanlarda— sokaklarımız hep arnavut kaldırımı döşeliydi; hepsi de daracık, eğri büğrüydüler. Ne kadar da çok çıkmaz sokak vardı. Oysa ben daha sonraları çok çıkmaz sokaklar görecektim. İşte, şimdi de bir çıkmaz sokaktayım; her şey birdenbire üzerime yıkılıverecek. Ilık bir bahar akşamıydı, daracık bir sokakta, önümdeydi o. Saçlarını iki uzun örgü halinde bırakmıştı arkasına. O zaman babalar kızlarının uzun saçlı olmasını isterlerdi. Neden

mi? Anaları da uzun saçlıydılar da ondan. Kadının kadınlığını arttırıyor olmalıydı da ondan. Beli incecikti. Her adımı içimde bir ürperme yaratıyordu. "Bende Mecnundan füsun âşıklık istidâdı var - Aşıkı sâdık menem, Mecnunun ancak adı var..." Bu ürpermede miydi aşk? Ama ben hemen tutmayı, yakalamayı, güzel olanın benim olmasını istiyordum. Oysa Uzun Hakkı'ya göre FUZULÎ erişmek yerine erişmemeyi, gerçek yerine düşü üstün tutuyordu. Hızlanıverdim birden; adımlarım kontrolumdan çıktı sanki: "Küçük hanım sizi çok seviyorum... Kalbimi ayaklarınızın altına sermek istiyorum..." Döndü. Kaşlarını çattı: "Terbiyesiz!" dedi. Uzansam yakalayıverecektim. O elektrik ışığında gözleri olduğundan da güzel geldi bana. Sezmiş olmalıydı saldırmak üzere olduğumu, çantasını kaldırmaya davrandı. Tam o sırada köşeden bildik bir gölge uzandı, bir öksürük... Yarım kalan oyunlar ne kadar üzer insanı. Birdenbire hızlanmış, eteklerini savura savura, uzaklaşmıştı. Tıpkı bir kırlangıç... Oysa şimdi arkamdaki tahta kutunun içinde; kaçamıyor şimdi. Sonraki günlerde izlemeye başlamıştım. Bir akşam, o daracık sokakta, yakalamış, bileklerini tutuvermiştim sımsıkı. Çantası düşmüştü elinden -- Ölürken de öyle büyüktü gözleri— çırpınmasına aldırmadan öpmeye başlamıştım rasgele. Olağanüstü bir çabayla kurtarmıştı bileklerini. O öpücükler ne kadar da acemiceydi. Çok öptüm sonraları onu. Nerelerdeydi o hırs? Değişik şekillerde öpebiliyordum oysa. İki gün sonra aynı sokakta bekliyordum onu. Bir şey indi ense köküme, ne olduğunu bilemedim. Nasıl tekmelediler, nasıl yumrukladılar: "Bu da ana baba kuzusudur, bunu da Allah yaratmıştır..." demediler. "Yapmayın ağbiler..." dedikçe ben, o, hiç görmediğim, kaşları gözleri birbirine girmiş, adamların biri bırakıp biri alıyordu: "İt oğlu it! Namuslu bir kıza sataşmak nasıl oluyormuş öğren..." Ağzımdan burnumdan kan akıyordu. Bağırıp kimseyi yardıma çağıramıyordum. Ayağa kalkmaya davrandım mı kapaklandırıyorlardı yere. "Tövbe, tabanlarınızın altını öpeyim, tövbe..." Gözleri öylesine dönmüştü, duyumuyorlardı beni. Toprak, kan tadı genzimde; üzerimde üç çift göz... Sıkılmış yumruklar... Oysa ben de kendini güçlü kuvvetli sanırdım. Sonradan ağabeysi olduğunu öğrendiğim en ufak yapılı, bıyıklı olan: "Bugünlük bu kadar yeter..." demişti. En iri yarısına kalsa, beni parça parça doğrayacak, kurda kuşa yem edecekti. Şimdi düşünüyorum da ona neydi yani? Haydi ağabeysinin namusuna dokunmuştu. Arkadaşlık, arkadaşlığı öldürür mü erkek dediğin... Neden onun üstüne düşmüştüm bu kadar? Kemiklerini sızlatan, ağzımı burnumu dağıtan o dayak kışkırtmıştı beni belki de..."

K., Tarık Dursun

"VADİM O KADAR YEŞİLDİ Kİ"

Bir an durup çevreyi dinledi. Çok uzaklardan koridorun duvarlarına vuran kazma sesleri geliyordu. Küçük dekovil yedi numaranın keskin dönemecini içimizi ürperten bir gıcırtıyla aldı, sonra vagonlar her zamanki rahatlıkları içinde raya oturdular; gıcırtı azaldı, gitgide uzaklaştı, yerini yine düzenli kazma vuruşlarına bıraktı.

Başındaki kaskı aldı. Saçlarının dibine kadar tere kesmişti. Kaskın içini avucuyla sıvazladı, terleri toplayıp görmeden toprağa silkeledi. Yüreğinin daraldığını duyuyordu, bizim de yüreğimiz daralıyordu; gençti daha, biz de gençtik.

Yavaşça toprağa oturdu, sırtını nemli kayalara dayadı. Kaskın alnındaki küçük ışık koridorda karşıya vurdu anca bir tabak büyüklüğünde duvarda öyle kalakaldı. Tavandan bir yerlerden bir su sesi geliyordu, duyuyorduk. Dinledi, dinledik: su, tavanın neresinden geliyorsa geliyor, birikip toplanıyor, uzuyor, uçlanıyor sonra bir anda kopup çınlayan bir sesle yere düşüyordu.

Kaskın ışığını söndürdü, karşı duvardaki aydınlık da kayboluverdi. Her şey karanlıkla birlikte apansızın büyüyüverdi. Kazma sesleri yakınlaşıp koridordan koridora geçerek akar bir uğultu oldular. Arada, tavandan damlayan su damlacığı düştü mü, düşmedi mi ,seçemedik.

Adı neydi, unuttum şimdi. Gencecikti, yeni sürgündü yüzü upuzundu. Yaşlandık şimdi, o da yaşlanmıştır, Kerim de. Üstelik yaşlanmışlığımızı hiç duymadık. Alireis mahallesindeki evimizin önünde koca bir kestane ağacı vardı; çağı geçmiş, tohursuz, göversiz bir kestane ağacıydı. Karnından el genişliğinde, kol derinliğinde bir kovuk gövdeye inerdi. Kestane ağacı bizim evin orta penceresine bakıyordu. Hayatlıktaki sedire oturur, ağaca karşı kutulu Bafra'lardan içerdim. Kutunun zamklı kâğıda sarılı ağzını bir tırnak vuruşuyla boydan boya yarar, diziden aldığım Bafra'yı Bogart gibi önce sağ elimin baş parmak tırnağında silkeler, sonra tutar yakardım. Boğart gibi içerdim yine, cigaranın ateşi sürekli avucumun içine dönüktü; yarı saklı, yarı değil. Pencereden sokağın başucuna oturakonmuş Bekir'i görürdüm. Tahta sahdalyası-

na ağır bir külhanbeyi tavrıyla oturmuştur; çulâki karası pantolonunun üstünde mor çalıklı kuşağı sarılıdır, Arnavut yeleğinin önü cepkenlidir, göstermelik parmağıyla orta parmağı cigaradan kınalanmıştır, bıyıklarının iki ucu buruktur; Casbah'ın ölümsüz egemeni Pépé le Moco gibi. Her sabah kömürcü Hazım'la birlikte dükkânı açarlar. Hazım sabah temizi elleriyle Bekir'in kapı önü sandalyasını çıkarır. sokağın başucuna, tam bizim eve bakan koca kestane ağacını nişanlayacak biçimde yerleştirirdi. Bekir kehlibar ağızlığını çıkardı mı, Hazım tabakasından sarılı cigara sunardı.

Pépé le Moco, Casbah'lı bir haraççıbaşıdır. Fransız mı Fransız. Zindan mavisi gömleğine bembeyaz bir boyunbağı takardı, kimseler dayanamazdı, ne ben, ne Kerim. İlk haftalıklarımızdan birer Pépé le Moco gömleğiyle birer boyunbağı aldığımızda, Coya burun kıvırdı:

"Sana yakışmamış, karartmış.." dedi. "Niye beyaz gömlek giymiyorsun?"

"Kir tutuyor, bize gelmez."

"Giyme bu gömleği.." dedi.

İnadına giydim.

Yedi numaradan doğru uzayıp gelen raylar ses verdi, küçük dekovil makası atladı, dönemeci döndü, bir numaraya yöneldi. Karanlığın içinde iki ışık gözü belirdi; giderek büyüdü kocamanlaştı. Ayaklarının dibinde raylar sıtmalı sıtmalı titriyordu. Dekovil yaklaştıkça titreme daha da arttı, önce dizlerine, ardından ellerine doğru yürüdü, bütün vücudunu sardı. Dekovil durduğunda titreme hâlâ etkisini sürdürüyordu.

Gelene baktık, Bekir'di. Tepeden tırnağa bizim Bekir. Karşılıklı gülümsediler. Dekovili Bekir sürüyordu, beriki atladı yanına, oturdu. Bekir kolu çevirdi, küçük dekovilin ince motorundan bir soluma geldi, solumayı yavaş bir hırlama izledi. Raylar gıcırdadılar, dekovil vagonları geriye itti. Yedi numaranın dönemecine kadar geri geri gittiler. Vagonlar dönemeci alıp koridoru döndü, makas kendiliğinden açıldı, dekovil anayola girdi rayına oturur oturmaz Bekir yolu verdi, sallana sallana ilerlediler.

Alireis mahallesi de Casbah'a benzer. Göğü mavidir, evleri beyaz. Casbah denizi görür, Alireis mahallesi de. Casbah'da yabancı adam kaybolursa, Alireis'de de kaybolur. Evden eve geçilir, hiçbir sokağı geçit vermez. Her kapı önünde yaşlı yahudi kocakarıları oturur. Saçlarını enselerinde topuz yapmışlardır, kara eteklerindeki iki avuç kavrulmuş karpuz çekirdeğiyle akşamı ederler. Alçak bir sesle kapı önünden kapı önüne konuşurlar, bir erkek geçti mi, susarlar hemen, bek-

lerler. Tak, tak, tak! Erkek, yürüyecek —biraz yampiri biraz yengecimsi— köşeyi alacak, ayak seslerinin yankısı dinecek, ondan sonra kocakarılar yine ağız ağıza verecekler.

Bekir böyle geçer Alireis'ten, sokaklarını böyle adımlar: Ceketi bir omuzundadır, bıyıkları kalkıktır, yumurta topukları bastığı her paket taşından kıvılcımlar sıçratır, kocakarıların gözünü çeler.

Dekovil geldi, anaçıkışın ağzında durdu. Delikanlı indi, Bekir de. Kerim'le ikimiz hiç maden ocağı görmemiştik, soluksuz resimlere bakıyorduk; yukardan doğru vınlayarak açık bir asansör indi, geldi, Bekir'le bizimki bindiler içine; asansör yine vınlayarak yukarı attı onları. Aşağıdan yukarıya doğru bir büyük ışık gittikçe kocamanlaşıyordu, gittikçe büyüyordu. Resim açıldı, genişledi, güneşlendi, aydınlandı; içimiz açıldı enikonu.

Başka işçiler bekliyordu onları, kalabalıktan birkaçı Bekir'le bizimkine yürüdüler, açık baş biri —hepimizin tanıdığı Akim Tamiroff— ağır bir sesle:

"Ralph öldü.." dedi.

Bizimkiyle Bekir bakıştılar.

"Kurtaramadılar mı?"

"Hayır, kurtaramadılar.." dedi Akim Tamiroff.

Ertesi günü oldu, ölüyü kaldırdılar. Süssüz, sinemadakinden çok bizim Alireis'te sık sık rasladığımız yoksul yahudi ölülerinin kaldırılışını andırıyordu. Kadınlar suskundular, erkekler fısıldar gibi yalnız dudaklarıyla konuşuyorlardı. Haham mı, papaz mı olduğunu bir türlü kestiremediğimiz biri yadırgatıcı, anlaşılmaz sözlerle dolu bir şeyler okuyordu, elinde kalın ciltli bir kitap vardı.

Kötü adamlara da bu törende rasladık. Tavırlarından, duruşlarından kötü adamlar oldukları pek belliydi. Ralph'ın yaşlı babası ağlıyordu, hava ağırdı, sıkıntı veriyordu; kötünün kötüsü bir müzik havayı daha da ağırlaştırmaktaydı.

Ralph'ın babasıyla Bekir mezarlıkta uzun uzun bir şeyler konuştular. Bekir geldi, bizimkini bir kenara aldı, böyle böyle dedi. Delikanlı dinledi, başını salladı, "olur" dedi.

Uçsuz bucaksız yemyeşil çayırlarda amansız bir koşudur başladı sonra; bizimki durmadan koşuyordu, çayırlar dizlerine çıkan otlarla kaplıydı. gökyüzü açıktı, belki bu kadar uzun hiçbir zaman gökyüzünü görmemişti, yine de görmüyordu, hep koşuyordu; tıkanmasız, yorulmasız, dursuz duraksız bir koşmayı sürdürüyordu. Başkalarından önce Ralph'ın köyüne varması gerekliydi, zorunluydu kötü adamların yola koşturduğundan önce köye girmeli, Ralph'lerin evini çevreleyen

çiti bir sıçrayışta aşmalı, bir omuzlamada kapıyı açıp içeri girmeli, Ralph'ın mutsuz dul karısının elini eline almalıydı. O bunu yapmazsa kötü adamların adamı yapacaktı. Koşacak, koşacak, dere tepe dümdüz aşacak, dizboyu çayırlarda bastığı yerleri köreltecek, yıkık taş köprüyü bir çırpıda arkasına alıp yamacın hemen altbaşındaki takvimlerdekine çok benzeyen kırmızı kiremit damlı, bacası mavi dumanlı, önü kara meşeden tahta çitle çevrili evin sınırını bir sıçrayışta aşacak, kapıyı bir omuzlamada açacak, Ralp'ın mutsuz dul karısının akçam kokulu ellerini o kaba, yalnız tabanca tutmaya ya da yumruk atmaya alışkın ellerine alacaktı.

"N'olur böyle yaparsa?" diye sordu Coya.

"Âdetmiş.." dedim.

"Anladım, âdetmiş. Ama böyle olursa, n'olurmuş ki?"

"Madende biri ölürse o ölen de evliyse ölüm töreninden sonra köye kim ilk gidip evine girer, karısının elini eline alırsa onun olurmuş."

"A, çok iyi bir âdetmiş.." dedi Coya.

Coya'nın iyi âdet diye sevindiği yerine gelmedi. Bizimki eski arkadaşına karşı son arkadaşlık görevini yerine getirdi; koştu, koştu, koştu, koştu, koştu, koştu, geldi, kötü adamların adamlarından önce çiti aştı, kapıyı omuzladı, girdi eve, Ralph'ın mutsuz dul karısının elini elleri içine aldı yarışı kazandı.

Kötü adamların suratından düşen bin parçaydı. Bir şeyden korkuyorlardı. O bir şeyin ne olduğunu da öğrendik.

Kötü adamların şehirli bir adamları vardı; tam aydın giyimli kuşamlı, beyaz, dik yakalı gömlekli, nokta nokta boyunbağlı, gözlüklü. Çat kapı, Ralph'lerin evine, mutsuz dul kadını görmeye geldi. Üzüntülü görünüyordu, konuşurken sözcükleri aranıyordu, gözleri hep yerdeydi; geçmişini bilmesek, iyi adamlardan biri sanabilirdik pekâlâ. Biz yutmadık ama Ralph'ın mutsuz dul karısı adamı —bütün o yutturmacılığıyla— kabullendi.

Adam:

"Sayın bayan.." dedi, "kocanızın ölümüne inanın, çok üzüldüm. Bir kaza sonucu öldü. Fakat bu iş kazası tazminatına hak kazanmadı anlamına gelmemeli. Şimdi sizin yapacağınız şey..."

Aslında kendi yapacağı şeyleri anlatıyordu: Ralph'ın mutsuz dul karısı maden şirketini dâva etmeliydi bunun için gerekeni yapmaya hazırdı, avukattı madem, bu görevi seve seve yüklenecekti, hattâ para mara da istemiyordu, amacı gönülden bağlandığı işçi kardeşlerine yardım elini uzatmaktı;

işte, kendisi de bir işçi çocuğuydu, babası bütün ömrünü maden ocaklarında harcamış, sonunda o da bir grizu patlamasında yıkıntı altında kalıp ölmüştü.

"Bana bir vekâletname verin..." dedi. "Dâva edelim şirketi, yargıç önüne çıkalım, hakkınız olan tazminatı çatır çatır alalım onlardan.."

Ah, ne bizimki vardı kadının yanında, ne de Bekir. Bekir Casbah'a gitmişti, Pépé le Moco olacaktı; yerli dansöz sevgilisini özlemişti karşı karşıya gelecekler, rakı sofrasını düzeceklerdi. Sonra günlerden bir gün Avrupalı bir beyaz kadın, Hedy Lamarr, Casbah'a çıkagelecekti. Polis müdürü Mister Moto —gözlüksüz, şebek suratlı, miyop herif— Bekir'i dört gözle bekliyordu.

Kötü adamların adamı avukat sonunda muradına nail oldu: Aldı Ralph'ın mutsuz dul karısının elinden vekâletnameyi, şehire döndü. Deniz kıyısında, kömür kurumlarında kararmış bir şehirdi. Asfalt yollardan son hızla sürdü arabasını, geldi Şehir Kulübü'nün önüne, durdurdu arabasını zıngadak, atladı içinden, bir solukta çıktı merdivenleri, girdi bir odaya.

Odada bir büyük masa vardı, masanın başında da bir sürü adamlar. Tanıdık: Biri maden şirketinin müdürüydü biri şehrin yargıcı, biri de savcısı.

"Üstesinden gelebildin mi bari?" diye sordu yargıç.

"Aldım, aldım.." dedi avukat.

Şirket müdürü ellerini ovuşturdu:

"Çok güzel!" dedi.

Doğrusunu isterseniz, grizu patlamasından ölen bir adamın dul karısından bir vekâletname almanın niçin bu kadar coşkunluk yarattığını pek kestiremedik. Niçin bu kadar üzerinde duruyorlardı, niçin "çok güzel"di?

Bekir, Casbah'a dönerken avukat da köye gitti, Ralph'ın dul karısını gördü yeniden, ona onbin lira verdi:

"Tazminatınız bu.." dedi. "Şirketten kopardım, bir kuruşuna bile dokunmadan aldım, size getirdim."

On bin lira! Bir maden işçisinin karısı için, doğrusu, olağanüstü bir paraydı: Büyük şehire göçmek için, geride kalan biri oğlan biri kız iki çocuğa yeni bir gelecek hazırlamak için, hattâ boş kalan yatağı bir ikinci erkekle paylaşmak için bile iyi paraydı bu.

Ağladı. Öyle mutsuzdu ki şimdiye kadar. Alınyazısı bir türlü değişmek bilmemişti, Ralph'ı sevmişti, hâlâ da seviyordu onu, ama Ralph ölmüştü, artık yoktu. Tabiî ya, ne sanıyorsunuz ölmeyi? Siz öleceksiniz, geride kalanlar yaşayacaklar. Kimse ölmez sizinle birlikte. Bir iki gün ağlanır, sonra

sonra o bile çok gelir. Yalnız hatırlandı mı, gözler dalar, küçük bir bulutlanma olur, derin derin iç çekilir. Çok kısadır bu da. Günler hafta olur, haftalar ay, aylar da yıl. Ölü, her geçen günle çürür, ufalanır, kurdun, böceğin yemi olur. Toprak böcekleri didik didik ederler insan etini. Solunacak hava yoktur, gözler kapalıdır, ışık geçirmez: Üzerinize taşları yığmışlar, beton harç dökmüşlerdir. Dışardaki servilerin sürekli hışırtısını, yaprakların rüzgârla birbirine sürtünmesinden çıkan ince sesi duyuyor musunuz? İşte gün doğuyor, servilerin gövdesinde sarı bir ışık parlıyor; o sarı ışık yürüyecek, gövdeden daha yukarılara, ağaçların dallarının başladığı binlerce kol uçlarına çıkacak; oralardan iğne yapraklara varacak. Güneştir bu, güzse ılımandır hava, ilkyazsa yavaş bir soğuk egemendir, kışsa dallarda sabah kırağısının kırılan buzları kütürdeyerek toprağa düşer; yazsa, güneş doğar, bir türlü batmaz. İşte, evlerde insanlar uyanıyor, çocuklar ağlıyor, kadınlar memelerinin diri başlarını eziyorlar; ilk banliyö treni son durağa doğru bomboş yol alıyor. Askerler kışlalarda helâlara koşuyuyorlar, işçiler sabalı çorbalarını içip yollara düşüyorlar. Kiliselerin çanları çalıyor, okullu çocuklar ırmağın üzerindeki beton köprüden geçiyorlar, okullarına gidiyorlar. Hava bulutlanıyor. Casbah'da sabah ezanı okunuyor. Arapça. Çok ama çok uzaktan, deniz, cep fenerinin ışığı gibi parlayıp sönüyor. Limana koca bir gemi giriyor. Bir transatlantik. Üst güvertenin korkuluklarına dayanmış, Hedy Lamarr, Casbah'ı seyrediyor. Sabah, öğleye yürüyor.

Yargıç içeri girdi, salondaki birkaç kişi ayağa kalktılar. Yargıç oturdu, berikiler de oturdular. Sağda savcı, solda da avukat yerlerini aldılar.

"Evet, başlayabilirsiniz.." dedi yargıç, sözü avukata verdi.

Avukat konuştu: Ralph bir iş kazasında ölmüştü, şirket suçluydu, bu bir iş kazasıydı, dolayısıyla kanunda yeri olan tazminat Ralph'ın zavallı, mutsuz dul karısına hemen ödenmeliydi.

Savcı kalktı:

"Evet, ödenmeli.." dedi.

Yargıç kalktı:

"Evet, ödenmeli.." dedi.

"Kararınız karar mı, sayın yargıç?"

"Kararım karardır.." dedi yargıç.

"Kanunda yüz elli sekiz bin lira diye yazılıdır."

"Ralph'ın dul karısına şirket kanunda yazılı yüz elli sekiz bin lira tazminatı ödeyecektir, bunu ödemeye onu mahkûm ettim.." dedi yargıç.

Coya yerinde kıpırdandı:

"Elinde vekâletname olduğuna göre..." dedi.

"Parayı Ralph'ın dul karısı adına avukat alacak.."

"Peki, Ralph'ın dul karısı n'olacak?"

"Hava alacak, n'olacak?" dedi Kerim.

Kadın gitmişti. Çoktan. Çoluğunu çocuğunu toplamış, hayatında bir arada görmediği bir on bin lirayı koynunda çıkınlayarak büyük şehire göçmüştü. Bunu yargıç da biliyordu, savcı da, avukat da.

Avukat —kötü adamların adamı— gitti, aldı parayı şirketin veznesinden, meşin çantasını tıka basa paralarla doldurdu, taşıması için iki yanında taşıdığı fedailerden birine verdi, yürüdü. Öne ikinci fedai geçti, avukatı çantalıyla ortalarına aldılar.

Arabalarının tam yanıbaşında kolları kavuşuk bizim delikanlı bekliyordu. Avukat bir gördü, bozuldu, renk vermemeye çalıştı. Öndeki fedai elini koynuna attı, avukat engelledi. Bizimki üstlerine geldi:

"Her şeyi biliyorum," dedi. "Ralph'ın ölüsünü bile sömürdünüz. Alçaklar! Karısını kandırıp elinden bir vekâletname aldınız, beş on kuruş verip kadını buradan uzaklaştırdınız, ardından yokluğunu fırsat bilip dâvayı açtınız, savcı bir yandan, sen bir yandan, yargıç öbür yandan devletin şirketini soydunuz, paraları aldınız. Şimdi de aranızda pay etmeye götürüyorsun, değil mi?"

Pépé le Moco'nun yurdu Casbah'tır. Çiçeği koparırsanız, ağacı keserseniz, balığı denizden ayırırsanız, kuşun kanatlarını yolarsanız n'olur? "Çıkma şu Casbah'tan." dedik Bekir'e. "Bak biz senin dostunuz. Kerim de seni sever, ben de. Vazgeç bu deli aklından. Senin yerin Casbah'tır. Bir çıktın mı Casbah'tan..."

Ah, aşktır insanı aklından eden. Çiçek kopar, ağaç kesilir, kuş havadayken uçmayı şaşırır, geceleyin gökyüzünden yavaş bir uçurtmalıkla binlerce samanyolunu süpürerek bir yıldız kayar, dünyamıza iniverir. Uzak dağlardan kar sularını denizlere taşıyan köpüklü ırmakların sesi diner, rüzgâr durur, yaprak kımıltısızdır; limanda gövdem kalınlığındaki halatlarla rıhtıma bağlı koca transatlantik düdük çalar, demir toplar, Hedy Lamarr üst güvertenin korkuluklarına kollarını dayamış gözlerini doklarda gezindirir.

Hayır!

Giyindi Pépé le Moco, zindan mavisi gömleğine bembeyaz boyunbağını taktı. Kerim'le ikimiz "bari silâhını da al yanına" dedik, yalvardık, bizi dinlemedi. Koltuğunun sağ altı bomboş, öyle gitti.

Courbet : Yıkanan kadınlar

Avukat iki fedaisine de bir işaret çaktı, herifler bir anda bizim delikanlının üstüne yürüdüler, sensin demeye kalmadan iki koluna girip salla sırt avukatın Chevrolet'ine tıktılar. Üçüncü fedai direksiyon başında bekliyordu, bastı gaza, göz açıp kapayıncaya kadarlık bir sürede yok olup gittiler.

Bekir'in dansöz sevgilisi yalnayak başı kabaktı. Polis müdürü Mister Moto'nun makamına kapıyı falan vurmadan girdi:

— Gidip bakalım mı, ne dersin? diye sordum.

"Bekir gitti.." dedi. "Casbah'tan çıktı, gitti."

Mosmor kesildi Mister Moto. Kızın bileğini bir kavrayış kavradı, koparacaktı.

"Rıhtıma koştu.." dedi kız. "O aşağılık Avrupalı Hedy Lamarr orospusuna. Gemiye binip gidecekler."

Şehre bakan dağın en ıssız yerinde Chevrolet durdu. Üç fedai bizim delikanlıyı indirdiler, oracıkta silâhlarını çekip gık demesine meydan vermeden kurşunlaya kurşunlaya vücudunu kalbura çevirdiler.

Halatlar alındı, transatlantik rıhtımdan az biraz ayrıldı. Bekir koştu, Hedy Lamarr gördü. Zindan mavisi gömleğinden beyaz boyunbağı kurtulmuş havada uçuyordu. Yoluna Mister Moto çıktı Bekir görmedi.

"Dur!" dedi Mister Moto.

Bekir durmadı. Daha vakti vardı, merdiveni almamışlardı, yetişebilirdi.

"Dur!"

Bekir'di onun adı, Pépé le Moco'ydu.

"Kanun namına dur diyorum!"

Kanunlarmış! Kanunları yapanlar da, uygulayanlar da kimler? İnsanlar değil mi?

"Son defa dur diyorum sana!"

Hayır. İki defa, üç defa, beş defa, yüz defa, bin defa, yüz bin defa hayır!

Mister Moto silâhını çekti, pırıl pırıl bir Colt'tu, yeni tezgâhtan çıkmıştı, göğün mavisiyle denizin mavisi soğuk demirinde körleniyordu, soğuk, yalın parıltısı Bekir'e kadar uzanmıştı.

Mister Moto tetiği çekti, Bekir düştü: Pépé le Moco düştü. Hedy Lamarr düştü, Kerim düştü. ben düştüm. Coya düştü. Kırmızı bir kan, Bekir'li Pépé le Moco'nun zindan mavisi gömleğinden İsparta gülü gibi tomurdu, açıldı, büyüdü, göverip kar beyazı boyunbağma yürüdü, ala renge boyadı.

KÖKLEN, Ali

DÜNYA SİRKİ

Öyle güzel anlatıyordu ki dayanamadım:

— Hadiiii, dedim.

— Valla, dedi, alana bi gecede kurmuşlar çadırı. Hem de dört direkli bi çadır, duyuyon mu? Önüne de, bi direk dikmişler. Direğin tepesine bi de maymun koymuşlar, gözlerini kırpıştırıyo uyukluyo, zıplıyo... Az önce gördüm.

Üstünde oturduğum bahçe duvarından yanına atlayıp:

— Gidip bakalım mı, ne dersin? diye sordum.

— Gel, gör, dedi.

Günlerden pazardı. Canımız da sıkılıyordu üstelik. Eğlence çıkmıştı işte: Seyredilecek bir çadır, bir direk ve maymun...

Yürüdük. Çamurlu sokağımızı geçip fesleğenli sokağa saptık. Alan, fesleğenli sokağın sonundaydı. Hava, fesleğen kokuyordu.

Koşar adım geçtik fesleğenli sokağı:

— Vay canına yahu, dedim, gerçekten çadır kurulmuş!

— Yok, bi de yalan mı söyleyecektim? dedi.

Fesleğenli sokağın alana kavuştuğu yere kurmuşlardı çadırı. Bayram yerine kursalardı daha iyi olurdu. Bayram yeri daha genişti. Daha çok para kazanırlardı. Anın olsun, alan da pek küçük sayılmazdı.

— İyi yere kurmuşlar çadırı değil mi? diye sordu.

— İyi, dedim.

Birden, yeni bir şey anımsarmışçasına:

— Sen hiç maymun görmüş müydün be anam? diye sordu.

— Görmüştüm, dedim.

— Ben ilk kez gördüm, dedi. Yahu insan gibi bi hayvan be; bi tek gülmeyi beceremiyo.

Başını ileri doğru uzatıp:

— İşte bak: Karşıda, dedi.

— Dediğin gibi, bu maymun değil sanki, insan dedim.

Güldü: Yippiiii, diye bağırdı. Tekrar güldü. Kolumdan çekti. Kapının önüne yürüdük.

Birkaç kişi toplanmış maymuna bakıyordu. Aralarından geçip ,direğin altına sokulduk. Nerden öğrenmiş bilmiyorum:

— Bu çadır var ya, bu çadır, tam bin iki yüz elli liraymış, ne çok para değil mi? dedi.

— Büyüdüğümüz zaman bizim de çok paramız olur, dedim.

— Ya balonlara ne dersin?

Çadırın çevresini balonlarla süslemişlerdi: Kırmızı, yeşil, mavi, kavuniçi rengindeki balonlar yel estikçe havalanıyordu:

— Balonu kimler bulmuş acaba? diye sordum.

— Kim olacak, tabiatta okumadın mı? dedi; kimin bulduğunu söyleyemedi.

— Boşver be, dedim, acaba o bulan bulmadan önce yok muymuş balonlar?

— Yokmuş ki o, bulan bulmuş, dedi.

— Ben inanmıyorum, balonlar çok eskiden bulunmuştur.

— İnanmazsan inanma. Buraya balonlar için mi geldik? Maymun için mi?

— Her şey için, dedim.

— Öyleyse sen, her şeye bak. Ben, maymuna bakıcam, dedi.

O maymuna, ben de her şeye bakmaya başladık; ama duramadı: Kolumdan çekip direğin dibindeki adamı göstererek: Bak, dedi. Baktım: Eli sopalı boynuna oyalı bir mendil bağlamış, bembeyaz tırnaklı bir adam.

— Şu maymun var ya, işte bu adam ehlileştirmiş onu, dedi.

Adam onun söylediklerini duydu. Karnını şişirerek bize doğru baktı. Gözlerine iki erik çiçeği konmuş sandım, başladı bağırmaya:

"Gelin görün. Birkaç gün için Afrika ormanlarından getirilen, yabani hayvanların, insanı bir lokmada yutuveren canavarların hakikilerini görmeyi kaçırmayın."

Sopalı terbiyeci sözünü bitirince, başını çadır kapısından içeri sokup bir şeyler mırıldandı. Kısa bir sessizlikten sonra bir kadın sesi: Senden uzak günlerim zindan oluyor... diye bir şarkıya başladı plakta.

— Ne güzel söylüyor değil mi? diye sordu.

— Güzel, dedim.

Yel çadırı dalgalandırdı.

— Bi çökerse şimdi çadır, dedi.

Çökmedi çadır.

"Gelin görün. Büyük fırsatı kaçırmayın. Keskin kılıcın gövdeyi keserken çıkardığı hışırtılı sesi kendi kulaklarınızla duyun."

Yanımıza iki asker sokuldu.

Çadır kapısının üstüne suluboyayla çizilmiş resme baktılar. Resimde gülümseyen iki kadından biri elindeki kılıcı öbür kadının karnına saplamış: Öldürenin göğsünde Ay-yıldızlı bayrak var.

"Göbek atan tavuskuşlarını, Medine ayılarını, kesik başlı

hortlakları, dört tokatla dört kişinin canını çıkaran gorilleri görmek için büyük fırsat. Yalnız birkaç gün için büyük küçük yirmi beş kuruş."

Bir meraklandı ki: İlle de girip görelim, diye tutturdu.

— Çocuk olma, dedim.

— Sen de çocuksun, herkes çocuktur, dedi.

— Gene büyük lâflar etmeye başladın, dedim.

— Boşver yahu, yirmi beş kuruşmuş, n'olur biz de görsek, dedi.

Düşündüm:

— Pekiii, ismi neymiş bunun?

— Dünya sirkiymiş, dedi.

— Yani?

— Yani, dedi, dünya sirki işte, ne bileyim ben. Baksana, görmüyor musun?

Baktım. Giriş kapısındaki kanlı resmin üstüne kırmızı boyayla: Dünya sirkine hoş geldiniz, diye yazılmış.

— Fena mı dedi? Bak ismi de ne güzel. Burda durup da ne yapıcaz, içeri girelim.

— Biz şimdi sirkin dışında mıyız? diye sordum.

— Yok, dedi gülerek, sirkin içindeyiz, hem de baş köşeye kurulmuş numaraları seyrediyoruz.

— Hadi girelim öyleyse, dedim.

Bizimle beraber askerler de içeri girmek için davrandılar.

— Bak, onlar da girecekler, dedi o.

İki asker. Eskice ama temiz giysili, çamurlu ayakkabılar giymiş iki asker, omuz omuza vermiş para hazırlıyorlardı. Biz de onlar gibi omuz omuza verip bilet paralarımızı hazırladık. Bilet aldık sonra. Yeniden dönmeye başladı plak: Dünya dur, madan dönüyor, dönüyor...

O aralık maymun, yediği yumurtanın kabuklarını kalabalığa doğru fırlattı. İnsanların bir kısmı gülüştü, birkaç kişi küfretti. Mutlu maymun terbiyecisi aksırdı:

"Haydi beyler, her zaman gelmez, gelirse böylesi gelmez, başlıyooooor, zengin program başlıyor. Kapılar kapanmak üzere, tamaaaaam."

Askerlerin arkasından içeri süzüldük.

Şarkı bitti.

Program başlayacak.

Zengin gösteriler gözleri kamaştıracak.

Girişte, keskin bir sidik kokusu genizlerimizi yaktı. Yaşaran gözlerimizi oğuşturarak çevremize göz atınca şaşırdık: Bomboş gibiydi çadır:

— Vay namussuzlar vaaaay! diye söylendi O, nerdeymiş

hortlaklar, bir tokatta bir kişinin canını çıkaran canavarlar, Afrika gorilleri?

— Ben sana girmeyelim dememiş miydim, dedim.

— Girdik bi kere çıkamayız artık biletlerimiz de kesildi; mecburen sonuna kadar burdayız, dedi.

İçeriyi dikkatlice gözden geçirdik: görünürde bir ayı vardı, bağlandığı kazığın çevresinde dolap beygiri gibi dönüyordu.

Üç ayrı sandığa oturmuş üç maymun vardı. Maymunlar insanlara, insanlar, boyunları zincirli maymunlara bakıyorlardı.

— Valla güldü, dedi.

— Kim? diye sordum.

— Şu maymun, dedi.

— Sus, sus, program başlıyor, dedim.

Yırtık çadır bezleri arasından esen yel sidikli toprağı havalandırdı. Toz toprak arasına civa renginde bir adam fırladı. Gümüş suyuna batırılmış gibi. Sonra elindeki kılıcı sağ omuzuna dayayarak konuşmaya başladı. Tüm gözler kılıçtaydı. Kılıçlı yönetici sağa sola koşarak parlak kılıcını maymunların sandıklarına vuruyor; hayvanların korkularını, titremelerini seyircilere tüm derinliğiyle iletmek için olanca gücünü kullanıyordu:

"Beyler, şu gördüğünüz maymun, Hindistan'ın balta girmemiş ormanlarında sekiz gün on bir saatlık öldürücü bir takipten sonra yakalanmıştır. Gördüğünüz şu masum yüze aldanmayın, bir kızarsa dört kişiyi birden paralar bu hayvan. Şu gördüğünüz bir Medine ayısıdır. Dikkat edin bir gözü eflâtun öbürü lâciverttir."

Kılıçlı yönetici maymunların yanındaki dördüncü sandığın örtüsünü kaldırarak devam etti:

"Şimdi sıra tavuskuşunda. Tavuskuşu bir mübarek hayvandır. Peygamber Efendimizin en sevgili yaratıklarından biridir. Başında taşıdığı tüylerin sayısı on üç olup mübarek kitabımızda bu tüylerle ilgili kutsal bilgiler vardır. Bilirsiniz ki yılanlar lânetlenmiş yaratıklardır. Bir hain yılan tarafından kanatlarından ısırılan bu hayvan türü bu yüzden cennetten kovulmuştur. Allah bizlere böyle kötü yazılar yazmasın. Gösteri bitmiştir baylar, çıkış sağ taraftadır."

— Bitti mi be? diye sordu.

— Bitti ya, dedim.

Kızdı:

— Henüz on beş kuruşluk numara gördük yahu, dedi, on kuruş alacağımız var.

— Ne yapıcaz yani? diye sordum.

— Ne yapıcaz olur mu? Gidip onar kuruşlarımızı geri isticez, dedi.

Güldüm:

— Verirlerse benimkini de al, dedim.

— Gül bakalım, gül. Enayi misin sen be, hem aldan hem de gül, aptal mısın?

Baktım, ciddi:

— Adam yirmi beş kuruşluk gösteri tamamlandı, alacağınız yok derse ne dicen? diye sordum.

— Bizi aldattınız dicem, dedi, nerdeymiş hortlaklar, goriller dicem. dedi.

— İyi ya, dedim, de bakalım.

Herkesin dışarı çıkmasını bekledik. Çadır boşaldı. Bize de, çadır kapısından:

— Çıkın dışarı, diye bağırdılar.

O:

— Çıkmıcaz, diye karşılık verdi.

Kılıçlı yönetici yanımıza gelip:

— Neden çıkmıcakmışsınız beyim? Hayrat değil burası, dedi.

— Bizim paralar da hayrat değil, dedi O.

— Ne olmuş sizin paralara?

— Yirmi beş kuruşa girdik, on beş kuruşluk numara gördük. Bi ton da yalan söylediler. Enayi miyiz biz? Onar kuruşlarımızı geri isteriz.

— Hadi çekin arabanızı bücürler sizinle uğraşacak vaktim yok.

— Verin onar kuruşlarımızı...

— Gidin işinize, yoksa döverim.

— Vermezseniz, Osman amcaya söylerim. Bizi aldattılar, derim. Osman amcayı tanır mısınız siz?

— Gidin benden de selâm söyleyin Osman amcanıza. Benim çocukluk arkadaşımdır o.

O, hayret etti:

— Yok beee, dedi.

— Ya, dedim. bu işler böyledir işte.

Kulağına eğilerek:

— Boşver Osman amcayı, biz kendimiz almaya bakalım, dedim. Arkasından bağırdım:

— Amcaaaa, verin para'arımızı da gidelim.

Kılıçlı yönetici şimşek gibi, hızla yanımıza geldi.

— Şimdi veririm durun, dedi.

Bir an sevindik.

Neye uğradığımı anlamadan kapının önünde tozlar içinde

buldum kendimi. O da gürültüyle, tökezliyerek yanıbaşıma yuvarlandı. Kılıçlı yönetici hiçbir şey olmamış gibi çadır kapısına dikildi.

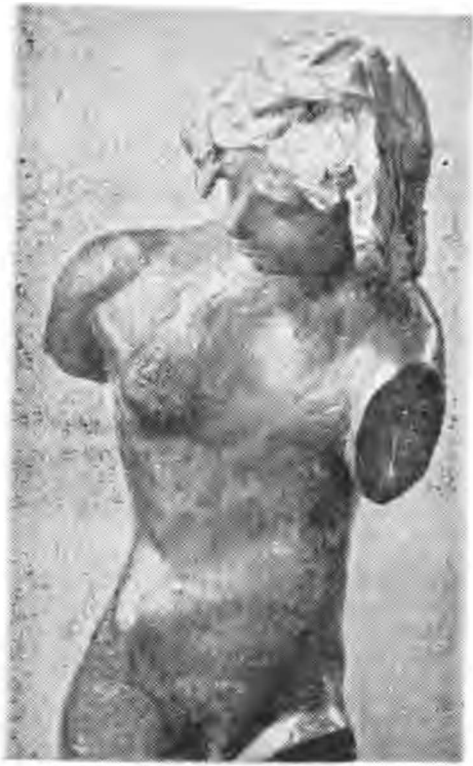
O'na:

— Bir şeyin yok ya, diye sordum.

— Yok, dedi, ya senin?

— Yok. Ne yapalım şimdi?

— On kuruşlarımızı geri almanın yollarını arayalım, dedi.

Rodin : Gövde

KÖRÜKÇÜ, Muhtar

AYIP HİKÂYE

Büyük Hatun bir süre dudaklarını kemirdi, elleriyle dizini dövdü. Çevresindeki gelinleri, hizmetçi, bunun çok büyük bir kızgınlığa belirti olduğunu bildiklerinden hiç ses etmediler, bir şey sormadılar. Neden sonra kafasını iki yana sallayıp mırıldandı. Hizmetçiye ters ters buyurdu:

— Var bak Hüsmen'e.. Arasın da Küçük ağa'yı bana göndersin bir..

Kado'ların (Kadıoğlu'lar deyiminin çevre dilindeki kullanılışı) en büyüğü Necmettin beyin Büyük hatun'u, en küçük kaynı Hüsamettin içeri girince yanındakileri savdı:

— Hele bir dağılın bakiim.. Bu neymiş bu? Yenge kayın bir kahve içme rahatlığını da vermez misiniz adama?

Hüsamettin yirmi beş yaşlarında, oldukça iri ve sağlam, ama gözlerinin altı çürümüş, rengi kara-sarıya çalmış, gevşek ve eğlence peşinde adam etkisi bırakan bir gençti. Üstündeki lâcivert elbisenin kumaşı halis ingilizdi ama dikimi sako biçimindeydi. Parlak naylon gömleğinin yakası kravatsız olarak düğmelenmişti.

— Hele hele, diye yarenlik etti, Büyük hatunun da bize merhaba dediğini gördük tanrıya şükür..

Büyük hatun şakacıktan azarlar tonda karşılık verdi:

— Hadi kopuk sen de.. Senin çalgıcı, akşamcı takımından baş alıp da büyük Yenge eli öpecek halın mı var da?

— Töbeler olsun, bir de üste çıkar? Sen bizi eve bağladın da biz mi kaçtık yani?

— Senin eve ipnen kendirnen bağlanacağın mı var? Namıslı avrad oldu mu yüz konak öteye kaçan..

— Yoo, gene Hacı Selo'ların Gülsüm kızı için çağırttınsa?

— Sus, edepsiz sen de. Otur şöyle de, Gülsüm kızı sen yerde de arasan gökte de bulamazsın..

— Eyi canım, benden irak olsun da tanrısına yakın olsun.. Ve de isterse bu yıl dedesiyle hacca gitsin.. Yok istersen senin oğlun Âkif de boya sümüğe geldi.. İyi matahsa ona al işte..

— Getirdin de lâfın ta kendisine çattın işte. Oğlan ne olsa senin yeğenin değil mi? Çekmese çeker ipsizlikte.. Oooy..

— Hayırdır Yenge? Bir şey mi oldu Âkif'e?

— Başına daş düşse de kurtulsaydım.. Kado'ların velâhtı olacak bir de..

— Nedir yahu? N'olmuş? Kız mı kaçırdı? Basıldı mı?

— Hah.. Aklına da hep bunlar gelecek helbet..

— Bundan ötesi ne ola? Kado'ların oğlu adam vursa ne var ki?

Yaşlı kadın duraksadı, yanına yönüne bakıp homurdanıyordu..

— Bilmem ki yüzüm senden kara.. Ayıp ayıp..

— Yahu, anamdan saydığım yengemsin.. Benden de utanacak ne olabilir?

— Canım maraz işte.. Hastalık.. Pis hastalık..

— Haa.. Anladıım.. İlâhi yenge? Eeec? Neymiş yâni, Ümmüs Karı ne der?

— Ümmüs karının ilâcı kâr etmemiş, eski doktor Hafız Kâmil bakmakta..

— Hay Yenge hay.. Düşündüğü şeye bak? Sen meraklanma. Yüreğini berk tut. Ben şimdi o hergeleyi bulur işi anlarım, çaresine bakarız.

★

Hüsamettin ağa, yeğenine ilkin bir sıkı çekti.

Âkif, on sekiz yaşlarında, oldukça yakışıklı, sağlam bir gençti. Ama saf ve savruk bir görünüşü vardı:

— Vallaha Emmi, ben de bilmem nasıl oldu? Hep gözümü açarım bu işde. Hani ile kente falan vardım mı, en sağlam en temiz yere giderim. Ama işte bir gafillik yaptık herhal.. Türkmeno'ların oğlu çağırdıydı da. Yeni bir okuyucu kız gelmiş İstanbul'dan.. Varsan baksan öğrenci falan sanarsın. Başı önünde.. Taze bir şey. Çok da güzel..

— Hele edepsizse hele.. Hös ulan. Nerdeyse bir de yatak halını anlat ki silleyi yiyesin. Eee? Şimdi Kâmil Hafız ne der bakalım?

— Kâmil doktora bakarsan her şey iyiye varmakta. "Geçer, sabret, ilâca perhize devam" falan..

— İyi pekiy Sen gene ilâca perhize devam et de. Bir de biz, eski usul tedaviye kulak asalım. Şimdi ben kâhya Durmuş'a söylerim sana uysal bir kancık eşek bulsun..

— Aman Emmi? Yüzüm senden kara?

— Hös ulan. Bir de sıkılmak dümenlerine kalkma, haylaz. Sanki küçükken heç bu işi yapmamış gibi. Şimdi sen o kancık eşeğe bir hafta vardıktan sonra çok canıyın çektiği esaslı bir avrat gerek..

— İl merkezinde saz kızları var.. Hatça'da temiz avratlar bulunur?

— Öylesi değil oğul. Öyle beri bekmez orospu falan olmaz. Çok canın çekmeli.. Çok huylanacaksın, öyle boşanacaksın ki iliğin kemiğin sümürülsün de pir-ü pâk olasın..

Oğlan yutkundu. Ümüğü inip kalkmaya başladı. Geveledi.

— De ulan, ne mırmır etmektesin? Ben senin sadece emmin miyim, yoksa ağabeyin.. Sırdaşın değil miyim?

— Yok emmi, senden saklım gizlim mi var ki? Ama aklıma gelmez birden. Bilmem ki öylesi avrat yanımızda yöremizde?

— Ulan, avrat dediğin ya paraynan ya zornan ele geçen bir kuş. Sen de şöyle bir sağına soluna bakınadın mı ki?

— Var, var da.. Bilmem.. Zor iş, sakar avrat..

— Deheee.. Ulan sen de Kado'ların veliahtı olacaksın ha? Senin için zor avrat ne demek? Yeğenim demeye sıkılacağım sana..

Biraz üstüne düştükten sonra Âkif'in ağzından lâfı koparabildi: Yanaşmalardan Hüsmen'in yeni gelin bir karısı varmış Abana'dan gelme. Penbe Sıdıka. Çok peşine düşmüş Âkif, ama avrat berk basıyormuş. Sağlam ayakkabıya benzermiş.. Dayanıyormuş.

— Tüh ulan sana.. Yeğenim demeğe utanıyom. Sen kolay avratlara alıştın, şimdi biraz ırgalayandan kaçan ha? Vah ki hayvah, tabansız seni..

Emmisi epi talimat geçti. Zaten Âkif, kadının tutumunu, gidişatını iyice izlemişti. O da, bütün öteki hizmetçiler, yanaşma karıları gibi öte yandaki bir odalık dam evlerinde yaşıyordu. Bu arada, kâhya odunu azına idare ettiği için, damı ısıtmaya yardım olsun diye ormana oduna gider, elma bahçelerinden kuru kütükler, kopuk dallar yüklenir gelirdi.

Emmisi bu ayrıntıları iyi yorumlamış hele ormandan odun getirirken şelek yapıp iki koltuğunun altından sırtına sardığını duyunca sevinmiş. Avrat kısmını kapkaça getirmenin de yolu, düzeni vardı: iki omuzundan yüke bağlı avradı arka üstü keperttin mi?

Âkif, amcasının talimatlarını can kulağıyla dinledi, ve hakçası iyi uyguladı bunları.

Penbe Sıdıka o gün bir dalgındı, yorgundu. Yanına yönüne bakmadan salına salına geliyordu. Yüksek geniş kalçaları, dimdik göğüsleri, al yanaklarıyla gerçekten alımlı bir kadındı.

Onu uzaktan görünce Âkif'in nefesi kesildi ilkin. Şehvetten çok heyecandan tir tir titremeye başladı. Kötü kötü soluyordu; düşündükçe kızdı:

— De ulan ödlek.. Erkek misin sen de. Ucunda ölüm yok ya. Sen de Kado'ların tohumu olacaksın sözde..

Kendine geldi. Soğukkanlılığını toplamaya çalıştı: rezilliğin encamı yoktu ha. Yürekli davranmanın da tam yeriydi.

Öylece yürekli de davrandı ki, Penbe Sıdıka tam kapkaça, sürprize uğradı. Bütün çabalamasına rağmen Âkif'in çökertmesinden kurtulamadı. Bir süre direndi, bağırdı; ama Âkif bir yandan ağzını da kapatıyordu; hoş o kapatmasa da koca ormanda sese kim gelecek? Nerden duyacak?

Dermanı da kesilmeye başlamıştı. Aslında, gerçekten dermanının bitmesinden çok, bir erkeğe karşı konulamayacağı yolundaki yanlış bilinci onu yenik düşürüyordu. Erkek.. Hem de bey oğlu, ağa oğlu erkek.

Allah için Âkif de soylu kişi olduğunu, bey, ağa oğlu olduğunu belli etmekten geri kalmadı: Emmisi iyi talimat vermişti ve Penbe Sıdıka'ya sıkıntısının karşılığını Ağa oğluna yakışır biçimde hazırlamıştı:

Sıdıka, neden sonra bitkin, şaşkın, ezik durumda yatmış. üstündeki kötü solumaların ve ağırlığın kalkışının doğal ferahlamasıyla kolunu yana atarken avuçlarında bir maden soğukluğu sezinledi; döndü eline baktı: Âkif hızla toparlanıp giderken avuçlarına, altın zincire geçirilmiş bir beşibiyerde altını koymuştu.

★

Şaşkınlığı, bitkinliği bir iki günlük hastalığa mal oldu. Cahildi, acemiydi, ama böyle bir saldırıdan yana yöreye söz açmanın, kocasını da kışkırtmanın hiç fayda vermeyeceğini, ya da çok büyük yıkıntıya, felâkete yol açacağını kestirebiliyordu.

Âkif te ortalarda görünmüyordu ve Sıdıka bu saldırıyı zoka yutar gibi sineye çekecekti, işin daha kötü sonuçları kendini göstermese:

Kendinde de kimi pislikler, tatsızlıklar sezmemiş değildi, ama bunları aybaşı değişikliklerine, çok bekleyip istediği çocuk başlangıcı işaretlerine falan yormuş, işkillenmemişti: Hüsmen'in donunda pis pis mor mor lekeleri, akıntı izlerini görünce irkildi. Oldum olası o dolaylarda bu kötü hastalıklar çok bulunduğundan, kulağına çalınmış iyi kötü bilgiler duyumlar vardı. Önce, helbette baskın çıkarak, Hüsmen'in üstüne vardı:

— Erken başladın herif.. Erken başladın ki hem de en pisinden..

— Töbeler töbesi avrad, ben harama uçkur çözmüş değilim vallaha..

— Değilsin de bunlar ne? İyi düşün bir. Bunlar kötü hastalık işareti..

— Yahu nenin hastalığıdır bu? Düşümde azınca olacak değil ya?

— Ya o Salmanların düğünündeki azmanız.. Dillere destan olduydu, ağa efendi takımı çekildikten sonra azapların uşakların avrat kaldırmaları, âlem yapışları?

— Kitap çarpsın ki yanlış.. Ben öylesi pis ayak takımından mıyım ki? Sen bunları yüreğine nerden getirirsin, nasıl hem de?

Elbette kendisi de, dünyalar yıkılsa böyle bir pis hastalığın kendine karısından geçmesi olanağını aklına getirmezdi. Üstelik de hastalığın işaretleri kendi donunda çıkmıştı ya?

— He'e dur bir, karı. Bizim demirci Yunus bu edepsizlikleri iyi bilir. Bu hastalığın kökünü encamını falan bir soram bâri..

Demirci Yunus, başını bilgiç bilgiç salladı:

— Helbet oğlum, adı üstünde: Bel soğukluğu. Yânlıyaki beli üşütmekten de gelir.. Hamamda çimerken de olur. Hele hele, ecdadında eskilerden vardır belkim de, suyu şimdi çıkmış ta olur.. Sen iyice bir üşütmüşsün herhal. Yün kuşak saracaksın beline, biiir, ağır yük kaldırmayacaksın, ikiii, ne olur ne olmaz Ümmüs bacıya gidip ilâcı ben alırım sana.. üüüç.

Birkaç sûre içleri rahatladı. Hüsmen düşünüyor, bir ara donunun uçkuru gevşek olduğundan belini iyi üşüttüğünü sonra da çeltik çuvalı kaldırmaktan yorgun düştüğünü anımlıyordu. Kuşak ta sardı, perhiz falan da yaptı. Ümmüs karıdan gelen ilâçları da aldı.

Ama bütün bunlar kâr etmeyince, hastalık nedenleri üstünde durmayı aklına da getirmeden Hafız Kâmil doktora başvurma zorunda kaldı.

Doktor sözünü duyunca Sıdıka da irkildi, kendi yönünden korkuların iyice güçlendiğini o zaman sezdi. Ne yapacaktı? Hastalığa kendinin de yakalandığını çevreye nasıl aniatacaktı? Gerçi bunun kocasından geçtiğini söylemek kolaydı ama, asıl iş böyle bir pisliğin sırrını kime açacaktı? Sonunda korkusu baskın çıktı: Kâhya kadınlardan Emiş bacıya iki rik'at namaz kıldırıp kur'ana el bastırdıktan sonra, açıldı.

— Sen meraklanma hey kızım. İyi ki yüreğindekini bana açtın. Kör olsun o erkek milleti. Sen ferah tut kendini. Bizim Ümmüs bacı hekimlere falan taş çıkartacak bilmişlerdendir..

— Oh Emiş bacım.. Kulun kölen olam, kimseler duymasın. Beni şu sıkıntıdan kurtarırsan iki dünyada yerin cennet..

— Meraklanma kızım. Yarından tezi yok. Hemen giderik.

Helbet bir yanında ölümlük dirimlik üç beş kuruşun vardır, çıkında düğümlü?

Penbe Sıdıka, vurulmuş gibi durdu: Kocasıyla ne para sözü ederdi ne de parayla ilgili bir iş olmuştu şimdiye dek. Parayı nerden bulacaktı? Kocasına dese? Hem ayıp.. Hem de onda da yok belki. Bir süre düşündü: O belli günden beri bir sandığın köşesine attığı altın zincirli beşibiyerde aklına geldi. Oğlan sanki ilâç parasını peşin vermişti..

— Benim param maram yoktur Emiş bacım. Ama, ben gelin olurken anam bir beşibirlik takmıştı.. Ucun altın zincirli.. Kötü gün için saklardım.. Onu bozdururuk..

Beşibirlik de gitti, borç harç paralar da. Kocasının ilâçları içinden çaldıklarını da yuttu: kâr etmedi hiç. İş kötüye sardı, gitti.

Hüsmen iyi olmuştu da üstüne üstlük, yılına varmadan, "Eh artık, çocuk gerek bize" diye tutturmaya başlamıştı. Kâmil doktor onun yüzde yüz iyileştiğini söylüyordu. Dölü döşü olup gelişebilecekmiş artık.

Sıdıka kendi durumunun kötülüğünü ona açmadığı için, kimi zaman çocuk havadisiyle onu oyalama zorunda kalıyordu: hattâ, yanına yaklaşma isteklerini de önlemeye yarıyordu bu konu. Ama her seferinde ya düşük bahanesi buluyordu ya yalancı gebelik suçlamaları.

Hüsmen artık bıkmıştı bu tutumlardan: Çocuk dersin yok, ilk günlerdeki gibi şöyle her gece gerine gerine avrada yaklaşmayı istersin, yok.

Bir gün Seyis Dursun'la bu konuda dertleşiyorlardı ahırda, nerdesin yan taraftan Küçük Ağa Âkif bey üstlerine gelmez mi? Ağa kısmı uşakların konuşuğuna pek katılmaz ya, Âkif bey keyifliydi, üsteledi, sözü öğrendi:

— Bire düşündüğü şeye bak şunun? Ulan Hüsmen, sen hiç yanına yönüne bakmadın mı? Tek avratnan oturan kim var? Biz kentli takımı mıyız ki tek karı alacaak? Ne demiş şeriat?

— Yok ağam.. Demem o deme değil. Ne var ki, ben bir avradın gürültüsüyle bile başa çıkamam.. Sayenizde gül gibi geçinirdik emme..?

Hüsmen mızıldanıyor, lâfı ağzında geveliyordu. Dursun muziplik etti:

— Ağam yüzü yok sana demeye.. Bu oğlan avradını çok sever de.. Kuma getirirse üzülür, küser falan..

— Bire avanağa bak. Kuma herkesin var, avrat kısmı buna alışık. Neye kızsın, küssün.. Üstelik sevinsin ki o büyük avrat olacak, rahat edecek, yeni karı ise hem çocuk yapacak, hem de çalışacak..

Allahın hikmeti işte, Âkif beyin Haci Selo'ların Gülsüm kızıyla düğünü olurken, kenarından kıyısından çimlenerek düğün derneğine de katılarak, Hüsmen aynı gün ikinci gerdeğine de girdi.

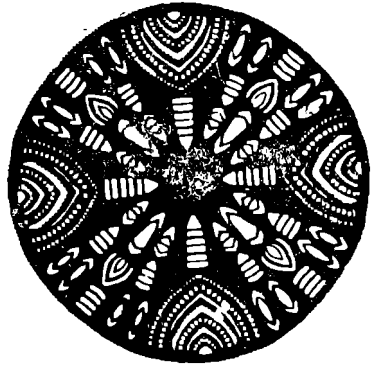
Biraz üzülmedi, içi burkulmadı da değil. Penbe Sıdıka'yı çok da severdi, ama nedecekcin, işin alışılmışı bu töresi böyle. Sıdıka ise, sanki hastalığı belden aşağısına değil de kafasına gelmiş gibi bir dalgın, bir sehlik, bir pel pel durumdaydı. Kuma falan duymuyor, bir lâf etmiyordu.

Ve gene Allahın hikmeti, dokuz ayı biraz geçe Gülsüm hatun yukarı konakta bir oğlan doğururken. Hüsmen'in yeni karısı da yandaki damda Sıdıka'nın yardımıyla bir oğlan dünyaya getiriyordu.

Bunu duyunca Âkif bey güldü, Hüsmen'in sırtına bir şaplak attı:

— Ulan teres, gecesi gecesine mi hesapladıydın? Bana sadık uşak olduğunu bilirdim, ama buncasına pes.. Arslansın be. Bâri oğlanın adını da Âkif koy da tam olsun..

— Haşâ Küçük Ağam.. Estağfurullah. Senin mübarek adını ben oğluma nasıl korum kl. Biz senin kulunuz. Oğlum da büyüyecek, senin oğluna hizmetkâr olacak elbet.

KÜRNEK, Cahit

ÇATALAZMAK

Kadın yanından geçerken gördü. İneğin ipini sıkı sıkı tutuyordu. Yürüyor ve inek arkasından geliyordu, adamı gördü. Kuyunun başındaydı. Eğilmiş, iki büklüm, motorun üzerine abanmıştı. Kolları dirseklerine dek yağa batmıştı. Arada sırada alnından süzülüp, burnunun tepesinde toplanan ter, motorun yağlı gövdesi üzerine damlıyordu. Motor bir haftadır bozulmuştu. Çalışıyor, ama suyu yukarıya çekmiyordu. Su yukarıya çıkmayınca havuz dolmuyor, havuzun alt yanından başlayıp, ta karşıdaki zeytinlere dek uzanan bahçe sulanamıyordu. Bahçede türlü sebze ve kuyunun hemen kıyılarında nane, maydanoz ve tere ekiliydi.

Gene akşam olurdu böyle. Adam gene ta gecelere dek böyle, orada, motorun başında kalır, tere ve yağa bulanır tam beş gündür başaramadığını başaracak sanırdı ve gene akşam olurdu.

("Ben tamir ederim."

Sen tamir edemezsin işte. Etsen ederdin beş gündür. Her işin altından kalkacağına öyle bir inanmışlığın var ki. Oysa bilirsin, her iş başarılabilmek için ehliyet ister, yetenek ister.

"Alt tarafı üç vida" değil bu motorun işi. Üç vida dediğin üç dakikada sıkılır. Tam beş gündür uğraşıyorsun. Tam beş...)

Adam birden yanından geçmekte olan kadını gördü.

"Nereye götürüyorsun o ineği?" diye sordu.

Kadın az duralamışken, çekti ineğin ipini, yürüdü.

"Soğan tarlasına çakacağım," dedi.

"Yahu, ben sana kaçtır, soğan tarlasına hayvan bağlama demiyor muyum?" diye kalkıştı adam oturduğu yerden. "Hay Allah belânı versin be senin."

(Allah senin belânı versin. Belâsı verilecek bir adam varsa, hiç kuşkusuz o sensin işte. Beş gündür bir motoru onaramadın. Yapamıyorum da demezsin. Kaç kez sana, sök götür şunu İzmir'e dedik. Dinlemezsin ki. İnat! Üç senin huyun. İnatsın bir, tembelsin iki, elinden iş gelmez üç. Bak, bahçe kurudu. İki gün daha su görmezse, ne patlıcan kalır, ne biber, ne fasulye. Sen dua et ki, geceleri çiğ yapıyor da su serpiliyor yüreğine toprağın. Kurudu bahçe, toprak çatladı.

"Ben onarırım."

Senin başladığın hangi işi sonuçlandırdığın görüldü? Ben yediğim ekmek gibi biliyorum ki, bu motor gidecek İzmir'e. Gidecek ve orada onarılacak. Bundan ötesi, zaman yitirmekten başka bir şey değil.)

"Kurudu ,bahçe kurudu" diye seslendi kadın geriye. "Baktın mı bahçe kurudu."

Adam duyulur bir söz demedi. Mırıldanıyordu. Kalın ve öfkeli mırıltılardı bunlar.

"Al, götür İzmir'e şunu. Sana bin kez dedim. Ustasını ister bu motor."

Adam yine bir şey demedi. Yeniden motorun üzerine eğildi. Az sonra, bahçenin kıyısındaki zeytin ağacı adamı ve kuyuyu örttü..

Çocuk, üzerindeki örtüyü kıyıya itip doğruldu. İki ellerini yumup, götürdü gözlerini oğdu. Sendeleyerek yürüdü. Geldi, pencerenin beyaz badanalı içine çıkıp oturdu.

Aşağıda, kuyunun başındaydı Dedesi. Dünkü gibi, elleri kapkara olmuş motorla uğraşıyordu. Hasan Dayısı az ilerde, elinde sepet, bamya topluyor, Ninesi daha ötelerde, soğan tarlasına ineğin kazığını çakıyordu. Kadının elinde el büyüklüğünde ve sağlam bir taş vardı. Taşlı elini kaldırıyor, kazığın tepesine hızla indiriyordu. Her vuruşta tiz ve çatlak bir ses yayılıyor, bu sesi çocuk duyabiliyordu.

Çocuk Ninesinin, orada, soğan tarlasında olduğunu bile bile sordu adama:

"Dede," dedi, "Dede, Ninem nerde?"

"Elinin köründe," dedi Dede. "Sen öğlenlere dek uyu bakalım. Biz işe karılalım, sen uyu."

Çocuk altısında anca vardı. Pencereden odaya atladı, birer birer merdivenleri inip, kuyunun başına geldi.

Adam daha çok öfkeiendi.

"Bir de gelip tepemde dikilirsin," dedi. "Çek git başımdan be."

Çocuk korkmadı. Alışıktı Dedesinin bu tür davranışlarına. Ama korkmuş gibi yaptı. Bir-iki adım öteye sıçradı. Yalaklardaki son su artıkları içinde dolaşan kazlar ve ördekler ürküp uçuştular. Kazlar boyunlarını öne uzata uzata koştular ve bağırıştılar. Kazların seslerine köpekler de kalkıştı. Nedensiz havladılar ve çocuğa doğru seğirttiler. Çocuk her zamanki gibi, köpeklerden beyaz ve iri olanının sırtına ata biner gibi oturdu. Beyaz köpek her zamanki gibi, büyük ve köpüklü diliyle çocuğun bacağını yaladı.

(Anası bunun Almanya'da. Babası da Almanya'da. Bıraktılar başıma, gittiler. Erkek değil ki herif. Sığamadı kendi yerine de, kalktı elin gâvur memleketlerine gitti. Sırf kendi gitse neyse, kızı da aldırdı ardından. Karı-koca çalışırlarsaymış, kısa zamanda adam olurlarmış. Lâf, tümü lâf bunların. Adam olacak herif kendi memleketinde neden olamazmış? Kodular üç yaşında çocuğu, gittiler. Üç yıl oldu tam. Bu yılbaşı gelecekler, öteki yılbaşı gelecekler. Nah gelecekler.. Kız dedim, yazdım. Korun kendini, çocuk mocuk yapayım deme başka sakın dedim bakmam billaha dedim. Benim derdim kendime zaten. Olur mu sonra bu? Anasız babasız çocuk mu bakılır? Öksüz gibi, tut ki ne ana var ne baba. Çocuk suratlarını bile unuttu. Demesek, hatırlamaz, anası mı var, babası mı var. İşin yoksa yüreklerin paralansın senin... İt! Beceriksik it. Buralarda olamadı da, tuttu Almanya'lara gitti. Neymiş, bizim memlekette iş yokmuş, işçilik kölelikmiş, işçinin hakkını vermiyorlarmış, çalışanları hor görüp sömürüyorlarmış. Bilmiş it. Konuşmağa geldi mi, dır dır dır. İyi öyleyse, git de kendini Alman gâvuruna sömürt.. Dedimdi hem. Kız delilik etme dedimdi. Bu, alt tarafı Göçmen Ali'nin oğlu dedimdi. Ne yeterince bağları var, ne bahçeleri dedimdi. Kızın gözü dönmüş bir kez. Saçları ama ne güzel sarı, değil mi dediydi. Gözleri ama ne güzel mavi, boyu ama ne güzel uzun.)

"Nine" dedi çocuk.

"Nenem" dedi Nine.

Sonra yanaştı, kadının bacaklarına dolandı. Birlikte bamya tarlasına yürüdüler.

"Bire daha bitiremedin mi?" dedi kadın. "E, billaha, elin pek ağırlaşmış senin."

Hasan uysal, Hasan bildiğini okur.

"Daha bitiremedim," dedi. "Elim ağırlaşmış gerçekten," dedi.

"Elbet ya. Bu Ankara'da hukuk mektebi değil."

"Değil" dedi Hasan.

Çocuk Ninesinden sıyrılıp koştu. Hasan Dayısına yanaştı.

"Dayı, bugün binecek miyiz gene ata?" dedi.

"Bineceğiz," dedi Dayı.

Çocuğun gözleri ışıl ışıl yandı, Ninesine baktı.

"Bamyalar toplanmadan şurdan şuraya salmam sizi," dedi Nine. "İlkin bamyalar toplanacak."

Hasan ağır ve biraz güler gibi döndü çocuğa:

"İlkin bamyalar toplanacak," dedi.

(Bu, bizim Hasan, iyi hoş, biraz saf besbelli. Saf da değil, nasıl diyeyim, pek uysal canım. Bugüne dek bir dediğime yok dediğini duymadım."

"Hiçbir dediğine yok demez amma, her dediğini de yapmaz," diyor Adam.

"Ne gibi" dedim. "Hangi dediğimi yapmadı, de bakalım."

"Sen ille de avukat ol diye kaçtır diretmiyor musun?"

"Diretiyorum. ne olmuş?"

"Ne olacak? O ille de hakim olacağım demiyor mu?"

"Sahi! İlle de hakim olacağım diyor. Hem diyorum:

"Sen," diyordu, "in bak bir kasabaya," diyorum. "Bir avukat Fayık Bey var, bir de hakim Samim Bey var. Git ikisini bir kıyasla" diyorum.

Fayık Bey'in diyorlar ki, on seneye varmaz milyonlarca parası olur diyorlar. Gerçekten de öyle. Bir ev yaptırdı deniz kıyısında, bir donattı evi. Karısının çalımından geçilmiyor. Ben gitmem ama, gidenler söylüyor, nerde eski "Emine" nerde yeni "Mine" diyorlar. Kızın yüzünden düşen bin parça oluyormuş. Zenginlik işte. Geldi mi, gurur da getirir, azamet de getirir.

Ya hakim Samim Bey? Düşünün bir kez Samim Bey'i siz. Ne evi ev, ne üstü üst. Alt tarafı kaç para alacak? Tut ki gümrükçü, tut ki tapucu. Devlet memuru değil mi? Hem bugün vuracaklar, yarın vuracaklar diye tetikte durması da cabası. Geçen yıl ne oldu? Bir gece, evine gelirken Samim Bey, indiriverdiler başına demiri. Kim indirdi? Ara-bul koydunsa. Hakimin düşmanı bol olur. Hakim rahat nefes alamaz. Hakim aşağıya tükürsem sakalım, yukarıya tükürsem bıyığım arasında bocalar. Küçük yerlerde Hakim, haklıdan yana değil, güçlüden yana çıkmak zorunda kalır.

"Hiç bile kalmaz, hiç bile öyle değil. Sen eski adamları örnek alarak konuşuyorsun. Biz yeniyiz, biz genç nesiliz. Biz 27 Mayıs Devriminden sonra başladık yüksek öğrenime. Biz yeni bir neslin, yeni yargıçları olarak yetiştiriliyoruz."

Gülerim ben hep bunlara. Hasan hani, boyun damarları kabara kabara geçer karşıma ve bana karşı çıkar ya, ben gülerim:

"Bire Hasan'cığım" derim, "bire yavrucuğum. Sen gittin beş-altı senedir Ankara'da okudun diye, nasıl unutursun asıl yerini? Nasıl tanımamazlıktan gelirsin köyünün insanını? Yeni bir devrin yeni hakimleri diye yetiştiriliyorlarmış. Yeni bir devir dediğin senin, Ankara'da olsa gerek. Köy aynı köy, kasaba aynı kasaba. Siz yeni bir devrin yetiştirdiği hakimler olabilirsiniz belki ama, hiç çıkarmayın hatırınızdan, eski devirlerin sürdüğü yerlerde hakimlik yapacaksınız. O, 27 Mayıs mı 27 Nisan mı, neyse, onun getirdiği dediğin devir, köye, kasabaya ulaşamadı.

"Ben avukat olarak kalmam anne. Hiç boşuna diretme. Yargıç olacağım. Halkımın çıkarlarını savunacağım. Beni öldürseler, böyle yapacağım."

"Eh! Daha ne diyeyim ben? Aklımın erdiğince dedim işte. Ama siz yeni nesilsiniz, yeni devrin gençlerisiniz siz. Hem unutma elin Almanya'larında gâvur milletine çalışan ablan da yeni nesil kızı, enişten de yeni nesil adamı."

Ben Almanya'daki ablasını her öne sürüşümde, o uysal Hasan'ı, o ağır oğlumu bir alev basar. Yüzü kızarır, gözlerinin içi de kızarır. Bana pek anlıyamadığım bazı şeyler anlatır.

"Benim Almanya'da bulunan ablamın durumuna sebep, bugün içinde bulunduğumuz düzen işte," der. "Senin de, babamın da oylarınızla işbaşında tuttuğunuz düzen" der.

Kasılırım.

"Ben elhamdülillah müslümanım," dedim. "Başka kime verecekmişim oy?"

Hasan'ı bu kez bir sessizlik kaplar. Kolu-kanadı düşer, başını öteye döndürür.

"Anne! Sana hiçbir şey anlatamam artık anne. Anlamazsın çünkü, anlayamazsın."

"İyi ya," dedim, kızarım. Çünkü, öyle sezerim ki, Hasan beni küçük görmektedir şimdi. "Her şeyi siz bilirsiniz, her şeyden siz anlarsınız. Madem ki anlıyamıyormuşum, bul yolunu, anlat bana. Dinimiz, bilmemek değil, öğrenmemek ayıp der."

Susarız. Uzun susarız. Ben Hasan'ın yüzünü, gözlerini arar arar bulamam.

"Canım, sen Hasan'dan daha iyi mi bileceksin?" diye birden adam bozar sessizliği. "Senin tahsilin ne ki?" diye sorar.

Öfkelenir, alev alev olurum.

"Benim," derim, "amma doğru, amma yanlış bir düşündüğüm olur her meselede." dedim. "Ya senin? Senin hangi meselede bir şey sürdüğün oldu ortaya ha? Tuu! Bir de erkek olacaksın değil mi? Tuu! Tu işte."

Adam hiçbir şey söylemez. Bu konuşmalarımız çoğunlukla akşamüstleri, bütün işler bitmiş, kuyunun ve havuzun kıyısında otururken olur. Adam kuyuya bir kovanın içinde sarkıttığı şişeyi yukarıya çeker, bardağı şarap doldurur ve ziftlenir. Ben kızarım bu adam böyle her akşam şarap içiyor diye. O, dudaklarına ve bıyıklarına bulaşan şarap artıklarını dilinin ucuyla toplar, güler ve yüzü kırmızı olur. Yüzümü geriye döndürürüm. Havuzun bir kıyısında Hasan, öteki kıyısında Erdinç. Erdinç, az önce takvimden koparıp arkasındaki beyitini

okuduğumuz kâğıttan yapılmış kayığı üfler. Kâğıttan kayık, Hasan'a doğru uçuşur.)

Bamyaların toplanması bittiğinde, Hasan gidip atı çözdü, çıplak sırtına atladı. Arkasından koşuşup duran çocuğa aldırmadan sürdü, ağaçların arkasına gizlendi. Çocuk iki gözü iki çeşme, haykırıyordu ve sonunda tarlanın ortasına birden attı kendisini, tepinmeğe başladı. İnce ve beyaz bir toz yukarıya kalkıştı.

Nine doğrulmuş, gülüyor ve çocuğa:

"Şaka yapıyor bire çocuğum sana," diyordu. Gitmedi bir yere, ağaçların ardında gizleniyor."

Ağaçların arkasından çıkıp geliyordu Hasan. Tam çocuğun başında, atı şaha kaldırıyordu. Ninenin yüreği kalkıyordu.

"Yapma." diye bağırıyordu. "Ezeceksin çocuğu."

Sonra Dayısının uzattığı ele tutunuyordu çocuk, atın kıçına sıçrayıp, oturuyordu.

"Pek uzağa gitmeyin," diye bağırıyordu kadın arkalarından. "Pek gitmeyin."

Hasan atı denize doğru koşturuyordu. Çocuğun yüzüne vuran sıcak yel, gözyaşlarını kuruturdu az sonra.

(Deniz dediğim Çatalazmak. Güzel olmasına güzel deniz ya, kademsiz deniz. Bir kumu var kıyılarında, al avucuna, gözlerim kamaşır. Lâkin uğursuz deniz. Yedi çocuğumun başını bu deniz.

Askere gitti, geldiydi.

"Herkese askerlik yarar ama, sen zayıflamışsın bire oğlum," derdim. "İç bakayım şu sütü, ye bakayım şu yumurtayı. Bu pilici sana kestim, bu üzümün en tatlısı."

Yazdı. Hem yazdı, hem oldukça sıcaktı. Askerden yeni dönmüştü.

Adam, daha ikinci günü:

"Hadi bakalım, bugün anason yolacağız," dedi̇ydi ama, geçtim karşısına, açtım ağzımı, yumdum gözümü:

"Bire," dedim, "sende hiç din-iman yok mu? Daha dün döndü askerden. Hem bak ne de zayıflamış. Bırak azcık dinlensin."

Hüseyin dinlenir, Hüseyin en alâsından yer-içer. Alır başını, Çatalazmak'a gider.. Gitsin ya Çatalazmak'a Hüseyin. Çatalazmak deniz kıyısı. Her yanı ardıç ağacı, çam ağacı. Havası temiz, suyu da şifalı derler, içeni semirtir derler.

Gel gör ki, bizim Hüseyin incelir de incelirdi.

Adam dedi ki:

"Bu çocuk" dedi, "sen bakma gitti diye askere," dedi, "daha çocuk," dedi. "Besbelli fazla giriyor denize. Besbelli deniz yaramıyor bu çocuğa."

Ben sonradan duydum ki —iş işten geçtikten sonra— Hüseyin hani sabah gider akşam dönermiş ya Çatalazmak'tan, işin içinde iş varmış. Sakızlılara, o yazı yanlarında geçirsin diye, İzmir'den ablasının kızını göndermişler. Kız, —ben görmedim— oynağın biriymiş. Taktı mı sırtına mayosunu, sabah girer akşam çıkarmış denizden. Sakızlıların bağı da denize pek yakın, meğer bizim Hüseyin'le işi pişirmişler.. Neyse, eylül gelmeden kız döndü İzmir'e. Bütünleme imtihanı var diye erken döndüydü. Hüseyin de eve döndü. Hiç yüzü gülmüyordu. İyice boğazdan kesilmişti. Ah, kademsiz deniz Çatalazmak.. Sabah kalktığında yataktan, baktım yastık örtüsü kan içinde.

"Bir yerin mi kanadı gece senin bire oğlum?" dedim.

O da şaşırmıştı. Dudaklarının kıyılarında kurumuş olan kan parçalarını parmağının ucuyla kazıyordu.. Üç aya kalmadı, gitti çocuğum. Bire aman, bire ne oldu ne oluyor deyemeden, gitti çocuğum.. Kademsiz deniz, güzel ama, uğursuz Çatalazmak. Yedi çocuğumun başını.)

Tam bu sırada. kadının ayaklarını soğuk bir sıvı kapladı. Birden irkildi. Baktı su. Su arığın içinden köpürerek ve gittikçe çoğalarak geliyor ve ayakbileklerine yükseliyordu. Sevindi. Eteklerini topladı, yukarıya, kuyuya doğru koştu.

Adam oturmuş, ayakayak üstüne atmış ve bir sigara tüttürmüştü. Sigaranın beyaz kâğıdı, kara yağa bulanmıştı. Yüzünde, saklı bir gülüşle kadının gözlerinin içine içine bakıyordu. İlkin kadın da hafifçe gülümsedi. Motor çalışıyor, borunun ağzından su büyük bir hızla ve gürültüyle havuza akıyordu. Sonra koştu. havuzun açık unuttukları deliğini tıkadı. Ayakları, etekleri ıslandı. Adamın kendisine uzanan sırnaşık ve yapışkan eline bir tokat attı, yanından geçip eve girdi. Suyun havuzu dolduran sesi, alabildiğince ve her yerde çınlıyordu. Bir de, gittikçe çoğalan, adamın kahkahaları..

(Artık çapasını kaptığım gibi. bahçeye koştum. Her şeyi, Almanya'daki kızımı, avukat olmak istemiyen oğlumu, analı-babalı öksüz torunumu ve kademsiz Çatalazmak'ın verem ettiği Hüseyin'imi bir tarafa koyup, işe koyuldum. Bir haftadır su yüzü görmeyen, patlıcanlarımı, biberlerimi, fasulyelerimi suya doyurdum.)

NECATİ, Şeref

EVLERDEN BİRİ

Masa kurulur pencerenin yanına (her günkü iş, kanıksamış). Eski-püskü sedirin üstüne bağdaş kurmuş anneanne elbezi ister kızından. Hep bu anda, hep bu sesle ister. Kadın nereye koşsun, hangi işe baksın.. Kızı mızmız, bir köşeye çekilmiş. Elini soğuk sudan sıcak suya sokmaz.. Varsın sokmasın, sağolsun da. Ama gene neye darıldı, kime gücendi? İçinde bir kurt kemirir bir yerlerini. Muhakkak bir şeye darıldı bu kız?.. Birazdan oğlu gelecek. O da ayrı bir dert.. Kardeşini böyle somurtup görürse kıyametleri koparacak, bu belli. Kafası sancır, ateşler basar orasını burasını. Allah kahretsin. Allah kahretsin. Elleri acır, sızlar, sızım sızım olur, dökülecek gibi olur.. Bir kere daha pişman ellerine eldiven geçirmediğine. Ben böyleyim, der, akılsız, çıkarsız. Mostralık bir insan. Rahmetli ağabeyi böyle söylerdi kendi için.. Şimdi onun ağzında bu lâf.. İnsanlar gider söyledikleri kalır. Yahut onlar da gider, bir şeycikler kalmaz geride. Öylesi daha iyi. İmi cimi belli olmamalı insanın öldükten sonra. Kimselerin ağzına düşmemeli, ama iyi ama kötü.. Birazdan oğlu gelecek. Düşünebildiği tek şey bu.

Ödü kopuyor kapı çalınacak diye. Gelen kim olursa olsun korkuyor gelecek insandan. Sinmiş bir kere. Kocası geldiğinde öyle miydi ya! Kocası çok seyrek gelirdi eve.. Aydan aya. Denizciydi. Elleri kolu dolu dolu gelirdi. Getirdikleri ne olursa olsun, isterse hiçbir işe yaramaz şeyler olsun, gene de sevinirlerdi. Evcek. Anneanne bile gülerdi o gün. Çocukluktan kalma bir duygu olmalı.. Çocukken de öyleydim. Babamı gözlerdim o sıra.. Akideler, tuzlu leblebiler getirirdi her akşam. Hiçbir akşam eve eli boş geldiği olmazdı. Ölümüne kadar bu böyle sürdü.. Sonra kocası girer anıların arasına. Ona öyle gelir ki, şimdi hiç yaşamıyor. On yıl yirmi yıl sonra bu günlerden bir şeycikler kalmayacak akılcığında. Bütün anımsadıkları kocalı babalı günlere ait olacak..

Kocası uzun boylu, sert. Güleç yüzlü. Kızıp da söverken bile gülümsediğini anımsar. Hattâ dayak atarken bile.. Çok dayak yemiştir ondan. Ne olursa olsun bir kocası olmalı kadınların. Kocasız kadınların nasıl yaşadıklarına akıl sır erdi-

remez. Kendi de kocasız ama, kocalı günleri yaşamıştır o. Şimdi olmasa da olur, der, yaşadım ya, der. Belli ki avuntu bu. Bal gibi avuntu. Tasasını da, bahtlılığını da sürmüştür o kocasının. Dayak çok yemiştir. Hani, soyunup da baksa bir yanlarına o dayakların izlerine hâlâ raslayabilir. Oysa şu kadar yıl olmuştur kocasını gömeli. (Sahi, kalmış mıdır o izler?) O izleri görmekle bile mutlu olacağını sanır. Her zaman kararlıdır. İlk helâya girişte o kırık aynayı tutacak orasına burasına. Ama olmaz, yapamaz, unutur belki de. Başka şeylerin aklına geleceğinden korkar. O da bir derttir. Dert olmayan ne vardır dünyada. Hele kendisi gibi bir kadın için. Dövmesine döverdi ya yatakta bir güzel sarışı vardı ki karısını. Acısını macısını unuturdu. Bir de saf saf soruşu yok muydu "bir yerciğin acımadı ya karıcığım" diye. Gel de kız, gel de söylen.. "hay Allah lâyığını versin e mi?"

Köfteler fazla kızarmasın. Sonra karabiberi de geçen günkü gibi fazla olmasın. Biraz da sarmısak katmalı mıydı? Belki tadına tat katar. Ama kendi bildiğine iş yapmamaya yeminli. Neme lâzım. Köftelerin kırmızı yağ içindeki cızırdamaları bilisiz, anlamsız uzuyor beyni içinde. Şartlandığı tek şey ölçülü olmak. Ne yapalım, bu evin düzeni böyle. Her evin bir düzeni olur. Düzensiz ev, düzeltilmemiş bir bahçeye benzer. Onun gibi güzellikler içinde çirkinlikleri barındırır. Karabiberi fazla kaçtıysa? Korkunç bir uğultu kafasında. Sonra başka şeyler de üşüşür başına. Örneğin, pantolonu ütülenecek mi, ütülenmiyecek mi? Öyle zordur ki onun pantolonlarını ütülemek.. Annesi de —o her zaman yüzünden düşülse bin parça olunacak anneanne yanı— bir yüz verir bir yüz verir ki ona, şaşar insan. İlk göz ağrım, ilk torunum benim, der. Oysa kazık gibi adam. Neresine yüz verir anlamam ki.

Geçen günü ne olmuştu? Bir dövülmediği kalmıştı. İnsanın kocasından dayak yemesi başka, oğlundan dayak yemesi başkadır. Birincisi koymaz pek ama ikincisi bir oturur ki içine. Allah korusun, Allah o günleri göstermesin. Olan tabaklarına olmuştu. Ona da eyvallah. Ne oldu? Ertesi günü köpek gibi gidip yenilerini aldı. Hem de özürler dileyerek. Ne diller dökerek. Ama bir dövmeye kalksın. O zaman ne affederim onu, ne de oğlum derim.

Şimdi "hicran yarası" şarkısını koysa mı pikaba. Hani o her dinleyişte gözünden seller gibi yaşlar akıttığı şarkıyı. Ben böyleyim ne yapayım, huyum kurusun. Biraz dokanmayagörsün. Kocam da böyle derdi, ne sulu gözlüsün sen, derdi. Ne yapayım, elimde mi? Şimdi aklında kocasının bilmem kaçıncı seneyi devriyesi için ne yapmak var. Mevlit mi okutmalı gene? Yoksa biraz helva mı yapmalı? Allah günah yazmasın

ama o mevlit okutmalar pek tuzluya maloluyor. Helva karmak en iyisi. Ben ne kötü kadınım. Bir de oturmuş böyle düşünüyorum. Bir şeylere karar veremez. O yürüdükçe ev zangır zangır titrer. Bu eve ilk taşındıkları günden beri duyar bu titremeyi. Çürüktür. Her şey çürüktür bu evde. Ben de ihtiyarlıyorum. Muşambaların altında kıvıl kıvıl kurtların kaynamadığı ne malûm.

Bu titremeden çok eski yıllara uzanma da var. Hani on yedi yaşında zıpır bir kızken, daha sokaklarda oynamayı bırakmadan.. "işte bu senin kocan kızını, kocalara itaat edilir. Kocasına bağlı olmayan kızın sonu perişandır. Seni döver de sever de.. Eninde sonunda kocandır. Sakın sözünden dışarı çıkma. Şimdiye kadar baban şimdiden sonra kocan.." "off bunlar da çok sıktı beni" deyip sırtındaki gelinliği bir an evvel çıkarmaya bakan o günlerine gitmek de var. "kocan kocan bu senin kocan" seslerinin beyinciğine doluştuğu o kıpır kıpırlık günlerine.

Şimdi düşünüyor da tüy kadar hafiftl o elbise. Nasıl sıkılır insan ondan.. Bütün gelinlikler hafiftir. Bunu da biliyor. Kuş yüreği gibi çarpıyordu yüreği o sıralar. Dile kolay evleniyor. O da annelerin arasına girecek. Sahici çocuklar doğuracak.. Kızdıkça dövecek onları. Kıyamam, o minicik şeyleri pataklamaya elim varmaz, derdi de başka bir şeycikler demezdi.. Sonra ne oldu? Kızdığı vakit öyle güzel sopa çekerdi ki onlara.. Şimdi hatırlasalar da söyleseler.. Ama bir türlü şu gözlüklü, güleç suratlı, zayıf. kavruk tenli, sağ yanağının dibinde bir et beni bulunan adama kocam bu, diyememişti.. Belki de babasının yerine bir başka babaydı bu.. Ona sarılmak gerektiğinde öylece sarılmak, öpmek istediğinde de o duyguyla öpmek isterdi. Birkaç defa niyetlenmişti bunu demeyi. Sonra korkup çekilmişti bir kenara... Öyle bir susmuştu ki, adam bir tek lâf almak için onun ağzından başvurmadığı çare kalmamıştı.. Şimdi durur durur da "çok inatçıymışım" der. Ne olursa olsun gözlerine bir türlü ısınamamıştı bu adamın. Korkunç bakışları vardı. O zamana kadar kimseler ona böyle bakmamıştı. Yadırgıyordu her şeyini. "Kocan bu, kocan.. Anlamıyor musun. Her kadının bir kocası olur. sen de kadınsın. Senin de bir kocan olacak. Ama er, ama geç.." Beyninde sancırdı bu sözler.. Bir ağlayabilse. bir boşanabilse.. "evimize gitmek istiyorum" dese. Belki açılırdı. Ama yapamadı. Yaşına mı yedirememiştir, yoksa öyle söylese hiçbir fayda elde edemiyeceğini bildiğinden mi ne, istediğince ağlayamadı.

Oysa, o yaşta bile koca diye bir babasını bir de evcilik oynarlarken yünden yaptığı, ağzı yerine de kırmızı kalemle bir çizgi çizip, işaret parmağını oraya bastıra bastıra "aguş yavru-

ma ağuş yavruma" dediği bebeğinin kısa pantolonlu babalarını bilir. Bu adam kocası mıydı? "uyumak istiyorum" demişti o akşam "sadece uyumak.." Tiksintili, yaşlı bir soluk boynunu yaktı durdu. Yıllar boyu süren başeğmeli bir yaşamanın akılda kalan anıları...

İşte, ta o zamanlardan başlamıştı bu evin sallanması. Hep sallandı durdu. Bizim evimiz sallanmazdı, koskocamandı sonra, demişti de bir kere koskoca bir şamar yemişti ağzına. Bundan sonra burasını bileceksin, buradan söz açacaksın demişti kocası. Neden sinirlendi böyle dedim diye, sorar durur bunu kendine hâlâ.

Bir zaman geldi beddua etmelere başladı. Kaygısız, tasasız. Nedense adam hiç aldırmazdı onun bu kara sözlerine.. Hattâ içten içe hoşuna da giderdi onun böyle söylenişleri. Sadece kocasına mı, ona-buna, sevmediklerine, eltisine, yengesine.. Kimselere de bir şeycikler olmazdı. Ona öyle gelirdi ki, beddua ettikçe kendisine bir şeyler oluyor. Sanki başkasına değil de kendisine ediyor. Gün geldi ki, kimselere beddua etmemeye yemin etti. O gün bugündür tutar yeminini.

Annesi —yani anneanne— gene elbezi mi istiyor, başka şey mi yoksa. Bilinmez. Ama aynı mırıltı o inatsı dudaklarında. Elbezini unuttuysam ne yapayım, akıl mı var bende. Yalnız sizlerde mi aklım benim. Her şeye alınmayın öyle, sen de, torunların da..

Anneanne bir şeyler söylemiyecek artık. Artık susacak.. Öyle kızıyor ki kızına. Torunlarına da tabii. Sokaklardan geçenlere bile. Yani herkeslere. Susması söylenmesinden kötü. O zaman hiç olmazsa anlıyorsun ne istediğini. Ona göre davranıyorsun. Şimdiyse çık bakalım işin içinden.

Bir deve yükü (bazan katır yükü olur) geliyor kapılarının önüne.. Hep düşünmüştür nasıl girer deve bu sokağa diye. Eciş bücüş bir hayvandır deve, bu bilinir. Kahve telvesindeki o kabarcıklar iki şeye işarettir: biri yürek kabartısı (her falda da çıkar meret), ikincisi hörgüç. Bir de baş gibi şey varsa muhakkak devedir o. Hörgüçün üstünde yük varsa bahtlılıktır, maldır, servettir.. Bütün fallarında vardır ya deve bakana göre ya çıkar ya çıkmaz. Kahve falı deyip de geçmemeli. M. Hanım işaret parmağını fincanın ta içine sokarak, o ancak bakanın yorumlayabildiği kabarcıkları göstererek "bak görüyor musun?" der, "şuraya bak, şuraya." Hay diline kurban olduğum M. Hanımı.. Neler alayım bilmem ki sana, bir çift çorap mı, yoksa Mısırçarşısına gittiğimde o üzüm sarısı tütünden mi. M. Hanım memnun. Bir şeyler kopartabilmenin kıvancı. Ya oğlanın işi? Gene başı bağlanıyor mu? Aman iyi

bak M. Hanımcığım. M. Hanım neleri görür, neleri yorumlar da oğlanın başı bağlanacağı sonucunu çıkarır bilinmez. Öğrenmek de istemez. M. Hanımın işine karışılmaz da ondan.

İlk falda bekliyor başka haberleri. Utanmalı, boyun eğmeli dinleyecek. Zaten bir M. Hanım biliyor olup bitenl.. O en ayıp, o en yakası açılmadık kahkahasını koyuverecek. "Ona da sıra geliyor, ona da" diyecek. "Sen bilemedin mi o katırları, o develeri senin kapıya yollayanın kim olduğunu?" Bunu da nasıl anlar, bilemez. Şeytanın ta kendisi bu M. Hanım. Biraz da kendini övüşü yok mu: "Sen sanma beni şimdi bir kocamış karı." deyişi. "Yaşıma güvenirim, kendime güvenirim. Elim ayağım tutuyor çok şükür. Rakı içemeyişime bakma. Bir o yasak bana. Karaciğerime dokunuyor. Ama diş etlerime iyi geliyor bak. Onun için her akşam o zıkkımla bir güzel gargara yaparım." Sen boş ver, haberler nasıl, ondan haber ver. "Üzülme sen, o kabak kafalı moruk hâlâ gözler yolunu.. Beni unuttu diye neden yiyip bitirirsin kendini. Ama sende kabahat. Şu kadar oldu gitmedin adama. Yapma be yavrucuğum, git o herife.. Seni şöyle bir seyretse yeter de artar ona. N'olacak yaşı yetmiş işi bitmiş. Akan deliği kendi elceğizinle tıkama."

Hanımlar, prensesler gibi yaşamak varken. Doğru söylüyor M. Hanım. Gitmeli. Gitmeli ama nasıl? M. Hanım her şeyi bir bilse.. Ah, ne talihsizlik, ne bahtsızlık bu. Kendini solan bir çiçeğe benzetiyor. Bile bile solmak, hiçbir şey yapamamak çıldırtıyor onu. Gençliğini yitiriyor. Şimdiye kadar kimseler ona böyle bir şey söylemedi. Aksine yaşını göstermediğinin kendi de farkında. O güzelim giysileri çıkarıp giymese de, o caddeye inen köşedeki berberde zırt-pırt saçını boyatıp taratmasa da genç o. Güzel o. Herkesler biliyor bunu.

Berber dedi de aklına geldi: M. Hanımın "moruk" dediği, "kabak kafalı" dediği adam kendisine nasıl da tapardı. Deli olurdu kendisi için. Berbere bile yanında gelirdi. O saçını yaptıra dursun adam avucu içine alır sevgilisinin elini: "Kuşum" der.. Hep bunu söyler "kuşum, kuşum benim".. O zamanlar kuşun ne olduğunu, havada mı suda mı yaşadığını bile bilemez. Akıl da yormaz. O "kuşum" diyor ya ne olursa olsun ben onun kuşuyum. Güzelliklere, sevinçliklere akıl yormamalı.. Koyvermeli insan kendini. İşte o da öyle yapar. Sever miydi o adamı? Sevmezdi. Bal gibi de sevmezdi. M. Hanımın dediği gibi ne moruktu o kadar, ne de kabak kafalı. Zevkine düşkündü. Yiyecekmiş gibi bakardı adama. Güzel, lezzetli bir yemeğe bakar gibi bakardı ona. Bunu da bilir o.

Kaç kereler söylemiştir M. Hanıma. Ama o anlamaz, fallarda nar kırmızısı alevler bulur çıkarır da, bunun mânası nedir bilmezsin, tapıyor o sana ,tapıyor, der, bal gibi kandırır insanı.

Hepsi bir yana, hâlâ can atar o adamla yaşamaya. Oğlu askerden döndükten sonra her şey bitivermişti. Alimallah öldürüverir o insanı. Ana-mana demeden. Bunun için o güzelim günlerin üstüne örtüyü çekiverdi. Şimdi sadece anımsar. Kendisi için "falanca beyin gözdesi" derlerdi o zamanlar. Falanca beyin karısı olmaktan daha şaşaalı bir deyiştir bu. O falanca bey kı.. Okumuş, mevki sahibi olmuş, mülk edinmiş. Ama hiç evlenmemiş. Evlenmek aptallık der dururmuş. Elinden geçmedik kadın da kalmamış ne var ki kimseye bu derece gönül vermemiş, "kuşum benim" dememiş. Gönül bu. Nereye akarsa. Adamın parasını pulunu bir yana bırakır, kendisine bu derece tapınışını düşünür, sevinçten gözlerine uykular girmez. Böyle uykusuz geceleri çok olmuştur.

Gün geldi, sık sık ver elini Üsküdar'a gitmelerin sonu geldi. Şimdiyse sıkı mı oralara gitsin. Hep bunlar oğlanın yüzünden. Doğurmaz olaydı. Ne var ki, durulmuş, tatlanmış da artık bir şeyleri görmemecene doygun. M. Hanım bu işi sırf para için yaptığını sanıyor. Bu işin hiç de mi zevki yoktu? Kızını düşünüyor burada. Öyle biriyle evlensin ki son nefeslerine kadar sevişsinler, yorulmamacana..

Kızını düşünüyor. O sessiz, kendine hep bir damlacıkmış gibi gelen, bir öpüşte bir okşayışta soluverecekmiş sandığı, bu yüzden öpmelere okşamalara kıyamadığı kızını.. O mâsumdur. Melek'ler gibi. Oysa sokaklar kötüdür, pistir, çirkeftir. Kadınlar çok boyanırlar. Erkekler sarkıntılık ederler. Şimdi kızını nerelere koysun kendi kucağı dışında? Ama mızmızdır, olsun. O benim kızım, kimseciklerin değil.. Köfteleri almalı, bulaşık suyunu ateşe koymalı. Bir daha karabiberine dikkat edecek. Tövbeler tövbesi. Pantolonlar var sırada ütülenecek. Hepsi yemekten sonra. Kararlı: Bu akşam iki kadeh atacak. Oğluyla karşılıklı. Annesi ne derse desin. Hem yeni edinmedi ya bu huyu. Daha kocası sağken karşılıklı geçip kadeh tokuştururlardı. Yemek de mi yemeyecek kızı. Biraz söylenmeli mi? Tutar kendini. Ben ne yaptım da bu kız darıldı, diye sorar kendi kendine. Sonra dualar gelir. Hep bu akşam vakitleri.. Babasından kalmış bu alışkanlık da. Tuh.. tuh.. tuhlar. Onun bu haline kızardı kocası. Arada bir böyle el açıp yakarışlara. Bilinmedik, arapça mı, yoksa başka bir dilden mi bir türlü kestiremediği bu mırıldanışlara... Neden kızardı? Yoksa, bu arada bir el açışlarda kendisinin de olduğunu bildiğinden mi?

Şimdi bir çocuk bağırıyor kapıda: "teyzeee.. teyzee.." diye. "Teyzelerin batsın. Kim ki bu kız." Kızı: "Saniyanımın çocuğu" diyor. "Ortancası, hani adı Kerim olanı." Anneanne: "Kerimi de batsın, Saniyanımı da.." diyor.. "Bu saatte olur mu bu?" İyi, demek ki o kadar kızgın değil kendisine. Baksana düşünüyor kendini. Bir çırpıda iniyor aşağı. Ağır, kurtlardan oyuk oyuk tahta kapıyı açıyor. Çocuk ağız dolusu laflar ediyor. Annesinin hastalandığını, hem de çok fena hastalandığını söylüyor. Yüzünün gözünün başka bir renk aldığını, elinin ayağının kaskatı kesildiğini —kendisine ne söylenmişse, nasıl söylenmişse tıpkı tıpkısına bir bir— anlatıyor.

Gelsin bakalım "vah.. vah"lar. Yüreği yufka oldum bittim. İğne takımını hazırlıyor. Birazdan gelecek. Sofrayı kuracak. Böyle söylüyor. Aklında Saniyanım.

Anneanne bir şeycikler demiyor. Belli ki kızını apar topar getirmek için birin yanına bin katmak. Nezle olsalar iğne vurdururlar kendilerine. Ya kendisi ne yapsın? Şu kadar yaşında yataklara düşüyor, ölüm hallerine giiryor da gık çıkartmıyor. Kızı ise..

O çoktan kapıdan çıkmış.. Baharın akşam esintisi saçlarına girmiş bile...

ÖZAY, Mahmut

DOKTOR İLYA

— Kınalı bozgunundan sonra —

Evet, evimiz yanmamıştı ama, sözcüğün tam anlamıyla karman çormandı. Bütün kapılar tekmelenerek kırılıp açılmış, içindekiler dağıtılmış, dökülüp saçılmış, devrilip yıkılmış... Samanlıklar, ahırlar, tarım araçları, babamın onarım atölyesi hep darmadağın... Sarı inek başıboş dolaşıyor, buzağısı dalmış tahıl ambarına, istediğinden yiyor, istediği yere pisliyor!.. Mandamız gübreliğin yanına kıvrılmış arka tarafı kanlar içinde... Kurşunla kasıklarından vurulmuş, öyle mahzun mahzun bakıyor!

Arabadan daha öküzler çözülürken hayıflanmağa başladı anam:

"Ah... Ah ah!.. Vah... Vah vah!.. Nasıl onarılacak, nasıl derlenip toplanacak, temizlenecek bu ev şimdi?.." Babam;

"Başlama dırdıra be kadın!.. dedi, hani sen koca kapının saçağına sığınmağa bile razı olmuştun!.. Sıva kollarını, dola beline eteğini!.. Kes sesini!"

Önce öküzler sulanıp timar edildi, ahıra çekilip yemliklerine bol samanla karışık kepek döküldü. İnek ve buzağısı da ahıra çekilip bağlandı. Yaralı mandamızın yanına su ve yemi getirilerek kondu.

Ağabeylerim Eyup Ağabeyle Âdem Ağayı bulmağa gittiler. Eyup yokmuş ortalıkta, Âdem Aga geldi. Bir göz odadan ibaret evceğizi yanmış zavallının!.. Teyzesinin yanına sığınmışlar karısı ile. Anam;

"Gelsin, dedi, Edibe gelin de gelsin.. Oturun, yerleşin şimdilik Garipler Odası'na."

Kendisine bir yardımcı arıyordu o. Ortalığı düzeltmek, silip süpürmek için. Ablamın yaralı ayağı berbat bir haldeydi çünkü; ıhlayıp duruyordu, ondan hayır yoktu.

O gece alt kattaki büyük odanın bir köşesinde yattık; çamurlar içindeki şilteleri, yatak ve yastıkları, halı ve kilimleri şöyle iteliyerek. Yunan askerleri belli ki bu odada yiyip içmişler, hora tepmişler... Birçok rakı ve şarap şişeleri vardı.. Tavuk kemikleri, salata ve meyva artıkları, kabuklar... (Kur'an-ı

Kerim)'i de parça parça ederek çizme silmişler, ateş tutuşturmuşlar yapraklariyle. Nasıl çarpmamış onları ya Rabbim o kutsal kitap, nasıl?.. Topladık dağınık sayfaları ellerimiz titreyerek, çamurlarını sildik. Anam;

"Yarın, dedi ağabeylerime, saralım bir temiz beze de götürüp meyva bahçesindeki kuyunun yanına ve ayak basmayacak bir yere gömersiniz."

Babam ertesi gün bir kasap getirdi, kestirdi mandamızı. Koca gözleri ile son demlerinde nasıl da melil melil bakıyordu!.. Ablamın "Kara Kız"ıydı o!.. Henüz yavrulamamıştı, düveydi!.. Ama, kurtulmasına imkân yoktu ki!.. Bir ön budu ile ciğerini alakodular yemeklik için. (Ben, onun eti ve ciğeri ile yapılan yemeklere el sürmedim!) Kasabın çırağı ya da oğlu mandanın parçalanan etlerini, derisini bir elarabası ile taşıdı.

Öğleden sonra babam, kara şapkalı bir adamla geldi eve; babamın biraz daha şişmancasıydı, kısacana, kırçıl pos bıyıklı, elinde sünnetçilerinkine benzer bir çanta vardı. Doğrudan doğruya —henüz tam toplanmamış olan— büyük odaya girdiler. Bir sandalye verdi babam onun altına. Sonra, bir sedire hasta ayağını upuzun uzatmış olan ablamın yanına gittiler.

"Sana, dedi babam, kızım, doktor getirdim!.. Kurtulacaksın acılarından!"

Ablam toparlandı, beyaz başörtüsünü düzeltti. Şapkasını yazıhane üzerine bırakan doktor geldi. Ablamın hasta ayağına baktı; bacak ta dizkapağından bir karış yukarıya kadar şişti. Şurasına burasına parmak bastırdı doktor... Ayak mosmor, parmaklar oynamıyor... Doktor, "Hım!" dedi kendi kendine, pos bıyıklarını sıvazladı, çenesini kaşıdı, babama:

"Ma kiryes... Ohi!.. Deneni merak," dedi, ceketini çıkarıp sandalyenin arkalığına astı, kollarını sıvadı;

"Ena kumataki nero... Zisto!.. Ferto ligora!.. Ha ha, nasın derler?.. Su çok sıcak.. Eee, leğen... Sabone!.."

Getirdik bir güğüm sıcak su ile bir kalıp sabun ve leğen. Anam bana temiz havlu da verdi tutayım diye. Doktor çantasından neşterler, makaslar, cımbızlar çıkardı. Küçük bir ispirto ocağının üstünde madeni bir kap içinde kaynattı bu araçları. Ablamın ayağını, bacağını sabunlu su ile baştan aşağı yıkadı. Aldı eline neşterini... Babama işaret etti ablamı tutsun diye. Ablam dudaklarını oynatıp duruyordu; dua okuyordu besbelli.

Doktor soktu neşteri hasta, şiş ayağa... Azıcık yukarı çekiverdi. Simsiyah, pıhtı halinde bir kanla irin... Fışşş!.. Boşaldı leğenin içine ve bir koku: Pööf!.. Burnumu kapadım. Doktor, ta yukardan aşağı sığadı bacağını ablamın ve akıttı bütün pis

kanları, irinleri. Leğen nerdeyse dolayazdı. Bir şişeden su döktü yaranın üzerine, köpüklendi. Sonra pamuklarla sildi, merhem sürdü, sarı bir toz ekti, sardı sarmaladı. Eline su döktü babam Doktorun; sabunla iyice yıkandı. Ben de havlu tuttum.

"Tamam, dedi, tamam... Deneni merak!" Aletlerini topladı, çantasına koydu, ceketini giydi. Ablama: "Sen kurtuldu koriçakimo... A de kalenikta!" dedi. giderken benimle de ilgilendi: "Var sen çok merak vire pedi!" diyerek başımı okşadı.

★

Akşam biraz geç geldi babam, koltuğunda bir koca paketle. Biz hep ablamın yanındaydık.

"Nasıl, dedi, kızım, hafifledin mi biraz?.."

"Önce çok acıdı ama, şimdi iyiceyim baba!"

"Biz büyük tehlike atlatmışız çocuklar, büyük!"

"Nasıl nasıl?.." dedik hep beraber.

"Eğer üç-beş gün daha geçseymiş kangren olurmuş diyor ayak Doktor İlya. O zaman çaresiz... Kesilecekmiş!"

Anam;

"Allah saklasın!.. Aman!.. Simdi yo değl mi tehlike?"

"Yok, dedi, dedik ya Doktor İlya!" Gülüyor babam.

"Nerde buldun bu doktoru Hasan Efendi, hızır gibi?.."

"Meyhanede buldum yahu!.. Nerde bulacağım?.."

"Ağzın kokuyor kokmasına ama, şunun doğrusunu anlat bize canım!"

Anlattı babam, doğrusu moğrusu öyleymiş. Mandamız "Kara Kız"ın parasını kasaptan alınca şöyle bir uğrayıvermiş Niko'nun meyhanesine, efkâr dağıtmak için. Eski dostu Niko ile şurdan burdan konuşurken ablamın hasta ayağından da söz etmiş, üzüldüğünü söylemiş. Orda, o meyhanede iki subayla birlikte içki içmekte olan Doktor İlya'ya anlatmış durumu bir iki sözle Niko. Doktor, subaylardan hemen müsaade alarak çantasını kaptığı gibi:

"Haydi, demiş babama, ligora!"

Ve birlikte gelmişler bildiğimiz amellyat için. Yarın Doktor gelecekmiş pansumana. Ama öbürgün gelemiyecekmiş artık; çünkü ayrılıyormuş burdan. Onun için bize, gerekli olan pamuk sargıbezi ve ilâçları göndermiş... Pansumanları biz yapacakmışız.

"Kimbilir ne kadar para verdin değil mi Hasan Efendi?" dedi anam.

"Yok canım... Oturduk, üç-beş kadeh birlikte içtik, o ka-

Rubens Paris'in yargılanması

dar!.. Beş para bile vermedim valla ne ameliyat için, ne de pamuk, sargı bezi, ve ilâçlar için."

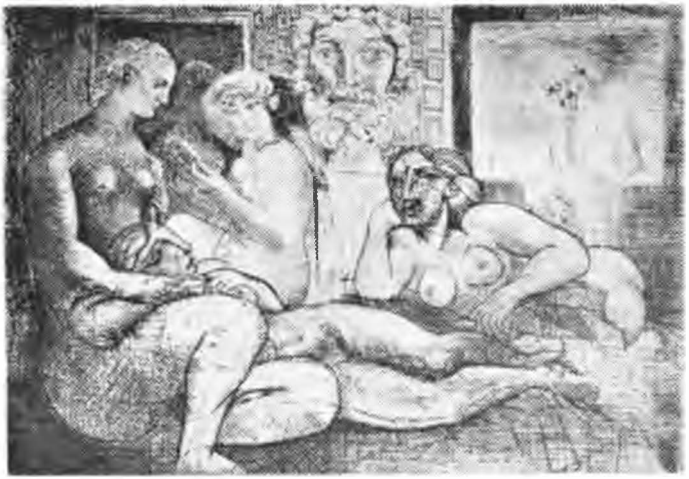
"Nasıl olur ama?"

"Nasılı masılı, bu doktor, dedi babam, "Kızılhaç" başkanıymış da ondan, parasız her şey!.."

"Yani?.."

"Bu gâvurların yaralılara, hastalara, yoksul ve düşkünlere bakan bir kurumları vardır; adına "Kızılhaç" derler. Yalnız savaşta değil, sözgelişi depremde su baskınında, salgın hastalıklarda falan hep yardıma koşar. Bizde de kuruluydu "Hilâli Ahmer Kızılay" adında böyle bir kurum. Şimdi işte onların "Kızılhaç"ı böyle dolaşıp duruyormuş, koşuyormuş hastaların, yaralıların yardımına."

Doktor İlya'nın babama verdiği büyük paketi açtık. Pamuk ve sargı bezlerinin, ilâç kutularının, şişelerin üzerinde hep "Kızılhaç" vardı. Ağabeylerim onları karaladılar.

Picasso Desen

ÖZKAN, Hakkı

KAYIKLAR

Denize doğru koştu.

Güneş, içi ateş dolu kocaman bakır bir mangal gibi tepedeydi.

Kumlar sımsıcaktı.

Çocuğun ayakları denizin ocakta ısıtılmış gibi ılık sularına girince durdu, başını kaldırdı; kırpık kırpık baktı güneşe. Sonra hiç yanmamış ak teniyle denizde suları kaldıra kaldıra ilerlere doğru koştu. Deniz derin değildi pek. Gene de birdenbire dalamadı. Küçücük dalgacıkların arasında bir süre durdu. İlkin önüne baktı, sonra uzaklara. Bomboştu deniz. Ufukta birkaç ak bulutçuktan başka bir şey yoktu. Sonra sağ taraftaki uzayıp giden kıyı boyuna baktı. Biraz ilerde, denizde biribirine su atan, gülen iki çocuk vardı. Ve taa ilerlerde tek tük insanlar görülüyorlardı. Bazıları denizdeydi, bazıları ağaçların altlarına uzanmışlar ya da kumların içine yatmışlardı. Çocukları gözledi bir süre. Sonra babasından yana baktı. Az ilerdeki ağaçların altına oturmuşlar, konuşuyorlardı. Arabaları yol kenarına çekilmişti. Gözleri tekrar denize döndü. Bakışlarımız karşılaştı. İri iri kocaman gözleri kırmızı dudakları olan zayıfça bir çocuktu. Gülümsedi nedense. Belki de yol kenarındaki kayanın gölgesinde tek başıma oluşuma güldü, kimbilir! Ben de gülümsedim kırmızı, ıslak, canlı dudakların arasındaki apak dişlere.

Çocukların çığlıkları, suları ata ata biribirlerini kovalayışların oynak büyüsüne kapılmış olmalıki onlara doğru yürüdü. Bir ara babasından yana baktı. Belki de babasının: "ayrılma buralardan" falan deyişini anımsamıştı.

Güneş ışınlarının ok gibi indiği pırıl pırıl denize eğdi başını. Masmaviydi deniz. Dipteki kumlar arasındaki küçük küçük taşları, çakılları, yosunları seyretti. Başını soktu suya. Gözlerini açmışsa görünen kısımların pırıltısını ,kocaman bir büyüteç arkasından seyrediyormuşçasına göründüğünü keşfetmiş olabilir. Herşey olduğundan başka görülür, her şey olduğundan daha canlı, daha dipdiri, daha büyük görünür sanki. Kumların arasındaki yosunlar capcanlı, salıntılı, yemyeşil... Denizaltının soluksuz dünyası çocuğu ya pek fazla çekmemiş

ya da soluğu yetmemiş olmalı ki başını çarçabuk sudan çıkardı. Sapsarı saçlarından oval yüzüne sular süzüldü. Gözleri kapalıydı. Açtı. Babasından yana baktı. Babası hâlâ arkadaşıyla konuşuyordu. Başını tekrar benden yana döndürdü, gülümsedi. Sonra gene denizin mavi sularına döndü. Az ilerde havaya sıçraya sıçraya giden pırıl pırıl balıkları kovaladı, tutmak istedi, düştü, kalktı, bu kez de başkalarını kovalamaya başladı. Küçümencik, pırıl pırıl, zikzaklar çizerek dolaşan, ani dönüşler, kaçışlar yapan balıkları denizden çıkardığı çakıllarla taşladı. Denizde, cıvıl cıvıl biribirleriyle oynayan çocukların yanına vardı. Bir süre onlara baktı. Aralarına katılmayı, oynamayı özlediği anlaşılıyordu. Onlar gülünce o da güldü. Sonra o iki çocuk birdenbire karar değiştirip onu ıslatmaya başladılar. İlkin sesini çıkarmadı... Bu birdenbire ilgilenişten ya çok mutlu olduğundan ya da şaşırdığından olduğu yerde kaldı. İki çocuk, onu araya almışlar, suyu tokatlıyarak sıçratıyor, çocuğa göz açtırmıyorlardı. Hoşgörüsü, şaşkınlığı ya da mutluluğu kısa sürdü. O da saldırdı ve kısa bir süre sonra ikisini de kaçırttı.

Kaçan çocuklar az ilerde durup ona baktılar. Ne düşündüklerini anlamak pek mümkün değildi ama birkaç kere yere eğilip kumun içindeki çakıllardan almak ve fırlatmak ister gibi hareketler yaptılar.

Çocuk, yalnız kalınca denizden çıktı. Kumlara oturdu. Ötekiler de az ileriye çöktüler. Belki de korkmuşlardı. Onlardan daha iriceydi. Beş altı metre ötede ben, sonra ağaç altındaki gölgelikte konuşmaya dalmış babasıyla arkadaşı vardı. Onlarınsa kimseleri yok görünüyordu, varsa bile kıyının öbür tarafındaki insanlardan biriydi. Durup durup çocuğa baktılar iyice. Öfkeli. Yanmışlardı.

Çocuk, kendi kendine oynamaya başladı. Az ilerde kumlara çöktü. Kumdan kocaman bir tepe yapmaya başladı. Tepeyi yaptıktan sonra onu bıraktı, alttan çıkan ıslak kumu çekmeye girişti. Büyük bir gayretle çalışıyordu. Sonra kumları daha da eşelemeye başladı ve az sonra alttan su çıktı. Su çıkan yere bir ucundan deniz giriyordu. Çocuk biraz daha kum alınca küçük bir havuz meydana geldi. Arada bir küçük dalgalarıyla deniz havuza doluyordu. Su yükseliyor, sonra çekilip gidiyordu. Su pırıl pırıldı. Havuz bitince çocuk sağına soluna baktı. Az ilerde, güneşte kavrulmuş, buruşuk, yırtık bir gazeteye gözü ilişince kalkıp aldı ve ondan küçük küçük kayıklar yapıp havuza koydu. Kayıklar, suyun üstünde salına salına gidiyordu, arkalarında gittikçe genişleyen incecik çizgiler bırakarak. Bazısı kıyıya yanaşıyor, orada kalıyor, çocuk onu tek-

rar ortalara alıyor, yüzdürüyordu. Hafif bir üfürtü kayıkları harekete getiriyor, daha canlı, daha uçar yapıyordu suyun üstünde. Bazısı batıyor, su alıyor, bazısını havuza giren dalgalar rahat bırakmıyordu.

Çocuk, birdenbire havuzu daha genişletmeye karar vermiş olmalı ki tekrar kumları kazmaya başladı. Çıkardığı kumları kenarlara yığıyor, tepeleştiriyordu. Havuz gereğince büyüdüğü kanısına varınca yol kenarından büyücek bir taş alıp getirdi, havuzun ortasına koydu ve bir ada yaptı. Kayıkları şimdi bu adaya göndermeye çalışıyordu. Sonra, havuz kenarında küçük taşlardan, deniz kabuklarından, şeytan minarelerinden bir şeyler yapmaya başladı. Süsledi orasını. Belki bir rıhtımdı yaptığı, belki bir liman. Havuza giren dalgaların yolunu kesti. Daha az su girecek şekle soktu. Havuzdaki su sakinleşti.

İki çocuk aralarındaki fısıl fısıl konuşmayı kestiler. Çocuğu seyrediyorlardı. Sarı saçlısı kalktı, çocuğun yanına sokuldu yavaş yavaş, suçlu suçlu, baktı. Çocuk, sanki sarışın çocuğu görmüyor gibiydi. Birçok kayık daha yapmış, havuzu doldurmuştu. Kayıklar süzülüyorlar, rüzgârın estiği yana sürükleniyorlardı ya da gidiyorlardı sağa sola.

Sarışın çocuktan sonra kara gözlü çocuk ta geldi havuzun kenarına, kenardan baktı:

— Hıh, kayıklara bak, dedi arkadaşına, küçümser gibi.

— Ne güzel kayıklar, dedi sarı saçlısı.

— Neresi güzel, dedi kara gözlü olanı, öfkeli.

Güzel ya.

Çocuk, başını kaldırıp baktı.

— Bayağı kâğıt kayıklar bunlar, dedi kara gözlüsü.

Çocuk:

— Kâğıttan ama bunlar, korsanların bulunduğu adaya doğru gidiyorlar, dedi. Sustu. Kayıklarla meşgul göründü.

— Eee, sonra? dedi kara gözlü.

— Korsanlar, kralın kızını bu adaya kaçırdılar. Benim kayıklarım onları kurtarmaya gidiyorlar.

Havuzun ortasındaki büyücek taşı gösteriyordu.

— Korsanlar mı, nerede?

Bu adada işte.

— Ben bir şey göremiyorum. Taş o.

— Taş olsun. Orası ada. Orada kara korsan yaşıyor. Hazineleri var. Şu gördüğünüz gemiler de hem kızı kurtaracaklar hem de hazineleri alacaklar.

İnanılmayacak bir masalı ilk kez duyan çocuklar gibi bakıyordu.

— Orada bir şey yok, dedi kara gözlü çocuk. Taş o. Yalan söylüyorsun. Kayıkların da kâğıttan.

— Yalan değil, diye diretti çocuk. Kaptan bu gemide. "Havuzun içindeki en büyük kayığı işaret ediyordu." Kızı kurtarmaya gidiyor. Az sonra adada olacak. Kaptan kılıcını çekti bile. Korsanlara saldıracak. Adamları yanında.

Sarı saçlısı dinliyordu. Bu oyundan hoşlanmıştı anlaşılan. İnanmış gibiydi. Çocuğun anlattıklarına, saraylarına, kara korsanlarına dalmıştı. Onları görüyor gibiydi. Az önce suyu çocuğa fırlatırken yakaladığım bakışlarındaki sebepsiz öfkenin yerini ışıltımsı bir tatlılık almıştı. Belki de kayıklardan birindeydi. Kızı kurtarmaya giden kaptann yanındaydı. Diz çökmüştü havuzun kenarına. Neredeyse kayıklara yön vermeye başlacaktı.

Korsanlar onları gözlüyordu, saldıracaklardı.

— Ben de korsan olayım, dedi kara gözlü çocuk.

— Ol, dedi çocuk.

— Ben korsan olmam. dedi sarı saçlı çocuk.

— Niçin olmuyorsun? Ol işte. Bizim de gemilerimiz var.

— Nerede? dedi çocuk.

Sarı saçlı çocuk korsan olmak isteyen arkadaşına baka kaldı. Alt dudağı sarktı. Hâlâ havuzu yapan çocuğun kahramanlarıyla birlikte hazineleri, kızı kurtarmak için geminin birinde yüreği heyecanlarla dolu gidiyor gibiydi pupa yelken.

Kara gözlü çocuk, az ilerde, yol kenarındaki kocaman bir kayanın dibinden o zamana kadar göremediğim büyücek bir odun kaptı geldi:

— İşte benim gemim.

— Dur yapma. Gemiler batacak, dedi sarı saçlı çocuk.

— Gemiler batacakmış. Batsın.

— Niçin batsın?

— Çek odunu, dedi çocuk.

Ama kara gözlü çocuk, odunu havuza sokmuş ve ıssız adadaki korsanlarla döğüşmek için giden gemiler çoktan suya karışmışlardı.

Çocuk, bir an şaşkın kaldı. Sonra kara gözlü çocuğun üstüne yürüdü. Kara gözlü az ileriye, yol kenarına kaçtı. Sarı saçlı da ardından gitti. Hâlâ şaşkındı. Gözleri korku doluydu. İkisi birlikte kıyının öte başına, kalabalıkların bulunduğu tarafa doğru kaçtılar. Çocuk ta peşlerindeydi. Babasının onu çağıran sesi olmasaydı durmazdı. Kovalamaktan vazgeçti. Geri döndü. Gözleri dolu doluydu. Havuzun başında durdu.

— Gel buraya.

— Kayıklarımı batırdılar baba, dedi ağlamaklı bir sesle.

— Gel buraya.

Çocuk havuza, havuzun içindeki kayıklara baktı tekrardan. Kız kurtulacaktı.

Kara korsan esir edilecekti.

Hazineler ele geçirilecekti.

Yeniden yap, dedim.

Yeniden yapacağım, baba, dedi çocuk.

Bırak canım yapsın, dedi babasının arkadaşı.

Hadi yap yap, dedim.

Çocuk bana baktı, gülümser gibi oldu, tekrar havuza çevirdi başını. Az önce sularda süzülen kayıklar, dipte hafif hafif kımıldıyorlardı. Korsan çocuk odunu havuzdan çekerken tepe yıkılmıştı. Dalgalar içeriye giriyorlardı. Çocuk, dalgalar girmesin diye yaptığı kısmı deniz götürmüştü. Dalgalar büyümüştü. Tepenin biri çökmüştü hoyrat ayaklar altında. Çocuk dibe çökmüş kayıkları dipten toplayıp attı. Denizin girdiği yeri kapattı. Tepeyi düzeltti. Kâğıt aradı. Gazetemi katlayıp kestim, yarısını ona verdim. Kayıklar yapmaya başladık. Az sonra batanların yerine yaptığımız kocaman kocaman kayıklar hafif rüzgârda uçar gibi gidiyorlardı kızı kaçıran korsanların bulunduğu adaya doğru.

Bazan yön değiştiren kayık olursa çocuk, rotasını düzeltiyor, onları adaya ulaştırmaya çalışıyordu.

İlk kayık adaya yaklaşırken çocuk bana baktı, gülümsedi.

SELİMOĞLU, Zeyyat

GEMİDEKİ TAVUKLAR

— Bıktık be, bıktık, diye sızlanıyor Mehmet Kaptan, kömür, tuz, kömür, tuz, Zongol'a kömüre, Çamaltına tuza, Zongol'a kömüre Çamaltına tuza.. Gidilecek yer mi kalmadı koca memlekette?.. Araba vapuruna döndürdüler bizi, aynı yolu git gel, git gel..

İkinci çarkçı Recep Usta, dalgın dalgın bakıyor.

— Gene mi kömüre?

Kömüre ya.. nereye olacaktı?

Gemi istim üstünde, kalkması yakın. Demir almak için süvari bekleniyordu, Mehmet Kaptan.. Artık gelmiş, kalkabilirler.

Recep Usta, ellerinin yağını üstüpüye silerken soruyor:

— Nereye gidelim isterdin?

—Nereye mi? Ne bileyim. Yer mi yok.. Bir Mersin yapsak fena mı olurdu? Hiç olmazsa birkaç sandık portakal alıp atarsın gemiye de değişiklik olur. Değişik bir koku alırsın aylar sonra.. Fena mı? Sonra limon.. Ha.. Nasıl? Sapsarı limonlardan birkaç sandık.. Kokulu.. Recep Ustanın yüzü gülüyor:

— Ha babam limonata.. Portakal şerbeti.. İç dur da.. Gözü körolası kömür ne yenir, ne koklanır.. Ellerine bulaşması da ayrı.. Dert.. Bak.. Değişiklik istiyorsan çaresi var..

Aklına bir şey geldiği belli, seviniyor. Oyuncak bulmuş çocuk gibi.

— Neymiş o?

— Marangoza söyle.. Bi kümes yapsın güverteye.. Küçük bi kümes..

— Şöyle dayanıklı bi tavuk kümesi..

Mehmet Kaptan ters ters bakıyor.

— Deli misin be? Çiftlik mi kuruyoruz?

Değişiklik da..

Değişiklikmiş.. Adamlarlan uğraştığımız yetmiyormuş gibi bi de tavuklarlan mı uğraşacağız? Yediyi yemediydi, yumurta veriyordu vermiyordu, bilmem ne.. Ben dert istemiyorum.. Tavukla kim uğraşır? Yemini vereceksin, suyunu vereceksin, bilmem bitini piresini ayıklayacaksın. Bi o eksikti.

Recep Usta boyun kırıp duruyor:

— Sen kümesi yaptır, tavuklara bakması benden.. Ben bakarım. Sabahları yumurtasını alırız... sıcacık..

Mehmet Kaptan yumuşuyor gibi şimdi:

— Yumurtasını alırmış..

— Geçen sefer Zongol'da iyi tavuklar gördüm. Besli, güzel, bakımlı.. Birkaç tane alırdık.. Marangoza söylesen, çabucak yaparldi.

Mehmet Kaptan düşünüyor bir süre.

— Marangozu çağırsana bakayım..

Recep Usta bir telâş, kamaranın kapısını zor buluyor. İki dakka geçiyor geçmiyor ki marangozla yeniden kamarada. Mehmet Kaptan çıkışırmış gibi sanki:

— Ne de çabuk buldun be? Dalga işi oldu mu Hızırsınız hepiniz, sizden hızlısı olmaz.

Dönüp marangoza bakıyor:

— Marangoz..

— Buyur baba..

— Bi kümes yapacaksın.

Marangoz Mehmet şimdi, hem şaşırmış hem de inanmaz gibi.

Mehmet Kaptan üsteliyor:

— Bi tavuk kümesi şöyle.. Güvertenin kenarında bordaya yakın olsun.

— Başüstüne beybaba.

— Ha.. Tünekler de yaparsın..

Mehmet Kaptan gülüyor:

— Ne dersin Recep? Zongol'un tavukları tüner mi?

— Tavuk da.. Tünemez mi? Biz tünek yapalım da o isterse tünemesin.

— Şöyle denize karşı konforu bol bir kümes.. Püfür püfür esen rüzgâr altında.. Ne dersin Recep Usta?

Mehmet Kaptan hem gülüyor, hem de devam ediyor:

— Sayfiyenin böylesini hangi tavuk geçirmiştir aklından? Ekmek elden, su gölden.. Serin deniz havası.. Turistik kümes desen yeri var.

Recep Usta tamamlıyor:

— Boğazda yalı sançını.

Mehmet Kaptan dikiliyor:

— Bana bak..

— Buyur.

— Şimdiden anlaşalım. Tavukları kümese bir koyduk mu, ondan sonrasına karışmam. Babası da anası da sensin artık tavukların. İşim başımdan aşmış, bi de tavuklar ne olacak deyip durma başımda. Hiç duymam ha, bilmiş ol.

— Sen onu bana bırak.

Recep Usta, marangoz da yanında; kamaranın kapısı...

★

Kamaranın kapısı. Mehmet Kaptan elindeki kitaptan başını kaldırıyor. Recep Usta içerde, yaklaşıyor.

— Tavukları yerleştirdim kümese.. Gel de bir bak istersen.

— Acelesi yok şimdi. Kaçar tane aldın, sana kaç tane bana kaç?

— Heppisi on tavuk da.. Beşini sana aldım, beşi de benim olur. Yalnız..

— Ne var?

— Hangi tavuk kimin anlaşılsın deyine işaret gerekiyor.

— Ee, nasıl olacak o?

— Kolay.. Benimkilerin bacağına kırmızı bez bağladım. Bacaklarında kırmızı bez görürsen anla ki o benimdir. Seninkiler işaretsiz.

Mehmet Kaptan anlayışla karşılıyor.

— İyi güzel.. Hoş hepsi de aynı tavuk değil mi? Aynı parayı verdin?

— Fiyatları aynıdır.

— İstanbul'da veririm.

— O kolay. Hem de benekli tavuk..

— O da ne?

— Tavuğun yumurtlayan bir cinsi.. İyi yumurta verir bu benekli tavuklar. Eti de iyi yenir. Her işe gelir yani.

Mehmet Kaptan gülüyor:

— Hadi hadi, şimdi de başımıza tavukçu kesilirsin.. Çarkçılığı bitirdin..

Recep Usta birden duruyor, bir şey unutmuş gibi:

— Hay kör şeytan..

Mehmet Kaptan meraklı:

— Ne var gine, ne oldu?

— Şeyi unuttum işte..

— Neyi?

— Tavukların başına belki bir de horoz gerekti. Unuttum tavukçuya sormayı.

— Canım horoz n'olacak?

— Horoz ne mi olacak? Kümeste düzen ister.. Tavuklar birbirini yemesin.. Aklı kıttır tavuğun, arasıra gaga ister başına..

— Ben anlamam.. Tavuklara ben bakarım demiştin. Horoz moroz anlamam. Bi de horoz çıkarma.. Horozun işini sen gör.

Recep Usta ters ters bakıyor.

Biz horoz değiliz ki. Tavuklara bakmak bakarız dedik, bi de horoz mu olalım şimdi yani?

— Bilmem işte..

İstanbul'dan bi de horoz alalım.

Mehmet Kaptan birden sinirleniyor:

Ben bilmez miyim yahu? Başıma geleceği önceden biliyordum. Sizin gibi adamlarlan hangi işe kalkılır? Gemiyi yürüttük de bir de hayvan beslemesi kalmıştı? Horozmuş..

Recep Usta yatıştırıyor:

Kızına canım.. Alalımı dedik diye almak zorunda mıyız? Horozsuz tavuk yok mu? Yalnız..

Ne yalnız?.

Horozsuz tavuk işte.. Karşımızda boynu bükük durdukça.. Ne bileyim. İçimiz götürür mü? Belki karada kalsa horozu oluridi.. Denize çıktı diye horozsuz mu kalmalı?

Mehmet Kaptan yan yan bakıyor.

Ya biz ne oluyoruz? Deniz işi böyle işte.. Hani bizim kadınımız, var mı hani? Biz de tavuksuz horoz.. Sanki bi farkımız var. Bilmem ben.. Gemide yaşamak budur.. Horoz tavuksuz kalır, tavuk horozsuz kalır.

Recep Usta taşı gediğine hemen:

Ama sen karaya çıktın mı gine tavuklu horoz.. Oysa tavuk girdi bi gez kümese.. Çıkması yok ki artık. Tamam da..

Konuşma bu sırada, kamara kapısında ayak sesleri birden telâş, kesiliyor. Makine lostromosu kapıda görünüyor. Koşarak gelmiş belli, soluk soluğa.

— Recep usta..

— Ne var ne oldu gine? Makinede bir şey mi var?

Mehmet Kaptan bunu soran, heyecanla bekliyor.

Yok beybaba.. Makinede bir şey yok. Recep Usta tavuklara göz kulak ol demişti de..

— Ee, ne olmuş?

Tavuğun biri fena, bayılmış..

Ne? Ulan tavuk bayılır mı? İsterik karı mı tavuk beriyor mu yoksa?

Recep Usta yerinde duramıyor, sinirli:

Bacağına baktın mı? Kırmızı bezi var mı?

Makine lostromosu saf saf bakıyor:

Bacağına bakmadım. Ben gördüğümde yere uzanmış buldum. Gözleri dönmüş gitmiş, soluk soluğa.. Öbür tavuklar da dolmuş başına, bakınıp duruyorlar. Hiç aldırdıkları yok.

Recep Usta fırladı fırlayacak, mermi gibi. sinir içinde:

Ula.. Sen koş aşçıbaşıya.. kolonya.. yok ula.. kolonya değil sersem.. sarımsaklı su getir. Çabuk ol, koş.. Ben de hemen geliyorum.

Birbirinin ardısıra adımlar. Kamaranın kapısı.

★

Kamaranın kapısı. Recep Usta eşikte görünüyor.

— Hayrola, ne olmuş tavuğa, bayılmış mı sahiden?

— Az kalsın ölüyordu yetişmiş olmasaydım.

— Ne var, ne olmuş yani? Öbür tavuklar mı bayıltmış?

— Bilmem ki.. Ben yanına gittiğimde üketmek üzereydi.. Hemen açtım gagasını, sarımsaklı suyu içeri boşaltmamla gözünü açtı hayvan.. Bana nasıl baktı bir görsen?

— Nasıl baktı?

— Hane dili olsa..

— Dili mi?

— Yani konuşabilse..

— Ee, ne derdi konuşsaydı??

— Allah senden razı olsun doktor bey.. Gözlerinden anladım öyle diyeceğini.

— Bana bak..

— Buyur..

Hastalıklı hayvanları yutmuş olmayalım biz?

Recep Usta hayır anlamında kaldırıyor kaşını:

— Olamaz.. Bunlar öyle tavuk değil.

Mehmet Kaptan kızıyor:

— Ne bileceksin be? Baytar mısın sen? Öyle olup olmadığını nerden anlayacaksın?

— Tavuğu gözünden anlarım ben. Bunların derdi başka.. Sarmısaklı suyla bu iş yürümez. Bu bayılına illeti hepsine bulaşacak.

— Ee.. İşi gücü bırakıp tavukların ayılıp bayılmasıyla mı uğraşacağız gemide?

Çaresini söyledim.

— Ne çaresi?

— Ee işte.. Allah kimseyi eşinden ocağından etmesin.. Kadın kısmı tutunacak yer ister, güvenecek yer ister. Bulmadı mı bozulur düşüp düşüp bayılır.

— Ne demek yani?

Recep Usta baygın baygın bakıyor, gözleri bir öyle ki..

Kümese horoz ister. Hem de tez elden.. Yoksa bayılmadık karı kalmaz kümeste..

Kamaranın kapısı. Recep Usta çıkıyor.

★

Kamaranın kapısı. Aralanan kanadının ardında Recep Ustanın kafası görünüyor. Mehmet Kaptan, masasının önünde hesaplara gömülmüş; gıcırdayınca kapı, arkasına dönüyor.

— Ne var gine, ne oldu?

Recep Usta içeri girecek gibi ama, hem de adım atamıyor eşikten.

— Ne sallanıyorsun be? Gireceksen gir işte..

— Sabah erken gidip bir göz atayım bizim kümese dedim.

Ee? N'olmuş?

— Şimdi oradan geliyorum.

— Hani yumurtalar nerde?

Recep Usta sivri biber acısı, öyleden bir gülüyor.

Yumurta mı? Yumurtayı bırak şimdi. Tavukların ikisi.. Sonra devam edemiyor, tutuk dili, kekeleyip pepeleyip duruyor. Mehmet Kaptan şüphe dolu gözlerini Recep'e bir dikti mi, Ustanın gözleri kaçacak yer arıyor. Recep Usta bakamıyor süvarinin yüzüne.

— Sende bir hal var bu sabah.. Benden bir şey gizliyorsun. Kekeleme, konuş hadi. Çıkar ağzındaki baklayı.

Tavukların ikisi..

Anladık, tavukların ikisi.. Bayıldılar mı gine? İkisi birden mi şimdi?

— Yok.. Bayılmak değil.. İki tavuk öldü gitti; öldüler.

Mehmet Kaptan da şimdi öyle biber ki.. Ama öfkesini yeniyor.

— Ne yapalım.. sağlık olsun.. ben sana demedim mi.. hastalıklı hayvanları aldın geldin gemiye.

Recep Usta oralı değil yine.

— Ben aldığımda bir şeyi yoktu ki hayvanların.

— Peki peki, öyle olsun.. Bizden geçti öyleyse hastalık tavuklara.. Peki ölen iki tavuk.. kimin tavuklarından?

Recep Usta dertli dertli bakıyor.

— Beş tavuğun vardı ya.. Şimdi kaldı üç tane..

Mehmet Kaptan gözlerini açıyor.

Ne? Ölenlerin ikisi de benim mi?

Recep Usta, ben ne yapayım, gibilerden bakıyor.

— Ne biliyorsun peki? Belki seninkilerden öldü.

— İşaret koymuştuk ya.. Kırmızı bez bağlamıştım benim tavuklara ya..

Ee? Bağlamışsan n'olacak?

— Ne mi olacak? Kırmızı paçalılar duruyor; beşi de sapasağlam. Paçasında bağ olmayan iki tavuk geberdi.

Mehmet Kaptan, dirsek masa üzerinde, elini yanağına dayıyor.

— Kör şansa bak.. burada da yetişti.

Birden öfkeleniyor:

— Hani ulan yumurta? Sıcacık yumurta alacakmış? Ner-

de, göstersene bakalım. Nasıl boş bulundum da uydum senin gibi herife.. Kümesmiş.. Bir de horoz istermiş.. Bu geberik tavukların horozla ne zoru var? İçi geçmiş hepsinin.. Veba mıdır nedirler? Sonu gelmiş hepsinin, horoz değil imam gerek hepsine.. Topu da cenazelik.. İşe bak sen, ilk ölen de hemen benimkiler oluyor.

Recep Usta çocuk gibi bakıyor.

— Ölüm da.. Nerden başlar, kime gelir belli mi? Günü dolan gidecek.. Benim tavukların günü daha dolmamışsa suçlu olan ben miyim?

— Hani sen birini diriltmiştin su verip.. Hani dün, sarmısak mı su mu bir şey vermiştin.. Git de sağ kalana da ver.. Bakarsın iyi gelir. Hepsine içiriver.

Recep Usta şimdi çocuksu değil, ünlü bir hekim gibi bakıyor.

— Vereyim.. Bakarsın kurtarırım hepsini.. Geri kalanlarını.. Dövülmüş sarmısak tavuğun içindeki zehiri kıran bir şey.. İyi gelir muhakkak.

Kamaranın kapısı. Aralanan kapının arasından dışarı, Recep Usta..

★

Kamaranın kapısı. Kamarot Pire Mahmut, yavaşçacık içeri süzülüyor. Bir fincanla bir de cezve var elinde. Cezvedeki kahveyi fincana boşaltarak buyur ediyor. Mehmet Kaptanın uzanan iri eli.

— Kahveyi geciktirdin bu sabah. Dalgadasın galiba..

Pire Mahmut arlanıyor bir süre, önce konuşamıyor.

— Yok baba.. şey ettim de..

Ne ettin de..

— Recep Ustayla ortak tavuk almışsınız ya..

— Ee?

— Hani bir göreyim dedim, kümese bir bakayım, onun için geciktim.

— Ha tavuklar mı? O işten kazık yedik. Ne kadar hasta tavuk varsa gidip bir bir topladı. Recep olacak adam.. Tavuğun ikisini ölü gördün değil mi, yoksa sen baktığında henüz ölüm yok muydu?

Pire Mahmut, biraz durup düşünüyor.

— Ben gidip baktığımda.. Tamam, baba.. Ölmek üzereydi.. Recep Usta başlarında durmuş bir şey yapıyordu.

Mehmet Kaptan şaşkın şaşkın bakıyor.

— Bir şey mi yapıyordu? Nasıl bir şey?

— Ben arkadan gördüm ancak.. Kümesin yanına dek gitmedim.

Ne gördüğünü söyle? Ne yapıyordu Recep? İlâç mı veriyordu yoksa ölen tavuğa? Ama olamaz.. ilâcı şimdi hazırlayıp verecek.

— Yok baba.. ilâç değil. O ölen iki tavuk vardı ya..

— Ee..

— O ölen tavukların..

— Ulan ağzına felç mi indi lâf çıkmıyor ağzından.

— Tamam.. O ölen tavukların bacaklarında kırmızı bezler vardı, kırmızı paçavralar bağlanmış.

Mehmet Kaptan daha bir şaşırmış gibi şimdi, hani öyle bakıyor.

— Ee? Sonra sonra?

— İşte Recep Usta o bezleri çözüp ölü tavukların bacağından..

— Nee? Sonra, sonra?

— Ölü tavukların bacağından çözüp canlılara takıyordu, canlı tavukların bacaklarına..

Mehmet Kaptan koltuğa düşer gibi yaslanıyor.

— Vay sansar vay, ölü soyguncusu it.. Vay çakal vay..

Pire Mahmut hemen üzerine alınıyor.

— Ben yapmadım baba, ben bir şey yapmadım ki..

— Sana bir şey diyen yok. Çakalın eksiği mi var bu gemide? Sen olmazsan öbürü, o olmazsa başkası.. Vay çingene Recep vay, vay tavuk hırsızı vay..

Pire Mahmut bozuluyor, öyle bir.

— Aman baba.. bilmeyerek kötü bir şey yaptım ben, benden duymuş olma beybaba.. Beni karıştırma tavuk işine..

Mehmet Kaptan bir süre düşünüyor enine ve boyuna.

Bana bak.

— Buyur Baba.

— Simdi sen doğru kümese git..

Pire Mahmut yapma etme gibilerden bakıyor.

— Baba beni...

— Sus ulan, dediğimi yap şimdi. Doğru kümese gideceksin. Ama bak, Recep Usta görmesin. O yokken git kümese. Bacakları kırmızı işaretli tavuklardan ikisinin, kırmızı bezlerini çözersin.. Anladın mı? İki kırmızı bez çözersin bacağından tavukların..

Pire Mahmut gözünü kapayıp tekrarlıyor.

— İki kırmızı bez çözerim..

— Tamam.. İki kırmızı bez çözüp bana getirirsin. Kimseye görünmeden.. Hadi yallah, bas şimdi, alarga.. Vay domuz Recep seni.. Ölüm ha.. Nerden başlar, kime gelir belli mi? Bakalım kim kimin tavuğunu tüketir? Sinsi sansar Recep seni..

Kamaranın kapısı. Pire Mahmut çıkıyor.

SÖZEN, Gürol

BÖLÜK PÖRÇÜK

Beyaz kuşumu tavana astım; uçuşan kanatlarına bir toplu iğne geçirip kıvırdım topuz başını iğnenin. Beyazından makara ipliğine ilmek atıp taktım topuz başına ve bir güzelce gerdim ipi. Boşta kalan ucunu, fanusu kırık lâmbanın vidasına iliştirdim.

Beyaz kuşum tavandan sarkan ipin ucunda şimdi. Çokluk yattığım yerden seyreyliyorum onu; uykumu devşirirken ya da papuçlarımla döşeğimde bir yorgun gün sonrasının hıncını çıkarırken.

Çift kanatlı, çifte kanatlarını germiş uçtuğu gezindiği göğe karşı, oda boşluğunun gökyüzüne... Ve kocaman ve sarı ve hiç acıkmamış bir gagası var beyaz kuşumun. Yattığım ve uyandığım yerden nefesliyorum, dönüyor ılık nefesimle baharlamış bir daldan kalkar gibi. Birlikte bir gezintideyiz. Bir başkalarının katılmadığı, bir başkalarını ayrık tuttuğumuz gezintidir bu: Yozlaşmış kalabalıklar, sıkışıklık, vurgun, gevezeliklerle çoğaltılmış anlamsız kelimeler, aldanışlar, astarlanmış yüzler, yaban atına eğerlenmiş kötü ve uyumsuz giysilerden uzağım. Kapım pencerem ve perdem, kapalı-gergin. Akça kuşum, beyaz kuşum tavanda. Ve ben: ellerimi başımın altında kenetleyip, ayaklarımı döşeğimin ucuna değin uzatarak, yalıtılmış odamda kuşumla, kendimleyim. Sanırım eşdeğer yapıdayız onunla. Örneğin, yüz elli vatlık kocaman bir ampül durur kuşumun sırtında. Benzeri giyotin mi? Hiç sanmam, sancıyı alır götürür pıhtılanan kanla birlikte giyotin. Oysa sırtımızdaysa onun bunun, onların ağırlığı, elleri. Üstelik ağrılı bir sevdaysa yüreğimizdeki; nasıl dönüşür sancılar günışığına.

Zorunluydum onu ben iliştirdim oraya, daha görkemli yer bulamadığımdan. Duvardaki çivide asılıydı önceleri. Oysa kanat çırpılacak yer değildi. büyük engeldi duvar. Penceremin peykesine de koyamazdım, uyuşamazdı benim kuşum, yaban kalırdı, gönlünce uçuşan kuşlarla. Tavanın ortasına takıldı gözüm, fanusu kırık lâmbanın vidasına. Sırtım döşeğimdeyken görebilmeliydim, kımıldanışını, sessizliğini, iri ve kocaman parlayan mavisinden gözlerini. Giderek, incecikten makara ipliğinin tutunduğu, yüz elli vatlık gövdenin altına astım onu. Sırtımızdaki bunca ağrılar, yangınlar gibi. Her ne hal ise, geçelim...

"Komutan, ben gidecem... He vallah komutan... Üç bebe bir can komutan... He vallah inandıra seni nasıl gelmişem... Tarla tarla yok... Akraba, kirve?! Bir ben üç bebe bir can hepi. Efendi... Apo gel, Apo git... efendi, efendi çok. Apo gitmek ister, salasın komutan... Nasıl gelmişem, he vallah inandıra üç bebe bir can. Apo olacak, Apo çalışacak cana, bebelere... eyleme beni komutan."

Kuşumu gezdiriyorum kızgın nefesimle. Öfkemi kuşanıyorum. Neye yarar kendince öfkelenmeler. Bırakıyorum peşini, nereye kanat çırpacağını bilemiyor kuşum, şaşkın ve ürkek. Bir iple bağımlı kılmasaydım kaçar giderdi belki. Belki de siner kalırdı bir köşede. Oysa ben onu bir efkârı dağıtmak için ve kendimle konuşmalara uyak olsun diye astım...

Gezinmelerde çokluk yokolur bir şeyler, yiter gider yahani. Örneğin, en somutundan yerde bir mendil: eğilip almak istersiniz, duralar, vazgeçersiniz sizinle ilgili değilse. Bir gülümseme kaplar yüzünüzü sonra. Ve düşürülmüş mendilden çoğaltırsınız ardındaki gizi.

Masalların bence en güzel yeri; masalcının, masalının bir yerinde uyarmasıdır bizleri. Tatlı dilleri ile anlatırlar olup bitenleri, gelip geçenleri. Kurdun kuzunun, padişahla yoksulun masalını.

Uyarırlar bizi, uyarırlar her kesimde. Görürüz çirkin ile güzeli, çirkefle erdemi yanyana. Bağımlı kuş, masalcının masalı, Apo, can, bebeler... Her ne hal ise, geçelim.

Bir haber gazetelerden. "Kaldığı otel odasında battaniye çalmaktan sanık olarak cezaevinde tutuklu bulunan 73 yaşındaki Z. Molkav ismindeki kır sakallı ihtiyar, dün çıktığı duruşmada hakime: Savunmanı daha ileri bir tarihte yapmak istiyorum. Çünkü içerisi bana çok rahat geldi." demiştir.

Hakim kır sakallı sanık Z. Molkav'a dosyada yazılı isnat edilen suçu okumuş, "Sen buna ne diyorsun?" diye sormuştur. İhtiyar sanık, "Ben şimdilik bir şey söylemiyeceğim. Savunmamı ileriki bir tarihte yapmak istiyorum." demiştir.

Hakim bunun üzerine duruşmayı sanığın müdafaasını hazırlaması için yakın bir tarihe bırakmıştır. Fakat ayağa kalkan kır sakallı ihtiyar, "Hakim bey malûmunuz kış bu yıl uzun sürmekte. Dışarısı soğuk. Bizim "Hilton" denilen Sağmalcılar cezaevi sıcak ve çok rahat. Ekmek elden su gölden misali geçinip gidiyorum. Bu âhır ömrümde dışarıda sürünüp de ne yapacağım. Sizden rica ediyorum. Daha uzun bir güne talik edin duruşmamı." diye yalvarmıştır.

Hâkim yaşlı sanığın bu yalvarması karşısında duruşma gününü uzatmıştır."

Bir haber, gazetelerden:

"İffet Renda ile H. İncealemdaroğlunun düğün kokteyli güzel bir kalabalık topladı Divan Oteli'ne. Bu bir düğün değil, bir mücevher defilesiydi âdeta. İstanbullular arasında artık çok yuvarlanan çizgileriyle A. Kemahlı, B. Horoz maksi elbisesiyle C. Gerede dikkati çekiyordu. A. Çolakoğlu kolları ve eteği püsküllü bej elbisesiyle hoş bir görümceydi. E. Bereket gripten yatıyormuş saçlarını yaptırmaya bile vakit bulamamış ama kardeşinin sevincini paylaşmaktan geri kalmamış tabii. İ. Renda Başkentin en zarif genç kızlarından biri, sapsade gelinliği içinde incecik bir bahar dalına benziyordu. Boynunda görümcesinin hediye ettiği üç sıra inci vardı, biraz ateşli ve hastaydı ama misafirleri hissetmediler. Divan Otelinin bir çiçek bahçesine benzeyen salonlarında eski gelenekleri de unutmadı misafirler, zerdeler ve pilavlar çok nefisti ama otel asıl sanatını güzel pastada göstermişti."

Geceleri gölgesi vuruyor duvarlara, yere. Kimi zaman göğsümün üstünde bir bulut gibi geziniyor, göneniyorum varlığı ile. Bayramlığına bezenmiş çocuklara benziyor kimi zaman da; hoyrat devingenliğinin içinde. Bıraktığım gibi kanatları, dengeli ve gergin ,tozlanmış biraz. Ampulün şavkından olacak, bir gonca gülden açılan deste güller gibiydi gözleri. Duruyor, duruyorum. Canım gezmek mi istiyor, nefesleniyorum ya da hıncım mı var ihaneti dölliyenlere, gergin gövdemi boşaltıyorum akça kuşuma. Her ne hal ise, geçelim...

Bir haber gazetelerden.

"Hakkâri'de bir köy halkı, hastaları şehre göndermiyor". "Zap suyu ötesindeki Kolbaşı köyü halkı, "Yolsuzluk yüzünden gidenin dönmediği" gerekçesiyle "hastalarını şehre götürmemeğe" karar vermiştir.

2700 m. yükseklikte bir dağ köyü olan ve yaz kış kar eksik olmayan Kolbaşı köyünden şehre gelebilmek için dağ tepe aşmak ve Zapsuyu'nu çelik halatlarla geçmek gerekmektedir.

Yalnız iki kişinin türkçe bildiği Kolbaşı'nda köylüler "Yol yapılıncaya kadar hastalarını kendi bildikleri usulle tedavi edeceklerini" bildirmişler ve şunları söylemişlerdir: Bu köyden tedavi için kim şehre gitmişse daha dönmedi. Nasılsa, giden dönmüyor. Ölecekse hasta burada ölür. Hiç olmazsa son nefesini köyünde verir."

Ağır ağır kalktım, gezindim odanın içinde: Ayna, yeşile çalan bir dolap, komidin, iki bavul, papuçlar, posta benzeyen bir halı, terliğim, çantam ve gövdemi çimenli bir toprak gibi saran yatağımın bulunduğu odamda; lavabo ile komodin arasında, ellerimi arkamda vargücümle kenetliyerek gezindim,

durdum. Bir süre seyreyledim aynada kendimi. Dağınık saçlarım, gözlüğüm, tıraşlanmamış bir yüzüm ardında şaşkın ve ürkek beni izleyen kuşum duruyordu. Yansıyan bakışlarımız raslaştı aynada bir şeyler arar gibiydi gözleri. Gözlerinde çoğalan, anlam veremediği kuşkulardı. Dokunsam küçülecekti kendi gövdesi içinde. Boşlayıp yürüdüm komodine doğru. Komodin üstünde, oda arkadaşımın nişanlısı ile çektirdiği boy resmi duruyordu gümüşe çalan çerçevede.

Çatık bakışlıydı uzun saçları arasında. Oturuyordu görünmeyen bir taburenin üstünde ve uzunca saplı bir tek gülü sağ eliyle incitmeden tutuyordu. Arkadaşım ayaktaydı. Fotoğrafçının "biraz gülümser misiniz"e uygun bir yüzü vardı. Sağ eli nişanlısının omuzundaydı. Bir gariplik içindeydi sol eli, bir yerlere tutunmak istiyordu sanki, boşluktaydı, uyumsuz kalmıştı kendi boşluğunda.

Tül perdemden yeşilini seyreyledim uzun süre, çınarlı bahçemin. Yuvarlak, maviye boyalı havuzun kenarında renkli güller açmıştı; pembesinden, kırmızısından, katmerlisinden güller. Biraz ilerisinde kocalmış iki dut ağacı; yorgun ve eskimiş koltuğunda, yaşadığı hoyrat günlerini demliyordu. Parlak ve kalın yaprakları arasında çiçekler açtığı da olurdu dut ağacının erişilmesi güç uzaklıktaki tepe dallarında, güneşle bir oynaş içindeyken.

Adını bilmediğim, sevdiğim çiçeklere bezenmişti bahçe: boylusundan, küçümeninden, renklisinden, çimeninden. Yuvarlak masalar, demirden üç ayaklı iskemlelerde birtakım kadınlardı gülüp oturan, koşuşturan çocuklardı. Ve en görkemli yerindeydi çınar. Toprağa hınçla sarılmış kökleri, gövdesi ve yeşeren dalları ile hayata gönüllenmişti sanki; inatla serpilmişti yeryüzünü kucaklar gibi...

Yaşımı ortalıyorum, genç yaşımı. Ne az yaşamış benimle. Yıllar önceki aylaklığımız bile buruk bir tad getiriyor artık. Hep bölük-pörçük, yarım yamalak yaşamalar, sevdalar. Bir yerde miyim? Hayır birçok yerde bir anda. Neden bu uyumsuzluk, sayrılar, kurgular, dipsiz kuşkular. Bir mahalle çevresindeki aile dostumuz, çocukluğumuza tanık olan yakınlarımız, hep erdemle eğildiler üstümüze, bir gonca gülü tuttular yıllarca sıcaklığında ve bozmadan güzelliğini. Ve neden sonra kısırlaşmış kelimelerden büyük anlamlar çıkararak, gömdüler kendi kafeslerine bizi. Neden bu denli severler bizi, yoksul dağların bir tek kır çiçeği gibi bakarlar bize ve neden sonra ne çok bağımlı kılarlar, suçlarlar bizi. Hayatı bir sancı olarak belletmek için mi bütün doğurganlıkları, dölleri? "Hep dert düşündüler - Hep dert ağladılar." Yetsin artık bu hüzün...

Bir yerlerim ağrıyor, bir yerlerim çok kötü ağrıyor. Ölüm düşüyor aklıma: dinginliğine gömülmek suların, serinliğini duymak boyluboyunca... Mavzerlerini kuşanmış doludizgin yürekler çekiyor beni serin sulardan, dağbaşlarında, halklarda kocalan yürekler aşılıyor bana bende olanı. Dineliyorum, güzelleşiyor, umutlanıyorum, ama çıkamıyorum bütün bütün. Yaylanıp ayaklarımın dengesinde, göğü ve bulutları savurup atamıyorum kendimi iğrenç ve güzel hayatın böğrüne... Ne kötü etmişler, duygusallığı aşılamışlar gizliden bize. Bir gonca gül gibi büyütürken bizleri. alıp saksılarda sulamışlar, vazolarda konuk odalarında sonra.

Aynı sayrılar içindeyiz, eskimiş hırkaları sarılı gövdemizde, dövme gül şimdi onlar. Sokaklarda caddelerde, kentlerde, kırlarda ve bir hançer gibi göğsümüzün kafesinde duran sevdalarda; onlar. Mıncıklıyoruz artık biz de, yoksul dağların tek kır çiçeği gibi gelişen hasretimizi, sevdamızı, dostluğumuzu...

Deniz ve güneşin farkında bile değilim kimi zaman, aylarca sevda gibi hasretini çektiğim deniz ve güneşin. Bir yerde gezinirken bir başka yerdeyim, kendimi kovalıyan öncekilerle. Kırlar, yeşiller, martılar ve deniz; gövdemi ürperten su, dinginliğim, uykum...

Bu mu bizim savaşımız: sokakta, taşıtta. gazete haberlerinde, radyoda, pırıl pırıl vitrinlerde, açlıkta, yürürken, otururken ve bir güzelliğe katışan çirkeflikteki savaş bu mu? Yüreklenmelerle, düşüşler yıkılışlarla, en olur olmaz konularda kocalan hayat. Küçümen kızların aldatıldığı, çokça gündüzleyin sokaklarda, yaşlı ellerde gezdirildiği, güvenmek istediğin, kuşkulu kuşkusuz beklediğinin gelmediği bir hayat. Çılgınlaşarak. küfrederek, her şeyin her kesimde çöktüğünü görmek istediğinde, her şeyin çökmemiş, yozlaşmış olduğu bir hayata bağımlıyız... Nerde kaldı? Hani, nemenem gonca güller!

Kuşumu ben astım oraya. Kanatlarına bir toplu iğne geçirip, inceden makara ipliğini düğümledim topuz başına, bir güzelce gerdim sonra ipi. Boşta kalan ucunu, fanusu kırık lâmbanın vidasına iliştirdim. Çokluk yattığım yerden seyreyliyorum onu, uykumu devşirirken ya da papuçlarımla döşeğimde bir yorgun gün sonrasının hıncını çıkarırken.

Kendi ellerimle çizdim, kestim, bütünledim onu. Kurtulmak istiyordum bunca didişmeden, yangından.

Beyazından bir karton aldım elime. makasımla oyaladım onu. Kocaman gözler açtım, iyi görsün diye olanları. Boşalan gövdesine ve gözüne renklisinden jelatin kâğıdı yapıştırdım, bir güzelce gerdim kanatlarını, kıvırdım. Uçabilirdi artık be-

nim kuşum. Akça kuşum, beyaz kuşum, dinginliğimdi benim, kavgam, hıncımdı...

Kimi zaman çınarlar gibi büyümek istiyorum, serpilip gelişen bir hayatı umarak. İhaneti dölliyenler geliyor aklıma. Apolar, bebeler, kocalmışlar. aldatılan küçümen kızlar geliyor; yüreğimin bir yerinde köpürüyor derya deniz...

Hiç dinmeyen yüreğimde dönüşmeli artık bir sevda, devingenliğine. Kök salmış çınarlar gibi dalmalı doğurganlığına toprağın. İhaneti dölliyenler için parlamalı çelik: Apolar, bebeler, kocamanlar, aldatılan küçümen kızlar v.b. ları için.

Kalktım, kuşumu ipinden çıkardım. Açtım penceremi ve saldım kuşumu, hoyratlığına gökyüzünün.

Picasso Desen

YÜCEL, Şevket

SİNEKLE UĞRAŞAN ADAM

Basık tavanlı bir lokantadayım. Bütün masalar dolu. İnsanların yüzünde kendimi arıyorum. Böğrümde bardak tıkırtıları. Az ötemde, yalnız başına oturan tek ayaklı bir adam. Bitişiğindeki köşeye koltuk değneklerini dayamış. Gülüşlerden yoksun. Çıplak başı, ışıkların altında parlıyor. Önünde bir rakı şişesi, birkaç bardak, birkaç tabak. Radyoda türküler. Seslerin duvarlarda pembeleşen dalgaları. İnsanlar gölgelere dönmüş. İçkili kafalarla dünyaya bir başka açıdan bakıyorlar. Kimbilir neler geçiyor içlerinden. O küçücük kafalarda uzayan sonsuzluk. Bir şeyleri unutmak istiyorlar. Çatal, kaşık, tabak sesleri arasında kımıltılar. Saçlarının üstünde dağılan sigara dumanları...

Tek ayaklı adam, ağır baskıların altında. Çekingen, bunalımlı, tedirgin! Duygu ve düşünceleri dışarıya taşmış. Avucundaki içki bardağını bilinçaltı duyguların etkisiyle sıkıyor. Gözleri tavanda çakılı. Dudaklarında tek ayaklı yaşamanın anlamsızlığı. Kafasında kaçıp giden kadınlar. Yanaklarında hüzün bulutları. Bir adım ötesindeki insanlar, kendisinden ışık yıllarınca irakta. Alın kıvrıntılarında derinleşen yalnızlıklar. Ceketi eski, yamalı. Yakasında kaçmaya hazır bir boyunbağı. Kirli, solgun, ütüsüz. Burnunun ucunda güz mevsiminin sararan uzantıları. Kendinden geçmek için içiyor. Utanmasa lokantadaki tüm insanları kovacak. "Gidin, defolun buradan!" diyecek onlara. Bir anda patlamaya hazır. Bir anda masaları parçalamak geçiyor usundan. Ellerini sıkıyor. Boyun damarları gergin. İçkili masalarda gülüşler, kahkahalar. Bir başka adam, başını eğmiş ağlıyor. Sesler, seslerin içinde. Fısıltılar, tıkırtılar. Şarap, bira, rakı kokuları.

Tek ayaklı adam içkisinden bir yudum daha çekiyor. Gözleri uçuşan sineklerde. Sinekler, bardak uçlarına konuyor, sonra duvarlara doğru savrulup gidiyorlar. Adamın tüm ilgisi onlarda. Bunlardan biri, masaya konuyor. Bir ara adamla göz göze geliyorlar. Sinekle insan arasındaki bu ilişki ne olabilir? Adamın durukları korkulu! Kımıldamadan süzüyor onu. Sağ eliyle sıkmakta olduğu bardağı birdenbire üstüne kapatıyor. O anda bir sineğin korkusunu yaşıyorum. Zavallı hayvan ne

kadar dönse kurtulamıyor. Gayrı özgürlüğü, üstündeki bardağın büyüklüğü kadar. Çırpınmak, dönmek boşuna. Sinekle tek ayaklı adam arasındaki bağıntılar korkunç! Şaşkınlıklar içindeyim! Kimbilir bu işin sonu nereye varacak? İçimde, sineği kurtarma isteği. Bu bir sinek de olsa, zayıflardan yana olmanın yüceliğiyle doluyum. Ama, öylece sessiz beklemekten gayrı hiçbir şey yapamıyorum. Adam, yaptığı işten mutlu. Az önceki bunalımdan gittikçe kurtuluyor. Yalnızlığını bu sinekle mi bitirmek istiyor yoksa? Belki de bu bambaşka bir şey; kökü kimbilir ne kadar derinlerde.

Sinek, bardağın çeperlerine toslamaktan yorgun. Birden sırtüstü düşüyor yere. Kanatlarıyla birlikte ayakları da titriyor. Adam, dayanamadığı bir şeylerle bardağı avuçlamış. Parmakları gergin, öfkeli. Kaşlarının yekinişi, gözlerinin ağartısında korkuyorum.

Zaman, bir sineğin karartısında akıyordu. Gülüşüp konuşanlar dağılıp gittiler. Bomboş kaldı masalar. Lokantanın kapısında bir kedi miyavlaması.. Gecenin soğuyan dudaklarında üç kişi. Tek ayaklı adam, ben ve lokantacı. Gözlerime uyku yağıyor. Gelgelelim, bu işin sonunu öğreninceye dek bekleyeceğim. Bir insanın sinekle uğraşmasındaki nedeni anlamalıyım.

Işıklardan biri sönüp yanmakta. Adamın yüzü kan rengini andırıyor. Sanki masal dünyasından gelmiş kişilere benzetiyorum onu. Sinek durmadan çırpınarak parmaklarının arasındaki boşluklardan uçup gitme çabasında. Adam iki elini bir araya getirip bir şeyler yaptıktan sonra, sineği masanın üzerine bırakıyor. Nedense kanatlarını yolmuş. Yoksa uçardı. Kurtulurdu bu baskıdan. Olmuyor, uçamıyor, o şişkin karnını zorlayarak ancak masanın ucuna dek gelebiliyor. Sineğin böylesine dolaşması adamı sevindirmiş olsa gerek. Öbür yandan, henüz dilediğini yapamamanın boşlukları... Bir kibrit çakarak çöpün ucundaki sarı alevi ona doğru yaklaştırıyor. Yakacak diye kuşkulanıyorum. Anlaşılan, gözlerini ve ayaklarını görmek istemiş. Sonra önüne bir damla rakı döküyor. Bilinmeyen yanlarıyla ne kadar garipti bu insanlar. Hele şu kırmızı ışıklar altındaki tek ayaklı adam. Böylesine uğraşması kimbilir hangi duygularının baskısından gelmekte.

Uzanıp bir daha yakalıyor sineği. Karnını havaya getirerek ayaklarını saymaya koyuluyor. Sineklerin kaç ayaklı olduğunu bilse böyle yapar mıydı dersiniz? Bu sayma işlemini belki on kez tekrarlıyor. Ayak sayısının altı olduğunu anlayınca bunlardan beşini koparark sineği, masanın üzerine bırakıveriyor. Sırtının üstüne düşen sinek bir daha kalkamıyor. Parmağının ucuyla dokunup yüzüstü çeviriyor onu. Tek ayak-

la topallayarak yürümesi için midir, nedense öyle yapıyor. Beyninde, beklediği sonucu alamamanın yangısı. Sinek, uzandığı yerde umutsuz gözlerle bakmakta. Duvarlarda resimler, büfelerde içki şişelerini görmüştür. Koparılan kanat ve ayaklarının acısıyla dalgın. Karşısındaki adamın gözlerine baktıkça korkuları çoğalıyor. "Utanmıyor musun bu yaptıklarından?" diye sesleniyor ama, adam duymuyor.

Saat yirmi dördü vurmakta. Bu sesin oluşturduğu dalgaların masadan masaya uzayan mavileri. Gayrı her şey gecenin ağırlaşan kolları aarsında. Buzdolaplarının uğultularıyla uyuyan şişeler. Bardaklar kimbilir neler görüyor düşlerinde? Saksılardaki çiçekler, sabahleyin başlayacak olan güzelliklerini düşünüyorlar. Lokantanın sahibi sabırlı. "Zaman doldu" demiyor.

Tek ayaklı adam, yeni başlıyor gülmeye. Bir yanda acı çeken bir canlı, öbür yanda bundan hoşlanarak kahkahalar atan bir kişi. Nice günler içinde gizlediği o belirsiz düğümler çözülmekte. Sigaranın birini yakıp öbürünü atarken ellerini birbirine kenetleyip saksılardaki çiçeklere bakarak, "Ey çiçekler, gözlerimi görebiliyor musunuz?" diye sesleniyor. Onlardan bir ses gelmeyince, duvardaki gölgesine dönerek; "Günaydın tek ayaklı adam! Nasıl, beni bilebildin mi?" diyor. O da bir ses vermeyince uzun bir kahkaha atıyor.

Sinek can derdinde. Camlarda solgunlaşan bekçi düdükleri. Gecenin dudaklarında üç adam. Boşalan tabaklar, masa örtülerinin durgunlukları. Lokantacının ikide bir düşen başı. Perdelerden dökülen uykular. Duvarlarda kadın ve kız resimleri. Kimi gülüyor, kimi düşünüyor. Upuzun saçları omuzlarınaca dökülmüş. Yanlarında savrulan pembelikler. Hepsi de tek ayaklı adama doğru bakıyorlar. Adanı, bardağındaki son yudumu çekiyor. Yerinde oturamayacak kadar dengesi bozuk. Kafasında, lokantayla birlikte bütün masaların döndüğü belli. Elinden gelse orada uyuyacak. Bu haliyle gene de sinekten ayırmak istemiyor gözlerini. Sineğin kımıltıları oldukça ağır. Gövdesinde kalan o tek ayak titreyip duruyor. Karnının üstünde şarap rengi ışıklar. Adam, donuklaşan elleriye önündeki kibrit kutusunu açıp içine o sineği koyarak kapatıyor. Koltuk değneklerini alır almaz kapıya doğru yürüdüğünü görünce, peşine düşüyorum. Bu saatta yollar bile uykuda. Önümde bir karartı. Kulaklarımda, değneklerin sokakları dolduran sesleri. Kendini izlediğimi bilmesini istemiyorum. Daha ıssız, daha dar sokaklardan birine giriyoruz. Bir köşe başında nasılsa yitiriyorum onu. Gökte yıldızlar. Kirpiklerimin ucunda o

adam. Sonra bir masa. Üstünde sinek. Yan tarafta koltuk değnekleri.

Nereye gideceğimi bilemiyorum. Sabahlaraca bu yollarda dolaşmak geçiyor içimden. Yüzümde sigaramın ölgün pırıltısı. Gövdem ve ellerim kocaman. Başımda geçmiş günlerden birinin ağırlığı. En karışık yerlerine koşmak istiyorum insanların. Ve onların sonsuzluğa uzayan derinliklerinde dolaşmak istiyorum. Ayaklarım. bilemediğim bir yerlere götürüyor beni. Kafamda gene o tek ayaklı adam. Koltuk değnekleri. Kibrit kutusu. Yollar, evler, karanlıklar...

Güirol Sözen

1969'un KİTAPLARI

(Derleyen : Sami N. ÖZERDİM)

I. Edebiyat - Güzel Sanatlar

A. Yerli :

A. Kadir (Meriçboyu) *Mutlu Olmak Varken.* İst. 208 S. 8 lira (kendi yayını).

Ahmed Arif *Hasretinden Prangalar Eskittim.* Ankara, Bilgi K. 79 S. 5 lira.

Ahmet Rasim : *Eskâl-i Zaman.* Haz.: Orhan Şaik Gökyay. Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı. 198 S. 12 lira.

— *Falaka.* Haz.: Sedat Yüksel Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 124 S. 8 lira.

Muharrir Bu ya? Hazırlayan: Hikmet Dizdaroğlu. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 173+460 S. 21 lira.

Adnan Akarca : *Esop'tan Yüzyıllar Sonra.* Ankara. 93 S. resimli. 15 lira (kendi yayını).

Tevfik Akdağ : *Lâcivert Kanatlı Bir Kuştu Gece.* İstanbul, Uğrak Kitabevi. 48 S. 3 lira.

Âli Bey : *Ayyar Hamza.* Hazırlayan: Mustafa Nihat Özön. İst. 3. basım. Remzi Kitabevi. 121 S. 2 lira.

Necmettin Alkan *Asker Bahçesi.* 2. cilt. Ankara 1969. 308 S. resimli. 12.5 lira (kendi yayını).

Metin And *Geleneksel Türk Tiyatrosu.* Kukla, Karagöz, Orta oyunu. Ankara, Bilgi Y. 350 S. resimli, renkli plânşlar. 25 lira.

Rıza Apak : *Karada Balık.* İzmir, Ege Sanatçılar Derneği. 63 S. 3 lira.

Orhan Asena: *Simavnalı Şeyh Bedrettin.* Ankara, Toplum Y. 100 S. 5 lira.

İhsan Coşkun Atılcan *Erzurum Üstüne Şiirler ve Seçme Yazılar. Ankara.* 247+VI S. resimli. 10 lira (kendi yayını).

Oğuz Kâzım Atok : *Atatürk Sendeniz.* 3. basım. İst. 95 S. resimli. 3 lira.

Şevket Süreyya Aydemir : *Toprak Uyanırsa.* 2. basım. İst. Remzi K. 430 S. 15 lira.

Balaban *İzdüşümü.* İst. Öncü K. 168 S. 15 lira.

— *Şair Baba ve Damdakiler.* İst. Cem Y. 408 S. 15 lira.

Suat Derviş (Baraner) *Ankara Mahpusu.* İst. May Y. 187 S. 750 krş.

— *Fosforlu Cevriye.* İst. May Y. 302 S.

Mehmet Başaran *Pıtraklı Memleket.* İst. Öncü K. 88 S. 5 lira.

Faik Baysal *Sancı Meydanı.* Hikâyeler. İst. Set K. 103 S. 5 lira.

Süreyya Berfe *Gün Ola.* İst. F.K.F. 46 S. 3 lira.

İlhan Berk (Hazırlayan) *Başlangıcından Bugüne Dünya Şiiri.* 260 Şair. İst. Varlık Y. 408 S. 8 lira.

Yahya Kemal Beyatlı *Siyasi Hikâyeler.* İst. İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü. 156 S. 15 lira.

— *Siyasi ve Edebî Portreler.* İst. İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü. 199 S. 15 lira.

Kemal Bilbaşar *Memo.* 2 cilt. İst. Tekin Y. 358+240 S. 12.5+10 lira.

Salâh Birsel *Kendimle Konuşmalar.* İst. Papirüs Y. 93 S. 5 lira.

Pertev Naili Boratav : *Az Gittik, Uz Gittik.* Ankara, Bilgi Y. 432 S. resimli 15 lira.

— *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı.* İst. Gerçek Y. 256 S. 10 lira.

Tarık Buğra *Hikâyeler.* Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 238 S. 9 lira.

Muzaffer Buyrukçu : *Gürültülü Birkaç Saat.* İst. Habora K. 256 S. 10 lira.

Eray Canberk *Kuytu Sular.* İst. Habora K. 32 S. 2 lira.

Arif Coşkun *Taş Kilim.* İst. Yeditepe Y. 77 S. 4 lira.

Necati Cumalı Oyunlar: 1. *Boş Beşik, Ezik Otlar, Vur Emri.* İst. İmbat Y. 152 S. 600 krş.

— 2. *Susuz Yaz, Tehlikeli Güvercin, Yeni Çıkan Şarkılar.* İst. İmbat Y. 184 S. 750 krş.

— 3. *Nalınlar, Masalar, Kaynana Ciğeri.* İst. İmbat Y. 223 S. 750 krş.

— 4. *Derya Gülü, Aşk Duvarı, Zorla İspanya.* İst. İmbat Y. 224 S. 750 krş.

Dr. Müjgân Cunbur : *Başakların Sesi. Saz Şairlerinin Hayatı ve Eserleri.* Ankara, Poyraz Reklâm. 446 S. 20 lira.

Faruk Nafiz Çamlıbel: *Han Duvarları.* Ankara, M. Eğitim Bak. 206 S. 5 lira.

Mehmet Çınarlı *Gerçek Hayali Aştı.* Ankara, Hisar Y. 71 S. plânşlar. 7 lira.

Fazıl Hayati Çorbacıoğlu *Satılık Şapka.* İst. Minnetoğlu Y. 154 S. 5 lira.

Cengiz Dağcı *Genç Temuçin.* İst. Ötüken Y. 312 S. 20 lira.

Fazıl Hüsnü Dağlarca : *19 Mayıs Destanı.* İst. Kitap Y. 31 S. 3 lira.

Dede Korkut Masalları. Hazırlayan: Aydın Tataroğlu. İst. Keloğlan Y. 192 S. 7 lira.

Metin Demirtaş *Görüşme Yeri.* Ankara, Memleket Yayınları. 44 S. 3 lira.

Hasan İzzettin Dinamo : *Savaş ve Açlar.* İst. May Y. 432 S. 15 lira.

Hikmet Dizdaroğlu : *Halk Şiirinde Türler.* Ankara, Türk Dil Kurumu. 146 S. 5 lira.

Ferruh Doğan *Çizgili Dünya.* Karikatür albümü. İst. Ant Y. 132 S. 5 lira.

Sabahat Emir *Öküz Kafalı Şaban Bey Destanı.* İst. 64 S. 4 lira (kendi yayını).

Leylâ Erbil *Gecede.* İst. 1968. 95 S. 5 lira (kendi yayını).

Doç. Dr. Muharrem Ergin *Dede Korkut Kitabı.* Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 240 S. 5 lira.

Kaya Erginer *Nasreddin Hoca. Tarihî Kişiliği ve Hikâyelerinin Anlamı.* İst. 96 S. resimli. 750 kuruş. (kendi yayını).

Azize Erten - Osman Fuat Özkılıç - Canset Unan *Büyük Kompozitörler. Batı Müziğinin Kırk Bestecisi.* 3. basım. İst. Varlık Y. 278 S. res. 8 lira.

Bedri Rahmi Eyuboğlu *Karadut 69.* Ankara. Bilgi Y. 236 S. desenler. 10 lira.

Yüksel Feyzioğlu *Sahipsizler.* Ankara, 95 S. 4 lira. (kendi yayını).

Şeyh Galip *Hüsn-ü Aşk.* Hazırlayan: Abdülbaki Gölpınarlı. İst. Altın Kitaplar Y. 349 S. 25 lira.

Yaşar Kemal (Göğceli) *İnce Memed.* 2. cilt. İst. 1969 Ant Y. 590 S. 15 lira.

-- (1. cildin de 8. basımı yapılmıştır. 548 S. 15 lira.)

— *Ölmez Otu.* İst. Ant Y. 454 S. 15 lira.

— *Üç Anadolu Efsanesi.* İst. Ant Y. 287 S. 10 lira.

— *Yer Demir Gök Bakır.* 3. basım. İst. Ant Y. 488 S. 15 lira.

Ergun Göze *Peyami Safa ve Nazım Hikmet Kavgası.* İst. Yağmur Y. 296 S. 10 lira.

Hüseyin Rahmi Gürpınar (İstanbul'da Atlas Kitabevi'nin yeni basımları)

Deli Filozof. 2. basımı. Bugünkü dile aktaran: Mustafa Nihat Özön. 328 S. 10 lira.

— *Hakka Sığındık.* 3. basım. Bugünkü dile aktarak: Tahir Nejat Gencan. 120 s. 4 lira.

— *İnsanlar Maymun muydu?* Bugünkü dile aktaran: Mustafa Nihat Özön. 310 S. 10 lira.

-- *Kadın Erkekleşince.* 2. basım. Bugünkü dile aktaran: Mükerrem Kâmil Su. 80 S. 250 krş.

— *Muhabbet Tılsımı.* 2. basım. Bugünkü dile aktaran: Mükerrem Kâmil Su. 184 S. 6 lira.

— *Toraman.* 3. basım. Bugünkü dile aktaran: Mükerrem Kâmil Su. 140 S. 5 lira.

—. *Utanmaz Adam.* 3. basım. Bugünkü dile aktaran: Mustafa Nihat Özön. 320 S. 10 lira.

Halikarnas Balıkçısı *Deniz Gurbetçileri.* İst. Remzi K. 241 S. resimli. 10 lira.

A. Aydın Hatipoğlu *Gebe.* İst. Habora Y. 50 S. 3 lira.

Ergun Hiçyılmaz *Çiçek, Silâh ve A.şk.* İst. (te) Y. 46 S. 3 lira.

Abdülhak Şinasi Hisar (Bütün Eserleri) *Ahmet Haşim - Yahya Kemal'e Veda.* 2. basımları. İst. Varlık Y. 231 S. 6 lira.

Rifat Ilgaz : *Garibin Horozu.* İst. Öncü K. 263 S. 10 lira.

-- *Karadenizin Kıyıcığında.* İst. Cem Y. 350 S. 12.5 lira.

-- *Karakılçık.* İst. Öncü K. 76 S. 5 lira.

Cahit Irgat *Irgat'ın Türküsü.* İst. Ağaoğlu Y. 160 S. 750 kuruş.

Selim İleri *Cumartesi Yalnızlığı.* İst. Adam Y. 127 S. 4 lira.

Orhan Veli (Kanık) *Denize Doğru.* Düz Yazıları. 2. basım. İst. Varlık Y. 184 S. 4 lira.

Ceyhun Atuf Kansu *Atatürk ve Kurtuluş Savaşı.* İst. Varlık Y. 174 S. 5 lira.

Yılmaz Kapalp : *Toprağın Çilesi.* Afyon. 79 S. 250 krş. (kendi yayını).

Sezai Karakoç *Gül Muştusu.* İst. 1969. 3 lira.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu *Gençlik ve Edebiyat Hâtıraları.* Ankara. Bilgi Y. 341 S. 12.5 lira.

Feyyaz Kayacan *Hiçoğlunun Serüvenleri.* İst. Yeditepe Y. 108 S. 5 lira.

— *Mutlu Azınlık.* İst. Yeditepe Y. 79 S. 5 lira.

İsmail Kaynak *Karakter Yaratma Yönünden F .M. Dostoyevski ve L. N. Tolstoy.* Ankara. 104 S. 15 lira. (kendi yayını).

Kemal Tahir — *Esir Şehrin İnsanları.* İst. Sander K. 427 S. 15 lira.

— *Kurt Kanunu.* Ankara, Bilgi Y. 404 S. 15 lira.

Cevdet Kudret *Karagöz.* 2. cilt. Ankara, Bilgi Y. 569 S. 10 pâns. 20 lira.

Şükran Kurdakul *Halk Ordıları.* İst. Ataç K. 61 S. 4 lira.

Mustafa Kutlu *Sait Faik'in Hikâye Dünyası.* İst. Hareket Y. 72 S. 4 lira.

Memet Fuat'ın Seçtikleri. *Türk Edebiyatı 1969.* İst. DE Y. 280 S. 10 lira.

Afet Muhteremoğlu *Toprak.* İst. Yay Y. 117 S. 6 lira.

Rauf Mutluay : *100 Soruda Türk Edebiyatı.* İst. Gerçek Y. 190 S. 750 krş.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu *Haristan ve Gülistan.* İst. Ötüken Y. 213 S. 750 kuruş.

Yaşar Nabi : *Kahramanlar.* Yeni basım. İst. Varlık Y. 152 S. 4 lira.

Yaşar Nabi (Nayır, Hazırlayan) *Başlangıcından Bugüne Türk Şiiri.* Antoloji. İst. Varlık Y. 407 S. 8 lira.

— *Ömer Seyfettin.* Hayatı - Sanatı - Eserleri. 6. basım. İst. Varlık Y. 94 S. 3 lira.

Osman Nebioğlu : *Sihirli Bahçe.* İst. Nebioğlu Y. 116 S. 5 lira.

Doç. Dr. Özdemir Nutku *Darülbedayi'in Elli Yılı. Darülbedayi'den Şehir Tiyatrosu'na.* Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi. VIII+309 S. res. 32 lira.

Ümit Yaşar Oğuzcan : *Aşk mıydı O?* İst. Ümit Yaşar Y. 77 S. 5 lira.

— *Ben Seni Sevdim mi?* İst. Ümit Yaşar Y. 74 S. 5 lira.

— *Halktan Yana.* İst. Kültür K. 120 S. 6 lira.

Necmi Onur : *Deli Feto.* İst. Menteş K. 189 S. 10 lira.

Orhan Kemal *Devlet Kuşu.* İst. OK Y. 280 S. 10 lira.

— *Eskici ve Oğulları.* İst. AK K. 270 S. 10 lira.

— *Kötü Yol.* İst. Öncü K. ..... S. 10 lira.

— *Murtaza.* İst. Cem Y. 431 S. 15 lira (yeniden yazılmıştır).

— *Önce Ekmek.* İst. Yeditepe Y. 120 S. 6 lira.

— *Sokaklarda Bir Kız.* İst. Ülkü Y. 506 S. 15 lira.

Munis Faik Ozansoy *Yakınmalar.* Ankara, Hisar Y. 40 S. 4 lira.

Hakkı Özkan *Bakışlarım.* İst. Set K. 111 S. 5 lira.

Cahit Öztelli : *Onyedinci Yüzyıl Tekke Şairi Kul Nesimi.* Ankara, Türk Etnoğrafya, Folklor ve Turizm Derneği. 120 S. 5 lira.

M. Zeki Özturanlı : *Tabanca.* İst. Yeditepe Y. 102 S. 5 lira.

Yüksel Pazarkaya : *Umut Dolayları. Ve Bir Deneme : Çağdaş Şiirin Ölçütü.* Stuttgart. (Y) Y. 44 S. 3 lira.

Ali Püsküllüoğlu (Hazırlayan) *Yeni Türk Tiyatrosu. Kısa Oyunlar Antolojisi. I.* Ankara, Nokta Y. 236 S. 10 lira.

Nazım Hikmet (Ran) *Dört Hapishaneden.* İst. DE Y. 105 S. 6 lira.

— *Oğlum Canım Evlâdım Memedim.* İst. DE Y. 173 S. 750 krş.

— *Seçme Şiirler.* 2 cilt. Seçenler: 1. c.: Ülkü Tamer - 2. c.: Yaşar Uçar. İst. Ararat Y. 428+628 S. 20+15 lira.

Sevgi Sabuncu *Tante Rosa.* Ankara, Dost Y. 72 S. res. 5 lira.

Sanat Tarihi Yıllığı. 1966-1968. İst. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü. 254 S. resimli. 25.20 kuruş.

Tahsin Saraç : *Güneş Kavgası.* Ankara, Dost Y. 54 S. 5 lira.

Sedat Murat (Prof. Dr. Sait Kemal Mimaroğlu) *Çarnaçar Mahallesi.* İst. 276 S. 12.5 lira. (kendi yayını).

Turhan Selçuk *Hal ve Gidiş Sıfır.* İst. Altın Kitaplar Y. 220 S. 10 lira.

Mustafa Necati Sepetçioğlu : *Yaratılış ve Türeyiş.* Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 368 S. 5 lira.

Muhittin Sevilen (Hayalî Küçük Ali) *Karagöz.* Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 368 S. 5 lira.

Nurettin Sevin *Türk Gölge Oyunu.* Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 71 S. resimler, plânşlar. 20 lira.

Mehmet Seyda : *Köroğlu Destanı.* İst. Altın Kitaplar Y. 282 S. Ciltli. 12.50 lira.

— *Sultan Döşeği.* İst. Atlas K. 239 S. 750 kuruş.

— *Türk Romanı.* Açık oturum. İst. Tekin Y. 84 S. 5 lira.

Tekin Sönmez : *Günün Apansız Açıklanması.* İst. 31 S. 3 lira (kendi yayını).

Muammer Sun *Türkiye'nin Kültür - Müzik Tiyatro Sorunları.* Ankara, Ajans Türk Y. 274 S. 10 lira.

Hamdi Şahin *Yahu.* Ankara. 31 S. res. 3 lira. (kendi yayını).

Kâmuran Şipal *Büyük Yolculuk.* İst. Cem Y. 115 S. 5 lira.

Haldun Taner *Sancho'nun Sabah Yürüyüşü.* Ankara, Bilgi Y. 114 S. 5 lira.

Ahmet Hamdi Tanpınar : *Beş Şehir,* yeni basım. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 250 S. 5 lira.

— *Edebiyat Üzerine Makaleler.* Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. IV+628 S. 36 lira.

Cahit Tanyol *Kuruluş ve Fetih Destanı.* İst. 96 S. 6 lira (kendi yayını).

Suat Taşer : *Gönderilemeyen Mektuplar.* İst. Yeditepe Y. 127 S. 5 lira.

Ahmet Kutsi Tecer *Koçyiğit Köroğlu.* Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 112 S. 5 lira (yeni basımı).

Ömer Faruk Toprak *Duman ve Alev.* İst. May Y. 259 S. 10 lira.

Necati Tosuner *Çıkmazda.* İst. Yeditepe Y. 96 S. 5 lira.

Selim Turan *Sanat ve Toplum Üzerine.* İst. Köprü K. 41 S. 3 lira.

Adnan Turani *Sanat Terimleri Sözlüğü.* 2. basım. Ankara, Toplum Y. 125 S. 750 krş.

Nehar Tüblek *Beygirname.* İst. (E) Y. 96 S. karikatür. 5 lira.

— *Paşaname.* İst. (E) Y. 96 S. karikatür. 5 lira.

Osman Türkay : *Uyurgezer.* İst. Yeditepe Y. 60 S. 4 lira.

Prof. Dr. Nermi Uygur *İnsan Açısından Edebiyat.* İst. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. 172 S. 12 lira.

Fikret Ürgüp : *Kısa Lodos Hikâyeleri.* İst. 64 S. 5 lira (kendi yayını).

Nevzat Üstün *Akrep Üretim Çiftliği.* İst. Var Y. 112 S. 6 lira.

Tonguç Yaşar : *Sülüname.* İst. (E) Y. 96 S. 5 lira.

Suut Kemal Yetkin *Büyük Ressamlar.* İst. Remzi K. 118 S. + 48 S. resim. 12.5 lira (yeni basımı).

— *Şiir Üzerine Düşünceler.* İst. Varlık Y. 85 S. 2 lira.

Ayhan Yetkiner : *Konuşan Kalemler.* İst. Saygı Y. 264 S. 10 lira.

Bekir Yıldız *Kara Vagon.* İst. May Y. 155 S. 750 krş.

Mehmet Emin Yurdakul *Türk Sazı. Yaralar ve Sargılar.* 2. basım. İst. Atlas K. 192 S. 10 lira.

Hilmi Yücebaş *Ulunay. Hayatı Hâtıraları - Eserleri.* İst. 249 S. 10 lira.

Tahsin Yücel *Yaşadıktan Sonra.* İst. Yankı Y. 108 S. 5 lira.

B. Çeviri

Jerzy Andrzejewsky *Küller ve Elmas.* Çev.: Ülkü Tamer. İst. Gün Y. 289 S. 10 lira.

Asturias : *Guatemala'da Hafta Tatili.* Çev.: Orhan Gürsel. İst. Cem Y. 280 S. 10 lira.

Jane Austin *Unut Parkı.* Çev.: Nihal Yeğinobalı. İst. Altın K. 454 S. 15 lira.

Cengiz Aytmatov *Kopar Zincirlerini Gülsarı.* Çev.: Tahir Alangu. İst. May Y. 272 S. 10 lira.

Öğretmen Duyşen. Çev.: Ülkü Tamer. İst. DE Y. 75 S. 3 lira.

İngeborg Bachmann *Manhattan'ın İyi Tanrısı.* Çev.: Hikmet Göktan. İst. 1969 Yankı Y. 78 S. 4 lira.

— *Otuz Yaş.* Çev.: Kâmuran Şipal. İst. 1969 Yankı Y. 125 S. 5 lira.

Balzac : *Goriot Baba.* Çev.: Cemal Süreya. İst. Hayat Y. 329 S. 12.5 lira.

— *Güzel İmperia.* Çev.: Selçuk Ak. İst. Habora K. 202 S. 10 lira.

— *Sönmüş Hayaller: 1. İki Şair.* Çev.: Yaşar Nabi. İst. Varlık Y. 265 S. 8 lira.

— *Sönmüş Hayaller: II. Taşralı Bir Büyük Adam Paris'te.* Çev.: Yaşar Nabi. İst. Varlık Y. 363 S. 8 lira.

— *Tılsımlı Deri.* Çev.: Vahdet Gültekin. İst. Hayat Y. 330 S. 12.5 lira.

Henri Barbusse *Aydınlık.* Çev.: Erdoğan Tokatlı. İst. Öncü K. 338 S. 12.5 lira.

Nima Bawden : *Cehennem Meleği.* Çev.: Reha Pınar. İst. Arat K. 312 S. 12.5 lira.

Mihail Bulgakof : *Usta ile Margarita.* 1. cilt. Çeviren: Aydın Emeç. İst. (E) Y. 246 S. 10 lira.

Albert Camus *Caligula.* Çev.: Bertan Onaran. İst. Yankı Y. 122 S. 5 lira.

Lewis Carroll : *Alis Harikalar Diyarında.* Çev.: Tomris Uyar. İst. Kök Y. 124 S. resimli, 750 kuruş.

Josué de Castro : *Yengeç Olan İnsanlar.* Çev.: Aydın Emeç. İst. Gün Y. 162 S. 8 lira.

Henri Charrière : *Kelebek.* Çev.: Aydil Balta. İst. (E) Y. 624 S. 20 lira.

Anton Çehov : *Köylüler.* Çev.: Mehmet Özgül. İst. Varlık Y. 134 S. 4 lira.

Dante : *İlâhi Komedya. Cehennem.* Çev.: Dr. Feridun Timur. İst. Altın Kitaplar Y. 336 S. 12.5 lira.

Charles Dickens : *İki Şehrin Hikâyesi.* Hazırlayan: Meral Çelen. İst. Keloğlan Y. 104 S. 5 lira.

Dostoyevski *Cinler ve Stavrogin'in İtirafları.* 2. cilt. Çev.: Ergin Altay. İst. Varlık Y. 453 S. 10 lira (Tamamlanmıştır).

— *Karamazof Kardeşler.* 2. cilt (1-4). Çev.:Ergin Altay. İst. Altın Kitaplar Y. 471+608 S. 15+20 lira.

— *Karamazov Kardeşler.* Çev.: Leylâ Soykut. İst. Cem Y. 413+430 S. 10+10 lira.

— *Karamazov Kardeşler.* Çev.: Güzin Sayar. İst. AK K. 436 S. 15 lira.

— *Ölüler Evinden Anılar.* Çev.: Nihal Önol. İst. Varlık Y. 443 S. 10 lira.

— *Ölü Bir Evden Anılar.* Çev.: Nihal Yalaza Taluy. İst. Cem Y. 369 S. 10 lira.

Nodar Dumbadze : *Güneşi Görüyorum.* Çev.: Mehcure Karaören. İst. (E) Y. 240 S. 10 lira.

İlya Ehrenburg *Fırtına.* 3 cilt. Çev.: Aydın Emeç. İst. Sosyal Y. 1126 S. 12.5+15+12.5 lira.

Rady Fish : *Nazım'ın Çilesi.* Çev.: Güneş Bozkaya-Kolontay. İst. Gün Y. 456 S. 15 lira.

Anatole France *Thais.* Çev.: Cevdet Perin. İst. Remzi K. 159 S. 5 lira.

André Gide : *Dar Kapı.* Çev.: Nihal Önol. İst. Varlık Y. 174 S. 4 lira.

Gogol *Bir Delinin Hâtıra Defteri.* Gogol'un hikâyesinden esin-

lenerek yazanlar : Sylvie Lineau - Roger Coggio. Çev.: Coşkun Tunçtan. İst. İzlem Y. 55 S. 3 lira.

Palto. Oyunlaştıran: Jean Cosmos. Çev.: Cemal Süreya. İst. Varlık Y. 106 S. 3 lira.

William Golding *İşte Bizim Dünya.* Çev.: Özay Süsoy. İst. Habora K. 254 S. 10 lira.

Maksim Gorki *Karşılık Görmeyen Aşk.* Çev.: Vâlâ Nurettin (Vâ-Nû). 2. basım. İst. Yeditepe Y. 78 S. 5 lira.

Davis Grubb *Asılan Adam.* Çev Zeyyat Özalpsan. İst. Roman Y. 311 S. 15 lira.

Talât Sait Halman (çeviren ve hazırlayan) *Eskimo Şiirleri* İst. Yeditepe Y. 76 S. 4 lira.

Knut Hamsun *Toprak Yeşerince.* Çev.: Vahdet Gültekin. İst. Hayat Y. 380 S. 12.5 lira.

Thomas Hardy *Kalabalıktan Uzakta.* Çev.: Nihal Yeğinobalı. İst. Altın Kitaplar Y. 476 S. Ciltli 15 lira.

Yaroslav Haşek *Köpek Suratlı Maymun.* Çev.: Ülkü Tamer. İst. Varlık Y. 136 S. 4 lira.

Hayyam *Bugünün Diliyle Hayyam.* İst. 128 S. 6 lira (yeni basımı).

Bütün Dörtlükler. Çev.: Sabahattin Eyuboğlu. İst. Cem Y. 174 S. 750 krş.

Victor Hugo *Sefiller.* 2 cilt. Çev.: Nesrin Altınova. İst. Hayat Y. 1237 S. 20+20 lira.

Panait Istrati *Kodin.* Çev.: Bertan Onaran. İst. Yankı Y. 152 S. 5 lira.

— *Minka Abla.* Çev.: Bertan Onaran. İst. Yankı Y. 146 S. 5 lira.

Juan Ramon Jimenez *Platero ile Ben.* Çev.: Akşit Göktürk. İst. Altın Kitaplar Y. 208 S. 750 krş.

Georgi Karaslavof *Gelin.* Çev.: Serpil Onat. İst. Roman Y. 293 S. 12.5 lira.

Kazancakis *Günaha Son Çağrı.* Çev.: Ender Gürol. İst. Cem Y. 505 S. 15 lira.

— *Kardeş Kavgası.* Çev.: Kosta Daponte. İst. (E) Y. 422 S. 15 lira.

E. Kazakeviç *Meydandaki Ev.* Çev.: Zeyyat Özalpsan. İst. Ararat Y. 528 S. 15 lira.

Efraim Kişon *Adanmış Topraklar Üzerinde.* Sosyal taşlama. Çev.: Adalet Cimcoz. İst. Varlık Y. 151 S. 4 lira.

Stefan L. Kostov : *Kocamanov.* Çev.: Donka Melamed. Ankara, Dost Y. 68 S. 5 lira.

Milan Kundera : *Şaka.* Çev.: Semih Özay. İst. (E) Y. 300 S. 10 lira.

La Fontaine : *Bütün Masallar.* Çev.: Sabahattin Eyuboğlu. İst. Cem Y. 544 S. 15 lira.

Selma Lagerlöf : *Mutluluğu Beklerken.* Çev.: Hayrullah Örs - Behiç Enver Koryak. İst. Altın Kitaplar Y. 462 S. 15 lira.

Par Lagerkvist *Tanrı Gelini Sibyl.* Çev.: Melih Cevdet Anday. İst. Cem Y. 124 S. 5 lira.

Lamartine : *Raphael.* Çev.: Halit Fahri Ozansoy. İst. Ötüken Y. 231 S. 10 lira (yeni basım).

Vainö Linna *Kutup Yıldızı Altında.* 2. cilt. Çev.: Lill ve Zeyyat Özalpsan. İst. Örnek Y. 244 S. 12,50 lira.

Jack London *Vahşetin Çağrısı.* Çev.: Seçkin Çağan. İst. Kök Y. 134 S. 750 krş.

Federico Garcia Lorca *Çingene Türküleri.* Çev.: Said Maden. İst. Gün Y. 105 S. 6 lira.

Pierre Loti *Bir Sipahinin Romanı.* Çev.: Halit Fahri Ozansoy. İst. Ötüken Y. 216 S. 8 lira. (yeni basım).

Thomas Mann *Venedik'te Ölüm.* Çev.: Behçet Necatigil. İst. Cem Y. 111 S. 5 lira.

François Mauriac *Engerek Düğümü.* Çev.: Peyami Safa. İst. Ötüken Y. 182 S. 6 lira.

André Maurois *İklimler.* Çev.: Hamdi Varoğlu. İst. Remzi K. 207 S. 750 krş.

— *Yaşama Sanatı.* Çev.: Nihal Önol. İst. Varlık Y. 176 S. 5 lira.

Mirivillis : *Mezarda Hayat.* Çev.: Nevzat Hatko. İst. Gün Y. 344 S. 12.5 lira.

Cesare Pavese *Yoldaş.* Çev.: Can Porsemay. İst. Canpo Y. 208 S. 10 lira.

Edgar Allan Poe *Altın Böcek.* Çev.: Tomris Uyar. İst. Varlık Y. 167 S. 4 lira.

Karel Ptaçnik *Bir Avuç Delikanlı.* 1. cilt Çev.: Tektaş Ağaoğlu. İst. Gün Y. 557 S. 10 lira.

Rainer Maria Rilke *Rodin*. Çev.: Esat Nermi. İst. Yankı Y. 135 S. 5 lira.

Romain Rolland *Tolstoy'un Hayatı*. Çev.: Tahsin Yücel. İst. Varlık Y. 174 S. 5 lira.

A. de Saint-Exupéry *Gece Uçuşu*. Çev.: Adnan Cemgil. İst. Yankı Y. 95 S. 4 lira.

W. Saroyan *Dünyanın Bir Öğle Sonrası* Çev.: Tarık Dursun K. İst. Yankı Y. 256 S. 10 lira.

Vedat Saygel *Ortalık Neden Karıştı*. İst. (E) Y. 240 S. 10 lira.

Anna Seghers *Ölüler Genç Kalır*. Çev.: Burhan Arpad. İst. Altın Kitaplar Y. 315 S. 12.5 lira.

Konstantin Simonov *İnsan Asker Doğmaz*. Çev.: Aydın Emeç. İst. (E) Y. 270 S. 10 lira.

— *Yaşayanlar ve Ölüler*. 2 cilt. Çev.: Cengiz Tuncer - Aydın Emeç. İst. Sosyal Y. 327+249 S. 12.50+12.50 lira.

Solzenitsin *İlk Çember*. 2 cilt. Çev.: Hasan Aslan. İst. (E) Y. 360+400 S. 25 lira.

Stendhal: *Kırmızı ve Siyah*. Çev.: Necmettin Arıkan. İst. Altın Kitaplar Y. 544 S. Ciltli 17.5 lira.

Parma Manastırı. Çev.: Dr. Hayri Esen. İst. Ak K. 471 S. 15 lira.

Ülkü Tamer (Çev.) *Alacakaranlığın Sesleri*. İst. Meriçcli Y. 64 S. 4 lira.

A. Tolstoy *Azap Yolları*. Çev.: A. Rıza Yalt. 1. cilt. İst. Ararat Y. 400 S. 10 lira.

Lev Tolstoy *Anna Karenina*. 3-4. ciltler. Çev.: Hasan Âli Ediz. 296 S. 10 lira. İst. Cem Y. Tamamı: 1340 S. 12.5+10+10+10 lira.

— *Diriliş*. Çev. Mine Kabaağaç. İst. Ararat Y. 342 S. 20 lira.

İvan İlyiç'in Ölümü. Çev.: Mehmet Özgül. İst. Varlık Y. 184 S. 4 lira.

Savaş ve Barış. 2. cilt. Çev.: Leylâ Soykut. İst. Cem Y. 585-1028 S. 15 lira.

İvan Turgenyev: *Ham Toprak*. Çev.: Şükrü Kadıoğulları. Ankara, Toplum Y. 358 S. 12.5 lira.

Van Gogh *Theo'ya Mektuplar*. Çev.: Azra Erhat. İst. Yankı Y. 156 S. 6 lira.

Vassili Vassilikos *Ölümsüz "Z"*. Çev.: Aydın Emeç. İst. (E) Y. 432 S. 15 lira.

Thornton Wilder : *Kasabamız.* Çev.: Selçuk Yönel. İst. Varlık Y. 85 S. 3 lira.

Yevtuşenko : *Yaşantım.* Çev.: Tektaş Ağaoğlu. İst. Ant Y. 144 S. 5 lira.

Emile Zola : *Hayvanlaşan İnsan.* Çev.: Hamdi Varoğlu. İst. Remzi K. 377 S. 10 lira.

Stefan Zweig : *Acımak.* Çev.: Samih Tiryakioğlu. İst. Varlık Y. 354 S. 8 lira.

— *Merhamet.* Çev.: Burhan Arpad. İst. Altın Kitaplar Y. 436 S. 15 lira.

II. Bilim - Kültür

A. Yerli

Dr. A. Adnan-Adıvar : *Tarih Boyunca İlim ve Din.* İst. Remzi K. 622 S. 40 lira.

Prof. Dr. Afetinan *M. Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım.* Ankara, 60 S. + 31 S. resim, klişe, 1 plânş, 5 lira (kendi yayını).

— *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları.* Ankara, Türk Tarih Kurumu. XIII+(3)+548 S. Elyazı klişeleri.

Ahmet Rasim : *Osmanlı Tarihi.* (seçmeler). Haz.: İsmet Parmaksızoğlu. Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı. II+163 S. 18 lira.

L. Sami Akalın : *Dede Korkut Kitabının Folklor Bakımından Değerlendirilmesi.* İst. 28 S. Fiyatı yazılı değil. (Doktora tezinden bölümler).

Bedia Akarsu *Ahlâk Öğretileri. II. İmmanuel Kant'ın Ahlâk Felsefesi. Ödev Ahlâkı.* İst., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. 133 S. 12 lira.

Âkil Aksan : *Hukuk Terimleri ve Yardımcı Deyimler Sözlüğü.* İst. İnanç Y. 210 S. 15 lira.

Doç. Dr. Suat Aksoy : *100 Soruda Türkiye'de Toprak Meseleleri.* İst. Gerçek Y. 168 S. 750 krş.

Ruşen Alaylıoğlu - Dr. A. Ferhan Oğuzkan *Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü.* İst. Arif Bolat K. 400 S. 30 lira.

Necip Alsan *Eylem ve Düşünce Açısından Çağımız. 20. Yüzyıl.* İst. Varlık Y. 335 S. 8 lira.

Faik Muzaffer Amaç : *Milli Emniyet Dosyası.* İst. Habora K. 172 S. 8 lira.

Çetin Altan *Geçip Giderken.* 2. basım. İst. Gün Y. 288 S. 10 lira.

İsmail Arar : *Atatürk'ün İzmit Basın Toplantısı.* 16/17 ocak 1923. İst. Burçak Y. 89 S. 4 lira.

Emin Arat : *Kemalizm.* Ankara. 247 S. 15 lira. (kendi yayını).

Kemal Arıburnu *Atatürk'ten Anılar.* Ankara, Türkiye İş Bankası. 393 S. 8 plânş, 25 lira.

Remzi Oğuz Arık *Coğrafyadan Vatana.* Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. VII+267 S. 5 lira (yeni basım).

— *İdeal ve İdeoloji.* Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. VII+264 S. 5 lira.

— *Türk Gençliğine.* İst. Hareket Y. 104 S. 4 lira.

N. Arıklı - N. Tunçdoğan - B. Vardar *Semantik Akımları.* İst. Yeni İnsan Y. 475 S. 4 lira.

Veysel Arseven *Açıklamalı Türk Halk Müziği Kitap ve Makaleler Bibliyografyası.* Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı Millî Folklor Enstitüsü (Ankara). (7)+210 S. 15 lira.

Alâettin Asna : *Halkla İlişkiler.* Ankara, Türkiye ve Orta Doğu Âmme İdaresi Enstitüsü. 248 S. 15 lira.

Doç. Dr. Tükkaya Ataöv : *Amerika, NATO ve Türkiye.* Ankara, Aydınlık Y. 294 S. 12.5 lira.

— *Bilimsel Araştırma El Kitabı.* Ankara. VIII+48 S. 5 lira (Kendi yayını. Yeni basımı).

Atatürk'e Saygı : Ankara, Türk Dil Kurumu. 517 S. 15 lira.

Falih Rıfkı Atay : *Çankaya.* İst. Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayi A. Ş. 586 S. 15 lira (yeni basımı).

Doğan Avcıoğlu : *31 Martta Yabancı Parmağı.* Ankara, Bilgi Y. 164 S. 750 kuruş.

— *Türkiye'nin Düzeni.* Ankara, Bilgi K. 549 S. 30 lira. (Aynı yıl, 2. ve 3. basımları).

Şevket Süreyya Aydemir *Menderes'in Dramı.* İst. Remzi K. 556 S. 20 lira.

Dr. Cevdet Aykan *Akıl Sağlığı ve Hastalığı.* Ankara. 235 S. 15 lira (kendi yayını).

Cihad Baban : *Çin - Rus Anlaşmazlığı.* Ankara. 86 S. 5 lira (kendi yayını).

Jean Baby *En Güzel Dünya.* Çev.: Müntakim Öçmen. Ankara, Anadolu Y. 220 S. 10 lira.

Leman Bakla-Şenalp *İstanbul Üniversitesi Yayınları Bibliyografyası. Eserler ve Makaleler. 1966.* İst., İstanbul Üniversitesi. XII+131 S.

— *İstanbul Üniversitesi Yayınları Bibliyografyası. Eserler ve Makaleler. 1967.* İst., İstanbul Üniversitesi. XI+150 S. 7 lira.

Mahmut Baksı *Sadi Alkılıç dâvası.* İst. May Y. 355 S. 15 lira.

Remzi Balkanlı *Amerikan Askeri Adliyesi.* Ankara. 91 S. 10 lira (kendi yayını).

Süleyman Edip Balkır *Eğitimde İki Anıt: Yücel-Tonguç.* İst. 118 S. 5 lira (kendi yayını).

M. Lütfi Balhisoy *Türkiye'de Petrol Dâvası.* İst. Tarla Y. 128 S. 5 lira.

Abdullah Battal-Taymas : *Rus İhtilâlinden Hâtıralar.* İst. Ötüken Y. 260 S. 10 lira.

Celâl Bayar *Ben de Yazdım.* 7. cilt. İst. 25 lira (kendi yayını).

Dr. Jale Baysal : *Müteferrika'dan Birinci Meşrutiyete Kadar Osmanlı Türklerinin Bastıkları Kitaplar.* İst. 88 S. 12.5 lira (kendi yayını).

Namık Behramoğlu *Sınıf Açısından Türk Gençliği.* İst. Habora K. 96 S. 3 lira.

Niyazi Berkes *Arap Dünyasında İslâmiyet, Milliyetçilik, Sosyalizm.* İst. Köprü Y. 247 S. 10 lira.

— *100 Soruda Türkiye İktisat Tarihi I.* İst. Gerçek Y. 152 S. 750 kuruş.

İsmail Beşikçi : *Doğu Anadolu'nun Düzeni.* İst. (E) Y. 300 S. 15 lira.

— *Doğuda Değişim ve Yapısal Sorunlar. (Göçebe Alikan Aşireti).* Ankara, Doğan Yayınevi. XX+255 S. resimli. Metin dışında tablolar. 12.5 lira.

İsmet Binark *Türk Sefer ve Zaferleri Bibliyografyası.* İzahlı. Ankara, Milli Kütüphaneye Yardım Derneği. XV-234 S. 20 lira.

Dr. Korkut Boratav : *100 Soruda Gelir Dağılımı.* İst. Gerçek Y. 264 S. 10 lira.

Dr. Kudret Bosuter *Türk Siyasi Partiler Sisteminde Parti İçi Demokrasi.* Ankara, Ulusal Basımevi. XI-144 S. 15 lira.

Mehmet Emin Bozarslan *Hilâfet ve Ümmetçilik Sorunu.* İst. Ant Y. 289 S. 10 lira.

Ferruh Bozbeyli *Kalkınma ve Plânlama.* İst. AK Y. 493 S. 15 lira.

Demirtaş Ceyhun *Yağma Edilen Türkiye.* İst. Habora K. 263 S. 10 lira.

Ömer Sami Coşar *Troçki İstanbul'da.* İst. Kitaş Y. 250 S. 10 lira.

Tevfik Çavdar : *Türkiye 1969.* İst. İzlem Y. 127 S. 750 kuruş.

Prof. Dr. Edip Çelik *100 Soruda Türkiye'nin Dış Politikası.* İst. Gerçek Y. 272 S. 10 lira.

Yılmaz Çetiner : *Mao'ya Tapanlar.* İst. Altın Kitaplar Y. 270 S. res. 10 lira.

Ord. Prof. Besim Darkot : *Türkiye İktisadi Coğrafyası.* İst., İstanbul Üniversitesi. (5)+268 S. şekiller. 20 lira.

Prof. Dr. Bülent Dâver *Çağdaş Siyasal Doktrinler.* Ankara, Doğan Y. VIII+195 S. 10 lira.

— *Siyaset Bilimine Giriş.* Ankara, Doğan Y. XV+304 S. 20 lira.

Ercüment Demirer *Din, Toplum ve Kemal Atatürk.* İst. 192 S. 5 lira (kendi yayını).

Devrimci Eğitim Şûrası. Ankara, Türkiye Öğretmenler Sendikası. 522 S. 15 lira.

A. Dilâçar : *Türkiye'de Dil Özleşmesi.* Ankara. Türk Dil Kurumu. 37 S. 100 kuruş.

Dr. Kriton Dinçmen *Deskriptiv ve Dinamik Psikiyatri.* İst. Atlas K. 418-(5) S. ciltli 75 lira.

Dokuzuncu İskân ve Şehircilik Konferansları. Türkiye'de Orman Köyleri, Yerleşme. Bölge Plânlama, Şehirleşme, Doğu Anadolu'nun Sorunları. Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi, 3+209 S. levhalar. 16 lira.

Dr. Haydar Dümen *Cinsel Sorunlarımız II.* İst. 287 S. 12.5 lira.

Belgelere Göre Eceabat Kılavuzu. İst. Eceabat Turizm ve Tanıtma Derneği (Eceabat). 80 S. resimli. 6 lira (kuşe baskı 12.5 lira).

Dr. Arın Engin *Atatürkçülük Savaşımızda Promete.* İst. 256 S. 15 lira (kendi yayını).

— *Atatürkçülük Savaşımızda Türk Uygarlığı Tarihi. Sümer Türkleri.* İst. 176 S. resimli. 10 lira (kendi yayını).

Muzaffer Erdost : *"Türkiye Sosyalizmi" ve Sosyalizm.* Ankara, Sol Y. 131 S. 6 lira.

Azra Erhat : *İşte İnsan. Ecce Homo.* İst. Remzi K. 248 S. 10 lira.
— *Mavi Anadolu.* 2. bas. Ankara, Bilgi Y. 160 S. 750 kuruş.

Doç. Dr. Selâhattin Ertürk *Diktacı Tutum ve Demokrasi.* Ankara, Yelkentepe Y. 128 S. 750 kuruş.

Kenan Esengin : *Hıyanet Yarışı.* Ankara, 252 S. 12 lira (kendi yayını).

Evliya Çelebi. Préparé par Nedret İkiz. Ankara, Ministère du Tourisme et de l'information. 60 S. 15 plânş (Fransızcaya çeviren Remime Köymen).

Şevket Evliyagil *Basın işletmeciliği Ders Notları.* Ankara, Ajans-Türk Yayınları. VII+144 S. 10 lira.

Fahri *İlmetnümâ.* Mabeyinci Fahri Bey'in Hâtıraları ve İlgili Bazı Belgeler. Yayına hazırlayan: Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal. Ankara, Türk Tarih Kurumu. XIV+146 S. 1 plânş. 20 lira.

Abidin Nesimî (Fatinoğlu) *Sosyalistlere Açık Mektup.* İst. 88 S. 5 lira (kendi yayını).

Dr. Kurthan Fişek *Türkiye'de Devlet-İşçi İlişkileri Açısından Devlete Karşı Grevlerin Kritik Tahlili.* Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. XIII+205 S. 17.50 lira.
— *Türkiye'de Kapitalizmin Gelişmesi ve İşçi Sınıfı.* Ankara, Doğan Y. (7)+115 S. 6 lira.

Mahmut Goloğlu *Milli Mücadele Tarihi. II. Sivas Kongresi.* Ankara, XVI+261 S. 20 lira. (1. cilt: Erzurum Kongresi).

Muzaffer Gökman : *Atatürk ve Devrimleri Tarihi Bibliyografyası.* İlâveli 2. basım. İst. Millî Eğitim Bakanlığı. XVI+704 S. 40 lira.

Enver Naci Gökşen *Kompozisyon İlkeleri ve Antolojisi.* İst. May Y. 284 S. 10 lira.

Şadan Gökovalı *7 Bilge. 7 Harika, 7 Kilise. 7 Uyuyanlar.* İzmir Tercüman-Rehberler ve Turizm Derneği. 46 S. resimli. 3 lira.

Abdülbaki Gölpınarlı *100 Soruda Tasavvuf.* İst. Gerçek Y. 222 S. 10 lira.

Prof. Dr. Mehmet Gönlübol *Dış Politika.* Ankara. 186 S. 10 lira. (kendi yayını).

Dr. Sait Güran : *İfade Hürriyeti Üzerinde İdarenin Yetkileri.* İst. Hukuk Fakültesi. XV+643 S. 17.35 kuruş.

Ecvet Güresin *31 Mart İsyanı.* İst. Habora K. 100 S. resimli. 750 kuruş.

Bülent Habora : *Yasak Kitaplar.* İst. Habora K. 136 S. resimli. 6 lira.

Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu: *Dilbilim Terimleri Sözlüğü.* Ankara, Türk Dil Kurumu. 128 S. 6 lira.

İhsan Ilgar : *Çanakkale 1915.* İst. AK Y. Ltd. Şti. 139 S. 20 lira.

İnönü'nün Hâtıraları. Genç Subaylık Yıllarım. 1884-1918. Hazırlayan: Sabahattin Selek. İst. Burçak Y. 263 S. 8 plânş. 20 lira.

Mazhar Müfit Kansu *Erzurumdan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber.* 2. cilt. Ankara, Türk Tarih Kurumu. VII+343-624 S. 5 plânş. 30 lira. (1. cilt: 1966)

Prof. Dr. Mehmet Kaplan *Büyük Türkiye Rüyası.* İst. Türkiye Kültür Enstitüsü. 310 S. 15 lira.

İsmet Kemâl Karadayı (Hazırlayan) *Düşünce Özgürlüğü, Düşünce Suçları, Açık Oturum.* Niğde, 73 S. 5 lira (kendi yayını).

Yakup Kadri Karaosmanoğlu *Politikada 45 Yıl.* Ankara, Bilgi K. 275 S. 4 plânş. 10 lira.

Faiz Kaymak *Kıbrıs Türkleri Bu Duruma Nasıl Düştü?* İst. S. 10 lira.

S Sami Kayral : *İnsanlığın Kader Çizgisi.* Ankara. 111 S. 750 kuruş.

Prof. Dr. Gülten Kazgan *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi.* İst. İktisat Fakültesi XXIV+523 S. 80 lira.

Eşref Kılıç *Türkiye'de Halk Eğitimi. Başlangıcından Bugüne Kadar.* Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü. VII+70 S. 250 kuruş.

Prof. Dr. Abdullah Kızılırmak *Gökbilim Terimleri Sözlüğü.* Ankara, Türk Dil Kurumu. XI+184 S. res. 1 levha. 10 lira.

Doç. Dr. Osman N. Koçtürk *Sessiz Savaş.* İst. Ararat Y. 504 S. 20 lira.

Reşad Ekrem Koçu *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü.* Ankara, Sümerbank Y. 255 S. resimli. 15 lira.

Can Kolukısa : *Fransa'da Mayıs Patlaması.* İst. Kitaş Y. 134 S. 6 lira.

Doç. Dr. Uğur Korum *Ekonometrik Modeller ve Türk Ekonomisi İçin Bir Deneme.* Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. XV+285 S. 38 levha. 42.50 lira.

Prof. Dr. Hüseyin Nail Kubalı *Anayasa Hukuku Dersleri. Genel Esaslar ve Siyasal Rejimler.* İst. Hukuk Fakültesi. XIV+400 S. 23.30 kuruş (yeni basım).

Doç. Dr. Âmiran Kurtkan *Köy Sosyolojisi.* İst. İktisat Fakültesi. XII+244 S. 13.30 kuruş.

Şemsettin Kutlu *Türkçe Kadın ve Erkek Adları.* Ankara, Türk Dil Kurumu. 107 S. 3 lira.

İdris Küçükömer: *Düzenin Yabancılaşması Batılaşma.* İst. Ant Y. 162 S. 750 kuruş.

Laiklik 1968. İst. Türk Devrim Ocakları Genel Merkezi. 60 S. 5 lira.

Ayten Lermioğlu *Hz. Mevlâna ve Yakınları.* İst. Redhouse Y. 164 S. 750 kuruş.

Agâh Sırrı Levend *Şemsettin Sami.* Ankara, Türk Dil Kurumu. 212 S. 750 kuruş.

Mahmut Makal *Bu Ne Biçim Ülke!* İst. Öncü K. 235 S. 10 lira.

— *Zulüm Makinası. Öğretmen Kıyımı.* İst. May Y. 413 S. 15 lira.

Şerif Mardin *Din ve İdeoloji.* Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. III+148 S. 8 lira.

— *Siyasî Fikir Tarihi Çalışmalarında Muhteva Analizi.* Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. 16 S. 3 lira.

Prof. Dr. Cemal Mıhçıoğlu *Üniversiteye Giriş ve Liselerimiz.* Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. XII+228 S. 21 lira.

Namık Kemal *Celâlettin Harzemşah.* Haz.: Hüseyin Ayan. İst. Hareket Y. 203 S. 8 lira (yeni basımı).

Namık Kemal'in Hususî Mektupları. II. İstanbul ve Midilli Mektupları. I. Haz.: Fevziye Abdullah Tansel. Ankara, Türk Tarih Kurumu. XXX+532 S. 100 lira.

Necati Lugal Armağanı. Ankara, Türk Tarih Kurumu. XVI+797 S. 28 plânş. 120 lira.

Behçet Necatigil *100 Soruda Mitolojya.* İst. Gerçek Y. 143 S. 750 Kuruş.

Dr. Rıza Nur *Hayatım ve Hâtıratım.* 4. cilt. İst. Altındağ Y. Tamamı: 2003 S..

M. Orhan Okay : *Beşir Fuad. İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti.* İst. Hareket Y. 243 S. 9 lira.

Olaylarla Türk Dış Politikası, 1919-1965. Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. XIV+527 S. 11 lira (2. basım). (1. basımı: Dışişleri Bakanlığı).

Dr. Jur. Âlim Şerif Onaran *Sinematografik Hürriyet.* Ankara, İçişleri Bakanlığı. X+230 S. 20 lira.

Cemil Sena (Ongun) *Büyük Filozoflar Ansiklopedisi* 4. cilt. İst. Okat Y. 606+XXVI+14 S. resimli. Ciltli. 50 lira.

XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü. 4. K-N. Ankara, Türk Dil Kurumu. LXXII+2143-2902 S. 40 lira.

Ünsal Oskay : *Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş. Seçilmiş Parçalar.* Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. XX+375 S. 1 levha, 17.50 lira.

Emin Özdemir : *Erdemin Başı Dil.* Ankara, Türk Dil Kurumu. 96 S. 3 lira.

— *Öz Türkçe Üzerine.* Ankara, Türk Dil Kurumu. 214 S. 750 kuruş.

Emin Özdemir - Adnan Binyazar *Yazmak Sanatı. Kompozisyon.* İst. Varlık Y. 170 S. 5 lira.

Doç. Dr. Çetin Özek *Emekçi Sınıfı ve Grev.* İst. İzlem Y. 79 S. 4 lira.

— *100 Soruda Türkiye'de Gerici Akımlar.* İst. Gerçek Y. 419 S. 10 lira.

Hilmi Özgen *Ekonomik Sorunlarımız.* Ankara. 288 S. 12.5 lira (kendi yayını).

Dr. Sedat Özkol *Geri Bıraktırılmış Türkiye.* İst. Ant Y. 132 S. 5 lira.

Cahit Öztelli *Resmî Yazışmalar Sözlüğü.* Genişletilmiş 2. basım. Ankara, Türk Dil Kurumu. 188 S. 10 lira.

Yılmaz Öztuna : *Türk Tarihinden Yapraklar.* Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 331 S. 5 lira.

Kâzım Öztürk (derleyen) *Cumhurbaşkanlarının T.B.M.M.'ni Açış Nutukları.* İst. AK Y. 734 S. 20 lira.

Nuri Pere *Osmanlılarda Madeni Paralar.* Yapı ve Kredi Bankasının Osmanlı Madenî Paralar Koleksiyonu. İst. Doğan Kardeş Matbaası. X+309 S. Metin dışında 88 plânş. Ciltli 200 lira.

Prof. Dr. Yavuz Abadan'a Armağan. Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. XXII+895 S. 1 portre. 50 lira.

Selâhattin Salışık *Türk-Yunan İlişkileri ve Etniki Eterya.* İst. 392 S. 22.50 lira.

Dr. Oral Sander *Balkan Gelişmesi ve Türkiye. 1945-1965.* Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. XII+194 S. 13 lira.

Hüseyin Saraçoğlu *Akdeniz Bölgesi. 1. ks.* Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. XXX+651 S. 46 plânş. 100 lira.

Doç. Dr. Murat Sarıca *Anayasayı Niçin Savunmalıyız.* İst. İzlem Y. 77 S. 3 lira.

İlhan Selçuk *Mustafa Kemal'in Saati.* İst. Kitaş Y. 280 S. 10 lira.

Doç. Dr. Mehmet Selik *Marxist Değer Teorisi.* Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi. XII+175 S. 14.50 lira.

Muzaffer Sencer *Devrim Stratejisi Açısından Osmanlı Toplum Yapısı.* İst. Ant Y. 340 S. 10 lira.

Oya Sencer : *Sosyal Düşüncenin Gelişmesi.* İst. İzlem Y. 78 S. 3 lira.

— *Türkiye'de İşçi Sınıfı.* İst. Habora K. 314 S. 15 lira.

Dr. Özer Serper - Alper Yücetürk : *İktisat Fakültesi Mecmuası Fihristi.* Cilt: 1-25. İst. İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü. XX+156 S. 16.70 lira.

Sabiha Sertel *Roman Gibi. 1929-1950.* Anılar. İst. Ant Y. 422 S. 15 lira.

Yıldız Sertel : *Türkiye'de İlerici Akımlar.* İst. Ant Y. 416 S. 15 lira.

Zekeriya Sertel : *Mavi Gözlü Dev.* Nâzım Hikmet'in Hayatı ve Sanatı. İst. Ant Y. 336 S. 10 lira.

Sivas Kongresi Tutanakları. Yayınlayan: Uluğ İğdemir. Ankara, Türk Tarih Kurumu. XII+120 S. 2 plânş. 20 lira.

İlhami Soysal *Sıfır Sıfır Elde Sıfır.* İst. Kitaş K. 278 S. 10 lira.

Mümtaz Soysal *Anayasaya Giriş.* Genişletilerek ikinci yayınlanış. Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. XVII+334 S. 10 lira.

— *Dinamik Anayasa Anlayışı. Anayasa Diyalektiği Üzerine Bir Deneme.* Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. VIII+114 S. 6 lira.

— *100 Soruda Anayasanın Anlamı.* İst. Gerçek Y. 151 S. 750 kuruş.

Dr. Özer Soysal *Çağdaş Eğitim ve Türkiye'de Okul Kütüp-*

hanesi. Ankara. 7+171 S. 30 lira. (kendi yayını).
— *Türkiye'de Okul Kütüphanesi.* Ankara, Türk Kütüphaneciler Derneği. 7+42 S. 5 lira.

Doç. Dr. Fikret Sönmez : *Türkiye'de Sendika Hürriyeti ve Teminatı.* İzmir, İzmir İktisadî ve Ticarî İlimler Akademisi. 166 S. 15 lira.

Kemal Sülker *100 Soruda Türkiye'de İşçi Hareketleri.* İst. Gerçek Y. 153 S. 750 kuruş.

Adam Şenel *Sağcı Düşüniişün Kritik Tarihi.* Ankara, Doğan Y. 250 S. 12.50 lira.

Prof. Dr. Cahit Talas : *Ekonomik Sistemler.* Ankara. 409 S. 30 lira (kendi yayını).

S. Tanilli - Rona Aybay *Türk Hukuk Bibliyografyası. 1960-1961-1962.* İst. İ. Ü. XIV+309 S. 10 lira.

Dr. Bülent Tanör *Siyasî Düşünce Hürriyeti ve 1961 Türk Anayasası.* İst. Öncü K. 239 S. 15 lira.

Yusuf Tavus *Basın Rehberi.* Ankara. 376 S. 30 lira (yeni basımı, kendi yayını).

Muammer Taylalı *Saltanat, 2. Meşrutiyet ve 1. Cumhuriyette Öğrenci Hareketleri.* Ankara. 312 S. 15 lira.

Mahmut Tezcan : *Türk Sosyoloji Bibliyografyası. 1928-1966.* Ankara, Eğitim Fakültesi. XXVIII+1153 S. 57 lira.

Dr. Özkan Tikveş *Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Sinema Filmlerinin Sansürü.* İst., İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi. XV+239 S. 10.55 lira.

Metin Toker : *Avrupa Bir Şeyler Arıyor.* Ankara, Akis Y. 239 S. 10 lira.
— *İsmet Paşayla On Yıl. 4. Cilt: 1961-1964.* İst. Burçak Y. 159 S. resimli. 20 lira.

Ayçetin Tulgar : *Haber ve Gazeteci.* Ankara. 91 S. 15 lira (kendi yayını).

Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya *Siyasi Müesseseler ve Anayasa Hukuku.* 2. basım. İst. 1038 S. 30 lira.

Dr. İlter Turan *Cumhuriyet Tarihimiz.* İst. Çağlayan K. 134 S. 15 lira.

Prof. Dr. Mümtaz Turhan *Kültür Değişmeleri.* (yeni basım). Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 398 S. 5 lira.

Prof. Dr. Erol Tümertekin *Türkiye'de İç Göçler.* Internal

migrations in Turkey. İst., İstanbul Üniversitesi. (7)+176 S. haritalı.

Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten 1968. Ankara, Türk Dil Kurumu. II+219 S. 35 lira.

Türk İstiklâl Harbi. Ankara, Genelkurmay Başkanlığı Harb Tarihi Dairesi. II. cilt: Batı Cephesi. 6. kısım - 2. kitap: *Büyük Taarruz. 1-31 Ağustos 1922.* yazan: Kemal Niş. IX+336 S. metin dışında krokiler. 430 kuruş. 3. kitap: *Büyük Taarruzda Takip Harekâtı. 31 Ağustos - 18 Eylül 1922.* Yazanlar: Em. Grl. Kemal Niş Em. Alb. Reşat Söker. VI+265+5 S. Metin dışında krokiler. 350 kuruş. - 4. kitap: *İstiklâl Harbinin Son Safhası. 18 Eylül 1922 - 1 Kasım 1923.* Yazan: Em. Grl. Abidin Tüzel. V+280 S. Metin dışında krokiler. 275 kuruş.

Türkiye'de Özel Sektörün Bazı Problemleri. 1967 Yılı Seminer Konuşmaları. Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. VII+69 S. 750 kuruş.

Türkiye'nin Millî Savunma Stratejisi. İst. Türkiye Millî Gençlik Teşkilâtı. 142 S. 6 lira.

Doç. Dr. Cavit Orhan Tütengil : *Sosyal İlimlerde Araştırma ve Metod.* İst., İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi. VIII +94 S. 420 kuruş.

— *"Yeni Osmanlılar"dan Bu Yana İngiltere'de Türk Gazeteciliği. 1867-1967.* İst. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü. VII+134 S. res. 13 lira.

İsmail Hakkı Uluğ : *Atatürk'ün Çizdiği Portreler.* İst. İnkılâp ve Aka K. 424 S. 15 lira.

Faik Reşit Unat: *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri.* Tamamlayıp yayımlayan: Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal. Ankara, Türk Tarih Kurumu. XI+XI+263 S. 37 plânş, 2 levha, 60 lira.

Hilmi Ziya Ülken *İlim Felsefesi.* I. Ankara, Eğitim Fakültesi. VII+293 S.

— *Varlık ve Oluş.* Ankara, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi. 530 S. 60 lira.

Ziya Ünsel *Çılgın Doruklar.* Bursa, Işık Y. (baskı: İstanbul) 184 S. res. 5 lira.

Varlık Yıllığı 1969. İst. Varlık Y. 655 S. resimli. 10 lira.

Aziz Yakın *İstihbarat, Casusluk ve Casuslukla Mücadele.* Ankara, Dışişleri Akademisi. VIII+264 S. resimli.

Prof. Aydın Yalçın *Demokrasi, Sosyalizm ve Gençlik.* İst. AK Y. 252 S. 10 lira.

İktisadi Politika Üzerine Düşünceler. İst. Ak Y. 277 S. 10 lira.

Prof. Dr. İbrahim Yasa : *Yirmibeş Yıl Sonra Hasanoğlan Köyü.* Karşılaştırmalı Bir Toplumbilimsel Araştırma. Ankara, Siyasal Bilgiler Fakültesi. 381 S. Metin dışında tablolar, 18 lira.

Aslan Tufan Yazman *Atatürk'le Beraber.* Ankara, Türkiye İş Bankası. XV+432 S. 20 lira.

Orhan Remzi Yüreğir *Gazete ve Gazeteci.* Ankara, 196 S. 15 lira (kendi yayını).

B. Çeviri

S. Aaronovitch *Günümüzün İşçi Sorunları.* Çev.: Mehmet Harmancı. İst. Köprü Y. 104 S. 5 lira.

Simone de Beauvoir : *Kadın.* Çev.: Bertan Onaran. İst. Payel Y. 209 S. 10 lira.

Max Beer : *Hegel'in Felsefesi ve Marx'ın Tarih Anlayışı.* Çev.: F. Sabit İst. Öncü K. 96 S. 5 lira.

Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Tarihi. Çev.: Zühtü Uray. İst. Kitaş Y. 654 S. 20 lira (kendi yayını).

Daniel Cohn Bendit - Jacques Duclos *Anarşizm.* Çev.: Sermet Çağan - Babür Kuzucu. İst. Ant Y. 159+70 S. 750 kuruş.

Kenneth Bouilding *Yirminci Asrın Mânası.* Çev.: Erol Güngör. Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı. 192 S. 5 lira.

G. Bourgin - A. Adamov *Paris Komünü. 1871 Büyük Fransız İşçi İhtilâli.* Çev.: Attilâ Tokatlı. İst. Ağaoğlu Y. 299 S. 12.50 lira.

Gaston Bouthoul *Siyaset Sosyolojisi.* Çev.: Âli Türkay Yazıcı. İst. Remzi K. 143 S. 3 lira.

Douglas Bravo *Milli Kurtuluş Cephesi.* Çev.: Cemal Süreya. İst. Ant Y. 127 S. 5 lira.

Fidel Castro *Çek - Slovakya Meselesi.* Çev.: Cengiz Çandar. İst. Habora K. 80 S. 5 lira.

Sosyalist Devrim. Çev.: Süleyman Bayar - Mekin Gönenç. İst. Habora K. 152 S. 8 lira.

Felicien Challaye *Mülkiyetin Tarihi.* Çev.: Turgut Aytuğ. 2. basım. İst. Remzi K. 136 S. 3 lira.

Harry W. Chapman (Derleyen) *1939-1949 Türkiye Bibliyografyası Özad İndeksi. A First-Name Index to the Türkiye Bibliography, 1939-1949.* İst. Robert Kolej Araştırma Merkezi. 69 S. Fiyatı yazılı değil.

A. de Chateaubriand *Mezar Ötesinden Anılar. Napoléon Bonaparte.* Çev.: Yaşar Nabi (Nayır). İst. Varlık Y. 444 S. 10 lira.

Tony Cliff *Rosa Luxembourg.* Çev.: Yurdakul Fincancıoğlu. Ankara, Anadolu Y. 121 S. 6 lira.

Maurice Cranston (Derleyen): *Siyasal Terimler Sözlüğü.* İst. Miliyet Y. 166 S. 3 lira.

Charles Darwin *İnsanın Türeyişi.* Çev.: Yavuz Erkoçak. Ankara, Sol Y. 307 S. 12.25 lira.

R. Daval : *Fransız Düşünce Tarihi.* Çev.: M. Ulaş. İst. Hareket Y. 64 S. 3 lira.

Isaac Deutscher *Stalin.* Çev.: Selâhattin Hilâv. İst. Ağaoğlu Y. 430 S. 15 lira.

— *Troçki, Silâhlı Sosyalist.* Çev.: Rasih Güran. İst. Ağaoğlu Y. 605 S. 20 lira.

Dr. Marûf Devalibî : *İslâm Gözüyle İhtilâlci Sosyalizm.* Çev.: Mustafa Mutlu. Ankara. Hilâl Y. 103 S. 4 lira.

Diderot *Felsefe Konuşmaları.* Çev.: Adnan Cemgil. İst. Remzi K. 191 S. 3 lira.

Dimitrov : *Faşizme Karşı Birleşik Cephe.* Çev.: Ali Özer. İst. Ser Y. 248 S. 10 lira.

Jean-Maric Domenach *Politika ve Propaganda.* Çev.: Tahsin Yücel. İst. Varlık Y. 172 S. 5 lira.

Jacques Duclos *Birinci Enternasyonal.* Çev.: Ö. Ufuk. İst. Öncü K. 347 S. 15 lira.

John King Fairbank *Çin'in Sömürgeleşmesi ve Amerika'nın Asya Politikası. 1840-1950.* Çev.: Ünsal Oskay. Ankara, Doğan Y. 400 S. 15 lira.

Howard Fast *Sacco ile Vanzetti'nin çilesi.* Çev.: Şerif Hulûsi (Kurbanoğlu). İst. Payel Y. 240 S. 10 lira.

Max Frisch *Cezaevi Günleri.* Çev.: Aclân Erçetin. İst. Habora K. 347 S. 12.50 lira.

Roger Garaudy : *Doğmayan Hürriyet.* Çev.: Aydil Balta. İst. (E) Y. 208 S. 10 lira.

De Gaulle *Kızıl Kitap.* İst. Habora K. 142 S. 750 krş.

Pierre Gaxotte *Fransız İhtilâli Tarihi.* Çev.: Samih Tiryakioğlu. 2. basım. İst. Varlık Y. 336 S. 8 lira.

Gessinoviç *Pugaçef Ayaklanması.* Çev.: Enver Gökçe. İst. May Y. 216 S. 750 krş.

Felix Greene *Vietnam Vietnam.* Çev.: Ayhan Tezel. İst. Sander K. 164 S. resimli, haritalı. 15 lira.

Michel Harrington *Amerika'daki Sefalet.* Çev.: Hüseyin Çölgeçen. İst. Habora K. 218 S. 10 lira.

Herodot Tarihi Çev.: Tarık Dursun K. İst. Altın Kitaplar Y. 247 S. 10 lira.

Ho Amca. Çev.: Ahmet Hezarfen Muhsin Yörük. İst. Habora K. 139 S. 8 lira.

A. Jelohovtsev : *Bir Sovyet Yazarının Gözüyle Çin Kültür İhtilâlinin İçyüzü.* Çev.: Nihal Önol. İst. Varlık Y. 164 S. 5 lira.

Malcolm ve Hulda Knowles : *Grup Dinamizmine Giriş.* Çev.: Raziye Nevruz. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü. 64 S. 250 kuruş.

A. Kuznetsov *Babi Yar.* Çev.: Can Porsemay. İst. Canpo Y. 425 S. 15 lira.

Pierre Laroque *Toplum Sınıfları.* Çev.: Nihal Önol İst. Varlık Y. 154 S. 5 lira.

Henri Lefebvre : *V. İ. Lenin. Hayatı ve Eserleri.* Çev.: M. Rasih Nuri İleri. Ankara, Anadolu Y. 256 S. 15 lira.

V İ. Lenin *Mektuplar.* Çev.: Murat Devrim. Ankara, Toplum Y. 240 S. 10 lira.

— *Proletarya İhtilâli ve Dönek Kautsky.* Ankara, Bilim ve Sosyalizm Y. 220 S. 10 lira.

Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı. Çev.: M. Ardos. Ankara, Sol Y. 166 S. 750 kuruş.

Paul Louis *Friedrich Engels.* Çev.: F. Sabit. İst. Öncü K. 132 S. 10 plânş 750 kuruş.

György Lukacs *Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı.* Çev.: Cevat Çapan. İst. Payel Y. 157 S. 8 lira.

Rosa Luxembourg : *Grevler, Sendikalar, Partiler.* Çev.: Ahmet Angın. İst. Habora K. 127 S. 10 lira.

Karl Marx *Bütün Ülkeler İşçileri Birleşiniz!* Ankara, Bilim ve Sosyalizm Y. 400 S. 20 lira.

Karl Marx : *1844 El Yazmaları.* Çev.: Murat Belge. İst. Payel Y. 176 S. 8 lira.

K. Marx - F. Engels *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirilmesi.* Çev.: M. Kabagil. Ankara, Sol Y. 178 S. 10 lira.

R. M. Maclever - Charles H. Page *Cemiyet I.* Çev.: Âmiran Kurtkan. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 223 S. 5 lira.

Mao Çe-Tung *Halk Savaşında Temel Taktikler.* Çev.: Engin Atalay. İst. Ser Y. 92 S. 5 lira.

Prof. Herbert Marcuse *Sovyet Marksizmi.* Çev.: Seçkin Çağan. İst. May Y. 285 S. 10 lira.

Wright Mills : *Dinle Yankee.* Çev.: İnci ve Doğan Özgüden. İst. Ant Y. 368 S. 10 lira.

Prof. Herbert Marcuse (ve başka yazarlar) *Görünmeyen Diktatör.* Çev.: Tanju Akerson. İst. Ararat Y. 189 S. 5 lira.

Robert P. Milton *Zapata. Köylü Devrimi İdeolojisi.* Çev.: Tektaş Ağaoğlu. İst. Ant Y. 142 S. 5 lira.

Charles Moeller : *Jean-Paul Sartre ve Tabiatüstünün Bilinmemesi.* Çev.: Mehmet Toprak. İst. Remzi K. 341 S. 6 lira.

H. T. von Moltke : *Türkiye Mektupları.* Çev.: Hayrullah Örs. İst. Remzi K. 293 S. 12.50 lira.

G. D. Obiekin *Lenin. Hayatı ve Mücadelesi.* Çev.: Aykut Baykal. İst. Ekim Y. 222+31 S. resim. 12.50 lira.

Pierre Paraf *Halk Demokrasileri.* Çev.: Zaven Biberyan. İst. Payel Y. 220 S. 10 lira.

Plehanof *Sınıf Mücadelesi.* Çev.: Şerif Hulûsi. İst. Payel Y. 92 S. 5 lira.

Georges Politzer *Felsefenin Başlangıç İlkeleri.* Çev.: Cem Eroğul. 2. basım. Ankara, Sol Y. 238 S. 10 lira.

— *Felsefenin Temel İlkeleri.* Ankara, Sol Y. 337 S. 20 lira.

William J. Pomeroy *Gerilla Savaşı ve Marksizm.* Çev.: Metin Altıok - Hüseyin Dadal. İst. Ekim Y. 432 S. 20 lira.

Prag 1968. Çev.: Aydil Balta. İst. (E) Y. 207 S. resimli. 10 lira.

M. Philip Priçe : *Türkiye Tarihi.* İmparatorluktan Cumhuriyete kadar. Çev.: M. Asım Mutludoğan. Ankara, Türkiye İş Bankası. 239 S. 15 lira.

Prudhon *Mülkiyet Nedir?* Çev.: Vedat Gülşen Üretürk. İst. Ararat Y. 384 S. 10 lira.

İhtilâlci Meksika. Çev.: Filiz Onaran. İst. Ekim Y. 336 S. 15 lira.

Prof. Pierre Renourein *Birinci Dünya Savaşı Tarihi.* 1. cilt. Çev.: Adnan Cemgil. İst. Altın Kitaplar Y. 392 S. 15 lira.

Maxime Rodinson *Hazreti Muhammed.* Çev.: Attilâ Tokatlı. İst. Gün Y. 293 S. 15 lira.

İslâmiyet ve Kapitalizm. Çev.: Orhan Suda. İst. Gün Y. 320 S. 15 lira.

Ricardo Rojo *Arkadaşım Che Guevara.* Çev.: Seçkin Çağan. İst. Payel Y. 252 S. + 8 S. resim. 10 lira.

Arthur Rosenbergs *Bolşevizm Tarihi.* Çev.: Aydın Emeç. İst. (E) Y. 288 S. 10 lira.

Bertrand Russell *Aylaklığa Övgü.* Çev.: Mete Ergin. İst. Altın Kitaplar. 258 S. 10 lira.

Batı Felsefesi Tarihi Antik Çağ. Çev.: Muammer Sencer. İst. Kitapçılık Ticaret Limited Şti. 398 S. 15 lira.

Eğitim ve Toplum Düzeni. Çev.: Nail Bezel. İst. Varlık Y. 210 S. 5 lira.

Peter Ryan *Ayda İlk Adımlar, Apollo-11 ve Sonrası.* Çev.: Nuran Ülken - Ayhan Tezel Halit Akoğlu. İst. Sander Y. 231 S. 12.50 lira.

George Sabine *Siyasal Düşünceler Tarihi.* 3 cilt: Eski çağ - Ortaçağ, Yeniçağ, Yakınçağ. Çev.: Harun Rızatepe - Dr. Özer Ozankaya - Dr. Oral Sander. Ankara, Türk Siyasi İlimler Derneği. XIV+338+320+324 S. 15+15+15 lira.

Andrei D. Saharov *Sovyet Rusya'da Düşünce Özgürlüğü ve Barış İçinde Yanyana Yaşama.* Çev.: Necdet Sander. İst. Sander K. 182 S. 10 lira.

Anthony Sampson *Avrupa Nereye Gidiyor.* Çev.: Nuran Ülken. İst. Sander K. 600 S. 20 lira.

J. Sandoval - M. Azcarate : *İspanya İç Savaşı. 1936-1939.* Çev.: Mehmet Harmancı. İst. Köprü Y. 162 S. 8 lira.

Jean-Paul Sartre : *Komünistler Devrimden Korkuyor.* Çev.: Şiar Yalçın. İst. Öncü K. 46 S. 3 lira.

Hjalmar Schacht : *Paranın Sihri.* Çev.: Dr. Halit İlteber. İst. AK Y. 272 S. 15 lira.

A. Schimmel *Sind Halk Şiirinde Hallâc-ı Mansur. İbrahim Bin Edhem.* Çev.: Sofi Huri. İst. Redhouse Y. 74 S. 5 lira.

Allen M. Severs *İhtilâl, Tekâmül ve İktisadî Nizam.* Çev.: Seniha Yazıcıoğlu. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı, 321 S. 5 lira.

William Shirer *Nazi İmparatorluğu.* 3. cilt. Çev.: Rasih Güran. İst. Ağaoğlu Y. Tamamı: 1920 S. resimli. 60 lira.

Albert Soboul *1789 Fransız İnkılâbı Tarihi.* Çev.: Şerif Hulûsi. İst. Cem Y. 744 S. 20 lira.

David Spitz *Antidemokratik Düşünce Şekilleri.* Çev.: Şiar Yalçın. Ankara, Millî Eğitim Bakanlığı. 402+LVI S. 5 lira.

Josef Stalin : *Sağ ve Sol Sapmalar Üzerine.* Çev.: M. Ardos. Ankara, Sol Y. 255 S. 10 lira.

Albert Schweitzer *Uygarlık ve İnsanlık.* Çev.: Tüten Ang Halûk Coşkunkan. İst. Yankı Y. 133 S. 5 lira.

Harry S. Truman *Hâtıralarım.* Çev.: Cihat Baban Semih Tuğrul. Ankara. 238 S. 10 lira (kendi yayını).

Stefan Velikov *Kemalist İhtilâl ve Bulgaristan.* Çev.: Naime Yılmaer. İst. Kitaş Y. 160 S. 7.50 lira.

Voltaire *Türkler, Müslümanlar ve Ötekiler.* Derleyen: Osman Yenseni. Ankara, Türkiye İş Bankası. XXVI+146 S. 3 plânş, 12.50 lira.

David Welsh - George Morris : *CIA Viyetnam'da Pasifikasyon ve Dünya İşçi Hareketleri.* Ankara, Sol Y. 159 S. 7.50 lira.

Bertram D. Wolfe *Devrim Yapan Üç Adam.* Çev.: Ünsal Oskay. Ankara, Türk Siyasî İlimler Derneği. 736 S. 20 lira.

(NOT Bu liste, 1969 Kasım'ının ilk haftasına değin saptayabildiğimiz yayınları, künyelerde bir iki eksiklik vermektedir. Aynı yayıncvince çıkarılan tekrar baskılar alınmamıştır. Kitapların bir bölüğü 1968 yılı Kasım, Aralık aylarında, çoğunluğu ise 1969 yılı Ocak-Ekim aylarında çıkmıştır; bu bakımdan künyelere yıl kayıtlarını almadık. S.N.Ö.)

İÇİNDEKİLER

1969 a Toplu Bir Bakış (Yaşar Nabi) 5
1969 DA SANAT HAYATI
1969 da Roman ve Hikâyemiz (Rauf Mutluay) 23
1969 da Şiirimiz (Doğan Hızlan) . 46
1969 da Deneme - Eleştirme İnceleme (Adnan Binyazar) . 65
1969 da Dil Çalışmaları (Sami N. Özerdim) 84
1969 ve Plastik Sanatlar (Nurullah Berk) 91
1969 da Tiyatromuz (Selmi Andak) . . 100
1969 da Müzik Hareketleri (Faruk Yener) 113
1969 da Sinema (Çetin A. Özkırım) 133

TOPLU SORUŞTURMAMIZ

Akgün, Nahit Ulvi 143
And, Metin 143
Apaydın, Talip 146
Başaran, M. 147
Binyazar, Adnan 148
Cimcoz, Adalet 149
Cumalı, Necati 150
Gelen, Arif 151
Kansu, Ceyhun Atuf 152
Kocagöz, Samim 153
Kudret, Cevdet 154
Külebi, Cahit 155
Meriçelli, Anıl 157
Mutluay, Rauf 158
Onat, Muvaffak Sami 159
Özdemir, Emin 160
Saraç, Tahsin 161
Selimoğlu, Zeyyat 163
Teoman, Sabahattin 164
Tör, Vedat Nedim 165
Tütengil, Cavit 166
Uyguner, Muzaffer 168
Yücel, Tahsin 170

YILIN OLAYLARI *Kronoloji* (Sami N. Özerdim)

Türkiye'de Yılın Olayları
A. Kasım-Aralık 1968 174
B. Ocak-Ekim 1969 176
C. Türkiye'de Ölen Tanınmış Kişiler 193

Dünyada Yılın Olayları
A. Kasım-Aralık 1968 196
B. Ocak-Ekim 1969 197
C. Dünyada Ölen Tanınmış Kimseler 207

YILIN DÜŞÜNCELERİ

Orhan Erkanlı 211
Millî savunma
Aziz Nesin 216
Amerikan kışkırtması
M. Şükrü Koç 218

Özel yüksek okullar faciası
Prof. Dr. İlhan Arsel . 221
Haram'lar ve yasak'lar ülkesi
Fakir Baykurt . 227
Gözden düşen ilköğretim
Cüneyt Arcayürek 231
İstifa etmelisiniz beyler
Dr. Ziya Ersay . 234
Kur'an kursları ve düzenleniş amacı
Çetin Özek 239
Anayasa ve halka karşı cihad.
Halit Çelenk 244
Kitap toplatma kararları
Sadi Koçaş 248
Köyde bozuk düzen
Talât Sait Halman . 253
Kalkınmayı öldüren silâhlar
Prof. Dr. Cahit Talas 255
Ana üniversiteler ve iktidarın oyunları
Talât Halman 262
Beyin göçü
Nadir Nadi 264
Toynbee haklı mı?
Abdi İpekçi 266
Sırıtan samimiyetsizlik
Nadir Nadi 268
Erenlerin sağı solu
Abdi İpekçi 270
Korkunç olan
İlhan Selçuk 271
Yargıtayın hükmü kesindir
Şevket Süreyya Aydemir 274
Cehalet muzaffer olmaz
Kemal Bisalman 277
İnönü paşamız
Yekta Güngör Özden 280
Gaflet, dalalet, hiyanet
Prof. Dr. Hüseyin N. Kubalı 285
27 Mayıs'ın 9. yılında
Oktay Akbal 291
Çağdaş uygarlık
Grd. Prof. Dr. H. V. Velidedeoğlu 293
Senato artık çekilmelidir
M. Sunullah Arısoy 297
Bir inançsızlık örneği
Vedat Nedim Tör 301
Halk sanatlarında soysuzlaşma tehlikesi
Prof. Dr. İlhan Arsel 304
Araplaşan Türk
Ecvet Güresin 307
Yerinden oynuyor
Abdi İpekçi 309
Rüşveti zorlayan devlettir
Necdet Uğur 311
21 temmuz ve ötesi
Macit Gökberk 315
Aya vardıran yol
Ahmet Yıldız . 318
Seçimleri AP kazanmalı
İlhan Selçuk 321
Çekoslovak dramından alınacak dersler
Mustafa E. Elöve . 327
Aydının ekonomi eğitimi
Abdi İpekçi 330
Ortaklaşa sömürülen pazar mı olacağız?
Prof. Tarık Zafer Tunaya 332
Üniversite var mı?
Doç. Dr. Cavit Orhan Tütengil 336
Seçimden çıkan sonuçlar
Ahmet Yıldız 340
AP kazandı, o halde?

Oktay Akbal . 345
Çirkin açıkgözlükler
Prof. Dr. H. Nail Kubalı . 347
Bayar'ın tabiî senatörlüğü

ŞİİRLER

Akgün, Nahit Ulvi 353
Akıman, Nazmi 354
Alptekin, Mahmut 354
Anaç, Ahmet 356
Apak, Rıza 357
Arısoy, M. Sunullah 358
Arpaç, Can 360
Asaf, Özdemir 361
Asna, M. Alâeddin 362
Aşar, M. Sami 364
Aşkın, Engin 365
Atmaca, Cevdet 365
Atok, Oğuz Kâzım 366
Aydın, Halit 367
Ayık, Orhan Nedim 367
Baranus, Osman Numan 368
Başaran 369
Başaran, Hüseyin 370
Baysal, Faik 371
Bedizel, Taylan 372
Bilen, Rüstem 373
Bulut, Abdülkadir 373
Bulut, Recep 374
Burdurlu, İbrahim Zeki 376
Can, Ayhan 377
Çelebioğlu, Nurten 379
Doğlarca, Fazıl Hüsnü 380
Dil, Şahinkaya 381
Emrem, Hüseyin 381
Erem, Faruk 382
Erez, Halil . 383
Ergüven, Abdullah Rıza 384
Ertuğrul, M. Ragıp 385
Geçer, İlhan 385
Gürcan, Nedret 387
Hakeri, Yılmaz Hakkı 389
Hakkı, Ruşen 390
Hoktanır, D. H. 390
Halman, Talât Sait 392
İnan, Hayri 393
İldeniz, Türkân 394
Karabulut, Mehmet 395
Karagöz, Tayyibe 396
Karakoç, Ârif 397
Karatay, Ata 398
Kaya, M. Çetin 398
Kılıç, Aziz Yaşar 399
Kocagöz, Halil 400
Kuru, Mahmut 402
Karaca, Zeki 403
Menemencioğlu, Muazzez 404
Mercan, Hasan 405
Meriçelli, Anıl 406
Okan, Süeda 406
Onat, Leylâ 407
Özdenoğlu, Şinasi 409
Özel, Siyami 410
Özkan, İnci Ramiz 411
Öztaş, Kaya 412
Pamir, Tahir 413
Pazarkaya, Yüksel 414
Salihoğlu, Mehmet 415
Sarıkâhya, Teoman 416
Sarıkılar, Mustafa 417
Sezer, Sennur 418
Sümer, Dinçer 419
Şamilgil, Mete 420
Şentürk, Ahmet Tufan 421
Tarcan, Mesut 422
Tuncer, Oktay 423
Tümerkan, Cavidan 424
Türkay, Osman 425
Uçarı, Ercüment 427
Uçkan, Nevzat 428
Uygüner, Muzaffer 428

Üstün, E. Faik 429
Ütük, Etem 429
Vakar, Muharrem 430
Yağcıoğlu, Halim 431
Yaşar, Ümit 432

HİKÂYE

Akbal, Oktay 433
Apaydın, Talip 438
Ardağı, Adnan 443
Baran, Selçuk 446
Batuhan, Remziye 452
Cumalı, Necati 458
Efe, Suat 465
Eruz, Nahit 471
Girginsoy, Naci 476
Gümüş, İsmail 481
Hacıhasanoğlu, Muzaffer 487
K., Tarık Dursun 490
Köklen, Ali 499
Körükçü, Muhtar 505
Kürnek, Cavit 512
Necati, Şeref 519
Özay, Mahmut 526
Özkan, Hakkı 531
Selimoğlu, Zeyyat 536
Sözen, Gürol 544
Yücel, Şevket 550

1969 UN KİTAPLARI
(Sami N. Özerdim)

I Edebiyat - Güzel Sanatlar
A. Yerli 554
B. Yabancı 561
II Bilim - Kültür
A. Yerli 566
B. Çeviri 577

Her yılbaşında yayınlanan Varlık Yıllıklarının on birinci sayısı elinizdedir. Her yeni sayısıyla çektiği ilgi, gördüğü itibar biraz daha artan ve aksamadan görevini sürdüren bu yayınımızı gördüğü rağbete lâyık hale getirmek için elimizden geleni yapıyoruz.

Geçen yılın politika, düşünce ve sanat olaylarını keskin çizgileriyle belirten incelemeler, hiçbir yerde çıkmamış seçme şiir ve hikâyelerden bir demet, bol resim ve desenlerden başka, edebiyat konusunda ilginç bir toplu soruşturma, yılın iç ve dış olaylarının kronolojisi, gazetelerde geçen yıl çıkan düşünü yazılarından seçmeler, yılın kitapları üstüne toplu bir bibliyografya bu yıllığımızın özellikleri arasında yer almaktadır.

İlginize teşekkür ederiz.

10 lira